

DET KONGELIGE
UTENRIKSDEPARTEMENT

Prop. 1 S

(2010–2011)

Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak)

FOR BUDSJETTÅRET 2011

Utgiftskapitler: 100–172

Inntektskapittel: 3100

DET KONGELIGE
UTENRIKSDEPARTEMENT

Prop. 1 S

(2010–2011)

Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak)

FOR BUDSJETTÅRET 2011

Utgiftskapitler: 100–172

Inntektskapittel: 3100

Innhold

Del I			Del II		
	Hovedinnledning	9		Nærmere om budsjettforslaget	57
1	Innledning	11	8	Budsjettforslaget	59
2	Tabelloversikter over budsjettforslaget	16		Programområdet 02 Utenriksforvaltning	59
3	Generelle merknader til budsjettforslaget	19		<i>Programkategori 02.00</i>	
4	Overføring til neste budsjettermin – bruk av stikkordet «kan overføres»	21		<i>Administrasjon av utenriktjenesten</i>	59
5	Årsoversikt Utenriksdepartementet	23		Kap. 100 Utenriksdepartementet	63
6	Programområde 02 Utenriksforvaltning	24		Kap. 3100 Utenriksdepartementet	68
6.1	Satsing i nordområdene	24		Kap. 103 Regjeringens fellesbevilgning for representasjon	69
6.2	Trygge Norges sikkerhet	25		Kap. 104 Kongefamiliens offisielle reiser til utlandet	69
6.3	Klima og bærekraftig utvikling ...	27		<i>Programkategori 02.10 Utenriksformål</i>	70
6.4	En aktiv europapolitikk	28		Kap. 115 Kultur-, norgesfremme- og informasjonsformål	70
6.5	Rettferdig global styring	29		Kap. 116 Deltaking i internasjonale organisasjoner	74
6.6	Norgesfremme, omdømme og kultur	32		Kap. 117 EØS finansieringsordningene	99
7	Programområde 03 Internasjonal bistand	33		Kap. 118 Nordområdetiltak mv.	105
7.1	Sikrere framtid, grønnere vekst ...	33		Programområdet 03 Internasjonal bistand	130
7.2	Klima- og miljøinnsats	36		<i>Programkategori 03.00</i>	
7.3	Ren energi og mobilisering av kapital	37		<i>Administrasjon av utviklingshjelpen</i>	130
7.4	Ulovlig kapitalflyt, inntektsgenerering og ressursforvaltning	39		Kap. 140 Utenriksdepartementets - administrasjon av utviklingshjelpen	131
7.5	Konflikt og norsk engasjement ...	40		Kap. 141 Direktoratet for utviklings-samarbeid (Norad)	131
7.6	Kvinnens kraft til endring	42		Kap. 144 Fredskorpset	132
7.7	Tusenårsmålene – helse og utdanning	43		<i>Programkategori 03.10 Bilateral bistand</i>	133
7.8	Samstemthet og nye finansieringsformer	43		Kap. 150 Bistand til Afrika	134
7.9	Samarbeidspartnere	44		Kap. 151 Bistand til Asia	152
7.10	Samarbeidsland – hvor og hvorfor	46		Kap. 152 Bistand til Midtøsten	166
7.11	Rapport om norsk utviklings-samarbeid i 2009	47		Kap. 153 Bistand til Latin-Amerika	170
				<i>Programkategori 03.20 Globale ordninger</i>	174
				Kap. 160 Sivilt samfunn og demokratiutvikling	175
				Kap. 161 Næringsutvikling	181
				Kap. 162 Overgangsbistand (gap)	185
				Kap. 163 Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter	188
				Kap. 164 Fred, forsoning og demokrati	203

Kap. 165	Forskning, kompetanseheving og evaluering	217
Kap. 166	Miljø og bærekraftig utvikling mv.	222
Kap. 167	Flyktningtiltak i Norge, godkjent som utviklingshjelp (ODA)	229
Kap. 168	Kvinner og likestilling	230
Kap. 169	Globale helse- og vaksineinitiativ ..	233
	<i>Programkategori 03.30 Multilateral bistand ..</i>	<i>242</i>
Kap. 170	FN-organisasjoner mv.	244
Kap. 171	Multilaterale finansinstitusjoner ..	276
Kap. 172	Gjeldslette og gjeldsrelaterte tiltak	289
Del III		
	Spesielle tema	293
9	Klima- og miljøtiltak innenfor Utenriksdepartementets ansvarsområde	295
10	Likestilling	303
Forslag til vedtak om bevilgning for budsjettåret 2011, kapitlene 100-172 og kapittel 3100		
317		
Vedlegg 1		
	Tusenårsmålene og status for måloppnåelse	327

Vedlegg 2

Eksempel på rapport om samstemt politikk for utvikling	332
--	-----

Vedlegg 3

Bilateral bistand i 2009	338
--------------------------------	-----

Vedlegg 4

Bistand gjennom norske frivillige organisasjoner og stiftelser	343
--	-----

Vedlegg 5

Bistand gjennom ikke-norske frivillige organisasjoner og stiftelser	344
---	-----

Vedlegg 6

Bistand gjennom multilaterale organisasjoner	345
--	-----

Vedlegg 7

Bilateral bistand fordelt på sektorer	346
---	-----

Vedlegg 8

Omtale av lederes ansettelsesvilkår i statlige foretak	347
--	-----

Oversikt over bokser

Boks 8.1	Nordområdepolitikken – Langsiktig satsing på kunnskaps- og kompetansebygging, aktivitet og tilstedeværelse.	106	Boks 8.4	Klima- og skogkonferansen i Oslo (Oslo Climate and Forest Conference)	229
Boks 8.2	Afrika 2009	178	Boks 8.5	MOPAN Common Approach	254
Boks 8.3	Det palestinske kulturfondet	179	Boks 8.6	Parisklubben	291

Figuroversikt

Figur 7.1	De fem største mottakerlandene av norsk bilateral bistand, perioden 2005-2009 (mill. kroner)	48
Figur 8.1	Fordeling av midler til vedtatte prosjekt og fond etter at alle midler er fordelt per april 2009. ...	102

Vedlegg 3

Figur 3.1	Bilateral bistand til største mottakerland i Afrika	338
Figur 3.2	Bilateral bistand til største mottakerland i Asia	339
Figur 3.3	Bilateral bistand til Midtøsten	340
Figur 3.4	Bilateral bistand til største mottakerland i Latin-Amerika	341
Figur 3.5	Bilateral bistand til hovedregionene	342

Vedlegg 4

Figur 4.1	Bistand forvaltet av norske frivillige organisasjoner/stiftelser	343
-----------	--	-----

Vedlegg 5

Figur 5.1	Bilateral bistand forvaltet av ikke-norske frivillige organisasjoner/stiftelser	344
-----------	---	-----

Vedlegg 6

Figur 6.1	Bistand gjennom multialterale organisasjoner	345
-----------	--	-----

Vedlegg 7

Figur 7.1	Største mottakerland av bilateral bistand fordelt på sektorer	346
-----------	---	-----

Tabelloversikt

Tabell 7.1	Samlet ODA-godkjent bistand fordelt på bistandstype 2006-2009	47	Tabell 8.8	Fakta om utviklingsbankene	277
Tabell 7.2	Samlet bilateral bistand fordelt på hovedregion, 2006-2009	47	Tabell 8.9	Norges avtaleregulerte fordringer på utviklingsland per 31. mars 2010 (eksklusive morarenter)	290
Tabell 7.3	Bilateral bistand fordelt på type avtalepartner, 2006-2009	49	Tabell 10.1	Samlet bilateral bistand til kvinner og likestilling 2006-2009.	309
Tabell 7.4	Multilaterale organisasjoner: De største mottakerne av norsk bistand	49	Tabell 10.2	Hovedspor 3: Kvinner og likestilling 2007, 2008 og 2009 budsjettet	310
Tabell 7.5	Norske frivillige organisasjoner: De seks største mottakerne av norsk bistand, 2006-2009	50	Tabell 10.3	Overordnet kjønnsfordeling i Utenriksdepartementet 2010 ...	310
Tabell 8.1	Oppfølging av regjeringens nordområdesatsing – totalt/nivå 2010 og 2011	106	Tabell 10.4	Andel kvinner i lederstillinger 2005-2010	311
Tabell 8.2	Indikatorer på situasjonen i utvalgte land i Afrika	135	Tabell 10.5	Kjønnsfordeling fravær pga sykt barn/foreldrepermisjon	312
Tabell 8.3	Indikatorer på situasjonen i utvalgte land i Asia	153	Tabell 10.6	Kjønnsfordeling fast eller midlertidig	313
Tabell 8.4	Status for euroatlantisk integrasjon på Vest-Balkan	207	Tabell 10.7	Overordnet kjønnsdeling i Norad	314
Tabell 8.5	Fordeling av bistanden på sektor	210	Tabell 10.8	Kjønnsfordeling sykt barn	315
Tabell 8.6	Fordeling av bistanden på land	210			
Tabell 8.7	Tematisk forbruk for kapittel 170, post 76 Tilleggsmidler via FN-systemet	261	Vedlegg 3		
			Tabell 2.1	Tusenårsmålene og status for måloppnåelse	330

DET KONGELIGE
UTENRIKSDEPARTEMENT

Prop. 1 S

(2010–2011)

Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak)

FOR BUDSJETTÅRET 2011

Utgiftskapitler: 100–172

Inntektskapittel: 3100

*Tilråding fra Utenriksdepartementet av 17. september 2010,
godkjent i statsråd samme dag.
(Regjeringen Stoltenberg II)*

Del I
Hovedinnledning

1 Innledning

Norsk utenrikspolitikk skal ivareta norske interesser i en verden i rask forandring. Samtidig skal den bidra til å fremme fred, menneskerettigheter og internasjonale fellesgoder og bygge en bedre organisert verden. Hovedlinjene i norsk utenrikspolitikk ligger fast, herunder sterk oppslutning om FN og folkeretten, medlemskapet i NATO, EØS-avtalen og at Norge ikke er medlem av EU. Regjeringen vil arbeide for å styrke det nordiske samarbeidet.

Hovedlinjene for norsk utenrikspolitikk er uttrykt i St.meld. nr. 15 (2008-2009) *Interesser, ansvar og muligheter*. Vi skal prioritere saker som berører norske interesser og der Norge har forutsetninger for å gjøre en forskjell. Det vil legges vekt på å prioritere innsatser og ressursbruk. Vi vil jobbe for at utenriktjenesten kontinuerlig videreutvikles for å ta vare på norske interesser, gir bistand til reisende nordmenn, og for å styrke Norges internasjonale kultur- og næringsliv.

Regjeringens politikk bygger på en erkjennelse av at norsk sikkerhet og norske interesser må ivaretas gjennom et tydelig fokus på våre nær-områder. Derfor fører regjeringen en aktiv politikk i nærområdene med et særlig fokus på utfordringer og muligheter i nordområdene og i norden. Ivaretagelse av norske interesser krever også at vi engasjerer oss utenfor nærområdene. Vi vil arbeide for at universelle menneskerettigheter styrkes og at verdens land evner å møte vår tids største utfordringer fra fattigdom, klimaendringer og økende globalisering. De siste års erfaringer med den internasjonale finanskrisen og influensapandemi har vist oss at internasjonale utfordringer ikke kan isoleres geografisk. De er grenseoverskridende, og ivaretagelse av norske innbyggers velferd og sikkerhet er avhengig av at Norge tar et internasjonalt ansvar. En snever politisk og geografisk forståelse av norske interesser er dårlig norsk interessepolitikk.

Nordområdene har siden regjeringsskiftet i 2005 vært regjeringens viktigste strategiske satsingsområde i utenrikspolitikken. De siste 5 årene har regjeringen styrket satsingen på nordområdene. Gjennom målrettede budsjettbevilgninger, nær kontakt med samarbeidspartnere i regionen

og fokus på nordområde- og arktiske spørsmål i Norges samarbeid og kontakt med Russland, våre allierte, nordiske naboer og andre EU-land, har vi satt nordområdene –og utviklingen i nord på dagsorden. Regjeringen vil fortsette denne sterke satsingen. *Nordområdestrategien* som ble lagt frem 1. desember 2006, legger opp til en helhetlig, koordinert og langsiktig nordområdepolitikk. I mars 2009 offentliggjorde regjeringen dokumentet *Nye byggesteiner i nord. Neste trinn i regjeringens nordområdestrategi*. Til sammen legger de to dokumentene opp til en helhetlig, koordinert og langsiktig nordområdepolitikk, og vil være førende for regjeringens arbeid de neste årene. Regjeringen har satt ned et bredt sammensatt nordområdepanel som skal rådggi i den videre oppfølging av nordområdesatsingen.

Utviklingen av forholdet til *Russland* er en hovedprioritet, både i vår nordområdestrategi og for regjeringens utenrikspolitikk generelt. Vi har styrket det bilaterale samarbeidet med Russland på en rekke områder. Mange av de utfordringene vi møter i nord kan bare løses gjennom russisk medvirkning og engasjement. Avtalen om delelinjen i Barentshavet og Polhavet er et resultat av aktiv nordområdesatsing og av Norges gode forhold til Russland over tid. Regjeringen vil fortsette å videreutvikle samarbeidet med Russland på mange områder. Vi vil spesielt vektlegge energi-, miljø- og fiskerisamarbeid. Det er i norske interesser at Russland utvikler og styrker demokrati, rettsstat, menneskerettigheter og respekterer de grunnleggende prinsippene for en internasjonal rettsorden. Dette gjelder ikke minst i Nord-Kaukasus. Vår politikk overfor Russland skal være bygget på både samarbeid og fasthet. Norge støtter russisk WTO- og OECD-medlemskap, og mener at motsetninger mellom Russland og internasjonale organisasjoner, som f.eks. NATO, ikke er i norsk interesse.

Norges NATO medlemskap og vårt nære transatlantiske samarbeid er en hjørnestein i utenriks- og sikkerhetspolitikken. Vår sikkerhet trygges gjennom tett internasjonalt samarbeid og god kontakt med våre allierte. Fordyping og videreutvikling av det nære forholdet til USA vil bli tillagt

vekt. NATO har vært under stor utvikling de siste årene. Utvidelsen av NATO gir alliansen større legitimitet, og flere saker står på alliansens dagsorden. Norge vil arbeide for at NATO forblir livskraftig og relevant i en ny tid. Vi er engasjert i alliansens arbeid med et nytt strategisk konsept. Regjeringen vil fortsette arbeidet med å søke tette samarbeid med de andre nordiske landene om sikkerhetspolitikken og med å videreføre vårt tette samarbeid med EU på dette området i tråd med bl.a. Stoltenberg-rapportens anbefalinger.

Regjeringen vil fortsatt prioritere arbeidet for at verden skal ruste ned, og ikke opp. Derfor skal vi arbeide for en verden uten kjernevåpen, ved innsats for nedrustning og ikke-spredning. Norge ledet arbeidet for en internasjonal konvensjon mot *klaseammunisjon* som trådte i kraft 1. august 2010. Dette styrker normen om at all bruk er uakseptabel og dermed beskyttelsen av sivile i internasjonal humanitærrett. Regjeringen vil bruke erfaringene fra arbeidet med Minekonvensjonen og Konvensjonen om klaseammunisjon i sitt arbeid overfor andre stater, internasjonale og humanitære organisasjoner i arbeidet mot væpnet vold, blant annet ved å bidra til en internasjonal konvensjon om håndvåpen.

Regjeringen vil fortsette en *aktiv europapolitikk* for å ivareta norske interesser og få gjennomslag for norske syn. EUs organisering og beslutningssystem er under endring som en følge av Lisboa-traktaten. Det er viktig for Norge å opprettholde de samme inkluderende holdningene i den nye strukturen som vi har hatt i den gamle. Vi vil videreføre vårt sterke samarbeid med europeiske land og EUs institusjoner. 27. juli i år undertegnet Norge og EU avtalen om den neste fasen av Norges EØS-midler. Norge skal bidra med cirka 14 mrd. kroner fram til 2014 til sosial og økonomisk utvikling i Europa. Regjeringen har fulgt opp anmodningene fra Stortinget og satt ned et bredt og forskningsbasert offentlig utvalg som skal foreta grundige beskrivelser og vurderinger av EØS-avtalens og øvrige avtaler/samarbeidsordningers mellom Norge og EU sin betydning og virkemåte. Utvalget vil levere sin gjennomgang høsten 2011.

De internasjonale klimaforhandlingene i København i desember 2009 var ikke like vellykket som vi hadde håpet. Men regjeringen mener at en internasjonal klimaavtale er avgjørende for det internasjonale miljøarbeidet. Derfor vil regjeringen jobbe målrettet mot Mexicoforhandlingene. I dette arbeidet vil vi arbeide tett med EU og andre aktører som har ambisiøse klimamålsetninger. Vi ønsker å bidra til å engasjere de fremvoksende

stormaktene ytterligere i dette arbeidet. Norge skal arbeide for en sterk og rettferdig avtale som kan bidra til kraftige reduksjoner av klimagassutslipp. Utenriksdepartementet vil engasjere seg i arbeidet for en rettferdig byrdefordeling for utviklingslandene, utvikle skogsatsingen og stå i spissen for ny teknologi, som vindkraft og fangst og lagring av CO₂.

Gjennom aktiv deltakelse i internasjonale operasjoner skal Norge også være med på å ta et internasjonalt ansvar for fred og sikkerhet. ISAF-operasjonen i *Afghanistan* er og forblir vårt viktigste internasjonale militære engasjement. Vi er i Afghanistan på et klart FN-mandat og etter ønske fra afghanske myndigheter. Konflikten i Afghanistan kan imidlertid ikke vinnes militært eller gjennom utviklingsbistand alene. Derfor bidrar Norge betydelig til den sivile innsatsen i Afghanistan og til arbeidet for å finne bedre konfliktløsninger. Denne sivile innsatsen må ha et langsiktig perspektiv. I den militære innsatsen står vi foran en viktig fase. Sikkerhetsansvaret skal gradvis overføres til afghanerne. Målsetningen er at de skal overta lederansvaret for all sikkerhetskåndtering før 2015. I denne overgangsfasen vil Norges militære engasjement bli gradvis justert inn mot opplæring av den afghanske hær. Norge vil støtte FN og de internasjonale styrkende slik at de har ressurser til å fullføre den oppgaven de er satt til i Afghanistan.

Det er i klar norsk interesse at vi har et *sterkt FN* og en internasjonal rettsorden der maktbruk er regulert og der det finnes internasjonale kjøre-regler. Vi vil fortsette vårt arbeid for å sette FN bedre i stand til å møte de internasjonale utfordringene verden står overfor. Det vil vi gjøre ved både å stille opp for FN, men samtidig arbeide med å skape et mer moderne og effektivt FN. FN er den viktigste organisasjonen globalt når det gjelder fred. Derfor skal Norge fortsatt være en av de viktigste støttespillerne for FNs fredsinn-sats og en av hovedbidragsyterne til FNs fredsbyg-gingskommisjon.

Arbeid for *konfliktløsning og fred* er en sentral del av norsk utenrikspolitikk. Både engasjementspolitikk og sikkerhetspolitikk operasjonaliserer norske interesser i globaliseringens tidsalder. Engasjementspolitikken gir Norge en stemme i internasjonal politikk. Norge skal fortsatt være rede til å bistå parter i konflikt med å finne veier til fred, forsoning og utvikling. Dette krever vilje til langsiktig satsing.

Norge vil fortsette engasjementet og innsatsen for å nå *tusenårsmålene*, og Norge skal ta et spesielt ansvar for å nå tusenårsmålene 4 og 5. Siden

2000 har Norge bidratt i den internasjonale kampanjen for å vaksinere barn. Norge vil fortsette dette engasjementet, i tillegg vil vi ta et ansvar for å bidra til bedre mødrehelse. Kampen for mødrehelsen er blant de tusenårsmålene der verden har kommet kortest. Finanskrisen setter mødre og nyfødte i utviklingsland i en enda mer utsatt situasjon. Regjeringen, med statsministeren i spissen, leder nå an i en global kampanje for å redusere barnedødelighet og fremme mødrehelse. På samme måte som vi tok initiativ til å løfte arbeidet for å vaksinere barn mot de mest elementære barnesykdommene, skal vi nå gå i front for bedret mødrehelse. I dette arbeidet vil vi legge særlig vekt på varige, bærekraftige løsninger i mottakerlandene.

Vi vil fortsette våre bidrag til fred i *Midtøsten*, blant annet ved å støtte etableringen av en palestinsk stat som kan leve side om side med Israel i fred. Gjennom vårt lederansvar i den internasjonale givrelandskomiteen for bistand til palestinerne har vi en rolle i forsøkene på å få i gang en fredsprosess og til å bygge opp institusjoner og en levedyktig økonomi i en fremtidig palestinsk stat. Norge vil aktivt bidra gjennom sine kontakter på både israelsk og palestinsk side til å få partene til å bli enig om fred i regionen.

Beskyttelse av *menneskerettighetsforkjempere* er en hovedprioritering for Norges menneskerettighetspolitikk. For å intensivere denne innsatsen har regjeringen utarbeidet en ny veiledning for arbeidet med menneskerettighetsforkjempere. Norge skal være en uredde forsvarer av de universelle menneskerettighetene. Vi skal arbeide mot dødsstraff og tortur. Vi skal fremme ytringsfriheten og bekjempe alle former for diskriminering. Regjeringen vil aktivt fremme menneskerettighetene i vår bilaterale kontakt og i internasjonale fora. Norge er medlem i FNs menneskerettighetsråd for perioden 2009-2012, og vårt medlemskap der vil være viktig i vårt arbeid for å fremme menneskerettighetene.

Som en del av regjeringens *kulturløft* er arbeidet med kultur og omdømmearbeid viktig. Fremme av norsk kunst og kultur bidrar til å stryke og synliggjøre Norge internasjonalt og gir oss kontaktflater inn mot interessante miljøer. Samarbeid med næringslivet er en av de viktigste arbeidsområdene for norsk utenriksstjeneste. Norsk verdiskapning i utlandet er viktig for *norsk næringsliv*. Derfor fører vi en aktiv politikk for å være behjelpelig med å sikre norske bedrifter innpass, i god kontakt med Innovasjon Norge. Våre 110 utestasjoner har årlig kontakt med cirka 1800 norske bedriftsrepresentanter i utlandet. Og etter-

spørselen etter samarbeid og informasjon fra næringslivet er økende. Regjeringen vil arbeide for mer systematisk kontakt med nærings- og arbeidslivets organisasjoner for å støtte næringslivets internasjonale arbeid og knytte sterkere kontakt der næringslivet er en sentral partner i viktige internasjonale spørsmål. Norge har en åpen og internasjonal økonomi. Derfor er det sentralt å sikre gode internasjonale og bilaterale *handelsavtaler*. Regjeringen vil også jobbe for å sikre god *internasjonale arbeidsstandarder*.

Å bistå nordmenn i nød er en viktig del av arbeidet i den norske utenriksstjenesten. I 2009 kunne Norges utenriksstasjoner rapportere om over 120 000 *konsulære saker*. Antall kompliserte og ressurskrevende saker er økende. Publikum har et høyt forventningsnivå, interessen fra media er stor og fremdeles reiser 1 av 5 uten reiseforsikring. 15. april i år opprettet departementet et eget operativt senter OPS. Senteret er åpent 24 timer i døgnet året rundt for å bistå Norges utenriksstasjoner i konsulære spørsmål. Senteret håndterer cirka 150 henvendelser i døgnet. Per 1. september 2010 hadde senteret mottatt over 3 000 telefonhenvendelser viderekoblet til OPS fra utenriksstasjonene utenfor deres kontortid.

Maktforholdene i verden er i rask endring. I løpet av det siste tiåret så har nye stater gjort seg gjeldende på den internasjonale arenaen. Det finnes knapt en internasjonal organisasjon eller forhandling som ikke er preget av dette.

Framveksten av Brasil, India, Indonesia, Russland, Sør-Afrika, Kina og andre har grunnleggende endret det globale maktbildet. Disse landene har voksende og målrettede internasjonale ambisjoner og interesser. Dette har innvirkning på Norges rolle i verden. Denne erkjennelsen må også gjenspeiles i norsk utviklingspolitikk. Norsk utviklingspolitikk skal fortsette å favne bredt, men regjeringen vil gjennom dette budsjettforslaget ytterligere styrke innsatsen rundt de politikksakene som ble skissert i St. meld. nr. 13 og Innst. S. nr. 269 (2008-2009) om *klima, konflikt og kapital*. Vi mener at dette er nødvendig for på mest effektiv måte å kunne møte de nye utviklingspolitiske utfordringene. Disse utfordringene kommer dels av at det globale politiske kartet er under omtegning, dels av at selve terrenget vi utøver politikken i, er i forandring som følge av klimaendringer.

Regjeringen vil foreslå for Stortinget å bevilge 27 050 mill. kroner til bistand og utviklingsformål i 2011. Dette tilsvarer 1,02 pst. av anslått bruttonasjonalinntekt (BNI) for 2011. Norge vil dermed fortsatt være et av de landene som bevilger mest til bistand, målt som andel av BNI.

Regjeringen mener at det er viktig at Norge fortsetter å være en stor giver og en aktiv pådriver for en politikk som fremmer FNs tusenårsmål. Finanskrisen, matkrisen og den tiltagende klimakrisen har satt verdens fattige under kraftig press. Det er både vår plikt og i vår interesse å bidra til at verden når tusenårsmålene, og bistandsbudsjettet er bare ett av flere verktøy Norge har til rådighet for å bidra til det.

I budsjettet for 2011 vil regjeringen legge opp til en kraftig opptrapping av innsatsen for å sikre utviklingsland tilgang på ren, fornybar energi. Tilgangen på strøm i de aller fleste afrikanske land er svært begrenset. Dette er med på å låse folk og land i fattigdom. Vi vet at økonomisk vekst i utviklingsland er avhengig av økt tilgang på energi. Energigitilgang har en positiv påvirkning på alle tusenårsmålene. Derfor vil regjeringen i bistandsbudsjettet for 2011 foreslå å trappe opp og doble bistanden som går til utvikling av, og tilgang på ren, fornybar energi til totalt anslagsvis 1,6 mrd kroner. Det å bedre fattige lands tilgang til ren energi krever imidlertid investeringer i en størrelsesorden som ikke gjør det realistisk å basere seg på bistand aleine. Regjeringen vil derfor søke samarbeid med private aktører.

Årsaken til klimaendringene ligger i industrialisering og utvikling. Fattige land har bidratt minimalt til klimaendringene. Klimaforhandlingene handler i stor grad om hvem som skal «betale» regningen for de tilpasninger fattige land må foreta.

Norge bidrar allerede med betydelige beløp gjennom klima- og skogprosjektet og i tillegg til forslaget om dobling av satsingen på ren energi, foreslår regjeringen også økt satsing på tilpasning til klimaendringer i sårbare, fattige land. Ut fra erkjennelsen av kvinners avgjørende rolle i afrikansk landbruk, vil regjeringen foreslå å øremerke 100 mill. kroner av den særskilte kvinne- og likestillingsbevilgningen (kap.168) til slike klimatilpasningstiltak. Regjeringen foreslår også å øke støtten til klimarobust landbruk i Afrika, samt styrke arbeidet med forebygging av naturkatastrofer. De fleste sektorer blir berørt av klimaendringene, og det er viktig å bidra til mer klimarobust planlegging og kompetente og effektive offentlige institusjoner, ikke minst på helseområdet og innen klimautsatte næringer som landbruk og fiskeri. Som en del av satsingen vil regjeringen derfor fortsette integrering av klimahensyn og klimasikring i bistandsforvaltningen. Videre vil oppbygging av kunnskap og klimadata for varslings- og forebyggingsformål være en sentral del av satsingen. Ut fra dette foreslår regjeringen å øke innsatsen for

klimatilpasning, med vekt på forebygging av naturkatastrofer og klimarobust landbruk, med om lag 335 mill. kroner i bistandsbudsjettet for 2011.

De fleste konflikter i dag utspiller seg mellom og innen svake, fattige stater. Konfliktsoner byr på særskilte utfordringer i kampen mot fattigdom. Sikkerhetssituasjonen gjør det lite attraktivt å investere i disse statene, og dermed skape grunnlag for økonomisk vekst og fordeling. Mange konfliktsoner preges av et stort antall flykninger og internt fordrevne som i stor grad må basere sin eksistens på humanitær bistand fra verdenssamfunnet. Land i konflikt har 50 pst. høyere spedbarnsdødelighet, 15 pst. høyere andel underernærte og 20 pst. høyere andel analfabetisme enn fattige land som ikke befinner seg i konflikt. I tillegg til de menneskelige lidelsene, har konflikter også enorme økonomiske kostnader som setter de involverte landene langt tilbake utviklingsmessig. Norge har betydelig erfaring og kunnskap om freds- og forsonningsarbeid. Innsats for å unngå at konflikter bryter ut og arbeidet med å bilegge eksisterende konflikter, er derfor en sentral dimensjon i regjeringens utviklingspolitiske innsats.

Mangel på kapital er en viktig begrensning for en bred og bærekraftig utvikling i fattige land. Det er etablert et samarbeid mellom Utenriksdepartementet, Finansdepartementet, Nærings- og handelsdepartementet og Justisdepartementet for å styrke norsk politikk på dette området. Målet er å se ulike politikkområder med berøring til kapital og utvikling i sammenheng, slik at Norge kan bidra til å styrke arbeidet mot fattigdom i verden, utover det rent bistandsmessige. Samarbeidet omfatter temaer som ulovlig kapitalflykt, innovativ finansiering, investeringer, handel, gjeld og skatt.

Dialogprosjektet kapital og utvikling ble etablert i august 2010 for ett år. Hensikten er å bidra til diskusjon, øke kunnskapen og fremme forståelse for problemstillinger knyttet til kapitalflyten ut og inn av fattige land. Tema som ulovlig kapitalflyt, innovativ finansiering, økte investeringer til fattige land, handel, skatteinntekter og gjeld står sentralt.

Norge skal fortsette å være en aktiv pådriver for FN-reform og for at verdensorganisasjonen skal spille en sentral rolle. Norge er år etter år blant de fem største giverne via FN-systemet. Regjeringen opprettholder et høyt støttenivå i 2011 med noen tilpasninger som reflekterer et enda større fokus på prioriterte satsingsområder, herunder klima og miljø, i tillegg til utdanning, helse og likestilling.

Det er fortsatt store ulikheter globalt mellom kvinner og menn i tilgang på økonomisk og politisk makt og ressurser, rettigheter og tilgang til tjenester og kontroll over egne liv. Kvinners rettigheter og likestilling vil fortsatt være et kjerneområde for norsk utviklingspolitikk. Innsatsen for jenters utdanning videreføres i 2011. Statsministerens mødre- og barnehelseinitiativ er viktige bidrag i arbeidet med å nå tusenårsmålene vil bli viderført. Klimaendring berører kvinner og menn på ulikt vis og med ulik styrke. Kvinners tradisjonelle ansvar innen jordbruk, vann og brensel gjør dem til bærere av dyp kunnskap om naturressurser, matsikkerhet og tilpasningstiltak. Dette er innsikt som det er avgjørende å trekke på i prosessene knyttet til planlegging, beslutning og iverksetting nasjonalt og lokalt.

Norge skal fortsette å være en storinvestor i utdanning i utviklingsland. 80 pst. av Norges innsats i utdanningsektoren er rettet mot grunnskoleutdanning. Målet om utdanning er det tusenårsmålet hvor man har kommet lengst. Regjeringen har valgt å satse spesielt på å nå barn i konfliktområder, og da særskilt på jenter.

Norge er en sterk støttespiller i det internasjonale arbeidet med å gjøre bistanden mer effektiv og resultatrettet. Paris-erklæringens prinsipper (2005) for effektiv bistand legger rammene for dette arbeidet. Den siste evalueringen av Parisdeklarasjonen (2008), viser at Norge lå i forkant på de fleste områdene sammenlignet med andre

giverne, men også at det er forbedringspotensial å hente. Det kommende høynivåmøtet i Seoul, Sør Korea (2011) vil legge føringene for det videre arbeidet.

De fleste av våre samarbeidsland har svakt utviklede styresett. Mange av landene er samfunn sterkt preget av korrupsjon. Dette er utfordrende land å arbeide i og krever at Norge sikrer bistandspengene vi gir på best mulig måte. Samtidig bidrar vi til å bygge institusjoner som skal fremme åpenhet og rettssikkerhet, og vi støtter sivile samfunnsorganisasjoner og medias uavhengige rolle.

Norsk politikk skal først og fremst tjene hjemlige, norske interesser. Politikk utformet for hjemlige formål kan imidlertid ha viktige positive eller negative effekter for utviklingen i fattige land. Slik det var lagt opp til i St.meld 13 (2008-2009) og slik Stortinget sluttet seg til, jf. Innst.S.nr. 269 (2008-2009), vil regjeringen derfor gi Stortinget en årlig rapport om hvor samstemt regjeringens samlede politikk er mht å fremme utvikling.

I et vedlegg til denne proposisjonen gis et eksempel på hvordan en slik rapport kan utformes. Det viser hvordan norsk politikk påvirker ulike aspekter av global helse som er av særlig viktighet for utviklingsland. Et opplegg for bred rapportering er nå under utforming og første fulle rapport vil bli lagt fram i 2011.

2 Tabelloversikter over budsjettforslaget

Utgifter fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2009	Saldert budsjett 2010	Forslag 2011	Pst. endr. 10/11
Administrasjon av utenriktjenesten					
100	Utenriksdepartementet	1 811 553	1 758 695	1 750 983	-0,4
103	Regjeringens fellesbevilgning for representasjon	25 895	25 534	40 418	58,3
104	Kongefamiliens offisielle reiser til utlandet	3 804	8 413	8 590	2,1
<i>Sum kategori 02.00</i>		<i>1 841 252</i>	<i>1 792 642</i>	<i>1 799 991</i>	<i>0,4</i>
Utenriksformål					
115	Kultur-, norgesfremme- og informasjonsformål	96 712	106 270	109 259	2,8
116	Deltaking i internasjonale organisasjoner	3 217 093	4 569 637	1 316 434	-71,2
117	EØS- finansieringsordningene			2 951 466	
118	Nordområdetiltak mv.	336 823	366 192	418 649	14,3
<i>Sum kategori 02.10</i>		<i>3 650 628</i>	<i>5 042 099</i>	<i>4 795 808</i>	<i>-4,9</i>
<i>Sum programområde 02</i>		<i>5 491 880</i>	<i>6 834 741</i>	<i>6 595 799</i>	<i>-3,5</i>
Administrasjon av utviklingshjelpen					
140	Utenriksdepartementets administrasjon av utviklingshjelpen	1 028 820	1 048 218	1 068 500	1,9
141	Direktoratet for utviklingssamarbeid (Norad)	191 918	199 936	207 400	3,7
144	Fredskorpset	54 089	50 200	51 700	3,0
<i>Sum kategori 03.00</i>		<i>1 274 827</i>	<i>1 298 354</i>	<i>1 327 600</i>	<i>2,3</i>
Bilateral bistand					
150	Bistand til Afrika	2 845 626	2 808 500	2 618 500	-6,8
151	Bistand til Asia	999 420	993 100	949 500	-4,4
152	Bistand til Midtøsten	491 483	500 000	500 000	0,0
153	Bistand til Latin-Amerika	250 097	220 500	200 500	-9,1
<i>Sum kategori 03.10</i>		<i>4 586 626</i>	<i>4 522 100</i>	<i>4 268 500</i>	<i>-5,6</i>

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 2009	Saldert budsjett 2010	Forslag 2011	Pst. endr. 10/11
Globale ordninger					
160	Sivilt samfunn og demokratiutvikling	1 730 757	1 764 000	1 764 000	0
161	Næringsutvikling	816 719	894 000	1 319 000	47,5
162	Overgangsbistand (gap)	625 362	499 000	410 000	-17,8
163	Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter	2 470 157	2 542 600	2 794 200	9,9
164	Fred, forsoning og demokrati	1 684 000	1 706 725	1 662 725	-2,6
165	Forskning, kompetanseheving og evaluering	727 704	762 000	790 600	3,8
166	Miljø og bærekraftig utvikling mv.	1 224 959	2 422 867	2 488 995	2,7
167	Flyktningtiltak i Norge, godkjent som utviklingshjelp (ODA)	2 532 839	2 879 969	1 803 615	-37,4
168	Kvinner og likestilling	311 767	300 000	300 000	0
169	Globale helse- og vaksineinitiativ	1 506 324	1 560 000	1 595 000	2,2
<i>Sum kategori 03.20</i>		<i>13 630 588</i>	<i>15 331 161</i>	<i>14 928 135</i>	<i>-2,6</i>
Multilateral bistand					
170	FN-organisasjoner mv.	4 272 661	4 140 620	4 314 620	4,2
171	Multilaterale finansinstitusjoner	1 990 726	1 853 800	1 971 000	6,3
172	Gjeldslette og gjeldsrelaterede tiltak	259 997	270 000	240 000	-11,1
<i>Sum kategori 03.30</i>		<i>6 523 384</i>	<i>6 264 420</i>	<i>6 525 620</i>	<i>4,2</i>
<i>Sum programområde 03</i>		<i>26 015 425</i>	<i>27 416 035</i>	<i>27 049 855</i>	<i>-1,3</i>
<i>Sum utgifter</i>		<i>31 507 305</i>	<i>34 250 776</i>	<i>33 645 654</i>	<i>-1,8</i>

Inntekter fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2009	Saldert budsjett 2010	Forslag 2011	Pst. endr. 10/11
Administrasjon av utenriktjenesten					
3100	Utenriksdepartementet	213 543	84 854	83 775	-1,3
	<i>Sum kategori 02.00</i>	<i>213 543</i>	<i>84 854</i>	<i>83 775</i>	<i>-1,3</i>
	<i>Sum programområde 02</i>	<i>213 543</i>	<i>84 854</i>	<i>83 775</i>	<i>-1,3</i>
Administrasjon av utviklingshjelpen					
3140	Administrasjon av utviklingshjelpen, jf. kap. 140	5 812			
	<i>Sum kategori 03.00</i>	<i>5 812</i>			
	<i>Sum programområde 03</i>	<i>5 812</i>			
	<i>Sum inntekter</i>	<i>134 625</i>	<i>84 854</i>	<i>83 775</i>	<i>-1,3</i>

3 Generelle merknader til budsjettforslaget

Utenriksministeren og statsråden for miljø- og utviklingssaker har det konstitusjonelle ansvar for følgende kapitler på Utenriksdepartementets budsjett:

Utenriksministeren

Programområde 02

Kap. 100	Utenriksdepartementet
Kap. 103	Regjeringens fellesbevilgning for representasjon
Kap. 104	Kongefamiliens offisielle reiser til utlandet
Kap. 115	Kultur-, norgesfremme- og informasjonsformål
Kap. 116	Deltaking i internasjonale organisasjoner
Kap. 117	EØS-finansieringsordningene
Kap. 118	Nordområdetiltak mv.

Programområde 03

Kap. 140	Utenriksdepartementets administrasjon av utviklingshjelpen
Kap. 151	Bistand til Asia, post 72 Bistand til Afghanistan og Pakistan
Kap. 152	Bistand til Midtøsten
Kap. 163	Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter, post 71 og post 72
Kap. 164	Fred, forsoning og demokrati
Kap. 169	Globale helse- og vaksineinitiativ, post 70 og post 72
Kap. 170	FN-organisasjoner mv., post 74 FNs høykommissær for flyktninger (UNHCR) og post 75 FNs organisasjon for palestinske flyktninger (UNRWA)

Statsråden for miljø- og utviklingsaker

Programområde 03

Kap. 141	Direktoratet for utviklingssamarbeid (NORAD)
Kap. 144	Fredskorpset
Kap. 150	Bistand til Afrika
Kap. 151	Bistand til Asia, (post 78)
Kap. 153	Bistand til Latin-Amerika
Kap. 160	Sivilt samfunn og demokratiutvikling
Kap. 161	Næringsutvikling
Kap. 162	Overgangsbistand (gap)
Kap. 163	Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter (post 70)
Kap. 165	Forskning, kompetanseheving og evaluering
Kap. 166	Miljø og bærekraftig utvikling mv.
Kap. 167	Flyktningtiltak i Norge, godkjent som utviklingshjelp
Kap. 168	Kvinner og likestilling
Kap. 169	Globale helse- og vaksineinitiativ, (post 71)
Kap. 170	FN-organisasjoner mv. (postene 70-73 og 76-81)
Kap. 171	Multilaterale finansinstitusjoner
Kap. 172	Gjeldslette og gjeldsrelaterte tiltak

4 Overføring til neste budsjettermin – bruk av stikkordet «kan overføres»

Utbetalinger til prosjekter og tiltak kan avvike fra vedtatt års budsjett. Ubrukte bevilgninger ett år overføres følgelig til neste budsjettermin. Overføringene er i hovedsak knyttet til 70-poster og gjelder tilskudd til tiltak i utviklingsland, EØS-området samt tiltak i Russland/SUS. I samsvar med

Bevilgningsreglementet § 5, gis følgende oversikt over poster utenom postgruppe 30 – 49 som har stikkordet «kan overføres» knyttet til seg (poster med overførbare bevilgninger fra en budsjettermin til neste – beløp i 1000 kroner):

Under Utenriksdepartementet blir stikkordet foreslått knyttet til disse postene utenom postgruppe 30-49

(i 1 000 kr)				
Kap.	Post	Betegnelse	Overført til 2010	Forslag 2011
100	21	Spesielle driftsutgifter	7 844	7 670
115	70	Tilskudd til kultur-, norgesfremme- og informasjonsformål	2 144	80 212
117	71	Finansieringsordningen under EØS-avtalen	76 058	
117	72	EØS-finansieringsordningen 2004-2009	5 341	1 485 789
117	73	Den norske finansieringsordningen 2004-2009	82 262	1 147 538
117	74	Bilaterale samarbeidsprogram med Bulgaria og Romania 2007-2009	22 389	118 139
117	75	EØS-finansieringsordningen 2009-2014		100 000
117	76	Den norske finansieringsordningen 2009-2014		100 000
118	70	Nordområdetiltak og prosjektsamarbeid med Russland	46 866	348 811
118	71	Støtte til utvikling av samfunn, demokrati og menneskerettigheter mv.	4 483	34 786
118	76	Tilskudd til internasjonale klima- og miljøtiltak	66	35 052
150	78	Regionbevilgning for Afrika	19 045	2 618 500
151	72	Bistand til Afghanistan og Pakistan		574 500
151	78	Regionbevilgning for Asia	6 433	375 000
152	78	Regionbevilgning for Midtøsten	8 517	500 000
153	78	Regionbevilgning for Latin-Amerika	3 510	200 500
160	70	Sivilt samfunn	5 022	1 228 000
160	71	Tilskudd til frivillige organisasjoners opplysningsarbeid	1 125	81 000
160	72	Demokratistøtte/partier	5 864	8 000

(i 1 000 kr)				
Kap.	Post	Betegnelse	Overført til 2010	Forslag 2011
160	73	Kultur	397	106 000
160	75	Internasjonale organisasjoner og nettverk	2 794	172 500
160	77	Utvekslingsordninger gjennom Fredskorpset	6 929	135 000
161	70	Næringsutvikling	358	309 000
162	70	Overgangsbistand (gap)	98 726	410 000
163	70	Naturkatastrofer	13 836	463 000
163	71	Humanitær bistand	5 672	2 115 600
163	72	Menneskerettigheter		215 600
164	70	Fred, forsoning og demokratiltak	20 128	647 725
164	71	ODA-godkjente land på Balkan	12 521	500 000
164	72	Utvikling og nedrustning	2 148	175 000
164	73	Andre ODA-godkjente OSSE-land	12 394	340 000
165	70	Forskning og høyere utdanning	17 270	333 000
165	71	Faglig samarbeid	7 580	318 600
166	70	Ymse tilskudd		7 595
166	71	Internasjonale prosesser og konvensjoner m.v.	12 221	33 000
166	72	Internasjonale miljøprosesser og bærekraftig utvikling	1 612	235 000
166	73	Klima- og skogsatsingen	625 622	2 163 000
168	70	Kvinner og likestilling	3 712	300 000
169	70	Vaksine og helse	68 871	1 000 000
169	71	Andre helse- og aidstiltak		145 000
169	72	Det globale fond for bekjempelse av aids, tuberkulose og malaria (GFATM)		450 000
170	73	Verdens matvareprogram (WFP)		145 000
170	76	Tilleggsmidler via FN-systemet mv.	9 088	864 200
170	77	FNs aidsprogram (UNAIDS)		165 000
170	78	Bidrag andre FN-organisasjoner mv.	5 284	291 420
170	79	Ekspert, juniorekspert og FNs fredskorps	109	67 000
170	81	Tilskudd til internasjonal landbruksforskning		120 000
171	70	Verdensbanken	54	814 000
171	71	Regionale banker og fond	158	762 500
171	72	Samfinansiering via finansinstitusjoner	1 286	394 500
172	70	Gjeldsslette, betalingsbalansestøtte og kapasitetsbygging	3	240 000

5 Årsoversikt Utenriksdepartementet

	Årsverk pr. mars 2010 ¹
Utenriksdepartementet	815
Utenriksstasjonene	652
Fredskorpset	31
Direktoratet for utviklingssamarbeid (NORAD)	232
Sum Utenriksdepartementet	1730

¹ Antall årsverk er angitt i følge tall fra Statens Sentrale Tjenestemannsregister (SST) pr. 1. mars 2010. Personell tilsatt lokalt ved utenriksstasjoner inngår ikke i SSTs materiale. Det vises til eget vedlegg i proposisjonen med oversikt over ansatte ved de ulike utenriksstasjonene, herunder lokalt ansatte.

6 Programområde 02 Utenriksforvaltning

Utgifter fordelt på programkategorier

(i 1 000 kr)

Kat.	Betegnelse	Budsjettets			Forslag 2011
		Regnskap 2009	Saldert budsjett 2010	stilling pr 1. halvår	
02.00	Administrasjon av utenriktjenesten	1 841 252	1 792 642	1 792 642	1 799 991
02.10	Utenriksformål	3 650 628	5 042 099	5 042 099	4 795 808
	Sum programområde 02	5 491 880	6 834 741	6 834 741	6 595 799

6.1 Satsing i nordområdene

Nordområdene er regjeringens viktigste strategiske satsingsområde i utenrikspolitikken. Regjeringens mål er at Norge skal være ledende i utviklingen av nordområdene og Arktis. I 2011 foreslår derfor regjeringen å bevilge om lag 1,2 mrd. kroner til nordområdesatsingen, hvor 348,8 mill. kroner er over Utenriksdepartementets budsjett. Dette innebærer en økt satsing på om lag 49 mill. kroner i forhold til 2010 over Utenriksdepartementets budsjett.

Norsk nordområdepolitikk har som mål å trygge nasjonal suverenitet, sikre stabilitet i området, fremme en ansvarlig forvaltning av ressursene og miljøet, samt sikre norske økonomiske interesser. Nordområdepolitikken prioriterer satsing på kunnskap, infrastruktur og verdiskapning i nord for å sette oss i stand til å møte utfordringer og muligheter i nordområdene.

Regjeringens nordområdestrategi ble lagt frem i desember 2006. Nordområdestrategien ble fulgt opp med dokumentet *Nye byggesteiner i nord. Neste trinn i Regjeringens nordområdestrategi* i mars 2009. Tiltakene som ble presentert i *Nye byggesteiner* er strategiske og langsiktige. De fordeler seg på sju satsingsområder som spenner over ulike sektorer, og involverer de fleste departementers budsjetter. Utover disse tiltakene har regjeringen også prioritert nordområdene i flere sektorsatsinger, som Langtidsplan for Forsvaret og Nasjonal transportplan.

Flere forhold ligger bak den økte vektleggingen av nordområdene og Arktis. Det er økende internasjonal oppmerksomhet rundt disse områdene. Som kyststat har vi et ansvar for å ivareta våre rettigheter og forpliktelser etter havretten, og trygge forvaltningen av fornybare og ikke-fornybare ressurser. Vi vil videreutvikle samarbeidet med Russland, og styrke kontakten med våre naboer og allierte. De regionale rådene, Barentsrådet, Arktisk Råd og Østersjørådet, og samarbeidet innen Den nordlige dimensjon er sentrale for vår nordområdepolitikk i bred forstand.

De omfattende klimaendringene i nord skjer både raskere og kraftigere enn andre steder i verden. Havisens tilbaketreking har store konsekvenser for miljø og urfolk, og vil gi økt tilgang til Arktis for blant annet transport og næringsutvikling.

Arktisk Råd er det viktigste regionale forum i nord, med deltagelse fra alle land nord for polarsirkelen, samt urfolk. Norge har siden det norske formannskapet i 2006 arbeidet for et styrket Arktisk Råd. Det har utviklet seg til en viktig arena for håndtering av felles utfordringer i nord, som blant annet klimaendring, miljøvern og mulighetene for økt skipstrafikk. Arbeidet med en avtale om søk og redning i Arktis er et godt eksempel på hvordan Arktisk Råd-landene tar ansvar og forbereder seg på økt aktivitet i regionen. Arbeidet med klimaendringer og bærekraftig utvikling i Arktis vil fortsatt bli prioritert.

I tillegg til Arktisk Råd, er det i noen sammenhenger viktig med egne møter mellom de fem kyststatene rundt Polhavet (Canada, Danmark/Grønland, Norge, Russland og USA) for å drøfte saker knyttet til deres særskilte ansvar og rettigheter som Polhav-kyststater. Vi vil videreføre dette.

Norge har et aktivt nordområde-diplomati både bilateralt overfor prioriterte land, og i regionale og internasjonale fora. Et hovedmål er å fremme norske synspunkter og interesser i regionen, styrke det gode samarbeidet ytterligere, og utvikle fellesløsninger på områder der det er hensiktsmessig. Det tas sikte på å legge frem en melding til Stortinget om nordområdepolitikken våren 2011 med vekt på de utenrikspolitiske aspektene.

Forholdet til Russland er en sentral dimensjon ved nordområdesatsingen. Samarbeidet med Russland er tidvis krevende, men det er oppnådd store resultater de siste årene, etter 20 års bevisst satsing på tillitsbygging og samarbeid etter Sovjetunionens fall. Norge og Russland har nå et bedre fundert og mer substansielt samarbeid enn noensinne.

Avtalen om avgrensningen i Barentshavet og Polhavet som ble undertegnet i Murmansk den 15. september markerer et historisk tidsskille. Avtalen fastsetter den nøyaktige grensen for partenes 200 mils-soner og kontinentalsokler i hele Barentshavet og Polhavet, og skaper klarhet, forutsigbarhet og stabilitet når det gjelder myndighetsutøvelse, kontroll og råderett over ressursene. Avgrensningsavtalen har også regler om samarbeidsplikt mellom partene dersom det blir konstatert petroleumforekomster som strekker seg over avgrensninglinjen. Regjeringen vil videreutvikle forholdet til Russland ytterligere, og utnytte potensialet for ny dynamikk som åpnes med den nye enigheten.

Det grenseoverskridende samarbeidet med Russland er høyt prioritert. Norske myndigheter er pådriver i et samarbeid med russiske myndigheter for å forenkle visumregler og grensepassering. Forhandlingene om en avtale om lokal grensetrafikk (såkalt grenseboerbevis), er en del av dette arbeidet. Når ordningen kommer på plass, vil nordmenn og russere i grenseområdet kunne bevege seg visumfritt innenfor 30 km på begge sider av grensen.

Fiskerisamarbeidet kan de siste årene vise til svært gode resultater. Uregistrert, urapportert og ulovlig fiske er redusert fra 100 000 tonn i året til 20 000 tonn i året på noen år. Norge og Russland driver et bærekraftig fiske i Barentshavet. Gode

bestander ga i 2010 mulighet for å øke kvotene for norsk arktisk torsk og hyse. Høsten 2009 ble Norge og Russland enige om felles bestemmelser for maskevidde, og fiskeridirektoratet har åpnet nettsider på russisk. Dette gjør det lettere for fiskerne å overholde reglene.

Energi er et viktig samarbeidsområde mellom Norge og Russland. Energieffektivisering blir et viktig samarbeidstema i tiden fremover, etter at en ny avtale om samarbeid om energieffektivisering og bruk av fornybare energikilder ble undertegnet i april 2010. Samarbeidet med Russland om atomvirksomhet og miljø i nordområdene er et annet prioritert samarbeidsområde. I Meld. St. 11 (2009-2010) *Samarbeidet med Russland om atomvirksomhet og miljø i nordområdene* gjennomgås bl.a. regjeringens planer og prioriteringer fremover.

Regjeringen vil styrke infrastrukturen i nord slik at Norge er konkurransedyktig i den internasjonale utviklingen av nordområdene. I St.meld. nr. 16 (2008-2009) *Nasjonal transportplan 2010-2019*, som Stortinget har sluttet seg til, jf. Innst. S. nr. 300 (2008–2009), presenterte regjeringen sin strategi for utvikling av nordområdene på samferdselssektoren.

6.2 Trygge Norges sikkerhet

Regjeringen skal sikre et trygt Norge og trygghet for norske borgere. Vi skal arbeide nært med våre allierte, og gjennom dialog og samhandling sikre at vi nasjonalt og internasjonalt kan møte tradisjonelle så vel som nye sikkerhetspolitiske utfordringer som feilslåtte stater, terrorisme, spredning av masseødeleggelses-våpen, helseproblemer og miljøødeleggelser. Vi skal videreføre norsk engasjement for en styrket internasjonal rettsorden, for nedrustning og ikke-spredning, og for utvikling av dialog mellom ulike grupper for å forebygge konflikter eller redusere skadevirkningene av dem.

NATO-medlemskapet forblir en hjørnestein i vårt sikkerhetspolitiske engasjement. NATO er både en militærallianse og det sentrale forum for forsvars- og sikkerhetspolitiske konsultasjoner med våre allierte og partnerland. Regjeringen vil legge vekt på at dialogen i NATO med Russland opprettholdes, og at samarbeidet videreføres og styrkes.

Afghanistan vil forbli både NATOs og Norges viktigste militære innsatsområde. Den NATO-ledede ISAF-operasjonen er et sentralt virkemiddel i det internasjonale samfunns samlede

anstrengelser for å bidra til fred og stabilitet i Afghanistan. Norge vil videreføre sin omfattende deltakelse i ISAF, og innsatsen vil bli ytterligere dreid i retning av samarbeid, opplæring og rådgiving av afghanske sikkerhetsstyrker. Målsettingen er at afghanske myndigheter skal ta over ansvaret for sikkerheten i landet så snart situasjonen gjør det mulig.

Regjeringen legger stor vekt på å bidra til at NATO fortsatt omformes og utvikles på en måte som gjør Alliansen i stand til å møte rådende og fremtidige sikkerhetsutfordringer på en koordinert og effektiv måte. Arbeidet med NATOs nye strategiske konsept er høyt prioritert i tiden frem til vedtak på toppmøtet i Lisboa i november 2010. Det er regjeringens mål at utvidelse av Alliansen og det voksende samarbeidet med NATOs ulike partnere skjer på en måte som bidrar til økt stabilitet og sikkerhet i og utenfor Europa.

Norsk og europeisk sikkerhet bygger på et nært forhold til USA. Regjeringen vil bruke NATO til å videreutvikle det transatlantiske partnerskapet, den politiske dialogen og et tett bilateralt samarbeid mellom Norge og USA.

FN er den viktigste institusjonen for global sikkerhet. Regjeringen vil fortsatt arbeide aktivt for å styrke Norges militære og sivile bidrag til FN-ledede fredsoperasjoner. Det vil være et særlig mål å utforme slike bidrag innenfor en nordisk ramme. Frem til mai 2010 deltok vi bl.a. i FN-operasjonen i Tsjad og Den sentralafrikanske republikk med et militært feltsykehus med omlag 150 personell, samt et brønnborelag på om lag 15 personer. Samlet utgjorde dette Norges mest omfattende militære støtte til FN-ledet innsats i Afrika siden begynnelsen av 90-tallet. I tillegg deltar vi med militære stabsoffiserer og observatører i Sudan, politi i Liberia og Sudan, menneskerettighetsovervåkere og en militær ekspert på sikkerhetssektor-reform i DR Kongo. Norge vil fortsatt holde tett kontakt med EUs institusjoner og medlemsland om utenriks- og sikkerhetspolitikk. Norge bidro med en fregatt i en seksmåneders periode fra august 2009, i EUs første sjømilitære operasjon, Atalanta, for å bekjempe piratvirksomhet utenfor kysten av Somalia. Norge vil, sammen med Estland, Finland, Irland og Sverige, stå i beredskap i EUs innsatsstyrker våren 2011. Norge hadde også høsten 2009 formannskapet i den internasjonale kontaktgruppen om det somaliske sjørøverproblemet.

EU gjennomfører både sivile og militære operasjoner som bringer dem i direkte kontakt med NATO, blant annet i Afghanistan og Kosovo. Vi

vil fortsatt være pådriver for et bedre strategisk og operativt samarbeid mellom NATO og EU.

Organisert kriminalitet er en sikkerhetsutfordring i mange land. Penger fra slik kriminalitet finansierer mer kriminalitet, opprørsgrupper og terror. Kriminalitetsbildet i Norge er preget av økt globalisering. FNs kontor mot narkotika og kriminalitet (UNODC), har anslått verdien av det europeiske heroin- og kokainmarkedet (unntatt Tyrkia og Russland) til 350 mrd. kroner. Brorparten av heroin beslaglagt i Norge er produsert i Afghanistan. Land i Mellom-Amerika lider store tap i kampen mot narkotikakartellene. Organiserte kriminelle grupper skaper betydelige utfordringer i Vest-Afrika som i økende grad brukes som transitregion for kokainsmugling fra Sør-Amerika til Europa. Nigeria er største opprinnelsesland for ofre for menneskehandel identifisert i Norge. Organiserte kriminelle er inne på nye arenaer med inntjening, som ulovlig fiske i Norge.

Den internasjonalt forgrenede kriminaliteten kan bare bekjempes gjennom å bygge og gjennomføre en sterkere internasjonal rettsorden. Regjeringen vil styrke fokuset på organisert kriminalitet gjennom finansiering av en FN-studie som søker å avdekke kanaler og metoder for hvitvasking av den enorme profitten fra denne virksomheten. Regjeringen vil også finansiere en FN-studie om organiserte kriminelles involvering i ulovlig fiske. Regjeringen vil delta innenfor rammen av FN og i regionale organisasjoner som OSSE, Europarådet og med EU for å styrke innsatsen mot internasjonal organisert kriminalitet. Bekjempelse av menneskehandel er en hovedprioritet i det norske formannskapet i Østersjørådet.

Regjeringen legger også vekt på å styrke det nordiske samarbeidet om utenriks- og sikkerhetspolitikk, og følger opp flere av Stoltenberg-rapportens anbefalinger på dette området.

Nedrustning og global sikkerhet

Regjeringen vil fortsette å jobbe aktivt for å fremme kjernefysisk nedrustning og ikke-spredning. Vårt langsiktige mål er en verden uten atomvåpen. Hovedutfordringen er å omsette visjonen til praktisk politikk. Under tilsynskonferansen for Avtalen om ikke-spredning av kjernevåpen (NPT) i mai 2010, bidro Norge aktivt for å oppnå enighet om konkrete nedrustnings- og ikke-spredningstiltak. I forbindelse med utarbeidelsen av NATOs nye strategiske konsept arbeider vi sammen med likesinnede allierte for å redusere kjernevåpenets betydning i NATOs sikkerhetspolitikk.

Regjeringen vil fortsatt gi høy prioritet til innsats for humanitær nedrustning. Regjeringen er opptatt av at det er konvensjonelle våpen som skaper flest ofre for væpnet vold, og som hindrer sosial og menneskelig utvikling. Regjeringen har derfor tatt initiativ til å løfte innsatsen for å forebygge og redusere væpnet vold. Norge og UNDP arrangerte en høynivå-konferanse om væpnet vold i mai 2010 som sikret tilslutning fra 62 land til et sett med forpliktelser, «The Oslo Commitments». Dette dokumentet forplikter stater blant annet til å sikre at arbeidet med FNs tusenårsmål inkluderer tiltak for å hindre og redusere væpnet vold, anerkjenne ofres rettigheter, og rapportere og gjøre offentlig tilgjengelig informasjon om omfanget av væpnet vold.

I mai 2008 ble Konvensjonen om klaseammunisjon vedtatt av et flertall av FNs medlemsstater. Konvensjonen ble åpnet for undertegning i Oslo 3.-4. desember 2008. Den setter et internasjonalt forbud mot bruk, produksjon, lagring og overførsel av klaseammunisjon. Konvensjonen ble fremforhandlet etter initiativ fra Norge, og med betydelig norsk engasjement i prosessen og forhandlingene. Den raske prosessen fra da Norge tok initiativet til et forbud, og frem til konvensjonen trådte i kraft 1. august 2010 viser hvor sterk støtte dette arbeidet har internasjonalt. Konvensjonens første statspartsmøte skal holdes 9.-12. november 2010 i Laos, verdens hardest rammede land. Norge samarbeidet tett med Laos, andre stater, FN og sivilsamfunnet for å forberede de substansielle diskusjonene. Vi ledet arbeidet med handlingsplanen som ble vedtatt på møtet. Handlingsplanen operasjonaliserer konvensjonens forpliktelser. Den gir statspartene og andre aktører et effektivt verktøy for å kunne prioritere sin innsats. Handlingsplanen fungerer derfor også som et verktøy for å kunne måle fremgang i implementeringen av konvensjonen. Minekonvensjonen har, siden den trådte i kraft i 1999, skapt en internasjonal norm. Det å bruke landminer anses som uakseptabelt, også av land som ikke er statsparter til konvensjonen. Minekonvensjonen har ført til at livene til mange hundretusener mennesker er blitt bedre, og til at store områder er blitt frigjort til utvikling. Det at ikke nye miner er blitt lagt ut, forebygger humanitære kriser og ødelagte liv. Norge ledet utarbeidelsen av Minekonvensjonens handlingsplan for 2010–2014, og har vært president for konvensjonen i 2010.

Regjeringen vil fortsatt være en aktiv pådriver for implementering av Minekonvensjonen.

Arbeidet for et forbud mot produksjon av spaltbart materiale for kjernevåpen, og en avtale om

forbud mot kjernefysiske prøvesprengninger er fortsatt sentrale prioriteringer.

Regjeringen arbeider for internasjonale tiltak for å begrense utbredelsen av håndvåpen, og støtter aktivt opp om å få på plass en egen konvensjon om handel med og overførsel av konvensjonelle våpen. FNs Generalforsamling besluttet i 2009 å igangsette forhandlinger om å få på plass en slik konvensjon (Arms Trade Treaty). Det første møtet ble avholdt i juli 2010, og forhandlingene skal være avsluttet i 2012. Fra norsk side vil det være avgjørende at prosessen fører til et resultat som faktisk betyr en forskjell for mennesker og samfunn som rammes av væpnet vold. Det vil bety at menneskerettigheter og internasjonal humanitærrett må være elementer som skal ivaretas i prosessen.

6.3 Klima og bærekraftig utvikling

De menneskeskapte klimaendringene er vår tids største utfordring. Endringene kommer forttere og gir større utslag enn man regnet med inntil bare for kort tid siden. Norge har derfor ambisiøse klimamålsettinger: Skjerpning av den norske Kyoto-forpliktelsen med 10 prosentpoeng til 9 pst. under 1990-nivå, kutt i de globale utslippene av klimagasser tilsvarende 30 pst. av Norges utslipp i 1990 innen 2020, og karbonnøytralitet i 2030. Norges hovedinnsats i kampen mot klimaendringene internasjonalt skjer innenfor rammene av FNs Klimakonvensjon og på utviklingsområdet. Det forhandles om en bred fremtidig klimaavtale der alle land bidrar, og som vil gjelde fra utløpet av Kyoto-protokollens første forpliktelsesperiode. Norge er en pådriver i dette arbeidet.

Norges arbeid for å redusere utslipp fra avskoging i u-land, som ble annonsert under FNs klimakonferanse på Bali i desember 2007, er et viktig element i den norske innsatsen for å redusere de globale klimagassutslippene. Norge arbeider også aktivt for å fremme utvikling og internasjonal utbredelse av teknologier for karbonfangst og -lagring (CSS). Begge disse satsingsområdene er viktige elementer for Norge i forhandlingene om et fremtidig globalt klimaregime. Vitenskapsbasert kunnskap om de akselererende klimaendringene i Arktis og nordområdene formidles meget aktivt, for å bidra til et godt forhandlingsresultat.

Det er fortsatt behov for støtte til internasjonale bestrebelser for å utrede nye internasjonale avtaleformer, inkludert mulige typer utslippsforpliktelser. Andre former for klimautredninger og -tiltak er også aktuelle, for eksempel i regi av

Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling (OECD), Det internasjonale energibyrå (IEA) m.v., eller Verdensbankens nye langsiktige initiativ for lavkarbon vekst og utvikling etter 2012. Norge støtter aktivt opp om FNs generalsekretærs initiativ om å gjøre FN karbon-nøytralt. Norge satser på å styrke den utenrikspolitiske dialogen om behovet for en ambisiøs global klimaatale, noe som blant annet støttes gjennom regionale og bilaterale tiltak mot avskoging, fremme av ren energi og støtte til Den grønne utviklingsmekanismen, ikke minst i Afrika.

Utenriksdepartementets innsats for bærekraftig utvikling, i tråd med strategi for bærekraftig utvikling i Nasjonalbudsjettet for 2008, består i å arbeide for å styrke det internasjonale samarbeidet for de globale miljømålene, herunder en sosial og miljømessig bærekraftig globalisering. Hoveddelen av denne innsatsen blir satt inn på utviklingsområdet. Det er viktig å fremme prinsippene om bærekraftig utvikling i FN-organer og i de multilaterale utviklings- og finansinstitusjonene. Norge gir høy prioritet til arbeidet for FN-reform og oppfølging av rapporten fra Høynivåpanelet. Arbeidet i Verdens handelsorganisasjon (WTO), OECD, Kommisjonen for bærekraftig utvikling (CSD), samt nordområdearbeidet vil også være viktige arenaer for dette arbeidet.

6.4 En aktiv europapolitikk

Regjeringen fører en åpen og aktiv europapolitikk, der norske interesser overfor EU blir ivaretatt på en offensiv måte. Med utgangspunkt i at Norge ikke er medlem av EU, skal vi utnytte alle muligheter for samarbeid og påvirkning i aktuelle saker med sikte på å få gjennomslag for norske synspunkter. Vi vil fortsette arbeidet med å bli tydeligere i våre prioriteringer, mer fokusert i vår satsing og påvirkning, og legge vekt på å være strategisk når vi søker samarbeid.

I St.meld. nr. 23 (2005-2006) har regjeringen skissert hvordan arbeidet med europapolitikken legges opp. Den konkretiserer tiltak for å sikre tydelige og tidlige politiske prioriteringer, god samordning og utnytting av mulighetene, god gjennomføring og forvaltning av forpliktelsene, kompetansebygging, og økt åpenhet og dialog. St.meld. nr. 15 (2008-2009) utdyper norske interesser og virkemidler på det europapolitiske området. Et offentlig utvalg har våren 2010 startet arbeidet med å gjennomgå våre erfaringer med EØS-avtalen og øvrige avtaler Norge har med EU. Utvalget vil komme med en rapport høsten 2011.

Regjeringen er opptatt av å sørge for økt åpenhet og dialog med eksterne miljøer i EU- og EØS-saker. Kontakten med relevante organisasjoner og institusjoner er blitt betydelig styrket, bl.a. gjennom ulike etablerte fora for meningsutveksling om europapolitikk, herunder bl.a. Nasjonalt Europaforum og Europakonferansen. Utenriksdepartementet iverksatte våren 2010 et informasjonsløft om EØS og Norges forhold til Europa. Målet er å gjøre europainformasjonen fra det offentlige mer brukervennlig, tilgjengelig og oppdatert. En rekke tiltak overfor definerte målgrupper i Norge og i utvalgte EU-land vil gjennomføres i løpet av to år.

Norsk samfunnsliv er tett vevd sammen med europeiske partnere og kolleger. Utviklingen i Europa er derfor viktig for norske interesser, og en sentral referanse for norsk innenriks- og utenrikspolitikk. Om lag 80 pst. av den totale norske eksporten går til EU, og omtrent 70 pst. av vår import kommer fra EU. Finans-uroen i Euroområdet og i EU har klare realøkonomiske implikasjoner, som også får effekt for Norge. 10. mai 2010 ble det annonsert en tiltakspakke på samlet 750 mrd. euro som sikring for enkelte eurolands gjeldshåndtering og for å sikre likviditeten i finansmarkedene. Regjeringen følger dette med stor årvåkenhet.

EUs beslutninger utformes i et samspill mellom medlemslandene og institusjonene i Brussel. Regjeringen legger derfor vekt på gode bilaterale forbindelser med EU-landene i tillegg til det etablerte samarbeidet med EUs institusjoner. Det nordiske samarbeidet vil bli brukt aktivt for å ivareta norske og fellesnordiske interesser overfor EU. Samarbeidet i den nordisk-baltiske kretsen er også styrket. Norge er med i Den nordlige dimensjon, og overtok formannskapet i Østersjørådet fra juli 2010. Regjeringen har gitt innspill til EUs arbeid med en egen EU-strategi for Østersjøregionen.

Hovedfundamentet i norsk tilknytning til EU er EØS-avtalen. Den er, sammen med tilgrensende avtaler, det største og mest omfattende internasjonale avtaleverket som Norge har inngått. EU er Norges viktigste handelspartner. EØS-avtalen har vært avgjørende for å sikre norske interesser og norsk næringsliv. Avtalen har knyttet Norge til EUs indre marked og bidratt til en styrking av handel og økonomiske forbindelser mellom Norge og EU-landene. Avtalen gir norske bedrifter og borgere samme tilgang til det indre marked som bedrifter og borgere i medlemsstatene i EU. Den sikrer felles regler og like konkurransevilkår for fritt varebytte og fri bevegelighet for kapital, tjenester og arbeidskraft. Avtalen gir en kontinuerlig videreutvikling av nasjonal lovgiv-

ning i lys av nytt EU-regelverk som berører avtalens virkeområde. Avtalen slår fast at ny EU-lovgivning som er relevant for EØS, skal innlemmes så raskt som mulig. Dermed har de 30 landene i EØS et fungerende marked med et enhetlig regelverk som håndheves likt. I tillegg får norske organisasjoner, institusjoner og myndigheter gjennom norsk deltakelse i EUs ulike programmer tilgang til kunnskapsutvikling i EU. Det tilbakestilles til norske aktører omtrent like store beløp som den norske programkontingenten. Norge får i tillegg tilgang til en enorm kunnskapsmengde og et nettverk som vanskelig kan måles i kroner og øre.

Forhandlingene om en ny avtale om EØS-midler for årene 2009 til 2014 ble avsluttet i desember 2009. Gjennom EØS-midlene stiller Norge i perioden 2009-2014 til rådighet over 14 mrd. kroner til sosial og økonomisk utjevning i EØS-området, og for at de nye medlemslandene skal bli i stand til å gjennomføre EUs regelverk på en rekke områder. I tillegg bidrar midlene til å skape nye samarbeidsrelasjoner og kontakt mellom Norge og mottakerlandene.

Det er viktig for Norge å støtte den felles europeiske anstrengelse for stabilisering og utvikling på Vest-Balkan, der støtte til integrasjon i euroatlantiske strukturer (EU og NATO) er et bærende element. Albania og Kroatias inntreden i NATO er et resultat av dette arbeidet, og viktige fremskritt er gjort i Vest-Balkan-landenes samarbeidsrelasjoner med EU. Norge vil videreføre innsatsen for fred, statsbygging og euroatlantisk integrasjon i samarbeid med EU. Gjennom prosjektbistand vil vi støtte reformarbeidet og implementeringen av europeiske standarder i landene. Særlig viktig blir det å støtte konsolideringen av statene Bosnia-Hercegovina og Kosovo, samt bidra til å sikre Serbias euroatlantiske tilknytning.

EUs klima- og energipolitikk ble konkretisert med toppmøtets vedtak av klima- og energipakken i desember 2008. Pakken, som skal sikre gjennomføring av målene om å redusere utslippene av klimagasser med 20 pst., øke andelen fornybar energi til 20 pst. og øke energieffektiviteten med 20 pst. innen 2020, omfatter blant annet et direktiv for fremme av fornybar energi, et direktiv om revidert kvotehandel og et direktiv om lagring av CO₂. De tre direktivene anses å være EØS-relevante. Norske myndigheter er i dialog med Kommisjonen om hvordan de EØS-relevante elementene i pakken kan innlemmes i EØS-avtalen, og tilpasses norske forhold. Selv om de globale forhandlingene i København ikke lyktes, står EU fast på den konkrete utformingen av sin klimapolitikk.

Norge er knyttet til viktige deler av EUs samarbeid om justis- og innenriksaker. Tilslutningsavtalen til Schengen-samarbeidet utgjør den viktigste enkeltavtalen, men Norge har også andre avtaler med EU på feltet, i tillegg til utstrakt praktisk samarbeid på flyktning- og migrasjonsområdet. Økt grenseoverskridende kriminalitet og illegal innvandring krever at Norge prioriterer det justis- og innenrikspolitiske samarbeidet med andre europeiske land. EUs arbeidsprogram for justis- og innenriksfeltet som ble vedtatt i desember 2009, Stockholmprogrammet, vil utgjøre rettesnoren i perioden 2010-2014. Programmets overordnede mål er å sikre grunnleggende rettigheter, frihet og integritet for den enkelte som har rett til å oppholde seg innenfor EUs grenser. Norge vil arbeide aktivt for å fremme våre interesser, blant annet gjennom fellesorganet i Schengen-sammenheng.

Gjennom naboskapsprogrammet bidrar EU til utviklingen i Moldova, Ukraina og landene i Sør-Kaukasus. Med EUs nye østlige partnerskap er det skapt en ny samarbeidsramme som også innbefatter Hviterussland. Norge har et betydelig bilateralt prosjektsamarbeid i regionen innen demokratisk styresett og sivilt samfunn, likestilling, justis- og sikkerhetssektorreform, miljø, klima og energi, samt humanitære tiltak.

6.5 Rettferdig global styring

Finanskrisen har tydeliggjort behovet for rettferdig global styring. Regjeringen vil arbeide for å styrke globale styringsinstrumenter som kan fremme mer rettferdig fordeling, ikke bare mellom land, men også mellom ulike sosiale grupper, uavhengig av landegrenser. Gjennom norske initiativ og i strategisk samarbeid med andre, skal vi gå inn for å utvikle politiske svar på de globale utfordringene. Vi skal ha kapasitet til å utrede nye samarbeidsformer og nye finansieringsordninger som kan styrke det globale styringssystemet. Vi skal gjennom økonomiske og personellmessige bidrag gi vår støtte til et kvalitativt bedre FN, som er i stand til å ivareta sine oppgaver etter FN-pakten.

Det er etablert en rekke organisasjoner og prosesser for å fremme internasjonalt økonomisk samarbeid gjennom utvikling av felles regelverk i global skala. Ikke minst spiller FNs særorganisasjoner viktige roller innenfor sine mandatområder. Som ledd i arbeidet for rettferdig global styring, vil regjeringen gi høy prioritet til arbeidet i FNs særorganisasjoner. Den internasjonale arbeidsor-

ganisasjonen (ILO) er særlig relevant, med sosial rettferdighet som eksplisitt mål og mandat, blant annet gjennom regler for beskyttelse av arbeidstakernes rettigheter. Regjeringen vil i året som kommer fortsatt legge vekt på oppfølging av ILOs «Decent Work-agenda». Utenriksdepartementets oppfølging av regjeringens strategi for anstendig arbeid vil videreføres i 2011. Prosjektarbeidets mål er å fremme anstendig arbeid i norsk utenriks-, utviklings- og handelspolitikk, og å jobbe for større samstemthet globalt og nasjonalt hva angår anstendig arbeid. I 2011 vil arbeidet fokusere på tiltak som kan bidra til å styrke arbeidstakerrettigheter i Angola, Brasil, India, Kina og Sør-Afrika. I tillegg vil vi sammen med likesinnede land jobbe for at fokus på anstendig arbeid blir ivaretatt innenfor relevante multilaterale organisasjoner og på relevante globale arenaer. Arbeidet skjer i nær dialog med Nærings- og handelsdepartementet, Arbeidsdepartementet og med partene i arbeidslivet, sivilt samfunn og relevante «tenketanker».

En sosial og bærekraftig utvikling er bare mulig dersom vi satser på global helse og på å styrke helsesystem og primærhelsetjenesten i utviklingsland. Regjeringen har tatt initiativ til en global kampanje for å nå de helserelevante tusenårsmålene om barnedødelighet, mødre-dødelighet og bekjempelse av aids og andre sykdommer. Videre inngår det betydelige pådriverarbeidet ledet av Statsministeren som i år har vært fokusert på G8s satsing på mødre og barnehelse, og arbeidet i regi av FNs Generalsekretær med en global strategi for kvinner og barnehelse. Norge arbeider dessuten tett med utvalgte land for at dagens utfordringer på helseområdet skal håndteres også innenfor utenrikspolitikken. Helserrisiko og sårbarhet kjenner ingen landegrensener og må komme høyere på den utenrikspolitiske agendaen. Regjeringen er opptatt av å sikre befolkningen i utviklingsland tilgang til rimelige og gode vaksiner og medisiner. Et eksempel er arbeidet i Den globale vaksinealliansen GAVI som ble etablert i 1999 som et samarbeid mellom offentlige og private aktører. UNICEF, Verdens helseorganisasjon (WHO) og Verdensbanken er sentrale partnere. Alliansen arbeider for at alle barn i fattige land får et fullverdig vaksinetilbud, med vekt på rask og effektiv introduksjon av nye vaksiner og støtte til å sikre fungerende vaksinetjenester. Formålet er å bidra med mer midler, mer effektivt samarbeid, bredere partnerskap og raskere tilgang til nye vaksiner.

Norge deltar også i Den internasjonale finansieringsmekanismen for immunisering, International Finance Facility for Immunization (IFFIm),

som ble lansert i 2006 og Den innovative ordningen for innkjøp av vaksiner for utviklingsland, Advance Market Commitments (AMC) som ble lansert i 2007. Begge ordninger er innovative finansieringsordninger som kan få bred anvendelse, men som i første omgang utprøves på vaksineområdet, jf. omtalen under programområde 03 Internasjonal bistand.

Norge er i front for å fremme åpenhet om inntekter fra olje- og gruveindustrien. Det internasjonale initiativet på dette området (EITI) har et eget sekretariat, som i 2007 ble lagt til Oslo. Vi vil videreføre dette arbeidet med full styrke.

FN

Med sitt universelle medlemskap og helhetlige mandat er FN den viktigste organisasjon for internasjonalt samarbeid. Alle land har fordeler av et forutsigbart, regelstyrt system for samkvem og løsning av interessekonflikter mellom land. FN tjener norske interesser ved å bidra til å løse felles problemer hovedsakelig på fem måter, ved utvikling av normer og regler, ved å være et forum for fredelig løsning av interessekonflikter, ved å forebygge og løse voldelige konflikter, særlig slike som truer internasjonal fred og sikkerhet, ved å bistå i humanitære kriser og å bidra til økonomisk og sosial utvikling.

Norge er en av verdensorganisasjonens fremste støttespillere. Vår støtte går i bredden av FNs engasjement, den er solid og troverdig. Mange av FNs viktigste humanitære programmer og utviklingsprogrammer er helt avhengige av frivillige bidrag. Norge er den fjerde største bidragsyter til FNs humanitære innsats og utviklingsarbeid, herunder menneskerettigheter, miljø og demokratiutvikling.

Norge arbeider for en styrking av FNs hovedorganer og for at FN skal bli mer effektiv og bedre koordinert på landnivå for å kunne leve opp til forventningene og levere på tusenårsmålene. I arbeidet for å reformere FN ser vi både på FNs mandater, sekretariatets organisering, samordning mellom FNs ulike organisasjoner og FNs effektivitet på landnivå. Norge har to hovedformål med FN-reform. For det første, at FN leverer mer effektivt på landnivå og, for det andre, økt åpenhet, ansvarlighet og tydelige linjer i FN-sekretariatet.

Norsk FN-politikk har særlig fokusert på FNs fredsbyggende virksomhet, effektivisering av FNs operative innsats på landnivå, administrative reformer, styrking av FNs likestillingsarbeid og gjennomføring av sikkerhetsrådsresolusjon 1325 (2000) om Kvinner, fred og sikkerhet. Den nye

FN-organisasjonen for kvinners rettigheter og likestilling, UNWomen, er en seier for norsk diplomati og pådriverarbeid. Vi vil fortsette satsingen på disse områdene.

Den globale kampanjen for FNs helserelevante tusenårsmål ble lansert i september 2007 av statsminister Stoltenberg. Kampanjen er en overbygging for flere ulike helseinitiativ lansert over de siste par år, herunder Statsministerens initiativ for å bedre barne- og mødre helse, tusenårsmål 4 og 5. Kampanjen la i juni 2009 frem en rapport i FN om tiltak for å forhindre at finanskrisen får en negativ innvirkning på de helserelevante tusenårs målene. Vi vil videreføre det betydelige bidraget til denne kampanjen. Det norske initiativet har flere komponenter, jf. omtale under kap. 169.

Arbeid for menneskerettigheter og demokrati

I norsk utenrikspolitikk står arbeidet for å styrke vilkårene for en demokratisk utvikling og respekt for menneskerettighetene helt sentralt. OSSE, Europarådet og FN er viktige arenaer for dette arbeidet. Fra norsk side støtter vi oppbyggingen av nasjonale institusjoner som kan styrke beskyttelsen av menneskerettighetene. Et uavhengig rettsvesen, offentlige forvaltingsorgan, ombudsordninger og nasjonale menneskerettighetskomisjoner er viktige for å sikre at stater utøver sitt ansvar for å oppfylle menneskerettighetene. Sentrale prioriteringer i dette arbeidet er videre innsats for menneskerettighetsforsvarere, ytringsfrihet og uavhengige medier. En nærmere omtale av den multilaterale innsatsen på menneskerettighetsfeltet gis i områdeomtalen under programområde 3 Internasjonal bistand.

Norge er medlem av FNs menneskerettighetsråd i perioden 2009-2012. Et hovedmål for Norge er å bruke medlemskapet til å bevare og styrke det internasjonale systemet for beskyttelse av menneskerettighetene, inkludert menneskerettighetsrådet. Vi vil videreføre og styrke vårt lederskap i arbeidet med beskyttelse av menneskerettighetsforkjempere og næringslivets menneskerettighetsansvar, samt prioritere arbeidet med ytringsfrihet, likestilling, urfolk og internt fordrevne. Dette arbeidet utføres i tett samarbeid med våre nærmeste samarbeidspartnere i Rådet, særlig EUs medlemsland og USA.

Menneskerettskonvensjonene skal brukes metodisk for å identifisere staters plikter overfor sin befolkning. FNs Høykommissær for menneskerettigheter (OHCHR) vil fortsatt være en sentral partner for Norge i arbeidet med å sikre en

sterkere gjennomføring av menneskerettighetene på landnivå.

Også i norsk Russlandspolitikk står arbeidet for demokrati og menneskerettigheter sentralt. Slike spørsmål diskuteres med russiske myndigheter på alle nivåer. Det gjennomføres også årlige bilaterale menneskerettighetskonsultasjoner med Russland. Innenfor rammen av prosjektsamarbeidet med Russland, gis det prioritet til prosjekter som støtter opp om uavhengige media, og samarbeid mellom frivillige organisasjoner. Disse prioriteringene gjelder ikke minst for Nord-Kaukasus. Det gis særskilt støtte til prosjekter som bidrar til styrket rettsikkerhet, bedre juridiske rettigheter for kvinner og støtte til menneskerettighetsforsvarere.

Verdens handelsorganisasjon (WTO) og handelspolitikk

Norge er tjent med internasjonale avtaler som regulerer handel. Verdens handelsorganisasjon (WTO) er den viktigste organisasjonen for dette. WTO har en tredelt funksjon. Organisasjonen forvalter et omfattende regelverk, den behandler internasjonale handelstvister gjennom et forpliktende tvisteløsningssystem, og den er et forum for forhandlinger om handelsspørsmål. Regjeringen legger vekt på å bidra til å videreutvikle det regelbaserte multilaterale handelssystemet i WTO, slik at det blir et best mulig redskap for rettferdig global styring på handelsområdet. I likhet med Norge, understreker de fleste av WTOs medlemsland, og ikke minst utviklingslandene, betydningen av å nå frem til et godt forhandlingsresultat i den såkalte Doha-runden. Forhandlingene har i stor grad stått stille siden 2008, selv om det er gjort mye teknisk arbeid i forbindelse med forhandlingene. Skifte av administrasjon i USA, og oppmerksomhet om finanskrisen har medvirket til dette. WTOs første ordinære ministermøte siden 2005 ble avholdt i desember 2009. Der ble WTOs betydning for global vekst og stabilitet bekreftet. Til tross for den store nedgangen i handel som fulgte med finanskrisen, har det multilaterale handelssystem med WTOs regelverk i sentrum demmet opp for proteksjonistiske tiltak, og dermed redusert det som kunne gitt flere negative virkninger. Betydningen av en avslutning av Doha-runden som en stimulans for gjenreisning av den globale økonomien, og ikke minst av utviklingslandenes økonomi, ble fremhevet. Regjeringen vil bidra til at forhandlingene gjenopptas og sluttføres.

WTO-forhandlingene berører det norske samfunnet på en meget direkte måte. Norge har en åpen økonomi. Vår velstand er i stor grad tuftet på det utbyttet vi har hatt av å delta i internasjonal handel. Dette må vi bygge videre på gjennom å arbeide for tilfredsstillende rammevilkår for norsk næringsliv. Samtidig er det norske landbruket i en spesiell situasjon. Landbruket har også betydning for viktige sider ved vår økonomi, forsyningssituasjon, bosetting, arbeidsplasser, kultur og kulturlandskap. På denne bakgrunn vil regjeringen fortsette sitt aktive arbeid i forhandlingene, med sikte på å bidra konstruktivt til en løsning som både ivaretar utviklingslandenes særlige behov, og som gjør det mulig å videreføre et levedyktig norsk landbruk.

Regjeringen ønsker å bidra til å styrke utviklingslandenes mulighet til å bli bedre integrert i den globale økonomien, og til å skape økonomisk vekst og velferd gjennom økt eksport. Det er gjennomført flere endringer i ordningen for tollpreferanser for utviklingsland (GSP-ordningen). Regjeringen vil fortsette arbeidet med å styrke utviklingslandenes evne til å utnytte de mulighetene GSP-ordningen gir.

6.6 Norgesfremme, omdømme og kultur

Et positivt internasjonalt omdømme er viktig for å ivareta norske politiske, økonomiske og kulturelle interesser. Regjeringen vektlegger et sterkere geografisk fokus og samarbeid med sentrale aktører for å bidra til et tydelig og positivt norgesbilde blant målgrupper i utlandet.

Gjennom kompetanseheving, strategiutvikling og bruk av hensiktsmessige profilerings- og kommunikasjonsverktøy søkes det å være faglig og teknologisk i forkant for å profilere Norge internasjonalt.

Med utgangspunkt i St. meld. 15 (2008-2009) *Interesser, ansvar og muligheter* ønsker regjeringen å stimulere til et bredere ordskifte om utenrikspolitikken. Dette gjøres ved en videreføring av

Refleksprosjektet på to ulike måter. Arbeidet med utadrettede møter og større seminarer i Norge fortsetter, med sikte på debatt og åpenhet omkring norsk utenrikspolitikk. Global Refleks skal medvirke til en bedre forankring av norske hovedinteresser på den internasjonale utenrikspolitiske debattarenaen.

En hovedoppgave, som er reflektert i utenriksloven, -instruksen og regjeringens program, er å fremme norsk næringslivs interesser og virksomhet i utlandet som grunnlag for økt verdiskaping og sysselsetting. Etterspørselen etter tjenester og samarbeid fra norske bedrifter til norsk utenriks-tjeneste, primært til utenriksstasjonene, er økende.

Internasjonalt kultursamarbeid skaper møteplasser, bygger nettverk og styrker dialogen mellom Norge og internasjonale aktører, som er en viktig målgruppe for norsk utenriks- og utviklingspolitikk.

Den internasjonale dimensjonen i regjeringens kulturløft er rettet mot utenlandske målgrupper, og skal styrke norsk kulturs kontaktnett overfor toneangivende kulturmiljøer i utlandet. Arbeidet bidrar til å synliggjøre Norge som en moderne internasjonal kulturaktør, og utgjør en betydelig del av vår samlede omdømmebygging.

Regjeringen vil fortsette samarbeidet med de kunstfaglige organisasjoner i Norge, og gjennom våre utenriksstasjoner bygge ut kontaktnettet til toneangivende kulturinstitusjoner internasjonalt. Humanistiske idealer, likestilling og ytringsfrihet preger Norges internasjonale kulturprofil, og er en bevisst del av Norges utenrikspolitiske budskap.

Kulturdimensjonen og folk-til-folk samarbeidet under Nordområdestrategien er et viktig element i utviklingen av Barentsregionen. Samarbeidsformer og omfanget av disse er i stadig vekst, noe som kommer både nord-norsk og samisk kultur og organisasjonsliv til gode.

Den betydning som tillegges mangfoldet i kulturuttrykk, herunder også viktigheten av å bevare urfolkstradisjonene, skal reflekteres i vår presentasjon overfor utlandet.

7 Programområde 03 Internasjonal bistand

Kat.	Betegnelse	Regnskap		Forslag 2011	Pst. endr. 10/11
		2009	budsjett 2010		
03.00	Administrasjon av utenriktjenesten	1 274 827	1 298 354	1 327 600	2,3
03.10	Bilateral bistand	4 586 626	4 522 100	4 268 500	-5,6
03.20	Globale ordninger	13 630 588	15 331 161	14 928 135	-2,6
03.30	Multilateral bistand	6 523 384	6 264 420	6 525 620	4,2
	Sum bistand	26 015 425	27 416 035	27 049 855	-1,3

7.1 Sikrere framtid, grønnere vekst

Klimaendringene og en sårbar verdensøkonomi danner rammen for utviklingspolitikken i 2011. Mer rettferdig fordeling av økonomiske ressurser og vedvarende høy vekst i fattige land er nødvendig dersom ekstrem fattigdom skal utryddes i vår tid. Omlegging til en global lavutslipps-økonomi er en forutsetning for bærekraftig utvikling. Relativt sett har finanskrisen hatt større dempende effekt for vekst i USA og Europa enn utviklingsland og voksende økonomier. Høye matvarepriser og reduserte lønninger som følge av finanskrisen har bidratt til redusert framgang på tusenårsmål én om å utrydde ekstrem fattigdom og sult. Målet om å halvere inntektsfattigdom innen 2015 er fremdeles innen rekkevidde, men antall sultende antas å ha økt fra 830 millioner i 2007 til 1000 millioner i 2009.

Økonomiske nedgangstider og redusert tilgang til internasjonal kapital truer utviklingslandenes evne til å foreta investeringer som kan sikre i framtidig vekst og velferd, inkludert tiltak knyttet til klimautfordringer. Bistandens betydning for å utløse investeringskapital, så vel som for å finansiere sosiale tjenester, blir viktigere. Flere europeiske land, inkludert Irland og Portugal, har varslet om kutt i bistand som følge av redusert vekst og stramme budsjetter. Regjeringen har siden tiltredelsen i 2005 økt bistandsbudsjettet betydelig. I samsvar med Klimaforliket skal nivået for innsatsen mot internasjonal fattigdom holdes på minst samme reelle nivå som i 2008 i årene

framover. Dette er fulgt opp med økninger i budsjettene for 2009 og 2010.

Med budsjettforslaget for 2011 vil innsatsen mot internasjonal fattigdom utgjøre 1,02 pst. av anslaget for bruttonasjonalinntekten 2011, i tråd med Regjeringsplattformen. Regjeringen vil i 2011 med utgangspunkt i et konsolidert, høyt bistandsnivå spisse prioriteringene og styrke innsatsen på områder der norsk erfaring og kompetanse er etterspurt og har noe å tilføre, slik at Norges bidrag på en best mulig måte kan gjøre en forskjell for utviklingslandene. *Klima, konflikt og kapital* er hovedtema. Stortingsmelding nr 13 (2008-2009) og Innstillingen til meldingen (S.nr. 269) ligger til grunn for Regjeringens utviklingspolitikk. Viktige elementer i regjeringens utviklingspolitiske satsinger i 2011 er klima- og skogsatsingen, forsterket innsats innen ren energi, vekt på forebygging av naturkatastrofer og økt fokus på klimatilpasning. Det innebærer økt støtte til klimatilpasningstiltak, inkludert bærekraftig landbruk, matsikkerhet og vannressursforvaltning, men også at vi utfordrer utviklingsaktørene på hvordan norskstøttet utviklingsarbeid i bred forstand kan bli bedre innrettet mot å møte utfordringer som klimaendringer har skapt og vil skape i framtiden. I satsingen vil kvinners rolle som nødvendig ressurs i nasjonal tilpasningsplanlegging vektlegges spesielt. Bistand til sårbare stater og for svake grupper – som barns skolegang og helse – vektlegges som viktige innsatser for å nå tusenårsmålene.

Geopolitiske endringer de senere år utfordrer vårt tradisjonelle verdensbilde når det gjelder forholdet mellom rike og fattige land. Mellominntekt-land har fått en styrket økonomisk og politisk posisjon i det internasjonale samfunnet. Land som Kina og India gjør seg gjeldende både som viktige investorer og bistandsaktører i de minst utviklede landene. Nye aktører bringer inn nye perspektiver om utvikling og bistand. For samarbeidsland kan dette gi større handlingsrom i valg av utviklingsstrategi og prioriteringer. Regjeringen vektlegger at norsk utviklingspolitikk må tilpasses endrede rammebetingelser.

Kamp for kvinners rettigheter og likestilling er et av våre utviklingspolitiske varemerker. Bedring av kvinners situasjon krever omfattende holdningsendringer samtidig som at politikk og lovverk må forandres. Slike prosesser tar tid. Globalt sett er den en erkjennelse av at jenter og kvinner ofte diskrimineres i forhold til gutter og menn på mange områder. Likevel er det ofte vanskelig å få satt behovet for likestilling på den internasjonale dagsorden så vel som i dialoger med samarbeidsland.

FNs kvinnekonvensjon mot diskriminering av kvinner er et viktig redskap for å fremme og beskytte kvinners rettigheter. Likestilling og kvinners deltakelse er avgjørende for å innfri FNs tusenårsmål. Regjeringens satsing på kvinners rettigheter og likestilling videreføres med uforminsket styrke. Den rekordhøye innsatsen for jenters utdanning videreføres i 2011. Statsministerens mødre- og barnehelseinitiativ har et tydelig rettighets- og likestillingsperspektiv. Klimaendring berører kvinner og menn på ulikt vis og med ulik styrke, på grunn av kjønnsmessig arbeidsdeling og patriarkalske maktforhold. Kvinners tradisjonelle ansvar innen jordbruk, vann og brensel gir dem en særegen kunnskap om naturressurser, matsikkerhet og tilpasningstiltak, som må ivaretas fullt ut i nasjonale og lokale prosesser for planlegging, beslutning og iverksetting.

Kvinner er også særlig sårbare for klimaendringer. Sosiale normer begrenser kvinners og jenters handle- og bevegelsesfrihet og fysiske ferdigheter i mange land. 70-80 pst. av omkomne under tsunamien i 2004 var kvinner. Jenter og kvinner går over lange avstander og bruker uforholdsmessig mye tid og energi i arbeidet med å dekke husholdningens behov for vann og brensel. Mangel på rentbrennende ovner med matlaging over åpen ild og andre forurensende energikilder påfører kvinner og barn luftveisinfeksjoner og andre negative helsevirkninger.

Regjeringen tar et krafttak for å styrke kvinners roller og innflytelse i forvaltningen av sårbare naturressurser, aktørskap i klimatilpasning og skogbevarende tiltak samt beredskap for klimaendring og naturkatastrofer gjennom å sette av inntil 100 mill. kroner over kvinne- og likestillingsbevilgningen til klimatilpasning.

Kjønnsperspektiv og likestilling skal bidra til kvalitativt bedre resultater på sentrale samarbeidssektorer som klima og skog, fornybar energi og fredsbygging. Dreining av bistand mot sårbare stater og økende konsentrasjon på områder som klimatilpasning, ren energi og petroleumsforvaltning stiller oss overfor nye rettighetsutfordringer. Spennet er stort fra land i krig og konflikt til land som står på terskelen til, eller allerede erfarer, rask økonomisk og sosial framgang.

En viktig rettesnor for norsk utenriks- og utviklingspolitikk er vår sterke interesse av å bidra til en demokratisk, internasjonal rettsorden. FN spiller en unik rolle i å danne og sikre gjennomføringen av internasjonale lover og regler som styrker fattiges, og fattige lands posisjon i verdenssamfunnet. Norge skal fortsette å støtte FN som hovedarena for internasjonal dialog og samarbeid. Som en av FNs største bidragsyttere har vi samtidig et ansvar for å bidra til reform og endring for å styrke FNs effektivitet, og dermed også legitimitet. En særskilt utfordring er å bidra til økt resultatfokus i FNs utviklingsrelaterte arbeid.

Sammenhengen mellom *miljø, klima og utvikling* har blitt tydeligere de siste årene. Norge vil styrke klima- og miljøinnsatsen som en hovedstolpe i utviklingsarbeidet i 2011 og de kommende årene. Klimautfordringene er globale og omfatter ikke bare utviklingsland, og innsatsen for å begrense klimaendringer favner videre enn rene utviklingstiltak. Samtidig er fattige land mest sårbare for konsekvensene av at det globale klimaet endrer seg. Klimaendringer og tap av biologisk mangfold er blant de største truslene mot utvikling. Endringene slår inn over tid og kan undergrave framtidige generasjoners livsvilkår i utviklingsland. Fattigdomsutfordringene er derfor uløselig knyttet til miljøutfordringene og klimaendringene. Regjeringen vil komme tilbake til Stortinget med en egen stortingsmelding som vil utdype sammenhengen mellom klima, miljø og utvikling og norsk politikk på området.

Regjeringen vil bistå parter i *konflikt* med å finne veier til fred, forsoning og utvikling. Vold og frykt hindrer utvikling og vekst. Grunnleggende rettigheter brytes, og kvinner og barn er spesielt utsatte. Norge vil bidra til en samlet og koordinert

politikk overfor sårbare land, med statsbygging og godt styresett som mål. Sikkerhetspolitikk, diplomatiske fredsbestrebelse, humanitær innsats og utviklingspolitiske mål må spille sammen i det fredsrettede arbeidet. Norge vil bidra til en større langsiktighet i det internasjonale arbeidet med sårbare stater, samtidig som vi opprettholder en fleksibilitet som gjør det mulig å yte rask og effektiv respons for å kunne møte skiftende humanitære behov, både i akutte og langvarige kriser.

Regjeringen vil opprettholde et høyt nivå på den *humanitære innsatsen* og har som mål å bidra til at det internasjonale samfunnet står best mulig rustet til å møte framtidens utfordringer gjennom å fokusere på at mennesker i nød får nødvendig beskyttelse og assistanse, og at humanitær innsats baseres på humanitet, upartiskhet og nøytralitet.

Dersom utviklingslandene skal lykkes i å redusere fattigdommen vesentlig, må de klare å skape *økonomisk vekst og produktiv sysselsetting* for sin unge og voksende befolkning. I tillegg må resultatene av veksten og velstandsutviklingen fordeles på en god måte. Regjeringen legger stor vekt på å bidra til utvikling av bærekraftig næringsvirksomhet i våre samarbeidsland og vil bl.a. øke innsatsen for å mobilisere investeringer i fornybar energi gjennom å bruke bistandsmidler strategisk for å utløse kommersielle midler, gi Norfund¹ rom for å videreutvikle sine investeringer i bedrifter i utviklingsland og generelt stimulere til bruk av norsk kompetanse for å gjøre utviklingsfremmende investeringer i fattige land.

Regjeringen vil jobbe for at økt sysselsetting, sosial beskyttelse og kriterier for anstendig arbeid blir prioritert i arbeidet med å bidra til økonomisk utvikling i fattige land. Arbeidet med regjeringens strategi for anstendig arbeidsliv fra 2008 vil videreføres og innsatsen på de deler av strategien som tar for seg utviklingspolitikken, vil intensiveres. ILO og partene i arbeidslivet er sentrale samarbeidspartnere for regjeringen i arbeidet med et anstendig arbeidsliv.

Bedre skattesystemer og tiltak mot skatteunndragelse kan bidra til økte offentlige inntekter og mer ansvarlig bruk av offentlige ressurser i mange utviklingsland. Regjeringen vil følge opp Kapitalfluktutvalgets rapport (NOU 2009:19) og videreutvikle arbeidet for å begrense ulovlig kapitalflyt og bidra til en mer effektiv skattepolitikk i våre samarbeidsland. Tiltak omfatter internasjonal og nasjonal innsats mot skatteparadis, så vel

som direkte samarbeid med skattemyndigheter i noen utvalgte land. Korrupsjon er en annen kilde til ressurslekkasje, som også svekker vanlige folks tillit til myndighetene. Korrupsjonsbekjempelse har lenge vært en prioritet i utviklingspolitikken. I tillegg til nasjonale tiltak for bedre finansforvaltning og større åpenhet skal det legges økt vekt på tilbakeføring av stjålne midler og gjennomføring av FN-konvensjonen mot korrupsjon.

Norge legger stor vekt på å delta i internasjonalt samarbeid for å gjøre bistanden mer effektiv. Et viktig element i dette arbeidet er behovet for bedre arbeidsdeling mellom de ulike utviklingsaktørene. Med samarbeidslandenes behov og planer som utgangspunkt, gjennomføres konsentrasjon av den bilaterale innsatsen på færre tematiske hovedsatsingsområder. Dette bidrar til en bedre arbeidsdeling internasjonalt og i det enkelte land. En mer strategisk bruk av de ulike bistandskanalene bidrar til økt effektivitet. Regjeringen viderefører støtten til FN og andre multilaterale organisasjoner og det nære samarbeidet med næringslivet og frivillige organisasjoner på dette grunnlaget.

Utviklingspolitikken skal bidra til å bekjempe fattigdom og sette flere mennesker i stand til å leve i frihet fra undertrykkelse, nød og uverdige livsforhold. Regjeringen vil fortsette å fokusere på bistandens kvalitet. Større vektlegging av resultatmåling og en utviklingspolitikk som ser finansiering, kompetanse og politisk engasjement i sammenheng bidrar til dette. Norge har sluttet seg til og støtter også finansieringen av initiativet for større åpenhet om bistandsoverføringer, International Aid Transparency Initiative (IATI). Nulltoleranse for økonomiske misligheter er et viktig prinsipp for all norsk bistand.

Fattigdom er ikke tilfeldig. Den bunner i skjeve maktstrukturer, urettferdig fordeling og diskriminering. Regjeringen vil arbeide for grunnleggende endringer i globale maktforhold i allianse med det sivile samfunn, og styrke fattige lands innflytelse i globale institusjoner som FN, Verdensbanken, IMF og G20. Globale fellesgoder som klima, fred, helse, forskning og utdanning er underfinansierte, og bistand er ikke tilstrekkelig til å dekke disse. Derfor må utviklingspolitikken påvirke de store pengestrømmene som har mye større betydning for bekjempelse av fattigdom enn bistand. Overføringer fra migranter er over dobbelt så store som samlet bistand, direkte utenlandsinvesteringer fem ganger større, mens den største pengestrømmen, som hemmer utvikling, er den ulovlige kapitalflyten ut av fattige land. Derfor har regjeringen intensivert arbeidet med kapi-

¹ Statens investeringsfond for næringsvirksomhet i utviklingsland

tal og utvikling. Målet er å stanse ulovlig kapitalflyt, innføring av mer innovativ finansiering, øke utviklingsfremmende investeringer og handel med fattige land, slette gjeld og øke skattegrunnlaget for å styrke statsbyggingen i utviklingsland. For å fremme en slik solidarisk og samstemt politikk for utvikling kreves en helhetlig tilnæringsmåte der flere departementer samarbeider. Regjeringen har derfor opprettet et tverrdepartementalt samarbeid om kapital og utvikling mellom Utenriksdepartementet, Finansdepartementet, Nærings- og handelsdepartementet og Justisdepartementet som ledes på statssekretærnivå og med arbeidsgrupper.

Globaliseringen har økt behovet for å finansiere globale fellesgoder som klima, helse, sikkerhet og et åpent finanssystem. Norge arbeider for nye finansieringskilder i tillegg til bistand. I Soria Moria II går Regjeringen inn for at det innføres globale skatter som begrenser de negative virkningene av globaliseringen og skaper omfordlingsmekanismer på globalt nivå herunder avgift på valutatransaksjoner. Dette er foreslått av en internasjonal ekspertgruppe. En skatt på 0,005 pst. på valutatransaksjoner vil kunne gi over USD 30 mrd. årlig til globale fellesgoder som utvikling og klima. Regjeringen arbeider med hvordan innovativ finansiering kan være med på å dekke det store finansieringsgapet for globale fellesgoder i framtiden.

Regjeringen vil videreføre de tematiske satsingene i 2011 på klima, miljø og bærekraftig utvikling, kvinner og likestilling, fredsbygging, menneskerettigheter og humanitær bistand, olje for utvikling og ren energi, inntektsgenerering, godt styresett og kampen mot korrupsjon. Norsk støtte til global helse og utdanning vil også være en av de sentrale prioriteringene.

7.2 Klima- og miljøinnsats

Regjeringen vil at Norge skal være en pådriver i det internasjonale klimaarbeidet. Alliansebygging og klimadiplomati overfor sentrale aktører er viktige virkemidler i de videre klimaforhandlingene for å legge grunnlaget for at en juridisk bindende global klimaavtale skal kunne inngås innen 2012.

Regjeringen styrker innsatsen mot avskoging og skogforringelse i utviklingsland. Klima- og skogsatsingen skal bidra til raske, kostnadseffektive reduksjoner i utslipp av klimagasser fra avskoging og skogforringelse, samt være et bidrag til å få på plass mekanismer for å regulere disse utslippene i en ny internasjonal klimaavtale.

Midlene skal bidra til en bærekraftig sosial og økonomisk utvikling som kommer de som lever av og i skogen til gode. Klima- og skogkonferansen i Oslo i mai 2010 la grunnlaget for et styrket internasjonalt samarbeid om en midlertidig finansiering av programmer for redusert avskoging og skogforringelse (Reduced emissions from deforestation and forest degradation/REDD +), fram til en klimaavtale er på plass. Støtten til REDD + i Brasil og Tanzania, samt gjennom multilaterale kanaler fortsetter. Det har blitt innledet et samarbeid med Guyana og avgitt en intensjonserklæring med Indonesia. Arbeidet vil bli fulgt opp i 2011, og en vil da fra norsk side være en aktiv pådriver i de tre viktige skogområdene i Amazonas, Kongobassenget og Sørøst-Asia.

Regjeringen har besluttet å styrke innsatsen til støtte for klimatilpasning og forebygging av naturkatastrofer i de minst utviklede og mest sårbare landene, med særlig vekt på Afrika. Det legges stor vekt på å møte det sterkt økende behovet for å forebygge naturkatastrofer som følge av klima- og miljøendringer.

Regjeringen støtter den økte prioriteringen av klimatilpasning som vektlegges av København-avtalens bestemmelser om hurtig-finansiering av klimagassreducerende tiltak og klimatilpasning i utviklingsland i perioden 2010-12 med addisjonelle midler på opptil USD 30 mrd. Her fremmes både krav om addisjonalitet og om balanse mellom støtten til utslippsreducerende tiltak og tilpasning. I denne forbindelse er regjeringen enig i at økt finansiering av klimatilpasning er viktig for å møte de økende fattigdoms- og sårbarhetsproblemer som melder seg med stigende global oppvarming. Regjeringen har de siste årene støttet omfattende klimatiltak som har utslippsreduksjoner som hovedformål. Disse planlegges og søkes gjennomført slik at de har utviklingseffekt og dessuten styrker robusthet mot klimaendringer, f.eks. ved bevaring av skog og etablering av vannkraftverk.

Regjeringen legger til grunn den forståelse at støtte til klimatilpasning skal sikte mot å opprettholde eller øke det enkelte samfunns tilpasnings- evne og motstandsdyktighet. Dette gjelder så vel landbruk, vannressurser, naturmangfold og helse-systemer, som forebygging av naturkatastrofer med særlig vekt på de mest sårbare land og befolkningsgrupper.

I 2011 vil Regjeringen foreslå øke støtten til forebygging og klimatilpasning med om lag 335 mill. kroner. Dette inkluderer økt støtte til klimatilpasset landbruk i Afrika med 85 mill. kroner over regionbevilgningen, og økt støtte til forebyg-

ging av naturkatastrofer med 128 mill. kroner. Bevilgningen til internasjonal landbruksforskning foreslås økt med 22 mill. kroner for å bidra til et initiativ for klimatilpasning av matplanter gjennom bevaring og bruk av genetiske ressurser, med spesielt fokus på Afrika. I tillegg foreslås 100 mill. kroner av kvinnebevilgningen øremerket til klimatilpasning. Når det gjelder den økte støtten til klimatilpasset landbruk i Afrika, representerer også denne en styrking av mangeårig norsk satsing til støtte for bærekraftig naturressursforvaltning og matsikkerhet i Afrika. På dette området kan Norge forene prioriterte utviklingspolitiske målsetninger på en god måte: klima/miljø, biodiversitet, landsbygdsutvikling, kvinner og fattigdomsreduksjon.

Norge har tatt initiativet til at FNs klimapanel (IPCC) nå har under utarbeidelse en spesialrapport om ekstremvær og naturkatastrofer som skal fremlegges i 2011, og vil bidra ytterligere til ferdigstilling og godkjenning av rapporten. Norge er en stor finansiell bidragsyter til forebygging av naturkatastrofer.

7.3 Ren energi og mobilisering av kapital

Kraftsektoren står for 41 pst. av verdens CO₂-utslipp og særlig i de raskest voksende økonomiene skjer det en enorm økning i bruken av kullkraft – den mest klimaskadelige av alle energikilder. Det er et sentralt mål for regjeringen å bidra til overgangen fra bruk av fossilt brensel til langt større anvendelse av fornybar energi på globalt nivå. Det er også et viktig utviklingspolitisk mål for regjeringen å bidra til bedre tilgang til fornybar energi for folk i fattige land. I dag mangler 85 pst. av befolkningen på landsbygda i Afrika tilgang på elektrisitet. Også befolkningen i de raskt voksende byene har liten eller ingen tilgang på fornybare energiformer.

Økonomisk vekst er en forutsetning for samfunnsmessig utvikling og redusert fattigdom i utviklingsland, og økonomisk vekst forutsetter på sin side økt forbruk av energi. Utviklingslandene trenger mer elektrisk kraft både til næringsvirksomhet og til forbruk i husholdninger og skoler, helsestasjoner og annen offentlig tjenesteyting. Det har nesten ikke funnet sted noen nyinvesteringer i kraftproduksjon i de minst utviklede landene de siste ti-årene, noe som har resultert i stor kraftmangel i bl.a. storparten av Afrika. I disse landene har det vist seg at privat næringsliv alene ikke investerer tilstrekkelig i ny kraftproduksjon

basert på fornybar energi, og at det trengs bidrag av offentlig kapital for å få til nødvendige investeringer. Ved å bruke bistand til å redusere risikoen er det mulig å utløse mangedoble beløp fra private investorer.

Landene har også en sentral rolle i å sikre at kraftutbygging skjer på måter som ivaretar miljøhensyn, og at den kommer den fattige delen av befolkningen til gode. De positive ringvirkningene av kraftutbygging, i form av økt sysselsetting og geografisk og sektorielt balansert næringsutvikling, blir mye større når et land har en god og bevisst politikk for økonomisk utvikling, enn om kraften eksporteres eller kanaliseres til noen få kraftkrevende bedrifter med minimal sysselsetting. Gjennom kapasitetsbygging hos samarbeidslandenes energi- og planleggingsmyndigheter bidrar Norge til å legge grunnlaget for at de kan utforme gode nasjonale utviklingsstrategier. Selv om mange utviklingsland har store ressurser av fornybar energi i form av vannkraft, sol og vind, er ren energi-løsninger i mange land ikke konkurransedyktige. I de fleste tilfelle er kullkraftverk i dag den rimeligste og raskeste måten å få til en betydelig økning i krafttilgangen. Det er derfor nødvendig å bidra til teknologiutvikling og til å redusere finansielle og andre flaskehalsen som hindrer utnyttelse av fornybar energi.

Regjeringen vil foreslå øke bevilgningene til fornybar energi med 800 mill. kroner i 2011. Dette innebærer en dobling av dagens innsats, og er en storsatsing som både skal bidra til mindre utslipp av klimagasser og til å bedre utviklingslandenes tilgang til energi. 425 mill. kroner skal gå til tiltak for å mobilisere selskaper til å investere i utbygging av ren kraftproduksjon i utviklingsland. Erfaringene fra bl.a. SN Power Invest har vist at 1 krone brukt fra bistandsbudsjettet til risikodempende tiltak kan være i stand til å mobilisere så mye som 10 kroner fra kommersielle investorer. Midlene kanaliseres via Norfund, som vil få den sentrale rollen i å utvikle egnede virkemidler. I tillegg skal ytterligere 90 mill. kroner av støtten til næringsutvikling dreies mot energitiltak. 200 mill. kroner kanaliseres via multilaterale institusjoner. Over Regionbevilgningen for Afrika allokeres 40 mill. kroner, og 30 mill. kroner skal gå til et nytt fond for fornybar energi i India.

Storsatsingen oppskalierer regjeringens initiativ for ren energi i utviklingslandene. Målet er å øke produksjonen av fornybar energi fra store kraftverk og utvide distribusjonen av slik energi gjennom ekspansjon av nasjonale elektrisitetsnett, samt bidra til utbygging av småkraftverk som kan forsyne lokalsamfunn på landsbygda med strøm

basert på sol, vind eller vannkraft. Ren energi-initiativet inkluderer også tiltak for å redusere bruken av trekull og ved, som er fattige husholdningers viktigste energikilde. Dette har også store helsemessige gevinster, særlig for kvinner og barn.

Innsatsen omfatter bl.a. kapasitetsbygging, utbygging av overførings- og distribusjonslinjer og ordninger for risikoavlastning eller subsidiering for å trekke kommersielle investeringer til små og store kraftverk basert på fornybar energi. Gjennom støtte til regionalt samarbeid bidrar norsk bistand både til bedre utnyttelse av naturressursene og til utvikling av mer regionalt økonomisk og politisk samarbeid.

Norge har etterspurt kompetanse på fornybar energi og flere bedrifter som arbeider med energiprojekter i utviklingsland. SN Power Invest har på få år bygget opp en stor portefølje av kraftverk og vist at det er mulig å bygge ut vannkraft i utviklingsland på forretningsmessig grunnlag. Scatec Solar er engasjert i et omfattende program for elektrifisering av indiske landsbyer, basert på solcelleteknologi. Norge kan derfor bidra til teknologioverføring ved å gjøre den omfattende norske kompetansen tilgjengelig for utviklingsland og bidra til økt finansiering gjennom privat sektor.

Satsingen vil også omfatte en mer offensiv innsats for å bygge allianser og partnerskap nasjonalt og internasjonalt, med sikte på å utvikle globale finansieringsordninger for fornybar energi, som element i framtidig global klimafinansiering. En vesentlig reduksjon av den globale fattigdommen forutsetter økonomisk vekst og kraftig økning i produktiv sysselsetting, og i dette spiller privat næringsliv en avgjørende rolle. Regjeringen legger stor vekt på å bidra til utvikling av bærekraftig næringsvirksomhet i utviklingslandene, gjennom støtte til reformer for å bedre rammebetingelsene for næringslivet i samarbeidsland; gjennom bistand til utbygging av ren energi og grunnleggende infrastruktur; gjennom tiltak for å styrke utviklingslandenes handelskompetanse og eksport; og gjennom tiltak for å stimulere privat kapital til direkte investeringer i utviklingsland. Gjennom Norfund stiller Norge til rådighet lån og egenkapital til nyopprettede eller ekspanderende selskaper i utviklingsland. De siste årene har Norfund investert 1–1,3 mrd. kroner årlig, konsentrert om sektorene fornybar energi, mikrokreditt og lokale finansinstitusjoner, samt kapital til små- og mellomstore bedrifter. Regjeringen vil gjennom tilskudd til fondets grunnkapital i 2011 vesentlig øke Norfunds investeringskapasitet,

særlig til investeringer i produksjon av fornybar energi.

I tråd med St. meld. nr. 10 (2008-2009) *Næringslivets samfunnsansvar i en global økonomi* oppfordrer Regjeringen norske bedrifter til å maksimere utviklingseffektene av sine investeringer, gjennom bruk av lokale leveranser og samarbeid med lokale kontraktører. Regjeringen forventer også at bedriftene praktiserer god virksomhetspraksis og bidrar til kompetanseheving i leveransekjeden. Regjeringen vil øke fokuset på arbeidstakerrettigheter i arbeidet med næringslivets samfunnsansvar. Dette vil gjøres ved å bidra til kunnskapsformidling om hvorledes private bedrifter kan og bør forholde seg til arbeidstakers rettigheter og plikter i fattige land.

Handelsrettet utviklingssamarbeid (Aid for Trade) skal sette de fattigste landene bedre i stand til å dra fordel av det multilaterale handelssystemet. Problemene kan være sammensatte, men mangelfull produksjonskapasitet, infrastruktur, svake institusjoner og mangelfull kompetanse er et stort hinder i mange land. *Regjeringens handlingsplan for handelsrettet utviklingssamarbeid*, lansert i 2007, fokuserer på tre tematiske områder: Godt styresett og korrupsjonsbekjempelse, regional handel og kvinner og handel. Hovedinnsatsen går gjennom multilaterale organisasjoner. Mens regelverk, infrastruktur og regionalt samarbeid er felles målsetninger internasjonalt, er Norge fremdeles blant relativt få som framhever kvinnespektivet. Den norske innsatsen skal evalueres i 2011. Finanskrisen førte til nedgang i verdenshandelen i 2009, men den øker igjen fra 2010. Forbedret evne til eksport er en av forutsetningene for vekst i næringsliv og levestandard i utviklingslandene.

Norge leder an i arbeidet med å slette de fattigste landenes gjeld. Internasjonale initiativ for gjeldslette de siste årene har slettet mye gjeld og gitt anledning til økt fattigdomsreducerende forbruk i mange land. De økonomiske nedgangstidene vil øke utviklingslandenes lånebehov og dermed gjeldsbyrde. Finanskrisen forsterker behovet for fortsatt norsk innsats, og regjeringen vil særskilt prioritere gjeldsoperasjoner for land som har vært utsatt for krig, konflikt og katastrofer. Det er også viktig å arbeide videre for å bli enige om en definisjon på hva internasjonal illegitim gjeld er, og internasjonale retningslinjer for ansvarlig lånegiving og lånetaking. Regjeringen vil vurdere å gjennomføre en fullstendig og offentlig revisjon av all gjeld utviklingsland har til Norge.

7.4 Ulovlig kapitalflyt, inntektsgenerering og ressursforvaltning

Den ulovlige kapitalflyten ut av utviklingsland er mange ganger større enn den samlede bistanden til disse landene. Kan vi redusere denne kapitalflyten, vil det kunne gi en enorm utviklingseffekt hvis de økte inntektene fordeles for å oppnå dette. Måten finansmarkedene fungerer på har store konsekvenser for utviklingsland gjennom manglende åpenhet, ustabilitet og liten demokratisk kontroll. Derfor er bekjempelse av skatteparadis og motarbeidelse av hemmelighold et viktig middel mot ulovlig kapitalflyt og den globale skyggeøkonomien. Norge vil øke innsatsen for å sette temaet på dagsorden i FN og andre internasjonale fora, og arbeider sammen med sivilt samfunn for tiltak som kan styrke åpenheten i finansmarkedene. Et forslag som kan gi større åpenhet er innføring av land for landrapportering, dvs. rapportering på landnivå for multinasjonale selskaper som vil gi fattige land innsikt i selskapenes inntjening og dermed gi grunnlag for beskatning.

Regjeringen vil i 2011 intensivere arbeidet med å styrke samarbeidslandenes muligheter til å mobilisere og forvalte egne resurser og pengestrømmer. Ulovlig kapitalflyt fra utviklingsland utgjør et betydelig hinder for utvikling gjennom tap av inntekt og utviklingskapital. Muligheten for å hemmeligholde utførsel av kapital gjennom bruk av skatteparadis gjør det lettere å sikre utbytte fra korrupsjon og skatteunndragelse. Slik skapes det også sterke motkrefter mot utviklingen av nasjonale institusjoner som kan etterforske og straffe denne formen for kriminalitet. Ringvirkningene på styresett er mange. Norge skal styrke sin internasjonale pådriverrolle for å få denne problemstillingen løftet opp på den internasjonale utviklingsagendaen.

Det er etablert et samarbeid mellom Utenriksdepartementet, Finansdepartementet, Nærings- og handelsdepartementet og Justisdepartementet for å sikre en samstemt norsk politikk for kapital og utvikling. Temaene er knyttet til kapitalflyt ut og inn av fattige land som ulovlig kapitalflyt, innovativ finansiering, investeringer, handel, gjeld og skatt. Arbeidet er ledet på statssekretærnivå, og det er etablert arbeidsgrupper på embetsnivå for ulike tema. Ulike forslag dreier seg eksempelvis om å søke støtte for en global konvensjon om åpenhet og transparens i internasjonal økonomisk virksomhet, styrkede krav om mer og bedre regnskapsrapportering i multinasjonale bedrifter, alternativer til dagens praksis for hvordan internhan-

del i slike bedrifter skatlegges og økt åpenhet om norske interesser knyttet til skatteparadis.

Det er opprettet et dialogprosjekt om kapital og utvikling. Hensikten er å få en offentlig diskusjon og øke kunnskapen om internasjonale kapitalstrømmer til og fra fattige land. Dette vil gi oss bedre mulighet i fellesskap til å utforme norske posisjoner og initiativ internasjonalt. I dialogprosjektet samarbeider regjeringen med frivillige organisasjoner, fagforeninger og næringsliv om åpne møter og seminarer og stimulerer interesse for temaene i journalistmiljøer.

Samtidig skal innsatsen for inntektsgenerering gjennom skatt og bedre forvaltning av ikke-fornybare ressurser trappes opp. Som en oppfølging av Kapitalfluktutvalgets rapport «Skatteparadis og utvikling» (NOU 2009:19), vil Regjeringen øke satsingen på skatteområdet gjennom støtte til nettverket av afrikanske skattemyndigheter (African Tax Administration Forum). I noen utvalgte land vil Norge støtte skatteadministrasjon med sikte på å styrke kompetansen for skatting av internasjonale selskaper og utvinningsindustri. Det vil også legges større vekt på generell skatting, som et virkemiddel for å styrke ansvarsforholdet mellom stat og borger. Støtten til skatte-samarbeid gjennom OECD økes. Norge støtter også FNs ekspertkomité for internasjonalt samarbeid på skatteområdet. Denne komitéen har et særlig fokus på problemstillinger som er relevante for utviklingsland. Regjeringen vil opprette et nasjonalt forskningsprogram for å styrke kompetansen om internasjonale skattespørsmål, kapitalflukt og skatt og utvikling i Norge.

De fleste av våre samarbeidsland har en utfordrende styresettsituasjon. I mange av disse landene gjør svak kompetanse, svake institusjoner, mangel på åpenhet og uhensiktsmessige systemer for offentlig forvaltning og finansforvaltning spesielt at det offentlige ofte arbeider ineffektivt og ikke yter gode nok tjenester og dermed heller ikke kan utføre sine funksjoner som skattemyndighet, håndhever av lover og som kontrollør godt nok. I slike land er også aktiviteter av illegal art i grensesonen mot forvaltning og styring utbredt.

Støtte til bedring av samarbeidslandenes forvaltningssystemer og institusjoner kan bidra til økt åpenhet i forvaltningen, redusert korrupsjon, mindre ulovlig kapitalflukt og redusere forekomsten av ressursrov. Forutsetningen er at viljen til reformer er til stede og at landene selv har eller er villige til å utforme planer og gjennomføre dem. Den norske innsatsen av slik bistand vil generelt være basert på det totalbehovet en ser i det

enkelte land, i landenes egne planer, i hva andre givere dekker og i hvor Norge har særlig kompetanse til å bidra med forbedringer. Framdrift på viktige reformer knyttet til styresett inngår også som betingelser for budsjettstøtte. Samtidig gis det høy prioritet til kapasitets- og institusjonsutvikling innen de tematiske satsingsområdene.

Økt åpenhet er et av de viktigste virkemidler i kampen mot korrupsjon, internasjonale skatteunndragelse i stor skala, og i kampen mot organisert kriminalitet og terrorfinansiering. Hemmelighold og manglende oversikt over bedrifters reelle eierskap og deres finanstransaksjoner gjør at det nærmest er fritt fram for lovbrudd på disse områdene og at profitt fra kriminell aktivitet med letthet kan unndras konfiskering. Bedre tilgang til informasjon gjør det enklere for det sivile samfunn, og spesielt media, å rette søkelyset på økonomisk mislighold og ineffektiv bruk av offentlige ressurser. Gjennom blant annet budsjettstøtte, direkte støtte til riksrevisjon og antikorrupsjonsheter bidrar Norge til bedre og mer åpen forvaltning i samarbeidsland. Norge støtter sivilsamfunn direkte og gjennom å involvere frivillige organisasjoner i størst mulig grad i de initiativer vi arbeider med.

Et viktig arbeid for større åpenhet om finanstransaksjoner er den internasjonale Task Force on Financial Integrity and Economic Development. Kjernen i Task Force er frivillige organisasjoner – bl.a. Global Financial Integrity, Transparency International, Global Witness, Tax Justice Network, Christian Aid – som arbeider spesielt med anti-korrupsjon, internasjonale skatteregler, åpenhet i utvinningsindustrien og utviklingslands betingelser i det globale system generelt. Gruppen har en rekke initiativer knyttet til påvirkning av internasjonale kjøreregler, dialog med G20, OECD, Verdensbanken, IMF etc., spesialisert rådgivning til enkeltland, utvikling av pensum for utdanningssektoren, den utfører studier og analyser og produserer rapporter som er helt i forkant av kunnskapsutviklingen på området ulovlig kapitalflyt. Norge støtter også forskningsarbeid i bl.a. Verdensbanken og FNs organisasjon mot narkotika og kriminalitet (UNODC), både for å påvirke agendaen i slike viktige internasjonale organisasjoner og for å sikre støtte blant medlemsland for nødvendige endringer i internasjonalt regelverk og praksis.

For å yte relevant støtte og sette realistiske mål, legge opp hensiktsmessige strategier og velge virkemidler for å nå disse er det generelt også nødvendig med god forståelse av hvor landene vi yter bistand til, står sosialt, kulturelt og

politisk. Gode analyser av samarbeidslandenes politiske økonomi og samarbeid med andre giverland om dette har derfor høy prioritet.

Mange av våre samarbeidsland har betydelige petroleumsressurser. Gjennom Olje for Utviklingsprogrammet (OfU) bidrar Norge til at ressursrike utviklingsland kan forvalte sine ressurser slik at det kommer fellesskapet til gode. Samarbeidet vil i 2011 videreføres i de ni hovedlandene og om lag 15 landene med begrenset samarbeid. Det er også igangsatt regionale prosjekter i Øst- og Vest-Afrika. Samarbeidet vektlegger ressursplanlegging, styrking av finansforvaltning og miljøforvaltning og fremmer et integrert perspektiv på petroleumsforvaltning spesielt i hovedlandene. OfU støtter også norske og internasjonale frivillige organisasjoner med å bygge sivilsamfunnskapasitet i OfUs samarbeidsland.

Godt styresett er et gjennomgående fokus i alle disse fagområdene. En sentral samarbeidspartner er det internasjonale initiativet Extractive Industries Transparency Initiative (EITI). Initiativet tar sikte på å fremme åpenhet om inntektsstrømmen fra selskap til vertsland i utvinningsbransjene, og det har betydelig internasjonal støtte.

Hensikten med OfU-programmet er ikke å fremme norske næringsinteresser i samarbeidslandene, men å bygge opp kompetanse i mottakerlandet til å forvalte sine petroleumsressurser på en bærekraftig måte. Det er etablert klare retningslinjer for hvordan OfU kan benytte oljeindustrien og deres kompetanse, og programmet vil fortsette å fremme full åpenhet i samarbeidet med oljeindustrien.

Norge bistår også en rekke afrikanske land i å fastsette deres kontinentalsokkels yttergrenser i tråd med Havrettskonvensjonens bestemmelser.

7.5 Konflikt og norsk engasjement

Land som mottar norsk bistand, er på en eller annen måte sårbare. Bærekraftig utvikling for hele befolkningen er et hovedmål i utviklingsland, men en slik utvikling kan ikke skapes gjennom bistand. Land som i tillegg til fattigdom, ulikhet og manglende kapasitet på myndighetsnivå er i konflikt eller er sårbare for konflikt, har ekstra utfordringer. Fungerende stater er en forutsetning for utvikling, for fred og for innbyggernes sikkerhet, mens sårbarhet eller sammenbrudd av staten utgjør en stor risiko både for befolkningen i landet, for naboland og for det internasjonale samfunnet.

Det er nettopp sårbare stater som har den største fattigdommen, det er her det forekommer alvorlige brudd på menneskerettighetene, mødre- og barnedødeligheten er størst og volden mest utbredt, inkludert seksualisert og annen kjønnsbasert vold. I forhold til FNs tusenårsmål for 2015 er denne gruppen spesielt dårlig stilt. Enkelte land som er sårbare for konflikt, har også vist seg å være sårbare for framvekst av voldelig, politisk ekstremisme rettet mot spredning av demokrati og menneskerettigheter som globale samfunnsnormer. Bortsett fra sårbarheten har land sårbare for konflikt knapt noe felles; deres ulike historie, kultur, etniske sammensetning, politiske maktfordeling, økonomiske forutsetninger, klima og geografiske plassering gjør at det fordres helt ulike strategier skal de kunne utvikle seg til mer robuste stater. En forutsetning for effektiv ekstern bistand til stabilisering og statsbygging slik vi definerer det, synes å være at det finnes en politisk elite med tilstrekkelig interesse for god utvikling og med tilstrekkelig støtte i befolkningen til å foreta nødvendige handlinger.

Ut fra disse erfaringene har det på giversiden vokst fram en erkjennelse av at stater må endres innenfra, og at endring tar tid. Myndighetene må selv bygge legitimitet for sin myndighetsutøvelse hos innbyggerne. Historisk har framveksten av en sterk middelklasse vært viktig i å fremme en utviklingsvennlig, stabil stat. Eksterne aktører kan bidra, legge til rette for, oppmuntre og støtte – men ikke beordre eller styre god, demokratisk utvikling. Likevel ser en at infrastruktur, fungerende økonomiske strukturer og rammeverk, samt utvikling av rettsvesen er nødvendige, om ikke tilstrekkelige, byggesteiner også i sårbare stater. Norge vil fortsette støtten til disse områdene der vår innsats kan utgjøre en forskjell.

Disse erkjennelsene ansporer oss til å yte land sårbare for konflikt smartere og mer kunnskapsbasert støtte. Bistand utgjør bare en liten del av økonomien i de fleste mottagerland, hvor kapitalstrømmene gjerne går utenom både stat og den enkelte borger. I sårbare stater er det imidlertid særlig vanskelig å stimulere til økonomisk vekst og rettferdig fordeling, blant annet fordi sikkerhetssituasjonen gjør investeringer for risikofylt. Å bidra til stabilitet er derfor et høyt prioritert område.

Norge er tilrettelegger eller støttespiller i konkrete freds- og forsoningsprosesser på oppfølging av partene i de aktuelle konfliktene. Mange års erfaring fra dette arbeidet har overbevist oss om at dialog, også med væpnede, voldelige aktører, ikke må utelukkes som middel til en fredsløs-

ning. Varig fred betinger at løsningen inkluderer alle parter, og at man har et langsiktig perspektiv. Kvinners erfaringer i krig må gis større oppmerksomhet, og kvinners deltakelse i konfliktløsning og fredsbygging må styrkes, både fordi det bidrar til varige fredsløsninger og økt sikkerhet og som et ledd i å fremme kvinners rettigheter og likestilling. Kvinner rammes annerledes enn menn i krig, og Norge skal bidra til effektiv innsats mot seksualisert vold i konflikt. I tråd med FNs sikkerhetsrådsresolusjon 1325 og de øvrige resolusjonene om kvinner, fred og sikkerhet, skal Norge sammen med FN og andre støttespillere bidra til å løfte kvinners roller i dette arbeidet.

Mens gode nasjonale prosesser etter en konflikt er viktige, kan varig stabilitet ikke oppnås uten at regionale krefter som virker mot fred og stabilitet samtidig håndteres og endres, mens regionale krefter for god, felles utvikling har en viktig rolle i prosessene. Norge vil fortsatt arbeide for et godt samarbeid med lokale, regionale og internasjonale aktører.

Regjeringen vil fortsette samarbeidet med forskningsmiljøer og frivillige organisasjoner som arbeider med fred, konfliktløsning og fredsbygging.

Beskyttelse av sivile mot vold og overgrep er blitt en stadig viktigere del av den humanitære innsatsen. Krigførende parters manglende respekt for humanitærretten utsetter sivilbefolkningen for stor risiko og omfattende tap. Det er regjeringens mål å styrke innsatsen for beskyttelse av sivile i væpnede konflikter.

Årsakene til flukt og migrasjon blir stadig mer komplekse, og klimaendringer kan føre til øktsårbarhet og at nye befolkningsgrupper drives på flukt. Tiltak for å beskytte flyktninger og internt fordrevne er sentrale i norsk humanitær innsats. Regjeringen vil bidra til å finne varige løsninger for folk på flukt, samt en mer samordnet og strategisk innsats i forhold til klimaflyktninger i samarbeid med FN.

Regjeringen vil videreføre sin innsats for humanitær nedrustning i 2011 og gi prioritet til arbeidet med væpnet vold og videre iverksettelse av Minekonvensjonen og Konvensjonen om klaseammunisjon. Bruk av håndvåpen og eksplosiver er med på å skape et stort og økende humanitært og utviklingsmessig problem. Ifølge FN dør 740.000 mennesker hvert år som en direkte konsekvens av vold hvor våpen er involvert. Samlet er konsekvensene ofte at fredsbestrebelse undergraves, at konflikter forlenges, at humanitær bistand ikke når fram og at utviklingsmålene ikke nås. Norge vil arbeide aktivt for at håndvåpeninn-

satsen og andre deler av de internasjonale bestrebelsene på å hindre og redusere væpnet vold både gjennom FN, humanitære organisasjoner og gjennom andre internasjonale og regionale aktører bidrar til å gjøre en reell forskjell i rammede land og samfunn. Væpnet vold har både humanitære, sikkerhetsmessige og utviklingsmessige aspekter, og vår innsats vil omfatte styrking av det internasjonale regelverket, hjelp til ofre og deres samfunn, rydding av eksplosiver, innsamling og destruksjon av våpen, eksportkontroll, kriminalitetsforebygging, menneskerettigheter og utviklingsspørsmål. Regjeringen vil arbeide videre med å sikre større tilslutning til og gjennomføring av Oslo-forpliktelsene mot væpnet vold, der systematisk overvåking og måling av væpnet vold, integrering av arbeidet mot væpnet vold i utviklingsplaner på alle myndighetsnivå, samt anerkjennelse av ofrenes rettigheter står sentralt.

Menneskerettighetene utgjør et sentralt verdigrunnlag for Regjeringen. Norsk utenrikspolitikk skal bidra til å sikre respekt for individets ukrenkelighet. Respekten for det enkelte menneske og arbeidet for fred, sikkerhet og en rettferdig verdensorden henger nært sammen. Menneskerettighetene er derfor også en viktig utenrikspolitisk interesse.

Både i FNs generalforsamling og som medlem i FNs Menneskerettighetsråd deltar Norge aktivt til støtte for FNs internasjonale menneskerettighetsarbeid. FNs høykommissær for menneskerettigheter (OHCHR) vil fortsatt være en sentral partner for Norge i arbeidet med å sikre en sterkere gjennomføring av menneskerettighetene på landnivå. Et hovedmål for Norges medlemskapsperiode i Rådet 2009-2012 er å bidra til å bevare og styrke det internasjonale systemet for beskyttelse av menneskerettighetene. Dette arbeidet utføres i tett samarbeid med våre nærmeste samarbeidspartnere i Rådet, særlig EUs medlemsland og USA. Menneskerettskonvensjonene skal brukes metodisk for å identifisere staters plikter overfor sin befolkning og styrke gjennomføringen av rettighetene på landnivå. I dette arbeidet har landhøringene av menneskerettighetssituasjonen (Universal Periodic Review) i alle FNs medlemsland blitt et viktig virkemiddel. Aktiv deltakelse under landhøringene i Rådets sesjoner skal følges opp gjennom bruk av rapportene og anbefalingene fra høringene på landnivå, både i bilateralt samarbeid med enkeltland og i samarbeid med FN og andre internasjonale og regionale organisasjoner på landnivå.

7.6 Kvinners kraft til endring

Utviklingssamarbeidet skal være kvinnerettet. Regjeringen vil prioritere kvinners rett til helse, utdanning, politisk og økonomisk deltakelse og kampen mot overgrep mot kvinner. Regjeringen vil arbeide internasjonalt for å sikre kvinners reproduktive helse, for å avkriminalisere abort og styrke det internasjonale arbeidet mot menneskehandel.

Tiårsmarkeringen i 2010 for Sikkerhetsrådsresolusjon 1325 om kvinner, fred og sikkerhet vil bli brukt til å løfte temaet på den internasjonale agendaen og til å skape økt politisk vilje og forpliktelser til å fremme kvinners deltakelse og sikre at aktørene i større grad holdes ansvarlige for gjennomføring av SR 1325. I tillegg til å støtte utviklingen av handlingsplaner for gjennomføring av SR 1325 i land i Sør, vil regjeringen utvikle en strategi for den nasjonale handlingsplanen, med sikte på å styrke resultatorienteringen og ansvarliggjøringen av aktører i Norge. Regjeringen vil fortsette å støtte opp om FNs sentrale rolle og samtidig støtte organisasjoner og aktører i aktuelle land, bl.a. Afghanistan, Nepal og Sudan, for å øke kvinners innflytelse og deltakelse i sentrale beslutningsprosesser knyttet til fred og sikkerhet. Arbeidet med å styrke kjønnsperspektivet i sikkerhetssektoren vil bli videreført, både nasjonalt og internasjonalt, bl.a. i samarbeid med FN og NATO og i tett dialog med Forsvarsdepartementet.

Regjeringen vil fortsette å styrke innsatsen for å redusere og forebygge seksualisert vold som en del av den sikkerhetspolitiske agendaen, med et særlig fokus på å bekjempe straffefrihet. Et av de mest effektive tiltakene mot seksualisert vold er å holde overgriperne ansvarlige. DR Kongo vil fortsatt være et særlig satsningsområde. Gjennom Prosjekt for kvinner, fred og sikkerhet vil samarbeidet med FNs nye spesialrepresentant for seksualisert vold i konflikt styrkes ytterligere for å bidra til økt koordinering av FN-systemet og mer effektiv innsats i felt. Regjeringen vil videre bidra til å styrke opplæringen av sivilt og militært personell i fredsoperasjoner med sikte på å styrke beskyttelsen mot seksualisert vold i konflikt, i samarbeid med FN og sentrale troppebidragsytende land.

Handlingsplanen for kvinners rettigheter og likestilling i utviklingssamarbeidet er besluttet videreført i perioden 2010-2013. Innsatsen spisses geografisk og tematisk, med vekt på økt politisk profilering og integrering av kjønnsperspektiv og likestilling innen strategiske samarbeidssektorer som energi og klima, olje og energi, næringsutvik-

ling, fred og forsoning, mødre- og barnehelse. Den bilaterale innsatsen vil få økt oppmerksomhet, og sju ambassader, hvorav fem i Afrika, får en tettere oppfølging.

Toppmøtet for FNs tusenårsmål i september 2010, den årlige ministergjennomgangen i FNs økonomiske og sosiale råd (ECOSOC), FNs generalforsamling og Menneskerettighetsrådet vil være sentrale arenaer og prosesser for markering av kvinners rettigheter og likestilling i 2011. Norge fremmer likestilling som en nødvendig forutsetning og «gjennombruddsstrategi» for FNs tusenårsmål. Det norske engasjementet for mødrehelse vil bli videreført med økt vekt på kvinners seksuelle og reproduktive rettigheter og likestilling. Kvinners rettigheter og styrking av det overnasjonale arbeidet mot diskriminerende lovgivning og vold mot kvinner står sentralt for Norge som medlem av Menneskerettighetsrådet. Norge vil støtte opp under etableringsfasen og engasjere seg i styringen av den nye konsoliderte FN-organisasjonen for kvinners rettigheter og likestilling, som skal være i drift per 1/1 2011.

7.7 Tusenårsmålene – helse og utdanning

Norge har arbeidet for å beholde fokus på oppnåelse av tusenårsmålene fram mot 2015. Status for målene viser framgang, men understreker samtidig at arbeidet trenger forsterket innsats fram mot 2015. Virkningene av finanskrisen og den vedvarende utfordringen som naturkatastrofer representerer, er noen faktorer som har skapt hindringer for den globale innsatsen. Bistandsbudsjettet, med vekt på bidrag til økonomisk utvikling, basert på norske fortrinn, er viktig i arbeidet for å nå tusenårsmålene. I 2011 vil regjeringen også legge vekt på å prioritere tiltak som kan øke effekten i arbeidet for å nå de enkelte målene.

Norge har tatt et særlig ansvar for tusenårsmål 4 og 5 om en bedring av barne- og mødrehelse. Arbeidet er nært knyttet til innsatsen for å nå tusenårsmål 6 om bekjempelse av aids, tuberkulose og malaria. Tusenårsmål 4 og 5 er de av tusenårsmålene som er lengst fra målet, og det kreves derfor forsterket internasjonal innsats. Norge spiller en viktig politisk pådriverrolle gjennom statsministerens deltakelse i et internasjonalt nettverk (Network of Global Leaders) som jobber for disse målene. I tillegg er det inngått bilateralt samarbeid for å redusere barne- og mødredødeligheten i India, Pakistan, Nigeria, Malawi og Tanza-

nia. Disse fem landene har særlig store dødelighetstall.

I innsatsen for tusenårsmål 6 inngår deltakelse og støtte til FNs aidsprogram, Det globale fondet for bekjempelse av aids, tuberkulose og malaria, samt legemiddelinnkjøpsordningen UNITAID. Videre innsats konsentreres om å stoppe spredning av hiv. Dette omfatter effektive førstelinjetjenester for behandling, investeringer i helsesystemer og bedre tilgang til helsepersonell. Målet er bedre levekår og livskvalitet for hiv-positive, ved å bidra til å normalisere hiv og aids i samfunnet. Den norske innsatsen for de helserelaterte tusenårsmålene skjer bl.a. i samarbeid med FN, Verdens helseorganisasjon (WHO), Verdensbanken og globale helsefond. Norge er styremedlem i WHO for perioden 2010-2013 og GAVI (Den globale vaksinealliansen) 2010-2012.

Regjeringen viderefører satsingen på tusenårsmål 2, utdanning. I tråd med den internasjonale arbeidsdelingen har regjeringen valgt å kanalisere en større del av utdanningsstøtten gjennom multilaterale institusjoner som UNICEF og Verdensbanken. Jenters utdanning er høyt prioritert i alle de norske satsingene. Den største utfordringen er nå å sikre et godt utdanningstilbud og få de barna som fortsatt faller utenfor, inn i skolen. Det vil derfor fortsatt være et fokus på marginaliserte grupper av barn og støtte til utdanning i sårbare stater og land i konflikt, som Afghanistan, Det palestinske området og Sudan, både gjennom frivillige organisasjoner og flergiverfond.

Tett knyttet opp til arbeidet for å nå tusenårsmålene er regjeringens arbeid for å fremme barn og unges rettigheter, innsats for anstendig arbeid og tiltak for å hindre rekruttering av nye ofre for menneskehandel. Regjeringen har bedt Norad om å foreta en vurdering av hvordan FNs barnekomité's anbefaling til Norge om barns rettigheter i bistanden kan følges opp på landnivå.

Utfordringen er å sikre at norsk bistand mest mulig effektivt bidrar til at Barnekonvensjonens bestemmelser blir gjennomført i våre samarbeidsland. Barn og unge må i denne sammenheng ikke bare sees i et sårbarhetsperspektiv, men også som rettssubjekter og endringsaktører som kan mobiliseres gjennom konkrete tiltak.

7.8 Samstemthet og nye finansieringsformer

Tiltak på en rekke politikkområder som ligger utenom bistandssfæren, og som er utformet for andre formål, kan likevel ha betydelige conse-

kvenser for utvikling i fattige land. Et samarbeid mellom institusjoner som er ansvarlige for slike tiltak, er nødvendig for å sikre at de negative virkningene for utviklingsland blir minst mulig. Norge deltar i internasjonalt samarbeid gjennom OECD og andre fora for å sikre bedre utviklingseffekt av vår samlede politikk, inkludert rammebetingelser for privat sektor.

Bistand går i hovedsak til tiltak med fattigdomsbekjempelse som hovedmål. Andre tiltak som også kan være utviklingsfremmende, men som ikke kommer bare fattige land til gode, har i dag ingen lignende internasjonalt godtt finansieringsordning og blir dermed ofte underfinansiert. Klimakrisen, farlige sykdommer som mest rammer folk i fattige land, manglende økonomisk evne til å skaffe seg utviklingsfremmende kunnskap og teknologi og sikkerhetssituasjonen i fattige og politisk urolige regioner er eksempler på utfordringer som krever midler ut over det bistanden i dag kan bidra med.

Utenriks- og forsvarskomiteén ba i Innst.S.nr. 269 til St.meld 13 (2008-2009) Klima, Konflikt og Kapital om en årlig rapport til Stortinget om hvordan regjeringens samlede politikk gagnar utviklingsland. Arbeidet med å etablere et system for slik rapportering er nå i gang. I et eget vedlegg i denne proposisjonen er utfordringene innen global helse beskrevet, samt hvordan en samlet regjering svarer på denne utviklingen. Det siktes mot å legge fram første fulle rapport i 2011. En samlet Utenriks- og forsvarskomiteé konstaterte i samme innstilling at globale fellesgoder som fremmer utvikling, er underfinansiert. Den ba om at det vurderes opprettet en ny budsjettkategori på statsbudsjettet, utenom 03-området, for finansiering av slike fellesgoder. Kategorien skal dermed omfatte tiltak som ikke faller inn under kriteriene for bistand slik de er definert av OECDs utviklingskomité, DAC. Konklusjonen av dette arbeidet vil være klar til budsjettet for 2012.

Norge deltar i "The Leading Group on Innovative Financing for Development". Gruppen består av en rekke land samt offisielle og private organisasjoner.

The Leading Group har vurdert ulike innovative finansieringsmekanismer. I 2006 ble den internasjonale ordningen for innkjøp av legemidler (UNITAID) som er knyttet til en solidaritetsavgift på flyreiser lansert. Norges bidrag til UNITAID dekkes i sin helhet over bistandsbudsjettet og Norge har ikke innført en slik avgift. I oktober 2009 dannet Norge sammen med 11 andre medlemsland i Leading Group en arbeidsgruppe, Task Force on International Financial Transactions for

Development. Denne arbeidsgruppen vurderer mulige transaksjonsskatter på finansiell sektor for å skaffe penger til finansiering av globale fellesgoder.

Innovativ finansiering er også aktuelt i forbindelse med de internasjonale klimaforhandlingene. I våres opprettet FN's generalsekretær en høynivå-gruppe for klimafinansiering (AGF). Statsminister Stoltenberg og Etiopias statsminister Meles Zenawi leder gruppen som består av statsledere, ministre og økonomiske eksperter fra en rekke både fattige og rike land. Den vurderer ulike finansieringskilder fra både privat og offentlig sektor.

7.9 Samarbeidspartnere

For å sikre en optimal utnyttelse av norske bistandsmidler, fortsetter regjeringen arbeidet med en klarere arbeidsdeling mellom de ulike bistandskanalene. Utgangspunktet for dette arbeidet er at norske midler skal benytte den kanal som best bidrar til at norsk innsats kan gjøre en forskjell.

Det *multilaterale systemet* tillegges stor vekt i regjeringens utenrikspolitikk. De multilaterale organisasjonene har helt sentrale roller i den utviklingspolitiske debatten, i fastsetting av globale normer, konvensjoner og handlingsplaner og på landnivå. Gjennom støtte til utviklingen av den enkelte organisasjons kjerneområde og pågående reformarbeid bidrar Norge aktivt til en klarere arbeidsdeling mellom de ulike multilaterale organisasjonene.

Multilaterale kanaler benyttes for å løse oppgaver som verdenssamfunnet har definert som særlig viktige og der Norge ikke har et opplagt nasjonalt faglig eller politisk fortrinn. Multilaterale kanaler er også mest effektive for å støtte land der Norge ikke har tilstedeværelse.

Global rettferdighet og en sosial og bærekraftig globalisering er sentrale mål i utenrikspolitikken. Etter regjeringens vurdering er FN den viktigste organisasjonen for internasjonalt samarbeid og rettferdig global styring. FN-systemet har tilnærmet universell tilstedeværelse og et bredt mandat. Norge er en pådriver for at FN blir mer enhetlig på landnivå – med én ledelse, ett program og ett budsjett. Tilbakemeldingene fra Ett FN i åtte pilotland er at denne reformen har ledet til et tydeligere og mer relevant FN, som er bedre i stand til å svare på landenes behov og prioriteringer.

FN utgjør kjernen i det internasjonale humanitære systemet sammen med Røde Kors-bevegelsen og ikke-statlige organisasjoner. Et velfungerende FN og et tett samarbeid mellom FN og ikke-statlige humanitære organisasjoner er nødvendig for å sikre effektiv humanitær respons.

Verdensbanken og de andre utviklingsbankene er sentrale aktører både internasjonalt, regionalt og på landnivå. Vi bruker et aktivt styrearbeid til å fremme den norske utviklingspolitiske agendaen. I dette arbeidet inngår videreføring av pågående demokratiseringsprosesser som åpner for større innflytelse fra fattige land, samt ivaretagelse av norsk og nordisk posisjon i Verdensbankens organer.

Det *bilaterale samarbeidet* har som primærmålsetning å redusere fattigdom i våre samarbeidsland. Dette samarbeidet baserer seg på nasjonale utviklingsstrategier og bidrar til å bygge bærekraftige nasjonale institusjoner. Samarbeidet har blitt dreid mot områder der Norge har etterspurt kompetanse og innsatsen gir en klar merverdi.

Denne type stat-til-stat samarbeid er den viktigste kanalen for å styrke den bilaterale relasjonen mellom Norge og våre samarbeidsland. Mynighetssamarbeid gir mulighet for bred dialog om utviklingspolitiske utfordringer og knytter sammen internasjonale prosesser med arbeid på landnivå – for eksempel mht. tusenårsmålene på helse, miljø og klima.

De globale fondene – bl.a. GAVI – representerer et særegent samarbeid mellom internasjonale, statlige og private aktører. De mobiliserer tilleggsressurser og kanalisere disse til viktige oppgaver som ikke mottar tilstrekkelig finansielle ressurser på annen måte.

I sin oppfølging av Paris-erklæringen legger regjeringen stor vekt på arbeidsdeling mellom bilaterale partnere. Det pågående arbeidet i Nordic+² er et særlig nyttig instrument for en slik tilnærming. I våre samarbeidsland bidrar dette til økt fokusering på resultater og bedre ressursutnyttelse.

Samarbeidet i utviklingskomiteen i OECD utgjør en viktig arena for tilrettelegging av god koordinering av samarbeidet mellom de store bilaterale og multilaterale givene. OECDs gjennomgang av denne komiteens arbeid har igangsatt et viktig reformarbeid. I dette arbeidet inngår bl.a. utvikling av en revidert database for interna-

sjonale pengestrømmer til utvikling, nye satsningsområder innen globale fellesgoder og økt samstemthet i utviklingspolitikken, samt avklaring av forholdet mellom OECD og nye og store bilaterale givere i sør. I denne prosessen har Norge vært en pådriver.

Det sivile samfunn og deres organisasjoner representerer en viktig kanal for norsk utviklingsbistand. Deres forankring på grasrota både i Norge og samarbeidslandene gir disse aktørene en unik mulighet til å nå ut til lokale målgrupper med kompetansebyggende og andre utviklingsfremmende tiltak.

Organisasjonene oppmuntres til innsats på områder der de har særlige forutsetninger for å gjøre en forskjell. Norske og internasjonale frivillige organisasjoner bidrar bl.a. med å bygge nettverk mellom viktige aktører i nord og sør og til kapasitetsutvikling gjennom samarbeid med partnere blant uavhengige medier, menneskerettighetsforkjempere, kulturmiljøer, miljøbevegelse, bondeorganisasjoner, organisasjoner som kjemper mot korrupsjon og andre.

Sivilsamfunnsorganisasjoner er derfor en sentral kanal for norsk bistand og viktige utviklingsaktører. Regjeringen vil videreføre støtten til sivilsamfunnsorganisasjoner og arbeide for å motvirke tendensen til å begrense frivillige organisasjoner, grasrotbevegelser, fagorganisasjoners og uavhengige mediers handlingsrom og ytringsfrihet.

Arbeidstakerorganisasjoner og arbeidsgiverorganisasjoner er sentrale samarbeidspartnere for Norge i arbeidet med å fremme rettferdig sysselsetting og sosial beskyttelse i fattige land. Regjeringen vil jobbe for å øke bevisstheten rundt partenes rolle og deltakelse i den økonomiske utviklingen i deres eget land.

Frivillige organisasjoner er også viktige samarbeidspartnere for Norge i den humanitære innsatsen. Organisasjonenes evne til å være fleksible i kritiske situasjoner gjør at de ofte er raskt på plass med humanitær bistand i situasjoner etter menneske- eller naturskapt katastrofer.

Norsk bistand har i flere tiår inkludert støtte til kultursektoren som endringsagent i utvikling av sivil samfunn. Norge har markert seg som en pålitelig og viktig samarbeidspart og er i teten i Europa når det gjelder nivået på kulturbistanden. Den stadig økende interessen og engasjementet fra sentrale norske kunst- og kulturinstitusjoner har klart bidratt til å utvikle den norske kompetansen på feltet, og innsatsen vil bli videreført.

² De nordiske landene pluss Storbritannia, Nederland og Irland

7.10 Samarbeidsland – hvor og hvorfor

Utviklingssamarbeidet skal bygge på mottakerlandets behov og prioriteringer slik de er nedfelt i landenes egne strategiske planer. Det er en målsetning for utviklingssamarbeidet at det skal styrke partnerlandenes egne forutsetninger for å drive effektiv fattigdomsbekjempelse og langsiktig utvikling i tråd med disse planene. Dette er i tråd med Paris-erklæringens målsetning om at utviklingssamarbeidet skal fremme økt eierskap i våre samarbeidsland. Norsk bistandsinnsats skal være resultatorientert og ha som mål å sikre varige virkninger i våre samarbeidsland.

Regjeringen legger videre vekt på at norsk bistand skal bidra til kapasitetsbygging og kompetanseoverføring på områder der Norge har spisskompetanse, samt at bistandsmidler skal brukes strategisk for å utløse ressurser fra andre finansieringskilder. I tillegg vil regjeringen prioritere en tematisk konsentrasjon av utviklingsarbeidet, med tilhørende reduksjon i tiltak og avtaler.

Norge vil i 2011 ha et *langsiktig samarbeid* (programkategori 03.10 Bilateral bistand) med en rekke land. Hovedformålet er å bidra til langsiktig og bærekraftig utvikling. I et slikt langsiktig perspektiv vil det fra tid til annen komme tilbakeslag i samarbeidet som kan kreve midlertidige justeringer fra norsk side for å markere at avvik må adresseres og rettes opp. Denne formen for dynamisk samarbeid er i tråd med regjeringens krav til at bistandssamarbeidet, i tråd med Paris-erklæringen, skal være resultatorientert og prioritere de som trenger bistanden mest.

Det langsiktige samarbeidet vil i 2011 omfatte bl.a. Burundi, Etiopia, Liberia, Madagaskar, Malawi, Mali, Mosambik, Sudan, Tanzania, Uganda, Zambia i Afrika; Afghanistan, Nepal, Pakistan, Sri Lanka, Øst-Timor i Asia; Nicaragua i Latin-Amerika og Det palestinske området i Midt-Østen. Det palestinske området, Afghanistan og Sudan er de største mottakerne av norsk bistand. Flere av disse landene vil også motta penger fra andre budsjettposter.

Regjeringen har i løpet av stortingsperioden økt bistanden til land i konflikt, og denne satsingen vil fortsette. I disse landene vil overgangsbistand (Kapittel 162 Overgangsbistand) noen ganger supplere eller erstatte støtte over regionbevilgningen. Overgangsbistand utgjør hovedtyngden av norsk innsats for å støtte tidlig rehabilitering, gjenoppbygging og fredsbygging i utvalgte land. Noen av disse landene vil også motta langsiktig bistand, og noen også humanitær bistand. Sudan vil få den største tildelingen i 2011.

Eritrea, Somalia, DR Kongo, Zimbabwe, Burma og flere andre land vil også motta overgangsbistand. Norges bidrag til gjenoppbygging på Haiti dekkes delvis fra denne posten.

Samarbeidet med flere land, herunder Angola, Bangladesh, Indonesia, Vietnam og Sør-Afrika er under omlegging til et mer strategisk og faglig samarbeid på områder som klima, næringsutvikling, olje for utvikling, skog og forskning, med utgangspunkt i fagområder hvor Norge kan tilby en merverdi til disse landenes utviklingsplaner. I tillegg vil Kenya motta midler fra regionbevilgningen til et mer politisk avgrenset samarbeid.

I tråd med Norges humanitære strategi vil de *humanitære midlene* i betydelig grad bli avsatt til geografisk ikke-øremerkede bidrag, tematiske bidrag og flerårige avtaler. Deler av bevilgningen vil bli holdt som en reserve for å kunne fordeles når prekære behov oppstår. I Afghanistan, Det palestinske området, Sudan, Haiti, Great Lakes-området og Afrikas Horn vil trolig behovet for humanitær bistand også i 2011 være betydelig. Også bistanden til DR Kongo, Somalia, Zimbabwe og Burma antas å ha en sterk humanitær profil.

Fokus for bruk av midler til *fred, forsoning og demokrati* (kapittel 164 *Fred, forsoning og demokrati*) vil i 2011 særlig være på konfliktene i beltet fra Tyrkia til Afghanistan/Pakistan, Iran og Midt-Østen. I tillegg vil en betydelig del av bevilgningen gå til Afrika, i hovedsak de sammenvevde konfliktene rundt Afrikas horn og DR Kongo.

Klima- og skogprosjektet omfatter nå direkte bilateralt samarbeid med to land; Brasil og Tanzania. I tillegg er det inngått to intensjonsavtaler med Indonesia og Guyana. Disse intensjonsavtalene legger grunnlaget for framforhandling av avtaler mellom landene. Disse avtalene vil fastlegge målsetninger, rapporterings- og resultatansvar, samt andre forpliktelser. Oppfølging av klima- og skogprosjektet skjer i tett dialog med Miljøverndepartementet. Det legges også opp til betydelig bistand til Kongobassenget, primært DR Kongo gjennom AfDB³ og til en rekke andre land via UN-REDD og Verdensbankens Forest Carbon Partnership Facility og Forest Investment Programme, og via frivillige organisasjoner.

Satsingen på *de helserelevante tusenårsmålene* omfatter direkte bilateralt samarbeid med de fire landene India, Pakistan, Tanzania og Nigeria. Den særskilte bevilgningen til *kvinner/likestilling* vil bli brukt i omlag 20 land. De største mottakerne vil fortsatt være Malawi, Mosambik, Uganda, Afghanistan og Nepal. I tillegg til tildelingene til land-

³ Den afrikanske utviklingsbanken

nivå fordeles det midler til globale og regionale tiltak, som i Great Lakesområdet.

Olje for utvikling har prioritert bilateralt samarbeid med ni land; Angola, Bolivia, Ghana, Madagaskar, Mosambik, Nigeria, Sudan, Øst-Timor og Uganda.

7.11 Rapport om norsk utviklingsamarbeid i 2009

I 2009 videreførte regjeringen prosessen mot en mer strategisk utviklingspolitikk, hvor man spesielt har prioritert innsats på områder der norsk erfaring og kompetanse er etterspurt og kanalisert bistanden gjennom de kanalene som forventes å gi Norges bidrag størst mulig merverdi. Det rapporteres her i første rekke på volum og forde-

ling av bistanden i 2009, samt hvordan de prioriterte innsatsområdene er blitt fulgt opp. For ytterligere presentasjon av resultater fra bistanden vises det til de ulike programkategoriene. Oppsummering av landvise resultater i 2009 presenteres også på Norads landsider, som erstatter den tidligere årsrapporten om norsk bilateral bistand. Norads resultatrapport for 2010 vil gi en fremstilling av resultater i forhold til kapasitetsutvikling.

ODA-godkjent bistand i 2009

I 2009 ble det utbetalt 25,7 mrd. kroner i offisiell bistand, en økning på 2,8 mill. kroner (12,2 pst.) fra 2008. Forbruket i 2009 tilsvarte 1,06 pst. av BNI. Til sammenlikning utgjorde den ODA-godkjente bistanden 0,88 pst. av BNI i 2008.

Tabell 7.1 Samlet ODA-godkjent bistand fordelt på bistandstype 2006-2009 (mrd. kroner)

Bistandstype	2006		2007		2008		2009	
Bilateral	8,4	45%	10,3	47%	10,3	45%	12,1	47%
Multilateral ¹	4,0	21%	5,5	25%	5,9	26%	6,5	25%
Multilateral	5,4	29%	5,0	23%	5,5	24%	5,8	22%
Administrasjon	1,0	5%	1,1	5%	1,2	5%	1,4	5%
Totalt	18,8	100%	21,8	100%	22,9	100%	25,7	100%

1 En del tematiske fond som tidligere var kodet som multilateral bistand ble f.o.m. 2007 kodet som multi-bilateral bistand. En del av økningen i multi-bilateral/nedgang i multilateral bistand i 2007 kan forklares ut fra endret statistikkføring, og reflekterer ikke endringer på tiltaksnivå.

Tabellen viser hvordan den norske bistanden har blitt fordelt mellom multilaterale (dvs. multilateral og multi-bilateral bistand) og bilaterale kanaler de fire siste årene. Tallene viser en jevn og stabil fordeling av det totale bistandsbudsjettet på hhv. mul-

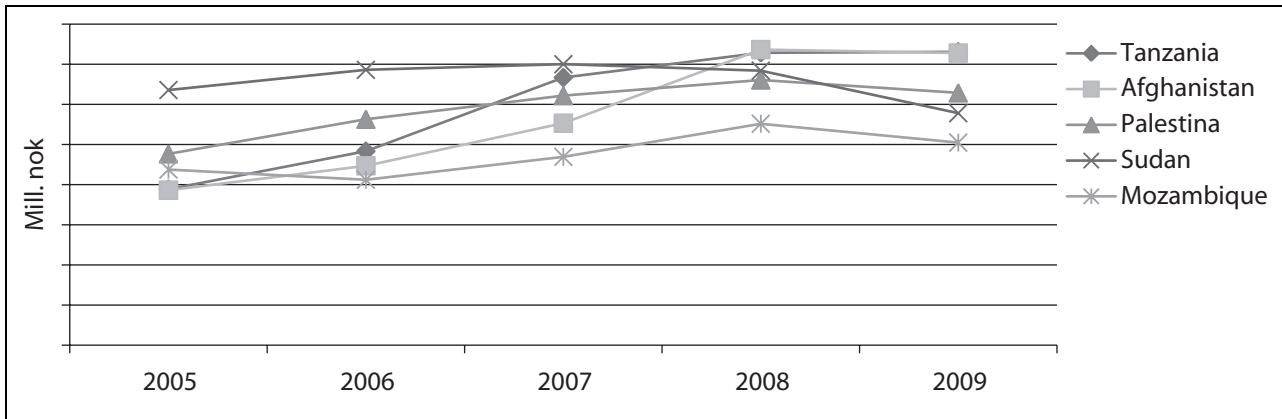
tilaterale og bilaterale kanaler. Det har de siste tre årene vært et stabilt nivå på andelen av bistand gjennom multilaterale kanaler som har vært ørmerket land eller sektor (multi-bilateral).

Tabell 7.2 Samlet bilateral bistand fordelt på hovedregion, 2006-2009 (mrd. kroner)

Hovedregion	2006		2007		2008		2009	
Afrika	5,0	40%	5,3	34%	5,9	36%	5,7	31%
Latin-Amerika	0,7	6%	1,6	10%	0,8	5%	0,9	5%
Asia og Oseania	2,3	19%	2,9	18%	2,9	18%	2,7	15%
Europa	0,8	7%	0,7	4%	0,6	4%	0,6	3%
Midtøsten	1,0	8%	0,9	6%	0,9	6%	0,8	5%
Global uspesifisert	2,6	21%	4,3	27%	5,0	31%	7,8	42%
Totalt	12,4	100%	15,7	100%	16,2	100%	18,5	100%

Tabellen sammenfatter bilateral bistand og multi-bilateral bistand. Utgifter knyttet til flyktninger i Norge er inkludert i «Global uspesifisert». Ser man bort fra flyktningutgiftene er andelen «Global uspesifisert» på 33 pst. i 2009, noe som utgjør en økning fra 2008 på omtrent én mrd. kroner. Over halvparten av dette kan forklares med klima og

skogsatsingen. Fordelingen av bilateral bistand mellom de ulike verdensdelene forble i 2009 relativt uendret. Afrikanske land mottok også i 2009 den største andelen av bilateral bistand. Store deler av bistanden som blir klassifisert som «global uspesifisert», går til de minst utviklede landene (MUL) i Afrika.

Figur 7.1 De fem største mottakerlandene av norsk bilateral bistand, perioden 2005-2009 (mill. kroner)

I 2009 var det totalt 112 land som mottok en eller annen form for øremerket norsk bistand. Dette omfatter støtte av svært begrenset omfang for de fleste og inkluderer blant annet prosjektstøtte gjennom norske frivillige organisasjoner, ettergivelse av lån til utenlandske studenter osv. For 25 land utgjorde bilateral norsk bistand 100 mill. kroner eller mer. De største mottakerne av norsk bistand får støtte over forskjellige budsjettposter,

støtte til ulike formål og gjennom mange kanaler, jf. vedlegg 3.

Sårbare stater som Sudan, Det palestinske området og Afghanistan er blant de største mottakerne av norsk bistand. I tillegg til støtten over regionbevilgningene mottar disse også støtte over en rekke andre bevilgninger, bl.a. humanitær bistand og gjennom de globale bevilgningene for fred og forsoning, sivilt samfunn og overgangs-bistand (Sudan).

Tabell 7.3 Bilateral bistand fordelt på type avtalepartner, 2006–2009 (mill. kroner)

	2006		2007		2008		2009	
Offentlige aktører	3 690	30 %	4 996	32 %	4 652	29 %	5 730	31 %
Offentlige aktører i utviklingsland	2 008	16 %	2 281	14 %	2 173	13 %	2 111	11 %
Norske offentlige aktører	1 419	11 %	2 513	16 %	2 236	14 %	3 361	18 %
Offentlige aktører i andre giverland ¹	262	2 %	202	1 %	243	2 %	258	1 %
Privat sektor	462	4 %	443	3 %	554	3 %	856	5 %
Norsk privat sektor	120	1 %	75	0 %	176	1 %	171	1 %
Andre land privat sektor	247	2 %	256	2 %	292	2 %	569	3 %
Konsulenter	95	1 %	112	1 %	86	1 %	116	1 %
Frivillige organisasjoner/stiftelser	4 075	33 %	4 706	30 %	4 946	31 %	5 422	29 %
Norske	3 212	26 %	3 397	22 %	3 493	22 %	3 567	19 %
Internasjonale	404	3 %	650	4 %	795	5 %	1 076	6 %
Regionale	110	1 %	199	1 %	191	1 %	197	1 %
Lokale	348	3 %	460	3 %	467	3 %	582	3 %
Multilaterale institusjoner ²	3 976	32 %	5 464	35 %	5 898	37 %	6 482	35 %
Uspesifisert	155	1 %	139	1 %	104	1 %	48	0 %
Totalt	12 358	100 %	15 748	100 %	16 154	100 %	18 537	100 %

¹ Samfinansiering med mer² Inkluderer internasjonale finansinstitusjoner

Fordelingen av bilateral bistand (inkludert multilateral bistand) på underkategorier for hvilke aktører som har ansvaret for gjennomføring, fremgår av tabellen over. En betydelig andel av norsk bistand gjennomføres av offentlige institusjoner i mottakerlandene. ODA-godkjente flyktningutgifter i Norge gjør at kategorien norske offentlige

aktører (f.eks. fagdepartementer og universiteter) fremstår som en stor kanal for bilateral bistand. Av bistand som er øremerket land eller innsatsområder var det i 2009 i absolutte tall igjen en økning i bruken av organisasjoner og programmer tilknyttet FN-systemet og Verdensbanken.

Tabell 7.4 Multilaterale organisasjoner: De største mottakerne av norsk bistand (mrd. kroner)

	2006	2007	2008	2009
FN totalt	5,6	6,2	6,2	6,9
hvorav – UNDP	1,4	1,7	1,8	2,0
– UNICEF	1,2	1,1	1,2	1,3
Verdensbankgruppen ¹	1,5	1,6	2,3	2,3
Utvalgte globale fond ²	0,9	0,8	0,9	1,0
Regionale utviklingsbanker ³	0,7	0,8	1,0	1,0

¹ Inkluderer støtte til IDA, IBRD, IFC, men fratrukket gjeldsslette² Inkluderer GFATM, GAVI og «Fast Track» initiativet (utdanning)³ Inkluderer bl. a. Afrikabanken, Asiabanken, Nordic Development Fund

Blant de multilaterale aktørene mottok FN-systemet mest støtte. I 2009 var UNDP den største mottaker av norsk bistand gjennom FN. Kjernestøtten til UNDP var på 770 mill. kroner. I tillegg ble det bl.a. utbetalt 493 mill. kroner fra norske ambassader til UNDPs arbeid på landnivå. Økningen fra 2008 i absolutte tall til de multilaterale aktørene

skyldes klima- og skogsatsingen. I tillegg kommer støtten til UNIFEM på 178,6 mill. kroner i 2009. Støtten på 1,3 mrd kroner til UNICEF inkluderer blant annet 450 mill. i kjernestøtte, 500 mill. øremerket til jenters utdanning («jentemilliarden») og 47 mill. til vaksinasjonsprogrammer, der en stor andel ble gitt på landnivå.

Tabell 7.5 Norske frivillige organisasjoner: De seks største mottakerne av norsk bistand, 2006-2009 (mill. kroner)

	2006	2007	2008	2009
Kirkens Nødhjelp	482	437	489	453
Flyktninghjelpen	434	488	476	452
Norges Røde Kors	419	389	415	435
Norsk Folkehjelp	421	404	385	385
Redd Barna Norge	178	197	223	218
Bistandsnemnda	141	140	142	143

De norske frivillige organisasjonene mottok også i 2009 støtte fra en rekke ulike kapittelposter. Fra 2008 til 2009 økte den samlede støtten til norske frivillige organisasjoner med 2,1 pst. til i underkant av 3,6 mrd. kroner. De seks største organisasjonene mottok godt over halvparten av disse midlene. Humanitær bistand og menneskerettigheter utgjør hovedsektoren for støtten gjennom disse organisasjonene, hvor særlig Flyktninghjelpen og Norges Røde Kors, men også Norsk Folkehjelp og Kirkens Nødhjelp er store operatører. Tilskudd, over kap.post 160.70 Sivilt Samfunn er den andre, store budsjettposten for norske organisasjoner, der Kirkens Nødhjelp, Bistandsnemnda, Redd Barna Norge og Norsk Folkehjelp er hovedmottakere. Det vises til vedlegg 4 (Bistand gjennom norske frivillige organisasjoner og stiftelser,) for en mer detaljert oversikt.

Regjeringens tematiske satsingsområder

I 2009 ble profilen på norsk bistand ytterligere fokusert på satsingsområdene for oppfølging av regjeringsplattformen fra Soria Moria:

- Klima, miljø og bærekraftig utvikling
- Fredsbygging, menneskerettigheter og humanitær bistand
- Olje og ren energi
- Kvinner og likestilling
- Godt styresett og kamp mot korrupsjon
- Arbeidet for de helserelevante tusenårsmålene

Satsingsområdene følges opp gjennom et bredt utvalg av virkemidler, inkludert økonomisk støtte til tiltak, dialogarbeid og mobilisering av sektorfaglig kompetanse i bistandsforvaltningen. Dette involverer bruk av en rekke budsjettposter og ulike bistandskanaler. Det har blitt arbeidet aktivt med å tilrettelegge for bedre sammenheng mellom utenrikspolitikk og utviklingspolitikk, mellom bilateral og multilateral bistand, og mellom den langsiktige bistanden og vår humanitære innsats.

Klima, miljø og bærekraftig utvikling

For regjeringens klima- og skoginitiativ ble målet om å bidra til at utslipp fra avskoging og skogforringelse i utviklingsland (REDD+) omfattet av en ny internasjonal klimaavtale viet særlig oppmerksomhet under klimaforhandlingene. Konkret kom dette til uttrykk ved at en fikk til en enighet på en klima- og skogkonferanse i Oslo i 2010 om et rammeverk for tidlig finansiering.

Den multilaterale og bilaterale satsingen knyttet til målene om å bevare naturskog i utviklingsland og bidra til kostnadseffektive, tidlige og målbare reduksjoner i klimagasser fra avskoging og skogforringelse i utviklingsland, økte også kraftig i 2009. Eksempler på dette var FN's UN-REDD Programme og Verdensbankens *Forest Carbon Partnership Facility*, med oppstart av nasjonalt REDD+ arbeid i nærmere 40 samarbeidsland. Samarbeidet med den brasilianske utviklingsbanken om støtte til Amazonasfondet kom også på

plass i 2009, og i Tanzania ble det bilaterale samarbeidet om redusert avskoging og skogforringelse videreført. Videre ble det avgitt en intensjons erklæring med Guyana om samarbeid, samt igangsatt samtaler med Indonesia om et fremtidig utvidet REDD+ samarbeid. Det ble også tildelt midler til det sivile samfunn som bidro til kritiske vurderinger og forslag til etablering av robuste strategier og avtaleverk som i større grad tar hensyn til lokalbefolkningens rettigheter og interesser.

Regjeringen økte innsatsen for fremme av karbonfangst og -lagring (CCS) internasjonalt dette året. Ca. 1,3 milliarder kroner er satt av til demonstrasjonsprosjekter og programmer i utvalgte EU-land gjennom EØS-finansieringsordningen. Regjeringen ga også 35 mill. kroner i bistandsmidler til etablering av et nytt fond under Verdensbanken som skal fremme kapasitetsbygging på CCS i utviklingsland.

Regjeringens satsing på klimatilpasning startet for alvor i 2009. Behovet for klimatilpasning i de mest sårbare utviklingslandene er akutt. Klimaendringene har allerede alvorlige konsekvenser. Utviklingslandene krever dessuten store og raske bidrag til klimatilpasning fra i-land for å gå med på en klimaavtale, eller sagt på en annen måte; at i-landene skal betale for skadene deres utslipp har forårsaket.

Støtten tok bl.a. form av et bidrag på 45 mill. kroner til Verdensbankens Pilotprogram for klimatilpasning. Programmet bidrar med støtte til utvikling og implementering av nasjonale tilpasningsplaner i de mest sårbare landene, med fokus på sårbare sektorer som matproduksjon og vannforsyning. Satsingen inkluderte også økt støtte til klimaforskning, blant annet ved økt bidrag til FNs klimapanelers arbeid og til Cicero/Grid-Arendals prosjekt med vurdering av konsekvenser av klimaendringer i Himalaya-området.

Fredsbygging, menneskerettigheter og humanitær bistand

I mai 2009 la Regjeringen fram Stortingsmelding nr. 40 (2008-09) om norsk humanitær politikk. I juni samme år fikk meldingen bred tilslutning i Stortinget. Stortingsmelding nr. 40 og Stortingsmelding nr. 9 (2007-2008) om norsk politikk for forebygging av humanitære katastrofer er de viktigste grunnlagsdokumentene for Utenriksdepartementets arbeid med humanitære spørsmål.

I 2009 har Norge arbeidet aktivt for å fremme beskyttelse av sivile og tilgang for humanitære aktører i flere land, bl.a. Sri Lanka, Sudan og Somalia. Væpnede sammenstøt i Pakistan førte til

den største folkeflyttingen på mange tiår, med mer enn tre millioner internt fordrevne. Innsats fra landets myndigheter og det humanitære systemet bidro til å unngå en betydelig humanitær katastrofe. I kjølvannet av Israels angrep på sivile mål i Gaza ved årsskiftet 2008/2009 har Norge arbeidet for å oppheve blokaden, slik at humanitær hjelp og annen nødvendig assistanse når frem til den palestinske befolkningen.

Konvensjonen om klaseammunisjon ble framforhandlet og undertegnet i 2008. I løpet av 2009 fokuserte Norge sammen med partnere på universalisering av konvensjonen for å sikre rask ikrafttredelse, samt uformelle forberedelser til det første statspartsmøtet, som finner sted i Laos høsten 2010. Norge ledet Minekonvensjonens andre tilsynskonferanse i 2009. Det norske presidentskapet fokuserte på konvensjonens humanitære målsettinger, inkludert bistand til ofre og overlevende. Erfaringer fra arbeidet med Minekonvensjonen og Konvensjonen om klaseammunisjon var i 2009 også sentral i departementets arbeid med reduksjon og forebygging av væpnet vold. Væpnet vold – forstått som bruk eller trussel om bruk av våpen – er en voksende global utfordring som truer grunnleggende menneskerettigheter og jevnlig skaper humanitære kriser. Det ble også slått fast i en rapport fra FNs generalsekretær i 2009 at væpnet vold er et av de mest alvorlige hindre for å nå Tusenårsmålene om utvikling. Som en oppfølging av dette, bestemte Norge sammen med UNDP å avholde en høynivåkonferanse om væpnet vold, for å løfte temaet på den internasjonale dagsorden og å få staters tilslutning til forpliktelser som kan bidra til en reduksjon i omfanget og konsekvensene av væpnet vold.

Som ledd i oppfølgingen av Stortingsmeldingen om forebygging av naturkatastrofer, har Norge innledet et samarbeid med fire pilotland (Kina, Bangladesh, Vietnam og Cuba) om styrking av beredskap, både lokalt og nasjonalt. Målet er å redusere skadevirkningene av naturkatastrofer, som ser ut til å øke i hyppighet og intensitet. Dette arbeidet omfatter kartlegging av lokale behov og vil bidra til tilrettelegging for samarbeid mellom institusjoner i de fire landene og med norske og internasjonale ressursentre. Samarbeidet med de tre pilotlandene i Asia er forankret i Asian Disaster Preparedness Center (ADPC) i Bangkok. Norge har også et samarbeid med Røde Kors-nettverket og FN-organisasjoner.

Arbeidet med å fremme en kjønns sensitiv humanitær innsats ble prioritert, blant annet med en gjennomgang av norske organisasjoners kjønns perspektiv i humanitær innsats. Med

utgangspunkt i den alvorlige situasjonen i den demokratiske republikken Kongo ble tiltak mot seksualisert vold gitt særlig oppmerksomhet. Norge støtter også FN-initiativet som vil bekjempe denne typen vold.

Norge har vært en tydelig pådriver for å styrke den humanitære koordineringen i regi av FN, noe som gradvis har fremmet en mer effektiv innsats. Det ble gitt bidrag til FNs nødhjelpsfond (CERF) på 300 mill. kroner. Norge var i 2009 den fjerde største giver til fondet. Store kjernebidrag til FNs høykommissær for flyktninger (UNHCR), FN-organisasjonen for koordinering av humanitær hjelp (OCHA) og ikke-øremerkede bidrag til FNs konsoliderte appeller ble videreført. Det ble også gitt generelle bidrag til Den internasjonale Røde Kors komitéen (ICRC). Norge støttet også humanitære landfond bl.a. i Sudan og Den demokratiske republikken Kongo og deltok i arbeidet for å effektivisere disse fondene.

Oppfølging av Riksrevisjonens forvaltningsrevisjon av den humanitære bistanden ble prioritert. Nye verktøy og rutiner for tilskuddsforvaltning er tatt i bruk og flere avtaler om flerårige samarbeid med frivillige organisasjoner er inngått.

Olje for utvikling og ren energi

Dette satsingsområdet ble i 2009 helhetlig fulgt opp gjennom programmene Ren Energi for Utvikling og Olje for Utvikling.

Siden opprettelsen av Olje for Utvikling (OfU) i 2005 har etterspørselen etter norsk assistanse innen petroleumssektoren vært sterkt økende. Formålet med OfU er å overføre norske erfaringer innen petroleumforvaltning på en måte som bidrar til at petroleumssressurser fører til varig reduksjon av fattigdom i utviklingslandene, og til at utvinning av ressursene skjer på en miljømessig forsvarlig måte. OfU samarbeidet i 2009 med 25 oljeproduerende utviklingsland innenfor ressursforvaltning, miljøforvaltning og inntektsforvaltning. Størstedelen av de 207 millioner kroner som ble brukt over programmet, var rettet mot ni land. I Uganda ble det sommeren 2009 enighet om videreføring av samarbeidet gjennom et nytt femårsprogram for kapasitetsbygging. Iverksettingen har en bred tilnærming, og det legges vekt på institusjonssamarbeid mellom offentlige institusjoner i Norge og i samarbeidslandene.

På norsk side er Oljedirektoratet og Petrad sentrale aktører, men samarbeidet involverer flere fagmiljøer i Norge. I tillegg til institusjonssamarbeid og deling av norske erfaringer legges det vekt på økt kontakt mellom land i hver region. På

den måten kan land både lære av nabolandenes erfaringer og drøfte felles utfordringer.

I tillegg til støtten til offentlige institusjoner legger OfU vekt på å styrke det sivile samfunn i samarbeidslandene, slik at disse kan utføre en overvåkerrolle. Norske og internasjonale frivillige organisasjoner mottok om lag 21 mill. kroner til å drive kapasitetsbygging av partnere i det sivile samfunn i samarbeidslandene i 2009, og de fleste prosjektene inkluderer korrupsjonsbekjempelse og miljøvern. OfU fortsatte samarbeidet med Verdensbanken gjennom «Petroleum Governance Initiative», som er blitt utvidet med en egen støtteordning for utviklingsland som forhandler med selskaper om kontrakter for ressursutvinning. Det er også inngått en egen avtale med IMF som sikrer bruk av deres ressurser til OfUs samarbeidsland.

Det har vært en jevn økning av bistandsbudsjettet for ren energi de siste årene. I 2009 var den bilaterale innsatsen samt øremerkede midler gjennom multilaterale kanaler på mer enn 700 mill. kroner. I tillegg kommer investeringer foretatt av Norfund på ca 100 mill. kroner. Det overordnede målet med innsatsen er å bidra til fattigdomsbekjempelse ved å gi folk tilgang til fornybar energi til en overkommelig pris. Tilgang til moderne energi er også viktig for oppnåelse av Tusenårs-målene, særlig innen helse, utdanning og likestilling. Innsatsen konsentreres både om konkrete prosjekter innen f.eks. vann- og vindkraft, og om hjelp til kapasitetsbygging, utvikling av planer, lover, reguleringer og institusjoner som er nødvendige for å øke energitilbudet i u-land. Energisektoren er største bidragsyter til klimagasser, og bruk av ren energi bidrar derfor til at verdens utslipp av drivhusgasser reduseres. I 2009 samarbeidet Norge med mer enn 20 land innen ren energi, bi- og multilateralt.

I oktober 2009 åpnet Ugandas president og miljø- og utviklingsminister Erik Solheim Bugoyekraftverket, med TrønderEnergi og Norfund som investorer og med tilleggsmidler fra UD. Kraftverket produserer ca. 7 pst. av landets elektrisitet. I 2009 ble det også lagt en strømkabel mellom øya Pemba, tilhørende Zanzibar, og Tanzanias fastland, hvor Norge har finansiert 300 mill. av total-kostnaden på 400 mill. kroner. Kabelen vil erstatte gamle og forurensende dieselgeneratorer og dermed gi Pemba stabil strømforsyning.

Det ble inngått avtale med Etiopia om finansiering av konsekvensutredninger for Mandaya og Beko-Abo, to store mulige vannkraftverk/flerbruksanlegg i den Blå Nilen. Kraftverkene vil

kunne gi Etiopia og regionen hardt tiltrenget pålitelig og miljøvennlig energi.

Videre ble det i 2009 inngått avtaler med Liberia for gjenoppbygging av viktige deler av kraftforsyningen i Monrovia. Det ble også utviklet program for institusjonelt samarbeid innen energi og vannforvaltning, samt opplegg for støtte til drift av landets kraftselskap.

I et samarbeid med India støtter Norge elektrifisering av 30 landsbyer basert på solenergi. Kirkens Nødhjelp har et pågående prosjekt for elektrifisering av landsbyer i Afghanistan, som i løpet av 2009 har medført at 118 landsbyer er fullt elektrifisert. I Nepal har Norge bidratt til elektrifisering av omlag 50 000 husstander med sol- og mikrovannkraft og mer effektive vedovner til omlag 60 000. Norge har også gitt støtte til Verdensbankens som sprer enkle oppladbare lamper til husholdninger.

Norge støtter ulike programmer for klima og ren energi i Verdensbanken, Den asiatiske utviklingsbanken, og Den afrikanske utviklingsbanken. Norge er største bidragsyter til UNDPs miljø- og energifond.

Kvinner og likestilling

Regjeringen styrket den øremerkete innsatsen for kvinner og likestilling med 65 mill. over Kvinne- og likestillingsbevilgningen (kap.post 168.70), som da kom opp i 300 mill. kroner. En vesentlig del av økningen ble kanalisert til det nyopprettede flergiverfondet i regi av FNs kvinnefond UNIFEM til fremme av likestillingssamarbeid på landnivå, UNIFEMs fond for å avskaffe vold mot kvinner, og det tematiske fondet mot kvinnelig kjønnslemlestelse under FNs befolkningsfond UNFPA og Barnefondet UNICEF.

Kvinneres seksuelle og reproduktive helse og rettigheter ble satt på dagsordenen gjennom et stort sidearrangement til FNs kvinnekommisjon, i samarbeid med Sverige og med den internasjonale føderasjonen for planlagt foreldreskap IPPF. Norge var initiativtaker og vertskap for et internasjonalt ekspertmøte i Oslo, med sikte på å styrke koblingene mellom tusenårsmål 5 (svangerskapsrelatert dødelighet) og tusenårsmål 3 (kvinneres rettigheter og likestilling). Tiltaket var i tråd med Stortingsmelding nr.11 (2007-2008) På like vilkår, som pålegger Norge å arbeide for å realisere kvinners rett til helsetjenester og kontroll over egen kropp og seksualitet.

Seksualisert vold som våpen i væpnet konflikt ble løftet på den politiske dagsordenen, og Norge var en pådriver i Sikkerhetsrådets debatter om

styrket oppfølging av Sikkerhetsrådsresolusjon 1325 om kvinner, fred og sikkerhet (vedtatt 2000) og SR1820 om seksualisert vold i væpnet konflikt. I slutten av 2009 ble det opprettet et eget prosjekt for kvinner, fred og sikkerhet for å styrke gjennomføringen av Regjeringens handlingsplan for SR 1325 og oppfølging av SR1820. Regjeringen har økt innsatsen for å forebygge og redusere seksualisert vold i konflikt, både gjennom konkrete prosjekter i aktuelle land og gjennom å styrke FN's kapasitet og koordinering. Regjeringen har videre styrket dialogen med mottakere av tilskudd om økt integrering av kjønnsperspektivet i humanitær assistanse. Kvinneres deltakelse i fredsoperasjoner og fredssamtaler har blitt styrket gjennom strategisk innsats, herunder støtte til lokale kvinneorganisasjoner.

Norads resultatrapport for 2009 viste at verken bistanden eller nasjonal politikk i partnerlandene evner å ta i betraktning eller utnytte kvinners reelle bidrag til utvikling på en god nok måte, det være seg kvinners rolle som økonomiske aktører, matprodusenter, i småhandel eller i tjenesteproduksjon, ofte i uformell sektor. Samtidig kan man vise til at norsk bistand har påvirket situasjonen for småskalaentreprenører og småbrukere positivt, særlig gjennom mikrofinans og yrkesopplæring i Afrika og Asia. Norske bidrag synes mest merkbare i form av økte muligheter for jenter til å gå på skole. Det er behov for å styrke integreringen av kjønnsperspektiv i bistanden til viktige sektorer som økonomisk styresett, infrastrukturutvikling, næringslivsstøtte, landbruk, fiskeri, privat næringsliv og miljø og klima.

Handlingsplanen for kvinners rettigheter og likestilling i utviklingssamarbeidet 2007-2009 ble underlagt en ekstern vurdering, som konkluderte at mye er oppnådd i det multilaterale samarbeidet, men at den varslede snuoperasjonen ikke er fullført. Handlingsplanen ble anbefalt videreført med oppmerksomhet om det bilaterale samarbeidet og vekt på kvalitative aspekter og resultatoppnåelse.

Se også likestillingsomtalen i Del III Spesielle tema for nærmere omtale av kvinnerettet bistand.

Godt styresett og kamp mot korrupsjon

Arbeidet med å få bedre samsvar mellom styresettutfordringene i samarbeidslandene, den totale bistanden som giversamfunnet yter, og den norske innsatsen i disse landene fortsatte i 2009. Støtte til utvikling av institusjoner som bekjemper korrupsjon, økonomiske misligheter og vilkårlige overgrep mot befolkningen har vært i fokus. Budsjettstøtte har vært et viktig virkemiddel i denne

sammenhengen, som har satt offentlig sektor i samarbeidslandene bedre i stand til å realisere planer for å styrke slike institusjoner, særlig mht. offentlig finansforvaltning. Fora hvor giverland drøfter bruken av budsjettstøttemidler med mottakerlandet har vist seg å være vel egnet til å ta opp spørsmål omkring styresett og korrupsjon. Også FN-systemet deltar i disse. UNDP har i mange land god innsikt i lokale forhold og er mange steder en god kanal for støtte til godt styresett, som også Norge har benyttet. Mer detaljerte rapporter om styresett finnes under de ulike regionomtalene.

Internasjonalt har Norge arbeidet for å få vedtatt en gjennomføringsmekanisme for vurdering av hvor langt medlemslandene har kommet i implementeringen av FNs anti-korrupsjonskonvensjon. Mekanismen ble vedtatt i 2009, og forhåpningene er at den skal være et nyttig verktøy for dialog mellom medlemsland og for identifisering av behov for faglig bistand.

Norge støttet i 2009 også anti-korrupsjonsarbeid gjennom FN og utviklingsbankene med sikte på å styrke institusjonenes interne arbeid med anti-korrupsjon, samt deres arbeid for å styrke godt styresett og anti-korrupsjonstiltak i mottakerlandene. Eksempler på dette er bl.a. støtte til lovreformer for å sikre større åpenhet rundt budsjettprosesser og mekanismer for overvåking av offentlige utgifter.

I 2009 framla de fire regionale utviklingsbankene og Verdensbanken en rapport som anbefaler ytterligere harmonisering og samarbeid innen anti-korrupsjon. Hensikten er å utveksle informasjon og harmonisere institusjonenes «svartelister», dvs. oversikt over hvilke firmaer, institusjoner og individer som har brutt institusjonenes anti-korrupsjonsretningslinjer. Et firma, institusjon, individ som har brutt en av institusjonenes retningslinjer, vil ikke kunne få støtte fra de andre institusjonene. Rapporten behandles i 2010.

Arbeidet for de helserelevante tusenårsmålene

De helserelevante tusenårsmålene og da spesielt barne- og mødre- og fødselsdeligheten er de av FNs tusenårsmål som er lengst fra måloppnåelse. Det er behov for særskilte tiltak og økt finansiell og politisk mobilisering dersom løftene skal kunne innfris innen 2015.

For å sikre et politisk trykk og oppmerksomhet på barne- og mødre- og fødselsdeligheten opprettet statsminister Stoltenberg i 2007 *Network of Global Leaders* som er en del av den globale kampanjen for de helserelevante tusenårsmålene. Nettverkets til-

tak for global mobilisering inkluderte framleggelsen av en rapport om beskyttelse av kvinner og barn under finanskrisen, hvor over 20 statsledere bidro. I tillegg var Norge deltaker i en høynivå-gruppe for innovativ finansiering av helsesystem, ledet av UK og Verdensbanken, som la fram en rapport under FNs generalforsamling om mer penger til helse og mer helse for pengene. Som et ledd i dette arbeidet fokuserte Norge på resultatbasert finansiering og arbeidet for en felles plattform for helsesystemutvikling. Norge ble invitert av FNs generalsekretær til å bistå i å utarbeide en felles handlingsplan for barne- og mødre- og helse fram mot Tusenårstoppmøtet i 2010.

Andre viktige satsingsområder

Norge var i 2009 blant de fem største bidragsyterne til den globale finansieringsmekanismen for utdanning (Fast Track Initiative). Hovedtyngden av den bilaterale bistanden gikk til grunnutdanning (60 pst.). Den største andelen gikk til Afrika. En klar prioritering av jenters utdanning og utdanning av barn i sårbare stater og konfliktområder ble videreført. Dette er de viktigste målgruppene i innsatsen for tusenårsmål to om grunnutdanning og tusenårsmål 3 om likestilling. Norge var største giver til UNICEFs arbeid med grunnutdanning og likestilling og bidro med over halve budsjettet, 500 mill. kroner. Nær en fjerdedel av støtten ble kanalisert via frivillige organisasjoner. Redd Barna og Flyktninghjelpen var de største mottagerne. Rundt 20 pst. av den bilaterale støtten gikk til høyere utdanning og forskning. De tre største mottagerne av støtte til forskning var Kina, India og Malawi.

Når det gjelder barns rettigheter, bidro Norge i 2009 aktivt i internasjonale prosesser, spesielt gjennom FN og UNICEF for å løfte fram nye beskyttelsesutfordringer og påvirke relevante beslutninger og politikk. Norge var også en synlig aktør i prosessen ledet av FN for økt oppmerksomhet mot følgene for barn av endrede konfliktmønstre, herunder seksualisert vold. Norge var pådriver for vedtaket av SR resolusjon 1882 om barn og væpnet konflikt. Betydelig støtte til utdanning av barn i konfliktrammede land og partnerskap med andre giverland og frivillige organisasjoner var et viktig bidrag til barns beskyttelse. Norge fortsatte det internasjonale engasjementet for oppfølgingen av FN-studien om vold mot barn, bl.a. gjennom støtte til etableringen av FNs spesialrepresentant for vold mot barn.

Aids-epidemien er på ingen måte over. Smitte-tallene har flatet ut i de fleste regioner, men i

mange områder er epidemien fremdeles i vekst. Det har vært en stor framgang i antallet mennesker som får tilgang til livsviktig behandling, men til tross for den massive innsatsen på dette feltet, er det likevel slik at for hver andre person som får tilgang til behandling, smittes fem nye. I de landene som er hardest rammet, i sørlige Afrika, utgjør epidemien en eksepsjonell utfordring som i lang tid framover vil trenge en global solidaritet for å bidra med støtte til behandling og andre viktige tiltak. Det vil også trenge en mye tyngre satsing på forebygging, både blant grupper som er stigmatiserte i samfunn, slik som seksuelle minoriteter, men også for å forebygge heteroseksuell smitte. Systematisk samarbeid med andre miljøer er viktig, ikke minst de som arbeider for seksuell og reproduktiv helse og rettigheter, og for likestilling. Arbeidet innen hiv og aids ble videreført i 2009. Utenriksdepartementet la i november 2006 frem et posisjonsnotat om hiv og aids i utviklingspolitikken. Posisjonsnotatet løfter fram syv prioriterte arbeidsområder. En intern gjennomgang av hva som er gjort og oppnådd ble foretatt i 2009. Aktivitetene har foregått på mange nivåer med vekt på deltakelse i styrene for UNAIDS, UNITAID og Det globale fondet for bekjempelse av aids, tuberkulose og malaria samt økonomiske bidrag til viktige og innovative initiativer. Deltakelse og rettighetstenkning har vært sentralt i arbeidet. Spesielt viktige områder har vært knyttet til å få en bedre forståelse av kjønnsrelasjoner og rettigheter, for at kvinner skal få bedre muligheter og rettigheter, men også for å se på hvordan oppfatninger om manns- og kvinneroller gir økt utsatthet for smitte. Videre har det vært viktig å støtte arbeid blant såkalte «nøkkelgrupper», som seksuelle minoriteter eller injiserende sprøytebrukere, ofte grupper med svakt rettsvern i et land. Ungdom har vært et særlig fokus for norsk oppmerksomhet, spesielt å øke ungdoms deltakelse og lederskap. Norge har hatt ledende rolle i samarbeid med UNAIDS i det internasjonale arbeidet mot innreiserestriksjoner og har også stått sentralt i et internasjonalt arbeid for å avhjelpe helsearbeiderkrisen i fattige land. Via Aidsrådet og med støtte til Aidsnett har aidsteamet vært med på å legge til rette for dialog og sammenheng mellom det internasjonale aidsarbeidet og det nasjonale arbeidet, og mellom myndigheter, hivpositive og sivilt samfunn i bred forstand. I den nye nasjonale hiv-strategien er det seks departementer som sammen står ansvarlige for arbeid, inkludert Utenriksdepartementet. En ekstern evaluering av det norske aidsarbeidet etter tusenårsskiftet ga

positiv respons på tilnærming og resultat, både på landnivå og globalt.

Norge arbeidet i 2009 aktivt med å øke norsk og internasjonalt næringslivs investeringer i fattige land. Midler fra bistandsbudsjettet ble strategisk brukt til samfinansiering med kommersielle norske aktører i et offentlig-privat samarbeid om investeringsprosjekter i utviklingsland. Mange av prosjektene var i energisektoren, bl.a. Bugoyekraftverket i Uganda (Norfund/Trønderenergi) og vindfarmen Totoral i Chile (SN Power Invest), som begge ble ferdigstilt i 2009. I energiprojektene har statens bidrag utløst opp mot 10 ganger så store kommersielle investeringer. Statens investeringsfond for næringsvirksomhet i utviklingsland, Norfund, var sentral i mobiliseringen av norske investorer til energiprojektene og til mikrofinanssektoren. Norsk Mikrofinans Initiativ ble i 2009 fullt operativt og gjorde sine første investeringer i mikrofinansinstitusjoner. Samarbeidet med Yara om utvikling av landbrukskorridorer i Mosambik og Tanzania ble videreført. Gjennom geografisk konsentrert offentlig-privat samarbeid forsøker man her å angripe flaskehal-sene i verdikjeden som hemmer utvikling av landbruket, bl.a. mangelen på fysisk infrastruktur og landbrukskreditt. En videreførte også samarbeidet med bl.a. Mester Grønn, Green Resources, Nortura og Honningsentralen om investeringer i Afrika og med Scatec Solar om utbygging av solcelleenergi på landsbygda i India. Norfund, som er norske myndigheters viktigste redskap for å fremme utviklingsrettet og kommersielt bærekraftig næringsvirksomhet i fattige land, investerte 944 mill. kroner i 2009, og hele 78 pst. av de nye investeringsavtalene var i Afrika sør for Sahara. De viktigste innsatsområdene var fornybar energi, finansinstitusjoner, mikrofinans, investeringsfond for små- og mellomstore bedrifter, samt noe landbruk i det sørlige og østlige Afrika. Som følge av den globale økonomiske situasjonen ble avkastningen (IRR) i 2009 betydelig lavere enn de siste par år: 4 pst. mot 21 pst. i 2008 og 17 pst. i 2007.

Innen landbruksutvikling ble det gitt støtte til langsiktige tiltak for å bedre matsikkerheten i bl.a. Malawi og Zambia. Det ble også gitt støtte til økt global matsikkerhet gjennom multilaterale organisasjoner, bl.a. FNs ernærings- og landbruksorganisasjon (FAO), Det internasjonale fondet for landbruksutvikling (IFAD), Den rådgivende gruppen for internasjonal landbruksforskning (CGIAR), Verdensbanken, Afrikabanken og UNDP. Det ble videre arbeidet med konkretise-

ring av det strategiske partnerskapet med Yara International ASA for landbruksutvikling i Afrika.

Norge er fortsatt toneangivende på gjeldssletting internasjonalt. Summen av sletting av norske fordringer i perioden 2006-09 utgjorde til sammen ca. 879 mill. kroner. Utenriksdepartementet startet i 2009 samarbeidet med FN/UNCTAD om et program som skal utrede internasjonale kriterier for ansvarlig långivning og illegitim gjeld. Prosjektet skal også diskutere behovet for en ny internasjonal mekanisme for sletting av gjeld.

I tråd med regjeringens handlingsplan mot menneskehandel (2006-2009) engasjerte Norge seg i politisk og normativt arbeid på feltet innenfor bilaterale, regionale og multilaterale fora. Det ble i 2009 også gitt faglig bistand i form av økonomisk støtte på omlag 60 mill. kroner fra Utenriksdepartementet til 38 prosjekter mot menneskehandel i regi av FN-organer, andre internasjonale organisasjoner og frivillige organisasjoner. Formålet med tiltakene var i hovedsak å hindre rekruttering av nye ofre i opprinnelsesland. I tillegg har innsatsen gitt bistand og beskyttelse, samt tilbud om retur og reintegrering i hjemlandet, til mennesker som har vært utsatt for menneskehandel.

Norge er med i styringsgruppen for Globalt forum for migrasjon og utvikling og bidrar årlig både faglig og finansielt til forumets arbeid. Norge legger særlig vekt på de utviklingsfremmende effektene ved migrasjon og hvordan disse kan maksimaliseres. Utenriksdepartementet prioriterer også betydningen av bedre involvering av diasporaen i utviklingssamarbeidet. Private pengeoverføringer fra diasporamiljøene utgjør en av de største pengestrømmene til fattige land. Internasjonalt utgjør overføringene fra de om lag 200 millioner migranter i verden minst USD 300 mrd., hvilket er mer enn tre ganger så mye som all internasjonal bistand til sammen. Norad støttet i 2008 og 2009 et Pilotprosjekt Pakistan basert på «50-50» finansiering fra private og offentlige midler for utvikling i regi av NGOer drevet av personer med pakistansk innvandrerbakgrunn. Prosjektet ble gjennomgått i 2009. Utenriksdepartementet har sammen med Barne- og likestillings- og inkluderingsdepartementet også samarbeidet med «Finansportalen.no» om opprettelsen av en nettbasert veiledningstjeneste for sammenligning av priser og kvalitet på tjenester for pengeoverføringer til utviklingsland. Den vil etter planen være operativ fra oktober 2010.

Del II
Nærmere om budsjettforslaget

8 Budsjettforslaget

Programområdet 02 Utenriksforvaltning

Programkategori 02.00 Administrasjon av utenriktjenesten

Utgifter under programkategori 02.00 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap	Saldert	Forslag	Pst. endr.
		2009	budsjett 2010	2011	10/11
100	Utenriksdepartementet	1 811 553	1 758 695	1 750 983	-0,4
103	Regjeringens fellesbevilgning for representasjon	25 895	25 534	40 418	58,3
104	Kongefamiliens offisielle reiser til utlandet	3 804	8 413	8 590	2,1
	Sum kategori 02.00	1 841 252	1 792 642	1 799 991	0,4

Mål

- Effektiv ivaretagelse av norske interesser i det internasjonale samfunn gjennom bilaterale forbindelser med andre stater og medlemskap i multilaterale organisasjoner.
- Effektiv forvaltning med styrket risikostyring og nulltoleranse for økonomiske misligheter for alle budsjettmidler.
- Effektiv bistand til norske borgere, næringsliv og andre samfunnsaktører i deres kontakt med og forhold til utenlandske myndigheter, institusjoner og personer.
- Bidra til helhetlig, effektiv og brukerorientert utlendingsforvaltning.
- Styrking og videreutvikling av sikkerhetsarbeidet med sikte på å ivareta egne ansatte og norske borgere som blir rammet av hendelser i utlandet.
- Hensiktsmessig organisering av virksomheten i de faglige og administrative enheter.
- God rekruttering, personalforvaltning og kompetanseutvikling i utenriktjenesten for å tiltrekke seg og beholde godt kvalifisert arbeidskraft.

- Utvikle nye og fleksible arbeidsformer og være en katalysator for best mulig utnyttelse av samlet norsk kompetanse i utenrikspolitikken.
- Utvikle system for informasjons- og dokumentbehandling tilpasset en global utenriktjeneste.

Situasjonsbeskrivelse

Utenriksdepartementet er ansvarlig for den samlede utenrikspolitikk og utviklingspolitikk hjemme og ute, samt en rekke forvaltningsoppgaver og ulike støttefunksjoner for hele utenriktjenesten.

Etter reorganiseringen av departementet i 2006/2007 avspeiler organisasjonen regjeringens politiske satsningsområder, samtidig som de regulære forvaltningsoppgavene ivaretas. Den nye organiseringen har også bidratt til økt fleksibilitet og større vekt på strategisk ledelse. Innføring av alternative arbeidsformer med vekt på prosjektorganisering, bruk av midlertidige og permanente tverrfaglige arbeidsgrupper og team, samt løpende samhandling mellom departementet og utenriksstasjonene, prioriteres for videreføring. I de siste par årene har også departementet vektlagt arbeidet med å gjøre utenriktjenestens virksomhet mer åpen, tilgjengelig og publikumsvennlig.

Denne åpenhetslinjen er konkretisert på mange måter og nivåer, ikke minst ved opprettelsen av en egen kommunikasjonsenhet og økt fokus på informasjons- og kommunikasjonsarbeid generelt. En forbedret Norgesportal er lansert, og nye sosiale medier tatt i bruk av departementet og flere utenriksstasjoner

Utenriksstjenesten er i løpende endring og må til enhver tid være seg bevisst hvilke oppgaver den skal påta seg for å ivareta Norges interesser i utlandet på en best mulig måte. Det foretas en løpende vurdering av hvordan de gitte ressurser effektivt kan disponeres for å ivareta eksisterende og nye oppgaver og utfordringer som utenriksforvaltningen stilles overfor. I en verden i stadig raskere endring er evnen til omstilling og fleksibilitet av økende betydning for at ressursene til enhver tid anvendes der Norges interesser ligger, både politisk og geografisk. Departementet vurderer således løpende utenriksrepresentasjonen for å sikre at Norge har et ressurseffektivt nærvær ute som er i samsvar med behov, interesser og politiske prioriteringer. Endringer i etableringsform enkelte steder må derfor påregnes i 2011 som normal tilpasning til endrete rammebetingelser og prioriteringer.

I tillegg utprøves forenkling av arbeidsprosene ved utenriksstasjonene, og en mer hensiktsmessig og ressursbesparende arbeidsdeling mellom hjemme- og uteapparat, f.eks. gjennom utlegging av oppgaver til stasjonene som hittil har vært håndtert i departementet.

Tilskuddsordningene forvaltes av bl.a. Utenriksdepartementet, utenriksstasjonene og Financial Mechanism Office i Brussel, i henhold til de til enhver tid gjeldende retningslinjer, og i tråd med politiske prioriteringer og føringer. Tilskuddsforvaltningen er nærmere omtalt under programkategori 03.00.

Økonomiske misligheter skal forebygges, avdekkes, rapporteres og håndteres. Det er viktig å styrke både kompetanse og kapasitet på dette feltet.

Norske utenriksstasjoner og representanter for norske myndigheter er blitt et mulig mål for personer og grupperinger som ønsker å skade norske interesser. Departementets arbeid med å styrke sikkerheten for egne ansatte på tjenestereiser og utsendte ved utenriksstasjonene gis høy prioritet. Norske utenriksstasjoner er førstelinjetjenesten for utlendinger som ønsker å besøke eller flytte til Norge. Utenriksstasjonene fatter førstestansvedtak i visumsaker, og er saksforberedende instans for alle utlendingssaker fremmet utenfor Norge. Stasjonene forbereder slike saker for vedtak i Utlendingsdirektoratet og i Politiet

ved å innhente og verifisere opplysninger, og å intervju søkere. Stasjonene bistår også i arbeidet med retur av personer uten lovlig opphold.

Økt migrasjon er et av de tydeligste utslagene av en globalisert verden, hvilket de senere årene har medført et fokus på tettere samarbeid og mer hensiktsmessig arbeidsdeling innen utlendingsforvaltningen.

Utenriksdepartementet, Arbeidsdepartementet og Justisdepartementet har en *helhetlig, effektiv og brukerorientert utlendingsforvaltning* som felles mål. Dette skal legge til rette for bedre samordning av styring og resultatoppfølging. Et sentralt element i denne sammenheng er videre å organisere førstelinjen mest mulig effektivt og brukervennlig; både delegering av mer vedtakskompetanse til stasjonene i utlendingssaker og oppgaveutsetting av enkelte oppgaver er tiltak som planlegges gjennomført i 2011. På tvers av etatene jobbes det med å fornye utlendingsforvaltningen gjennom et omfattende program for elektronisk saksbehandling (EFFEKT). Programmet er organisert fra Utlendingsdirektoratet, og består av en rekke delprosjekter som har til hensikt å fremme effektivitet og økt brukerservice i forvaltningen. Et av de viktigste delprosjektene er utviklingen av en løsning for å søke visum eller oppholdstillatelse via internett; en ordning som på sikt kan få positiv betydning for utenriksstasjonenes arbeidsbyrde og servicenivået for søkerne.

Utenriksdepartementet og Justisdepartementet samarbeider også om oppfølging av regjeringens politikk når det gjelder returavtaler. Etter en rekke utsettelse forventer Schengen-landene i løpet av 2011 å iverksette opptak av biometriske data fra visumsøkere ved utenriksstasjonene til en felles Schengen-database for visumsøknader. Dette vil innebære et tydelig forbedret kontrollnivå i saksbehandlingen, men samtidig kreve større innsats ved utenriksstasjonene, da alle førstegangssøkere må møte opp personlig, og det vil etableres enkelte nye arbeidsprosesser ved stasjonene. Utstyr for opptak av biometri er blitt utplassert på de norske utenriksstasjoner og benyttes allerede i forbindelse med søknadsbehandling for norske pass. Norge vil følgelig være i stand til å oppfylle sine internasjonale forpliktelser som følger av Schengen-samarbeidet. Utrullingen av biometriopptak vil starte ved stasjonene i Nord-Afrika.

Det nordiske samarbeidet om representasjonsavtaler videreføres. De nordiske land representerer hverandre gjensidig i utvalgte land for å skape en bedre brukerservice, mer effektiv saksbehandling og mer profesjonelle fagmiljøer.

Et økende antall norske borgere reiser eller bosetter seg i utlandet, sterke bånd mellom norske borgere og andre land stiller stadig større krav til norske myndigheters evne til konsulær bistand og krisehåndtering. Forventninger til responstid, jevnt nivå på bistanden og åpenhet om arbeidet preger håndteringen av konsulære saker i større grad enn tidligere. For å styrke dette arbeidet er det i departementet opprettet et døgnbemannet operativt senter, som bl.a. mottar henvendelser utenom utenriksstasjonenes åpningstid. Arbeidet med å videreutvikle det operative senterets rolle i utenriktjenesten har høy prioritet.

Utenriksdepartementet er ansvarlig for håndtering av nødssituasjoner i utlandet, og har utviklet en krisehåndteringsorganisasjon som ved behov har vist seg å fungere godt. Utenriksdepartementet har de siste årene hatt høyt fokus på arbeidet med sikkerhet og beredskap. Departementet vil normalt være lederdepartement ved håndtering av sivile kriser i utlandet som berører nordmenn og norske interesser. Til å løse disse oppdragene har departementet en robust beredskapsorganisasjon som har vist at den er i stand til å håndtere denne type kriser. Departementet har spesielt lagt vekt på arbeidet med å øke sikkerheten på utenriksstasjonene. Det gjennomføres årlig kartlegging av risiko og sårbarhet ved alle utenriksstasjonene. På bakgrunn av risikobildet iverksettes nødvendige tiltak. Det legges stor vekt på rutiner for sikkerhet på reise for departementets ansatte. Stasjonenes beredskapsplaner revideres årlig og utenriksstasjonene er pålagt å gjennomføre minst en øvelse i året. I tillegg øves departementets organisasjon i Oslo. Utenriksdepartementet jobber også for å styrke informasjonssikkerheten både i departementet og ved utenriksstasjonene. Det gjennomføres både tilsyn og veiledning ved utvalgte stasjoner årlig.

Utenriksdepartementet arbeider aktivt for å rekruttere flere medarbeidere fra etniske minoritetsgrupper, herunder nordmenn med innvandringsbakgrunn. Det legges også vekt på å rekruttere kvinnelige ledere både i departementet og ved utenriksstasjonene, og å tilstrebe en likelig kjønnsfordeling på alle nivåer. Videreutvikling av arbeidsmiljørettede tiltak hjemme og ute har fortsatt høy prioritet.

Nye teknologiske løsninger på flere områder stiller andre krav til medarbeidere, og vil bidra til effektivisering av utenriktjenesten over tid. Utenriktjenesten vil også i 2011 ha fokus på HMS-arbeidet, herunder oppfølging av arbeidsmiljøkartleggingen i departementet og ved utenriksstasjonene som ble gjennomført våren 2010.

Rapport 2009

I takt med endrede politiske prioriteringer og i forlengelsen av den store omorganiseringen som fant sted i 2006/2007, har det også i 2009 vært foretatt løpende tilpasninger og justeringer av organisasjonen. Likeledes har nettverket av Norges utenriksstasjoner vært gjenstand for justeringer. Siktemålet har også her vært en mer effektiv ressursutnyttelse og ivaretagelse av politiske prioriteringer og forvaltningsoppgaver samtidig som en har tilstrebet en tettere integrering av departementet og utenriksstasjonene.

Iverksatte tiltak i uteapparatet siste år omfatter opprettelse av ambassade i Astana (Kasakhstan). Videre er Norges representasjon i Havanna (Cuba) og i Prishtina (Kosovo), oppgradert til fullverdige, selvstendig ambassader. Et antall årsverk fra enkelte fagstasjoner er inndratt og omdisponert til andre stasjoner, for eksempel til ambassaden i New Delhi som ledd i arbeidet med å gjennomføre regjeringens India-strategi.

Arbeidet med å gjennomføre og kvalitetssikre risikoanalyser for alle utenriksstasjonene har hatt høy prioritet både i 2009 og 2010. Analysene danner grunnlag for styrking av sikkerheten ved utenriksstasjonene. Det har også vært arbeidet for å effektivisere kriseorganisasjonen og videreutvikle eksisterende planverk. Opplæring og øvelser har fortsatt hatt høy prioritet.

Satsingsområder 2011

Videreutvikling av utenriktjenesten

Videreutviklingen av utenriktjenesten som kunnskapsorganisasjon fortsetter. Målet er også i 2011 å gjennomføre nødvendige omprioriteringer både hjemme og ute, og slik sette inn ressursene der det er størst behov for dem for å møte nye utfordringer som utenriktjenesten står overfor. Arbeidet med styrket bruk av alternative arbeidsformer med vekt på prosjektorganisering, bruk av midlertidige og permanente tverrfaglige arbeidsgrupper og team, samt løpende samhandling mellom ute- og hjemmeapparatet har fortsatt prioritet.

Det er utviklet et strategidokument for departementet 2010-2013 som klargjør sentrale mål, oppgaver, funksjoner og endringsbehov knyttet til gjennomføringen av regjeringens utenriks- og utviklingspolitikk.

Det nordiske samarbeidet har fått økt politisk fokus gjennom «Stoltenberg-rapporten» som ble fremlagt i februar 2009, og det foregår en rekke prosesser med sikte på å utdype og videreutvikle samarbeidet mellom de nordiske utenriktjenes-

ter. Aktuelle områder på det administrative feltet er bl.a. samlokalisering av utenriksstasjoner, innplassering av utsendt tjenestemann i annen nordisk ambassade, lokalt samarbeid innen krisehåndtering, personal- og eiendomsforvaltning samt samarbeid om nordiske representasjonsavtaler på utlendingsfeltet.

Arbeidet med å videreutvikle UD's operative senters rolle i utenriksstjenesten har høy prioritet. Det legges vekt på god service til publikum og tydelig kommunikasjon. Videre skal opplæringsprogrammer i konsulære saker videreutvikles for å sikre at medarbeiderne har den nødvendige kompetanse.

Departementet vil fortsatt legge stor vekt på videreutvikling av arbeidsmiljørettede tiltak hjemme og ute, og det arbeides systematisk med å sikre god likestilling og mangfold i organisasjonen.

Videre styrking av utlendingsfeltet

Den lovpålagte opprettelse av den felleseuropeiske fingeravtryksdatabasen VIS, som følge av våre Schengen-forpliktelser forventes iverksatt i 2011 i henhold til revidert utrullingsplan. Dette innebærer en betydelig kvalitetshevning av Schengen-landenes kontrollarbeid, men medfører et behov for forsterket innsats ved utenriksstasjonene for å håndtere økningen av søkere som møter opp personlig. Innføringen vil medføre at fysisk oppmøte på stasjoner med høyt søknadsvolum vil stige fra oppmøte i omkring 50 pst. til så godt som 100 pst. i de første årene. Utenriksdepartementet vil derfor legge vekt på å sørge for at utenriksstasjonene blir satt i stand til å håndtere den ekstra arbeidsbelastningen dette medfører på en rekke stasjoner. Et tiltak som kan kompensere for økt belastning og som vil bli nærmere utredet

med sikte på innføring på enkelte stasjoner i 2011, er outsourcing av de administrative deler av visumsaksbehandlingen. Generelt vil Utenriksdepartementet legge vekt på styrking av stasjonenes arbeid med søknadsmottak og identitetsfastsettelse i visumsaker.

Arbeidet med sikkerhet, krisehåndtering og beredskap

En hovedprioritering i 2011 vil være å videreutvikle et helhetlig styringssystem for sikkerhet i utenriksstjenesten slik at målsettingen om et proaktivt, risikobasert sikkerhetsarbeid kan nås.

Bruk av IKT i utenriksstjenesten

Departementet skal fortsette arbeidet med utplassering av ny infrastruktur for gradert kommunikasjon mellom departementet og utenriksstasjonene. Gradvis utrulling av IP-telefoni på eksisterende datanett mellom departementet og utenriksstasjonene for en bedre og mer kostnadseffektiv utnyttelse av investeringene i det globale datanettet, videreføres.

Nytt Utenriksdepartement

Arbeidet med mulig etablering av nye kontorer for Utenriksdepartementet har pågått i lengre tid. Konsekvensanalysen for nytt Utenriksdepartement ble sluttført og gjort til gjenstand for ekstra kvalitetssikring (KS1) i 2009. Kvalitetssikringsgruppen mener at den beste løsningen, i en sunnøkonomisk sammenheng, er et nytt bygg på Vestbanen. Samtidig etterlyses analyse av bruk av Victoria Terrasse dersom Utenriksdepartementet flytter ut. Utenriksdepartementet vil arbeide videre med prosjektet Nytt Utenriksdepartement i 2011.

Kap. 100 Utenriksdepartementet

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2009	Saldert budsjett 2010	Forslag 2011
01	Driftsutgifter	1 652 745	1 699 612	1 691 595
21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres</i>	19 811	7 443	7 670
45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	15 694	16 500	15 500
70	Erstatning av skader på utenlandske ambassader	39	826	852
71	Diverse tilskudd	38 133	33 813	34 861
72	Hjelp til norske borgere i utlandet som ikke er sjømenn	112	141	145
89	Agio/disagio	84 989		
90	Lån til norske borgere i utlandet som ikke er sjømenn	30	360	360
	Sum kap. 100	1 811 553	1 758 695	1 750 983

Post 01 Driftsutgifter

Det vises til omtale i innledningen under programkategorien. Posten dekker lønns- og driftsutgifter for departementet og utenriksstasjonene. Størstedelen av utgiftene under posten er bundet opp i lønnsutgifter og leieutgifter ved utenriksstasjonene.

Posten dekker også utgifter under Særavtale i utenriksstasjonen. Avtalen omfatter de økonomiske betingelser som det utsendte personalet ved utenriksstasjonene har i tillegg til regulativlønner. De forskjellige ytelsene i avtalen er fastlagt i forhandlinger mellom Utenriksdepartementet og de lokale arbeidstakerorganisasjonene. Ytelsene er ment å kompensere for merutgifter som følger av tjenestegjøring i utlandet.

Under henvisning til omtalen under kap. 3100 Utenriksstasjonene, post 02 Gebyrer for utlendingsaker ved utenriksstasjonene og post 05 Refusjon spesialutsendinger mv., foreslås merinntektsfullmakt under kapitlet til dekning av volumøkning av gebyrpliktige handlinger innenfor utlendingsfeltet og utgifter for andre institusjoners andel av utgiftene ved utenriksstasjon.

Budsjett 2011

For 2011 foreslås bevilget 1 691,595 mill. kroner.

Post 21 Spesielle driftsutgifter, kan overføres

Bevilgningsforslaget omfatter midler til utredning, opplæring og kompetansebygging, diverse EØS- og internasjonale tiltak m.v.

Bevilgningsforslag omfatter midler til ordinære skjøtselarbeider på grensen mot Sverige og Finland samt til grenseoppgang av riksgrensene med Russland.

Budsjett 2011

Det foreslås bevilget 7,670 mill. kroner.

Post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, kan overføres

Bevilgningsforslaget under denne posten dekker utgifter til større utstyrsanskaffelser og vedlikeholdsarbeider i departementet og ved utenriksstasjonene.

Budsjett 2011

For 2011 foreslås bevilget 15,5 mill. kroner.

Post 70 Erstatning av skader på utenlandske ambassader

Posten dekker erstatning av skadeverk som måtte påføres utenlandske representasjoner i Norge, i henhold til de forpliktelser Norge har ifølge Wien-

konvensjonene om diplomatisk og konsulært samkvem.

Budsjett 2011

For 2011 foreslås bevilget 852 000 kroner.

Post 71 Diverse tilskudd

Betegnelse	(i 1 000 kr)		
	Regnskap 2009	Saldert budsjett 2010	Forslag 2011
Opplysningsarbeid for fred	3 453	3 557	3 357
Nordisk samarbeid	120	120	120
Informasjon m.v. – europeisk samarbeid	5 031	5 463	5 311
Fremme av transatlantisk samarbeid	475	490	490
Tilskudd til nedrustningsformål	308	350	900
Utenrikspolitisk forskning og utvikling (FoU)	4 700	4 841	4 691
Tilskudd til europapolitisk dialog	450	460	460
NORSAR	16 274	10 700	10 700
Norsk senter for menneskerettigheter	6 087	6 287	6 287
Sosial dialog i Sentral-Europa	735	1 030	1 030
Informasjon og debatt om globalisering	500	515	515
Styrking av Den europeiske menneskerettighetsdomstol			1 000
Sum post 71	38 133	33 813	34 861

I tillegg er det satt av 1 mill. kroner under kap. 160, post 71 Tilskudd til frivillige organisasjoners opplysningsarbeid.

Opplysningsarbeid for fred

Tilskuddet går til frivillige organisasjoner og ikke-kommersielle aktørers prosjekter for å fremme forståelse i Norge for betydningen av fred i samsvarende med FN's målsettinger. Regjeringen er opptatt av de frivillige organisasjonenes deltakelse og involvering i departementets arbeid, og deres kompetanse og sentrale rolle når det gjelder å spre informasjon. Norges innsats for å bidra til fred og forsoning må derfor ses i sammenheng med betydningen av frivillige organisasjoner og andre som arbeider med nedrustning, fredsbygging, konflikthåndtering m.v.

Det foreslås avsatt 3,357 mill. kroner til formålet i 2011.

Nordisk samarbeid

Midlene er i hovedsak øremerket den norske avdelingen av Det nordiske administrative forbund.

Det foreslås avsatt 120 000 kroner til formålet i 2011.

Informasjon om europeisk samarbeid.

Tilskuddet går til frivillige organisasjoner og ikke-kommersielle aktørers informasjonsvirksomhet overfor norske målgrupper om europeisk samarbeid. Målet med tilskuddsordningen er å stimulere til debatt i Norge om sentrale europapolitiske spørsmål, samt oppmuntre ikke-offentlige aktører til nettverksbygging i Europa. Ved tildelingen vektlegges en rimelig fordeling mellom ulike interessegrupper og bred geografisk spredning.

Regjeringen ønsker en aktiv og bred debatt om Europa. En viktig forutsetning for en slik debatt er å styrke norske organisasjoner og aktører som bidrar til dette. Denne tilskuddsordningen bidrar til å styrke de mange frivillige organisasjoner som arbeider med europapolitiske spørsmål, og til et stort mangfold i europadebatten i Norge. I 2010 er det gitt tilskudd til 72 prosjekter i regi av til sammen 35 ulike organisasjoner/aktører.

Det foreslås avsatt 5,31 mill. kroner til formålet i 2011.

Fremme av transatlantisk samarbeid

Posten dekker tilskudd til arbeid for opprettholdelse og styrking av forbindelsene mellom USA og Norge, og foreslås øremerket Nordmannsforbundet i 2011.

Det foreslås avsatt 490 000 kroner til formålet i 2011.

Tilskudd til nedrustningsformål

Tilskuddet benyttes til å støtte opp om det viktige arbeidet frivillige organisasjoner, forskningsinstitusjoner og internasjonale organisasjoner gjør på områdene nedrustning og rustningskontroll, konfliktløsning og annet fredsarbeid. Det er lagt vekt på en balansert tildeling av midler til organisasjoner med ulike syn. Midlene under denne budsjettposten kan også brukes til å støtte opp om internasjonale organisasjoners nedrustningsarbeid gjennom støtte til oppfølging av handlingsprogram, konferanser og arrangementer, samt sekonderinger til organisasjonene. Arbeidet ses i lys av politiske prioriteringer, dagens komplekse sikkerhetspolitiske utfordringer knyttet til nedrustning, samt målet om å forebygge spredning av masseødeleggelsesvåpen og internasjonal terrorisme.

Det foreslås avsatt 900 000 kroner til formålet i 2011.

Utenrikspolitisk forskning og utvikling

Midlene benyttes til forskning, utvikling og formidling av forskningsbasert kunnskap knyttet til utenrikspolitiske og utenriksøkonomiske spørsmål. Midlene skal bidra til økt kunnskap og samsynsdebatt om utforming av utenrikspolitikken og utenriksøkonomien gjennom å heve kompetansen i Norge om relevante utenrikspolitiske områder. Innenfor rammen av tilgjengelige midler prioriteres støtte til europaforskning. Dette er i tråd

med målsettingene i St. meld. nr. 23 (2005-2006) Om gjennomføring av europapolitikken, som slår fast at regjeringen vil bidra til å sikre et godt europaforskningsmiljø i Norge.

Bevilgningen i 2010 har gått til seks ulike mottakere hvor forskning om europeiske samarbeidsspørsmål har blitt prioritert.

Det vil også i 2011 bli lagt opp til å prioritere forskning om europeiske samarbeidsspørsmål i tråd med målsettingene i St. meld. nr. 23 (2005-2006).

Det foreslås avsatt 4,691 mill. kroner til formålet i 2011.

Tilskudd til europapolitisk dialog

Regjeringen legger vekt på at arbeidslivets organisasjoner skal delta i den europapolitiske dialog og bidra til å bygge den sosiale dialog i hele EØS. Det ble i 2006 opprettet en tilskuddsordning som bidrar til å dekke reiseutgifter i forbindelse med dette. Reisetilskuddet går til de norske organisasjonene som er medlem av EFTAs konsultative komité. Medlemmene er nå Landsorganisasjonen i Norge (LO), Yrkesorganisasjonenes sentralforbund (YS), Unio, Næringslivets hovedorganisasjon (NHO), Handels- og servicenæringens hovedorganisasjon (HSH) og Kommunenes sentralforbund (KS). I 2009 gikk tilskuddet til deltakelse i møter i EFTAs Konsultative Komité og EØS-Konsultative komité samt møter under EUs sosiale dialog.

Det foreslås avsatt 460 000 kroner til formålet i 2011.

NORSAR

Situasjonsbeskrivelse

NORSAR (Norwegian Seismic Array) på Kjeller har ansvaret for driften av de seks norske stasjonene som under Den kjernefysiske prøvestansavtalen (CTBT) utgjør deler av det internasjonale overvåkingssystemet (International Monitoring System – IMS). NORSARs aktivitet knyttet til norsk gjennomføring av Prøvestansavtalen er et viktig bidrag for å hindre bruk og ytterligere spredning av masseødeleggelsesvåpen.

NORSAR skal gjennomføre Norges verifikasjonsoppgaver i tilknytning til Prøvestansavtalen i samsvar med internasjonale forpliktelser og de pålegg som ble gitt av Stortinget i forbindelse med behandlingen av St.prp. nr. 41 (1998-1999) *Om ratifikasjon av traktat om totalforbud mot kjernefysiske prøvesprengninger (CTBT)*.

Rapport 2009

Fem av de seks norske målestasjonene er i drift og er sertifisert av Prøvestansorganisasjonen (CTBTO). Den planlagte byggingen av infra-lydstasjonen (IS 73) i Karasjok ble skrinlagt på grunn av lokale innsigelser mot foreslåtte stedsvalg. Forslag om endret lokalisering til Målselv kommune er behandlet i CTBTs styrende organer.

I ulike multilaterale og bilaterale fora tok Norge til orde for en snarlig ikrafttreden av Prøvestansavtalen og ferdigstillelse av det internasjonale overvåkingssystemet.

Budsjett 2011

Det foreslås avsatt 10,7 mill. kroner til NORSAR til verifikasjonsoppgaver under Prøvestansavtalen.

Det forutsettes videreføring av refusjonsordningen fra 2001, som innebærer at CTBTO tilbakebetaler deler av utgiftene til drift av målestasjoner i Norge.

Norsk senter for menneskerettigheter (SMR)

Norsk senter for menneskerettigheter (SMR) er et tverrfaglig nasjonalt senter for menneskerettigheter. Senterets virksomhet omfatter tematiske og landspesifikke programmer, blant annet om menneskerettigheter i Kina, Indonesia, Vietnam og Sør-Afrika. Disse internasjonale programmene finansieres hovedsaklig gjennom støtte fra Utenriksdepartementet og Norad. Utenriksdepartementets støtte gis over kap. 163, post 71.

Senteret ble i 2001 gitt status som Norges nasjonale institusjon for menneskerettigheter. Som nasjonal institusjon arbeider SMR gjennom forskning, overvåkning, rådgiving, utdanning og informasjon for å fremme gjennomføring av menneskerettighetene i Norge. De krav som stilles til nasjonale institusjoner knyttet til bl.a. uavhengighet, er fastsatt av FN. For å understreke den uavhengige stilling SMR i egenskap av nasjonal institusjon (NI) har i forhold til Staten, ble det i 2006 besluttet at bevilgningen til denne delen av SMRs virksomhet med virkning fra 2007 skulle tas ut av den bevilgning SMR tidligere har mottatt gjennom Universitetet, og overføres til Utenriksdepartementet. I samarbeid med SMR iverksatte UD i 2010 en gjennomgang av NI. Denne gjennomføres av et eksternt nedsatt team av eksperter. Bakgrunnen for gjennomgangen er et ønske om å styrke NI som virkemiddel for å fremme respekt for menneskerettighetene i Norge, og å sikre at

institusjonen har mandat og fungerer i samsvar med internasjonale prinsipper for slike institusjoner (de såkalte Paris-prinsippene). Den internasjonale komiteen for nasjonale institusjoner skal våren 2011 gjennomgå NI ved SMR for å vurdere om den fortsatt fullt ut tilfredsstillende Paris-prinsippene.

Det foreslås avsatt 6,287 mill. kroner til formålet i 2011.

Tilskudd til styrking av sosial dialog i sentral-europeiske land

Situasjonsbeskrivelse

Regjeringen legger vekt på utvikling og styrking av sosial dialog i EUs nyeste medlemsland. Sosial dialog kan bidra positivt i utviklingen av samfunnet, arbeidsmarkedet og faglige rettigheter i de nye medlemslandene som fremdeles er i omstilling. Arbeidslivets parter i Norge kan spille en positiv rolle i fremme av sosial dialog i land i Sentral-Europa. Det ble tildelt 1,03 mill. kroner under denne posten for 2010.

Mål

Formålet med ordningen er å fremme samarbeid og utvikling av prosjekter mellom arbeidslivets parter og partnere i de nye EU-landene i tilknytning til EØS-finansieringsordningene.

Rapport 2009

1 mill. kroner ble fordelt mellom arbeidslivets parter (LO, YS, Unio, NHO og KS). Egne omforente retningslinjer for tildeling og bruk av midlene ble utarbeidet. LO sammen med NHO og Unio har brukt deler av midlene til en felles utredning utarbeidet av FAFO. Utredningen danner et fundament for fremtidig arbeid under EØS-ordningene 2009-2014 hva gjelder prioriterte land og sektorer under det nyetablerte *Fond for fremme av anstendig arbeidsliv og trepartssamarbeid*. Andre gjennomførte aktiviteter under ordningen har vært deltagelse på relevante seminarer og utarbeidelse av informasjonsmateriell.

KS har under EØS-ordningen 2004-2009 tre prosjekter om *Work life balance* i Spania, Portugal og Tsjekkia. Dette er prosjekter som er tett knyttet opp til sosial dialog. KS har valgt å bruke tildelingen til å vurdere hvorvidt dette temaet også kan være relevant i andre mottagerland under EØS-ordningene 2009-2014. Konkrete aktiviteter inkluderer utredninger av relevante problemstillinger, oversettelse av avtaleverk, besøk fra inter-

esserte potensielle partnere i Bulgaria, Estland og Latvia og deltagelse på nordisk-baltisk konferanse.

Det foreslås avsatt 1,03 mill. kroner til dette formål i 2011.

Informasjon og debatt om globalisering

Departementet skal videreføre et prosjekt med fokus på norske interesser i en globalisert verden. Prosjektet skal bidra til debatt og informasjon om norske utenrikspolitiske interesser og globale endringer. Det foreslås avsatt 1,515 mill. kroner til formålet i 2011, hvorav 515 000 kroner under denne posten. 1 mill. kroner av avsetningen skal kunne rapporteres som offisiell utviklingshjelp (ODA), og foreslås bevilget under kap. 160, post 71 Tilskudd til frivillige organisasjoners opplysningsarbeid.

Styrking av Den europeiske menneskerettsdomstol (EMD)

Situasjonsbeskrivelse

Regjeringen anser at det er en viktig oppgave for Norge å bidra til å sikre effektiviteten og fremtiden til EMD. Dette har senest kommet til uttrykk i Meld. St. 14 (2009-2010) om Norges deltagelse i Europarådet 2009. På grunn av en eksplosiv vekst i antall klagesaker, har EMD behov for en vesentlig budsjettmessig styrking. Gjennom flere år har man sett at EMD ikke får tilstrekkelige ressurser over Europarådets ordinære budsjett og at domstolens restanser stadig blir større. Det foreslås derfor at Norge bidrar til styrking av EMD gjennom frivillige bidrag til domstolen.

Mål

Bidra til å sikre effektiviteten og fremtiden til EMD.

Budsjett 2011

Det foreslås avsatt 1 mill. kroner til dette formål i 2011.

Post 72 Hjelp til norske borgere i utlandet som ikke er sjømenn

Posten dekker bl.a. uforutsette utgifter i forbindelse med bistand til nordmenn i utlandet.

Budsjett 2011

For 2011 foreslås bevilget 145 000 kroner.

Post 89 Agio/disagio

Utenriksstasjonenes regnskap blir ført i ulike lokale valutaer. Ved årets slutt blir beholdningene ved hver enkelt utenriksstasjon justert i samsvar med Norges Banks kurser pr. 31. desember. På grunn av kursdifferansene vil det oppstå kurstap eller kursgevinst.

Utenriksdepartementet ber om samtykke fra Stortinget til å føre eventuelt kurstap på kap. 100 Utenriksdepartementet, post 89 Agio. Eventuell kursgevinst foreslås ført på kap. 3100, post 89 Disagio, jf. forslag til romertallsvedtak.

Post 90 Lån til norske borgere i utlandet som ikke er sjømenn

Posten dekker lån til nordmenn i utlandet forutsatt at kriteriene for nødlidighetslån er til stede.

Budsjett 2011

For 2011 foreslås bevilget 360 000 kroner.

Kap. 3100 Utenriksdepartementet

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2009	Saldert budsjett 2010	Forslag 2011
01	Diverse gebyrer ved utenriksstasjonene	13 843	13 568	13 989
02	Gebyrer for utlendingssaker ved utenriksstasjonene	64 260	63 900	62 400
05	Refusjon spesialutsendinger mv.	46 448	7 068	7 068
06	Refusjon CTBTO	5 974		
16	Refusjon fødselspenger/adopsjonspenger	7 432		
17	Refusjon lærlinger	28		
18	Refusjon av sykepenger	5 433		
89	Agio/disagio	70 104		
90	Tilbakebetaling av nødlån fra utlandet	19	318	318
	Sum kap. 3100	213 543	84 854	83 775

Post 01 Diverse gebyrer ved utenriksstasjonene

Inntektsforslaget omfatter i hovedsak gebyrer for konsulære tjenester og bistand til enkeltpersoner ved utenriksstasjonene.

Post 02 Gebyrer for utlendingssaker ved utenriksstasjonene

Inntektsforslaget omfatter visumgebyrer og behandlingsgebyrer på søknader om statsborgerskap, oppholds-, arbeids- og bosettingstillatelser, samt fornyelse av slike tillatelser.

Borgere av Serbia, Montenegro og Makedonia er blitt fritatt fra visumplikt til Norge og Schengen-landene.

Posten er derfor foreslått redusert med 1,5 mill. kroner i forhold til saldert budsjett 2010 til 62,4 mill. kroner.

Det foreslås fullmakt til å overskride bevilgningen under kap. 100 Utenriksdepartementet, post

01 Driftsutgifter med tilsvarende merinntekter under kap. 3100, post 02, jf. forslag til romertallsvedtak.

Post 05 Refusjon spesialutsendinger mv.

Utenriksdepartementet mottar refusjon fra institusjoner til dekning av enkelte utgifter ved utenriksstasjonene der rammeoverføring av forskjellige grunner ikke er aktuelt. Posten benyttes videre til oppgjør fra Statsbygg til dekning av utenriks-tjenestens utlegg for huseiers regning, avregning av utgifter med Innovasjon Norge for de steder Innovasjon Norge er samlokalisert med utenriksstasjonene og leieinntekter fra andre statlige institusjoner.

Det foreslås fullmakt til å overskride bevilgningen under kap. 100 Utenriksdepartementet, post 01 Driftsutgifter, mot tilsvarende merinntekt under post 05 Refusjon spesialutsendinger, jf. forslag til romertallsvedtak.

Kap. 103 Regjeringens fellesbevilgning for representasjon

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap		Forslag 2011
		2009	Saldert budsjett 2010	
01	Driftsutgifter	25 895	25 534	40 418
	Sum kap. 103	25 895	25 534	40 418

Utenriksdepartementet har ansvaret for budsjett og retningslinjer for Regjeringens fellesrepresentasjon. Forvaltning av bevilgningen skjer på bakgrunn av beslutninger fattet i Regjeringens representasjonsutvalg.

Utenriksdepartementet har en viktig rolle i planlegging og gjennomføring av besøk til Norge, og departementet har budsjettansvar for deler av utgiftene ved statsbesøk (de utgiftene som ikke faller på Slottet) samt for besøk på stats- og regjeringssjefsnivå. Utgifter i forbindelse med besøk av fagministre dekkes som regel av det enkelte departement.

Bevilgningen skal også dekke driften av regjeringens representasjonsanlegg i Oslo, i Parkveien 45 og Riddervoldsgate 2. Eiendommene er inkludert i husleieordningen for statlige bygg.

Rapport 2009

I 2009 ble det gjennomført statsbesøk til Norge fra Canada. I tillegg ble det avviklet en rekke offisielle besøk og internasjonale konferanser, herunder bl.a. Issmeltingskonferansen i Tromsø i april 2009 og karbonfangskonferansen i Bergen i mai 2009. Videre var det i 2009 besøk av USAs president Obama i anledning fredspristildelingen og FNs generalsekretær Ban Ki-Moon som besøkte Oslo og Svalbard.

Budsjett 2011

For 2011 foreslås det bevilget 40,418 mill. kroner.

Den foreslåtte økningen i 2011-budsjettet har i hovedsak sammenheng med at utgifter vedrørende statsministerboligen er overført til dette kapitlet fra kap. 021 Statsrådet.

Kap. 104 Kongefamiliens offisielle reiser til utlandet

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap		Forslag 2011
		2009	Saldert budsjett 2010	
01	Driftsutgifter	3 804	8 413	8 590
	Sum kap. 104	3 804	8 413	8 590

Kapitlet dekker utgifter for DDMM Kongen og Dronningens statsbesøk og offisielle reiser til utlandet, samt Kronprinsparet og Prinsesse Märtha Louises offisielle reiser til utlandet.

For 2011 er det planlagt flere statsbesøk og offisielle besøk til utlandet for Kongeparet. I tillegg vil Kronprinsparet foreta offisielle besøk til utlandet, samt at de hver for seg vil gjennomføre flere offisielle utenlandsreiser.

Rapport 2009

I 2009 gjennomførte DDMM Kongen og Dronningen statsbesøk til Sør-Afrika.

DDKKHH Kronprinsparet avla offisielt besøk til Mexico og Ungarn.

Kronprinsen reiste dessuten til Botswana og Romania i egenskap av «Goodwill Ambassador» for UNDP.

Budsjett 2011

For 2011 foreslås det bevilget 8,590 mill. kroner.

Programkategori 02.10 Utenriksformål

Utgifter under programkategori 02.10 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2009	Saldert budsjett 2010	Forslag 2011	Pst. endr. 10/11
115	Kultur-, norgesfremme- og informasjonsformål	96 712	106 270	109 259	2,8
116 ¹	Deltaking i internasjonale organisasjoner	3 217 093	4 569 637	1 316 434	-71,2
117 ¹	EØS- finansieringsordningene			2 951 466	
118	Nordområdetiltak mv.	336 823	366 192	418 649	14,3
	Sum kategori 02.10	3 650 628	5 042 099	4 795 833	-4,9

¹ EØS-finansieringsordningene er i 2011-budsjettet flyttet fra kap. 116 til kap. 117.

Denne programkategorien omfatter tilskudd til kultur-, norgesfremme- og informasjonsformål, samt pliktige bidrag/kontingenter til internasjonale organisasjoner som Norge er medlem av.

Kap. 115 Kultur-, norgesfremme- og informasjonsformål

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2009	Saldert budsjett 2010	Forslag 2011
01	Driftsutgifter, <i>kan nyttes under post 70</i>	27 917	28 470	29 047
70	Tilskudd til kultur-, norgesfremme- og informasjonsformål, <i>kan overføres, kan nyttes under post 01</i>	68 795	77 800	80 212
	Sum kap. 115	96 712	106 270	109 259

Situasjonsbeskrivelse

Å gjøre Norge, norske politiske og økonomiske forhold, norsk samfunnsliv og norsk kultur kjent i utlandet er en integrert del av utenrikspolitikken. Dette bygger opp under arbeidet med å fremme Norges politiske og økonomiske interesser i utlandet. Det arbeides derfor i et langsiktig perspektiv for å gjøre Norge mer synlig og styrke Norges omdømme ved å vise at norske aktører tilbyr ressurser, engasjement og pålitelighet i sine internasjonale partnerskap.

Informasjonsarbeidet utgjør en vesentlig del av et åpent diplomati som i en globalisert verden blir stadig viktigere for å ivareta norske politiske, økonomiske og kulturelle interesser. Det skaper gjensidig innsikt og respekt på tvers av geografiske skillelinjer. Dette er viktig som grunnlag for internasjonalt samarbeid og forståelse.

Utenriksstasjonenes arbeid med å gi Norge og norsk næringsliv og norsk kultur en positiv profil skjer i nært samarbeid med norske og utenlandske partnere. Norsk næringsliv har betydelig tilstedeværelse i de fleste land hvor vi har ambassader og blir derfor naturlig nok en viktig samar-

beidspartner for utenriktjenesten i dette arbeidet.

Mål

Norge må bruke alle virkemidler både direkte og indirekte for å fremme sine politiske og økonomiske interesser og mål i en globalisert verden. Utenriktjenesten bidrar til dette i samarbeid med norske og utenlandske partnere når det gjelder næringsliv, økonomi, kultur og informasjon om norske samfunnsforhold.

Målene er å skape arenaer og møteplasser som tilrettelegger for dialog, utveksling og samarbeid med partnere i andre land. Arbeidet skal ha en verdi for det norske samfunns-, nærings- og kulturliv ved at det mottar internasjonale impulser, og for norsk utenrikspolitikk ved at det støtter opp under definerte, norske interesser. Dette innebærer at arbeidet skal:

- Bidra til et tydelig og positivt norgesbilde i utlandet for å støtte opp under norske interesser.
- Fremme norske politiske og økonomiske interesser i utlandet ved å bygge opp under de politiske prioriteringer og de bilaterale forbindelsene med viktige samarbeidsland.
- Fremme kultursamarbeid og synliggjøre norsk kultur i utlandet på viktige arenaer.
- Fremme norsk verdiskaping, økonomiske interesser og næringslivets samfunnsansvar.
- Bidra til åpenhet, engasjement og debatt om utenrikspolitiske spørsmål, herunder sentrale spørsmål innen miljø, klima og energi og samfunnsansvar.

Rapport 2009

Regnskapstall for 2009 viste et forbruk på om lag 97 mill. kroner.

Norges omdømme i utlandet

Utenriksministerens nasjonale omdømmeforum har anbefalt et geografisk fokus og prioritert 19 land hvor norske omdømmerelaterte interesser står sterkt. Fokuslandene er: Sverige, Danmark, Finland, Island, Frankrike, Storbritannia, Nederland, Polen, Tyskland, Spania, Italia, Tyrkia, USA, Canada, Japan, Brasil, Russland, India og Kina.

I to av landene, Storbritannia og Polen, gjennomføres et pilotprosjekt i perioden 2009-2011. Dette er et samarbeid mellom Utenriksdepartementet og Innovasjon Norge (IN) for å teste ut en mer intensivt samordning. Erfaringer fra pilot-

prosjektet la grunnlag for oppstart av arbeidet med en håndbok i strategisk kommunikasjon og omdømme for utenriktjenesten. Det ble samtidig påbegynt et prosjekt for å utvikle og samle profileringsverktøy i en nettbasert ressursbase.

Profileringstiltak for å øke kunnskapen om Norge og norsk utenrikspolitikk

Utenriksstasjonene, i samarbeid med INs kontorer og andre aktører, har gjennom systematisk utadrettet arbeid gjennomført målrettede profileringstiltak på den politiske, økonomiske og kulturelle arena, i tråd med langsiktige lokale omdømmestrategier.

En ny versjon av Norgesportalen (utenriksstasjonenes hjemmesider) ble lansert høsten 2009 med innholdsmessige og tekniske oppgraderinger. Norgesportalen er departementets mest sentrale verktøy i informasjonsarbeidet utenlands og tilbys på 19 ulike språk. Som et ledd i å utforske nye nettbaserte kommunikasjonskanaler, ble det forberedt et prøveprosjekt i bruk av sosiale medier for utenriksstasjonene.

Norskundervisning ved enkelte høyere læresteder i utlandet ble støttet gjennom en tilskuddsordning som forvaltes av Senter for internasjonalisering av høgre utdanning (SIU).

Om lag 300 utenlandske journalister fra rundt 30 land besøkte Norge som følge av direkte kontakt med ambassadene eller etter spesiell invitasjon fra Utenriksdepartementet. Interessen for energi, klima og miljø og nordområdene er særlig stor. Disse besøkene resulterte i en lang rekke større mediaoppslag og TV- og radioprogrammer. Et tilsvarende antall eksperter på ulike områder besøkte Norge etter invitasjon fra utenriksstjenesten for å gjøre seg kjent med norsk ekspertise og norske standpunkt. Driften av Norges internasjonale pressesenter (NIPS) ble opprettholdt. Om lag 15 utenlandske korrespondenter har sin faste base der, i tillegg til at NIPS fungerte som service-senter for tilreisende journalister.

Internasjonalt kultursamarbeid

Fokuset på sammenhengen mellom de verdier det norske samfunn bygger på og de frie kunstneriske uttrykk som kjennetegner vår profil i utlandet preget arbeidet også i 2009. Dialogen mellom norske myndigheter og norsk kulturliv om betydningen av internasjonalt å vektlegge verdier som f.eks. likestilling og ytringsfrihet var viktig også i 2009.

Det nære samarbeidet med de kunstfaglige organisasjonene ble videreført. Gjennom reise-

støtteordningene, som forvaltes av de kunstfaglige organisasjoner, fikk norske kunstnere anledning til å delta i og gjennomføre kulturprosjekter i utlandet.

Også i 2009 ble utenlandske representanter fra media og andre ressurspersoner knyttet til sentrale internasjonale kulturinstitusjoner invitert til Norge i forbindelse med festivaler og andre mønstre. Dette ledet til nye engasjementer for norske kunstnere i utlandet og økt internasjonal kontakflate for norske kulturmiljøer generelt.

Oppfølging av Nordområdestrategien

Regjeringens nordområdestrategi ble fulgt opp overfor norske og utenlandske målgrupper. Folketil-folk- og kulturdimensjonene i Nordområdestrategien har ledet til økt samarbeid, i første rekke i Barentsregionen. En rekke tiltak har ført til nærmere kontakt og utveksling mellom miljøer i Nord-Norge og Nordvest-Russland. Det stimuleres særskilt til tettere samarbeid mellom urfolksorganisasjonene i regionen.

Næringsfremme og samfunnsansvar

Utenriksdepartementet har økt fokuset på utenriksstasjonenes arbeid med næringslivssaker. En viktig del av næringsfremme i 2009 var spørsmålet om samfunnsansvar i en global økonomi som regjeringen la frem en Stortingsmelding om i januar 2009. 2009 ble oppstarten for å følge opp meldingens intensjoner i praksis. Det har vært arbeidet aktivt med å heve kompetansen på ute-stasjonene på områdene næringsfremme og samfunnsansvar. Formålet er å fremme alle sider ved norsk næringslivs interesser ute.

Man har fra norsk side også vært aktiv i internasjonale fora som OECD og UN Global Compact der temaet corporate social responsibility (CSR) står på agendaen.

Samarbeidet med enkelte kommuner i nord, fylkeskommunene i Nordland, Troms og Finnmark er styrket. Det samme gjelder samarbeidet med Barentssekretariatet i Kirkenes, så vel som myndigheter, organisasjoner og næringsliv i Nord-Norge og på Svalbard. Det ble gjennomført en rekke informasjons- og studiereiser i regionen for internasjonale media og eksperter, og nordnorske kulturfestivaler mottok støtte til økt internasjonalt engasjement. Samarbeidet med norske samiske organisasjoner for å fremme kontakten mellom urfolksgrupper i regionen ble videreført.

Sør-Varanger kommune sto sammen med kunstnergruppen Pikene på Broen og Kirkenes

Næringshage for Barentsdagene i 2009. Arrangementet ble avviklet som en integrert del av festivalen Barents Spektakel og innebar økt vekt på bredt folkelig engasjement og større deltakelse fra russisk side. Arrangementet økte engasjementet i grenseregionen for Barentssamarbeidet og la grunnlaget for en rekke større og mindre samarbeidsprosjekter med Nordvest-Russland som blir fulgt opp.

Satsingsområder 2011

Norges omdømme i utlandet

Departementet vil fortsette å dyktiggjøre utenriksstasjonene gjennom kompetanseheving innen strategisk kommunikasjon og omdømme. En ny håndbok, kurs og en nettbasert ressursbase med profileringsverktøy skal bidra til stasjonenes målrettede innsats for å fremme nasjonale interesser. Stasjonene i de 19 fokuslandene vil prioritere målgrupper og tiltak i årlige kommunikasjonsplaner.

Det treårige pilotprosjektet i Storbritannia og Polen skal sluttføres. Hensikten er å få en systematisk gjennomgang av muligheter og begrensninger i samarbeidet mellom utenriksstasjonene og INs utekontorer. Gjennomgangen omfatter koordinering av planprosesser, strategier, verktøy og tiltak i den utadrettede virksomheten. Erfaringene fra pilotprosjektet vil ha overføringsverdi for stasjoner og kontorer i andre land.

Webbasert informasjon og kommunikasjon

Gjennom den nye versjonen av Norgesportalen viderefører departementet satsningen på webbasert informasjon og profilering på 100 nettsted. Departementet følger løpende med på utviklingen av nettbaserte møteplasser. Det vil bli vurdert hvordan utenriksstasjonen kan benytte relevante sosiale medier for kommunikasjon og dialog med målgrupper på egnet måte.

Refleks: debatt om norsk utenrikspolitikk

En åpen og kritisk debatt i Norge om utenrikspolitikk vil gi et bedre grunnlag for gode politiske beslutninger. Gjennom videreføringen av Refleksprosjektet vil departementet søke å stimulere til et bredere ordskifte om viktige veivalg i utenrikspolitikken.

Internasjonalt kultursamarbeid

Den internasjonale kultursatsingen styrkes. Norges internasjonale kultursamarbeid bygger opp

under norske politiske prioriteringer og interesser og skaper arenaer som tilrettelegger for dialog, utveksling og samarbeid med andre land. Kulturløftets internasjonale dimensjon er fundert på et godt og bredt samarbeid med de kunstfaglige organisasjoner.

Bevisstheten og kompetansen om det utenrikskulturelle arbeidets betydning skal økes. Utenriksstasjonenes arbeid med å styrke det lokale og relevante nettverk skal stimuleres og utvikles. Dette gjelder såvel innen den rene kultursektoren som innen kunst- og kulturrettet forskning og akademisk virksomhet. Nettverksbygging og nære koblinger til sivilt samfunn vil være en viktig effekt av dette arbeid og utgjøre en ressurs i moderne diplomati. Norske utenriksstasjoners mulighet til å invitere utenlandske media og eksperter til kulturarrangementer i Norge er en viktig del av dette arbeidet og bidrar til å styrke kulturlivets internasjonale kontaktflate, og styrker bildet av Norge som en moderne kunnskaps- og kulturnasjon.

Oppfølging av Nordområdestrategien

Folk-til-folk- og kulturdimensjonene i Nordområdestrategien skal bidra til å styrke samarbeidsnettverket i Barentsregionen. De øremerkede midlene til nordområdetiltak vil blant annet nyttes til fortsatt støtte til BarentsKult, styrket satsing på folk-til-folksamarbeidet med hovedvekt på det norsk-russiske samarbeid, samt økt fokus på fremme av dialogen mellom storsamfunn og urfolk. Både generelt og som et ledd i utviklingen av de samiske organisasjoners nettverk vil arbeidet med økte kontakter også til andre land med særlige interesser i Arktis bli tillagt vekt.

Samarbeidserklæringen fra den norske og den russiske kulturminister i 2009 trekker opp nye muligheter for kultursamarbeidet i Nord. Dette økte engasjement fra russisk side gir også kulturfondet BarentsKult i Norge nye muligheter. Utenriksdepartementet vil konsentrere sin virksomhet i 2011 om samarbeidet med Kulturdepartementet og de nordnorske fylkeskommuner innen rammen av BarentsKult, samtidig som en vil opprettholde engasjementet og samarbeidet med Sør-Varanger kommune med utgangspunkt i årlige markeringer i grenseområdene mellom Norge og Russland. Generalkonsulatene i Murmansk og St. Petersburg skal fortsatt arbeide innen rammer som gjør dem i stand til møte økende russisk interesse for kontakter med Norge.

Næringsfremme og samfunnsansvar

De globale økonomiske utsiktene er fortsatt usikre. For Norge med sin åpne økonomi betyr det at å trygge verdiskapning og sysselsetting fortsatt vil være en meget viktig oppgave for utenriksstasjonen.

Samarbeidet med og støtten til norsk næringslivs arbeid i utlandet foregår først og fremst ved utenriksstasjonene. Dette samarbeidet må ha sitt grunnlag i et nært samarbeid mellom Utenriksdepartementet, det øvrige offentlige virkemiddelapparatet for å støtte næringslivet og nærings- og arbeidslivets organisasjoner. Utenriksdepartementet vil fordele ressurser til utenriksstasjonene til bruk for å profilere norsk næringsliv og fremme norske økonomiske interesser som en del av den generelle omdømmebygging, og i spesialiserte tiltak knyttet til prioriterte sektorer og innsatser. Tiltakene vil også ses i sammenheng med arbeidet for å fremme norske interesser gjennom arbeidet med norsk kultur.

Etableringen av en uavhengig enhet som kontaktpunkt for næringslivet under OECDs ordning vil bety økende vekt på næringslivets samfunnsansvar. Også arbeidet for normsetting i internasjonale fora vil fortsette med styrke, i tillegg til kompetanseoppbygging og dialog på utenriksstasjonene om dette temaet.

Post 01 Driftsutgifter, kan nyttes under post 70

Budsjett 2011

Posten dekker utgifter til departementets egen virksomhet i inn- og utland innen feltene utenrikskulturell virksomhet, norgesfremme og informasjon. Posten dekker engasjement i departementets regi innen nordområdesatsingen, utenriksstasjonens egne tiltak ute for å styrke den internasjonale dimensjonen ved regjeringens kulturløft og bildet av Norge som en moderne kultur- og kunnskapsnasjon, presse- og besøksprogrammene, samt drift og videreutvikling av webbasert informasjon og kommunikasjon, inkludert Norgesportalen

Post 70 Tilskudd til kultur-, norgesfremme- og informasjonsformål, kan overføres, kan nyttes under post 01

Budsjett 2010

Posten dekker tilskudd til utenrikskulturell virksomhet, norgesfremme og informasjon, herunder reise støtteordningene som forvaltes av kultur-

livets egne organisasjoner. Videre dekker posten støtte til undervisning i norske emner ved utenlandske universiteter og høyskoler.

For 2011 foreslås det bevilget totalt 109,3 mill. kroner.

Forsikring av norske kunstutstillinger i utlandet

Det foreslås fullmakt fra Stortinget om at Kongen i 2011 kan inngå avtaler om forsikringsansvar for

utstillinger ved visningsinstitusjoner i utlandet innenfor en totalramme på inntil 3,3 mrd. kroner, jf. forslag til romertallsvedtak. Forsikringsansvaret omfatter tap og skade under transport og lagring i visningsperioden. Økningen skyldes i hovedsak den store utstillingen *Edvard Munch – L'Oeil Moderne* som skal vises i Centre Pompidou fra oktober 2011 til januar 2012.

Kap. 116 Deltaking i internasjonale organisasjoner

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2009	Saldert budsjett 2010	Forslag 2011
70	Tilskudd til internasjonale organisasjoner	1 058 092	1 312 037	1 316 434
71	Finansieringsordningen under EØS-avtalen, <i>kan overføres</i>	82 942	2 400	
72	EØS-finansieringsordningen, <i>kan overføres</i>	940 659	1 615 000	
73	Den norske finansieringsordningen, <i>kan overføres</i>	938 978	1 460 000	
74	Bilaterale samarbeidsprogram med Bulgaria og Romania, <i>kan overføres</i>	196 422	180 200	
	Sum kap. 116	3 217 093	4 569 637	1 316 434

EØS-finansieringsordningene er i 2011-budsjettet flyttet til kap. 117.

Kapitlet omfatter pliktige bidrag/kontingenter til internasjonale organisasjoner hvor Norge er medlem.

Post 70 Tilskudd til internasjonale organisasjoner

(i 1 000 kr)			
Betegnelse	Regnskap 2009	Saldert budsjett 2010	Forslag 2011
De forente nasjoner	366 763	532 499	573 019
FNs særorganisasjoner	33 208	33 981	25 708
Atlanterhavspaktens organisasjon (NATO)	23 150	50 000	51 500
Internasjonale nedrustningsforhandlinger	10 763	10 800	11 725
Europarådet	36 161	40 050	39 500
Internasjonale råvareavtaler	156	192	184
Ymse organisasjoner	27 124	31 118	27 770
Organisasjon for sikkerhet og samarbeid i Europa (OSSE)	25 124	32 000	26 000
Tilskudd til EFTA og EFTA-organer	207 322	211 878	220 000

Betegnelse	(i 1 000 kr)		
	Regnskap 2009	Saldert budsjett 2010	Forslag 2011
Tilskudd til Nordisk ministerråds virksomhet	264 878	307 418	284 860
Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling (OECD)	25 666	31 000	26 000
Verdens handelsorganisasjon (WTO)	9 023	10 090	9 576
Internasjonalt energisamarbeid	27 579	19 630	19 102
Multilaterale eksportkontrollfora	115	120	130
Marine ressurser	1 059	1 260	1 359
Sum post 70	1 058 092	1 312 037	1 316 434

Internasjonale organisasjoner/institusjoner som forvalter norske midler, forventes å ha gode forebyggende tiltak, kontrollrutiner og reaksjoner som tilfredsstillende kravet om nulltoleranse for økonomiske misligheter. Dette må organisasjonene/institusjonene kunne dokumentere. Dersom forvaltningen ikke er tilfredsstillende, må forbedringstiltak drøftes i egnede fora, inkludert i styrende organer. Ansvaret for kontroll med forvaltningen av midler og for at nødvendige oppfølgingsrutiner er på plass, skal avklares i avtaler.

De forente nasjoner (FN)

Situasjonsbeskrivelse

De forente nasjoner (FN) er en hjørnestein i norsk utenrikspolitikk og Norge har deltatt som medlem av verdensorganisasjonen siden opprettelsen i 1945. Fra denne underposten bevilges det fastsatte bidraget til FNs regulære budsjett og de fredsbevarende styrker.

Mål

Målet er en sterk og handlekraftig organisasjon som hovedgrunnlag for en internasjonal rettsorden og et verdensomspennende sikkerhetssystem. Regjeringen går inn for å styrke organisasjonens rolle når det gjelder fred og sikkerhet, internasjonal krisehåndtering, videreutvikling av internasjonale normer og standarder, arbeid for demokrati, fattigdomsbekjempelse, menneskerettigheter og bærekraftig utvikling. Oppfølging av Tusenårserklæringen er viktig, og regjeringen vil aktivt støtte opp under den videre reformprosessen i FN for å gjøre organisasjonen best mulig i stand til å oppfylle organisasjonens målsettinger med særlig vekt

på Tusenårserklæringen og erklæringen fra oppfølgingsstoppmøtene i 2005 og 2010.

Budsjett 2011

For 2011 foreslås avsatt 573 mill. kroner, fordelt med 145,3 mill. kroner til FNs regulære budsjett og 427,7 mill. kroner til FNs fredsbevarende operasjoner.

1 FNs regulære budsjett

Situasjonsbeskrivelse

FNs regulære budsjett for perioden 2010–2011 ble vedtatt under den 64. generalforsamlingen i 2009, og er fastsatt til USD 5,16 mrd., en økning på om lag 6 pst. fra foregående toårsperiode. Det regulære budsjett omfatter bl.a. arbeidet med politiske spørsmål, internasjonal lov og rett, menneskerettigheter og humanitære saker. FNs 61. generalforsamling vedtok å renovere bygningsmassen i FN-hovedkvarteret i New York, med planlagt ferdigstillelse i 2014. Finansieringen av prosjektet (Capital Master Plan) skjer med utliknede bidrag fra medlemslandene over en femårsperiode. Utregningen er basert på bidragsskalaen for FNs regulære budsjett.

Rapport 2009

FNs 64. Generalforsamling var preget av at verden står overfor enorme utfordringer som er knyttet til blant annet fred, utvikling og menneskerettigheter, og behovet for en global møteplass er stort. Fra norsk side er det overordnede målet å markere Norge som fredsnasjon og aktiv bidragsyter i internasjonale fredsoperasjoner og som pådriver i klima- og miljøspørsmål, i samarbeidet om utvik-

ling, global helse og oppnåelse av tusenårsmålene, for styrking av kvinners situasjon og i arbeidet for et styrket og samordnet FN. Generalforsamlingen ble ledet av den tidligere libyske utenriksministeren og FN-ambassadøren Ali Abdussalam Treki. Generalforsamlingen har stort sett foregått uten store konflikter, men også uten store gjennombrudd.

Ved åpningen av generalforsamlingen var deltakelsen rekordstor, med over 100 stats- og regjeringssjefer til stede. USAs president Barack Obama deltok for første gang, det samme gjorde Kinas president Hu Jintao. Høynivåuken under generalforsamlingen viste tydelig at FN er unik som global politisk arena. Hovedinntrykket er at USA nå melder seg inn i en rekke prosesser som har liten reell fremdrift. Den amerikanske administrasjonen har betalt all utestående gjeld til FN, har stort engasjement på en rekke felt, og har i stor grad har sammenfallende interesser og prioriteringer med Norge. FNs generalsekretær Ban Ki-moon, som var på et vellykket besøk til Oslo og Svalbard i august, har ønsket å markere seg i behandlingen av klimaspørsmål og finanskrisen. Generalsekretæren lyktes i å få med ei imponerende samling statsledere på et eget klimatoppmøte under høynivåuken. I lys av den finansielle og økonomiske krisen søkte generalsekretæren etter en måte å knytte medlemslandene i FN tettere opp til G20-prosessene. Land både i og utenfor G20 ser at det trengs større global forankring og legitimitet i finansielle og økonomiske prosesser.

Etter langvarige forhandlinger mellom EU, USA, Japan og G77 kunne generalforsamlingen vedta et nytt budsjett ved konsensus. Finanskrisen ga lite rom for omfattende økning i budsjettet og førte til at flere viktige land hadde en mer budsjett-konservativ holdning enn normalt. Norges utlignede andel av det regulære FN-budsjettet ble øket fra 0,782 pst til 0,871 pst.

Budsjett 2011

I henhold til gjeldende bidragsskala som ble vedtatt av FNs 64. generalforsamling er Norges andel av FNs regulære budsjett fastsatt til 0,871 pst. Hovedkriteriet for fastsettelse av andelen er medlemslandenes BNI. Av det regulære budsjettet beregnes 12 pst. som offisiell utviklingshjelp (ODA) som budsjetteres på kap. 170, post 78 under programområde 03.

Finansieringen av Capital Master Plan skjer som et tillegg til den ordinære medlemskontingenten, fordelt på fem årlige rater fra 2008 til 2012. Norges andel av Capital Master Plan for 2011 anslås til

18,4 mill kroner. Av dette budsjetteres 16,2 mill. kroner under programområde 02 og 2,2 mill. kroner under programområde 03.

For 2011 foreslås avsatt 145,3 mill. kroner til FNs regulære budsjett under programområde 02.

2 FNs fredsoperasjoner

Situasjonsbeskrivelse

FNs fredsoperative innsats er en bærebjelke i FNs rolle som den globale organisasjonen for fred og sikkerhet. Ved utgangen av 2009 deltok rundt 123 000 personell i til sammen 16 FN-ledede fredsoperasjoner. Afrika er det klart tyngste innsatsområdet.

Antall personell er det høyeste i organisasjonens historie, samtidig som mandatene er mer komplekse enn tidligere. Dette representerer en betydelig utfordring både i forhold til kapasiteten ved FN-hovedkvarteret i New York, og i forhold til tilgang på personell og utstyr fra FNs medlemsland. Norge støtter aktivt opp om FN-sekretariatets nye reforminitiativ (New Horizon) for å styrke FNs fredsoperative evne. Det er også positivt at Sikkerhetsrådet har intensivert dialogen med personellbidragsytende land, samt lagt opp til mer fokusert resultatstyring av operasjonene.

Støtte til FN-ledet fredsoperativ innsats er et sentralt element i regjeringens FN-satsing. Som ledd i denne deltok Norge fra våren 2009 til mai 2010 bl.a. med et militært feltsykehus og et brønnborelag i FNs operasjon i Tsjad og Den sentralafrikanske republikk. Den norske politiinnsatsen er konsentrert om FNs operasjoner i Liberia og i Sudan.

Mål

FNs fredsoperasjoner har som hovedmålsetting å bistå land i konflikt med å tilrettelegge for bærekraftig fred gjennom en multidimensjonal integrert tilnærming som kombinerer militær-, politi- og justissektorinnsats med humanitær og utviklingsrettet innsats.

Rapport 2009

Den dramatiske forverringen av situasjon i Øst-Kongo i 2008, samt de vedvarende utfordringene i Darfur, Sør-Sudan og Tsjad førte til forsterket fokus på beskyttelse av sivile som en hovedmålsetting med den fredsoperative innsatsen. Utviklingen var positiv i Haiti, Liberia, Elfenbenskysten og Øst-Timor, men med fortsatt behov for fredsoperativ assistanse.

Norges personellbidrag til FNs fredsoperasjoner utgjorde ved utgangen av 2009 191 militære, 23 sivilt politi, samt et mindre antall menneskerettighetsobservatører. De største bidragene var i Tsjad og Sudan.

Budsjett 2011

Norges pliktige bidrag er 0,871 pst. av totalbudsjettet, som forventes å utgjøre om lag 8 mrd. dollar i 2011. Norges bidrag vil bli om lag 455 mill. kroner. Av dette vil 27,3 mill. kroner bli bevilget under programområde 03. Beløpets størrelse vil imidlertid avhenge av utviklingen både når det gjelder eventuell styrking og utfasing av pågående og iverksettelse av nye operasjoner.

FNs særorganisasjoner

1 Verdens helseorganisasjon (WHO)

Situasjonsbeskrivelse

Verdens helseorganisasjon (WHO) er FNs særorganisasjon for helse. WHO's mandat er å bidra til bedre helse for alle, og å være det ledende samordningsorganet for internasjonalt helsesamarbeid. WHO er som normativ aktør i en særstilling når det gjelder å uttrykke helsepolitiske utsagn basert på helsefaglige vurderinger som er etisk og vitenskapelig baserte. WHO er, som FNs særorganisasjon innen helse, forpliktet til å bidra til å nå tusenårsmålene for utvikling. WHO's arbeid kan beskrives langs to akser:

En normativ akse, der organisasjonen i egenkap av sin helsefaglige rolle setter globale normer og standarder og støtter medlemslandene i utformingen av nasjonal helsepolitikk.

En utviklingsrettet akse, som består i å yte faglig støtte til utviklingsland for å gjøre landene i stand til å iverksette anbefalinger og standarder, styrke helsesystemene og å utvikle og gjennomføre helhetlige nasjonale helseplaner og standarder.

Vedtatt totalt budsjett for programperioden 2010-2011 er på vel USD 4,5 mrd. WHO er i en kritisk finansiell situasjon fordi flere giverland reduserer bidragene pga. finanskrisen.

WHO finansieres gjennom en fastsatt kontingent samt gjennom frivillige bidrag. Frivillige bidrag for perioden 2010-2011 forventes å utgjøre 79 pst. av totalbudsjettet, en større andel enn noen gang. For å tilrettelegge for en økning i ikke-øremerkede midler og sikre at frivillige bidrag i økt grad brukes til å støtte opp under prioriteringer gjort av WHO's styrende organer, har WHO opprettet et eget fond for dette («Core Voluntary Contri-

bution Account»). Norge og andre likesinnede land har gitt støtte til dette fondet, jf. omtale under kap. 170, post 76.

Det forhandles om en ny toårig programavtale mellom Norge og WHO for 2010-2011.

Norge er i perioden 2010-2013 valgt inn til å sitte i WHO's globale styre. I den forbindelse er det utarbeidet en norsk strategi for styreperioden som fastsetter overordnede mål og prioriteringer for det norske WHO-arbeidet og utgjør grunnlaget for en tydelig og enhetlig norsk WHO-politikk.

Mål

WHO's mandat er å bidra til bedre helse for alle og å være verdens ledende, normgivende og samordnende autoritet i det internasjonale helsearbeidet. Mandatet skal oppfylles gjennom seks hovedoppgaver.

- Utøve globalt lederskap og samarbeid om helse.
- Finansiere og gjennomføre forskning og kunnskapsutvikling.
- Fastsette normer og standarder.
- Utvikle kunnskapsbaserte strategier og tiltak.
- Gi teknisk støtte gjennom opplæring og faglig bistand.
- Følge utviklingen i global helse og helseutfordringer.

Strategiplanen har indikatorer for måloppnåelse. Innenfor mandatet har generaldirektør Margareth Chan pekt ut seks hovedprioriteringer: (i) Fremme utvikling av helse for å redusere fattigdom; (ii) fremme helsesikkerhet, (iii) styrke oppbygging av helsesystemer på landnivå og lik tilgang til helsetjenester, (iv) styrke forskning, informasjon og dokumentasjon, (v) etablere mer effektive helsepartnerskap og (vi) bedre effektiviteten i organisasjonen.

Norge skal i styreperioden 2010-2013 bidra til å styrke WHO som ledende, normativ organisasjon for global helse. Med utgangspunkt i målet om helse i alle politikkområder skal WHO bidra til å tydeliggjøre helsefaglige hensyn. Norge skal gjennom WHO bidra til utbygging av universell tilgang til helsetjenester basert på den grunnleggende retten til helsetjenester for alle gjennom helsefremmede livsbetingelser og styrking av helsesystemer.

Norge vil i styreperioden spesielt arbeide for å bedre WHO's budsjett og styringsmekanismer; fremme global helseforskning som grunnlag for kunnskapsbasert politikk; styrke helsesystemer, herunder tilgang på helsepersonell; styrke arbeidet med ikke-smittsomme sykdommer; styrke WHO's arbeid med ikke-smittsomme sykdommer; og styrke WHO's arbeid med smittsomme sykdommer

og helsesikkerhet. Kvinners rettigheter og likestilling er et tverrgående hensyn som skal ivaretas og styrkes i samarbeidet med WHO.

Rapport 2009

WHO arbeider for å synliggjøre betydningen av helse som forutsetning for økonomisk utvikling og hoveddelen av WHO's ressurser er rettet mot utviklingslandenes behov. WHO vektlegger sosiale determinanter for helse, helseutfordringer knyttet til klimaendringer og håndtering av globale helse-trusler og epidemier på tvers av landegrensene, herunder gjennomføring av et internasjonalt helse-reglement.

WHO har spilt en ledende rolle i det globale arbeidet med å få på plass systemer for kontroll og forebygging av fugle- og humaninfluensa, og i mobiliseringen av beredskap mot bl.a. influensa. Mange medlemsland fikk bistand fra WHO under pandemien tidligere i 2010. WHO arbeider også for å sikre fattige land tilgang til vaksiner og medisiner mot influensa. WHO har også arbeidet for at det utvikles systemer for raskere utveksling av virus mellom laboratoriene samt øke den alminnelige tilgangen til influensavaksiner i et globalt perspektiv. Gjennom mellomstatlige forhandlinger i WHO foreligger det et forslag til løsning som både ivaretar behovet for fri deling av virus i tråd med intensjonen i det internasjonale helsereglementet og samtidig tar hensyn til at virus representerer en verdi det er viktig at det gis gjenytelser for, bl.a. i form av å sikre fattige land tilgang på vaksiner, legemidler og kompetanse. Norge har spilt en ledende rolle i dette arbeidet.

WHO arbeider også for å forebygge kroniske sykdommer med fokus på tobakk, alkohol og ernæring, som i økende grad representerer en helseutfordring også i lav- og middelinntektsland. Oppbygging av helsesystemer på landnivå er en sentral prioritering, med fokus på bl.a. nasjonale helseplaner, utvikling av en sterk primærhelsetjeneste, effektive finansieringsordninger, systemer for helsestatistikk og helseinformasjon og systemer som sikrer tilgang til medisiner og teknologi samt imøtekommer helsepersonellutfordringen.

WHO's utviklingsrettede arbeid er konsentrert om å bidra til at FNs helserelaterte tusenårs mål nås, med fokus på reduksjon av mødre- og barnedødelighet og bekjempelse av smittsomme sykdommer som hiv, malaria og tuberkulose samt andre smittsomme tropiske sykdommer og utryddelse av polio. Det er de siste årene gjort betydelige fremskritt i forhold til tuberkulosekontroll,

men det gjenstår likevel store utfordringer bl.a. knyttet til hiv-relatert tuberkulose, resistensutvikling, og manglende tilgang til medisiner og effektive vaksiner. Gjennom den globale vaksinealliansen GAVI arbeider WHO for å sikre alle barn i utviklingsland et fullverdig vaksinetilbud, jf. omtale under kap. 169, post 70 og kap. 170, post 76.

Budsjett 2011

Norges pliktige bidrag til WHO's programbudsjett for 2010-2011 er fastsatt til 0,871 pst. av det regulære budsjettet. Av denne andelen forutsettes 76 pst. beregnet som offisiell utviklingshjelp som budsjetteres over kap.170, post 78 under programområde 03.

For 2011 foreslås avsatt 6,4 mill. kroner under programområde 02. Det fremlegges i tillegg forslag om at Stortinget samtykker i at Norge slutter seg til toårig budsjettvedtak i WHO, jf. forslag til romertallsvedtak.

2 Den internasjonale arbeidsorganisasjon (ILO)

Situasjonsbeskrivelse

Den internasjonale arbeidsorganisasjon (ILO) ble etablert i 1919. ILO ble innlemmet i FN-systemet da dette ble dannet i 1945, som FNs særorganisasjon for arbeidslivsspørsmål. ILOs mandat er å arbeide for sosial rettferdighet gjennom full sysselsetting der hensyn tas til arbeidstakernes rettigheter, sosial dialog mellom partene i arbeidslivet og sosial beskyttelse gjennom trygder osv. ILO skiller seg ut fra øvrige FN-organisasjoner ved at ikke bare statene, men også arbeidstakerne og arbeidsgiverne er fullverdige medlemmer med beslutningsmyndighet.

ILO arbeider for å spille en mer sentral og relevant rolle i den globaliserte økonomien, både som folkerettslig instrument, som politisk arena, samt som aktør på landnivå og overfor andre internasjonale organisasjoner. Den økonomiske krisen, som følger i kjølvannet finanskrisen, fører til økende arbeidsledighet og press på arbeidstakerrettigheter, arbeidsstandarder og ordninger for sosial beskyttelse. Det er avgjørende at et globalt «race to the bottom» unngås i denne situasjonen. ILOs «decent work – agenda» er av særlig relevans og prioriteres i økende grad også i utviklingssamarbeidet. Regjeringens strategi for anstendig arbeidsliv vektlegger styrking av arbeidstakernes rettigheter globalt. Styrking av ILO er et av hovedpunktene i strategien.

Mål

ILOs overordnede målsetning er å fremme sosial rettferdighet gjennom sysselsetting og anstendige arbeidsforhold verden over. Dette følges opp gjennom fire strategiske målsetninger:

- Fremme og iverksette internasjonale arbeidsstandarder og grunnleggende arbeidstakerrettigheter.
- Øke muligheten for kvinner og menn til å få anstendig arbeid.
- Utvide adgangen til og effekten av sosial beskyttelse.
- Styrke trepartssamarbeidet og den sosiale dialogen.

Rapport 2009

I 2009 videreførte ILO arbeidet med «ILO Declaration on Social Justice for a Fair Globalization» som ble vedtatt under arbeidskonferansen i 2008. Erklæringen er en formalisering av agendaen for anstendig arbeidsliv og en styrking av ILOs rolle i den globale økonomien. Erklæringen er også en plattform for videre gjennomføring av agendaen, samt retningslinjer for ILOs arbeid i forhold til medlemsstatene og andre internasjonale organisasjoner, slik at det blir mer koherens og en integrert tilnærming. Den fastslår også at å ignorere arbeidstakeres rettigheter enten som en strategi for skjult proteksjonisme eller for å oppnå konkurransefortrinn ikke er akseptabelt. Norge har vært en aktiv pådriver i dette arbeidet, og som en oppfølging av konferansen om anstendig arbeid «Decent work – a key to social justice» som ble holdt i Oslo 5. september 2008, arrangerte man i samarbeid med ILO en konferanse i Geneve i juni 2009 under tittelen «Decent Work – tools to counter the crisis».

ILOs fokus på anstendig arbeidsliv er nå et mål som er støttet av hele FN-systemet og under arbeidskonferansen i juni 2009 ble ILOs (Recovering from the Crisis) – Global Jobs Pact vedtatt. Dette viste at ILO tidlig greide å være relevante i forhold til finanskrisen. ILOs relevans ble igjen stadfestet gjennom erklæringen fra G8 toppmøtet i juli 2009 og i G20 erklæringen fra Pittsburgh-møtet i september samme år. I begge erklæringene er anerkjennelsen av anstendig arbeid som den rette og eneste veien ut av finanskrisen tydelig. ILO har også innledet et tettere samarbeid med Verdens handelsorganisasjon, Verdensbanken og Det internasjonale pengefondet. Her har Norge vært en pådriver politisk gjennom fokus på koherens og finansielt gjennom vår programavtale.

For å lykkes med å oppnå anstendig arbeid for alle har ILO trukket fram betydningen av å satse på kvinner og likestilling. I 2008-2009 hadde de en tolv måneders kampanje kalt «Gender Equality at the Heart of Decent Work» som bidro til økt forståelse for kvinner og likestilling. Kampanjen kartla også betydningen av kjønn i forhold til rettigheter på arbeidsplassen, sosial dialog, sysselsetting og sosial beskyttelse. På arbeidskonferansen i 2009 ble også kvinner og likestilling et av hovedtemaene. Både den ovennevnte kampanjen samt foreberedelsene til arbeidskonferansens diskusjon om kvinner og likestilling ble støttet av Norge gjennom vår programavtale med ILO.

ILO har i 2009 utviklet sine landprogrammer for anstendig arbeidsliv (DWCP) ytterligere med det fokus at disse skal integreres i FNs rammeverk for utviklingshjelp (UNDAFs). Ved utgangen av 2009 hadde man utviklet over 80 slike landprogrammer og 65 av disse var i samsvar med prioriteringene i de respektive UNDAFs. ILO viser også til at i løpet av 2009 har involvering av sosiale partnere i prosessene omkring landprogrammene blitt forbedret. Det ble foretatt 119 ratifiseringer av ILO konvensjoner i løpet av 2008/2009 noe ILO selv ser på som bra i forhold til målsettingen om universell ratifikasjon innen 2015. ILO har vedtatt en handlingsplan for likestilling for 2008/2009. Norge er en pådriver for at likestilling skal være et hovedtema i agendaen for anstendig arbeidsliv. ILO startet en ettårig kampanje «Gender equality at the heart of decent work» i juni 2008.

Budsjett 2011

For 2011 foreslås avsatt 7,6 mill. kroner. Av det regulære bidraget klassifiseres 60 pst. som offisiell utviklingshjelp (ODA), som budsjetteres under kap. 170, post 78 på programområde 03.

3 FNs organisasjon for ernæring og landbruk (FAO)

Situasjonsbeskrivelse

De forente nasjoners organisasjon for ernæring og landbruk (FAO) har som sitt primære mandat å oppnå matsikkerhet for alle. FAO arbeider for å bedre ernæring, og for å bidra til bedre levekår for folk på landsbygda og ved kysten. FAO er en av de største særorganisasjonene i FN-systemet, og er den viktigste organisasjonen for utarbeidelse av internasjonale retningslinjer for primærnæringene. FAO har 191 medlemsland. FAO har programmer i nærmere hundre av de fattigste medlemslandene, og bidrar med informasjon, kapasitetsbygging og

faglig veiledning til landbruks- og fiskeridepartementer og andre sentrale institusjoner.

FAOs budsjett for 2010-2011 er på USD 2,26 mrd., inkludert beregnede frivillige tilleggsmidler på USD 1,36 mrd. Norge bidro i 2009 med 154 mill. kroner i tilleggsmidler, hvorav 35 mill. kroner over kap. 170, post 76. Norge var femte største bidragsyter av tilleggsmidler blant medlemslandene i 2009.

Norge deltar i FAOs styre i perioden 2009-2011 og har som hovedmål å bidra til gjennomføring av reformen av organisasjonen. FAOs generalkonferanse skal velge ny generaldirektør i juni 2011.

Mål

- Reduksjon av antallet mennesker som lider av sult og gradvis sikre en verden der alle mennesker til enhver tid har tilgang til nok og trygg mat for et fullgodt kosthold som møter deres ernæringsmessige behov og preferanser, og som danner grunnlag for et aktivt liv med god helse.
- Reduksjon av fattigdom og bidra til økonomisk og sosialt framskritt for alle, med økt matproduksjon, bygdeutvikling og bærekraftig livsgrunnlag.
- Bærekraftig forvaltning og bruk av naturressurser, inkludert land, vann, luft, klima og genetiske ressurser til fordel for nåværende og fremtidige generasjoner.

Rapport 2009

FAOs mandat innebærer at organisasjonen bør være en hjørnestein i den internasjonale arkitekturen for matsikkerhet og landbruk. FAO har en spesielt sentral rolle i håndteringen av den globale matkrisen. Det ble i forbindelse med toppmøtet om matsikkerhet i 2009 vedtatt at FAOs komité for verdens matsikkerhet (CFS) skal reformeres for å bli den viktigste globale plattformen for matsikkerhet og samle land, FN-organisasjoner, frivillige organisasjoner, forskningsmiljøer og private aktører til styrket partnerskap.

FAO har også en viktig rolle å spille i klimaspørsmål, både relatert til skog og jordbruk. Det er beregnet at jordbrukssektoren bidrar med om lag 14 pst. av de totale globale klimagassutslippene, mens utslipp fra avskoging bidrar med opp mot 17 pst. Tiltak innenfor skog- og jordbrukssektoren er relevante både ut fra effekt på klimagassreduksjoner og tilpasning til klimaendringer, inkludert matsikkerhet, og det er viktig å se disse elementene i sammenheng og søke synergier.

FAO er den viktigste skogfaglige institusjon i FN-systemet. FAO har i en årrekke drevet kompe-

tansebygging og bidratt til oversikter og kunnskap om verdens skogressurser og støtte til arbeidet med en mer bærekraftig forvaltning av verdens skoger. Dette arbeidet inngår som en nødvendig basis også for arbeidet med skog og klima. Norge legger vekt på FAOs betydning for å skape en helhetlig forståelse av bærekraftig forvaltning av jord- og skogressurser, og at slik forvaltning er grunnleggende også i arbeidet med klimautfordringene. Sammen med UNDP og UNEP har FAO etablert et felles FN-program for bekjempelse av avskogning (UN REDD Programme), som er en viktig kanal for norske midler under Klima- og skoginitiativet.

FAO har ansvar for det globale arbeidet for å sikre det genetiske mangfoldet innen landbruk og matproduksjon. Fra norsk side er man sterkt engasjert i dette og deltar aktivt i fora under den Internasjonale traktaten for plantegenetiske ressurser for mat og landbruk. Videre deltar Norge aktivt i FAOs kommisjon for genetiske ressurser, derunder gjennomføring av den flerårige handlingsplanen som omfatter genetiske ressurser til skog og fisk i tillegg til planter- og husdyrgenetiske ressurser.

Handel med landbruksvarer over landegrensener utgjør en økt trussel for bl.a. miljø og helse. FAO, i samarbeid med partnere, arbeider for å bedre mattrygghet og motvirke miljøødeleggelse gjennom internasjonale ordninger som har sitt sekretariat i FAO. Dette gjelder bl.a. retningslinjer for matvarestandarder (Codex Alimentarius) og systemer for å forebygge spredning av sykdommer og skadedyr som rammer avlinger og husdyr på tvers av nasjonale grenser. FAO har videre en sentral rolle i arbeidet mot fugleinfluenza, noe som har bidratt til at antall utbrudd har latt seg kontrollere.

FAO spiller en sentral rolle i utviklingen av globale retningslinjer innen fiskeri og havbruk, og for faglig og forvaltningsmessig kompetansebygging. Det ble i 2009 oppnådd enighet om en bindende havnestatskontrollavtale. Når den trer i kraft, vil den være et viktig skritt på veien mot bekjempelse av ulovlig, urapportert og uregulert fiske. Globale retningslinjer for dyphavsfiske på det åpne hav ble vedtatt i 2008, og et program for implementering ble presentert på møtet i FAOs fiskerikomité i 2009. Norge har vært en pådriver i begge disse prosessene.

Arbeidet med å følge opp anbefalingene i den eksterne evalueringen av FAO fortsatte i 2009. Dette er den mest omfattende reformprosess som er satt i gang i en FN-organisasjon noensinne, og omfatter bl.a. innføring av et nytt resultatrammeverk for mer strategisk fokus, restrukturering av administrasjonen i hovedkvarteret, økt delegering

til landkontorer og endringer i styringsstrukturen. Omtrent 20 pst. av anbefalingene er nå gjennomført. Norge har gjennom sin styreplass i FAO og i bilaterale møter med FAO vært kritiske til for langsom gjennomføring av anbefalingene i reformen og etterlyst bedre styring med større fokus på resultatoppnåelse. Dette medførte at Norge i 2009 besluttet å redusere sin frivillige støtte til FAO og ikke inngå ny samarbeidsavtale for 2010-2011, jf. omtale under kap. 170.76.

Budsjett 2011

Norges faste andel av FAOs regulære budsjett er fastsatt til 0,786 pst. Av det regulære bidraget forutsettes 51 pst. beregnet som offisiell utviklingshjelp (ODA) som budsjetteres under kap. 170, post 78 under programområde 03. For 2011 foreslås bevilget 11,7 mill. kroner under programområde 02 for dekning av pliktige bidrag.

NATO

Situasjonsbeskrivelse

NATO har en nøkkelrolle for transatlantisk sikkerhet. Alliansen har siden den kalde krigens avslutning vært i kontinuerlig omforming for å tilpasse seg nye oppgaver. For Norge er det viktig at omformingen videreføres og sikrer NATOs relevans og troverdighet som forsvarsallianse og sikkerhetspolitisk instrument. NATO må fortsatt være det sentrale forum for transatlantisk dialog, solidaritet og samhold, og være i stand til å møte nye sikkerhetsutfordringer. Det er viktig å finne en god balanse mellom engasjementet i freds- og stabiliseringsoperasjoner som i Afghanistan og tilstrekkelige ressurser og oppmerksomhet om utfordringene i alliansens nærområder. Regjeringen vil videreføre arbeidet med å sette disse problemstillingene høyt på NATOs dagsorden fram mot vedtak om et nytt strategisk konsept for NATO på toppmøtet i Portugal høsten 2010.

ISAF-operasjonen i Afghanistan forblir NATOs høyest prioriterte operasjon. I tillegg til de pågående stabiliseringsoperasjonene vil det i tiden framover bli lagt vekt på å videreføre og styrke innsatsen for trening og opplæring av afghanske sikkerhetsstyrker. NATO er i dag også involvert i oppdrag på Balkan, i Middelhavet og Irak. Alliansen gir også noe støtte til Den afrikanske unions arbeid for fred og sikkerhet i Afrika, og bidrar til å bekjempe piratvirksomhet utenfor Somalia. Alliansen legger stor vekt på styrket samarbeid og koordinering med andre aktører, inkludert den afghanske regjering, FN og EU.

NATO har et eget samarbeid med Russland, Ukraina og Georgia. Samarbeidet med Russland ble pga. Georgia-konflikten lagt på is en periode, men er nå gjenopptatt og gjenstand for omstrukturering og fornyelse. Regjeringen vil legge stor vekt på praktisk samarbeid og dialog mellom NATO og Russland og at NATO-Russlandrådet (NRC) aktivt benyttes for konsultasjoner også på politisk nivå. NATO samarbeider i tillegg nært med et trettittalls andre land i Europa, Asia, Midtøsten og Afrika om fremme av sikkerhet, stabilitet og sivil kontroll over de militære styrker. Partnernasjonene gir viktige bidrag til NATOs operasjoner. Regjeringen vil legge vekt på å videreutvikle dette samarbeidet.

NATO har satt i verk en rekke tiltak for å følge opp FNs sikkerhetsrådsresolusjon 1325 (2000) om kvinner, fred og sikkerhet. Norge er blant pådriverne for å styrke NATOs gjennomføring av SR1325. Det skal til NATOs toppmøte i november ferdigstilles en omfattende handlingsplan med anbefalinger knyttet til videre integrering av SR1325 i alliansens operasjoner.

Et nytt strategisk konsept for NATO vil bli vedtatt på toppmøtet i Portugal i 2010. I utarbeidelsen av et nytt konsept vil Norge særlig fremheve betydningen av NATOs kjerneoppgaver, kollektivt forsvar gjennom artikkel V i Atlanterhavspakten. Fra norsk side vil også revitalisering av NATOs partnerskap – særlig partnerskapet med Russland – samt NATOs rolle når det gjelder nedrustning og ikkespredning, tillegges stor vekt. I tillegg vil NATOs operasjoner, samarbeidet med EU og andre internasjonale aktører og reform av NATO, være viktige spørsmål for Alliansen.

Mål

- Videreføre NATO-medlemskapet som bærebjelke i Norges sikkerhetspolitiske engasjement.
- Trygge medlemslandenes frihet og sikkerhet med utgangspunkt i Atlanterhavspakten, FN-pakten og på grunnlag av felles verdier som demokrati, menneskerettigheter og rettssikkerhet.
- Ivareta norsk sikkerhet og bidra til alliert solidaritet og internasjonal fred og stabilitet gjennom deltakelse i alliansens operasjoner. Operasjonen i Afghanistan er en hovedprioritet.
- Bidra til å sikre NATOs evne til å gjennomføre fredsoperasjoner på anmodning fra og til støtte for FN.
- Videreføre den politiske og militære omforming med sikte på å bevare NATOs relevans og rolle som det viktigste transatlantiske forum for sikkerhetsspørsmål.

- Styrke den politiske dialogen om felles sikkerhetspolitiske utfordringer så vel innad i alliansen som med Russland og andre partnerland, med FN, EU, OSSE og AU.

Rapport 2009

Arbeidet i 2009 var i stor grad preget av oppfølgingen av toppmøtet i Strasbourg/Kehl i april 2009 samt de første faser av prosessen fram mot et nytt strategisk konsept. Alliansen videreførte i 2009 stabiliseringsoperasjonen i Afghanistan (ISAF), fredsoperasjonen i Kosovo (KFOR), treningsmisjonen i Irak (NTM-I) samt den maritime overvåkningsoperasjonen i Middelhavet (OAE). En NATO-operasjon til støtte for kampen mot piratvirksomhet ble gjennomført. Samtidig ble støtte til AUs operasjon i Somalia (AMISOM) videreført. Disse ulike operasjonene illustrerer klart NATOs brede ansvarsområde.

Samarbeidet mellom NATO og EU forble begrenset også i 2009. Man maktet ikke å utvikle det strategiske partnerskap mellom de to organisasjonene, som Norge og et flertall andre allierte mener er viktig. For å søke å komme noe videre i prosessen tok Norge del i flere initiativ på NATO-siden, uten at dette førte til konkrete resultat. Samtidig er det positivt å notere større engasjement for dette spørsmålet hos NATOs nye generalsekretær og EUs nye høyrepresentant for utenriksaker. Det er et visst håp om at dette vil kunne bidra til å skape noe mer fremdrift på dette feltet.

Norge orienterte NATOs faste råd om utviklingen i Nordområdene og samarbeidet nært med Island om en NATO-konferanse i Reykjavik om sikkerhet i Nordområdene.

Forholdet mellom NATO og Russland var i 2009 fremdeles preget av uenighet om en rekke spørsmål som særlig kom til uttrykk etter Georgia-konflikten i 2008, da samarbeidet i NATO-Russlandsrådet (NRC) ble suspendert. Samtidig har man i alliansen tatt fatt i arbeidet med å omstrukturere og fornye NATO-Russlandsrådet for bedre å kunne drøfte og behandle felles sikkerhetsutfordringer. Russiske tanker om en ny europeisk sikkerhetsstruktur og et konkret forslag til en egen sikkerhetstraktat mellom Russland og NATO-landene har vært diskutert internt i alliansen. Det er generell enighet om at det ikke er grunnlag for å endre den bestående sikkerhetsarkitekturen der NATO utgjør et tyngdepunkt for medlemslandene, men relevante aspekter ved det russiske forslaget, som ønsket om åpenhet og forutsigbarhet i forhold

det, vil trolig bli gjenstand for en diskusjon med Russland i tiden fremover. Norge har vært aktiv i arbeidet med å styrke og videreutvikle den politiske dialogen mellom NATO og Russland i NATO-Russlandsrådet. Norge har også i 2009 tatt til orde for at NRC aktivt må brukes som forum både for samlende og splittende saker. Norge ønsker at NRC blir et mer robust forum som er bedre i stand til å motstå politiske klimaskifter.

Samarbeidet mellom NATO og partnerlandene har vært et viktig tema også etter toppmøtet Strasbourg/Kehl i 2009. Det gjelder særlig forholdet til landene på Vest-Balkan samt til Ukraina og Georgia. I tillegg ble kontakten med land i Sentral-Asia, Kaukasus, Middelhavs-regionen, Midtøsten og med kontaktlandene Japan, Sør-Korea, Australia og New Zealand videreført. Både Albania og Kroatia tiltrådte formelt alliansen på toppmøtet i Strasbourg/Kehl. Makedonia vil starte medlemskapforhandlinger med NATO når uenigheten med Hellas om navnespørsmålet er løst. Toppmøtet i Bucuresti i 2008 gjorde det videre klart at både Ukraina og Georgia vil bli medlemmer av NATO, og dette ble bekreftet i Strasbourg/Kehl. Det er imidlertid nødvendig at begge land gjennomfører omfattende reformer før medlemskap er aktuelt. Det praktiske samarbeidet med begge land ble videreført i 2009. Etter presidentskiftet i Ukraina er imidlertid NATO-medlemskap ikke lenger på den politiske agendaen, men den nye politiske ledelsen ønsker å fortsette det praktiske samarbeidet med NATO.

Samarbeidet med Bosnia-Hercegovina og Montenegro ble videreført i form av intensivert dialog, som innebærer forberedelser til eventuell status som kandidatland. Begge land søkte om kandidatstatus (MAP) i 2009. Som følge av god framdrift i reformprosessen fikk Montenegro innvilget MAP i desember 2009. I april 2010 ble MAP også innvilget til Bosnia-Hercegovina, men på den betingelse at alle faste forsvarseiendommer registreres som statseiendom. Samarbeidet med Serbia ble i 2009 ytterligere styrket innenfor rammen av Partnership for Peace (PfP). Serbia fikk på plass sitt første individuelle partnerskapsprogram og en egen sendemann ble akkreditert til NATO. Den serbiske regjeringen fortsatte med å gi uttrykk for at de ønsker å gjøre full nytte av PfP-medlemskapet, samtidig som de ikke har medlemskap i NATO som mål.

Toppmøtet i Strasbourg/Kehl i april 2009 ga generalsekretæren i oppdrag å starte arbeidet med et *nytt strategisk konsept* for alliansen. Norge har arbeidet aktivt i denne prosessen for å fremme viktige norske synspunkter som nevnt foran.

Budsjett 2011

For 2011 foreslås avsatt 52 mill. kroner til NATOs sivile budsjett og NATOs parlamentarikerforsamling.

Internasjonale nedrustningsforhandlinger

Situasjonsbeskrivelse

I flere år har tradisjonelle nedrustningsfora vært preget av stillstand, men dette bildet kan nå endre seg. Skiftet av amerikansk administrasjon har skapt ny dynamikk i de internasjonale nedrustningsforhandlingene. Blant de oppmuntrende trekk de siste månedene er ikke-spredningsavtalen (NPTs) tilsynskonferanse, som i 2010 fikk et positivt utfall med vedtak av et offensivt arbeidsprogram på nedrustning og ikke-spredning. Det er oppløftende at NPT-konferansen besluttet konkrete tiltak for å få fart i arbeidet med å opprette en sone fri for masseødeleggelsesvåpen i Midtøsten. Washington-toppmøtet om atomsikkerhet i april 2010 forpliktet statene til å sikre alt følsomt kjernefysisk materiale innen fire år. Den nye avtalen mellom USA og Russland om kontrollerbare nedskjæringer av de strategiske atomvåpnene i 2010, kan være første skritt på veien mot dypere kutt i de kjernefysiske arsenalene, alle kategorier atomvåpen og etterhvert alle kjernevåpenstater.

Det er av stor betydning å få engasjert de andre atomvåpenmaktene i nedrustningsprosessen. Iran og Nord-Korea er imidlertid fortsatt de store usikkerhetsfaktorene. Det er viktig å oppnå en løsning på uenigheten mellom NATO og Russland om veien videre for Konvensjonen om konvensjonelle våpen i Europa (CFE). CFE-avtalens fremtid er fortsatt preget av usikkerhet. Fra NATO-hold arbeides det nå med et forslag til et rammeverk med Russland som grunnlag for en ny avtale for konvensjonell nedrustning i Europa. Spørsmålet om utvikling av et missilforsvar for Europa i NATO-regi vil kunne komplisere nedrustningsarbeidet med Russland. Mens det i 2009 var enkelte tegn på at Nedrustningskonferansen i Genève omsider kunne komme til enighet om et arbeidsprogram, er situasjonen i 2010 like fastlåst. Dette illustrerer behovet for dyptgripende reformer av det internasjonale nedrustningsmaskineriet. Amerikansk ratifikasjon av avtalen om forbud mot kjernefysiske prøver (CTBT) ville trolig føre til at andre nøkkelland som Kina også ville la seg folkerettslig binde av avtalen.

Imidlertid vil en ikke oppnå ikrafttredelse av CTBT før også land som Nord-Korea, Iran, Syria og Egypt har sluttet seg til. Innenfor Konvensjonen

om kjemiske våpen (CWC) er det voksende usikkerhet om USA og Russland makter å gjennomføre sine forpliktelser om å ødelegge lagrene av kjemiske våpen innen tidsfristen i 2012. I tillegg er det en voksende spenning mellom vestlige land som ønsker økt fokus på CWCs ikke-spredningsforpliktelser, og utviklingslandene som er opptatt av å få lagt forholdene bedre til rette for å nyte godt av fremskritt innen kjemisk vitenskap. Samme type motsetning, dvs. ikke-spredning versus fredelig bruk, gjør seg også gjeldende blant partene til Biologivåpenkonvensjonen.

Mål

Norske målsettinger ligger nedfelt i St.meld. nr. 27 (2007-2008) *Nedrustning og ikke-spredning*, som Stortinget sluttet seg til høsten 2008. De viktigste er:

- Arbeide aktivt for sikkerhet på lavest mulig rustningsnivå gjennom folkerettslige bindende avtaler.
- Fortsette arbeidet for å oppnå en verden fri for masseødeleggelsesvåpen basert på forpliktende og verifiserbare avtaler som omfatter alle land.
- Arbeide aktivt for å motvirke et nytt kjernefysisk våpenkappløp og identifisere konkrete tiltak for å nå målet om en kjernevåpenfri verden.
- Gjennom tilnæringsmåten humanitær nedrustning fortsette arbeidet med avskaffelse av våpen som forårsaker uakseptable humanitære lidelser basert på dokumentasjon og erfaring fra felt, bidra til styrket implementering av eksisterende avtaler som Konvensjonen om klaseammunisjon og Minekonvensjonen, samt fremme forståelsen av forbindelsen mellom væpnet vold og utvikling.
- Videreføre den pådriverrolle Norge har internasjonalt for å oppnå enighet om et styrket ikke-spredningsregime samtidig som det gjennomføres nye kutt i de kjernefysiske arsenaler.
- Gitt NATOs betydelige konvensjonelle avskrekningsevne, vil Norge arbeide for at NATO legger mindre vekt på atomvåpen i sin sikkerhetspolitikk. Dette er viktig for å legge forholdene til rette for nye nedrustningstiltak og for NPT-prosessen. Norge vil arbeide aktivt for å gjenopprette internasjonal enighet om kjernefysisk nedrustning og ikke-spredning og derved bidra til at NPT kan bane vei for en verden fri for atomvåpen. Et viktig bidrag til slikt brobyggingsarbeid vil være å forene utviklingslandenes legitime ønsker om å høste fordel av vitenskapelige fremskritt innenfor områder som atomkraft, helse og kjemisk industri, med nødvendige tiltak for å

hindre at følsomt materiale kommer på avveie eller brukes til våpenformål. Norge vil derfor arbeide nært med allierte, likesinnede land og toneangivende land i Den alliansefrie bevegelsen (NAM).

- Regjeringen vil videreføre samarbeidet med norske og internasjonale forskningsmiljøer om nedrustning og ikke-spredning. Norge vil videre bidra aktivt i konsultasjonene om å løse utstående spørsmål knyttet til CFE og missilforsvar i NATO.

Rapport 2009

Norge videreførte sitt sterke engasjement for å støtte opp om de globale og folkerettslige bindende nedrustnings- og ikke-spredningsavtalene NPT, Biologivåpenkonvensjonen (BTWC) og CWC. I NPT-sammenheng har Norge bidratt med midler til prosjekter for å styrke det kjernefysiske ikke-spredningsarbeidet i utviklingsland, og Norge var med på å støtte et prosjekt som førte til at Traktaten om en atomvåpenfri sone i Afrika omsider kunne tre i kraft. Norge har ytterligere styrket sitt engasjement i NATO for å øke vektlegging av nedrustningsdimensjonen i alliansen. Norge har vært en aktiv pådriver for at CTBT skal tre i kraft så snart som mulig. Norge har videreført sin tradisjon med å arbeide på tvers av politiske og geografiske grupperinger med sikte på å bygge bro over motsetninger og motvirke polarisering.

Dette har vært viktig i NPT-sammenheng (herunder 7-landssamarbeidet), men også i BTWC og CWC. I den forbindelse har Norge utviklet spesielt gode samarbeidsrelasjoner med Indonesia, hvor begge land sammen med FN-sekretariatet har arrangert seminarer om masseødelgelsesvåpen (MØV) og BTWC-relaterte spørsmål. Innenfor CWC har Norge bidratt med midler til Afrika-programmet til Organisasjonen for forbud av kjemiske våpen (OPCW) for å tydeliggjøre vårt engasjement for å bistå utviklingsland i å gjennomføre sine CWC-forpliktelser og legge forholdene bedre til rette for at afrikanske land kan høste fordelene av fremskritt innenfor kjemisk vitenskap.

Norge har videre støttet opp om FN-sekretariatets arbeid med å fremme nasjonal oppfølging av FNs Sikkerhetsrådsresolusjon 1540 mot spredning av MØV. Denne støtten har hovedsakelig vært rettet mot utviklingsland, og dermed bidratt til at disse landene får lettere tilgang på kunnskap og teknologi innenfor sivile kjernefysiske anvendelser, og biologisk og kjemisk vitenskap. Norge har i perioden støttet aktivt opp om internasjonale bestrebelser på å nå frem til politiske forhandlingsløsninger

på striden omkring de kjernefysiske aktivitetene til Iran og Nord-Korea.

Norge har støttet opp om initiativer for å skape ny bevegelse i dialogen om fremtiden til CFE-regimet, og i denne sammenheng holdt fast ved viktigheten av å sikre et regime som opprettholder stabilitet og forutsigbarhet i våre nærområder.

Norge har samarbeidet med internasjonale forskningsorganisasjoner og FN om gjennomføring av opplæringsprogrammer innenfor nedrustning og ikke-spredning. Engasjering av det sivile samfunnet har vært en viktig prioritering for norske myndigheter.

Budsjett 2011

Det foreslås avsatt 11,7 mill. kroner.

Europarådet

Situasjonsbeskrivelse

Europarådet skal bidra til å sikre respekt for menneskerettigheter, demokrati og rettsstatsprinsipper i hele Europa. Europarådet er det fremste forumet for regelverks- og standardutvikling på disse områdene. Organisasjonens samarbeidsområder omfatter i dag bl.a. utenrikspolitiske spørsmål, menneskerettigheter og rettslige spørsmål, likestilling, interkulturell dialog, utdanning, kultursamarbeid, mediespørsmål, sosiale spørsmål, helsevern, miljø- og landskapsvern, barne- og ungdomsspørsmål, idrett og samarbeid mellom kommuner og regioner. En rekke av fagdepartementene deltar i og er berørt av Europarådets aktiviteter.

Europarådet forvalter over 200 konvensjoner og utfører et viktig arbeid for å fremme medlemslandenes etterlevelse av inngåtte forpliktelser. Det er opprettet en rekke overvåkningsmekanismer hvorav den viktigste er Den europeiske menneskerettsdomstolen i Strasbourg.

Europarådet bidrar til stabilitet, konfliktforebygging og utvikling av demokratiske standarder i de 47 europeiske land organisasjonen omfatter. Det er samtidig klart at organisasjonen trenger modernisering og reform. Dette er generalsekretær Thorbjørn Jaglands viktigste prioritet. Blant annet er Menneskerettsdomstolen inne i en dyptgående krise på grunn av en drastisk økning i antall klagesaker de senere årene.

Mål

De overordnede prioriteringene for Norges innsats i Europarådet er å fremme menneskerettighetene, rettsstaten, demokratiet og godt styresett. Hand-

lingsplanen fra Europarådets toppmøte i Warszawa i 2005 er fortsatt retningsgivende for regjeringens arbeid.

Regjeringens viktigste mål for samarbeidet i 2011 er å:

- sikre det europeiske menneskerettighetssystemet og styrke Den europeiske menneskerettsdomstolen for å bringe balanse mellom antall klager og Domstolens evne til å behandle disse
- arbeide for reform og modernisering av organisasjonen, herunder gjennom støtte til generalsekretærens omfattende reformprogram
- styrke Europarådets arbeid i de nye demokratiene for å fremme organisasjonens kjerneverdier og bidra til stabilitet og konfliktløsning, bl.a. i Sør-Kaukasus og på Vest-Balkan
- utvikle samarbeidet og bedre koordineringen mellom Europarådet og EU og mellom Europarådet og OSSE
- styrke Europarådets arbeid for å hindre menneskehandel og arbeidet med inter-kulturell dialog, likestilling, godt styresett på lokalplan og tiltak for sårbare grupper.

Rapport 2009

Tidligere stortingspresident Thorbjørn Jagland ble i september 2009 valgt til generalsekretær i Europarådet på grunnlag av et program for omfattende reformer og modernisering. Hovedområder i programmet er sterkere politisk lederskap, reform av budsjettprosessen, gjennomgang av alle aktiviteter med sikte på klarere prioriteringer, og styrking av Europarådets rolle i den europeiske samarbeidsarkitekturen. Behovet for reformer har lenge vært fremhevet fra norsk side. Regjeringen besluttet derfor i 2009 å støtte den nye generalsekretærens reformprogram også økonomisk. Ved behandlingen av Prop. 1 S (2009-2010) omdisponerte Stortinget 1,75 mill. kroner til dette arbeidet innenfor Utenriksdepartementets budsjett.

Selv med betydelig økning i Menneskerettsdomstolens kapasitet siste år, fortsetter problemene å forverre seg fordi antall nye klager er høyere enn de som avsluttes. Etterslepet er nå på om lag 125 000 saker. Arbeidet med å bedre den vanskelige situasjonen har hatt høyeste prioritet for regjeringen også i 2009.

Norge deltok aktivt i forberedelsen og gjennomføringen av Interlaken-konferansen i februar 2010 om reform av Domstolen. Norge legger særlig vekt på å bedre gjennomføringen av Menneske-

rettskonvensjonen i medlemstatene, redusere flommen av klare avvisningssaker, øke saksbehandlingsskapiteten gjennom opprettelse av en bedre silingsmekanisme og arbeide for tilstrekkelige ressurser.

Regjeringen er tilfreds med at Russland som siste medlemsland i 2010 ratifiserte Protokoll 14 til Den europeiske menneskerettskonvensjon om effektivisering av Domstolen. Protokoll 14 trådte i kraft i juni 2010.

Etter at utenriksminister Støre og Europarådets generalsekretær i mars 2008 undertegnet avtalen om opprettelse av et menneskerettsfond i regi av Europarådet, har Norge og andre givere bidratt med 3,7 mill. euro til fondet. Med midler fra fondet arbeides det nå med flere prosjekter for å forbedre den nasjonale gjennomføring av menneskerettskonvensjonen og bidra til å redusere antall klager til Domstolen.

Europarådet utfører et omfattende arbeid for å påse at medlemslandene følger opp sine forpliktelser. Situasjonen i Sør-Kaukasus og på Vest-Balkan har preget arbeidet i 2009. Det gjelder særlig konflikten mellom Georgia og Russland om utbryterområdene Sør-Ossetia og Abkhasia i august 2008, situasjonen i Kosovo etter uavhengighetserklæringen og situasjonen i Bosnia-Hercegovina. Norge bidro også i 2009 med støtte til handlingsplaner for enkelte land.

En avtale av 2007 har gitt ny dynamikk til samarbeidet mellom Europarådet og EU. Styrking av politiske konsultasjoner, bedre samordning og mer aktiv deltagelse fra EU og EU-kommisjonen i prosjekter i regi av Europarådet har gitt gode resultater. EU er en stor bidragsyter til Europarådets aktiviteter. Fokus nå er på Lisboa-traktatens konsekvenser for samarbeidet og EUs tilslutning til Den europeiske menneskerettskonvensjon. Samarbeidet med OSSE på de fire identifiserte områdene toleranse og ikke-diskriminering, menneskehandel, nasjonale minoriteter og kamp mot terrorisme, anses å være i god framgang.

En rekke tiltak for sårbare grupper ble gjennomført i 2009, bl.a. mot menneskehandel, diskriminering og intoleranse, mot vold mot kvinner og for funksjonshemmede og barns rettigheter. Arbeidet for likestilling er høyt prioritert.

Regjeringen ser det som viktig å styrke Europarådets innsats for tverkkulturell dialog. Norge yter et verdifullt bidrag til dette arbeidet gjennom Det europeiske Wergelandsenteret. Senteret åpnet i mai 2009. Det er stor interesse for senteret i Europarådets medlemsland

Budsjett 2011

Kap. 116, post 70 dekker Norges pliktige bidrag til Europarådets ordinære budsjett, pensjonsbudsjett og ekstraordinære budsjett, samt budsjett for delavtalene om Europarådets utviklingsbank, Venezia-kommisjonen og Nord/Sør-senteret.

For 2011 foreslås avsatt 39,5 mill. kroner til dette.

Det foreslås videre avsatt 1,75 mill. kroner til reformtiltak i Europarådet. Midlene foreslås i 2011 bevilget under kap. 118, post 71 Støtte til utvikling av samfunn, demokrati og menneskerettigheter, jf. mer omtale under denne posten. Disse midlene til reformtiltak i Europarådet inngår ikke som del av Norges pliktige bidrag til organisasjonen.

Internasjonale råvareorganisasjoner**Mål**

Bevilgningen dekker Norges forpliktelser til Den internasjonale kaffeorganisasjonen. Midlene skal sette organisasjonen i stand til å bidra med statistikk- og informasjonsarbeid samt noe faglig bistand. Kaffe er en viktig eksportvare for mange utviklingsland, og er den nest største omsatte råvare i verdi etter olje. Samarbeidet innen kaffeorganisasjonen er viktig for å fremme bedre forhold innenfor denne sektoren når det gjelder informasjonsutveksling, samarbeidsprosjekter rettet mot kompetansebygging for å forbedre produksjonsforhold, arbeidsforhold, samt leveranser og kvalitet. Norge er en av verdens største konsumenter av kaffe og har således interesse av godt samarbeid og gode produksjonsforhold samt sikre leveranser av kaffe av god kvalitet.

Budsjett for 2011

For 2011 foreslås avsatt 185 000 kroner.

Ymse organisasjoner**1 Østersjørådet****Mål**

- Norsk deltakelse i Østersjørådet utgjør en del av Norges nærområdepolitikk.
- Samarbeidet gir en god mulighet for Norge til politisk dialog og konkret prosjektsamarbeid i et forum der alle land i regionen er medlemmer, inkludert Norge og Island. Europakommisjonen er også medlem.
- At Russland også er medlem i Østersjørådet, innebærer at landet deltar i et samarbeid på linje

med både EU-medlemmer og EØS-medlemmer. Dette er i norsk interesse.

- Østersjørådet vedtok en reform i juni 2008, den såkalte Riga-beslutningen, der det ble lagt vekt på at rådet må bli mer operativt og ha større fokus på prosjekter. Denne er blitt fulgt opp i 2009 og 2010 av det danske og litauiske formannskapet med sterk støtte fra Norge.
- Det er viktig å gjøre Østersjørådet mer synlig, slik at dets rolle som et sentralt forum for både politisk dialog og prosjektsamarbeid kommer klarere frem. Norge vil bidra til dette under sitt formannskap 2010-11.

Rapport 2009

Østersjørådet er et råd av utenriksministre og utgjør det sentrale koordinerende rådet for det brede samarbeidet i østersjøregionen. Midlene til posten i 2009 ble benyttet til å dekke Norges pliktige bidrag til driften av rådets sekretariat i Stockholm. En del av bevilgningen er øremerket for miljøformål. Formannskapet i Østersjørådet går på rundgang mellom medlemslandene etter en avtalt rotasjon, og formannskapet i løpet av året ble delt mellom Danmark og Litauen. Det danske formannskapet hadde blant annet energisamarbeidet høyt på sin prioriteringsliste, mens Litauen la mest vekt på innovasjon innenfor næringslivssamarbeidet, regionalt og grenseoverskridende samarbeid samt utvikling av forholdet til den russiske oblasten Kaliningrad og Hviterussland. Hviterussland er observatør i Østersjørådet.

Norge har i 2009, i likhet med foregående år, hatt fokus på en videreutvikling av Østersjørådet som organisasjon, energi, bærekraftighet, miljø, menneskehandel og organisert kriminalitet. Energisamarbeidet er organisert i Baltic Sea Region Energy Co-operation, der Olje- og energidepartementet er engasjert. Bærekraftig utvikling ivaretas av Baltic 21, der Finansdepartementet representerer Norge. Menneskehandel har Task Force on Trafficking in Human Beings som sitt viktigste arbeidsredskap. Norske departement, direktorater og andre statlige, regionale og kommunale institusjoner samt privat sektor, arbeidslivets parter og frivillige organisasjoner var engasjert i til sammen om lag 30 saksfelter med relevans for samarbeidet i regionen.

Budsjett 2011

Norge har i perioden juli 2010 til juni 2011 formannskapet i Østersjørådet og vil legge Østersjørådets fem egne prioriterte satsingsområder til grunn. I

tillegg vil Norge ha tre særskilte prioriterte felt: Styrking og forbedring av organisasjonen med sikte på å gjøre den mer prosjekt- og resultatorientert; maritim politikk, samt menneskehandel. Formannskapet vil ikke ha noen innvirkning på Norges faste bidrag til budsjettet.

For 2011 foreslås avsatt 1,3 mill. kroner. Beløpet vil i likhet med tidligere år gå til å dekke Norges pliktige bidrag og benyttes til drift av Østersjørådets sekretariat i Stockholm, inklusive Rådets arbeid med miljø/bærekraftighet. Beløpet utgjør Norges andel av budsjettet, som er 12 pst.

2 Det europeiske institutt

Situasjonsbeskrivelse

Gjennom samarbeidet med amerikanske myndigheter, Kongressen, Europakommisjonen, EUs medlemsland og andre europeiske land gjør Det europeiske institutt en betydelig innsats for fremme av transatlantisk dialog i Washington. Instituttets mål er å spre informasjon om betydningen av transatlantisk samarbeid. Det har vist stor evne til å kunne treffe et bredt publikum med høyt profilerte innledere og dagsaktuelle tema. Også representanter fra norske myndigheter har gjennom instituttets arrangementer mulighet til å presentere norske synspunkter på ulike spørsmål. Samarbeidet med instituttet er også verdifullt sett fra et norsk synspunkt, fordi det gir inntak i europeiske prosesser og europeiske samtalepartnere.

Budsjett 2011

For 2011 foreslås avsatt 85 000 kroner.

3 Den internasjonale havrettsdomstol

Mål

Den internasjonale havrettsdomstol i Hamburg ble opprettet gjennom FNs havrettskonvensjon av 1982, som Norge ratifiserte 24. juni 1996. Konvensjonspartene kan ved skriftlig erklæring akseptere denne domstolen og/eller en eller flere av de andre tvisteløsningsorganene som er listet opp for å løse tvister på en bindende måte. Havrettsdomstolen har en sentral rettsskapende funksjon innen deler av den moderne havrett. En styrking og utvikling av Havrettskonvensjonens system som den overordnede rettslige rammen for alle tiltak i marin sektor er en viktig målsetning for Norge. Havrettskonvensjonen sikrer vesentlige nasjonale interesser og fremmer internasjonal stabilitet som et balansert regelsett for fredelig utnyttelse av verdens havområder. Dette innebærer også aktivt å støtte opp om

de institusjoner som er opprettet i medhold av Havrettskonvensjonen.

Rapport 2009

Havrettsdomstolen avholdt to sesjoner i 2009, og har for øyeblikket to saker til behandling. Den første saken gjelder tvist om den maritime avgrensning mellom Bangladesh og Myanmar, den andre er en forespørsel fra Havbunnsmyndigheten om rådgi-vende uttalelse fra Havrettsdomstolens kammer for havbunnstviser om den garanterende stats ansvar under Havrettskonvensjonens del XI for skadevoldende handlinger foretatt i Området av private aktører.

Budsjett 2011

I 2010 ble det vedtatt et toårig budsjett. For 2011 foreslås derfor avsatt 1,0 mill. kroner til dekning av Norges pliktige bidrag.

4 FNs internasjonale straffedomstoler

Jugoslaviadomstolen

Mål

Jugoslaviadomstolen (ICTY) ble etablert av Sikkerhetsrådet i 1993 (resolusjon nr. 827). Domstolens mandat er å straffeforfølge personer som er ansvarlige for folkemord, forbrytelser mot menneskeheten og krigsforbrytelser begått i det tidligere Jugoslavia etter 1. januar 1991. Domstolen har sete i Haag, Nederland.

Rapport

ICTY opererer nå med full kapasitet. Domstolen estimerer at de fleste rettssakene vil være behandlet i løpet av 2013, med unntak av Karadzic-saken som har estimert sluttdato i 2014. Domstolen er av denne grunn forsinket i forhold til tidligere estimert sluttdato. To arrestordrer er fortsatt utestående. Eventuelle arrestasjoner og overlevering av disse personene vil føre til ytterligere forsinkelser.

Det forutsettes at tiltalte personer blir pågrepet og overlevert til domstolen, men domstolen opplever fremdeles samarbeidsproblemer med stater i det tidligere Jugoslavia. Domstolen arbeider med å overføre saker som involverer mellomledere og tjenestemenn på lavere nivå, til nasjonale domstoler. En forutsetning for overføring er oppbygging av effektive og betryggende nasjonale rettssystemer. Domstolen har iverksatt interne effektivitetstiltak for å implementere avviklingsstrategien. Norge har

aktivt støttet etableringen av og arbeidet i ICTY, som spiller en viktig rolle for det langsiktige forsonings- og gjenoppbyggingsarbeidet i det tidligere Jugoslavia. Norge har inngått soningsavtale med domstolen. Norge har også inngått avtale med domstolen om gjenbosetting av vitner. Norge har støttet domstolens outreach-program, som ved å bringe rettsoppjøret nærmere folket bidrar til økt kunnskap om, forståelse for og oppslutning om domstolens rolle. Fra norsk side vil man fortsatt arbeide aktivt for at domstolen sikres tilstrekkelige ressurser og gode arbeidsforhold slik at den kan få fullført sitt mandat.

Rwandadomstolen

Mål

Den internasjonale straffedomstol for Rwanda (ICTR) ble etablert av FNs Sikkerhetsråd i 1994 (resolusjon nr. 955). Domstolens mandat er å straffeforfølge alvorlige brudd på internasjonal humanitærrett i Rwanda, samt rwandiske borgere ansvarlige for slike brudd i nabolandene, i perioden mellom 1. januar og 31. desember 1994. Domstolen har sitt sete i Arusha, Tanzania.

Rapport

Domstolen jobber for at alle rettssaker i første instans vil være gjennomført i løpet av 2010. Det kan imidlertid være faktorer utenfor domstolens kontroll som kan føre til forsinkelser, så som arrest og overlevering av tiltalte på et sent stadium. I tillegg kan ICTR i enkelte tilfeller være avskåret fra å overføre straffesaker til nasjonale domstoler. Dette har vært tilfellet med saker som er forsøkt overført bl.a. til Rwanda. Domstolen har på nåværende tidspunkt 11 utestående arrestordrer.

Norge har aktivt støttet etableringen av og arbeidet i ICTR, som spiller en viktig rolle for det langsiktige forsonings- og gjenoppbyggingsarbeidet i regionen. Overføring av saker det er tatt ut til tale i, forutsetter utbedringer i det rwandiske retts-systemet. Domstolen og det internasjonale samfunnet arbeider for å oppnå disse. Det følger av utviklingsstrategien at noen av sakene skal overføres til straffeforfølgning i samarbeidende tredjestater. Norge har også støttet domstolens outreach-program, som ved å bringe rettsoppjøret nærmere folket bidrar til økt kunnskap om, forståelse for og oppslutning om domstolens rolle.

Budsjett 2011

Det foreslås avsatt 7,8 mill. kroner for å dekke Norges pliktige bidrag til Jugoslaviadomstolen og 6,3 mill. kroner for å dekke Norges pliktige bidrag til Rwandadomstolen.

5 Havbunnsmyndigheten

Mål

Den internasjonale havbunnsmyndigheten er en av institusjonene etablert under FNs havrettskonvensjon av 1982 som Norge ratifiserte i 1996. Havbunnsmyndigheten skal forvalte mineralressursene på havbunnen på de store havdyp utenfor nasjonal jurisdiksjon til gagn for hele menneskeheten. Den kan tildele rettigheter til å søke etter og utnytte forekomster i det internasjonale havbunnsområdet, og kan selv delta i slik virksomhet gjennom et særskilt foretak. Havbunnsmyndigheten vedtar regler, forskrifter og prosedyrer for undersøkelse og utnyttelse av mineralforekomster i det internasjonale havbunnsområdet, og fører tilsyn med at regelverket overholdes. En styrking og utvikling av Havrettskonvensjonens system som den overordnede rettslige rammen for alle tiltak i marin sektor er en viktig målsetning for Norge fordi Havrettskonvensjonen sikrer vesentlige nasjonale interesser og fremmer fred og stabilitet som et balansert regelsett for fredelig utnyttelse av verdens havområder. Dette innebærer også aktivt å støtte opp om de institusjoner som er opprettet i medhold av Havrettskonvensjonen.

Rapport 2009

Havbunnsmyndigheten vedtok i 2000 den såkalte «Mining Code», med regler for utvinning av mangannoduler. Dette åpnet for muligheten for lete- og utvinningstillatelser for 15 år. Myndigheten har inngått avtaler med flere såkalte pionerinvestorer hvor det innvilges letetillatelser for 15 år. Selskapene avgir årsrapporter til Havbunnsmyndigheten. Forberedelsene til kommersiell mineralutvinning fortsetter. Under det siste statspartsmøtet 26. april til 7. mai 2010 kom man til enighet om et regelverk for undersøkelse etter og kartlegging av polymetalliske sulfider i det internasjonale havbunnsområdet. Forhandlingene om reguleringen av koboltrike ferromanganesiske jordskorper fortsettes på havbunnsmyndighetens 17. sesjon 25. april – 6. mai 2011.

Budsjett 2011

Havbunnsmyndighetens budsjett vedtas for toårsperioder og er basert på et nullvekstprinsipp. Det ble i 2010 vedtatt budsjett for 2011/2012. For 2011 foreslås derfor avsatt 480 000 kroner til dekning av Norges andel.

6 Den internasjonale straffedomstol

Mål

Den internasjonale straffedomstol (ICC) er en fast, internasjonal domstol med myndighet til å straffe forfølge og dømme enkeltindivider for folkemord, forbrytelser mot menneskeheten og krigsforbrytelser. Domstolen er opprettet gjennom en traktat (Roma-vedtektene) av 17. juli 1998. Norge ratifiserte traktaten 16. februar 2000. Roma-vedtektene trådte i kraft den 1. juli 2002. Domstolen har jurisdiksjon dersom forbrytelsen har funnet sted på territoriet til en statspart eller dersom forbryteren er borger av en statspart. Videre vil både enkeltstater og Sikkerhetsrådet kunne bringe situasjoner inn for domstolen, og hovedanklageren kan på gitte vilkår iverksette etterforskning på eget initiativ. Domstolen bidrar til økt beskyttelse for grunnleggende verdier forankret i folkeretten. Det er i tråd med regjeringens mål i Soria Moria-erklæringen å videreutvikle folkeretten som forpliktende avtaleverk for alle nasjoner. Domstolens sete ligger i Haag, Nederland.

Rapport 2009

Domstolen er nå fullt operativ. Den har hittil fått henvist fem situasjoner til behandling. Tre fra statsparter: situasjonen vedrørende The Lord's Resistance Army i Uganda, situasjonen i Ituri i DR Kongo og situasjon i Den sentralafrikanske republikk i tiden etter landets ratifikasjon av Roma-vedtektene i 2002. Hovedanklageren har henvist situasjonen i Kenya etter valget i 2007 – 2008. I tillegg har FNs sikkerhetsråd har referert situasjonen i Darfur til domstolen (resolusjon nr. 1593).

Domstolen disponerer midlertidige lokaler frem til 2012. Det ble vedtatt på domstolens sjette statspartsmøte, som ble avholdt i New York i desember 2007, at Domstolen skal bygge et permanent lokale på Alexanderkaserne i Haag. Denne byggingen vil føre til en økning av domstolens budsjett. De totale kostnader for byggeprosjektet er anslått til om lag 190 mill. kroner. De årlige utgiftene til nedbetaling av lån og renter vil inkluderes i det foreslåtte budsjettet for etterfølgende år, som

presenteres og vedtas på hvert statspartsmøte. Et tilbud om lån fra den nederlandske stat er akseptert, med 30 års nedbetalingstid. Betjeningen av lånet vil starte når medlemsstatene ikke lenger betaler leie for Domstolens midlertidige lokaler, mens renter vil påløpe fra 2010. Statenes bidrag vil beregnes årlig ut fra den gjeldende bidragsskalaen. Den samlede norske andelen av prosjektets total kostnad vil iht. nåværende fordeling utgjøres om lag 2 mill. euro. Dette vil utlignes over 30 år, og fremkomme som en økning av det norske pliktige bidraget til Domstolens budsjett.

Budsjett 2011

Den internasjonale straffedomstols budsjett for 2011 fastsettes først i november 2010. Foreløpige anslag viser at Norges andel for 2011 vil være om lag 9,8 mill. kroner.

7 Urfolksdeltakelse Arktisk råd, Barentsrådet m.v.

Situasjonsbeskrivelse

Samarbeidet i Arktisk råd omfatter alle de åtte arktiske statene: Canada, Danmark (Grønland og Færøylene), Finland, Island, Norge, Sverige, Russland og USA. Formålet er å utvikle miljøsamarbeid og fremme bærekraftig utvikling i de arktiske områdene. Samarbeidet innen Arktisk råd er nå i betydelig vekst. Det legges fra norsk side stor vekt på betydningen av de arktiske urfolkernes aktive deltakelse i rådet der seks urfolksorganisasjoner, deriblant Samerådet, har status som faste deltakere.

Barentsrådet omfatter Norge, Sverige, Finland, Russland, Island, Danmark og EU-kommisjonen. Formålet er, gjennom samarbeid over grensene, å bedre økonomi, levekår og samarbeidsforhold i Barentsregionen. Det eksisterer innenfor Barents-samarbeidet en arbeidsgruppe for de tre urfolkene samer, nenetsere og vepsere, samt et eget urfolkskontor, i tillegg til at urfolkernes representanter alltid inviteres til Barentsrådets møter.

Mål

Formålet med bevilgningen er å gi tilskudd til urfolksrepresentanters deltakelse i internasjonalt samarbeid i nordområdene på områder der deres interesser er særlig berørt, samt å styrke deres forutsetninger for å delta i denne type samarbeid. Bevilgningen vil i første rekke nyttes til tilskudd til samisk deltakelse i Arktisk råd og Barentsrådet.

Rapport 2009

Midlene gikk i 2009 i all hovedsak til dekning av Sametingets deltakelse i Barentsrådet samt Samerådets og russiske urfolksrepresentanternes deltakelse på Arktisk råds møter.

Budsjett 2011

For 2011 foreslås avsatt 600 000 kroner.

8 Sekretariatet for Antarktistraktatsamarbeidet

Situasjonsbeskrivelse

Ved avslutningen av annen verdenskrig hevdet sju land suverenitetskrav i Antarktis (Storbritannia, Australia, Frankrike, New Zealand, Norge, Chile og Argentina). Storbritannias, Chiles og Argentinas kravområder dekker delvis hverandre. I tillegg hevdet USA og Sovjetunionen at de, uten å anerkjenne kravene og uten selv å fremme krav, hadde grunnlag for krav i Antarktis. Det vellykkede internasjonale forskningssamarbeidet som ble gjennomført i Antarktis under det internasjonale geofysiske år i 1957-58 førte til at Antarktistraktaten ble opprettet i 1959. Traktaten sikrer Antarktis som et demilitarisert område. Det er fri inspeksjonsrett og fri tilgang for forskning. Striden om suverenitetsspørsmålene er lagt til side ved at partene er enige om at verken traktaten selv eller tiltak truffet i dens levetid skal foregripe (prejudisere) partenes syn på suverenitetsspørsmålet. Alle traktatparter med særlig interesse og forskningsinnsats møtes til et årlig møte (Antarctic Treaty Consultative Meeting, ATCM) for å drøfte spørsmål av felles interesse og treffe beslutninger om forvaltningen av Antarktis. Traktatsamarbeidet har holdt en hel verdensdel utenfor skiftende konjukturer i verdenspolitikken og har åpnet for et enestående internasjonalt vitenskapelig samarbeid og lagt grunnlaget for internasjonalt samarbeid om bevaring av det sårbare og enestående naturmiljøet.

Mål

Et sekretariat for samarbeidet under Antarktistraktaten ble opprettet i 2004 i Buenos Aires. Sekretariatet skal bidra til en styrking og effektivisering av samarbeidet mellom partene til Antarktistraktaten. Viktigste oppgave er å betjene det årlige konsultative møtet under Antarktistraktaten (Antarctic Treaty Consultative Meeting ATCM) i nært samarbeid med vertslandet. En annen viktig oppgave er

informasjonsspredning om Antarktistraktat-systemet og aktiviteter i Antarktis.

Rapport 2009

Sekretariatet har fungert etter hensikten, og har for tiden ni ansatte, hvorav seks i full stilling og tre på deltid. Sentrale oppgaver i 2009 var forberedelse og gjennomføring av det 32. konsultative møte under Antarktistraktaten (ATCM XXXII) i Baltimore, USA, og forberedelse av ATCM 33 i Punta Del Este, Uruguay. Man har også jobbet med utvikling en elektronisk dokumentdatabase med alle møtedokumenter og vedtak siden starten av Antarktistraktatsamarbeidet.

Budsjett 2011

For 2011 foreslås avsatt 394 000 kroner.

Organisasjon for sikkerhet og samarbeid i Europa (OSSE)

Situasjonsbeskrivelse

OSSE er et viktig forum for dialog og samarbeid om europeisk sikkerhet der både USA, europeiske land, samt Russland og øvrige land i Eurasia deltar. En rekke av medlemslandene har utfordringer som kun kan møtes gjennom en bred innsats som omfatter både militær-politiske, økonomiske og menneskerettslige aspekter.

Regjeringen ser OSSEs brede feltnærver som organisasjonens fremste styrke. Gjennom såkalte sendelag i 18 av OSSEs 56 deltakerland støtter organisasjonen demokratisk utvikling, menneskerettigheter og rettsstatens prinsipper i land på Vest-Balkan, i Sør-Kaukasus og Sentral-Asia.

Mål

- OSSE skal være en alleuropeisk sikkerhetsorganisasjon som gjennom politisk samarbeid og dialog skal forebygge konflikter og håndtere nye trusler mot europeisk sikkerhet så som organisert kriminalitet, menneskehandel og terrorisme.
- OSSE skal være pådriver for militær nedrustning og tillitsskapende tiltak mellom landene i regionen.
- OSSE skal bidra til utviklingen av stabile demokratier med respekt for menneskerettighetene og en bærekraftig økonomisk utvikling som et ledd i arbeidet for et fredelig og enhetlig Europa.
- OSSE skal bistå deltakerlandene i å bygge demokratiske institusjoner, gjennomføre demo-

kratiske valg, beskytte menneskerettighetene og styrke rettsstaten, og således bistå deltakerlandene i å oppfylle sine OSSE-forpliktelser.

- OSSE, som en regional samarbeidsorganisasjon under FN, skal bistå deltakerlandene i å gjennomføre forpliktelser landene har påtatt seg i FN og andre internasjonale organisasjoner når disse forpliktelsene faller inn under OSSEs brede sikkerhetsbegrep.
- OSSE skal styrke sitt partnersamarbeid, herunder med land i Asia og Midtøsten.

Rapport 2009

På et uformelt utenriksministermøte på Korfu i juni 2009 ble det igangsatt en bredt anlagt dialog om europeisk sikkerhet, den såkalte Korfu-prosessen. Norge har i denne prosessen gitt uttrykk for viktigheten av å føre dialog samtidig som en ikke svekker etablerte sikkerhetspolitiske institusjoner.

OSSEs virksomhet i Kosovo spiller en viktig rolle, især i spørsmål knyttet til minoriteter. Regjeringen vil arbeide for et mindre, men mer fokusert OSSE-nærvær i Kosovo. Regjeringen ønsker at OSSEs betydelige engasjement i Serbia og Bosnia-Hercegovina videreføres.

OSSE har fortsatt ugjort arbeid i Øst-Europa (Moldova, Ukraina og særlig Hviterussland) og i Sør-Kaukasus, der organisasjonen rådgir og bistår landene med reformarbeidet for å sikre langsiktig sikkerhet, stabilitet og demokratiske reformer. OSSE er involvert som forhandler og observatør i de uløste konfliktene om Transnistria i Moldova og Nagorno-Karabakh i Aserbajdsjan. Det har vært betydelig aktivitet i 2009, men dessverre har det ikke lyktes å oppnå noe gjennombrudd i arbeidet med disse konfliktene heller i 2009. Regjeringen støtter formannskapetets bestrebelser i dette arbeidet.

Regjeringen beklager at OSSEs sendelag i Georgia i 2009 ble nødt til å innstille virksomheten da Russland ikke godtok en videreføring av sendelaget som ikke innebærer direkte eller indirekte anerkjennelse av utbryterregionene Abkhasia og Sør-Ossetia. Norge støtter Georgias suverenitet og territoriale integritet og oppfordrer partene til å overholde våpenhvileavtalen av 12. august 2008 og tilleggsavtalen av 8. september samme år.

Sendelagene i Sentral-Asia er OSSEs ryggrad i regionen, og regjeringen vil arbeide for at mandatene forblir så robuste som mulig. Norges økende engasjement i Sentral-Asia ble synliggjort gjennom etableringen av norsk ambassade i Astana i 2010.

OSSEs kontor for demokratiske institusjoner og menneskerettigheter (ODIHR) gjennomførte 11

valgobservasjoner i 2009. ODIHR bidro i tillegg under valget i Afghanistan i august 2009. Norge deltok i syv valgobservasjoner med totalt 12 korttidsobservatører og syv langtidsobservatører. ODIHR foretok dessuten flere mindre omfattende vurderinger av valg i regionen, spesielt i vestlige land, og blant disse av stortingsvalget i Norge.

OSSEs høykommissær for nasjonale minoriteter (HCNM), Knut Vollebæk, spilte også i 2009 en viktig rolle i arbeidet for beskyttelse av minoriteters rettigheter. Han besøker jevnlig særlig Sentral-Asia, Sør-Kaukasus, Vest-Balkan og Baltikum, men også flere EU-land. OSSEs institusjoner opplever i økende grad at deres uavhengighet kommer under press.

Norge har også i 2009 vært en pådriver for OSSEs kamp mot menneskehandel basert på regjeringens handlingsplan. På dette området er det et utbredt samarbeid mellom OSSE og Europarådet, som har fått på plass en ny overvåkingsmekanisme.

Budsjett 2011

Norges andel av OSSEs regulære budsjett er 2,05 pst., mens andelen av den såkalte Wien-skalaen for støtte til sendelag er 2,07 pst.

For 2011 foreslås avsatt totalt 26 mill. kroner.

Tilskudd til EFTA og EFTA-organer

1 EFTA-sekretariatet

Mål

Sekretariatets hovedoppgave er å fremme EFTAs samlede interesser så vel i en EØS-sammenheng som overfor tredjeland, herunder å sikre en effektiv beslutningsprosess og en parallell regelutvikling i EU og EØS. Sekretariatet har et viktig koordineringsansvar for gjennomføringen av EØS-avtalen i forhold til EU, i første rekke Kommisjonen. EFTA-sekretariatet betjener komitéstrukturen i EØS og i EFTA-sidens arbeid med utvikling av nytt EØS-regelverk. I EFTAs arbeid i forhold til tredjeland skal sekretariatet bistå medlemslandene med den nødvendige ekspertise i forhandlinger og gjennomføring av frihandelsavtaler med land utenfor EU.

Rapport 2009

Arbeidet var konsentrert om den løpende oppdatering av EØS-avtalen, samt drøftelser med Kommisjonen om utestående saker. Det ble innlemmet 283 rettsakter i EØS-avtalen. Viktige rettsakter som ble innlemmet var blant annet tjenestedirektivet,

legemiddelpakken og takdirektivet om luftforurensning. Det ble også tatt beslutninger om EØS/EFTA-statenes deltakelse i EUs satellitnavigasjonsprogrammer Galileo og EGNOS, og om et felles system for risikohåndtering av gods i handelen med tredjeland. Det ble undertegnet frihandelsavtaler med Serbia og Albania. En frihandelsavtale med Peru ble ferdigforhandlet.

2 Overvåkingsorganet (ESA)

Mål

Overvåkingsorganets hovedoppgave er å føre tilsyn med at EFTA/EØS-landene gjennomfører og anvender reglene i EØS-avtalen i samsvar med avtalens forpliktelser. En viktig oppgave for overvåkingsorganet er å håndheve regelverket innenfor områdene offentlig innkjøp, statsstøtte og konkurranse.

Rapport 2009

Hovedoppgaven i 2008 var knyttet til en omfattende generell overvåking av landenes gjennomføring i nasjonal rett av de rettsakter som inngår i EØS-avtalen. Ved utgangen av 2009 var antall bindende EØS-rettsakter om lag 6 400. Norge hadde pr. november 2009 gjennomført 99,5 pst. av direktivene for det indre marked, ifølge ESAs halvårslige resultatavtale.

3 EFTA-domstolen

Mål

Domstolens hovedoppgave er å avgi rådgivende uttalelser om fortolkning av EØS-avtalen på anmodning fra nasjonale domstoler og å dømme i de saker som Overvåkingsorganet reiser mot et EFTA/EØS-land, eventuelt av et annet EFTA/EØS-land. Domstolen behandler også anker mot avgjørelser tatt av Overvåkingsorganet i konkurransesaker, herunder statsstøtte.

Rapport 2009

Domstolen ferdigbehandlet fem saker i 2009, alle ved domsavsigelser.

Budsjett 2011 for EFTA og EFTA-organer

Bevilgningen dekker de norske bidrag til EFTAs organer: EFTA-sekretariatet, Overvåkingsorganet (ESA) og EFTA-domstolen. EFTA-organenes budsjett går i hovedsak til personell og drift. I tillegg finansieres tilskudd til faglig bistand og andre støt-

teprosjekter overfor tredjeland over EFTA-sekretariatets budsjett. Bevilgningsforslaget for 2011 tar hensyn til forventet lønns- og prisstigning. I 2010 er Norges budsjettandel for EFTA-sekretariatet 56,29 pst. For EØS-organene ESA og Domstolen, der Sveits ikke er bidragsyter, er budsjettandelen 89,0 pst.

For 2011 foreslås avsatt totalt 220 mill. kroner til EFTA og EFTA-organer.

Tilskudd til Nordisk Ministerråds virksomhet

Situasjonsbeskrivelse

Det formelle nordiske regjeringssamarbeidet blir forvaltet av Nordisk Ministerråd. Statsministrene har det overordnede ansvar for samarbeidet mens samarbeidsministrene har det løpende koordineringsansvar. Viktige områder for Norge er utdanning og forskning, klima og miljø, helse og velferd. Dessuten legges det stor vekt på samarbeidet med Nordvest-Russland og med EU. Norge legger stor vekt på arbeidet med å avvikle unødige grensehindre mellom de nordiske land. Norge har et stort engasjement innenfor Nordisk Ministerråd og arbeider for å utvikle potensialet gjennom det nordiske globaliseringsinitiativet og i tilknytning til europeiske samarbeidsspørsmål. Samarbeidet er bredt og omfatter de fleste politikkområder.

Det nordiske globaliseringsinitiativet, som ble initiert av statsministrene i 2007, videreføres med nye tiltak innenfor bl.a. helse og velferd, klimavennlige bygg, eScience og bærekraftig transport. Programmet om helse og velferd handler om den nordiske velferdsmodellens bærekraft og sentrale utfordringer velferden i de nordiske land står overfor idag.

Mål

Formålet er å bidra til bedre resultater på nasjonalt nivå og til nordisk nytte. En viktig målsetting er også fortløpende å sikre fornying og effektivisering av samarbeidet.

Rapport 2009

I det nordiske toppforskningsinitiativet (TFI) er samtlige delprogram satt i gang. Det omfatter seks områder: effektstudier og tilpassing til klimaendringer, klimaendringens vekselvirkning med kryosfæren, enerigeffektivisering med nanoteknologi, integrering av storskala vindkraft, bærekraftig biodrivstoff og CO₂ fangst og lagring. TFI skal profilere Norden innenfor ovennevnte områder og bidra til nordisk merverdi ved å styrke fag- og innova-

sjonsmiljøene på tvers av landegrensene og legge til rette for økt mobilitet av kompetanse.

40 000 nordboere arbeidspendler til et annet nordisk land, mange av dem mellom Norge og Sve- rige. Det er positivt at mobiliteten i Norden er blitt større, men det stiller samtidig store krav til de nor- diske landene om sammen å bidra til å løse eksiste- rende grensehindre og arbeide aktivt for å unngå at nye oppstår. Grensehinderforum spiller en viktig rolle i dette arbeidet. Forumet tok en rekke initiativ overfor nasjonal forvaltning og det politiske syste- met i de nordiske land for å lette flytting over gren- sene på grunn av arbeid, studier og annet. Statsmi- nistrene har forlenget grensehinderforums man- dat, og Bjarne Mørk-Eidem fortsetter som norsk grensehinderrepresentant.

Fagdepartementene har vært aktive innenfor sine respektive områder. Under Expo-2010 i Shang- hai har det vært felles nordiske arrangementer. Det var et utstrakt samarbeid før klimatoppmøtet i København med seminarer og workshops. Det ble utarbeidet en rapport «Nordic Climate Change Research» som viser de nordiske landenes delta- kelse internasjonalt på feltet, med eksempler på hvordan Norden kan støtte u-landene i deres klima- innsats. Norge var i mars vertskap for et møte mel- lom justisministrene i de nordiske og baltiske land, der bl.a. alternative straffereaksjoner ble drøftet.

Budsjett 2011

Andelen er en BNI-basert nordisk fordelingsnøk- kel, og norsk andel for 2011 forventes å være 29,0 pst.

Det foreslås avsatt 284,9 mill kroner i 2011.

Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling (OECD)

Situasjonsbeskrivelse

OECD er et forum hvor Norge møter de største aktørene i verdensøkonomien som for eksempel G7-landene og sentrale G20-aktører. OECD har de senere år innledet samarbeid med viktige ikke-vest- lige medlemsland som Kina, India, Sør-Afrika, Bra- sil og Indonesia som innehar en stadig viktigere rolle i verdensøkonomien.

OECD har unike forutsetninger for å håndtere felles problemstillinger innenfor økonomi, miljø, handel, utvikling, utdanning, sosiale spørsmål og en rekke andre områder. OECDs analyser er vik- tige innspill til den nasjonale politikktutforming og de fleste norske departementer er involvert i arbeidet.

Mål

Norge arbeider for at OECD skal befeste sin posi- sjon som et sentralt samarbeidsforum i møtet med globaliseringens utfordringer i det 21. Århundre og bidra til å utvikle balansert og bærekraftig vekst for sine medlemmer. Regjeringen legger vekt på OECDs ekspertise på miljøområdet som en viktig premissleverandør i den globale klimadebatten, samt at OECD skal bruke sin tverrfaglige styrke til å bidra til globale løsninger, som også inkluderer utviklingsland.

Rapport 2009

OECD konsentrerte i stor grad sin innsats rundt håndteringen av finanskrisen, med tilhørende anbefalinger innen økonomisk politikk i vid for- stand. OECD har vært en sentral bidragsyter til G- 20s reformarbeid, og organisasjonen spiller en vik- tig rolle på områder som klima, antikorrupsjon og i arbeidet mot skatteparadis. I tillegg har det vært fokusert på å styrke OECDs utadrettede virksom- het og relevans i en verden preget av en ny økono- misk maktbalanse. Som ledd i arbeidet for å finne nye og bærekraftige områder for økonomisk vekst, har organisasjonen særlig jobbet med grønn vekst og innovasjon.

OECD gjennomførte forhandlinger om med- lemskap med Chile, Estland, Israel, og Slovenia. Forhandlingene med Chile ble fullført i desember 2009 og Chile ble OECDs 31. medlem i mai 2010. Forhandlingene med Estland, Israel og Slovenia ble fullført våren 2010. Disse landene ble formelt invitert til å slutte seg til OECD i mai 2010. OECD- medlemskapet trer først formelt i kraft etter ratifi- kasjon i de tre landenes nasjonalforsamlinger. Med denne utvidelsen vil OECD bestå av 34 medlem- mer. Utvidelsen gjør OECD mer global og styrker organisasjonen som premissleverandør for robuste reformer i medlemslandene. OECD forhandler med Russland om medlemskap. Norge har tatt aktiv del i tiltredelsesforhandlingene med nye med- lemsland, og vært en pådriver for at israelsk OECD-medlemskap ikke skal ha noen innvirkning på sluttstatusforhandlingene om grensedragning i okkuperte områder. Muligheten for å skille statis- tikk fra Israel og bosettinger skal drøftes videre i en ekspertgruppe i OECD.

Regjeringen har arbeidet for å utnytte bedre OECDs tverrfaglige styrke ved å fremme mer hori- sontalt samarbeid innenfor organisasjonen og inkludering av utviklingsaspektet for å sikre glo- bale løsninger. Norge har bidratt inn mot OECDs arbeid med strategiene for grønn vekst og innova-

sjon, samt i arbeidet med forslag til bærekraftige løsninger på finans- og økonomikrisen. Norge har vært en aktiv deltaker i fornyelsen av OECDs utviklingskomité, for at den bedre skal kunne møte nye utfordringer innenfor dagens utviklingsarkitektur.

Budsjett 2011

For 2011 foreslås det avsatt 26 mill. kroner. Det fremmes i tillegg forslag om at Stortinget samtykker i at Norge slutter seg til toårig budsjettvedtak i OECD, jf. forslag til romertallsvedtak.

Verdens handelsorganisasjon (WTO)

Situasjonsbeskrivelse

WTO har nå 153 medlemmer, hvorav hovedparten er utviklingsland. Ytterligere 29 land forhandler om medlemskap. Organisasjonen har som hovedmålsetting å videreutvikle et regelbasert og åpent multilateralt handelssystem for å skape bedre forutsetninger for økonomisk vekst og velferd, ikke minst i utviklingslandene.

WTOs regelverk er omfattende, og gir medlemmene tilgang til en juridisk bindende tvisteløsningsmekanisme. I likhet med Norge understreker de fleste av WTOs medlemsland, og ikke minst utviklingslandene, betydningen av å nå frem til et godt forhandlingsresultat i den såkalte Doha-runden, men det er usikkert om det vil være mulig å nå frem til en avtale med det første.

Mål

Norge har sterk interesse av å delta i et bredt og forpliktende multilateralt handelssystem som bidrar til å gi norsk næringsliv stabile og forutsigbare rammevilkår. Regjeringen legger stor vekt på å bidra til å videreutvikle WTOs regelverk samt sikre implementeringen av denne til et best mulig redskap for rettferdig global styring på handelsområdet. Regjeringen vil derfor videreføre Norges aktive deltakelse i WTO, og vil søke å bidra konstruktivt til å føre Doha-runden frem til et tilfredsstillende sluttresultat. Regjeringen vil i den forbindelse legge stor vekt på at utviklingslandenes, og spesielt de minst utviklede landenes, interesser ivaretas i forhandlingene.

Rapport 2009

Norge videreførte sin aktive deltakelse i den pågående forhandlingsrunden i 2009. Utover dette ble det regulære arbeidet i WTOs mange ulike organer ivaretatt. Norge har videreført sin deltakelse i for-

handlinger om WTO medlemskap for en rekke land, med særlig vekt på Russland og landene på Balkan. Norge deltok i WTOs gjennomgang av handelsrelatert bistand, og i desember ble det avholdt den første ordinære ministerkonferanse siden 2005, der WTOs betydning for global vekst og stabilitet ble bekreftet.

Budsjett 2011

For 2011 foreslås avsatt 9,6 mill. kroner. Det fremmes forslag om at Stortinget som i foregående år samtykker i at Norge slutter seg til toårig budsjettvedtak i WTO, jf. forslag til romertallsvedtak.

Internasjonalt energisamarbeid

1 OECDs atomenergibyrå (NEA)

Situasjonsbeskrivelse

NEAs oppgaver er å fremme bruk av atomenergi for fredelige formål. Norge deltar i NEAs arbeid. NEA er sekretariat for komiteen som ivaretar MNEPR-avtalen (multilateral juridisk rammeavtale for bistand til Russland på atomsikkerhetsområdet).

Mål

Blant målene er forskning, informasjonsutveksling og faglig bistand om driftssikkerhet og atomavfallsbehandling/-lagring ved atominstallasjoner i Sentral- og Øst-Europa.

Rapport 2009

Utvikling av god sikkerhetskultur står sentralt i NEAs bistand til land i Sentral- og Øst-Europa. De viktigste virkemidlene er samarbeidsprogrammer, utveksling av informasjon, seminarer og opphold for eksperter ved anlegg i NEAs medlemsland, inkludert ved Institutt for energiteknikk på Kjeller og i Halden.

Budsjett 2011

For 2011 foreslås avsatt 1,4 mill. kroner til OECDs atomenergibyrå (NEA).

Det internasjonale atomenergibyrådet (IAEA)

Situasjonsbeskrivelse

IAEA spiller en sentral rolle i arbeidet for å hindre spredning av kjernefysiske våpen. Samtidig legger organisasjonen til rette for fredelig utnyttelse av

kjernekraft basert på strenge kontrollordninger. IAEA har utviklet en rekke instrumenter for å hindre at kjernefysisk materiale kommer på avveie eller rammer miljøet. Organisasjonen har også et viktig ansvar for å påse at ikke-spredningsforpliktelsene i Avtalen om ikke-spredning av kjernevåpen (NPT) overholdes. Videre arbeider IAEA aktivt for å avdekke ulovlige nettverk for spredning av kjernefysisk teknologi og materiale. IAEA bistår også utviklingsland med å nyttiggjøre seg kjernefysisk teknologi innen helse, landbruk, vannforsyning og miljøovervåking. IAEA forventer at bruken av kjernekraft vil øke i årene som kommer. Dette vil stille nye krav til trygghetsiltak for driften av kjernekraftanlegg og håndtering av avfall.

Mål

- Arbeide for bred internasjonal politisk støtte til IAEAs oppgaver og sikre de finansielle rammer for gjennomføringen av organisasjonens mandat.
- Styrke IAEAs ikke-spredningsarbeid og kontrolloppgaver i blant annet Iran og Nord-Korea.
- Styrke IAEAs muligheter til å utføre sikkerhetskontroll og verifikasjon av sivile kjernefysiske aktiviteter, begrensning i bruken av høyanriket uran i sivil sektor, og for å få plass internasjonale mekanismer for kjernefysisk brenselproduksjon.
- Styrke IAEAs innsats for kjernefysisk trygghet og når det gjelder bistand til utviklingsland for bruk av kjernefysisk teknologi.
- Arbeide for at likestillingsperspektivet integreres bedre i de ulike deler av organisasjonens arbeid og at flere kvinner tilsettes på saksbehandler- og ledernivå.

Rapport 2009

Norge var ikke medlem av IAEAs styre i 2009, men deltok på alle styremøtene og holdt egne innlegg i prioriterte saker. Den 1. desember 2009 tok japaneren Yukiya Amano over som ny generaldirektør for IAEA etter Mohamed ElBaradei som hadde denne stillingen i 12 år. I 2009 var det stor oppmerksomhet om Irans kjernefysiske program. IAEAs rapporter slo fast at Iran fortsatt ikke utviste det samarbeid og den åpenhet som er nødvendig for å gjenopprette landets internasjonale troverdighet. Norge har arbeidet for å få Iran til å etterkomme de internasjonale påleggene om å suspendere sensitive kjernefysiske aktiviteter og samarbeide fullt ut med IAEA. Samtidig understreket Norge nødvendigheten av å nå frem til en politisk forhandlingsløsning.

Etter at Norge gikk ut av styret i 2007, har Norge i ulike fora fortsatt tatt til orde for en styrking av IAEAs politiske og økonomiske evne til å gjennomføre sitt inspeksjons- og bistandsregime for å sikre at kjernefysisk aktivitet og anlegg opererer i tråd med inngåtte sikkerhetsavtaler. Fra norsk side støttet man også forsterket innsats fra IAEA i arbeidet for å sikre at statspartene til ikke-spredningsavtalen (NPT) etterlever sine folkerettslige forpliktelser gjennom de forsterkede verifikasjonsmekanismene (tilleggsprotokollen). Norge har støttet opp om arbeidet for å utvikle multilaterale mekanismer for produksjon av kjernefysisk brensel og håndtering av dets avfall. Dette er viktig for å unngå at mange nye land utvikler slik produksjonskapasitet, noe som kan representere både en spredningsrisiko og en miljørisiko. Videre har Norge fortsatt arbeidet med å begrense bruken av høyanriket uran i sivil sektor. Norge har også arbeidet for at IAEA ytterligere skal styrke sin faglige bistand innen helse, matproduksjon, kartlegging av rent drikkevann og miljøovervåking. I lys av den forventede økningen i bruken av kjernekraft videreførte Norge arbeidet for å sikre IAEA en tilstrekkelig og forutsigbar finansiering av trygghetsarbeidet.

Budsjett 2011

Av det regulære bidraget forutsettes 33 pst. som offisiell utviklingshjelp (ODA) som budsjetteres under kap. 170, post 78 under programområde 03. For 2011 foreslås avsatt 12,6 mill. kroner under programområde 02.

3 Det internasjonale energibyrå (IEA)

Situasjonsbeskrivelse

Det siste året har vært preget av økonomisk usikkerhet og i 2009 falt energietterspørselen globalt. Usikkerhet knyttet til pris og etterspørsel påvirker investeringsnivået og -takten. Imidlertid forventes etterspørselen etter energi å øke fremover, særlig i fremvoksende økonomier. Andelen fra fossile brenslere som kull, olje og gass forventes å være høy også de kommende årtier, også under et mer klimavennlig regime. Energisektoren står for større utslipp av klimagasser enn noen annen sektor. For å redusere klimagassutslippene er det nødvendig å bruke energi mer effektivt, øke andelen av fornybar energi og annen energiproduksjon med lave klimagassutslipp, samt fortsette utviklingen av klimateknologi for fangst og lagring av CO₂.

Energi- og klimarelaterte problemstillinger står høyt på den internasjonale dagsordenen og IEA,

OECD-landenes samarbeidsorganisasjon innenfor energiområdet, er en svært viktig aktør med sine analyser av globale energi- og klimaspørsmål. IEAs energi- og klimafaglige analyser og tilhørende anbefalinger tillegges betydelig vekt. IEA spiller en sentral rolle når det gjelder å fremme karbonfangst og lagring som nødvendig klimateknologi. IEAs bidrag til energiforsyningssikkerhet, og en stadig styrking av båndene til ikke-medlemsland, som bl.a. Kina, India og Russland, er av stor betydning.

Mål

IEAs målsetting er å bidra til forsyningssikkerhet for deltagerlandene og fremme av en mer bærekraftig energibruk. Gjennom analyser og rapporter er IEA en viktig premissleverandør til diskusjonene om globale energi- og klimautfordringer. Datainn-samling, analyse og utarbeidelse av energistatistikk utgjør en sentral del av IEAs arbeid. Energisektorens rolle for klimapolitikken blir et stadig mer dominerende tema for organisasjonen. IEA er også blitt en aktiv deltager i den globale energidialogen mellom produsenter og konsumenter. Dette skyldes erkjennelsen om et stadig mer globalt energimarked, økende gjensidig økonomisk avhengighet land imellom og de globale miljø- og klimautfordringer. Den har etablert strukturerte dialoger med ikke-medlemsland, der Russland, Kina og India er prioritert. IEA er en sentral organisasjon i internasjonal energi- og klimapolitikk og et viktig organ for å gjøre norske energipolitiske syn og interesser gjeldende.

Rapport 2009

Hovedinnsatsområdene i 2009 har vært forsyningssikkerhet og energipolitikk som sikrer nasjonal og internasjonal økonomisk og sosial utvikling, samt globale klima- og miljøhensyn. Analyse av energisektorens betydning for klimautviklingen har stått sentralt, ikke minst gjennom publikasjonen *World Energy Outlook*, som skisserer forskjellige energi- og utviklingsscenarier. *World Energy Outlook for 2009 (WEO2009)* hadde et særlig fokus på klimaanalysene og utgav et eget klimabilag forut for COP15. Videre inneholdt WEO2009 en analyse av globale gassmarkedsutsikter, inkludert ukonvensjonell gass, og en presentasjon av energitrendene i Sørøst-Asia. WEO2010 vil ha fokus på følgende seks områder: utsiktene for fornybar energi, klimapolitikk, subsidier på fossile brennstoff, energifattigdom, energipotensialet i Kaspiregionen og ukonvensjonell olje. Publikasjonen *Energy Technology Perspectives (ETP)*, som har et perspektiv fram til

2050, ble publisert i juli 2010. ETP analyserer hvilke teknologier for energibruk og -produksjon som vil være viktige framover. Studien identifiserer 17 nøkkelteknologier og angir veikart for disse.

Budsjett 2011

For 2011 foreslås avsatt 2 mill. kroner.

4 Det europeiske energicharter (ECT)

Situasjonsbeskrivelse

ECT var et initiativ fra Nederlands statsminister på EUs toppmøte i 1990 for å legge forholdene til rette for utenlandske investeringer innenfor energisektoren i det tidligere Sovjetunionen og Øst-Europa, samt integrere landenes energisektorer med Europa og verdensmarkedet. Norge undertegnet ECT i 1994, men har ikke ratifisert med begrunnelse i at traktatens tvisteløsningsmekanisme (internasjonal voldgift) er i strid med Grunnloven. Norge har imidlertid implementert charteret i praksis. ECT trådte i kraft i 1998 og i dag har alle 52 signatarstater ratifisert med unntak av Russland, Norge, Island, Hviterussland og Australia.

Mål

ECTs målsetting er å bidra til større sikkerhet i energileveranser, økt effektivitet i bruk av energi, reduksjon av miljøproblemer knyttet til energiaktiviteter og økte investeringer i slike aktiviteter i området som dekkes av chartersamarbeidet. Med charteret er det også avgitt en politisk erklæring som bl.a. henviser til statenes suverene rettigheter over energikildene basert på ikke-diskriminerende og markedsorientert prisdannelse. Det er senere inngått en juridisk bindende chartertraktat for langsiktig samarbeid, et liberalisert energimarked og beskyttelse av investeringer.

Rapport 2009

ECT har avholdt en rekke arbeidsgruppemøter og konferanser i 2009, i tillegg til den årlige ECT-konferansen som fant sted i Roma. Russlands beslutning i juni 2009 om å ikke ville bli part i ECT, samt president Medvedevs forslag om nye prinsipper for globalt energisamarbeid preget deler av ECTs arbeid i 2009. *Romauttalelsen* som ble vedtatt under den årlige ECT-konferansen i desember 2009 gir støtte til så vel ECT som til viktige prinsipper i Medvedevs forslag, samt viktigheten av at ECT-prosessen reflekterer endringer og utfordringer i de internasjonale energimarkedene. En permanent

strategigruppe er nedsatt for å se på mulige måter å modernisere energicharterprosessen. Gruppen ledes av Norge, og erstatter den tidligere ad hoc gruppen.

Budsjett 2011

For 2011 foreslås avsatt 578 000 kroner.

5 Norsk deltakelse i Det nye byrået for fornybar energi (IRENA)

Situasjonsbeskrivelse

Norge undertegnet vedtektene for opprettelsen av Det nye byrået for fornybar energi (International Renewable Energy Agency – IRENA) i Bonn 26. januar 2009 og ratifiserte 4. september 2009. Hittil har 145 land undertegnet vedtektene og 20 land har ratifisert. Organisasjonen er åpen for alle land som er medlem av FN.

Mål

Målsettingen er å utvikle IRENA til et kompetansesenter for å spre satsingen på bærekraftig fornybar energi globalt, ikke minst til utviklingsland og land med raskt voksende økonomi. Alle bærekraftige fornybare energikilder omfattes av IRENAs virkeområde, herunder vannkraft. Ingen eksisterende internasjonal organisasjon har fremme av fornybar energi som sitt eneste formål. Norges ambisjon om å være en aktiv utenrikspolitisk aktør på energi- og klimaområdet, som innen Ren energi for utvikling, Klima- og skogprosjektet, samt karbonfangst og lagring, skaper forpliktelser og forventninger om å støtte initiativ for fremme av fornybar energi. Norge ønsker å bidra til at IRENA utvikles til en effektiv organisasjon som fremmer utbredelsen av bærekraftig fornybar energi globalt.

Det er nedsatt en forberedende kommisjon som skal ta seg av alle administrative oppgaver og arbeidsprogrammet fram til IRENAs vedtekter er trådt i kraft. Dette vil skje når 25 land har ratifisert vedtektene.

Under møte i den forberedende kommisjon 29. juni 2009 ble det besluttet at Abu Dhabi i De arabiske emirater (FAE) skal være midlertidig hovedsete for IRENA. Permanent hovedsete velges på den første generalforsamlingen, etter at 25 land har ratifisert og statuttene da er trådt i kraft.

Budsjett 2011

Medlemslandenes finansielle bidrag skal baseres på FNs bidragsskala. Fram til vedtektene til IRENA

trer i kraft, er budsjettbidragene basert på frivillighet. Norge vil i 2010 betale USD 151 454 i frivillig bidrag. Det norske bidraget til IRENAs driftsbudsjett i 2011 anslås til om lag 2,5 mill. kroner

Multilaterale eksportkontrollfora

Situasjonsbeskrivelse

Aktiviteten i de multilaterale eksportkontrollregimene har økt betydelig de siste årene. Det er vedtatt en rekke nye forpliktelser når det gjelder nasjonale tiltak for å hindre spredning av våpen, militært materiell, samt leveringsmidler og flerbruksvarer for masseødeleggelsesvåpen, bl.a. til ikke-statlige aktører. Det har vokst frem en betydelig utadrettet virksomhet, hvor det føres dialog med ikke-medlemmer om ikke-spredning og nødvendigheten av å gjennomføre nasjonal eksportkontroll basert på internasjonale regimestandarder. Fra norsk side arbeides det aktivt innenfor regimene for å sikre at retningslinjer og varelister er relevante i forhold til dagens spredningstrussel og den teknologiske utviklingen. Australia-gruppen arbeider mot spredning av kjemiske og biologiske våpen og Nuclear Suppliers Group (NSG) og Zangger-komiteen mot spredning av kjernefysiske våpen. Regimet mot spredning av missilteknologi (MTCR) søker å hindre spredning av missiler for levering av slike våpen. Wassenaar-samarbeidet har som mål å samordne eksportkontrolltiltak for konvensjonelle våpen og høyteknologiske flerbruksvarer. Eksportkontroll basert på regimenets retningslinjer og varelister gjennomføres i nasjonale lovverk og nasjonal praktisering. Regimene har de siste årene også oppnådd betydelig anerkjennelse som effektive kontrollregimer, særlig ved at FNs Sikkerhetsråd anvender eksportkontrollregimenets varelister og retningslinjer i sanksjonene mot Iran og Nord-Korea.

Mål

Målsettingen for arbeidet i de multilaterale eksportkontroll- og ikkespredningsregimene er å hindre spredning av varer, materialer, substanser og teknologi som kan bidra til utvikling og produksjon av masseødeleggelsesvåpen, samt levering av slike våpen. I tillegg skal det multilaterale samarbeidet hindre destabiliserende konvensjonelle våpenleveranser gjennom åpenhet og ansvarlighet i nasjonal eksportpolitikk. Gjennom det multilaterale arbeidet søkes det å bygge høye internasjonale eksportkontrollstandarder. Norge vil fortsette å bidra aktivt i dette arbeidet. Norge leder Wassenaar-samarbeidets politiske arbeidsgruppe (GWG) i 2010.

Regjeringen har som mål å innføre sluttbrukerklæring fra alle land, og arbeide for at dette blir norm i NATO. Regjeringen vil arbeide for at merking og sporingsmekanismer for norske våpen og ammunisjon utbedres, og jobbe for tilsvarende systemer internasjonalt.

Rapport 2009

Etter terroranslagene i USA i september 2001 har de multilaterale eksportkontrollregimene intensivert sine aktiviteter bl.a. når det gjelder utveksling av relevant informasjon samt styrking av retningslinjer og varelistes. Norge deltar aktivt i dette arbeidet. Med sikte på å hindre spredning av sensitive varer og teknologi til terrorister og ikke-statlige aktører har Norge gjennomført en rekke forskriftsendringer for å styrke gjennomføringen av den strategiske eksportkontrollen de siste årene. Et forslag om å ta inn kontroll med transport av sensitive varer i eksportkontrollloven er nå til vurdering. Utenriksdepartementet har også tatt initiativ for å avklare mulige tiltak for å hindre spredning gjennom kunnskapsoverføring. EUs utenriksministre besluttet i desember 2008 en felles holdning om våpeneksport. I mai 2009 ble fellesholdningens åtte normative kriterier tatt inn i det norske regelverket.

Budsjett 2011

Norges faste bidrag til Wassenaar-samarbeidet antas å utgjøre 130 000 kroner i 2011.

Marine ressurser

1 Den internasjonale hvalfangstkommisjon (IWC)

Situasjonsbeskrivelse

IWC har i flere år vært preget av sterk og tildels lammende polarisering mellom tilhengere og motstandere av fangst, og den fungerer derfor ikke i samsvar med sitt folkerettslige grunnlag, nedfelt i den internasjonale konvensjonen for regulering av hvalfangst. Årsmøtet 2010 lyktes ikke i å bryte den fastlåste situasjonen.

Mål

Norges målsetning er å få kommisjonen til å utføre sine forvaltningsoppgaver i samsvar med konvensjonen, hvilket bl.a. innebærer å fastsette kvoter for kommersiell fangst der dette kan skje innen bærekraftige grenser.

Rapport 2009

Årsmøtet 2008 brakte ingen fremgang i arbeidet med sentrale instrumenter som Den reviderte forvaltningsordning (RMS) og bekreftet den fastlåste situasjonen. For å få kommisjonen ut av denne fastlåste situasjonen hadde årsmøtet i 2008 besluttet å opprette en egen arbeidsgruppe for å stake ut en kurs for den fremtidige virksomheten. Gruppen møttes flere ganger i 2009, uten å gjøre nevneverdig fremskritt i retning av en felles plattform. Norge har deltatt i gruppen.

Budsjett 2011

Norge vil fortsette sine anstrengelser for å få kommisjonen til å fungere som det forvaltningsorgan den er ment å være. Medlemslandenes bidrag kalkuleres, i likhet med tidligere år, på grunnlag av bl.a. BNI og hva slags fangst landet driver, og Norges bidrag for 2011 antas å ville utgjøre 589 000 kroner.

2 Kommisjonen for bevaring av levende ressurser i Antarktis (CCAMLR)

Situasjonsbeskrivelse

Kommisjonen for bevaring av levende ressurser i Antarktis (CCAMLR) ligger langt fremme i bekjempelsen av urapportert, uregulert og ulovlig fiske (IUU-fiske) gjennom blant annet svartelisting av IUU-fiskefartøyer, sentralisert satellittovervåking og et internasjonalt system for fangstdokumentasjon. Fangstoppgever og -overslag tyder på at dette arbeidet nå begynner å bære frukter. CCAMLR er blant de fiskeriorganisasjoner som er kommet lengst i anvendelse av en økosystembasert tilnærming i ressursforvaltningen. Organisasjonen er en integrert del av det internasjonale samarbeidet om Antarktis-spørsmål.

Mål

CCAMLR har som formål å forvalte levende marine ressurser i området rundt Antarktis.

Rapport 2009

Norske fartøyer deltar i fisket etter både tannfisk og krill, og interessen for denne virksomheten er stigende. I 2007-2008 ble det gjennomført et norsk forskningstokt i Sørishavet ledet av Havforskningsinstituttet i Bergen. Norge støtter aktivt opp under Vitenskapskomiteens arbeid for å legge til rette for vitenskapelig basert forvaltning.

Budsjett 2011

For 2011 foreslås avsatt 770 000 kroner.

Kap. 117 EØS finansieringsordningene

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2009	Saldert budsjett 2010	Forslag 2011
72	EØS-finansieringsordningen 2004-2009, <i>kan overføres</i>			1 485 789
73	Den norske finansieringsordningen 2004-2009, <i>kan overføres</i>			1 147 538
74	Bilaterale samarbeidsprogram med Bulgaria og Romania 2007-2009, <i>kan overføres</i>			118 139
75	EØS-finansieringsordningen 2009-2014, <i>kan overføres</i>			100 000
76	Den norske finansieringsordningen 2009-2014, <i>kan overføres</i>			100 000
Sum kap. 117				2 951 466

EØS-finansieringsordningene er i 2011- budsjettet flyttet til nytt kap. 117 fra kap. 116, postene 71-74. Postene 75 og 76 er nye.

Norge har siden 1994 bidratt til sosial og økonomisk utjevning i EØS-området. Bidrag til EUs fattigste land gjennom ulike finansieringsordninger er på til sammen 3 272,5 mill. euro, hvorav 1 788,5 mill. euro utgjør forpliktelsen for perioden 2009-2014, jf. Prop. 160 S (2009-2010) *Samtykke til ratifikasjon av avtale mellom EØS/EFTA-statene og EU om en EØS-finansieringsordning 2009-2014, avtale med EU om en norsk finansieringsordning 2009-2014 og tilleggsprotokoll til frihandelsavtalen mellom Norge og Det europeiske økonomiske fellesskap om handel med fisk, alle av 28. juli 2010*. Beløpets størrelse i norske kroner vil variere avhengig av kursen på norske kroner. Fra og med EU-utvidelsen i 2004 er finansieringsordningene inndelt i to: en egen norsk bilateral finansieringsordning og en EØS-finansieringsordning hvor også Island og Liechtenstein bidrar. Mottakerne under finansieringsordningene 2009-2014 vil være de samme statene som mottar støtte fra finansieringsordningene 2004-2009.

I programperioden 2007-2013 (7 år) vil mer enn 1/3 av EUs budsjett, dvs. 347,4 mrd. euro, anvendes til sosial og økonomisk utjevning i EUs 27 medlemsland, hvorav 50 pst. vil gå til de 12 nyeste medlemslandene. Polen er det største mottakerlandet

både for EU-midler og EØS-midler og vil motta mer enn 67 mrd. euro over 7-årsperioden fra EU, mens landet i perioden 2009-2014 (5 år) vil motta om lag 578 mill. euro under EØS-finansieringsordningene. Det årlige bidraget er om lag 9,6 mrd. euro fra EU og 115 mill. euro under EØS finansieringsordningene. EØS-ordningene utgjør således i overkant av én pst. av det årlige bidraget fra EU til Polen.

Formålet for de nye EØS-finansieringsordningene 2009-2014 er, som for tidligere ordninger, å bidra til reduksjon av økonomiske og sosiale forskjeller i EØS-området. Innenfor de avtalte innsatsområdene vil støtte bli gitt til tiltak som er i tråd med EU og mottakerlandenes nasjonale planer og strategier for økonomisk og sosial utvikling, og således bidra til å redusere skillelinjer i Europa og til å sikre en bærekraftig utvikling. Dette er i norsk interesse.

I tillegg er det nedfelt i avtalene at de nye ordningene også skal bidra til å styrke det bilaterale samarbeidet mellom mottakerlandene og EØS/EFTA-statene. Det er lagt opp til et bredt perspektiv på hva som vil fremme det bilaterale samarbeidet. Strategisk programsamarbeid mellom fagmyndigheter i Norge og i mottakerlandene vil bli etablert der dette er ønskelig. I tillegg vil en legge forholdene til rette for prosjektsamarbeid mellom fagmiljøer i Norge og mottakerlandene, uten at dette vil

være et generelt krav for å motta støttemidler. Norges generelle omdømme og profilering i mottakerlandene vil bli styrket gjennom at Norge bidrar til landenes sosiale og økonomiske utvikling innen viktige områder, og ved at Norge opptre som en kompetent og konstruktiv partner. Mottakerlandene vil være ansvarlige for gjennomføringen av avtalte programmer og prosjekter basert på en forvaltningsmodell som bidrar til samarbeid og sikrer en forsvarlig gjennomføring. Dette vil bli fulgt opp av giverlandene.

Under postene 72-74 som gjelder EØS-finansieringsordningene 2004-2009 er det pr. 30. juli 2010 utbetalt til sammen 5,2 mrd. kroner. Ved tildelingens frist var 1 241 prosjekter og fond godkjente under ordningene. Utbetalinger under ordningene vil etter planen foregå til og med 2012.

Under postene 75-76 som gjelder EØS-finansieringsordningene 2009-2014 vil arbeidet i 2011 være preget av forhandlinger med mottakerlandene om ordningene, herunder hvordan midlene skal anvendes slik at målet om sosial og økonomisk utjevning samt styrkede bilaterale forbindelser mellom mottakerlandene og giverne kan oppnås.

Post 71 Finansieringsordningen under EØS-avtalen (1999-2003), kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Det ble i 2000 opprettet en ordning for økonomiske overføringer rettet mot sosial og økonomisk utjevning i EU for perioden 1999-2003 (jf. Innst. S. nr. 19, 2000-2001). Ordningen avløste den tidligere finansieringsordningen (låne- og tilskuddsordningen) for perioden 1994-1998. Fristen for å gi tilsagn om støtte under ordningen løp ut 31. desember 2003, men utbetalingene fortsetter utover denne dato.

Rammen for finansieringsordningen var på totalt 119 mill. euro. Den norske andelen ble beregnet til om lag 113,5 mill. euro.

Mål

Finansieringsordningen ble opprettet for å bidra til reduksjon av de økonomiske og sosiale forskjellene mellom regionene i EØS-området. Mottakerland var Portugal, Spania, Hellas, og Irland. Målsettingen var at minst 2/3 av tilskuddene skulle gå til miljøprosjekter. Videre kunne prosjekter innen transport, utdanning og akademisk forskning motta støtte under ordningen.

Rapport 2009

Over 90 pst. av midlene går til miljøtiltak og resten til de øvrige prioriterte formål. Prosjektene er i stor grad avsluttet og utbetalingene er i avslutningsfasen.

Post 72 EØS-finansieringsordningen (2004-2009), kan overføres

Post 73 Den norske finansieringsordningen (2004-2009), kan overføres

De to EØS-finansieringsordningene under post 72 og post 73 omtales nedenfor under ett på grunn av store likheter mellom de to ordningene. Ulikheter er presisert i teksten.

Situasjonsbeskrivelse

EØS-finansieringsordningen

Som følge av EØS-utvidelsesavtalen av 14. oktober 2003 er EØS/EFTA-landene forpliktet til å stille til rådighet totalt 600 mill. euro for perioden 1. mai 2004 – 30. april 2009 gjennom EØS-finansieringsordningen. I forbindelse med Bulgarias og Romanias inntreden i EØS-avtalen ble den eksisterende EØS-finansieringsordningen utvidet til også å omfatte Bulgaria og Romania fra og med 1. januar 2007. Dette medfører at EØS/EFTA-landene stiller til rådighet ytterligere 72 mill. euro i perioden 1. januar 2007 - 30. april 2009. Totalt bidrag under EØS-finansieringsordningen blir etter dette 672 mill. euro. Norges andel av beløpet utgjør om lag 94,6 pst. Mottakerland under EØS-finansieringsordningen etter utvidelsen i 2007 er Bulgaria, Estland, Hellas, Kypros, Latvia, Litauen, Malta, Polen, Portugal, Romania, Slovakia, Slovenia, Spania, Tsjekkia og Ungarn.

Den norske finansieringsordningen

I forbindelse med EØS-utvidelsesavtalen av 14. oktober 2003 ble det i tillegg inngått en særskilt avtale mellom Norge og Det europeiske fellesskap om å opprette en norsk finansieringsordning. Gjennom denne ordningen stiller Norge til rådighet 567 mill. euro. i perioden 1. mai 2004 – 30. april 2009. Mottakerlandene under den norske finansieringsordningen er de ti landene som ble medlemmer av EU i 2004, dvs. Estland, Kypros, Latvia, Litauen, Malta, Polen, Slovakia, Slovenia, Tsjekkia og Ungarn. Bulgaria og Romania inngår ikke i den norske finansieringsordningen, men er underlagt egne bilaterale samarbeidsprogram, se post 74.

For begge ordningene ble prosjektforslag vedtatt av giverlandene innen fristen 30. april 2009, mens prosjektkostnader for vedtatte prosjekter kan påløpe frem til og med 30. april 2011. Hovedansvar for gjennomføring av prosjekter er lagt til mottakerlandene. Utenriksdepartementet har forvaltningsansvar for ordningene på norsk side, mens et eget sekretariat, Financial Mechanism Office (FMO), står for den daglige forvaltningen. Det er etablert en egen styringskomité for EØS-finansieringsordningen, Financial Mechanism Committee (FMC), bestående av de tre giverlandene. Administrative utgifter knyttet til forvaltningen av ordningene dekkes over postene. I alle landene som omfattes av ordningene er det risiko forbundet med å gi finansiell støtte. Det er derfor lagt stor vekt på kontroll og revisjon i regelverket som er etablert. Videre har man fokus på mål- og resultatoppnåelse både på prosjektnivå og i forhold til ordningene som helhet.

Mål

Formålet med ordningene er å bidra til å redusere økonomiske og sosiale forskjeller i EØS-området. Dette er i norsk interesse. I tillegg er det et ønske om å styrke de bilaterale forbindelsene mellom Norge og mottakerlandene gjennom ordningene. Støtte gis til prosjekter/fond i mottakerlandene innenfor områdene:

- Miljøvern og fremme av bærekraftig utvikling.
- Bevaring av europeisk kulturarv.
- Utvikling av menneskelige ressurser.
- Helse og barn.
- Akademisk forskning innen de nevnte områdene.

For å bidra til å styrke de nye medlemslandenes evne til fullt ut å delta i det indre marked i EØS er det under den norske ordningen i tillegg mulighet for å støtte:

- Schengen-tilpasning og styrking av rettsvesenet.
- Regionalpolitikk.
- Grenseoverskridende samarbeid.
- Gjennomføring av EU-regelverket.

Rammeavtaler med de enkelte mottakerlandene fastlegger nærmere mål og prioriteringer for hvert av landene. Likestilling, bærekraftig utvikling og godt styresett er tverrgående hensyn som skal ivaretas i alle prosjekter som støttes.

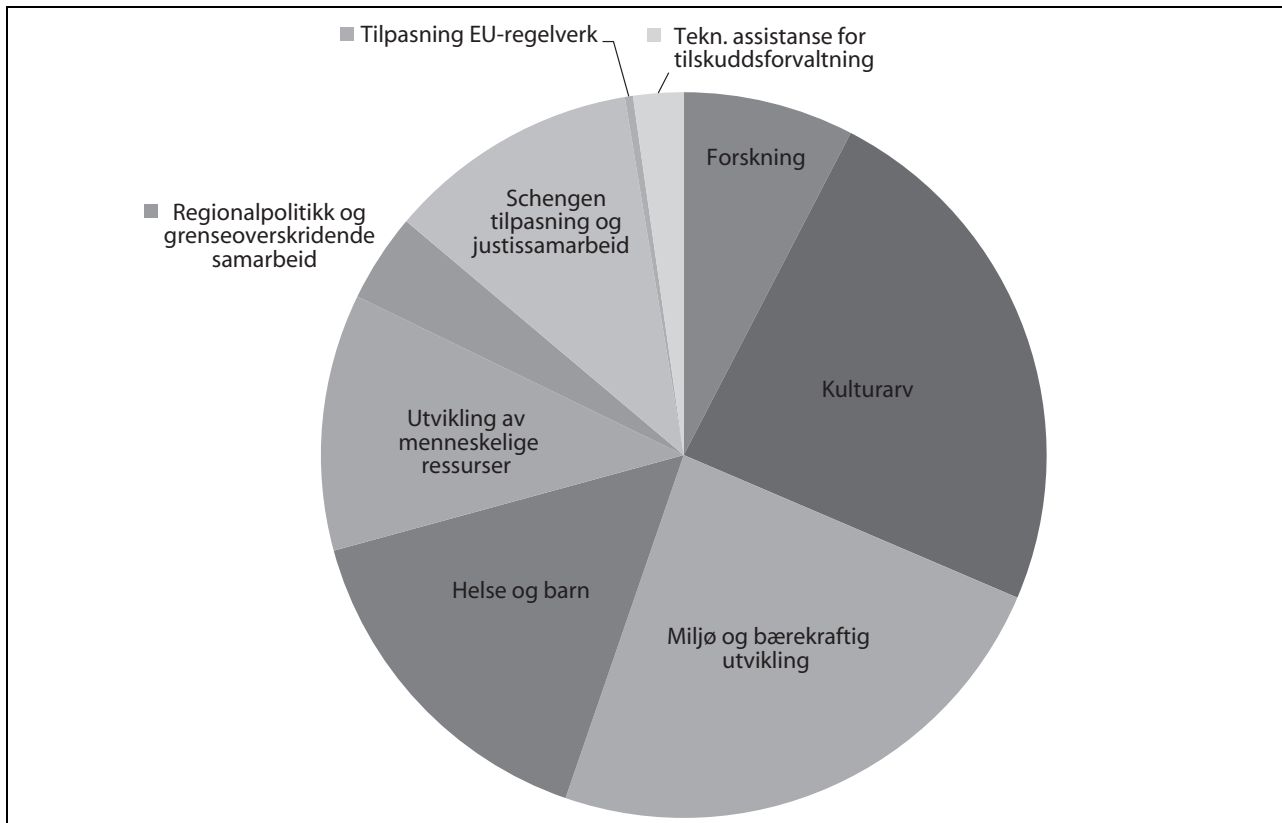
Likestilling er ikke et eget målområde definert i rammeavtalene med mottakerlandene, men likestillingsprosjekter kan støttes som en del av andre målområder. I tillegg vil det gjennom fondene for frivillige organisasjoner i noen land bli rettet spesiell oppmerksomhet mot likestilling.

Rapport 2009

Alle midlene ble tildelt enkeltprosjekter eller fond innen den oppsatte fristen 30. april 2009. Det ble i 2009 utbetalt 940,5 mill. kroner over post 72 og 938,9 mill. kroner over post 73. Pr. 1. september 2010 er 113 prosjekter ferdigstilt. Fremdriften i prosjektgjennomføringen varierer mellom land og mellom sektorer.

Miljøvern og fremme av bærekraftig utvikling

Miljøvern og bærekraftig utvikling er det området som mottar mest midler. 60 av 326 enkeltprosjekter er ferdigstilt. Støtte til energieffektivisering, fornybar energi og reduksjon av klimagasser utgjør 40 pst. av alle prosjektene på dette området. En uavhengig gjennomgang foretatt i 2009 konkluderer med at disse prosjektene fyller viktige behov og er godt forvaltet. Gjennomsnittlig kostnadseffektivitet er på linje med sammenlignbare prosjekter finansiert fra andre kilder, men det er stor variasjon mellom prosjektene. Når alle prosjekter er ferdigstilt, er det forventet en årlig energisparing på om lag 155 500 MWt. Prosjektene gir også en betydelig reduksjon i utslipp av helsefarlige stoffer. Støtte til bevaring av biologisk mangfold er et annet viktig innsatsområde. En uavhengig gjennomgang av denne sektoren i 2009 viste at de aller fleste prosjektene vil nå de resultatmålene som er satt innenfor gitte tidsrammer og budsjetter.

Figur 8.1 Fordeling av midler til vedtatte prosjekt og fond etter at alle midler er fordelt per april 2009.

Bevaring av europeisk kulturarv

De fleste prosjektene innen dette målområdet retter seg mot rehabilitering av faste kulturminner, i hovedsak historiske bygninger, men det gis også støtte til kompetanseutvikling, digitalisering av historiske dokumenter og konservering av gjenstander. 22 av 226 enkeltprosjekter er fullført, og det er svært god måloppnåelse, særlig når det gjelder gjenstander som er bevart og gjort tilgjengelig for publikum. Det forventes at prosjektene vil bidra til sysselsetting og økt turisme.

Utvikling av menneskelige ressurser

I 11 av mottakerlandene er det igangsatt stipendfond. I 2009 fikk 573 høyskole- og universitetsstudenter støtte til studieopphold i Norge. I tillegg kommer kortere studieopphold for akademisk og administrativt personale og elever i videregående skole. Stipendfondene støtter også rundt 350 samarbeidsprosjekter mellom utdanningsinstitusjoner i Norge og mottakerlandene, særlig Polen, Ungarn, Tsjekkia og Slovakia. 141 norske institusjoner er involvert i arbeidet. Innenfor denne sektoren gis også støtte til kompetanseheving og utvikling av

offentlig sektor, særlig innen regional og lokal forvaltning.

Helse og barneomsorg

Innsatsen innen dette området bidrar til å bedre oppvekstmiljøet for barn og unge, forebygge smittsomme sykdommer og bedre helsetilbudet i mottakerlandene. Støtte til barneomsorg utgjør 42 pst. av prosjektene under dette målområdet. Når alle disse prosjektene er avsluttet skal bl.a. 278 barnehager og førskoler stå ferdig, mange av disse for funksjonshemmede barn. Andre viktige områder er bekjempelse av smittsomme sykdommer, kreftbehandling og helseadministrasjon. Den årlige kapasiteten for diagnostisering og/eller behandling av smittsomme sykdommer skal økes med 15 500 pasienter innen avslutningen av disse prosjektene.

Akademisk forskning

Miljøforskning utgjør en stor del av bevilgningene. Forskning innen helse er et annet viktig område, bl.a. støttes en rekke kreftforskningsprosjekter i Litauen. En rekke norske institusjoner deltar i forskningsprosjekter og drar nytte av samarbeid med europeiske fagmiljø. Med støtte fra EØS-midlene

har Polen etablert et program som skal bidra til å få unge polske forskere på utenlandsopphold til å returnere til hjemlandet. Programmet er med på å motvirke hjerneflukt, noe som har vært et stort problem for det polske vitenskapelige miljø.

Schengen-tilpasning og styrking av rettsvesenet

Flesteparten av vedtatte prosjekter er relatert til mottakerlandenes forberedelse til medlemskap i Schengen-samarbeidet. Det er gitt støtte til 55 prosjekter og seks av disse er nå ferdigstilt. Polen og Latvia har flest prosjekter. Støtten går i hovedsak til oppgradering av grenseoverganger og anskaffelse av nødvendig teknisk utstyr. Noen av prosjektene omfatter opplæring av politifolk og grensevakter. Det er også vedtatt flere prosjekter som er rettet inn mot fengselsvesen og kriminalomsorg i de baltiske landene. En evaluering i 2009 viser at støtten går til høyt prioriterte oppgaver, og at den har fremskyndet Schengen-tilpasning i mottakerlandene. Det påpekes imidlertid også at støtten er fragmentert og at sterkere fokusering kunne ha gitt enda bedre virkning. Om lag en tredel av prosjektene involverer samarbeid med norske politi-, justis- og fengselsmyndigheter.

Regionalpolitikk og grenseoverskridende samarbeid

Det er etablert prosjekter og fond i flere av landene for å styrke administrativ kapasitet på lokalt og regionalt nivå og bidra til næringsutvikling i utkantområder. I Litauen er det f. eks. etablert et eget fond for kompetanseutveksling med norske institusjoner. KS og norske kommuner og fylkeskommuner er aktive bidragsyttere også i andre prosjekter. Det gis videre støtte til prosjekter med hovedmål å bidra til bærekraftig utvikling i grenseområder. Prosjektene omfatter både samarbeid mellom EU-land, samt mellom EU-land og tredjeland som Ukraina og land på Vest-Balkan.

Gjennomføring av EU-regelverket

Tilpasning til EUs regelverk er et viktig element innen alle målområder. I tillegg gis det særskilt støtte til gjennomgang og tilpasning av lov- og regelverk i Polen og Latvia. I støtten til Latvia legges det vekt på internasjonalt politisamarbeid og kriminalomsorg.

Budsjett 2011

Det foreslås bevilget 1 485,8 mill. kroner under kap. 117, post 72 EØS-finansieringsordningen og 1

147,5 mill. kroner under kap. 117, post 73 Den norske finansieringsordningen. I tillegg foreslås det tilsgagnsfullmakter på hhv. 156 mill. og 151 mill. kroner, jf. forslag til romertallsvedtak.

Post 74 Bilaterale samarbeidsprogram med Bulgaria og Romania, kan overføres

Som følge av EØS-utvidelsesavtalen som trådte i kraft 1. august 2007 har Norge etablert to bilaterale samarbeidsprogram med Bulgaria og Romania. Forslag til bevilgning for 2011 knyttet til samarbeidsprogrammene følger under denne posten. Norge støtter i tillegg de to landene gjennom EØS-finansieringsordningen, se post 72.

Situasjonsbeskrivelse

I følge nevnte avtale skal Norge stille til rådighet totalt 68 mill. euro i perioden 1. januar 2007 - 30. april 2009 til etablering av bilaterale samarbeidsprogram med Bulgaria og Romania på hhv. 20 mill. euro og 48 mill. euro. Midlene betales ut i perioden 2008-2011.

Innretningen og organiseringen av de bilaterale samarbeidsprogrammene for Bulgaria og Romania er noe forskjellig fra den norske finansieringsordningen som ble etablert for de ti nye medlemslandene under utvidelsen i 2004. Det overordnede ansvaret for gjennomføring av samarbeidsprogrammene ligger i Utenriksdepartementet, men Innovasjon Norge står for den daglige forvaltningen. Aktører fra Romania, Bulgaria og Norge kan søke om støtte fra programmene, og alle prosjekter gjennomføres i partnerskap med norske partnere. Utvelgelse av prosjekter er drøftet i en samarbeidskomité med mottakerlandenes myndigheter.

Mål

Formålet er å fremme sosial og økonomisk utvikling i Bulgaria og Romania gjennom bilaterale samarbeidsprosjekter mellom partnere fra de respektive land innenfor områdene:

- Effektiv energibruk og fornybar energi.
- Reduksjon av utslipp av drivhusgasser og andre utslipp til vann og luft.
- Fremme av bærekraftig produksjon.
- Støtte til Schengen-relaterte tiltak i Bulgaria.
- Helsesektoren i Romania.

Kompetanse- og kapasitetsbygging, innovasjon, forskning og utvikling, teknologioverføring, utveksling av eksperter og nettverksbygging er relevante aktiviteter innenfor ovennevnte priori-

terte områder. Likestilling, bærekraftig utvikling og godt styresett er tverrgående hensyn som skal ivaretas i alle prosjekter som støttes.

Rapport 2009

Det er en klar målsetting at det skal fremgå at det er merverdi i at Norge effektivt forvalter midlene og at programmene fremmer kulturelt, sosialt, politisk og økonomisk samarbeid mellom landene. De aller fleste prosjektene er kommet godt i gang og det har vært et godt samarbeid med rumenske og bulgarske myndigheter. Ved utgangen av 2009 hadde Innovasjon Norge utbetalt totalt om lag 155 mill. kr til prosjekter i Romania og Bulgaria.

I Romania er fire sektorer prioritert med til sammen 29 prosjekter. Under *miljøvern* er det bl.a. under etablering joint-venture for produksjon av avfallspresse og videre tas det sikte på forbedret avfallshåndtering i offentlig sektor. Under *energieffektivisering* vil det bl.a. bli utarbeidet et strategidokument for nasjonal energisikring. Under *helse* vil det bli opprettet et senter for mental helse samt helsetentre og hjemmehjelpstjenester i fattige regioner, i tillegg til helsesenter for barn med autisme. Det er flest prosjekter under *bærekraftig produksjon*. Fjorten prosjekter er under utvikling.

I Bulgaria er tre av de samme sektorene som i Romania prioritert. Imidlertid er *helse* ikke prioritert, mens *Schengenprosjekter* er lagt til. Antall prosjekter under ferdigstilling er 22. Eksempler på prosjekter er etablering av solenergi park og energieffektivisering i kommunale bygninger.

Budsjett 2011

For 2011 foreslås bevilget 118,1 mill. kroner.

Post 75 EØS-finansieringsordningen (2009-2014), kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

I forbindelse med at EØS-finansieringsordningen (2004-2009) utløp 30. april 2009 er det fremforhandlet ny EØS-finansieringsordning mellom EØS/EFTA statene og kommisjonen for perioden 2009-2014. Avtalen ble undertegnet 28. juli 2010. EØS/EFTA statene forplikter seg til å stille til disposisjon 988,5 mill. euro for perioden 1. mai 2009 til 30. april 2014. Støtten skal ytes i form av tilskudd. Norges andel av beløpet utgjør om lag 95 pst. Beløpets størrelse i norske kroner vil variere avhengig av kursen på norske kroner. Mottakerland under EØS-finansieringsordningen er Bulgaria, Estland, Hellas, Kypros, Latvia, Litauen, Malta, Polen, Portugal,

Romania, Slovakia, Slovenia, Spania, Tsjekia og Ungarn. Spania faller utenfor EUs fordelingsnøkkel for samholdighetsfondene. I samsvar med EUs samholdighetspolitikk vil Spania imidlertid få en særskilt overgangsstøtte på 45,85 millioner euro, som skal fordeles i perioden 1. mai til 31. desember 2013.

Mål

Formålet med ordningen er å bidra til å redusere sosiale og økonomiske forskjeller i EØS-området. Innenfor de avtalte innsatsområdene vil støtte bli gitt til tiltak som er i tråd med EUs og mottakerlandenes nasjonale planer og strategier for økonomisk og sosial utvikling, og således bidra til å redusere skillelinjer i Europa og til å sikre en bærekraftig utvikling. Dette er i norsk interesse. I tillegg er det nedfelt i avtalene at de nye ordningene også skal bidra til å styrke det bilaterale samarbeidet mellom mottakerlandene og EØS/EFTA-landene. Prioriterte innsatsområder som støttes under EØS-finansieringsordningen 2009-2014 er:

- Miljøvern og miljøforvaltning
- Klimatiltak og fornybar energi
- Sivilt samfunn
- Utvikling av menneskelige ressurser
- Kulturarv

Akademisk forskning kan være tilskuddsberettiget i den grad den er rettet mot en eller flere av de prioriterte sektorene. De indikative måltallene for tildeling til hvert land er at minst 30 pst. skal benyttes til miljøvern og tiltak mot klimaendring, og at 10 pst. skal benyttes til å utvikle det sivile samfunn.

Budsjett 2011

Det foreslås bevilget 100 mill. kroner. I tillegg foreslås en tilsagnsfullmakt på 1 mrd. kroner i 2011, jf. forslag til romertallsvedtak.

Post 76 Den norske finansieringsordningen (2009-2014), kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

I femårsperioden 1. mai 2009 til 30. april 2014 forplikter Norge seg til å stille til rådighet 800 mill. euro. Beløpets størrelse i norske kroner vil variere avhengig av kursen på norske kroner. Støtten skal ytes i form av tilskudd. Mottakerland under den norske finansieringsordningen er Bulgaria, Estland, Kypros, Latvia, Litauen, Malta, Polen, Romania, Slovakia, Slovenia, Tsjekia og Ungarn.

Mål

Formålet med ordningen er å bidra til å redusere sosiale og økonomiske forskjeller i EØS-området. Innenfor de avtalte innsatsområdene vil støtte bli gitt til tiltak som er i tråd med EUs og mottakerlandenes nasjonale planer og strategier for økonomisk og sosial utvikling, og således bidra til å redusere skillelinjer i Europa og til å sikre en bærekraftig utvikling. Dette er i norsk interesse. I tillegg er det nedfelt i avtalene at de nye ordningene også skal bidra til å styrke det bilaterale samarbeidet mellom mottakerlandene og Norge. Prioriterte innsatsområder under Den norske finansieringsordningen 2009-2014 er:

- Karbonfangst og –lagring
- Grønn næringsutvikling
- Forskning og stipend
- Utvikling av menneskelige ressurser
- Justis- og innenrikssaker
- Fremme av anstendig arbeid og trepartssamarbeid.

Til karbonfangst og –lagring er det indikative måltallet 20 pst. Videre skal én pst. av beløpet som tildeles hvert land settes av til et fond for å fremme anstendig arbeid og trepartssamarbeidet.

Budsjett 2011

Det foreslås bevilget 100 mill. kroner. I tillegg foreslås en tilsagnsfullmakt på 1 mrd. kroner i 2011, jf. forslag til romertallsvedtak.

Forvaltning av ordningene under postene 75 og 76

De administrative kostnadene ved forvaltningen av ordningene skal i sin helhet dekkes innenfor de avtalefestede rammer for ordningene. Forvaltningen av begge ordningene skal, så langt det er mulig, samordnes. Sammenhengen med EUs egne prioriteringer må sikres fordi mottakerlandene mottar betydelige utviklingsmidler fra EU. For å bedre styringsmulighetene vil fordelingen av midler innen det enkelte land bli basert på et fremforhandlet flerårig rammeprogram. Mottakerlandene vil deretter utarbeide detaljerte programmer for det enkelte innsatsområde, og disse skal godkjennes av giverne. Det vil være mottakerlandenes ansvar å utvikle, gjennomføre og kontrollere programmene innenfor de prioriterte sektorene. Giverlandene vil på sin side følge opp og kontrollere at implementeringen i de ulike landene er innenfor gjeldende regelverk og i tråd med det som er godkjent av giverne.

For forvaltning av de nye ordningene vil giverlandene bygge videre på og tilpasse det eksisterende sekretariatet i Brussel (Financial Mechanism Office), som har hatt ansvar for EØS-finansieringsordningene for 1999-2003 og 2004-2009.

Retningslinjer for forvaltning av den felles EØS-ordningen vil bli vedtatt i samarbeid med Liechtenstein og Island, på bakgrunn av erfaring med tidligere og nåværende EØS-ordninger.

For den norske finansieringsordningen vil retningslinjene bli vedtatt av Utenriksdepartementet på bakgrunn av bl.a. erfaringer med nåværende norsk finansieringsordning.

Kap. 118 Nordområdetiltak mv.

Post	Betegnelse	(i 1 000 kr)		
		Regnskap 2009	Saldert budsjett 2010	Forslag 2011
70	Nordområdetiltak og prosjektsamarbeid med Russland, <i>kan overføres</i>	306 234	300 151	348 811
71	Støtte til utvikling av samfunn, demokrati og menneskerettigheter mv., <i>kan overføres</i>	3 793	32 043	34 786
76	Tilskudd til internasjonale klima- og miljøtiltak, <i>kan overføres</i>	26 796	33 998	35 052
Sum kap. 118		336 823	366 192	418 649

Boks 8.1 Nordområdepolitikken – Langsiktig satsing på kunnskaps- og kompetansebygging, aktivitet og tilstedeværelse.

Nordområdestrategien som ble lagt fram 1. desember 2006 er førende for regjeringens arbeid. Strategien legger opp til en helhetlig, koordinert og langsiktig nordområdepolitikk. I mars 2009 la regjeringen frem dokumentet «*Nye byggesteiner. Neste trinn i Regjeringens nordområdestrategi*». I *Nye byggesteiner* ble 7 satsingsområder definert, og konkrete prosjekter ble trukket frem for å gi regjeringens nordområdesatsing ny retning de neste 10-15 årene. Til sammen legger de to dokumentene opp til en helhetlig, koordinert og langsiktig nordområdepolitikk.

Utenriksdepartementet koordinerer arbeidet med en felles avrapportering om status for departementenes samlede innsats. I fjorårets budsjett rapporterte Utenriksdepartementet at

sammenlagt økt satsing i perioden 2006 til 2010 var på om lag 1,5 mrd. kroner. Dette representerer akkumulert årlige økte satsinger på nordområdetiltak. Årets rapportering synliggjør nivået på bevilgninger til nordområdetiltak i 2010 og 2011. Regjeringen foreslår for 2011 å bevilge om lag 1,2 mrd. kroner til nordområdetiltak. Regjeringens forslag for 2011 innebærer en styrking på mange områder, ikke minst på helhetlig overvåkings- og varslingssystem for nordområdene (BarentsWatch), utvikling av mineralbasert næringsvirksomhet marin bioprospektering, oppfølging av nordområdesatsingen på miljøområdet, vær-radar i Øst-Finnmark, nytt polarforskningsprogram i Norges forskningsråd og kunnskapsutvikling i nordområdene og Arktis.

Tabell 8.1 Oppfølging av regjeringens nordområdesatsing – totalt/nivå 2010 og 2011¹

Dep.	Tiltak	Tall i 1000 kr	
		Budsjett 2010	Forslag 2011
FKD	Forskning på klimaeffekter på fiskebestander, økosystemer og akvakultur, herunder forsuring av havet	8 000	8 000
	Kunnskapsoppbygging knyttet til forvaltningen av villlevende marine ressurser	9 000	9 000
	Overvåking miljøgifter, fôr og helseeffekter av sjømat	4 500	4 500
	Slepebåtberedskap i Nord-Norge	191 000	186 000
	Helhetlig overvåkings- og varslingssystem for nordområdene (BarentsWatch)	0	20 000
	Nasjonalt kompetansesenter for sjøsikkerhet, oljevernberedskap og overvåking knyttet til Kystverkets virksomhet i Vardø	5 000	5 000
	Samfunnet Jan Mayen: Økt driftsbevilgning og akutte vedlikeholdsbehov	10 000	10 000
	Kartlegging av havbunnens mangfold (MAREANO)	23 500	23 800
	Styrking av sjøsikkerheten i nordområdene	En andel av bevilgningen går til nordområdene	En andel av bevilgningen går til nordområdene
	Styrking av oljevernberedskapen i nordområdene	En andel av bevilgningen går til nordområdene	En andel av bevilgningen går til nordområdene

Boks 8.1 (forts.)

Tabell 8.1 Oppfølging av regjeringens nordområdesatsing – totalt/nivå 2010 og 2011¹

Dep.	Tiltak	Tall i 1000 kr	
		Budsjett 2010	Forslag 2011
KRD	Nasjonal satsing på marin bioprospektering	25 000	25 000
	Hindre ulovlig, urapportert og uregulert (UUU) fiske	45 000	45 000
	Forskning på bruk av marine alger i bioenergi	2 000	2 000
	Nordområdesatsing – landbasert verdiskaping: Forskningsløft i nord	35 000	35 000
	Nordområdesatsing – landbasert verdiskaping – reiseliv- og destinasjonsutvikling	10 000	10 000
	Nordområdesatsing – landbasert verdiskaping – entreprenørskap og nyskaping blant unge. Temaene reiseliv og arktisk teknologi prioriteres.	5 000	5 000
KD	Fem nordområderelaterte rekrutteringsstillinger gjennom Norges forskningsråd	2 660	4 250
	Øremerking av 5 pst. av avkastningen fra de regionale forskningsfondene til fondsregion Nord-Norge	10 500	10 515
	Midler til forskningssamarbeid mellom Norge og Russland på Svalbard	3 000	3 000
	Midler til studieplasser opprettet ved Universitetssenteret på Svalbard AS (UNIS)	4 740	9 780
	Midler til studieplasser ved institusjoner i Nord-Norge	45 510	63 322
	Husleiekompensasjon til Samisk høgskole i forbindelse med innflyttingen i nytt Samisk vitenskapsbygg	15 200	16 046
	Videreføring av studieplasser i den nyetablerte trafikkflygerutdanningen ved Universitet i Tromsø	13 500	23 919
	Barentsinstituttet	5 000	5 000
	Arktisk universitet	1 000	1 000
	Avtale om samarbeid om høyere utdanning med Russland	400	400
	World Indigenous Nations Higher Education Consor- tium (WINHEC)	850	850
	Etablere et arktisk jordobservasjonssenter på Svalbard (SIOS)	0	1 400 ²
	Værradar i Øst-Finnmark	0	10 000 ³
	Nytt polarforskningsprogram gjennom Norges forskningsråd	0	45 000
	MD	Ozon og UV-målingene ved Zeppelinstasjonen i Ny Ålesund	1 500
Miljøtiltak på Svalbard, herunder Flyfotografering og nye kart samt miljøovervåking på Svalbard og i Barentshavet.		6 600	15 600

Boks 8.1 (forts.)

Tabell 8.1 Oppfølging av regjeringens nordområdesatsing – totalt/nivå 2010 og 2011¹

Dep.	Tiltak	Tall i 1000 kr	
		Budsjett 2010	Forslag 2011
	FRAM-senteret (Fram – High-North Research Centre on Climate and the Environment)	17 000	37 000
	ICE – (Centre for Ice, Climate & Ecosystems)	24 000	24 000
	Kartlegge havbunnens mangfold (MAREANO). Midler er også bevilget over FKD og NHDs budsjetter	14 000	14 300
JD	Videreføre arbeidet med rehabilitering av Sysselmannen på Svalbards representasjonsbolig.	3 400	4 000
NHD	Marin bioprospektering – oppfølging av nasjonal strategi	24 000	29 000
	Romvirksomheten – Satellitnavigasjonsprogrammet Galileo	124 200	75 300
	Kartlegge havbunnens mangfold (MAREANO)	14 000	14 300
	Utvikle kompetanse om maritim aktivitet i arktiske områder	0	1 500 ⁴
	Utvikle reiselivsvirksomhet	17 100	17 100
	Utvikle mineralbasert næringsvirksomhet	10 000	35 000
UD	Nordområdetiltak og prosjektsamarbeid med Russland	300 151	348 811
	Sum nivå/total nordområdetiltak	1 031 311	1 199 693

¹ Enkelte satsinger har relevans også utover nordområdene i streng geografisk forstand. Se omtale i teksten.

² Beløpet referer seg til et gjennomsnittsnivå på 1,4 mill kroner pr år over 3 år, til sammen en satsing på 4,1 mill. kroner.

³ Kostnaden ved å bygge værradaren er 20 mill. kroner og vil bli finansiert over to år med 10 mill. kroner per år.

⁴ Totalt 7,5 mill. kroner over en 5-årsperiode.

Budsjett 2011. Oppfølging av Regjeringens nordområdesatsing

Nedenfor følger en fremstilling av tiltak innenfor de syv satsingsområdene omtalt i dokumentet «Nye byggesteiner. Neste trinn i Regjeringens nordområdestrategi».

Regjeringen vil utvikle kunnskap om klima og miljø i nordområdene

Utvikle et senter for klima og miljø i Tromsø

- ICE – (Centre for Ice, Climate & Ecosystems) ble i 2009 etablert i Tromsø med utgangspunkt i Norsk Polarinstitut. Kompetansesenteret ble ytterligere styrket i 2010, og er nå i full drift.
- FRAM-senteret (Fram – High-North Research Centre on Climate and the Environment) ble åpnet i september 2010. Det ble igangsatt flerfaglig/tverrfaglig forskning og

tett samarbeid innenfor rammene av de faglige satsingsområdene (flaggskipene):.

1. Havisen i Polhavet, teknologi og avtaleverk.
2. Effekter av klimaendringer på fjord- og kystøkologi i nord.
3. Effekter av klimaendringer på landbasert økosystemer, landskap, samfunn og urfolk, herunder også klimatilpasning.
4. Havforsuring og økosystemeffekter i nordlige farvann.
5. Miljøgifter – effekter på økosystemer og helse.

I senteret inngår alle relevante fagmiljøer i Tromsø samt UNIS på Svalbard, og det etableres gode forskningsnettverk både nasjonalt og internasjonalt. Dagens Polarmiljøsentere blir koplet til denne satsingen og integrert i det nye senteret i form av den helhetlige løsningen: Framsenteret. Framsenteret er lokalisert i dagens Polarmiljøsenderbygg, og det er igang-

Boks 8.1 (forts.)

satt arbeid med sikte på å utvide senterbygg med nye laboratorier og om lag 150 nye kontorplasser. Etter avtale med Tromsø kommune, vil det inngå som et klimavennlig og energieffektivt pilotbygg i satsingen «Framtidens byer» og stå klart tentativt høsten 2013.

Etablere et arktisk jordobservasjonssenter på Svalbard (SIOS)

- Om lag 280 mill. kroner av avkastningen fra Fondet for forskning og nyskaping er øremerket til forskningsinfrastruktur i 2011. Deler av de øremerkede forskningsinfrastrukturmidlene vil bli brukt til prosjektet Svalbard Integrated Arctic Earth Observing System (SIOS).

Nytt isgående forskningsfartøy

- Den gjennomførte eksterne kvalitetssikringa (KS 1) støtter at det er behov for et nytt stort isgående forskningsfartøy. Investeringkostnadene er anslått til 1,13 mrd. kroner. I statsbudsjettet for 2010 ble det bevilget 5,5 mill. kroner til detaljprosjektering og KS2-kvalitetssikring av prosjektet. Det er utarbeidet samarbeidsavtaler mellom Havforskningsinstituttet, Norsk Polarinstitutt og Universitetet i Tromsø som regulerer drift og forvaltning av et slikt fartøy.

Kartlegge havbunnens mangfold

- St.meld. nr. 8 (2005–2006), forvaltningsplan for Barentshavet og områdene utenfor Lofoten, følges opp av den interdepartementale styringsgruppa for helhetlig forvaltning av det marine miljø i norske havområder (ledet av Miljøverndepartementet). Det legges årlig fram faglige statusrapporter fra rådgivende grupper på overvåking og risiko, samt en rapport fra Faglig forum om det samlede faglige arbeidet med økosystembasert forvaltning av Barentshavet og havområdene utenfor Lofoten. Disse oppsummerer bl.a. utviklingen av skipstrafikk, petroleumsvirksomhet og fiskeri, en foreløpig analyse av måloppnåelsen på miljø for havområdet, om utvikling av kunnskapsbasis og prioritering av kunnskapsbehov og en kort

beskrivelse av relevante internasjonale prosesser. Det tas sikte på at en første oppdatering av forvaltningsplanen legges fram i en melding til Stortinget ved utgangen av første kvartal 2011.

- Systematisk kartlegging av havbunnen gjennom MAREANO-programmet ble igangsatt i 2005. Så langt har MAREANO kartlagt 48 000 km² i forvaltningsplanområdet for Barentshavet og områdene utenfor Lofoten, herunder områdene Troms II, Troms III, Nordland VII og Eggakanten. MAREANO genererer viktig kunnskap for forvaltningen gjennom kartlegging av topografi og bunn typer, artsmangfold og sårbare naturtyper, miljøgiftinnhold i sedimenter og effekter av fiskeri på havbunnen. Dette er grunnleggende data som er nyttig i forvaltningens vurdering av arealbruk og tilrettelegging for ulike næringsaktiviteter i området. En fullstendig kartlegging av de prioriterte havområdene i det sørlige Barentshavet fra Lofoten til grensen til Russland vil være fullført i 2014 med dagens bevilgningsnivå. I 2011 skal blant annet Nordland VI kartlegges, og det foreslås ei samlet budsjetttramme for programmet i 2011 over Fiskeri- og kystdepartementets, Miljøverndepartementets og Nærings- og handelsdepartementets budsjetter på 52,4 mill. kroner.

Nytt program for polarforskning

- Innenfor bevilgningen fra Kunnskapsdepartementet til Norges forskningsråd, skal minst 45 mill. kroner nyttes til et nytt program for polarforskning. Forskning knyttet til Svalbard skal ha særlig vekt, da dette er en viktig plattform for norsk og internasjonal polar-, miljø- og klimaforskning. Innenfor bevilgningen skal 5 mill. kroner settes av til informasjonsvirksomhet og faglig og praktisk forskningskoordinering i regi av Svalbard Science Forum. Til utvikling av et klimaøkologisk observasjonssystem for arktiske tundraøkosystem (KOAT), foreslår Regjeringen at det innenfor midlene er en særskilt ettårig bevilgning på 3 mill. kroner til Universitetet i Tromsø og Universitets-senteret på Svalbard (UNIS).»

Boks 8.1 (forts.)

Regjeringen vil styrke overvåking, beredskap og sjøsikkerhet i de nordlige havområder*Etablere helhetlig overvåknings- og varslingssystem*

- Regjeringa har gitt Kystverket i oppdrag å forberede etableringen av BarentsWatch, et helhetlig overvåkings- og informasjonssystem for de nordlige hav- og kystområder, forankret i regjeringas nordområdestrategi. Etableringen forutsetter et nært samarbeid med en rekke andre institusjoner. Basert på foreløpige planer vil systemet bestå av en åpen og en lukket del.
- Den åpne delen vil være en offentlig tilgjengelig informasjonsportal for havområdene, som skal formidle informasjon til allmennheten knyttet til områdene klima og miljø, sjøtransport, marine ressurser og olje og gass. Det er den åpne delen som nå planlegges etablert, mens en lukket, operativ del skal utredes nærmere. Den lukkede delen er tenkt å være et operativt system for relevante myndigheter som skal kunne kombinere informasjon for å gjøre det lettere å håndtere spesielle situasjoner som forurensning, ulykker m.v. Det arbeides for at en eventuell lukket del av systemet skal knyttes til sjøtrafikksentralen i Vardø.
- Driftsorganisasjonen for den åpne delen vil bli lagt til Tromsø. Det foreslås å øke Kystverkets budsjett i 2011 med 20 mill. kroner for å gjennomføre nødvendige forberedelser med sikte på oppstart av en den åpne delen av BarentsWatch i 2012. Stortinget vil bli holdt orientert om saken på egnet måte.

Videreutvikle Kystverkets kompetanse om sjøsikkerhet

- Det er tatt initiativ for å sikre et mer langsiktig grunnlag for rekruttering til Vardø trafikksentral gjennom et nautisk grunnutdanningsprosjekt i Vardø.
- I 2010 blir det etablert et nasjonalt kompetansesenter for sjøsikkerhet, oljevernberedskap og overvåking knyttet til Kystverkets virksomhet i Vardø. Det foreslås satt av 5 mill. kroner til dette senteret i 2011. Senteret vil bli tillagt prosjekter innenfor oljevern i arktiske strøk og oppgaver innenfor hav-

overvåking. Senteret skal også utrede og holde oversikt over risikolast.

Styrke sjøsikkerheten

- Kystverket har på oppdrag fra Fiskeri- og kystdepartementet utført en risikoanalyse i forbindelse med vurderinger rundt fremtidig los- eller kjentmannstjeneste på Svalbard. Det Norske Veritas (DNV), som har utført analysen, konkluderer med at innføring av polarlos eller krav til kjentmannsbevis vil ha moderat til høy effekt på reduksjon av miljørisiko. Saken er nå til vurdering i departementet.
- Fra juli 2010 ble fem nye arktiske områder for navigasjonsvarsling (NAVAREA) satt i prøvedrift. Kystverket har ansvaret for navigasjonsvarslingen i ett av de fem områdene, som dekker havområdet mellom Grønland og grensen til Russland, og strekker seg fra midt på norskekysten og opp til Nordpolen. Navigasjonsvarslingen sendes skipstrafikken fra trafikksentralen i Vardø.
- Samarbeidet med Russland om utvikling av et meldings- og informasjonssystem for skipstrafikken til og fra Nordvest-Russland videreføres.
- Fiskeri- og kystdepartementet har også startet et samarbeid med Russland om bedre navigasjonsdekning i Barentshavet gjennom bruk av Loran C og det tilsvarende russiske radionavigasjonssystemet Chayka.
- Samarbeidet med britiske, franske, irske og islandske myndigheter om utveksling av trafikkinformasjon fra nasjonale AIS-system videreføres. Canadiske myndigheter er også invitert inn i dette samarbeidet.
- Fra 2010 ble slepebåtberedskapen i Nord-Norge styrket ved at det ble inngått kontrakt om leie av tre helårs slepefartøyer. Innleie av tre slepefartøy i Nord-Norge sendes ut på nytt tilbud høsten 2010.
- Kunnskapsdepartementet foreslår å bevilge 20 mill. kroner over to år for at Meteorologisk institutt skal kunne bygge en ny værradar ved Gednje på Varangerhalvøya. Med byggestart i 2011 vil radaren kunne settes i drift sommeren 2012. Når radaren kommer i drift, vil hele kysten av Finnmark og Troms være dekket av værradarer. Værradaren vil

Boks 8.1 (forts.)

bidra til bedre varsling av farlig vær, bedre værvarsling i området vil bidra til å bedre sikkerheten for ferdsel til havs for fiskefartøy og for den økende skipstrafikken langs kysten og inn mot russisk område. Radaren vil også bidra til bedre varsling av flyværet i området, og dermed bedre flysikkerhet.

Styrke oljevernberedskapen

- Kystverket utarbeidet i 2006 en statusrapport for oljevernmateriell i statlige depot langs kysten, med en tilrådd plan for utskifting fram til og med 2010. Gjennom budsjettene for 2006-2010 har regjeringa fullt ut oppfylt Kystverkets utskiftingsplan. Som en videre oppfølging av en styrket beredskap mot akutt forurensning foreslår regjeringen å øke bevilgningen til oljevernberedskapen med 25 mill. kroner i 2011. Erfaringer fra aksjoner de siste årene har vist at det blant annet er behov for økt kompetanse hos Kystverkets ansatte og hos interkommunale utvalg mot akutt forurensning som blir satt inn ved aksjoner. Videre foreslås det avsatt midler til en rammeavtale for fiskefartøy og andre egnede fartøy tilknyttet de statlige depotene langs kysten. Midler til utvikling av lenser til bruk under vanskelige værforhold er lagt inn i Norsk Oljevernforening for Operatørselskaps (NOFO) teknologiutviklingsprogram, som gjennomføres i samarbeid med Kystverket.

Regjeringen vil stimulere til bærekraftig utnyttelse av petroleumsressursene og fornybare ressurser til havs

Nasjonal satsing på oppdrett av torsk

- Regjeringen la i februar 2009 fram en nasjonal strategi for bærekraftig torskeoppdrett, og torsk i oppdrett er et prioritert område i marint verdiskapingsprogram. Denne prioriteringen er videreført i 2010 og foreslås også videreført i 2011.
- Fiskeri- og kystdepartementet støtter et initiativ fra nettverket *Sats på torsk* som vurderer og setter i verk tiltak for å redusere sykdomsproblemet i torskeoppdrett.
- Torskeoppdrettere sliter med svak økonomi, og i løpet av 2009 har en rekke bedrifter

innstilt driften. Det er få bedrifter som har satt ut yngel i 2009, og det forventes derfor at produksjonen vil gå ned de neste årene. Det arbeides med å få ned produksjonskostnadene, blant annet gjennom utvikling av avlsprogrammet ved Nofima i Tromsø. Torskeavlprogrammet får et tilskudd fra Fiskeri- og kystdepartement på om lag 30 mill. kroner i 2010. Det foreslås at tilskuddet videreføres på dette nivået i 2011.

Nasjonal satsing på marin bioprospektering:

- Regjeringens nasjonale strategi for marin bioprospektering ble lansert i september 2009. Marin bioprospektering, som handler om å utforske egenskapene til marine organismer, er et strategisk viktig satsingsområde hvor Norge har gode muligheter for verdiskaping og til å hevde seg i den internasjonale konkurransen om å utnytte marine ressurser. Strategien omfatter regjeringens visjoner og overordnede føringer for en nasjonal koordinert satsing på dette området.
- Potensialet for kunnskapsutvikling og verdiskaping gjør marin bioprospektering til et sentralt satsingsområde innenfor regjeringens nordområdesatsing. Regjeringen vil investere i infrastruktur og forskning. Satsingen vil foregå gjennom etablerte ordninger og virkemiddelapparat. Forskningsrådet har sammen med Innovasjon Norge og SIVA utarbeidet en handlingsplan som skal følge opp regjeringens strategi for marin bioprospektering. Første utlysning er fastsatt til høsten 2010. Utlysningen omfatter ELSA – prosjekter, videreutvikling av Marbank, samarbeid og koordinering av marine samlinger, forskningsprosjekter, brukerstyrte innovasjonsprosjekter og verifiseringsprosjekter, og flere av prosjektene forventes igangsatt i løpet av 2011.
- Midlene til Regjeringens nasjonale strategi for marin bioprospektering kanaliseres som en egen satsing innenfor Forskningsrådets store program FUGE. Satsingen utformes i tett samspill med andre relevante programmer for å stimulere til næringsutvikling. Internasjonalt forskningssamarbeid er prioritert.

Boks 8.1 (forts.)

- Nærings- og handelsdepartementet styrker ytterligere sin satsing på marin bioprospektering. For 2011 bevilger Nærings- og handelsdepartementet 29 mill. kroner til marin bioprospektering, hvorav 7 mill. kroner går til 5-årig norsk-svenske forskningsprosjekt. Dette er et samarbeidsprosjekt mellom Universitetet i Tromsø, NTNU, Sintef og Universitetet i Umeå som kom i stand gjennom regjeringens nordområdesatsing. Kostnadsrammen til prosjektet er 70 mill. kroner, hvor norsk side dekker halvparten.

Utrede potensialet for bioenergi basert på marine alger

- I statsbudsjettet for 2010 ble det satt av 2 mill. kroner innenfor Fiskeri- og kystdepartementets tilskudd til Norges forskningsråd til forskning på bioenergi basert på marine alger. Det foreslås å videreføre denne bevilgningen i 2011.

Hindre ulovlige, urapporterte og uregulerte (UUU) fiske

- Bevilgningen til innsats mot UUU-fiske er økt betydelig de siste årene. Kontrollinnsatsen er økt, og arbeidet med fiskerikriminalitet er gitt høy prioritet i politiet og hos påtalemyndigheten. Det har vært lagt stor vekt på internasjonalt arbeid, herunder et tett samarbeid med russiske fiskerimyndigheter. En milepæl i norsk fiskeriforvaltning kom i 2009, da det ikke var registrert ulovlig fiske i Barentshavet. De siste årenes målrettede arbeid mot dette problemet har gitt gode resultater, men det er viktig å opprettholde innsatsen. Bevilgningsnivået foreslås derfor videreført i 2011.
- Tiltak for å implementere og videreutvikle systemer for å sikre og dokumentere lovlig fangst prioriteres høyt i 2011. EU har innført nye regler fra 1. januar 2010 som innebærer at all villfanget fisk og produkter fra villfanget fisk som skal eksporteres fra Norge til EU må ha fangstsertifikat. Det gjelder fisk som er fanget av både norske og utenlandske fartøy.

Utvikle en norsk havne- og leverandørsatsing knyttet til eventuell utvikling av nye nordlige sjøruter

- Fiskeri- og kystdepartementet har gitt Kystverket i oppgave å koordinere et samarbeid mellom havnene i nord. Arbeidet videreføres i 2011.

Utvikle kompetanse om maritim aktivitet i arktiske områder:

- En sentral del av oppfølgingen av regjeringens maritime strategi «Stø kurs» fra 2007 knytter seg til styrking av maritim forskning og kompetanse gjennom Norges forskningsråd og Innovasjon Norge. MAROFF-programmet (Maritim virksomhet og Offshore operasjoner) skal bidra til å realisere regjeringens satsing på innovasjon og miljøvennlig verdiskapning i de maritime næringene. MAROFF gikk i 2010 inn i en ny programperiode frem til 2020. Målgruppen er den maritime næringen og et av tre prioriterte forskningsområder er krevende miljøvennlige maritime operasjoner, herunder operasjoner i nordområdene
- Det er i 2008 og 2009 gitt betydelige midler til maritim utdanning og maritimt utstyr ved skoler som et ledd i den maritime strategien. Både Universitetet i Tromsø, Høgskolen i Tromsø og en rekke nordnorske maritime fagskoler har fått ekstra midler. Videre ble det, i anledning Rederiforbundets 100-årsjubileum, opprettet et maritimt professorat ved NTNU, Institutt for Marin teknikk. Professoratet skulle etter planen starte opp høst 2010 og vil strekke seg over 5 år med 1,5 mill. kroner i årlig støtte. Oppstarten av professoratet er utsatt til 2011. Forskningsområdet vil være bærekraftig skipsfart i nordområdene. Professoratet finansieres av Nærings- og handelsdepartementet gjennom den maritime strategien med 7,5 mill. kroner over 5 år.

Utrede alternative petroleumbaser i Øst-Finnmark

- Kystverket har utført en kartlegging av hvilke havner i Øst-Finnmark som er egnet for lokalisering av en eventuell oljebase. Kirkenes er eneste havn som egner seg uten større utbygging.

Boks 8.1 (forts.)

Regjeringen vil fremme landbasert næringsutvikling i nord

Utvikle reiselivsvirksomhet:

- Reiselivsnæringene har stor betydning for verdiskapingen i mange kommuner i nord. Nordområdene er en region med stor kulturell variasjon og store og verdifulle naturområder egnet for opplevelsesturisme. Regjeringen vil bidra til en positiv utvikling av reiselivsnæringen i nord.
- Det foreslås 15 mill. kroner over NHDs budsjetter til markedsføring av Nord-Norge som reisemål gjennom Innovasjon Norge i 2011. Over KRDs budsjett foreslås 10 mill. kroner til reiselivs- og destinasjonsutvikling i Nord-Norge i regi av Innovasjon Norge. Midlene er en videreføring av pågående satsinger. Satsingen skal bidra til øke antall turister til landsdelen. Bruken av midlene fastsettes i samarbeid med Nordnorsk Reiseliv AS.
- Det er bevilget 2,1 mill. kroner til Svalbard Reiseliv AS i 2010. Midlene skal bidra til styrket markedsføring, kvalitetsheving og kompetanse- og nettverksbygging i reiselivsnæringen på Svalbard. Støtten til Svalbard Reiseliv videreføres i 2011.
- Det er over NHDs budsjetter for 2009 og 2010 bevilget til sammen 1,4 mill. kroner til et årsstudium i arktisk naturguiding i regi av UNIS (Universitetssenteret på Svalbard), Svalbard Reiseliv og Høgskolen i Finnmark. Studiet skal bidra til å bedre kvaliteten på reiselivsproduktet Svalbard som helhet, både gjennom sikrere og mer forsvarlig ferdsløp i den sårbare Svalbard-naturen og ved å kvalitetssikre formidlingssiden ved guiderollen. Fra 2011 legges det til grunn at studiet finansieres gjennom ordinære studiefinansieringsordninger.
- Det er satt i gang to pilotprosjekter med sikte på å utvikle attraktive og helhetlig sammensatte pakke tilbud til turister innenfor nordområdene. Hvert av prosjektene mottar 600 000 kroner fra Nærings- og handelsdepartementet. Prosjektene, «Totalopplevelsen av Helgeland» i regi av Polarsirkelen reiseliv og «The Best of the Arctic» i regi av Finnmark reiselivsklynge, skal begge ferdigstilles innen årsskiftet 2010/2011.

Utvikle mineralbasert næringsvirksomhet

Norges geologiske undersøkelse (NGU) skal være en bidragsyter til gjennomføringen av regjeringens nordområdestrategi og «Nye byggesteiner i nord». NGU gjennomfører blant annet geologisk oversiktskartlegging og utfører kartleggingsarbeid av forekomster av industrimineraler og metaller. I 2010 kartlegger NGU forekomster og synliggjør mulighetene for utvinning av metaller og industrimineraler i de tre nordligste fylkene. NGU anslår at de vil bruke 10 mill. kroner av sin bevilgning til dette formålet i 2010. Denne virksomheten videreføres i 2011.

NGU vil i 2011 starte opp et program med geofysiske målinger fra fly og helikopter i Nordland, Troms og Finnmark for å få fram geofysiske og geologiske grunnlagsdata som er en nødvendig basis for industrien for påvisning og utvikling av forekomster av metalliske og andre mineralske råstoffer. Programmet er i samsvar med «Nye byggesteiner i nord. Neste trinn i regjeringens nordområdestrategi» og skal gå over fem år fra 2011-2015 og har en total kostnadsramme på 105 mill. kroner. Det foreslås en bevilgning i 2011 på 25 mill. kroner til dette. I 2011 vil kartlegging av områder i Vest-Finnmark og i Narvik-regionen bli prioritert. Resultatene fra kartleggingen vil stimulere til økt prospektering i områdene noe som gir mulighet for å finne nye drivverdige forekomster med mulighet for næringsutvikling og verdiskaping.

Den globale økonomiske veksten har medvirket til økt etterspørsel etter malmer og mineraler. Denne utviklingen kan gi økte muligheter for å utløse verdiskaping basert på mineral- og metallressurser i nordområdene. Utviklingen har også medvirket til et behov for å vurdere muligheter for en bedre koordinering av dagens politikk på området. Nærings- og handelsdepartementet vil derfor starte arbeidet med utvikling av en samordnet politikk for bergverksnæringen.

Utvikle kompetanse og næringsvirksomhet basert på arktiske forhold

- Som ledd i oppfølgingen av Forskningsløft i nord i regi av Forskningsrådet, settes det av

Boks 8.1 (forts.)

35 mill. kroner til de fem prosjektene «Verdiskaping for turister, reiselivsnæringen og destinasjoner», «Jordobservasjon», «Avfallshåndtering», «Kaldt-klima teknologi» og «Sensorteknologi».

Styrke nyskappings- og utviklingsevnen

- Det settes av 5 mill. kroner over Kommunal- og regionaldepartementets budsjett til videreføring av satsinger rettet mot entreprenørskap og nyskaping blant unge. Temaene reiseliv og arktisk teknologi prioriteres.

Regjeringen vil videreutvikle infrastrukturen i nord*Utvikle kunnskapsinfrastrukturen*

- Regjeringen opprettet fond for regional forskning og utvikling med kapital på 6 mrd. kroner i 2009. Dette gir en avkastning på 219 mill. kroner i 2011. Som en del av nordområdesatsingen er det satt av om lag fem pst. av avkastningen fra fondene til de tre nordligste fylkene, som sammen utgjør en region. Dette utgjør i 2011 om lag 10,5 mill. kroner. Dette kommer i tillegg til midlene som fordeles etter andre faste kriterier.
- I 2009-budsjettet ble det bevilget midler til fem nordområderelaterte rekrutteringsstillinger gjennom Norges forskningsråd. Stillingene videreføres i 2011 og utgjør en bevilgning på om lag 4,3 mill. kroner.
- Midler til forskningssamarbeid mellom Norge og Russland på Svalbard videreføres med et nivå på 3 mill. kroner.
- Kunnskapsdepartementet foreslår å bevilge midler til 20 nye studieplasser ved Universitetssenteret på Svalbard (UNIS) fra 2011. I forbindelse med revidert nasjonalbudsjett for 2009 ble det også etablert 20 nye studieplasser ved UNIS. Disse plassene foreslås videreført med midler til opptak av nye kull i 2011. Fordelingen av studieplasser er i tråd med signalene i Svalbard-meldingen.
- Kunnskapsdepartementet foreslår å bevilge midler til 80 og 65 nye studieplasser ved hhv. Universitetet i Tromsø og Høgskolen i Bodø fra 2011. I forbindelse med revidert nasjonalbudsjett for 2009 ble Universitetet i Tromsø også tildelt 300 studieplasser, mens Høgskolen i Bodø fikk tildelt 80 studieplasser, hvorav ti studieplasser er knyttet særskilt til Nordområdesatsingen. Disse plassene foreslås videreført med midler til opptak av nye kull i 2011.
- I revidert nasjonalbudsjett for 2009 ble det også fordelt om lag 100 studieplasser innenfor desentralisert utdanning og etter- og videreutdanning til institusjoner i Nord-Norge. Disse ble fordelt på Samisk høgskole (10), Høgskolen i Finnmark (25), Høgskolen i Bodø (25) og Universitetet i Tromsø (42). Plassene foreslås videreført i 2011.
- Samisk vitenskapsbygg ble tatt i bruk høsten 2009. På bakgrunn av dette har regjeringen i 2009 og 2010 bevilget midler til Samisk høgskole for å kompensere for økte husleiekostnader. Regjeringen foreslår å videreføre bevilgningene med om lag 16 mill. kroner i 2011, inklusive prisjustering.
- Universitetet i Tromsø etablerte høsten 2008 en bachelorgrad i luftfartsfag, og det ble tatt opp 12 studenter. Det treårige studiet er tverrfaglig, og har som mål å utdanne trafikkflygere. Kunnskapsdepartementet foreslår å øke bevilgningene til totalt om lag 24 mill. kroner i 2011, inklusive prisjustering, for å dekke kostnader knyttet til opptak av nye studentkull. Universitetet i Tromsø bidrar selv med 3,9 mill. kroner.
- Barentsinstituttet ble opprettet i 2006 for å styrke forskningen på forholdet mellom øst og vest i den nordlige delen av Europa. Barentsinstituttet er fra 2010 formelt lagt under Universitetet i Tromsø og mottar bevilgning fra Kunnskapsdepartementet. I 2010 bevilget departementet 5 mill. kroner over kap. 281 post 01 til Universitetet i Tromsø til dette formålet, og foreslår å videreføre bevilgningen på samme nivå i 2011.
- Som ledd i oppfølgingen av nordområdestrategien ble Arktisk universitet i 2010 tildelt 1 mill. kroner i tillegg til den faste bevilgningen på 4,5 mill. kroner. Den ekstra bevilgningen retter seg særlig mot å støtte urfolksnettverket, arbeidet med felles mastergrad i nordlige studier mellom russiske og norske miljø og en styrking av lærerutvekslingen i north2north-programmet. Kunnskapsdepartementet foreslår å videreføre bevilgningen på samme nivå i 2011.

Boks 8.1 (forts.)

- I forbindelse med President Medvedevs besøk til Norge våren 2010, ble det undertegnet en samarbeidsavtale mellom Kunnskapsdepartementet og Utdannings- og vitenskapsdepartementet i Russland. Avtalen er på overordnet nivå og har som siktemål å styrke og videreutvikle det bilaterale samarbeidet innenfor høyere utdanning. Kunnskapsdepartementet foreslår å sette av 400 000 kroner i 2011 for å følge opp det bilaterale samarbeidet.
 - Samisk høyskole har fra 2009 hatt ansvaret for hovedkontoret for World Indigenous Nations Higher Education Consortium (WINHEC) og Kunnskapsdepartementet tildelte ekstraordinært 850 000 kroner til høyskolen for etablering og drift av kontoret både dette året og i 2010. Høgskolens ansvar gjelder for en valgperiode på 3 år, og departementet tar sikte på tilsvarende tildeling til samme formål i 2011.
 - KRD startet i 2009 en satsing på styrking av kunnskapsinfrastruktur i landsdelen, Forskningsløft i nord i regi av Forskningsrådet, med 35 mill. kroner per år i fem år til de fem prosjektene «Verdiskaping for turister, reiselivsnæringen og destinasjoner», «Jordobservasjon», «Avfallshåndtering», «Kaldtklima teknologi» og «Sorteknologi».
 - Bevilgningen på 45 mill. kroner til nytt program for polarforskning (se avsnittet om kunnskap om klima og miljø i nordområdene) inneholder en bevilgning til utvikling av et klimaøkologisk observasjonssystem for arktiske tundraøkosystem (KOAT).
- Styrke transportnettet*
- Regjeringen vil styrke infrastrukturen i nord slik at Norge fremstår som robust og konkurransedyktig i den internasjonale utviklingen i nordområdene. Oppfølging av nordområdestrategien er også en del av St.meld. nr. 16 (2008-2009) Nasjonal transportplan 2010–2019.
 - Regjeringen har en tredelt strategisk tilnærming til utviklingen av transportinfrastrukturen i nord: Et nord-sør perspektiv der formålet er å sikre framkommelighet og styrke næringslivets konkurransekraft gjennom økt innsats for å styrke infrastrukturen som binder sammen landet; et øst-vest perspektiv der formålet er å binde landsdelen bedre sammen og gi bedre vilkår for samhandel og samarbeid med våre naboland gjennom å styrke infrastrukturen over grensene til Russland, Finland og Sverige; og et langsiktig perspektiv der formålet er å få fram kunnskap som kan gi et bedre grunnlag for å vurdere om dagens infrastruktur i Nord-Norge er tilpasset framtidens transportbehov.
 - E6 Vest for Alta er et prosjekt som i tidligere perioder har blitt drevet frem gjennom utbyggingen av mer eller mindre korte delstrekninger. For en mest mulig rasjonell fremdrift er det satt av 110 mill. kroner på en egen post på prosjektets veibudsjett.
 - Et viktig prosjekt i regjeringens nordområdestrategi, og et prosjekt i Nasjonal transportplan 2010-2019 er E105 Storskog – Hesseng. E105 er eneste veiforbindelse mellom Norge og Russland, og er ventet å bli viktigere etter hvert som samhandelen med Russland øker. Det er foreslått å starte par-sellen Storskog – Elvenes i 2011.
 - Det er i tillegg satt av midler til rassikring og til gjennomføring av utbedringstiltak på eksisterende veier i Nord-Norge, som breddeutvidelser, fjerning av flaskehals og utbedring av særlige trafikkfarlige punkt.
 - Regjeringen styrker jernbanen i nord. Kapasiteten på Ofotbanen har blitt forsterket med det nye krysningssporet på Straumsnes stasjon. Krysningssporet ble tatt i bruk i august 2010 og kan brukes av godstog opp til 750 meter.
 - Prosjektet Bodø godsterminal er sist omtalt i Prop. 127 S (2009-2010). Prosjektet omfatter ombyggingen av eksisterende godsterminal i Bodø for å kunne doble godskapasiteten innen 2020. Prosjektet ble framskyn-det og startet opp i 2010 som et av de prosjektene som ikke krevde signalressurser i første fase. Prosjektet har en styringsramme på 111 mill. kroner og en kostnadsramme på 122 mill. kroner satt på grunnlag av et påslag på 10 pst. på styringsrammen. Prosjektet planlegges ferdigstilt i 2012.
 - Regjeringen vurderer flere tiltak for å styrke lufthavnene og flyrutetilbudet i Nord-Norge. Avinor AS har som en del av oppfølgingen av St. meld. nr 16 Nasjonal Transportplan 2010-

Boks 8.1 (forts.)

2019, utarbeidet en rapport på oppdrag fra Samferdselsdepartementet om et prosjekt for å fjerne terrenghindringer øst for rullebanen ved Kirkenes lufthavn, Høybuktmoen. Rapporten ble sendt på høring med frist i august 2010. Saken er nå til vurdering i Samferdselsdepartementet.

- Det blir videre arbeidet lokalt med å lokalisering av en ny lufthavn i Hammerfest på grunn av vanskelige operative forhold ved dagens lufthavn. Avinor har bidratt faglig og praktisk i gjennomføringen av et værmålingsprosjekt på Grøtnes, sør for Hammerfest. Det arbeides nå med å analysere innsamlet data. Samferdselsdepartementet vil komme tilbake til saken når resultatene er klare.
- Transportetatene har på oppdrag fra Samferdselsdepartementet og Fiskeri- og kystdepartementet satt i gang en særskilt gjennomgang av transportinfrastrukturen i nordområdene. Det skal gjennomføres en overordnet utredning av transportbehov og infrastruktur som omfatter alle transportformer og som har et tidsperspektiv utover 2020. Utredningen skal være et faglig innspill til neste nasjonale transportplan. De aktuelle aktørene regionalt og i nabolandene trekkes med. Første delutredning leveres i løpet av 2010, mens hele prosjektet skal være ferdigstilt i mai 2011.

Styrke den romrelaterte infrastrukturen:

- Gjennom bevilgningen til Norsk Romsenter i 2008, ble arbeidet med en norsk satellitt for mottak av AIS-signaler (Automatic Identification System) satt i gang. For 2009 og 2010 ble det øremerket henholdsvis 12,5 og 6 mill kroner av bevilgningen til arbeidet med å utvikle en AIS-satellitt (AISSat-1). Satsingen utgjør en viktig del av et eventuelt helhetlige overvåkings og varslingssystemet for havområdene i nord. Satellitten ble skutt opp 12. juli 2010 og fungerer etter forventningene.
- Stortinget vedtok 11. juni 2009 at Norge skal delta i utbyggingen av det felleseuropeiske satellittnavigasjonssystemet Galileo. Norges finansielle forpliktelser i utbyggingsfasen er beregnet til om lag 69 mill. euro i peri-

oden 2008–2013. Forpliktelsene dekker også 2008, ettersom Norge i påvente av en mulig avtale har vært involvert i utbyggingsfasen siden starten. Utbetalingsprofilen for hele perioden er ikke endelig fastsatt. Bevilgningsforslag om norsk deltakelse i Galileo for 2009 ble fremmet i forbindelse med revidert nasjonalbudsjett. For 2009 og 2010 er det bevilget henholdsvis 21 og 126,21 mill. kroner. Bevilgningsanslaget for 2011 er basert på de årlige kontraktsforpliktelsene beregnet av EFTA-sekretariatet, og er på 75,3 mill. kroner, inklusive kostnader til nasjonal oppfølging.

- Nordområdene er svært viktig for romfartsindustrien. Norge har en ideell geografisk plassering for utforskning av atmosfæren og det nære verdensrom. Plasseringen er utnyttet til å oppnå internasjonale investeringer til infrastruktur som rakettskytefeltene på Andøya og Svalbard, radaranlegget EISCAT, laseranlegget ALOMAR på Andøya og Nordlysstasjonen i Longyearbyen. For 2010 ble det bevilget 15 mill. kroner til revitalisering av Andøya Rakettskytefelt. Midlene skal brukes til å oppdragere bygningsmassen på Rakettskytefeltet, og kan også nyttes til å øke forskningsaktiviteten.
- Også i 2011 vil det bli brukt midler til dette formålet.

Regjeringen vil opprettholde en fast suverenitetshevdelse og styrke samarbeid over grensene i nord

- Forsvaret har i utgangspunktet en høy profil i nordområdene som en del av sin innretning og organisering. Som følge av at budsjettene har blitt styrket har tilstedeværelse og aktivitet i nord økt de siste årene. Forsvarsdepartementet prioriterer nordområdene også i 2011. Dette innebærer at det vil bli økning i seilingsaktiviteten i havområdene i nord sammenlignet med 2010. Dette gjelder både Kystvaken, fregatter og Skjoldklassen. Videre vil den nordlige landsdelen bli prioritert med hensyn til trening av områdestrukturen i Heimevernet. Antall årsverk i Hæren i nord vil også øke.
- Det avholdes en fellesoperativ vinterøvelse med deltakelse av enkelte allierte land også

Boks 8.1 (forts.)

i 2011. Det er lang tradisjon for å avholde denne typen øvelser i Nord-Norge. I nordområdestrategien understrekes betydningen av alliert nærvær i nord.

- Forsvarets operative hovedkvarter ble åpnet på Reitan i august 2009. Nordområdesatsingen var en viktig premiss for valget av lokalisering. Også i 2011 er det planlagt å benytte betydelige ressurser for å etablere og ferdigstille kapasitetene til hovedkvarteret.

Styrke Kystvaktens aktivitet

- Kystvakten vil ellers i løpet av 2010 ha fått levert alle de nye kystvaktfartøylene av Barentshav-klassen. De nye og moderne fartøylene har bedre evne til å ivareta oppgavene i nord. Innføringen av NH-90 vil etter hvert styrke kapasiteten i Kystvakten ytterligere. Første helikopter vil bli mottatt ila høsten 2010. Dette bidrar også til den planlagte styrkingen av helikoptermiljøet på Bar-dufoss flystasjon.

Videreutvikle grensevakten

- I «Nye byggesteiner» ble det vist til behovet for å styrke og videreutvikle grensevakten ved garnisonen i Sør-Varanger for å kunne ivareta overvåkingen av den norsk-russiske grensen på en enda mer effektiv måte. Dette er viktig for å opprettholde en troverdig evne til suverenitetshevdelse langs vår felles grense med Russland. En løsning med å organisere grenseovervåkingen med utgangspunkt i to større grensestasjoner vil innebære konsentrasjon av kompetanse og reduksjon av antallet administrative oppgaver. Grensestasjonene er planlagt bygd i perioden 2012 – 2015.
- Det har vært en utbygging og modernisering av patruljerutene langs den norsk-russiske grensen. Dette bidrar til at patruljeringen nå gjennomføres på en mer effektivt og miljøvennlig måte enn tidligere. Sikkerheten for soldatene ivaretas også på en bedre måte.

Videreutvikle sivil grenseovervåking og -kontroll

- Videreutvikle evne til sivil overvåking av den norsk-russiske grense som ledd i vårt nasjonale ansvar for kontroll av Schengen ytre grenser, blant annet gjennom et tjenlig samarbeid mellom politiet og grensevakten ved Garnisonen i Sør-Varanger og etablering av et nasjonalt koordineringssenter som ledd i implementering av Eurosur.
- Tilrettelegge for ytterligere forenkling av grensepasseringene over Storskog, blant annet gjennom avtaler med Russland om grenseboerbevis og utvidelse av åpningstiden (avtale om grenseovergangsstedet Storskog-Borisglebsk), samtidig som det videreutvikles systemer som effektivt skal hindre kriminelle i ulovlig grensekryssing.
- Utplassere utstyr for forenklet kontroll av bona fide reisende, blant annet gjennom utplassering av bokser for automatisert (selvbetjent) kontroll av reisedokumenter.

Styrke det tillitsbyggende samarbeidet

- Se egen omtale av satsingsområder i 2011 under kap. 118, post 70.

Regjeringen vil sikre urfolks kultur og livsgrunnlag

- Urfolksdimensjonen er ett av regjeringens syv satsingsområder i den videre nordområdesatsningen. Nordområdepolitikken skal bidra til å trygge urfolkenes språk, kultur, næringer og samfunnsliv.
- Regjeringen vil legge til rette for at urfolk har vilkår for å delta i prosessene og kan nyttiggjøre seg de muligheter framtidig utvikling i nord kan gi. I satsningen er det lagt vekt på grenseoverskridende utviklingstiltak innen samiske tradisjonskunnskap, små urfolksspråk, etiske retningslinjer ved økonomisk virksomhet i nord, kulturbasert næringsutvikling, kapasitets- og kompetanseoppbygging ved institusjoner som driver med samisk forskning, utdanning og kompetanseutvikling, og institusjoner som driver formidling og -utveksling av urfolks og andre folks kultur og tradisjoner på tvers av landegrensene. Utvikling av flere av disse

Boks 8.1 (forts.)

- tiltakene vil bli igangsatt i 2011. Departementet har løpende kontakt og dialog med andre departementer i oppfølging av nordområdesatsning som berører urfolk i nord.
- Regjeringen har jevnlig kontakt og dialog med Sametinget om nordområdespørsmål. Urfolksspørsmål er tatt opp i det bilaterale samarbeidet med Russland og innenfor regionale samarbeidsordninger som Arktisk Råd og Barentssamarbeidet. Utenriksdepartementet har gitt økonomisk støtte til urfolks deltakelse i arbeidsgruppen for urfolk (WGIP) og andre grupper. Barentssekretariatet i Kirkenes har en urfolksmedarbeider i fast stilling som arbeider med prosjekter og samtidig er sekretær for Barentsrådets urfolksgruppe. Også det internasjonale Barentssekretariatet (IBS) har en urfolksmedarbeider i stilling finansiert av Sametinget og Utenriksdepartementet.
 - Miljødepartementet oppretter et senter for klima og miljø i Tromsø som også vil ha fokus på problemstillinger relatert til urfolk.
 - Det ble over Arbeids- og inkluderingsdepartementet i 2009 tildelt midler til arbeidet i SamiNorth – Samiske institusjoners nordområdenettverk, til Senter for nordlige folk til utvikling av utstilling om nordlige folk og til Internasjonalt reindriftssenter til utvikling av reindriftsrelatert informasjon på russisk, samisk og engelsk på reindriftsportalen. Utenriksdepartementet har gitt 1,2 mill. kroner til Samisk høyskole til å forankre planene og forberede etablering av et samisk kompetansesenter på Kola i nordvest Russland. Departementet har også gitt støtte til Samerådet til arbeidet med å styrke lokale samiske samfunn og språk i nordvest Russland og til Karasjok kommune til å utvikle kunnskap og kompetanse innen internasjonal handel hos foretak og aktører i 15 grensekommuner i Finland, Norge, Russland og Sverige.
 - Siden 2009 har Internasjonalt samisk filmsenter i Kautokeino mottatt statsstøtte over Kulturdepartementets budsjett. Som et ledd i regjeringens Handlingsplan for kultur i nordområdene, er det etablert et treårig samarbeidsprogram mellom Norge og Russland. I programmet er samisk kultur og urfolkskultur trukket frem som et av fem fokusområder i programperioden 2010–2012. Kulturdepartementet har bidratt med midler til næringsutvikling basert på samisk kultur til Hermetikken næringshage til forberedelse og gjennomføring av et program for samiske kulturnæringsutøvere i Barentsregionen.
 - Ny reindriftslov trådte i kraft 1. juli 2007. Den nye loven gir næringen et selvstendig ansvar for at reindriften skal bli bærekraftig, samtidig som myndighetene fortsatt har et overordnet ansvar for utviklingen. Frist for næringen til å utarbeide bruksregler var 1. juli 2009. Gjennom bruksregler skal distriktet selv foreslå et reintall med utgangspunkt i de tilgjengelige beitene som det aktuelle distrikt og tilhørende südaer har til disposisjon. Reindriftsstyret skal til slutt vedta reintallet.
 - Forhandlinger mellom Norge og Sverige om en ny reinbeitekonvensjon ble sluttført i februar 2009. Delegasjonene kom da til enighet om utkast til konvensjon med tilhørende vedtekter for de felles forvaltningsorganer som foreslås opprettet, samt områdeprotokoll med den geografiske områdefordelingen. Forhandlingsresultatet er overlevert til regjeringene i de to land for videre oppfølging. Det framforhandlede resultatet ble undertegnet av landbruks- og matministeren i Norge og jordbruksministeren i Sverige oktober 2009. Regjeringen vil komme tilbake til denne saken overfor Stortinget med en proposisjon om samtykke til ratifikasjon. En ny konvensjon vil mest sannsynlig tre i kraft i løpet av første halvår 2011.
 - Det er i 2010 framforhandlet en ny reindriftsavtale. Den viderefører i hovedtrekk ordninger som skal legge til rette for økt omsetning av reinkjøtt og stimulere næringen til størst mulig slakteuttak og verdiskaping.
- Regjeringens nordområdearbeid på andre områder**
- Jan Mayen*
- I statsbudsjettet for 2010 ble driftsbevilgningen økt med 10 mill. kroner for å dekke økte driftsutgifter og akutte vedlikeholdsbehov. Bevilgningsnivået foreslås videreført i 2011.

Boks 8.1 (forts.)

- *Miljøtiltak på Svalbard*
- Bevilgningen på 15,6 mill. kroner til miljøtiltak på Svalbard, herunder program for vegetasjonsovervåking, ny flyfotografering og nye kart samt miljøovervåking på Svalbard og i Barentshavet styrkes. Zeppelinstasjonen er i dag et flaggskip med hensyn til forskning/overvåking av klimagasser og forskning/overvåking av ozon og UV-stråling. Det internasjonale aspektet er meget fremtredende, og stasjonen er en viktig node for flere internasjonale målenettverk. Måleprogrammet for ozon og UV-målingene ved Zeppelinstasjonen i Ny Ålesund videreføres i 2011.

Forskning på klimaeffekter på fiskebestander

- Det ble i 2010-budsjettet satt av 8 mill. kroner i økt bevilgning til forskning på klimaeffekter på fiskebestander, økosystemer og akvakultur, herunder forsuring av havet. I tillegg ble bevilgningen økt med 9 mill. kroner til kunnskapsoppbygging knyttet til forvaltningen av viltlevende marine ressurser. Det foreslås at bevilgningen videreføres i 2011.
- Nasjonalt institutt for ernærings- og sjømatforskning (NIFES) overvåker fremmedstoffer i fisk fra de nordlige havområdene og fra oppdrettsnæringa.
- Bevilgningen foreslås videreført i 2011.

Syssele mannen på Svalbard

- Syssele mannens bolig har over tid hatt behov for rehabilitering. Samtidig har det vært en økning i antall representasjonsoppdrag for Syssele mannen spesielt de siste årene. Regjeringen ser det som viktig at Syssele mannen har representative og egnede lokale til representasjon og har derfor satt av midler slik at rehabiliteringsarbeidet kan videreføres.

Styrke sjøgrensekontrollen og redningsberedskapen

- Politidirektoratet er på oppdrag fra Justisdepartementet i gang med å forberede etablering av et nasjonalt koordineringssenter for grenseovervåking som ledd i implementering av et felles europeisk grenseovervåkingssystem Eurosur.
- Videreutvikle samarbeidet mellom politiet og Kystvakten for å kunne respondere på organisert kriminalitet og andre alvorlige hendelser som truer den offentlige orden og samfunnsikkerheten i sivil sektor
- Videreføre samarbeidet med øvrige etater innenfor den organiserte retningstjenesten, samt med Russland for å opprettholde en tilstrekkelig dimensjonert og kompetent søk- og redningstjeneste.

Post 70 Nordområdetiltak og prosjektsamarbeid med Russland, kan overføres

Prosjektsamarbeidet med Russland

Mål

- Gi fortsatt høy prioritet til folk-til-folk samarbeidet i Barentsregionen, som omfatter samarbeid mellom lokale myndigheter, institusjoner, organisasjoner og foretak.
- Støtte utviklingen av det sivile samfunn i Russland gjennom partnerskap mellom frivillige organisasjoner og innen media, som grunnlag for en langsiktig demokratisk utvikling.
- Utvikle fornybare og ikke fornybare ressurser i nordområdene, samtidig som sameksistens mellom tradisjonelle og nye næringer sikres og det tas hensyn til områdets rene og unike miljø.
- Videreføre miljøvernssamarbeidet med Russland med vekt på økosystembasert forvaltning av Barentshavet, miljøovervåking i grenseområdene, biodiversitet, klima og miljøgifter.
- Fremme samarbeidet om energieffektivisering og fornybare energikilder.
- Videreutvikle samarbeidet innen utdanning og forskning samt kultursamarbeid.
- Videreføre innsatsen mot spredning av smittsomme sykdommer og livsstilrelaterte sykdommer samt tiltak for styrking av folkehelsen i russisk del av Barentsregionen.

Rapport 2009

I 2009 ble det i alt utbetalt 124,2 mill. kroner til samarbeidsprosjekter med Russland. Under bevilgningen for 2009 ble følgende midler disponert gjennom eksterne forvaltere: Barentssekretariatet 35,0 mill. kroner, Miljøverndepartementet 21,0 mill. kroner, Helse- og omsorgsdepartementet 17,5 mill. kroner samt Norges forskningsråd og SIU med 13,0 mill. kroner. De øvrige midler ble fordelt direkte fra Utenriksdepartementet.

Folk-til-folk samarbeidet i Barentsregionen

Den overordnede målsettingen for Barentssekretariatets virksomhet er å legge til rette for bred folkelig kontakt og samarbeid over grensene i nord, noe som i 2009 ble fulgt opp gjennom støtte til 170 ulike samarbeidsprosjekter mellom norske og russiske partnere for til sammen 28 mill. kroner. Prosjektene fordeler seg på fem ulike satsingsområder – kultur, kompetanse/utdanning, næringsutvikling, urfolk og miljø/helse – som til sammen dekker de fleste områder av samfunnsli-

vet i nord. Prosjekter innen kompetanse/utdanning mottok den største delen av prosjektmidlene med 8,2 mill. kroner i 2009. Kulturprogrammet BarentsKult for profesjonelt samarbeid mellom kunstnere og kulturaktører ble igangsatt høsten 2008 og er videreført som en viktig satsing i 2009 og 2010. Et eget program for norsk–russisk idrettssamarbeid ble etablert i 2009 og videreføres i 2010. Som ledd i arbeidet med å støtte opp om utviklingen av det sivile samfunn i Barentsregionen, har Barentssekretariatet i 2009 hatt særlig fokus på samarbeidstiltak mellom journalister og frivillige organisasjoner.

Innenfor næringsutvikling er det gitt prioritet til aktører som er aktive innenfor petroleum offshorevirksomhet. Barentssekretariatet har videre bidratt i arbeidet med utvikling av Pomorsonen og med Nordlige Maritime Korridor (NMC) hvor sekretariatet er prosjektleder for «Strategic Motorway of the Seas». På miljøvernområdet er det gitt støtte til prosjekter innenfor områdene alternativ energi, avfallshåndtering og samarbeid mellom frivillige miljøvernorganisasjoner. Det har vært en økning i antallet urfolkstiltak. Støtte fra norsk side til språkopplæring for russiske urfolk har blitt prioritert. Det er også gitt støtte til prosjekter med fokus på bevaring av urfolkskultur og tradisjoner, urfolksrettigheter og entreprenørskap. Multilaterale ungdomsprosjekter er blitt støttet gjennom et eget ungdomsprogram for Barentsregionen som fremmer aktivt medborgerskap, ungdomsinitiativ og kunnskap om menneskerettigheter, og som forebygger fremmedfrykt og rasisme.

Det internasjonale Barentssekretariatet i Kirkenes (IBS) har siden sin opprettelse i 2008 bidratt aktivt til å fremme prosjektsamarbeidet på regionalt nivå i Barentsregionen. Utenriksdepartementet og Sametinget har i fellesskap sekondert en urfolksmedarbeider til sekretariatet som et bidrag til å styrke det multilaterale urfolkssamarbeidet. Sverige har på sin side meddelt at de vil finansiere en medarbeider ved IBS som har et særskilt ansvar for å holde oversikt over aktuelle finansieringskilder nasjonalt og internasjonalt.

Miljøvernssamarbeidet

Miljøverndepartementet har i 2009 tildelt 20,9 mill. kroner til miljøprosjekter i Russland, hvorav 5 mill. kroner som tilskudd til den Nordlige dimensjons miljøpartnerskap (EBRD) og 3,3 mill. kroner til Nordisk miljøutviklingsfond (NEFCO). De resterende 12,6 mill. kroner ble disponert til prosjekter som bidrar til beskyttelse av nordlige

havområder, grensenært miljøvernssamarbeid, reduksjon av forurensning og renere produksjon, klimaendringer, bevaring av biologisk mangfold og kulturminner. Havmiljø og grensenært samarbeid, inklusive påvirkning av russiske myndigheter til å stille strengere utslippskrav til Petsjenganikelverket like ved norskegrensen, har vært prioritert. En milepæl innen arbeidet for en forsvarlig forvaltning av Barentshavet ble nådd da en felles norsk-russisk miljøstatusrapport for hele Barentshavet ble lagt frem for den norsk-russiske miljøvernkommissjonen. Det har også blitt etablert en egen miljødataportal på internett for presentasjon av miljødata fra Barentshavet, som vil bli et viktig verktøy i forbindelse med det planlagte felles norsk-russisk miljøovervåkningssystem for Barentshavet.

Det har vært gjennomført felles kartlegging av miljøgifter i vann og sedimenter etter Oslo-Paris-konvensjonens (OSPAR) metodikk og utveksling av informasjon om norsk og russisk miljøkontroll innen petroleumsvirksomhet offshore. I det grensenære samarbeidet har arbeidet med felles miljøovervåkning innenfor Pasvikprogrammet bidratt til å avdekke virkningen av utslippene fra nikkelproduksjonen på russisk side. Luftovervåkingen i de grensenære områdene på norsk side har blitt styrket, men Norsk institutt for luftforskning (NILU) søknad om gjenåpning av den norske målestasjonen i Nikel er blitt avslått av russiske myndigheter. Et flerårig tverrfaglig samarbeid med russiske myndigheter om Kenozero nasjonalpark i Arkhangelsk fylke om bevaring og rekonstruksjon av levende natur- og kulturlandskap, brannsikring av istandsatte bygninger og vannforsyning, ble avsluttet med meget godt resultat. Innenfor arbeidsgruppen for reduksjon av forurensning ble det blant annet satt i gang prosjekter for utvikling av et bærekraftig kommunalt/interkommunalt system for avfallshåndtering i Arkhangelsk-regionen og arrangert erfaringsutveksling om håndtering av PCB. Det mangeårige programmet for renere produksjon ble videreført.

Helsesamarbeidet

Til helse- og sosialprosjekter i Nordvest-Russland ble det i 2009 utbetalt 17,5 mill. kroner. Hovedprioritet er forebygging og bekjempelse av smittsomme sykdommer, livsstilsrelaterede problemer, fremme av sunn livsstil samt utvikling og integrasjon av primærhelsetjeneste og sosiale tjenester.

Et viktig prosjekt som nærmer seg avslutning er oppbyggingen av en folkehelseutdanning i Arkhangelsk. Studiet er blitt etablert i samarbeid

med sentrale nordiske folkehelseinstitusjoner og vil bidra til varig kompetansespredning i Nordvest-Russland. Flere prosjekter var rettet mot oppbyggingen av mer helhetlige oppfølgingstilbud for utsatte barn og unge i regionen. Barentssekretariatets helsefond har bidratt med støtte til mindre helse- og sosialrelaterede prosjekter, herunder kontaktarbeid, forprosjekter og nye initiativ, med ungdom og urfolk som prioriterte grupper.

Et nytt norsk-russisk helsesamarbeidsprogram ble undertegnet i mai 2009. I tillegg har det vært økt kontakt på politisk nivå mellom Helse- og omsorgsdepartementet og Det russiske helse- og sosialdepartementet. Begge deler er viktig når det gjelder forankringen av helsesamarbeidet på sentralt nivå også i Russland. Norge er for øvrig en viktig bidragsyter til prosjekter som gjennomføres innenfor rammen av Nordlig dimensjons Helsepartnerskap.

Demokratifremme/menneskerettigheter (MR)

Det ble i 2009 gitt støtte til demokratiprojekter for til sammen 15 mill. kroner. I lys av den utsatte stillingen til det sivile samfunn og media i Russland, ble det gitt prioritet til prosjekter som bidrar til å styrke respekten for menneskerettighetene gjennom et samarbeid mellom norske og russiske frivillige organisasjoner, og som støtter opp om uavhengige russiske media. Denne type samarbeid er det vanskelig å måle effekten av på kort og mellomlang sikt, men er likefullt viktig som et langsiktig bidrag til endringsprosesser.

Norsk Journalistlag gjennomfører et 3-årig prosjekt sammen med det russiske journalistforbundet som bl.a. omfatter utvikling og fremme av kritisk journalistikk. Det er videre gjennomført kurs og utveksling av journalister fra Nordvest-Russland. Fra og med 2009 omfatter denne utvekslingen også hospitering av russiske journalister i nord-norske aviser. Helsingforskomiteen har i flere år vært aktiv i Murmansk-regionen med sitt prosjekt for undervisning i menneskerettigheter og tverrkulturell kommunikasjon, og har med grunnlag i erfaringene fra Kola utvidet prosjektet til også å omfatte Arkhangelsk og Karelen. Stiftelsen Bellona har også i 2009 mottatt støtte til sitt arbeid for å fremme respekten for menneskerettighetene i Nordvest-Russland. Det er også gitt støtte til MR-undervisning i Kaliningrad. Det langsiktige fagforeningssamarbeidet mellom LO og den russiske fagforeningen er særlig rettet mot de russiske nordområdene. Fengselssamarbeidet med Russland har et menneskerettighetsperspektiv, og omfatter støtte til utdan-

ningstilbud for innsatte, utvikling av tilbud til innsatte som skal løslates, samt kunnskapsoverføring til ansatte i russisk fengselsadministrasjon. Justisdepartementet leder dette arbeidet i samarbeid med kriminalomsorgsforvaltningen.

Næringsfremme, energi og ressursforvaltning

I 2009 ble det samlet gitt støtte for 17 mill. kroner for prosjekter på dette området. De tiltak som støttes har fokus på kunnskapsoverføring og erfaringsutveksling. Det er inngått avtale med russiske myndigheter om å forlenge programmet for utveksling av unge næringsledere (Presidentprogrammet) for en ny 3-års periode, med NHO som koordinator på norsk side. De kontakter som på denne måten knyttes mellom norsk og russisk næringsliv, gir verdifulle impulser til en langsiktig utvikling av det økonomiske samarbeidet. Mens det tidligere kun var tale om utplassering av russiske ledere i Norge, arbeides det nå aktivt med å øke utplasseringen av norske ledere ved firmaer og organisasjoner i Russland.

Det faglige samarbeidet om forvaltning av petroleumsressurser og om oljevern i nordområdene er videreført i 2009. I fiskerisektoren er støtten til samarbeid innen havforskning, fiskeriforvaltning og -kontroll samt mellom organisasjoner for fiskere og fiskerinæring i Norge og Murmanskregionen blitt videreført. WWF-Norge og Norges Naturvernforbund gjennomfører langsiktige kompetanseprosjekter innen henholdsvis maritim ressursforvaltning og klima/energisparring. Som oppfølging av et flerårig norsk-russisk enøkprosjekt i Nordvest-Russland, hvor det ble opprettet seks regionale enøksentra i russisk del av Barentsregionen, er det under gjennomføring et samarbeid med Arkhangelsk om styrking av enøkvirkningen i kommunal sektor. Det er videre gjennomført tiltak for omstilling av lokale varmekraftverks energiforbruk til fornybare energikilder i St. Petersburg-regionen og i Karelen. Det er igangsatt arbeid for å kartlegge mulighetene for å bygge ut små vannkraftverk i Nordvest-Russland. I Arkhangelsk er NTNU og andre norske undervisningsinstitusjoner i ferd med å fullføre et prosjekt for oppbygging av undervisning på universitetsnivå innen økonomiske og teknologiske aspekter av offshore petroleumsvirksomhet. Gjennom Norsk-Russisk Handelskammer er det gjennomført flere tiltak for å styrke kontakter og samarbeid mellom norsk og russisk næringsliv, med hovedvekten på Nordvest-Russland.

Utdanning og forskning

Under rammeavtalen (2007-2010) med Senter for internasjonalisering av høyere utdanning (SIU) og Norges forskningsråd om støtte til samarbeid med Russland innen høyere utdanning og forskning, med en årlig økonomisk ramme på 12 mill. kroner, er det gitt støtte til langsiktige prosjekter innenfor områdene miljøvern, ressursforvaltning, helse og samfunnsvitenskap. En evaluering av dette programmet vil finne sted etter dets avslutning primo 2011.

Satsingsområder 2011

Regjeringen ønsker å videreføre sin støtte til utviklingen av et åpent og demokratisk samfunn i Russland. Hovedparten av støtten vil gå til samarbeidsprosjekter mellom norske og russiske frivillige organisasjoner som arbeider for å fremme respekt for menneskerettighetene og som støtte til uavhengige media. Generelt vurderes det som viktig å fortsette det nære samarbeidet på prosjektnivå, for både å styrke og videreutvikle folk-til-folk-samarbeidet i nord samt støtte opp om en utvikling i Russland som kan tjene norske interesser.

Regjeringen ønsker å stimulere til grenseoverskridende næringsutvikling på land som kan bidra til utvikling av både petroleumsrelatert industri og annen type næringsvirksomhet, herunder samarbeid mellom leverandør- og servicebedrifter på norsk og russisk side.

Barentssekretariatet vil fortsatt vektlegge folk-til-folk-samarbeidet i Barentsregionen, med særlig fokus på tiltak for ungdom. Det vil også fokuseres på mangfold og kvinneperspektiv i nordområdene. Prosjekter med tema som berører demokratiutvikling eller MR prioriteres. Prioritet vil bli gitt til kultursamarbeid og urfolksamarbeid. Kulturprogrammet BarentsKult vil bli videreført i 2011. Sekretariatets idrettsprogram for Barentsregionen videreføres i 2011.

Støtte til næringssamarbeid over grensen og nettverksbygging mellom norsk petroleumsvirksomhet og russisk oljeindustri vil også ha prioritet. Av viktighet for fremtidig næringsutvikling er også arbeidet med kartlegging og nettverksbygging når det gjelder utvikling av gode systemer for transport og logistikk mellom Nord-Norge og Nordvest-Russland. Barentssekretariatet vil fortsette å støtte samarbeid mellom frivillige miljøorganisasjoner på tvers av landegrensene. Overføring av norsk kompetanse til energiøkonomisering i Russland vil stå sentralt sammen med pro-

sjekter knyttet til norsk–russisk oljevernberedskap. Støtten til samarbeid mellom norske og russiske utdanningsinstitusjoner vil bli videreført.

Miljøvernssamarbeidet med Russland skal fremme økosystembasert forvaltning av hele Barentshavet gjennom å bidra til et konsept for en helhetlig forvaltningsplan for russisk del av Barentshavet. Basert på den felles norsk-russiske miljøstatusrapporten for Barentshavet fra 2009 vil det også arbeides med å utvikle et felles miljøovervåkningssystem for hele Barentshavet. Det vil søkes innledet et samarbeid om klimaendringer med vekt på regionale problemstillinger, bl.a. oppbygging av kunnskap om klimaendringenes virkning på havmiljøet og på biodiversitet. I tillegg vil siktes det mot å identifisere mulige samarbeidstiltak som kan bidra til å begrense menneskeskapt klimaendringer og tiltak for tilpasning til klimaendringer i Barentsregionen med utgangspunkt i norske og russiske studier. Samarbeidet om miljøforvaltning i grenseområdet og miljøovervåking med hensyn til de store utslippene fra Nikel skal videreføres og styrkes, og norske myndigheter vil fortsette påvirkningsarbeidet overfor russiske myndigheter til å stille strengere utslippskrav til smelteverket i Nikel. Myndighetssamarbeid innen kontroll av petroleumsvirksomhet offshore skal styrkes, og arbeidet med forurensningskontroll og håndtering av miljøfarlig avfall skal videreføres. Det bilaterale samarbeidet om klima, biodiversitet og miljøgifter vil bli innrettet slik at det støtter opp under det multilaterale samarbeidet i Barentsregionen og i Arktisk råd.

Innen høyere utdanning og forskning vil arbeidet for å styrke norsk-russisk kunnskapssamarbeid av relevans for nordområdene innen petroleum og energi, bærekraftig ressursutnyttelse, næringsutvikling samt humanistiske og samfunnsvitenskapelige fag bli videreført.

Norges samarbeid med Russland på helse- og sosialfeltet vil fortsatt være knyttet til Barents helse- og sosialprogram og Partnerskapet for helse og livskvalitet under Den nordlige dimensjon, hvor Russland har formannskapet for 2010 – 2011. Det bilaterale prosjektsamarbeidet skal videreutvikles, blant annet med enda sterkere vekt på gjensidighetsaspektet i samarbeidet. Tiltak knyttet til den pågående satsingen for utsatte barn og unge under Barents helse- og sosialprogram vil bli prioritert. Høsten 2011 overtar Norge formannskapet i Barentsrådet etter Sverige. Styrket samarbeid om transport, logistikk, næringsutvikling, miljø og energisparing vil også stå sentralt under det norske formannskapet.

Atomsikkerhet

Mål

Konsentrasjonen av atominstallasjoner og kjernefysisk materiale i Nordvest-Russland representerer fremdeles en potensiell fare for radioaktiv forurensning også i Norge. Atomsikkerhetssamarbeidet med Russland skal bidra til å:

- redusere risikoen for ulykker og forurensning fra disse installasjonene
- hindre at radioaktivt og spaltbart materiale kommer på avveie
- styrke russiske forvaltnings- og tilsynsmyndigheter, og våre kontakter med disse.

Rapport 2009

Det ble i 2009 utbetalt 105,6 mill. kroner over Regjeringens handlingsplan for atomsaker. Dette året markerte avslutningen på to hovedsatsingsområder under atomhandlingsplanen, ubåt opphugging og fyrlyktprosjektet i russisk del av Barentsregionen.

St. meld. nr. 11 (2009-2010), Samarbeidet med Russland om atomvirksomhet og miljø i nordområdene, er bl.a. en gjennomgang av oppnådde resultater. Det er vektlagt at Norge har vært blant de større bidragsytere når det gjelder finansiering av opphugging av utrangerte ikke-strategiske atomubåter i Nordvest-Russland. Siden 2003 har Norge støttet hugging av fem ubåter. Alle reaktorseksjonene fra de fem opphuggingsprosjektene ble samlet i det landbaserte langtidslageret i Sajdabukta sommeren 2009. Norsk bistand til opphugging er dermed avsluttet.

Arbeidet med å fjerne 180 høyradioaktive strontiumbatterier (RTG-er) fra fyrlykter langs kysten i Nordvest-Russland og installasjon av solcellepaneler som erstatning har pågått siden 2001. I St. meld. nr. 11 (2009-2010) fremgår det at prosjektet ble avsluttet i 2009, og norsk kompetanse og erfaring fra det vellykkede samarbeidet på dette feltet er videreført til Østersjøen.

I 2009 ble 22 RTG-er samlet inn i Østersjøen. Finland bidrar finansielt til prosjektet. Arbeidet med å utbedre fysisk sikring og infrastruktur ved Nordflåtens lageranlegg i Andrejevbukta ble videreført, med fokus på planlegging av strømforsyning, vann og veinett i den forurensede delen av Andrejevbukta. Videre ble bygging av kantine og øvingssenter for mannskapene som skal arbeide med fjerningen av det brukte kjernebrenselet startet opp. Samarbeidet om sikkerhetstiltak ved russiske kjernekraftverk i våre nærområder er videreført.

Satsingsområder 2011

Norge stilte til disposisjon 100 mill. euro over 10 år da Norge sluttet seg til G8-landenes Globale partnerskapet mot spredning av masseødeleggelsesvåpen og materiale i 2003. Med en videreføring av de nåværende hovedprioriteringer vil Norge fylle denne rammen. I lys av at mye av den internasjonale bistanden ventes å avta rundt 2012, er det viktig å få gjennomført planlagte og nødvendige tiltak samtidig som det foreslås å nedjustere nivået noe allerede i 2011. Innenfor denne tidshorizonten identifiserer regjeringens atomhandlingsplan to viktige oppgaver. Disse er en videreføring av innsatsen for å rydde opp i Andrejevbukta og arbeidet med å fjerne strålefarlige kilder fra fyrlykter i de russiske delene av Østersjøen, i samarbeid med Finland, Sverige, Frankrike og Russland. I St. meld. nr. 11 (2009-2010), Samarbeidet med Russland om atomvirksomhet og miljø i nordområdene, trekker regjeringen fram prioriterte satsingsområder i årene fremover. Sentrale hovedprioriteringer for 2011 vil bl.a. være Andrejevbukta og en videreføring av RTG-prosjektet i Østersjøen. Målet er å samle inn 71 RTG-er i perioden 2009-2012 og erstatte disse med alternative strømkilder der det er nødvendig.

Prosjektet for fysisk sikring og rehabilitering av lageranlegget for brukt kjernebrensel og radioaktivt avfall i Andrejevbukta vil bli videreført. Her er de tekniske utfordringene store og tidsperspektivet strekker seg mot 2030. I 2011 vil arbeidet med å etablere strømforsyning, vann, avløp, og veinett i den forurensede delen av Andrejevbukta være en viktig oppgave. På lengre sikt vil arbeidet i Andrejevbukta komme over i en fase hvor fjerningen av det brukte kjernebrenselet skal gjennomføres. Norge samarbeider nært med Storbritannia, som er ledende donorland i arbeidet oppryddingen i Andrejevbukta, og deltar i den internasjonale koordineringsgruppen som bistår russiske myndigheter i å utvikle planer for arbeidet og koordinerer gjennomføringen av praktiske tiltak.

Samarbeidet om sikkerhetstiltak ved russiske kjernekraftverk i våre nærområder videreføres med fokus på tiltak som bidrar til økt kompetanse som kan bidra til sikker stenging og dekommisjonering av gamle reaktorer.

Et norsk engasjement bør ha et langsiktig perspektiv siden det fortsatt eksisterer betydelige atomsikkerhetsutfordringer i våre nærområder. Innsatsen vil imidlertid bli redusert etter hvert som viktige oppgaver finner sin løsning.

Riksrevisjonens rapport om atomsikkerhets-samarbeidet med Russland (Dok. 3:9 2009-2010) som er gjennomført som del av en norsk-russisk parallellrevisjon, viser at samarbeidet har gitt gode resultater og at midlene har blitt brukt i henhold til intensjonene. De norske og russiske riksrevisjonenes parallelle undersøkelse av atomsikkerhetssamarbeidet gir grunnlag for videre oppfølging med hensyn til forbedring av kontrollrutiner, samhandlingsprosesser og prosjektoppfølgning.

Arktisk samarbeid

Mål

Den overordnede målsetningen for det arktiske samarbeidet er å opprettholde Arktis som en fredelig og stabil region og møte utfordringene fra økt aktivitet som resultat av havisens tilbaketrekning, samt å sikre en bærekraftig utvikling i nord og å ivareta områdets store miljøverdier. Bevilgningen skal bidra til en styrket profilering av Norge som polarnasjon og fremme av norske prioriteringer i det arktiske samarbeidet. Hovedtyngden av samarbeidet foregår innen Arktisk råd. Arktisk råd er det viktigste multilaterale samarbeidsforum i nord og det eneste regionale samarbeidsorgan som omfatter alle de åtte arktiske land – Danmark (Grønland, Færøyene), Finland, Island, Norge, Sverige, Canada, Russland og USA.

Rapport 2009

Norge hadde formannskapet i Arktisk råd fra høsten 2006 og fram til og med ministermøtet i Tromsø 29. april 2009. Det norske formannskapet bidro til å styrke det arktiske samarbeidet om helhetlig ressursforvaltning og klimaendringer, samt til en effektivisering av rådets arbeid. Målsetningene videreføres gjennom formannskapssamarbeidet Norge-Danmark-Sverige 2006-2013.

Bevilgningen for 2009 som var på totalt 20 mill. kroner ble i hovedsak brukt til prosjekter og drift av det norske formannskapet i Arktisk råd samt arbeidet med konferanse og rapport om global issmelting. Av store utgifter kan særlig nevnes 5,6 mill. kroner til klimaprojektet «Snow, Water, Ice and Permafrost in the Arctic» om de sentrale utviklingstrekk i arktisk klimaendring, 4,6 mill. kroner til Arktisk råd-sekretariatet i Tromsø, 3,9 mill. kroner til ministermøtet, issmeltingskonferansen og andre møter i siste delen av formannskapet, 1,4 mill. kroner til rapporten om global issmelting, 2,3 mill. kroner til overvåkning og analyse av arktisk forurensning, samt diverse mindre prosjekter

innen miljø og bærekraftig utnytting av polarområdene. I oppfølgingen av issmeltingskonferansen ble det nedsatt en internasjonal ekspertgruppe som fikk i oppdrag å utarbeide en rapport om status og konsekvenser av issmelting verden over. Rapporten «Melting Snow and Ice – a call for action» ble presentert i forbindelse med klimatoppmøtet i København 14. desember for å øke kunnskapen om regionale konsekvenser og de globale virkninger i form av forsterket oppvarming og havnivåøkning.

Satsingsområder 2011

Oppmerksomheten internasjonalt om utviklingen i Arktis er stor og interessen for Arktisk råd som det sentrale forum for arktiske spørsmål er økende. Regjeringen vil styrke Norges rolle som pådriver for kunnskapsutvikling og politikkutforming i Arktis. Viktig i denne sammenheng er arbeidet for en bindende avtale om søk og redning i Arktis, og regjeringen foreslår en økning i bevilgningen på dette innsatsområdet med 25 mill. kroner. Norge arbeider aktivt for utvikling av regler for styrket sikkerhet for skipsfart i Arktis og Antarktis i Den internasjonale sjøfartsorganisasjonen (IMO). Norge støtter opp om det danske formannskapet i Arktisk råd, hvor flere tunge prosjekter og initiativer videreføres inn i Danmarks og senere Sveriges formannskapsperioder i tråd med det norsk-dansk-svenske formannskapssamarbeidet. Dette forutsetter fortsatt norsk finansiering. Dette gjelder særlig den felles arktiske kunnskapsinnhenting om status, konsekvenser og tiltak rundt arktisk klimaendring, tiltak mot kortlivede klimadrivere, helhetlig ressursforvaltning, miljøovervåking, utvikling av retningslinjer og standarder for skipstrafikk og annen økonomisk aktivitet i Arktis, styrket samarbeid på søk og redning, beredskap mot forurensning mm. Det er også nødvendig med fortsatt innsats for å sikre en god oppfølging av det omfattende forskningssamarbeidet under Det internasjonale polaråret 2007-2008. Det planlegges også prosjekter for markering av Nansen-Amundsen-jubileet i 2011: 150 år siden Fridtjof Nansens ble født 10. oktober 1861 og 100 år siden Roald Amundsen nådde Sydpolen 14. desember 1911.

Klimastudien *Arctic Climate Impact Assessment* følges opp med en omfattende studie av status og virkninger av havisens tilbaketrekning, smeltingen av Grønlandsisen og redusert permafrost/snødekke. Dette er sentrale utviklingstrekk i nord med store regionale og globale konsekven-

ser. Prosjektet er en hovedsatsing under det skandinaviske formannskapssamarbeidet og vil legge fram sluttrapport til ministermøtet i 2011. Delstudien om smeltingen av Grønlandsisen ble presentert på klimakonvensjonens partsmøte i København i desember 2009, mens sluttrapporten blir et viktig innspill til neste hovedrapport til FNs klimapanel (International Panel on Climate Change, IPCC).

Arbeidet med analyse og tiltak mot kortlivede klimadrivere som bl.a. sot, metan og bakkenær ozon, har blitt en viktig del av det arktiske samarbeidet. Mens CO₂ oppholder seg i atmosfæren i generasjoner har kortlivede klimadrivere en virkningstid i atmosfæren fra uker (sot) til opptil ti år (metan). Tiltak mot kortlivede klimadrivere vil derfor raskt kunne få effekt på issmeltingen. Det arktiske samarbeidet omfatter analyse av virkninger og mottiltak samt utvalgte demonstrasjonsprosjekter.

Sekretariatet for Arktisk råd ble opprettet i 2007 som del av samarbeidet med Danmark og Sverige og vil som et minimum være i drift fram til ministermøtet i 2013. Det er et mål at sekretariatet blir permanent ved at alle medlemsland i Arktisk råd ser seg tjent med et fast sekretariat framfor at alle sekretariatsoppgaver følger det til enhver tid sittende formannskap.

Regjeringen vil også satse på utvalgte prosjekter i Antarktis for å støtte opp under norske interesser som en polarnasjon. Man vil også støtte tiltak for styrking av urfolkenes situasjon og engasjement i nord.

Barents 2020

Mål

Barents 2020-ordningen ble etablert høsten 2005. Tilskuddsordningen skal bidra til realiseringen av regjeringens nordområdestrategi (2006) og Nye byggesteiner i nord (2009) ved å stimulere til økt kunnskap, aktivitet og nærvær i nord. Nordområdene er definert som regjeringens viktigste strategiske satsingsområde, og Barents 2020-midlene skal være med på å omsette dette i praktisk politikk ved å støtte utvalgte prosjekter som produserer kunnskap i, om og for nordområdene. Barents 2020 er et supplement til den øvrige omfattende forsknings- og utredningsvirksomheten relatert til nordområdene. Barents 2020 skal videre stimulere til etableringen av arenaer for samarbeid mellom norske og utenlandske kompetansemiljøer på nordområderelevante fagfelt.

Rapport 2009

I 2009 ble det budsjettert med 35,127 mill. kroner til Barents 2020. I tillegg ble det overført 24 mill. kroner fra 2008. Av de totalt 59 mill. kroner ble 55 mill. kroner brukt på en rekke prosjekter, og 4,7 mill. kroner ble overført til 2010.

I 2009 ble det under Barents 2020-tilskuddsordningen i hovedsak gitt tilskudd til prosjekter innenfor fire kategorier:

- 11,5 mill. kroner til opprettelse av gjesteprofessorater, kursutvikling og stipendier ved universiteter og høyskoler. Av disse mottok Senter for internasjonalisering av høyere utdanning (SIU) 3,28 mill. kroner til ordningen med nordområdestipendier. Stipendordningen bidro til at rundt 50 studenter på alle studienivå fra Canada, Russland og USA tilbrakte opptil to semestre ved Universitetet i Tromsø, høyskoler i Nord-Norge eller Universitetscenteret på Svalbard.
- 11 mill. kroner til samfunnsvitenskapelig forskning i, om og for nordområdene hvorav 7 mill. kroner til forskningsprosjektet *Geopolitics in the High North (2008-2012)*. Programmet administreres av Norges Forskningsråd og er rettet mot kartlegging og analyse av utenrikspolitiske aktører og interesser i nordområdene. Videre innvilget man i 2009 4 mill. kroner til opprettelsen av *NORUSS* – et forskningsprogram om russisk politikk og samfunn i regi av Norges Forskningsråd. Programmet vil bidra til å genere kunnskap Russland av betydning for norsk utenrikspolitikk og utvidelsen av internasjonale relasjoner i nordområdene, og med relevans til norsk-russiske forbindelser innen nærings samarbeid, den politiske sfæren, offentlig forvaltning og det sivile samfunn.
- 22,3 mill. kroner til naturvitenskapelig forskning, blant annet mottok Norges Forskningsråd 10 mill. kroner til oppfølging av den nasjonale strategien «Marin bioprospektering – en kilde til ny og bærekraftig verdiskaping», og 5 mill. kroner til økt satsning på forskning og analysekapasitet innen jordobservasjon.
- 6,8 mill. kroner til oppfølging av prosjekter omtalt i Barents 2020-rapporten, herunder 5,6 mill. kroner til det treårige norsk-russiske samarbeidsprosjektet «Harmonisering av standarder for helse, miljø og sikkerhet i Barentshavet».

Satsingsområder 2011

Regjeringen vil i 2011 fortsette satsingen på ulike tiltak som bidrar til kunnskapsutvikling i tilknytning til nordområdene og foreslår en økning i bevilgningen på dette innsatsområdet med 25 mill. kroner. Det vil legges vekt på strategiske prosjekter i tråd med «Nye byggesteiner i nord», og som særlig kan stimulere det grensenære samarbeidet i nord. Grenseoverskridende samarbeid og partnerskap med forskningsmiljøer og næringsliv vil stå sentralt. I tillegg vil flere prosjekter påbegynt i 2009 og 2010 videreføres. Grenseoppgangen med Russland, som også legger til rette for en videreutvikling av grensesamarbeidet, vil fortsette i 2011. Regjeringen legger opp til at støtten til det strategiske forskningsprogrammet *Geopolitics in the High North, NORUSS* og ordningen med nordområdestipendier videreføres. Det samme gjelder en rekke opprettede nordområde relevante lærestoler ved norske kunnskapsinstitusjoner, blant annet ved Høgskolen i Bodø, Høgskolen i Alta, Universitetet i Tromsø og UNIS. I tillegg støttes internasjonale aktiviteter i regi av det nyopprettede «Fram-Nordområdesenter for klima og miljøforskning» i Tromsø. Regjeringen har oppnevnt et kontaktforum for nordområdene med mandat for to år. Utgiftene knyttet til kontaktforumets virksomhet dekkes over tilskuddsordningen Barents 2020.

Budsjett 2011

For 2011 foreslås bevilget 348,8 mill. kroner over kap. 118, post 70, som fordeles på de fire innsatsområdene som følger:

- Prosjektsamarbeidet med Russland 135 mill. kroner.
- Atomsikkerhetssamarbeidet med Russland 88,8 mill. kroner.
- Arktisk samarbeid 45 mill. kroner.
- Barents 2020 80 mill. kroner.

En rekke større og mellomstore prosjekter i Russland har en forholdsvis lang implementeringstid fra tilsagn om støtte gis til iverksetting og behov for utbetaling. Det kan også være usikkerhet knyttet til de tidspunkt hvor det er behov for tilføring av midler. Ordningen med tilsagnsfullmakt har vist seg å være et formålstjenlig virkemiddel i så hensende, hvor tilsagn om støtte kan gis det ene budsjettår og faktiske utbetalinger finner sted neste år.

Det foreslås at Utenriksdepartementet gis tilsagnsfullmakt på 188 mill. kroner, jf. forslag til romertallsvedtak.

Post 71 Støtte til utvikling av samfunn, demokrati og menneskerettigheter mv. kan overføres

Målet med denne bevilgningen er å støtte prosjekter som bidrar til en demokratisk utvikling og respekt for menneskerettigheter i Nord-Kaukasus, samt til forsoningsprosjekter mellom den gresk- og tyrkiskkypriotiske befolkning på Kypros, herunder drift av Institutt for fredsforskning (PRIO) senter på Kypros.

1 Nord Kaukasus

Mål

Hovedformålet med tilskuddsordningen er å bidra til en stabil og fredelig utvikling i Nord-Kaukasus. Ordningen skal

- Bidra til konfliktforebygging, bedring av menneskerettighetssituasjonen og en styrking av demokratiske institusjoner, det sivile samfunn og rettssikkerheten;
- Bidra til reintegrering av hjemvendte flyktninger og internt fordrevne;
- Bidra til å avhjelpe fattigdom og sosial nød og bedre livssituasjonen for spesielt sårbare grupper.

Situasjonsbeskrivelse

Nord-Kaukasus preges av mangel på sosial og økonomisk sikkerhet, med utbredt fattigdom, arbeidsledighet og offentlig korrupsjon. Den økonomiske krisen i kombinasjon med en akselerende voldsspiral bidrar til at den humanitære situasjonen i regionen forverres. Flyktninger og internt fordrevne, som de siste årene i økende grad har vendt hjem, er i særdeleshet sårbare.

Konflikten mellom styresmakter og religiøse og klanbaserte opprørsgrupperinger har i 2009 flammet opp med ny styrke, fremfor alt i Ingusjetia og Dagestan. Dødstallene er økende blant sikkerhetsstyrker og sivile tjenestemenn såvel som i befolkningen forøvrig. Terror rettet mot tilfeldige sivile har spredd seg fra regionen til den russiske hovedstaden.

Føderale myndigheter avsluttet offisielt sin antiterror-operasjon i Tsjetsjenia i april 2009. President Kadyrov har en relativ kontroll på sikkerhetssituasjonen i republikken, men hans styrker har tilnærmet total straffrihet for egne overgrep. Vilkarlige arrestasjoner, forsvinninger, tortur og drap på mistenkte opprørere eller kidnapping av familiemedlemmene deres og straffebrenning av husene deres er utbredt.

Menneskerettighetssituasjonen i Nord-Kaukasus er således forverret. Lokale og internasjonale organisasjoner rapporterer om et økende antall overgrep begått av alle sider i konflikten og manglende rettssikkerhet og straffefølgning. Ytrings-, forsamlings- og organisasjonsfrihet er begrenset.

Handlingsrommet for menneskerettighetsorganisasjoner og andre uavhengige aktører i regionen er blitt sterkt redusert. Det rapporteres om forfølgelse fra myndighetenes side av kritiske, uavhengige organisasjoner. En rekke fremtredende menneskerettighetsforkjempere og journalister som arbeidet med spørsmål knyttet til Nord-Kaukasus ble drept i 2009.

Rapport 2009

Målet om gradvis å fase den humanitære bistanden til flyktninger og internt fordrevne over i langsiktig reintegrering ble søkt oppnådd ved å støtte Røde Kors og Flyktningehjelpens bredt anlagte tiltak. Kapasitetsbygging i helsesektoren ble fremmet gjennom støtte til Verdens helseorganisasjons arbeid i regionen. Særlig vekt ble lagt på å styrke kvinners stilling.

Etter henvendelse fra FNs utviklingsprogram ble det bevilget midler til ferdigstillelse av en internatskole i Beslan i Nord-Ossetia. Prosjektet ble opprinnelig støttet av Norge i 2005, etter terroraksjonen mot en av byens skoler i 2004.

Målet om å styrke det sivile samfunn og ytringsfriheten ble søkt oppnådd gjennom å videreføre støtten til samarbeidsprosjekter mellom norske, russiske og internasjonale frivillige organisasjoner innen menneskerettighetsovervåking og -opplæring, kompetanseheving for jurister, fremme av uavhengig journalistikk og bistand i lokale, nasjonale og internasjonale rettsinstanser til ofre for alvorlige menneskerettighetsbrudd.

Den forverrede sikkerhetssituasjonen i regionen og i særdeleshet de vanskelige arbeidsvilkårene for menneskerettighetsorganisasjoner gjorde det nødvendig for samarbeidspartnerne å vurdere nye praktiske ordninger for å sikre at prosjektene ble gjennomført under så trygge forhold som mulig. Som følge av dette ble det innvilget støtte til hospitering av to russiske menneskerettighetsforkjempere ved Den norske Helsingforskomiteens kontorer i Oslo.

Satsingsområder 2011

Russlands økonomiske utvikling tilsier at en fortsetter utfasingen av humanitær bistand til fordel

for langsiktige reintegreringstiltak for hjemvendte flyktninger og internt fordrevne. Samtidige tilsier den forverrede menneskerettighetssituasjonen i regionen økt fokus på menneskerettigheter og demokratibyggning. Sikkerhetssituasjonen og de vanskelige arbeidsvilkårene for menneskerettighetsorganisasjoner utgjør en betydelig utfordring i dette arbeidet.

Bevilgningen vil i all hovedsak bli brukt til prosjekter innen følgende hovedområder:

- Fremme av menneskerettigheter, sivilt samfunn, demokratiske institusjoner og konfliktforebyggende tiltak, herunder samarbeid med og støtte til menneskerettighetsorganisasjoner og uavhengig presse.
- Styrking av rettssikkerheten gjennom juridisk bistand til ofre for alvorlige overgrep og støtte til Europarådets menneskerettighetsfond.
- Reintegreringstiltak rettet mot hjemvendte flyktninger og internt fordrevne, herunder bistand til yrkesopplæring og gjenoppbygging av infrastruktur og boliger.
- Fremme av godt styresett og økonomisk utvikling gjennom lokal kapasitetsbygging.
- Fremme av likestilling ved å styrke kvinners juridiske rettigheter og deltakelse i politikk og arbeidsliv samt bekjempe vold mot kvinner.

Videre vises det til kommentar til kap 116.70, Europarådet, pliktige bidrag og forslag om tilskudd på 1,75 mill. kroner til reformtiltak i Europarådet.

2 Kypros

Mål

Midlene vil bli benyttet til drift av Institutt for fredsforskning (PRIO) senter på Kypros samt dets forsoningsprosjekter. Prosjektene har som mål å utvikle kontakt og forståelse mellom den gresk- og tyrkiskkypriotiske befolkningen på Kypros, gjennom forsknings-, dialog- og informasjonsprosjekter om konflikten. Midlene kan også bli benyttet til medfinansiering av prosjekter hvis PRIO mottar støtte fra EU.

Rapport 2009

PRIOs engasjement på Kypros startet i 1997, og ble utvidet med etableringen av PRIO Cyprus Centre i 2005. PRIOs aktiviteter omfatter informasjon, dokumentasjon, kapasitetsbygging, dialog og forskning. PRIO er den eneste organisasjon av sitt slag på Kypros, med kompetanse som er etterspurt av mange, også av partene på øya. PRIOs

arbeid ses på med stor velvilje i det internasjonale miljøet.

De nye forhandlingene som kom i gang i 2008, førte til at PRIO intensiverte sin aktivitet. Prosjektene bidrar til å klargjøre spørsmål som må håndteres uansett hvilken forhandlingsløsning partene måtte komme fram til. Blant temaene i 2009 var eiendomsspørsmål, tyrkiske innvandrere i nord, kulturarv, sivile samfunns rolle, interreligiøs dialog, økonomi, og historieforståelse. PRIO legger vekt på å inkludere kvinnelige forskere, i tillegg til å ha både gresk- og tyrkiskkypriotiske forskere.

PRIO mottar forskningsmidler fra EUs 6. og 7. rammeprogram samt mindre beløp fra andre kilder.

Budsjett 2011

Bistand til Nord-Kaukasus har tidligere år vært bevilget under budsjettet for utviklingshjelp, programområde 03 Internasjonal bistand. Deler av denne bistanden er imidlertid ikke ODA-godkjent. Det foreslås derfor at 30 mill. kroner bevilges under programområde 02 Utenriksforvaltning.

Det foreslås avsatt 1,75 mill. kroner til reformtiltak i Europarådet. Disse midlene til reformtiltak i Europarådet inngår ikke som del av Norges pliktige bidrag til Europarådet, og foreslås i 2011 bevilget over denne posten.

For 2011 foreslås bevilget 34,8 mill. kroner fordelt med om lag 29 mill. kroner til Nord-Kaukasus og 3,8 mill. kroner til Kypros, samt 1,75 mill. kroner til reformtiltak i Europarådet.

Post 76 Tilskudd til internasjonale klima- og miljøtiltak, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

FNs Klimakonferanse i København endte uten enighet om en ny klimaavtale, og med «Copenhagen Accord» som det mest konkrete resultat. Copenhagen Accord ble utarbeidet av et antall stats- og regjeringsledere og kun tatt til etterretning av Partskonferansen ettersom ikke alle land stilte seg bak. Dermed har den ingen formell status under Klimakonvensjonen, men er å regne som en politisk erklæring fra de parter som velger å assosiere seg med den. Et viktig element i avtalen er løftet fra i-land om inntil USD 30 mrd. til utslippsreducerende tiltak og tilpasning til klimendringer i utviklingsland for perioden 2010-2012. Neste partskonferanse under Klimakonvensjonen og partsmøte under Kyotoprotokollen holdes i Cancun i Mexico i november-desember 2010. Uansett resultat her, vil det være nødvendig med

betydelige oppfølgingsaktiviteter i 2011. Gjennomføring av disse er avhengig av frivillige bidrag fra industrilandene. Bidrag over denne posten må ses i sammenheng med innsatsen på klima i utviklingssamarbeidet.

Verdens 3. Klimakonferanse ble arrangert av Verdens meteorologiorganisasjon (WMO) i september 2009, der ble det vedtatt å etablere et Globalt rammeverk for klimainformasjon og -tjenester. Det ble samtidig tatt initiativ til å nedsette en arbeidsgruppe under WMO som skal utarbeide anbefalinger om rammeverket. Det videre arbeidet med rammeverket og dekking av data- og kunnskapshull innen klimavariabilitet og -endringer, effekter og sårbarhet vil ha prioritet i 2011. Dette anses som strategisk riktig, sett i lys av norsk satsing på klimatilpasning i klimaforhandlingene og i utviklingspolitikken.

Etter en justering av ODA-andelen av bidrag til Den globale miljøfasiliteten (GEF – Global Environment Facility) bevilges fra og med 2011 hele den norske støtten til GEF (inkludert til viktige områder som klima og biologisk mangfold) under utviklingsbudsjettet, jf. omtale under kap. 170 post 78. Utvikling av det globale karbonmarkedet er hovedmålet bak Norges bidrag til Verdensbankens karbonfond. Fondet leverer også utslippskvoter til Norge.

Mål

- Forhandlingene under Klimakonvensjonen og Kyotoprotokollen fører til en ambisiøs klimaav-

tale ved støtte til blant annet strategisk klimadi-
alog, til FNs klimasekretariat, til tilleggsmøter og reise støtte, samt andre relevante initiativ og aktiviteter.

- Økt kunnskap på miljø- og klimaområdet, inkludert tilpasning, ved støtte til forskning og utredninger, samt styrket formidling og tilgjengeliggjøring av kunnskap og informasjon.
- Et videreutviklet globalt karbonmarked.

Rapport 2009

I 2009 ble det utbetalt 26,8 mill. kroner til internasjonale klima- og miljøtiltak. Norges bidrag til Den globale miljøfasiliteten (GEF) utgjorde 57 mill. kroner. Av dette ble 13,1 mill. kroner (23 pst.) dekket over kap. 118, post 76. Det resterende ble dekket over kap. 170, post 78. Til Verdensbankens karbonfond ble det utbetalt 10,7 mill. kroner. Øvrige bidrag gikk bl.a. til arbeidet med et framtidig internasjonalt klimaregime og til studier og seminarer i regi av OECDs klimaekspertgruppe. I 2009 ble det utbetalt 2,1 mill. kroner til å støtte klimainitiativet til FNs Generalsekretær. Dette har blant annet muliggjort etablering av et eget klimateam for Generalsekretæren. Norge bidro med det til å gi Generalsekretæren og FN en tydeligere rolle og profil på klimaområdet.

Budsjett 2011

For 2011 foreslås bevilget 35,1 mill. kroner.

Programområdet 03 Internasjonal bistand

Programkategori 03.00 Administrasjon av utviklingshjelpen

Utgifter under programkategori 03.00 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 2009	Saldert budsjett 2010	Forslag 2011	Pst. endr. 10/11
140	Utenriksdepartementets administrasjon av utviklingshjelpen	1 028 820	1 048 218	1 068 500	1,9
141	Direktoratet for utviklingssamarbeid (Norad)	191 918	199 936	207 400	3,7
144	Fredskorpset	54 089	50 200	51 700	3,0
	Sum kategori 03.00	1 274 827	1 298 354	1 327 600	2,3

Denne programkategorien omfatter bevilgninger til administrasjon av offisiell utviklingsbistand (ODA) i utenriktjenesten, Norad og Fredskorpset.

Mål

- Sikre at bistandsforvaltningen til enhver tid har kompetent personale og andre ressurser for en resultatorientert og effektiv drift av utenriktjenesten, Norad og Fredskorpsets virksomhet.
- Effektiv forvaltning med styrket risikostyring og nulltoleranse for økonomiske misligheter for alle budsjettmidler.

Situasjonsbeskrivelse

Utenriksdepartementets administrative ansvar og oppgaver er nærmere omtalt under programkategori 02.00.

Tilskuddsordningene forvaltes av bl.a. Utenriksdepartementet, utenriksstasjonene, Norad og Fredskorpset i henhold til de til enhver tid gjeldende retningslinjer, og i tråd med politiske prioriteringer og føringer. Det er utarbeidet harmoniserte forvaltningsrutiner og håndbøker for forvaltningen. Det er risiko knyttet til tilskuddsforvaltningen av bistandsmidler, og nye bistandsformer krever stadig utvikling av forvaltningen. Det er nulltoleranse for korrupsjon i alle Norges programmer og alt vi gir støtte til. Økonomiske misligheter skal forebygges, avdek-

kes, rapporteres og håndteres. Det legges vekt på å styrke både kompetanse og kapasitet på dette feltet.

Rapport 2009

Tilskuddsforvaltningsenheten har i samarbeid med nettverket for tilskuddsforvaltning arbeidet videre med harmonisering og effektivisering av tilskuddsforvaltningen. Et arbeid med å utarbeide harmoniserte ordningsregelverk for alle tilskuddsordninger kom godt i gang, og forventes ferdigstilt i 2010, sammen med videreutvikling av maler og skjemaer. Det ble gjennomført flere kurs og samlinger knyttet til tilskuddsforvaltning.

Sentral kontrollenhet mottok 99 nye varslingsaker i 2009. Ved utgangen av året hadde enheten mottatt totalt 172 saker, hvorav 69 var avsluttet. I 31 saker ble det reist krav om tilbakebetaling av norsk støtte. Retningslinjene for håndtering av økonomiske misligheter ble revidert. Det er lagt stor vekt på kompetanseutvikling mht. håndtering av økonomiske misligheter. Arbeidet er i gang for å få bedre innsikt i kontrollsystemer og -rutiner i FN-familien, utviklingsbankene og store multilaterale fond.

Satsingsområder 2011

Departementet vil styrke risikostyringen i all tilskuddsforvaltning gjennom utvikling av metoder, verktøy og opplæring/bevisstgjøring.

Kap. 140 Utenriksdepartementets administrasjon av utviklingshjelpen

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2009	Saldert budsjett 2010	Forslag 2011
01	Driftsutgifter	1 009 018	1 033 218	1 054 200
45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	16 444	15 000	14 300
89	Agio	3 358		
	Sum kap. 140	1 028 820	1 048 218	1 068 500

Kapitlet dekker bistandsadministrasjonen i Utenriksdepartementet og ved utenriksstasjonene, jf. omtale under kap. 100 Utenriksdepartementet.

departementet og ved utenriksstasjoner i utviklingsland.

For 2011 foreslås bevilget 14,3 mill. kroner.

Post 01 Driftsutgifter

Post 01 dekker 03-områdets andel av driftskostnader for departementet og utenriksstasjonene.

Budsjett 2011

For 2011 foreslås bevilget 1 054,2 mill. kroner.

Post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, kan overføres

Bevilgningsforslaget under denne posten dekker utgifter til større anskaffelser og ombygginger i

Post 89 Agio/disagio

Utenriksstasjonenes regnskap blir ført i ulike lokale valutaer. Ved årets slutt blir beholdningene ved hver enkelt utenriksstasjon justert i samsvar med Norges Banks kurser pr. 31. desember. På grunn av kursdifferansene vil det oppstå kurstap eller kursgevinst.

Utenriksdepartementet ber om samtykke fra Stortinget til å føre eventuelt kurstap på kap. 140 Utenriksdepartementets administrasjon av utviklingshjelpen, post 89 Agio. Eventuell kursgevinst foreslås ført på kap. 3140, post 89 Disagio, jf. forslag til romertallsvedtak.

Kap. 141 Direktoratet for utviklingssamarbeid (Norad)

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2009	Saldert budsjett 2010	Forslag 2011
01	Driftsutgifter	191 918	199 936	207 400
	Sum kap. 141	191 918	199 936	207 400

Post 01 Driftsutgifter

Kapitlet dekker administrasjonen av Norad, Direktoratet for utviklingssamarbeid.

Norads hovedoppgaver er å sikre høy faglig og forvaltningsmessig kvalitet av all norsk bistand, foreta uavhengige evalueringer, informere om bistand og resultater samt å forvalte deler av norsk bistand, med hovedvekt på tilskudd gjennom norske organisasjoner. Norad bidrar med

bistandsfaglig rådgivning til hele utenriktjenesten innenfor samtlige av regjeringens utviklingspolitiske satsingsområder. Norad skal bidra til at hensynet til miljø og klima, likestilling og korrupsjonsbekjempelse integreres i all bistandsvirksomhet.

Norad utarbeidet første halvår 2010 et strategisk dokument som skal tydeliggjøre Norads rolle som fagdirektorat med et spesielt ansvar for å måle og kvalitetssikre resultatene i utviklingssam-

arbeidet, og gi råd om bruk av bistand i utviklingspolitikken. Med utgangspunkt i dette og i departementets Strategi 2013 fra 2010, vil det foretas en helhetlig gjennomgang av ansvarsfordeling og arbeidsoppgaver mellom UD og Norad.

Budsjett 2011

For 2011 foreslås bevilget 207,4 mill. kroner.

Kap. 144 Fredskorpset

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2009	Saldert budsjett 2010	Forslag 2011
01	Driftsutgifter	54 089	50 200	51 700
	Sum kap. 144	54 089	50 200	51 700

Post 01 Driftsutgifter

Fredskorpsets kjernevirksomhet er internasjonal utveksling av personell mellom virksomheter, jf. omtale under kap. 160 Sivilt samfunn og demokratiutvikling, post 77 Utvekslingsordninger gjennom Fredskorpset.

Instruks for Fredskorpsets virksomhet ble fastsatt ved Kgl. resolusjon 05.02.2010. Kapittel 144 post 01 dekker Fredskorpsets administrasjon, samt drift av utvekslingsprogrammene og tilknyttede aktiviteter.

Som ledd i arbeidet med ny strategi for perioden 2010–2014, gjennomfører Fredskorpset i 2010

en større intern organisasjonstilpasning som skal støtte opp om den nye strategien. I årene framover legger Fredskorpset vekt på disse fokus- og målområdene: forvaltning og effektivitet, partnerskap og utveksling, kunnskap og læring, nettverk og samfunn, organisering og samordning. Anbefalinger fra en ekstern evaluering fra 2009 og Norads forvaltningsgjennomgang i 2010 følges opp, bl.a. gjennom reviderte rutiner og retningslinjer fra 2011.

Budsjett 2011

For 2011 foreslås bevilget 51,7 mill. kroner.

Programkategori 03.10 Bilateral bistand

Utgifter under programkategori 03.10 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 2009	Saldert budsjett 2010	Forslag 2011	Pst. endr. 10/11
150	Bistand til Afrika	2 845 626	2 808 500	2 618 500	-6,8
151	Bistand til Asia	999 420	993 100	949 500	-4,4
152	Bistand til Midtøsten	491 483	500 000	500 000	0,0
153	Bistand til Latin-Amerika	250 097	220 500	200 500	-9,1
	Sum kategori 03.10	4 586 626	4 522 100	4 268 500	-5,6

For en samlet oversikt over utbetalinger til bilateral bistand i 2009, fordelt på største mottakerland og budsjettpost, vises til vedlegg.

Norge gir langsiktig bilateral bistand til land i Afrika, Asia, Midtøsten og Latin-Amerika. De mest sentrale landene for samarbeid finansiert over denne programkategorien vil i 2010 være Burundi, Etiopia, Liberia, Madagaskar, Malawi, Mali, Mosambik, Sudan, Tanzania, Uganda og Zambia i Afrika; Afghanistan, Nepal, Pakistan, Sri Lanka og Øst-Timor i Asia; Nicaragua i Latin-Amerika; og Det palestinske området i Midtøsten. Andre land vil også motta begrenset støtte over denne programkategorien, deriblant Kenya. Flere av de nevnte landene vil også motta midler fra andre budsjettposter. For sårbare stater og land som er kommet ut av konflikt vil overgangsbistand noen ganger supplere eller erstatte støtte over regionbevilgningene, jf. omtale under kap. 162 Overgangsbistand. Samarbeidet med en del land (bl.a. Angola, Bangladesh, Indonesia, Vietnam og Sør-Afrika) er under omlegging til et mer strategisk og faglig innrettet samarbeid, med vekt på områder hvor Norge har særlig kompetanse. Disse landene vil kunne motta midler både over programkategori 03.10 Bilateral bistand og over kap. 165, post 71 Faglig samarbeid. India er et sentralt land for faglig samarbeid med økt vekt på fornybar energi. Indonesia vil, ved siden av Brasil, også bli en vesentlig samarbeidspartner innen skogsatsingen.

- De overordnede føringene for utviklingssamarbeidet og Regjeringens satsingsområder er
- beskrevet under Programområde 03 Internasjonal bistand.

Bistanden er et virkemiddel for å bekjempe fattigdom og fremme bærekraftig økonomisk utvikling. Midlene skal brukes som tilskudd til finansiering av utviklingsbudsjetter, programmer og prosjekter og kan brukes som katalysator for å utløse ytterligere ressurser for utvikling ved å bidra til å fremme politiske endringer og kommersielle investeringer.

Programkategori 03.10 Bilateral bistand er definert som en egen tilskuddsordning med et ordningsregelverk som beskriver formålet med ordningen og hvordan den skal forvaltes. Ordningen skal i hovedsak styrke samarbeidslandenes forutsetninger og kapasitet til å besørge effektiv fattigdomsbekjempelse og langsiktig utvikling i tråd med landenes nasjonale utviklingsplaner, regionale samarbeidsinitiativ eller internasjonale konvensjoner. Ordningen skal kunne benyttes fleksibelt for å utvikle velfungerende offentlige institusjoner, et aktivt sivilt samfunn og en levedyktig privat sektor. Samarbeid med myndighetene, frivillige organisasjoner, næringsliv og multilaterale organisasjoner på landnivå inngår således i varierende grad i det bilaterale partnerskapet. Samarbeidet skal også bidra til å etablere relasjoner som peker ut over tradisjonell bistand. Ordningen kan dessuten ved omfattende og akutte

krisesituasjoner også benyttes til humanitære formål. Vurdering av tverrgående tema som hensynet til antikorrupsjon, kvinner og likestilling, miljø og sårbarhet for klimaendringer er obligatorisk i tilskuddsforvaltningen under denne ordningen.

Landenes egne strategier for fattigdomsreduksjon kombinert med en vurdering av områder hvor Norge kan ha en særskilt merverdi i det enkelte land, legger rammene for det langsiktige utviklingssamarbeidet. Landenes ansvar for egen utvikling, betydningen av godt styresett, bekjempelse av korrupsjon, fremme av kvinner og likestilling i tråd med internasjonale og regionale konvensjoner og avtaler, og miljø- og klimahensyn, er viktige elementer i den utviklingspolitiske dialogen. Det langsiktige perspektivet på samarbeidet innebærer at det også vil kunne forekomme perioder med tilbakeslag på viktige områder. I slike perioder vil innretningen av samarbeidet måtte tilpasses og nivået reduseres.

I tråd med Regjeringens klimasatsing legges det i 2011 opp til en dreining av innsatsen med ytterligere økning av støtten til ren energi og klimatilpasning, inkludert klimatilpasset landbruk, særlig i Afrika. Samtidig vil man fortsette arbeidet med å redusere antall sektorer i bistanden til det enkelte land. Som ledd i omdreiningen av bistanden vil andelen av stat-til-stat-samarbeidet som går til generell budsjettstøtte i 2011 bli redusert. Budsjettstøtten blir for øvrig løpende vurdert i forhold til landenes politiske utvikling og systemer for budsjettering og finansforvaltning, og gis normalt i nært samarbeid med andre givere.

Nivået på den bilaterale støtten til utdanning skal opprettholdes som ledd i satsingen på tusenårs mål 2, utdanning. Støtten til oppfølging av innsatsen for regjeringens satsing på tusenårs mål 4 og 5 om redusert barnedødelighet og forbedret helse til gravide og fødende kvinner vil bli finansiert over kap.post 169.70 Globale helseinitiativ. Støtte til land som har kommet ut av konflikt vil fortsette.

Mange problemer – som forvaltning av felles naturressurser, energiutvikling, klimatilpasning, handel, hiv og aids og regionale konflikter – krever løsninger som går ut over det enkelte land. Støtte til regionalt samarbeid, gjennom regionale organisasjoner og gjennom samarbeid mellom to eller flere land, utgjør derfor en viktig del av bistanden under 03.10 Bilateral bistand.

Som ledd i det internasjonale arbeidet for en mer effektiv bistand, skal Norge arbeide for å fremme mottakers eierskap og bruk av nasjonale systemer, og for økt arbeidsdeling mellom givene. I diskusjonene om sistnevnte vil Norge i større grad tilby samarbeid på områder der vi har etterspurt kompetanse. Det arbeides aktivt med å effektivisere og fokusere samarbeidet innen temaer hvor Norge har gode forutsetninger for å kunne tilby en tilleggsverdi. For å styrke den demokratiske kontrollen av den statlige bistanden i mottakerlandene og for å bidra til å hindre korrupsjon, søker Norge å bidra til at den norske støtten er gjengitt i statsbudsjettet, og at faktiske utbetalinger blir gjengitt i statsregnskapet og dermed i den nasjonale riksrevisors rapporter.

Gjennom tusenårs målene og landenes fattigdomsstrategier er det etablert et grunnlag for en sterkere resultatorientering i utviklingssamarbeidet. I oppfølgingen av bistanden legges det stor vekt på å dokumentere resultatene av samarbeidet. Der behovene for bistand er store, vil ofte også risikoen være høy. For å redusere risikoen for mangelfull måloppnåelse eller økonomiske misligheter, benyttes omfattende systemer og metoder for kvalitetssikring og evaluering av bistanden. Nytt ordningsregelverk er et viktig virkemiddel for å sikre kvalitet og resultatoppnåelse i bistanden. Økonomiske misligheter skal forebygges, avdekkes, rapporteres og håndteres i overensstemmelse med prinsippet om nulltoleranse for slike misligheter.

Andelen av den totale bistanden som går over denne programkategorien, vil være på 15,8 pst. av bistandsbudsjettet i 2011 (16,5 pst. i 2010).

Kap. 150 Bistand til Afrika

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap	Saldert	Forslag
		2009	budsjett 2010	2011
78	Regionbevilgning for Afrika, <i>kan overføres</i>	2 845 626	2 808 500	2 618 500
	Sum kap. 150	2 845 626	2 808 500	2 618 500

Utviklingen i Afrika går fortsatt i riktig retning, men bildet er sammensatt. Antall voldelige konflikter har i de senere år gått ned, demokratiet er i mange land styrket og flere land har opplevd betydelig økonomisk vekst. Den internasjonale økonomikrisen rammet også Afrika, men i mindre grad enn flere andre regioner. IMF forventer at Afrika sør for Sahara samlet sett vil få en økning i BNP på nesten 5 pst. i 2010, opp fra 2 pst. i 2009. Kontinentet er likevel fortsatt preget av fattigdom og store utfordringer. 41 pst. av befolkningen i regio-

nen lever i ekstrem fattigdom og fortsatt er flere land rammet av konflikter. Enkelte land har også opplevd tilbakeslag for demokratiet ved ikke-konstitusjonelle maktovertagelser eller kupp. Økningen i levealder har stagnert i flere land, blant annet på grunn av sykdommer som malaria og hiv og aids. Med dagens utvikling vil Afrika ikke nå målet om å halvere fattigdommen innen 2015. Videre antas Afrika å bli det kontinentet som vil bli hardest rammet av klimaendringer.

Tabell 8.2 Indikatorer på situasjonen i utvalgte land i Afrika

År	BNI pr. inn- bygger i USD ¹	Forventet levealder ²	Velferds- indeksen (HDI- indeksen) ³	Barne- dødelighet pr. 1000 fødte ⁴	Kvinner estimerede pst. andel av lønn ift. menn ⁵	Pst.andel barn innskrevet på skole ⁶	Pst.andel av befolkning- gen med til- gang til	Korrupsjons- indeks ⁷
							trygt/ forbedret drikkevann ²	
	2008	2008	2007	2007	2007	2007	2006	2009
Angola	3340	47	56,4	158	64	.	51	1,9
Burundi	140	50	39,4	180	77	81	71	1,8
Etiopia	280	55	41,4	119	67	72	42	2,7
Kenya	730	54	54,1	121	65	87	57	2,2
Liberia	170	58	44,2	133	50	*40	64	3,1
Madagaskar	420	60	54,3	112	71	99	47	3,0
Malawi	280	53	49,3	111	74	88	76	3,3
Mali	580	48	37,1	196	44	63	60	2,8
Mosambik	380	48	40,2	168	90	76	42	2,5
Sør-Afrika	5820	51	68,3	59	60	91	93	4,7
Sudan	1100	58	53,1	109	33	**44	70	1,5
Tanzania	440	56	53	116	74	98	55	2,6
Uganda	420	53	51,4	130	69	95	64	2,5
Zambia	950	45	48,1	170	56	95	58	3,0

¹ BNI/Innbygger etter Atlas-metoden. Kilde: World Development Indicators. Verdensbanken

² Kilde: World Development Indicators. Verdensbanken

³ Velferdsindeksen (HDI-indeksen) viser maks. 100 og min. 0. Indeks under 50 regnes som lav velferd. Kilde: Human Development Indices. UNDP

⁴ Dødelighet pr. 1000 barn under 5 år. Kilde: Millenium Development Goals Indicators. UN Statistics Division

⁵ Kilde: Human Development Report. UNDP

⁶ Kilde: Millenium Development Goals Indicators. UN Statistics Division

⁷ Kilde: Transparency International. Corruption Perception Index. Indeks fra 0 til 10, hvor 10 viser lavest korrupsjon og 0 høyest korrupsjon

. Tall ikke tilgjengelig

* Tall fra 2006

** Tall fra 2000

Som det fremgår av tabellen, er BNI pr. innbygger i de land som Norge samarbeider mest med lav, med unntak av Angola og Sør-Afrika. Samtlige land i tabellen har beveget seg i positiv retning på Velferdsindeksen fra 2006-2007. Med unntak av Sudan og Kenya har forventet levealder økt i samarbeidslandene. I Liberia har økningen vært på hele 12 år, fra 46 til 58 år. Afrikas befolkning passerte i 2009 én milliard. Befolkningsutviklingen er blant de faktorer som vil påvirke Afrikas økonomiske vekst fremover. Tabellen viser at alle landene bortsett fra Sør-Afrika scorer lavt på korrupsjonsindeksen, som har en svak negativ utvikling for de fleste land. Indeksen for Etiopia, Kenya, Liberia, Malawi og Zambia kan imidlertid tyde på en svak positiv tendens. Innsats for korrupsjonsbekjempelse på dette området står også sentralt i det norske utviklingssamarbeidet, men her er det store utfordringer.

Barnedødeligheten, dvs. dødeligheten pr. tusen fødte under fem år, er fremdeles høy, men har sunket i de fleste samarbeidsland. Nedgangen har vært særlig stor i Angola og Liberia, mens Mosambik og Sudan har opplevd en betydelig økning. I enkelte land arbeides det med norsk støtte til vaksinekampanjer og andre tiltak spesielt rettet mot barne- og mødredødelighet. Norge forsetter arbeidet med å legge om samarbeidet med Angola og Sør-Afrika til mer faglig rettet samarbeid. Dette vil innebære at tildelingen til disse landene over Regionbevilgningen for Afrika vil reduseres på sikt, mens tildelingen over posten for faglig bistand vil øke noe. Fattigdomsreduksjon står sentralt i samarbeidet med de øvrige landene. I lys av den fortsatt omfattende fattigdommen og alvorlige utfordringer som klimaendringene og den internasjonale økonomikrisen, har verdenssamfunnet Afrika høyt på agendaen. Norge har dialog med afrikanske land i flere ulike internasjonale fora hvor disse utfordringene tas opp. Flere afrikanske land har også opplevd stor pågang fra private og statlige investorer som ønsker tilgang til kontinentets naturressurser.

De afrikanske landene har i senere år lagt økende vekt på regionalt samarbeid og på styrking av regionale og sub-regionale samarbeidsinstitusjoner for å kunne stå bedre rustet til å møte kontinentets utfordringer i en stadig mer globalisert verden. Den afrikanske union (AU) har blitt en sentral arena for de afrikanske landenes arbeid med å utvikle et verdifelleskap og å samarbeide om å løse felles politiske og økonomiske utfordringer. AU og de sub-regionale organisasjonene viser nå større vilje og handlekraft når det gjelder å reagere på ikke-konstitusjonelle makttovertagel-

ser. Dette har man bl.a. sett i Mauritania, Guinea, Madagaskar og Niger hvor landene har blitt midlertidig suspendert fra deltagelse i AU og de sub-regionale organisasjonene samtidig som disse har engasjert seg aktivt for å finne løsninger.

Unionens utviklingsinitiativ, «New Partnership for Africa's Development» (NEPAD), har også bidratt til at Afrika i dag i større grad enn tidligere er med på å sette dagsorden for dialogen med det internasjonale samfunnet om utviklings- og sikkerhetsspørsmål. Konfliktløsning og fredsbygging sammen med handel, miljø og klima, landbruk og matvaresikkerhet, og investeringer i infrastruktur, er blant de spørsmål som har kommet høyere opp på agendaen. Norge vil i 2010 samarbeide med AU og Den økonomiske kommisjon for Afrika (UNECA) om etableringen av et eget afrikansk klimasenter. Flere afrikanske land har tatt tak i utfordringene i tilknytning til styresett og korrupsjon. Korrupsjonsmistanker mot innflytelsesrike personer følges i flere tilfeller opp med etterforskning og har også ført til at ledende politikere har måttet fratrukket. Dette er et skritt i riktig retning, da korrupsjonsanklager tidligere stort sett ble rettet mot politiske motstandere som ikke lenger satt med makten. Fortsatt er imidlertid korrupsjon et stort hinder for fremgang og fattigdomsbekjempelse, og et svakt rettsvesen bidrar til å gjøre kampen mot korrupsjon utfordrende. Ordningen med nasjonale gjennomganger av styresett, den såkalte «African Peer Review Mechanism» (APRM), er også et svar på denne utfordringen hvor Afrika selv styrer og gjennomfører prosessen. 29 land har hittil sluttet seg til ordningen.

I Afrika spiller bistand fortsatt en større rolle i finansiering av utvikling enn i øvrige kontinenter som mottar bistand. Allikevel står nå innenlandske ressurser for en større andel av finansieringen av utviklingsformål enn bistand, noe som er positivt. Det er nedlagt betydelig arbeid i å effektivisere bistanden til de afrikanske landene, blant annet gjennom oppfølging av Paris-erklæringen for bistandseffektivitet. Landenes nasjonale fattigdomsstrategier eller utviklingsplaner er fortsatt utgangspunktet for en samlet giverinnsats. Giverlandene forplikter seg nå i større grad enn tidligere til å underlegge seg en arbeidsdeling i de enkelte land. Forutsigbarhet i overføringer og støtte gjennom landets egne budsjettssystemer vektlegges i økt grad, men byr på dilemmaer i tilfeller hvor det er en negativ utvikling i forhold til demokrati og menneskerettigheter, og der offentlige finansforvaltningssystemer er svake. Dialog mellom budsjettstøttegiverne og landets myndigheter er viktig for å følge opp denne utfordringen.

I utviklingssamarbeidet med land i Afrika vil regjeringens satsingsområder følges opp gjennom både tematisk innsats og som tverrgående temaer integrert i andre programmer. Gitt landenes ulike situasjon vil innretningen av utviklingssamarbeidet variere. Særlig fokus vies til kapasitetsbygging og kompetanseoverføring på områder der Norge har etterspurt kompetanse. Norge vil også fortsatt bidra til å styrke landenes evne til å levere velferdstjenester innen helse og utdanning. Denne støtten vil, i tillegg til den støtten som gis gjennom multilaterale og andre kanaler, primært gå gjennom budsjettstøtte og i noen grad sektorstøtte. Budsjettstøtten vil også være et bidrag til å dempe effekten av den økonomiske krisen og til å styrke statlige funksjoner, spesielt offentlig finansforvaltning. Tiltak for å øke statens inntekter vil også stå sentralt. Norge gir budsjettstøtte til seks land i Afrika Sør for Sahara; Burundi, Malawi, Mosambik, Tanzania, Uganda og Zambia.

Krig og konflikt er fortsatt den største trusselen mot vekst og fattigdomsbekjempelse i Afrika. Støtten til konflikthåndtering og fredsbygging har derfor høy prioritet. Norge har i denne sammenheng et aktivt engasjement i Sudan og på Afrikas Horn (Eritrea, Etiopia og Somalia), men også i flere øvrige konfliktområder som Den demokratiske republikken Kongo og Nord-Uganda. I post-konfliktland som Burundi og Liberia bidrar Norge til gjenoppbygging og stabilisering av freden. AU har et klart mandat innen fred og sikkerhet. Dette gjelder både konfliktløsning, fredsbevaring og gjenoppbygging, og organisasjonen arbeider meget aktivt for å bidra til dette. Fredstyrker fra AU har i de senere år bl.a. vært utplassert i Darfur-provinsen i Sudan (felles med FN) og i Somalia. En sikker og stabil finansieringsordning for AUs fredsoperasjoner og et nærmere samarbeid med FN om disse operasjonene er imidlertid fortsatt en hovedutfordring. Norge vil fortsatt støtte AU med prosjekter innen kapasitetsbygging. Norge bidrar også gjennom programmet «Training for Peace» med opplæring av sivilt personell til fredsoperasjoner i Afrika. Heller ikke de sub-regionale organisasjonene har tilstrekkelig kapasitet og ressurser i forhold til de oppgaver de står overfor. Dette gjelder både De vestafrikanske staters økonomiske fellesskap (ECOWAS), Den østafrikanske sammenslutningen (IGAD) og Utviklingskommisjonen i det sørlige Afrika (SADC). Norge ønsker fortsatt å bidra til en styrking av disse organisasjonene.

Mangel på tilstrekkelig og stabil energitilførsel er et hinder for vekst, investeringer og utvikling på det afrikanske kontinentet. Samtidig er mange

av landene rike på petroleumsressurser og vannkraft, og har et utnyttet potensial når det gjelder fornybar energi. Norge har kompetanse på disse områdene og er en etterspurt partner. Gjennom de to initiativene Olje for utvikling og Ren energi for utvikling kanaliseres midler til å bistå landene i å utnytte ressursene effektivt og bærekraftig. På petroleumssiden vil den norske støtten fortsatt prioritere forsvarlig forvaltning av ressurser hvor godt styresett, anti-korrupsjon og miljø står sentralt. På kraftsiden vil det gis støtte til både nasjonale tiltak og regionale satsinger. Dette er også et bidrag til å bedre rammebetingelsene for privat sektor. I det sørlige Afrika støtter Norge SADC på kraftsektoren, og innenfor Nilen-samarbeidet har Norge en lederrolle i å fremme regional krafthandel. En forutsetning for slik samhandel er at de ni Nilen-landene får på plass en politisk avtale om felles forvaltning av vannet i Nilen. Dette vil være særlig viktig for samarbeidet mellom Etiopia og Egypt/Sudan om en fredelig utnyttelse av vannressursene i Blå-Nilen. Forhandlingene om denne avtalen er nå i slutfasen. Det arbeides også med å bistå samarbeidsland med utvikling av fornybar energi som vind-, bio- og solenergi. Innsatsen innen fornybar energi er også en del av klimasatsingen. Bistand til samarbeidsland i å utvikle prosjekter som kan godkjennes under Kyotoprotokollens regelverk for oppnåelse av klimakvoter er også et ledd i dette.

Miljøforringelse og fattigdom må sees i sammenheng. Afrika har store miljøutfordringer, og klimaendringene vil utgjøre en av de største utviklingsutfordringene for Afrika i de neste tiår. Støtten til tiltak som bidrar til klimatilpasning og forebygging av miljøforringelse har blitt trappet opp blant annet gjennom økt fokus på klimatilpasset landbruk og ren energi. På dette området planlegges ytterligere opptrapping. Klimasatsingen har også blitt intensivert ved å styrke ambassadene faglig på dette området. Bærekraftig forvaltning av naturressurser står sentralt i dette, både når det gjelder energi, vannressurser, marine ressurser og landbruk. På landbrukssiden støttes for eksempel tiltak for å utvikle et bredere inntektsgrunnlag og gjøre det mer motstandsdyktig mot tørke og slik bidra til å forebygge fremtidige matvarekriser. Det planlegges i tillegg støtte til klimatilpasset landbruk gjennom afrikanske regionale organisasjoner. Dette er basert på gode resultater i norskfinansierte programmer på nasjonalt nivå. Norge ønsker å styrke Afrikas stemme i klimaforhandlingene. I tillegg til støtte til et fond for klimatilpasning i Afrika (ClimDev-Africa) i regi av AU, UNECA og Den afrikanske utviklingsbanken, er

det gitt tilsagn om støtte til et klimasekretariat i Den Demokratiske Republikk Kongo som skal samordne de afrikanske posisjonene. Skogsatsingen som omtales under kap.post 166.73 er også et ledd i dette. Fiskeriressursforvaltning støttes blant annet gjennom bruken av forskningsfartøyet Fridtjof Nansen. Videre har Norge innledet samarbeid med blant annet Somalia og utvalgte land i Vest-Afrika med sikte på bistand til endelig fremlegg av dokumentasjon vedrørende landenes kontinentsokkel utenfor 200 nautiske mil til Kommissjonen for kontinentsokkelens yttergrenser.

Kvinneres stilling er svak i de fleste afrikanske land, og norsk støtte til kvinner og likestilling vil fortsatt ha høy prioritet. Dette vil sikres gjennom integreringen av kjønnspektivet i samarbeidet generelt, og ved støtte til særskilte tiltak. Bekjempelse av kjønnslemlestelse inngår som et viktig satsingsområde med støtte til landspesifikke tiltak i åtte land; Egypt, Etiopia, Eritrea, Kenya, Mali, Somalia, Sudan og Tanzania. I tillegg til dette støttes arbeidet mot kjønnslemlestelse gjennom multilaterale tiltak, blant annet via UNFPA og UNICEFs felles program som har en målsetting om å bekjempe kjønnslemlestelse i 17 land i Afrika. Innsatsen gir resultater med en dokumentert nedgang blant annet i Etiopia, Eritrea, Kenya og Tanzania. Hiv og aids-epidemien er fortsatt en stor utfordring for Afrikas utvikling. I tillegg til støtten gjennom globale initiativ og noen nasjonale tiltak, bidrar Norge gjennom et svensk-norsk team med særskilt kompetanse på hiv og aids som arbeider regionalt i Afrika Sør for Sahara.

Kampen mot korrupsjon vil fortsatt stå sentralt i Norges samarbeid med afrikanske land. Dette gjelder både i tilknytning til budsjettstøtten, i den generelle dialogen med myndighetene og gjennom støtte til særskilte tiltak, både i regi av myndighetene og det sivile samfunn. Som et ledd i dette vil støtte gis til enkelte afrikanske land i deres gjennomføring av Extractive Industries Transparency Initiative (EITI) som har til formål å sikre åpenhet og kontroll med inntektsstrømmene fra utvinningsindustrien til myndighetene. I dag har over 20 afrikanske stater kvalifisert seg som kandidater til EITI, blant annet Liberia, Madagaskar, Mali, Mosambik, Tanzania og Zambia. Norge vil også støtte demokratiske institusjoner og systemer, herunder uavhengige medier, som kan fremme en effektiv stat, samt spesielle tiltak for å bekjempe korrupsjon.

Post 78 Regionbevilgning for Afrika, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Burundi

Etter nærmere 13 år med væpnet konflikt har Burundi siden august 2005 hatt en demokratisk valgt regjering. Dette er den lengste perioden med demokratisk styre i landets historie. De mange interne konfliktene har påvirket den generelle utviklingen i landet negativt, og er en hovedårsak til at Burundi i dag er et av verdens fattigste land. Den økonomiske veksten i 2009 var på 3,5 pst., en reduksjon fra 4,5 pst. i 2008 som i hovedsak skyldtes reduserte private overføringer og reduserte direkte utenlandske investeringer. Den siste væpnede gruppen, FNL, ble enig med regjeringen om avvæpning, demobilisering og integrering av stridende fra FNL i hæren og i politiet i april 2009. Fredsprosessen har vært tilrettelagt av Sør-Afrika med viktig støtte fra det «Regionale Initiativet» bestående av Tanzania, Kenya og Uganda. FNs sikkerhetsråd forlenget i desember 2009 mandatet til FNs integrerte operasjon i Burundi til ut 2010.

I fravær av en demokratisk kultur har regjeringen lyktes i å vedlikeholde og styre en delikat etnisk balanse i sikkerhetssektoren og i det politiske systemet. Det trange politiske rommet for opposisjonen og sivilt samfunn gir grunn til bekymring. Parlamentet vedtok i 2009 en ny straffelov som bl.a. kriminaliserer homofili, på initiativ fra regjeringspartiet. Justisdepartementet lider fortsatt av politisk innblanding og er tyngt av manglende kapasitet. Det skal gjennomføres valg i Burundi i 2010.

Norge ledet frem til sommeren 2008 arbeidet knyttet til Burundi i FNs Fredsbyggingskommissjon. Sverige overtok lederrollen frem til sommeren 2009 etterfulgt av Sveits.

Det økte norske engasjementet siden 2007 har skapt et relativt stort handlingsrom for Norge i Burundi, og Norges stemme blir hørt hos myndighetene, multilaterale organisasjoner, og blant andre bilaterale givere.

Norsk støtte til Burundi kanaliseres i hovedsak som budsjettstøtte gjennom Verdensbanken og gjennom norske og internasjonale frivillige organisasjoner med spesielt fokus på å forebygge seksualisert vold og bistå kvinner som utsettes for dette, samt tiltak rettet mot varige løsninger for tidligere flyktninger og internt fordrevne. (Jf. også omtale under kap. 162 Overgangsbistand).

Etiopia

Etiopias sterke økonomiske vekst fortsatte til tross for finanskrisen og anslås til 7,8 pst. i 2009. Omfattende utbygging av bl.a. veier og vannkraft over flere år har ført til strukturendringer og økt produksjon i landbruket, og i neste omgang til investeringer i foredlingsindustri, turistindustri, eiendom og annet. De viktigste produktive investeringene har kommet i bygningsbransjen og mineralutvinning, blomsterproduksjon, tekstil-, lær- og skinnproduksjon. Kaffeproduksjonen har også økt, men utgjør allikevel i dag bare 35 pst. av eksportvolumet mot tidligere 65 pst.

Langtidsutsiktene trues imidlertid av underliggende strukturelle svakheter i etiopisk økonomi. Investeringer og kreditt-tilgjengelighet rammes av finanskrisen, og det knytter seg usikkerhet til nivået på utenlandsk bistand, pengeoverføringer fra diasporaen, samt finansiering av fremtidig vei- og vannkraftutbygging.

Anti-korrupsjonsarbeidet gis prioritet. Alvorlige saker er avslørt av pressen, og den føderale etikk- og antikorrupsjonskommisjonen har etterforsket, påtalt og fått pådømt en rekke alvorlige saker.

Regjeringspartiet (EPRDF) gikk seirende ut av valget 23. mai 2010. I motsetning til i 2005, gikk valgavviklingen fredelig for seg. Imidlertid påpekte valgobservatører, frivillige organisasjoner og presse at det demokratiske rom ble innsnevret foran valget, og at regjeringspartiet hadde gjort utstrakt bruk av statens ressurser under valgkampen. Det er god grunn til å følge nøye med på Etiopias demokratiske utvikling når opposisjonen, som var sterkt splittet under valgkampen, nå er nærmest fraværende i parlamentet.

Menneskerettighetssituasjonen i landet ble bedret gjennom løslatelsene av de fremtredende opposisjonelle i juli 2007, men gjenarrestasjonen av lederen for opposisjonspartiet UDJ, Birtukan Medeksa, for brudd på kausjonsvilkårene legger en klam hånd over det politiske klima. Manglende respekt for grunnloven og forståelse for grunnleggende demokratiske spilleregler hos både regjeringen og opposisjonspartiene, vanskeliggjør demokratistøtte. På landsbygda preges det politiske klima fortsatt av at mange fengsles grunnet mistanke om tilknytning til opprørsbevegelser (særlig i Oromia og Ogaden).

Sikkerhetssituasjonen i landet er i hovedsak meget god, men kamper i Ogaden i Somaliregionen i grenseområdet mot Somalia gjør denne regionen utrygg med anklager om alvorlige menneskerettighetsbrudd. Likeledes gir den uavklarte

konflikten med Eritrea grunnlag for en viss bekymring for fremtiden. Et stort antall eritreiske flyktninger kommer til Etiopia.

Kulturen i Etiopia er svært diskriminerende i forhold til kvinner. Positive endringer i familieleven og andre lover i de senere år har bedret den rettslige situasjonen, men iverksettingen er svak. Den nye NGO-loven setter begrensninger for utenlandske bidrag til rettighetsbaserte organisasjoner. Det har vært flere endringer i strukturen på det sivile samfunn, og en rekke organisasjoner som tidligere mottok mye utenlandsk støtte har måttet redusere sin virksomhet.

Bistanden til Etiopia er hovedsakelig innenfor energi, miljø, klima og forvaltning av naturressurser, samt demokrati og godt styresett. Bistanden til kvinner og likestilling vil ventelig bli trappet opp. Det gis også støtte til regionalt samarbeid innenfor vann- og ressursforvaltning. Etter en periode der bistanden primært ble kanalisert gjennom frivillige organisasjoner og FN, vris den i økende grad over på direkte samarbeid med myndighetene.

Liberia

Liberia og president Ellen Johnson Sirleafs regjering har fortsatt arbeidet med gjenreisningen av økonomien, gjenoppbygging av infrastrukturen og sosiale tjenester i landet. Finanskrisen har gjort utslag ved at bistandsoverføringene fra ulike givere ble mindre enn forventet, og offentlige budsjetter måtte reduseres tilsvarende. BNP vekstraten falt i 2009 til 4,6 pst., fra 7,3 pst. i 2008. Kampen mot korrupsjon har bidratt til å få Liberia ned til nr. 87 av 180 land på Transparency Internationals liste. Likevel er landet fortsatt et av verdens fattigste. Pressen er relativt fri i Liberia, men landet har fortsatt store utfordringer på det menneskerettslige området. Rettssikkerheten er mangelfull, fengselsforholdene dårlige og sikkerheten for befolkningen generelt svak. Kjønnsbasert vold og andre voldsforbrytelser er utbredt.

Sannhetskommisjonens rapport om forbrytelser og brudd på menneskerettighetene under borgerkrigen, som ble lagt fram i 2009, er ikke ferdigbehandlet. En lov om opprettelse av en nasjonal Menneskerettighetskommisjon er vedtatt, i tråd med fredsavtalen av 2003. Kommisjonen skal ha ansvar for å følge opp anbefalingene i Sannhetskommisjonens rapport. Opprettelsen av Menneskerettighetskommisjonen har tatt tid, da president Ellen Johnson Sirleaf ikke har flertall i Senatet og ulike interesser gjør seg gjeldende. En del elementer ønsker ikke fokus på krigsforbrytelser.

FN-misjonen i Liberia, UNMIL, er trappet ned fra 15 000 til 8000 soldater. Dette antallet vil ventelig opprettholdes til etter valget høsten 2011. Ellen Johnson Sirleaf har erklært sitt kandidatur, men utfallet er åpent. Valget blir en viktig milepæl i Liberia.

Hovedsatsinger i den norske støtten til landet er energisektoren (strømforsyning), opplæring av politiet med et særlig fokus på vold mot kvinner og barn, opprusting av skole- og helsevesen, samt styrking av kvinners stilling.

Madagaskar

Maktskiftet som fant sted på Madagaskar i mars 2009 karakteriseres som et statskupp. Det nye regimet anerkjennes ikke av det internasjonale samfunn. Forhandlinger mellom president for *de facto*-regjeringen og de tre gjenlevende tidligere presidenter på Madagaskar om opprettelse av en samlende overgangsregjering brøt sammen i desember 2009.

Konsekvensene for den madagassiske økonomien av den politiske krisen i 2009 kombinert med den internasjonale finanskrisen antas å være svært alvorlige, og landets økonomi anslås å ha kommet inn i en negativ vekst grunnet redusert aktivitet i sentrale industri- og tjenestesektorer, lavere offentlige inntekter fra skatter og avgifter og økt press mot landets valuta. Krisen har også store konsekvenser for landets fattigdomsutvikling. Presset mot Madagaskars naturressurser har tatt seg sterkt opp i løpet av det siste året. Hogst og eksport av verneverdig skog antas å være en viktig inntektskilde for regimet.

Menneskerettighetssituasjonen på Madagaskar, særlig når det gjelder ytringsfrihet og politiske fanger, har fått økt oppmerksomhet på grunn av krisen. Kampen mot korrupsjon har også hatt et stort tilbakeskritt i forbindelse med sammenbruddet i landets styresett. Dette har fått negative ringvirkninger innenfor sentrale områder som skogforvaltning, gruvedrift og utdanning.

Norge ga frem til statskuppet i 2009 støtte til utdanning, godt styresett/antikorrupsjon og petroleumsforvaltning. Siden militærkuppet har de fleste giverland av betydning for Madagaskar redusert bistanden til landet, og Norge har frosset den bilaterale stat-til-stat bistanden. Den Afrikanske Union har også iverksatt sanksjoner overfor en rekke personer forbundet med landets ukonstitusjonelle regime. Norges bistand til utdanning opprettholdes imidlertid gjennom FN og frivillige organisasjoner. I tillegg støttes frivillige organisa-

sjoner på området skog/klima og kvinners deltakelse i politiske prosesser.

Malawi

Malawi kan vise til fortsatt robust vekst i 2009 på 7,6 pst. til tross for en viss nedgang sammenlignet med 2008 (9,8 pst.). Landet har i stor grad vært skjermet for den globale finanskrisen, men har sett en negativ utvikling gjennom lavere eksportpriser på varer som tobakk, kaffe, te og bomull, redusert tilgang til kreditt fra internasjonale banker, redusert turisme og en betydelig nedgang i finansiering til sivilt samfunn. Valutamangel har gjort seg gjeldende gjennom hele året og rammebetingelsene for privat sektor har vært vanskelig. Det ble avholdt parlaments- og presidentvalg i mai 2009 og regjeringspartiet fikk over to-tredels flertall i parlamentet. Myndighetenes innsats for økt matvaresikkerhet har gitt flertallet av befolkningen et styrket livsgrunnlag. Bare 7 pst. av befolkningen har tilgang til strøm, og behovet for brensel har ført til betydelig avskoging. Følgene er erosjon og utarming av jorda, jordras og forslaming av innsjøene. Matsikkerheten i flere distrikter, særlig sør i landet, er truet av konsekvenser fra klimaendringer.

Vold og overgrep mot kvinner og barn, svak beskyttelse av minoriteters rettigheter, ikke minst homofiles rettigheter, samt dårlig rettssikkerhets- og fengselsforhold, utgjør de største utfordringene relatert til menneskerettigheter. Kvinner har dårligere rettssikkerhet enn menn og forholdene for kvinner i fengsel er svært dårlige.

Kampen mot korrupsjon har vist fortsatt fremgang i løpet av året. En nasjonal antikorrupsjonsstrategi ble lansert i februar 2009. Malawi hadde betydelig framgang på korrupsjonsindikatoren til «Transparency International» med opprykk 26 plasser i forhold til året før.

Norsk støtte til Malawi bygger på landets nasjonale vekst- og utviklingsstrategi. Støtten konsentreres om styresett inkludert budsjettstøtte, helse, hiv og aids, miljø- og naturressursforvaltning med fokus på klimatilpasning gjennom bærekraftig landbruk. Støtte for å fremme kvinners rettigheter og likestilling står sentralt og tiltak for å bekjempe vold mot kvinner, menneskehandel og diskriminering av minoriteter inngår i samarbeidet.

Mali

Mali har de senere år hatt en økonomisk vekst på 4-5 pst. men forblir et av Afrikas minst utviklede

land. Landets inntekter påvirkes av økte gullpriser og økt bomullsproduksjon i sør. Samtidig merkes sviktende markeder i Elfenbenskysten og nedgang i turisme. Inntektsfordelingen er ujevn og 80 pst. av sysselsettingen er i jordbruk. Den utstrakte fattigdommen i Mali forklares med høy befolkningsvekst og lav produktivitet i jordbrukssektoren.

Mali representerer stabilitet og demokrati i en urolig region til tross for store utfordringer knyttet til konfliktene nord i landet. To år før valget i 2012 var landets innenrikspolitikkk preget av konsensus og desentralisering. Krav om økt lokal autonomi, frustrasjon over sosial og økonomisk marginalisering samt kriminalitet og nærværet av religiøse fundamentalister utgjør det komplekse bakteppet for situasjonen i Nord-Mali. Kidnapping av vestlige statsborgere skjer jevnlig, samtidig som smuglervirksomheten gjennom Sahara synes å øke i omfang. Landets håndtering av disse problemene påvirker forholdet til nabolandene.

Det høye antall uregistrerte fødsler, kjønnslemlestelse og tvangsekteskap er utfordringer for barns og kvinners rettigheter i Mali. Kvinners deltakelse i politikken er svak. Forslag til ny familielov som vil kunne bedre kvinners stilling ble vedtatt av parlamentet i 2009, men ble stoppet etter store protester i befolkningen. Det synes å være økt politisk vilje til å bekjempe korrupsjon.

Et utvidet norsk engasjement er under oppbygging i Mali med vekt på utvikling og stabilisering i nordområdene. Bistandsporteføljen vil fokusere på lokaldemokrati/konfliktforebygging, klimatilpasset landbruk og naturressursforvaltning.

Mosambik

Landet kan vise til fortsatt god økonomisk vekst, om enn med en nedgang fra 7 pst. i 2008 til 6 pst. i 2009. Økonomisk har finanskrisen ikke rammet Mosambik så hardt som mange fryktet. De første prøveboringene etter olje er positive. Mosambik er fortsatt blant verdens fattigste land og er nummer 172 av 182 land på FNs indeks for menneskelig utvikling, og forventes å innfri kun to av FNs tusenårsmål, hhv. nr. 4 om barnedødelighet og nr. 5 om mødrehelse. Gjennomgangen til *African Peer Review Mechanism* viste i februar 2009 til en økning i antall personer som lever i fattigdom. Sosiale og økonomiske ulikheter øker. Det er en tendens til at fattigdommen i økende grad rammer kvinner og jentebarn spesielt, og virkningene av den økonomiske veksten når i liten grad landsbygda.

Skatteinntekten og statens inntekter har økt jevnt de senere årene og utgjør nå over 17 pst. av BNP. For 2010 nådde statens egen finansiering av statsbudsjettet over 50 pst., noe som er en positiv utvikling i retning av redusert bistandsavhengighet. Budsjettstøtten alene utgjør noe under 20 pst. av statsbudsjettet.

Regjeringspartiet Frelimos rolle er styrket etter valgene i oktober 2009, hvor regjeringspartiet fikk over tre-fjerdedels flertall. Det har i 2009 vært flere alvorlige hendelser knyttet til sivile og politiske menneskerettigheter. Fengselssektoren fikk mye oppmerksomhet i 2009 etter at et stort antall fanger omkom av surstoffmangel, sult og tortur. Ytringsfriheten sikres gjennom konstitusjonen, men særlig i forbindelse med valgkampen forekom det trakassering og ulovlige arrestasjoner av journalister. Det sivile samfunnet i Mosambik er fortsatt svakt og har begrenset handlingsrom. Mosambik er både opprinnelsesland og transitland for handel med kvinner og barn. Kriminaliteten i byene involverer stadig oftere våpen.

Oppfølging av den nasjonale anti-korrupsjonsstrategien vedtatt i 2006 går langsomt, likeledes arbeidet med å reformere og styrke justissektoren. Det er imidlertid klart mer oppmerksomhet rundt korrupsjon i media og blant befolkningen enn tidligere.

Norsk støtte til Mosambik bygger på landets fattigdomsstrategi og konsentreres om godt styret sett inkludert budsjettstøtte, energi og fiskeri. Satsing på ren energi for utvikling står sentralt. Styrking av menneskerettigheter, særlig kvinners rettigheter, og rammebetingelser for økonomisk vekst i privat sektor, vektlegges.

Sudan

Den politiske situasjonen i Sudan i 2009 var preget av dragkampene omkring fredsavtalen (CPA) mellom det statsbærende partiet i nord (NCP) og det ledende partiet i sør (SPLM), herunder forberedelse til folkeavstemningene i 2011 om Sør Sudans fremtid; arrestordren mot president al-Bashir; de ulike fredsprosessene i Darfur; og forberedelsene til valgene på nasjonalt, regionalt og delstatsnivå som ble gjennomført i april 2010.

I mars 2009 ble det utstedt arrestordre på president al-Bashir fra den internasjonale strafferettsdomstolen (ICC) for anklager om forbrytelser mot menneskeheten for overgrep i Darfur. I nord vant imidlertid regjeringspartiet og al-Bashir overlegent valgene i 2010. I Sør-Sudan, hvor SPLM har hatt makten siden fredsavtalen i 2005, vant president Salva Kiir valget med tilsvarende stor mar-

gin. Både i nord og i sør ble det påvist omfattende mangler ved valgprosessen.

Sudan som helhet har en olje- og landbruksbasert økonomi. Landet hadde en relativt høy vekst på 7-8 pst. årlig i 2000-2008 særlig på grunn av oljeinntektene. Landet hemmes av USAs økonomiske sanksjoner, men dette kompenseres til dels av økonomisk støtte, handel og kreditter fra Kina og arabiske land. Sudan har en voksende utenlandsgjeld.

Den humanitære situasjonen i Sudan er fortsatt meget alvorlig, med omkring to mill. internt fordrevne, for det meste i Darfur, og opp mot 11 mill. mennesker som er avhengig av ekstra matforsyning i kortere eller lengre perioder. Etter arrestordren mot presidenten i mars 2009, ble 13 internasjonale hjelpeorganisasjoner, herunder Flyktningshjelpen, beordret til å forlate Sudan umiddelbart. Dette hadde imidlertid ikke konsekvenser for organisasjonenes arbeid i sør.

Generelt er menneskerettighetssituasjonen i stor grad uendret fra tidligere år. De store utfordringene omhandler utenomrettslige henrettelser, tortur, handlingsrommet for politiske aktivister og menneskerettighetsforkjempere, beskyttelse av internt fordrevne, retten til matsikkerhet, og kapasiteten og tilgangen til et uavhengig rettsvesen.

Flere institusjonelle og lovgivende reformer i samsvar med fredsavtalen ble vedtatt i 2009, deriblant en ny barnelov, sensurlov og lov om opprettelsen av en menneskerettighetskommissjon. I Nord er det fortsatt ikke enighet omkring kommisjonens sammensetning. Sør-Sudan har opprettet en egen menneskerettighetskommissjon.

Omfanget av voldelige sammenstøt i Darfur er betydelig redusert siden tidligere år, selv om situasjonen fortsatt er meget usikker og sårbar. Samtidig økte omfanget av væpnede konflikter i Sør-Sudan spesielt i første halvdel av 2009, slik at antall drepte og sårede der langt oversteg konflikten i Darfur.

Korrupsjon er relativt utbredt i Sudan, og landet kommer langt ned på Transparency Internationals persepsjonsindeks (nr. 176 av 180 land). I Nord-Sudan er korrupsjonen systemisk, og særlig knyttet til forbindelsene mellom næringslivet, det statsbærende partiet og forsvaret. I Sør-Sudan er både korrupsjon og nepotisme utbredt, men mer uforutsigbar og knyttet til enkeltpersoner. Antikorrupsjonskommissjonen har fått utvidet sitt mandat, men heller ikke i Sør-Sudan var det synlige tegn på framgang i kampen mot korrupsjon i 2009.

Norsk bistand til Sudan skal bidra til å støtte opp under fredsavtalen. Innsats for stabilitet, gjen-

oppbygging og statsbygging i Sør-Sudan, samt opptrapping av bistanden til de tre grenseområdene – Sør-Kordofan, Abyei og Blå-Nilen – prioriteres. I Sør-Sudan konsentreres innsatsen spesielt rundt kapasitetsbygging, tjenestelevering/utdanning og økonomisk utvikling/naturressursforvaltning.

Tanzania

To tema dominerte den politiske arena i Tanzania i 2009: en positiv utvikling mot forsoning på Zanzibar, samt en tydelig og åpen debatt om korrupsjon.

Etter 15 år med politisk uro og vold knyttet til valg, ser det ut til at de to største partiene har blitt enige om en maktdeling som kan bringe forsoning til Zanzibar. Under debatten i parlamentet ble det flere ganger uttrykt takknemlighet for Norges støtte til forsoningsprosessen. Norge har, som ett av få land, fulgt forhandlingene tett og vært informert av begge de to partene.

Debatten om korrupsjon er tett sammenvevd med indre splittelse og intern maktkamp i regjeringspartiet (CCM). 2010 er valgår for Tanzania, og allerede i 2009 ble det klart at effektiv bekjempelse av korrupsjon vil bli et sentralt tema i valgkampen. Korrupsjonsdebatten i det offentlige rom viser at det er relativt gode vilkår for presse- og ytringsfrihet. Det tas ut tiltale i flere saker enn tidligere, også i saker med storskalakorrupsjon. Etterforsknings- og rettsprosessene trekker imidlertid ut. Det er vanskelig å vurdere om korrupsjonen har blitt verre eller bedre i Tanzania det siste året, men åpenheten rundt korrupsjon har klart blitt større.

Den høye økonomiske veksten som Tanzania har oppnådd over det siste tiåret avtok i 2009, da effekten av den globale økonomiske krisen halverte den økonomiske veksten til rundt 4 pst. Inflasjonen, spesielt økningen i matvareprisene, lå på et bekymringsfullt høyt nivå. Skatteinntektene kom under press som følge av den økonomiske krisen, men myndighetene håndterte krisen godt fra et makroøkonomisk ståsted. Gjennom økte offentlige utgifter ble den mest utsatte delen av befolkningen skjermet for effekten av den økonomiske krisen. Mot slutten av 2009 så man tegn til at den økonomiske veksten igjen ville tilta.

Drap på albinoer fortsetter å være en alvorlig sak for menneskerettighetene i Tanzania. Myndighetene har imidlertid jobbet seriøst med denne kriminaliteten, og drapstallene har gått klart ned, fra 27 i 2008 til 7 i 2009. Dødsdommer er gitt flere

av de skyldige, men disse blir i praksis ikke gjennomført.

Den norske innsatsen er rettet mot energi og miljø/skog/klima, pluss et betydelig bidrag til budsjettstøtte. I tillegg er regjeringens satsing på tusenårsmålene knyttet til å bekjempe barne- og mødredødelighet et viktig innsatsområde i Tanzania. Godt styresett prioriteres gjennom arbeid for antikorrupsjon og bedre offentlig finansforvaltning. Norge har gjennom mange år bidratt til utdanning og forskning innen naturressurser og landbruk, og bygget opp et sterkt innenlandsk fagmiljø som nå bidrar i avgjørende grad til arbeidet med redusert avskoging.

Uganda

I løpet av de siste 10 årene har Uganda kunnet vise til en sterk økonomisk vekst og stabil makroøkonomisk styring. Uganda har samtidig gjennomført flere strukturelle reformer som har åpnet for privat næringsvirksomhet. Etter en økning i den økonomiske veksten opp mot 9 pst. på 2000-tallet, ble veksten for 2008/2009 redusert til 7 pst. I lys av den internasjonale finanskrisen er dette fremdeles en sterk utvikling, både i et regionalt og i et globalt perspektiv. Den sterke befolkningsøkningen på 3,4 pst per år fører imidlertid til at den totale effekten av veksten blir redusert.

Til tross for makroøkonomisk stabilitet og vedvarende økonomisk vekst er Uganda fortsatt å regne som et svært fattig land, spesielt i forhold til grunnleggende velferdsindikatorer. Landet er av FN rangert som 157 av 182 land.

Regjeringspartiet har fortsatt stor oppslutning, og opposisjonen er preget av svak organisering og interne stridigheter. Forsøk på politiske innstramninger og manglende respekt for rettstatsprinsipper fra regjeringens side har imidlertid blitt møtt med sterke motkrefter fra det sivile samfunn, media, opposisjonspolitikere, politikere fra regjeringspartiet og ikke minst fra statlige etater. President- og parlamentsvalgene i 2011 vil være svært viktige for landet. Opposisjonen har i denne forbindelse uttrykt manglende tillit til valgkommisjonens evne til å sikre frie og rettfærdige valg.

Menneskerettighetssituasjonen i Uganda ble ikke vesentlig endret i 2009, og er fortsatt bekymringsfull. Utviklingen innenfor sentrale områder som mediafrihet, lik tilgang til media og respekt for retten til å organisere politiske demonstrasjoner går foreløpig i negativ retning. Situasjonen for kvinner og likestilling tok for øvrig et viktig skritt fremover i 2009 med parlamentets vedtak om

skjerpet lovgivning for vold mot kvinner, og ny lovgivning mot kjønnslemlestelse.

Selv om rammeverket for å bekjempe korrupsjon gjennom lover og institusjoner har blitt bedre, tyder internasjonale indikatorer på at korrupsjonssituasjonen sannsynligvis har blitt verre. Det er således grunn til å reise spørsmål ved den politiske viljen til virkelig å ta fatt i korrupsjonen.

Den humanitære situasjonen er betydelig forbedret i Nord-Uganda, til tross for enkelte tilbakeslag i Karamoja-regionen som fortsatt trenger betydelig humanitær innsats. Bistanden overfor Nord-Uganda rettes derfor nå til mer langsiktig gjenoppbygging og utvikling av landsdelen. Det er lite trolig at man i nær fremtid vil få en fornyet konflikt i Nord-Uganda.

Hovedinnsatsområdene for norsk bistand til Uganda i 2011 vil være styresett/budsjettstøtte, miljø/naturressurser, energi, kvinner og likestilling samt fred, forsoning og gjenoppbygging av Nord-Uganda. Regjeringens initiativ for ren energi i utviklingssamarbeidet legger opp til betydelig økning i energibistanden i årene fremover.

Zambia

Den politiske situasjonen i Zambia var preget av at 2009 var en periode mellom to valg. President Rupiah Banda, som var valgt med knapt flertall i oktober 2008 måtte befestе sin stilling og sette sitt preg på administrasjonen. Samtidig startet forberedelsene til det ordinære president- og parlamentsvalget i 2011. Økonomisk var situasjonen preget av rask bedring etter tilbakegangen under den internasjonale finanskrisen.

Den økonomiske utviklingen var positiv i 2009, med en BNP-vekst på 6,3 pst., noe over gjennomsnittet for årene forut for den internasjonale finanskrisen. Skatteinntektene falt imidlertid fra 18,3 pst. av BNP i 2008 til 15,7 pst. av BNP i 2009. Dette skyldtes blant annet reduserte importavgifter.

Korrupsjon er et betydelig samfunnsproblem. Rupiah Bandas administrasjon framstår som mindre opptatt av kampen mot korrupsjon enn under den forrige presidenten. Tidligere president Chiluba ble frifunnet i korrupsjonssaken mot ham i august 2009. En stor korrupsjonssak ble avslørt i helsedepartementet, og mistanker om omfattende misbruk i veisektoren ble reist.

Zambia har langt igjen for å bedre kvinners situasjon og oppnå likestilling i samfunnet. Selv om grunnloven forbyr kjønnsdiskriminering, tillater den samtidig bruk av tradisjonell sedvanerett i saker relatert til ekteskap, skilsmisse og arv.

Arbeidet med å få på plass en lov mot kjønnsbært vold hadde noe fremgang i 2009.

Gjennomføringen av sentrale reformer knyttet til blant annet landbruk, energi, desentralisering, offentlig finansforvaltning og lønnsreform, var preget av forsinkelser og tilsynelatende svakt politisk lederskap.

Miljø har blitt satt høyere på den politiske agenda og klimarobust landbruk fremmes av landets ledere som sentralt for matsikkerheten. Det er imidlertid ingen grunn til å tro at den høye avskogingsraten har avtatt. Vernet skog selges til utenlandske firma for avvirkning. Dette henger sammen med begrensede lokale rettigheter til naturressurser og lav kapasitet hos lokale forvaltningsorganer. Bedret styresett er avgjørende for framtidig forvaltning av naturressursene.

Norsk støtte til Zambia bygger på prioriteringer i landets nasjonale utviklingsplan og konsentreres om styresett, inkludert budsjettstøtte, samt klima/miljø og naturressursforvaltning. Norge gav faglig bistand til omlegging av Zambias skattesystem for gruvesektoren for å sikre at landet får større inntekter fra gruveindustrien jf. omtale under rapport 2009.

Andre land

Det ble i 2009 vedtatt nye retningslinjer for samarbeidet med *Angola* for perioden 2010-2014. Prioriterte områder er faglig samarbeid med fokus på olje, energi og miljø og støtte til utvikling av godt styresett og menneskerettigheter, med særlig vekt på kvinners rettigheter. Utover bistanden prioriteres også fremme av næringslivssamarbeid med vekt på energibasert industriutvikling og bedrifters samfunnsansvar.

Norges bilaterale bistandssamarbeid med *Ghana* er under oppbygging. Hovedfokus for samarbeidet er Olje for Utvikling som beskrevet under kap. 165, post 71 Faglig samarbeid. Norge støtter også Kofi Annan International Peacekeeping Training Centre (KAIPTC) i Accra gjennom Training for Peace.

Det er undertegnet en ny samarbeidserklæring med *Sør-Afrika* som har lagt grunnlaget for en utfasing av det tradisjonelle bistandssamarbeidet og åpnet for et samarbeid basert på et likeverdig forhold. Samarbeidet er rettet mot områder av felles interesse med særlig vekt på klima, godt styresett og menneskerettigheter, fred og sikkerhet samt forskning/høyere utdanning og kultursamarbeid. Faglig samarbeid og regionale utfordringer, med særlig vekt på ressursforvaltning, står sentralt. Det regionale samarbeidet rettes i øken-

de grad inn mot klimatilpasning hvor energisektoren og landbrukssektoren står sentralt, samt ressursforvaltning med særlig vekt på marine ressurser.

Bistanden til *Kenya* fokuserer på nøkkelområder innenfor godt styresett som i stor grad faller sammen med hovedutfordringene etter den politiske krisen våren 2008. Den innenrikspolitiske situasjonen er preget av indre splid i koalisjonsregjeringen og en forsinket gjennomføring av reformagendaen igangsatt av Kofi Annan. Spesielt vanskelig er den pågående valgreformprosessen, reform av justis- og politivesenet og saker som omhandler overgangsjustis. Korrupsjonssakene fra den forrige Kibaki-regjeringen er videre ennå uløste. En grunnlovsreform er imidlertid i god gjenge frem mot en folkeavstemning i juli/august 2010.

I lys av myndighetenes utilfredsstillende oppfølging av reformer har bistanden til Kenya skiftet fokus, og kanaliseres i dag hovedsaklig gjennom FN-organisasjoner og det sivile samfunn.

Det bilaterale samarbeidet med *Nigeria* fokuserer på Olje for Utvikling, godt styresett, kampen mot korrupsjon, kvinners rettigheter og arbeidet mot menneskehandel. Norge har bidratt til Nigerias administrasjon av petroleumsressurser for å utvikle disse på en effektiv og bærekraftig økonomisk måte, som beskrevet under kap. 165, post 71 Faglig samarbeid. I tillegg gis det støtte til mødre- og småbarnshelse (Tusenårsmål 4/5) som beskrevet under programkategori 03.20 Globale ordninger.

Mål

Målet for regionbevilgningen for Afrika er å bidra til fattigdomsbekjempelse og utvikling av godt styresett i de land Norge samarbeider med. Basert på situasjonen i det enkelte land og landenes egne fattigdomsstrategier skal bevilgningen for 2010 brukes til å støtte opp om:

- Klima, miljø og bærekraftig utvikling.
- Likestilling, og kvinner og barns rettigheter.
- Økonomisk utvikling med vekt på energi.
- Offentlige velferdstjenester, primært gjennom budsjettstøtte.
- Godt styresett og menneskerettigheter.

Det vil også bli gitt støtte til regionale tiltak.

Rapport 2009

Norges bistand over regionbevilgningen ble i 2009 spesielt benyttet til å støtte opp under godt

styresett; miljørettede tiltak og klimatilpasning; likestilling samt kvinner og barns rettigheter; økonomisk utvikling med vekt på energi og offentlige velferdstjenester. Det ble også gitt støtte til regionale tiltak.

For total framstilling av bilateral bistand på tvers av budsjettstrukturen til enkeltland vises til vedlegg og til norsk bistand i tall på Norads nettside/www.norad.no.

Godt styresett

Støtten til godt styresett har i stor grad vært rettet mot anti-korrupsjonsarbeidet og mot styrking av demokratiutvikling inkludert valg og det sivile samfunn.

I Tanzania har antikorrupsjonsbyrået gjennom norsk støtte fått styrket sin kapasitet og etterforsket i 2009 flere saker enn i tidligere år. Gjennomføringen av sentrale reformer har stagnert de siste årene, men den omfattende dialogen knyttet til budsjettstøtten ser ut til å ha bidratt til positiv utvikling av riksrevisjonsfunksjonen, etablering av et eget kontor for internrevisjon i forvaltningen og mer regelstyrt tilnærming til offentlige innkjøp. I Malawi har Norge videreført samarbeidet med Malawis riksrevisjon, og etterslepet i levering av reviderte statsregnskap ble i 2009 redusert. Det ble også registrert framgang i arbeidet mot korrupsjon gjennom Malawis antikorrupsjonsbyrå, og det ble i 2009 fattet beslutning om etterforskning av 495 korrupsjonssaker (410 i 2008). Norge bidro til forbedringer i offentlig finansforvaltning i Zambia, som nye forskrifter for offentlige innkjøp. Videre bidro norsk støtte til at flere regulære og spesialiserte revisjoner ble gjennomført av zambisk riksrevisjon. Analyser av revisjonsrapportene fra 1995-2007 indikerte at misbruket av offentlige midler gikk ned i perioden. I Uganda har Norge også støttet samarbeid med den nasjonale riksrevisjonen, og dette har blant annet bidratt til at institusjonen nå kan gjennomføre forvaltningsrevisjoner,

I kjølvannet av valgene i Mosambik i oktober 2009 sto styresettutfordringer sentralt i dialogen mellom budsjettstøttegiverne og myndighetene. Giverne ba om tydeligere forpliktelser fra myndighetene knyttet til politisk pluralisme, behov for reform av valglovene, større åpenhet og fremdrift i kampen mot korrupsjon. Dialogen bidro til at myndighetene våren 2010 forpliktet seg til en handlingsplan knyttet til styresett. Handlingsplanen angir i tillegg til reform av valglover, en rekke tiltak for bl.a. å forebygge interessekonflikter, bedre anbudsprosesser, styrke tilsyn med store

prosjekter og forenkle rammebetingelser for næringslivet. Det har allerede blitt et økende offentlig fokus på straffeforfølgelse av korrupsjon i Mosambik, og i 2009 ble det reist tiltale i 178 saker knyttet til korrupsjon eller misbruk av offentlige midler, mot 151 i 2008. Flertallet av sakene var imidlertid knyttet til småskala korrupsjon, og økt fremdrift i kampen mot korrupsjon ble etterlyst fra giverne.

I Madagaskar hadde den politiske krisen store konsekvenser for det uavhengige anti-korrupsjonsbyrået BIANCO, som Norge siden 2004 har bidratt med kapasitetsbygging til. Byråets leder ble byttet ut og budsjettet kraftig kuttet. Mens byrået i 2008 håndterte 1092 nye etterforskbare korrupsjonssaker, var det i 2009 kun 432 nye saker. BIANCO har ikke selv påtalemyndighet, og ineffektivitet i justissektoren forblir en bremsekloss i kampen mot korrupsjon. Gjennom samarbeid med ILO bidro Norge til opplæring i utvalgte kommuner på Madagaskar i budsjettregler og forvaltningsprosesser.

I Angola bidro Norge til økt åpenhet og bedre forvaltning i petroleumssektoren samt styrket offentlig innsyn i de nasjonale budsjettprosessene.

I samarbeidet med Zambia legger Norge økt vekt på å støtte landets egen inntektsgenerering gjennom skatt fra sentrale sektorer. I 2009 har dette arbeidet ført til økt fokus på inntekter, naturressurser og skatt i dialogen med myndighetene, opprettelse av et eget gruveskattekontor i skattedirektoratet, samt støtte til omfattende revisjon av de største gruveselskapene i Zambia.

En fri og uavhengig presse er viktig for utviklingen av godt styresett, og Norges partnerskap med organisasjonen Media Council of Tanzania har styrket kapasiteten hos Tanzanias presseforbund og økt kompetansen i journaliststanden, som i 2009 har fått en tydeligere stemme i den offentlige debatt. Den norske støtten har i Angola bidratt til økt evne og kapasitet hos sivilt samfunn til å delta i offentlig debatt om demokratisering og menneskerettigheter, også i tilknytning til utarbeidelse av ny grunnlov. I Liberia har International Center for Transitional Justice med norsk støtte bidratt med kapasitetsstyrking av liberisk presse, sivilt samfunn og administrasjonen i Sannhetskommisjonen. Dette har satt søkelys på innhold og anbefalinger i Sannhetskommisjonens rapport og dermed bidratt til den offentlige debatt om rapportens videre behandling, et viktig ledd i forsoningsprosessen i Liberia.

I Malawi har utviklingen hva gjelder fri flyt av informasjon, opposisjonens kår og minoriteters rettigheter forverret seg. I lys av denne situasjo-

nen støttet Norge blant annet et arbeid med å innhente informasjon om situasjonen for seksuelle minoriteter i Malawi.

I Mosambik støttet Norge en sentral menneskerettighetsorganisasjon som ga gratis juridisk bistand i 4305 saker over hele landet i 2009. Norsk støtte bidro også til dokumentasjon av brudd på menneskerettigheter i Mosambik ved utgivelse av en årlig rapport. Norge bidro i Angola til økt kunnskap om menneskerettigheter og menneskehandel innen politi og rettsvesen. I Nord-Mali har Norge gjennom frivillige organisasjoner bidratt til konfliktforebygging gjennom etablering av lokale organer for felles forvaltning av grensekryssende beiteområder.

Norge har støttet Etiopias forberedelser til parlamentsvalget i 2010 gjennom den etiopiske valgkommisjonen, samt bidratt til arbeidet til statlige institusjoner som ombudsmannen, menneskerettighetskommisjonen, riksrevisjonen, antikorrupsjonskommisjonen, parlamentet, samt støttet en paraplyorganisasjon som gir velgeropplæring.

I Kenya er det gitt støtte til et landsdekkende folkeopplysningsprogram som har bidratt til å sikre en bred og representativ nasjonal grasrot-deltakelse i den pågående grunnlovsprosessen. 50 organisasjoner har fått støtte til å drive opplysningsarbeid og å samordne synspunkter på grunnlovsutkastet.

I Sudan gav Norge i 2009 støtte til forberedelsene for gjennomføringen av valgene i 2010, og bidro blant annet til velgeropplæring, partiopplæring og mediakampanjer.

Parallelt med budsjettstøtten som omtales nedenfor, bidro Norge til å styrke den offentlige finansforvaltningen og økonomistyringen i flere land.

I Malawi viste en gjennomgang at norsk støtte til kapasitetsbygging for statistikk og planlegging bidro til at nasjonalregnskapstall ble mer pålitelige og ga således et bedret grunnlag for økonomisk politikk. Videre bidro norsk støtte til kapasitetsstyrking i Malawis sentralbank til institusjonell kapasitet og bedret grunnlaget for politikktutforming.

Miljørettede tiltak og klimatilpasning

Den norske støtten på dette området hadde fokus på landbruk, hvor Afrika er særskilt sårbar i forhold til klimaendringene, men støtte ble også gitt til andre klima- og miljørelaterede tiltak. Støtten på energiområdet omtales under avsnittet om økonomisk utvikling.

Klimatilpasset landbruk er prioriterte innsatsområder i blant annet Malawi og Zambia. I Malawi har Norge vært en aktiv støttespiller til utviklingen av et sektorprogram for landbruk, og dette fikk Parlamentets godkjenning våren 2009. I det nye sektorprogrammet for landbruk er kvinneaspektet aktivt ivaretatt, mye som et resultat av norsk oppfølging. Et nasjonalt initiativ for iverksettning av regjeringens klimatilpassingsstrategi er påbegynt med støtte fra Norge. Det er gjennomført tiltak for å tilrettelegge for bevaringslandbruk i fire pilotdistrikt og bøndene har vist nye ferdigheter og god innsikt i de nye metodene. Gjennom den norske støtten til landbruksuniversitetet og 18 praktiske forskningsprosjekter ble det i 2009 produsert relevant kunnskap om klimatilpasset landbruk, naturressursforvaltning og miljø, og det er blitt tatt i bruk nye tilnærminger for økt matproduksjon og inntektsskaping. Norge har videre bidratt med støtte til den nasjonale organisasjonen for småbønder (NASFAM) og til ulike programmer som har ført til økende vektlegging av klimarelaterte aktiviteter og bærekraftige jordbruksmetoder. To av tre deltakere i disse programmene var kvinner. Mange av målgruppene kunne vise til doblede og i noen tilfeller firedoblede avlinger. Små vanningsanlegg har bidratt til større forutsigbarhet og gitt bøndene muligheter for flere innhøstinger. I Zambia bidro norsk støtte til at rundt 200 000 hushold fikk opplæring i klimarobust landbruk, noe som har bidratt til økt matsikkerhet for familiene. 48 pst. av deltakende bønder var kvinner. Flere delegasjoner fra regionen besøkte Zambia i 2009 for å lære av de norskfinansierte programmene. Målet for opplæring av kvinner i klimatilpasset landbruk ble i 2009 oppjustert fra 30 til 50 pst.

Norsk støtte til et zambisk selskap som driver handel og veiledning i bærekraftig landbruk og viltforvaltning førte til redusert krypskyting i South Luangwa nasjonalpark. Aktiviteten i Luangwadalen ble utvidet med flere handelssentre, og 14 000 hushold fikk solgt sine produkter til kooperativet i 2009. Samarbeidet med zambisk viltforvaltning var forøvrig begrenset i 2009 på grunn av finansielle misligheter i et infrastrukturprosjekt i South Luangwa nasjonalpark. Et klimasekretariat ble etablert i Zambias miljøverndepartement med norsk støtte. Sekretariatet bistod myndighetene i forberedelsen til klimakonferansen i København og er ansvarlig for utarbeidelse av Zambias nye klimastrategi.

I Tanzania var støtten til Departementet for Naturressurser og Turisme stilt i bero i påvente av at korrupsjonssaken i det norskstøttede miljø-

programmet blir løst. Oppfølgingen av denne venten imidlertid å få en positiv effekt på styresett i naturressurssektoren.

I Sør Afrika var klimasamarbeidet i særlig grad rettet mot fangst og lagring av CO₂. Det ble gitt støtte til et senter for karbonfangst og lagring, med formål å bygge teknisk og menneskelig kompetanse. Miljøsam arbeidet med Sør Afrika bidro til å styrke miljøforvaltningen i landet, særlig på områdene luftforurensing, avfallshåndtering samt lovgivning og metodikk ved utarbeiding av miljøkonsekvensanalyser.

I Mosambik støttet Norge igangsetting av et nasjonalt program for å etablere kompetanse i forhold til klimavoter knyttet til utslippsreduserende teknologi.

I Etiopia inngikk Norge et samarbeid om en tredje fase av et matsikkerhets- og naturressursprogram i regi av Hawassa University, Mekelle University og Universitetet for Miljø- og biovitenskap, for å styrke nasjonal kompetanse innen feltet. Som et ledd i oppfølgingen av FNs forørkningskonvensjon, arbeidet Utviklingsfondet og deres partnere i Tigray, Afar og Somaliregionen for bærekraftig landbruksforvaltning og bedret matsikkerhet. Støtte til etableringen av en økoregion rundt Bale nasjonalpark har resultert i en mer bærekraftig og deltakende skogforvaltning.

Norge er den viktigste giveren innen skogsektoren i Uganda og den eneste giveren med et helhetlig program på skog, dvs. både offentlig skogforvaltning og støtte til privat sektor. Planting av skog utgjør en stor del av det norske programmet.

Gjennom norsk støtte har organisasjonen Norskog, i samarbeid med det sudanske landbruks- og skogministeriet Forestry, bidratt til å etablere en enhet for kartlegging og bærekraftig forvaltning av alle skogressurser i Sør Sudan. Kapasitets- og kompetansebygging er viktige elementer i samarbeidet. Oppgavene så langt har bestått i å samle inn kartdata fra alle kilder, inkludert Khartoum og Durham (UK); kartlegge skogområder og plantasjer, utarbeide et konsesjonsrammeverk, samt omfattende opplæringsprogrammer, bl.a. i samarbeid med Universitetet i Kampala.

Likestilling samt kvinner og barns rettigheter

Den norske støtten på dette området gikk i 2009 blant annet til tiltak for å bekjempe vold mot kvinner og barn og til å styrke kvinners deltagelse i politikken og samfunnet for øvrig. Dette er et arbeid som krever langsiktig innsats og hvor holdningsendringer er viktig.

I Liberia bidro Norge til at 10 fylkespolitistasjoner ble fredigstilt med egne enheter for mottak av mishandlede og voldsutsatte kvinner og barn. Politifolkene som var tilknyttet enhetene fikk opplæring. Flyktninghjelpen gjennomførte første fase av et samarbeidsprosjekt med Liberias Kvinne- og likestillingsdepartement, der holdningsskapende arbeid gjennom lokalsamfunn (kvinner og menn) og støtte til politiets oppfølging av kjønnsbaserte voldssaker sto sentralt. Dette har bidratt til at temaet vold mot kvinner og barn har fått økt oppmerksomhet i Liberia.

Norsk støtte til det zambiske koordineringsorganet for kvinneorganisasjoner bidro til å styrke den zambiske kvinnebevegelsen, og til økonomisk og institusjonell støtte til 106 kvinneorganisasjoner rundt om i landet. På nasjonalt nivå var koordineringsorganet en viktig stemme i kampen for kvinners rettigheter og en av deres hovedsaker var kvinnemishandling. Gjennom støtten til det zambiske bygdeutviklingsprogrammet har Norge også bidratt til å mobilisere tradisjonelle ledere som endringsaktører for å endre kvinneediskriminerende holdninger. I 2009 ble arbeidet fokusert på bevisstgjøring om kjønnsbasert vold og undertrykkelse. I Malawi har Norge i budsjettstøttedialogen lagt vekt på nødvendigheten av økt innsats for å bekjempe vold mot kvinner. En database for rapportering av tilfeller av kjønnsrelatert vold ble etablert i 2009. I Mosambik ble lov mot vold i hjemmet vedtatt av parlamentet i 2009. Norskstøttede kvinneorganisasjoner og FN bidro i formuleringarbeidet og har jobbet systematisk gjennom mange år med parlamentet for å få loven vedtatt. Gjennom UNICEFs program for barns rettigheter i Mali bidro Norge til beskyttelse av barn gjennom økt fødselsregistrering og arbeidet mot kjønnslemlestelse. Norge innledet i 2008 i Uganda et samarbeid med FN-organisasjonen UNFPA innenfor området kjønnsbasert vold i Nord- og Øst-Uganda. Programmet tar sikte på å forhindre slik vold, og å bidra til å bygge opp et apparat for å hjelpe voldsofre. Programmet kan allerede vise til viktige resultater, bl.a. når det gjelder politikktforming.

I Malawi bidro norsk støtte til et nettverk for kvinners likestilling til at flere kvinner meldte seg som kandidater til parlamentsvalget i mai 2009 og til økt kvinneandel i parlamentet etter valget. Samarbeid med frivillige organisasjoner i Mali for støtte til lokaldemokrati har ført til økt antall kvinnelige kandidater i lokalvalg og til at flere kvinner ble valgt inn i kommunestyrene i Nord-Mali. I Angola har norsk støtte gjennom sivilt samfunn skapt større bevissthet rundt kvinne- og likestil-

lingsspørsmål og bidratt til økt andel kvinner i lærerutdanningen.

Et norskstøttet pilotprosjekt i Malawi for bekjempelse av menneskehandel, hovedsakelig kvinner og barn, har ytt krisehjelp til ofre, utviklet et støttende nettverk og vært en viktig bidragsyter i utarbeidelse av et lovforslag til ny lovgivning mot menneskehandel. I Mosambik ble kampanjen «Rødt Kort» etablert med norsk støtte for å informere om menneskehandel og risiko for seksuelt misbruk av spesielt kvinner og barn under fotball VM i Sør-Afrika. Bakgrunnen var at det ble fryktet økt migrasjon fra Mosambik til Sør-Afrika i forbindelse med fotball VM. I Sør Afrika ble støtten til den internasjonale organisasjonen for migrasjon (IOM) sitt program mot menneskehandel gjennomgått. Siden 2003 har 306 ofre for menneskehandel fått bistand, og over 11 000 personer har gjennomgått IOMs kursopplegg (politi, tollmyndigheter, sosialarbeidere, frivillige organisasjoner).

I Etiopia ble omlag en tredjedel av den samlede bistanden i 2009 brukt til bekjempelse av kjønnslemlestelse gjennom et nytt program utviklet av UNICEF/UNFPA. Det er for tidlig å vise til konkrete resultater da programmet fremdeles er i oppstarten. Norge har gjennom Norad tatt del i utviklingen av relevante og kjønnsensitive indikatorer som senere vil synliggjøre resultater. I tillegg ble et strategisk partnerskap med Kirkens nødhjelp videreført for å yte støtte til lokale frivillige organisasjoner som fremmer kvinners rettigheter og tilbyr fri rettshjelp.

I Sudan følges kvinner og likestilling opp gjennom Verdensbanken og flergiverfondene. Norsk støtte gjennom Flyktningshjelpen økte antall jenter som fikk grunnskoleopplæring og teknisk utdanning. Det er i tillegg igangsatt et samarbeid med Norsk Folkehjelp om etablering av kvinnesentre i Sør-Sudan.

Målområdet finansieres også over kap. 168 Kvinner og likestilling.

Økonomisk utvikling med vekt på energi

Støtten til økonomisk utvikling over regionbevilgningen hadde i 2009 spesielt fokus på energisektoren. Dette er en forutsetning for økonomisk vekst, og et innsatsområde hvor norsk kompetanse er etterspurt. Støtte til utvikling av ren energi var også et bidrag til klimaarbeidet. I tillegg ble også noe petroleumsrelatert støtte gitt over denne posten, samt støtte til fiskeriforvaltning.

Norsk støtte til energisektoren i Mosambik og Tanzania ble trappet opp i 2009, og førte til økt

aktivitet innenfor utbygging av vannkraft, overføringslinjer og institusjonsbygging. Det største prosjektet i Tanzania var den undersjøiske kabelen for overføring av strøm til øya Pemba. Kabelen ble levert i desember 2009. I Mosambik ble en nasjonal masterplan for utbygging av små og mellomstore kraftverk ferdigstilt og landsbyelektrifiseringen i fire distrikter startet opp med norsk støtte. De store planlagte kraftproduksjonsanleggene er imidlertid forsinket i forhold til opprinnelige planer. På nasjonalt nivå ble omlag 115 000 nye mosambikiske abonnenter tilknyttet strømmettet i 2009. Sosioøkonomiske analyser, som Norge har bidratt til fra Cabo Delgado provinsen nord i landet, peker på behovet for større oppmerksomhet rundt utviklings- og likestillingseffekter av landsbydelektrifisering. I Liberia bidro Norge til oppstarten av elektrifiseringen av Monrovia, som er avgjørende for gjenreiseringen av landet etter den 14 år lange borgerkrigen. Et synlig resultat av dette var at gatelys kom på plass flere steder, noe som er viktig for sikkerheten. Sykehus og andre offentlige institusjoner fikk tilknytning. Bruken av private generatorer, som er svært lite miljøvennlige, ble redusert. En avtale om videre utbygging av nettet i Monrovia ble inngått.

På petroleumssiden støttet Norge i Angola utvikling av forskrifter vedrørende helse, miljø og sikkerhet til petroleumsloven. Videre ble det utviklet lære- og undervisningsplaner innen viktige felt for oljesektoren (hydraulikk, industriell elektronikk, sveising). I Zambia bidro Norge til strategisk miljøanalyse av petroleumsvirksomhet og til reformatering og organisering av geologiske data. I Mosambik ble støtten til det nasjonale petroleumsinstituttet videreført og bidro strategisk til en positiv utvikling av petroleumssektoren. I juni 2009 markerte Mosambik åpningen av et nytt gassfelt.

I Uganda er manglende energiforsyning en alvorlig hemsko for økonomisk vekst og utvikling, og Norge har på bakgrunn av sin spesielle kompetanse innen energisektoren valgt å gi høy prioritet til ulike energitiltak og videreføring av olje for utviklingsprogrammet (OfU). Norge la i 2009 til rette for deltakelse i videre utvikling av infrastrukturen, herunder nye vannkraftanlegg, større overføringslinjer og elektrifisering i distriktene. Vannkraftverket Bugoye i regi av Trønder Energi ble offisielt åpnet i oktober 2009 med president Museveni til stede. Prosjektet har vært svært vellykket, og et godt eksempel på offentlig/privat samarbeid i utviklingshjelpen.

En ny femårs avtale mellom OfU og Uganda er nettopp inngått, og innebærer rådgivning innen

ressursforvaltning, inntektsforvaltning og miljø. Olje- og gassforekomstene vil sannsynligvis være en viktig faktor for å øke den økonomiske veksten i Uganda og redusere fattigdommen.

I Sudan fortsatte Norge den nære rådgivning overfor partene i sør og i nord angående fordelingen av oljeinntektene fra feltene i Sør-Sudan, og man lyktes med å sikre en viss kommunikasjon og gjensidig forståelse om dette. En rapport om miljømessige og sosiale konsekvenser av oljeutvinning i Sør-Sudan ble fullført i januar 2009, og blir fulgt opp av nye tiltak som diskuteres innen rammen av programmet for 2010. En kartlegging av kapasiteten og opplæringsbehov innen oljesektoren hos myndighetene i Sør-Sudan, ble gjennomført i annen halvdel av 2009 og et mer omfattende opplæringsprogram blir startet opp i 2010. Gjennomgangen av organiseringen av oljeforvaltningen hos sentralmyndighetene ble startet opp i 2009 og skal fullføres i 2010. En rekke fagfolk fra både Nord- og Sør-Sudan har deltatt på opplæringskurs og seminarer gjennom Petrad på spesialiserte områder innen oljeforvaltning.

Norsk støtte til fiskerisektoren i Mosambik ble videreført og bidro til å styrke fiskeridministrasjonens kapasitet, blant annet gjennom opplæringstiltak. 37 personer med tilknytning til fiskerisektoren fikk stipend for studier på universitetsnivå, to av disse på doktorgradnivå. Et norskfinansiert overvåkningsfartøy som seilte langs kysten av Mosambik gjennomførte i 2009 1869 inspeksjoner og avdekket til sammen 164 uregelmessigheter. Det ble registrert en nedgang i fiskerieksperten i 2009, noe som skyldes høye drivstoffutgifter, fall i rekepriser og behov for fornyelse av fiskeriflåten.

Offentlige velferdstjenester, primært gjennom budsjettstøtte

Gjennom budsjettstøtten bidro Norge til å styrke de offentlige velferdstjenestene i flere land. Budsjettstøtten bidro til forutsigbar grunnfinansiering av statsbudsjettet, og således indirekte til å dempe konsekvensene av finanskrisen. Det ble også gitt støtte til andre tiltak for å styrke landenes velferdstjenester.

I Burundi bidro budsjettstøtten til at budsjettstyringen ble bedret og det ble gjort fremskritt i arbeidet med å gi budsjettet en profil i tråd med prioritetene i fattigdomsstrategien.

Offentlige tjenester, spesielt innen grunnskoleutdanning og helse ble forbedret, selv om fremgangen var ujevn. I Mosambik viste oppsummeringen etter en felles gjennomgang av budsjett-

støtten for 2009 at nesten halvparten av avtalte resultatmål ble fullt ut oppnådd, og at det har vært god fremgang i ytterligere en fjerdedel av målene. Over 10 000 nye lærere og helsepersonell var eller ville snart bli ansatt, og målet om et gjennomsnitt på 68 elever pr. lærer i barneskolen ble nådd. Antallet jenter som gjennomførte barneskolen økte til 42 pst. 13 000 spedbarn mottok antiretrovirus-behandling og over 12 000 nye vannposter ble installert. Utfordringene var likevel store, og Mosambik var kun i rute til å innfri to av FNs tusenårsmål, hhv. nr. 4 om barnedødelighet og nr. 5 om mødrehelse.

I Malawi viste oppsummeringen etter en felles gjennomgang av budsjettstøtten for 2009 at over halvparten av avtalte resultatmål ble fullt ut oppnådd, og at det har vært god fremgang i ytterligere en tredjedel av målene. Innenfor helsesektoren har andelen av ettåringer som er vaksinert mot meslinger økt fra 82 til 88 pst. Fødsler ved godkjente fødestuer økte fra 48 til 52 pst., og 66 pst. av hiv-smittede gravide kvinner mottok forebyggende medisin for å forhindre mor-barn smitte under svangerskapet. Antall pasienter på hiv-behandling har økt fra 147 479 i 2008 til 198 846 i 2009. Den malawiske utdanningssektoren kunne vise til mindre gode resulater. Andelen lærer pr. elev var på 91:1 og kun 51 pst. av jenter fullførte barneskolen (femte klasse). Bare 23 pst. av jentene fullførte ungdomsskolen i 2009. Malawi ligger godt an til å innfri FNs tusenårsmål, hhv. nr. 4 om barnedødelighet, men ligger fortsatt dårlig an til å nå nr. 5 om mødrehelse og nr. 3 om kvinners rettigheter.

I Tanzania bidro Norge gjennom budsjettstøtten blant annet til at andelen barn under 2 år som fikk trippelvaksine økte fra 71 pst. i 2005 til 86 pst. i 2009, og tilgangen til rent drikkevann økte fra 73 til 83 pst. i byene og fra 53 til 58 pst. på landsbygda i samme periode. Ved det norsk-støttede Haydomsykehuset ble det registrert fortsatt økning i antall fødsler samt bedre tilgang til og kvalitet på helsetjenester til mor og barn. Norges samarbeid med Clinton Foundation bidro til å hindre overføring av HIV smitte fra mor til barn. I Zambia bidro budsjettstøtten til at fattigdommen ble redusert til rundt 60 pst. av befolkningen. Dette er fortsatt høyt, og landsbygda har ikke tatt del i denne positive utviklingen. Norsk støtte til Zambias AIDS-råd bidro til økt koordinering av HIV/AIDS-innsatsen i landet, bedret overvåking, og mobilisering rundt en felles strategi for forebygging av HIV. Utbredelsen av HIV i Zambia er halvert siden 1990, og var i 2009 om lag 14 pst.

Gjennom Norges støtte til utdanning via UNICEF på Madagaskar mottok 29 800 lærere opplæring gjennom skolenettverk og det ble utviklet 20 lesebøker for barn. Mer enn 10 000 lærere fikk opplæring i forbindelse med nye læreplaner forbundet med skolereformen for forlengelse av barneskolen fra 5 til 7 år, og omlag 1,9 millioner lesebøker ble trykket og distribuert. I samarbeid med ILO bidro Norge også til bygging av klasserom.

Norsk støtte til det nasjonale subsidieprogrammet i Malawi bidro til at over 60 pst. av landets hushold fikk finansiell hjelp til å skaffe seg gjødsel og såkorn, og bidro således til bedret matsikkerhet og kosthold for den jevne malawier. Foreløpige data indikerte at 72 pst. av alle kvinneledede hushold mottok subsidier, sammenlignet med 62 pst. av alle hushold ledet av menn.

Budsjettstøtten til Uganda er rettet mot gjennomføringen av den nasjonale utviklingsstrategien, og skal bidra til bedret finansforvaltning og styresett, samt støtte opp under myndighetenes strategi for gjenoppbygging av de krigsherjede distriktene i Nord-Uganda. Selv om betydningen av budsjettstøtten til Uganda er relativ i forhold til Ugandas totale statsfinanser, kan Norge gjennom samarbeid med andre givere øve innflytelse på landets totale forvaltning av budsjettstøttemidler, og dette har bidratt till god resultatoppgåelse innen sektorene utdanning og vann/sanitær.

I Sudan bidrar Flergiverfondet for Sør-Sudan, som er koordinert av Verdensbanken, til bedre tilgang til rent og trygt vann for befolkningen, samt bedre hygiene og sanitærforhold. Over 600 brønnhull er blitt drillet eller rehabilitert, noe som gir over 245 000 personer i alle ti delstatene rent vann. I tillegg er seks distribusjonssystemer for vann i semi-urbane strøk forbedret. Rundt 160 lokale grupper har fått opplæring om bedre hygiene og sanitære forhold, og 700 enkeltpersoner har fått opplæring for å vedlikeholde pumper og andre installasjoner og bedre forvaltning av vannressurser lokalt. Over 1000 helsestasjoner har fått leveranser av medisiner og malarianett, som har hjulpet over 2,5 millioner pasienter med nødvendige medisiner. Over 1 million malarianett er blitt distribuert.

Gjennom finansiering av over seks millioner arbeidsbøker, over 20 000 lærepakker for lærere og elever, og 24 000 lærebøker i arabisk, som er distribuert til alle delstater, har flergiverfondet nådd fram til ca 1,7 millioner elever, studenter og lærere. I alt 658 studenter er blitt ferdigutdannet fra yrkesskolen i Juba. Disse forventes å bidra til økt bruk av sudanske håndverkere og fagfolk i en rekke yrkesfaglige områder.

Gjennomføringen av de fleste programmene er blitt kraftig forsinket, og både Norge og øvrige givere har gjentatte ganger tatt dette opp med Verdensbanken for å få større fortgang i gjennomføringen.

I det nasjonale Flergiverfondet har det vært framgang i antall barn på skole, særlig for jenter, og bedre tilgang på helsetjenester, men kvaliteten er ikke merkbart bedret. Kriseprogrammene i Sør-Kordofan og Blå-Nilen har bidratt med pulter og annet utstyr for til sammen nær 400 000 elever. Både i Sør-Kordofan og Blå-Nilen har vannprogrammene gitt resultater.

Over 100 000 har fått bedret vannforsyning; 100 000 skoleelever har fått bedre tilgang til vann; og det er skaffet vannforsyning til 50 000 husdyr. Fondet har også bidratt med finansieringen av rehabilitering av 309 km jernbanelinjer, og gjenåpning av jernbanen fra Nord-Sudan til Wau i Sør-Sudan.

Regionale tiltak

I 2009 ble samarbeidet styrket med Den afrikanske union (AU), den mellomstatlige utviklingsinstitusjonen IGAD og FNs økonomiske kommisjon for Afrika (UNECA). I AU-Kommisjonen støttet Norge arbeidet med kapasitetsbygging innenfor konfliktløsning og sivile dimensjoner av fredsbevaring. IGADs program for regional sikkerhet og anti-terrorisme ble støttet, og UNECAs Senter for klimapolitikk ble opprettet med norsk støtte. Samarbeidet med AU og UNECA bidro til å bygge afrikansk kunnskap om finansiering av klimatilpassning og styrket forutsetningen for deres deltakelse i klimaforhandlingene. Samarbeidet med UNECA bidro også til å sette ulovlig kapitalflyt på agendaen i Afrika.

Fredsbygging, menneskerettigheter, godt styresett: Programmet Training for Peace (TFP) bidro gjennom trening av politi og sivile eksperter til styrking av afrikanske lands kapasitet til å delta i fredsbevarende operasjoner i Afrika, og til relevant policyutvikling i AU og de regionale institusjonene. Avtalen om et trepartssamarbeid mellom Norge, Sør-Afrika og Sudan om støtte til politiopplæring i Sudan ble undertegnet i november, og vil kunne bli et viktig bidrag til utvikling av en mer profesjonell politistyrke. Støtten til demokratibyging og dialogprosesser i Burundi gav gode resultater når det gjelder dialog mellom partene og konfliktløsning på lokalt hold. Støtten til organisasjoner engasjert i Zimbabwe-konflikten har bidratt til å utvikle dialogen mellom sivilt samfunn og

giverlandene om situasjonen i landet og virkemidler for å drive den politiske prosessen framover.

Miljø, naturressursforvaltning og bærekraftig utvikling: Norsk støtte har bidratt til økt kunnskap og forskningskapasitet om marine forhold og fiskeriforvaltning i havet utenfor Angola, Namibia og Sør-Afrika. Forskningsstøtte har videre bidratt til samarbeid mellom regionale institusjoner om publisering av viktige utredninger om forvaltning av naturressurser i regionen. Norsk støtte til et regionalt klimaprogram bidro til utarbeidelse av afrikanske posisjoner til klimakonferansen i København (COP-15). Programmet styrket kunnskapen i Afrika om klimaendringer og forholdet mellom klima, landbruk, skog og fattigdom. Programmet har ført til konkrete politiske målsettinger om å fremme klimatilpasset landbruk. Støtte til arbeidet med å konkretisere hva klimaendringer vil bety for afrikansk landbruk resulterte i utarbeidelse av et kontinentalt rammeverk for klimatilpassing og klimaforebygging under den afrikanske handlingsplanen for landbruk (CAADP).

Energi: Kapasitetsbygging av regulerende myndigheter i regionen ble styrket gjennom et vellykket program som dekker seks land. Det ble videre inngått avtale om støtte til krafthandel mellom åtte land i Øst-Afrika, hvor målet er å bygge opp en regional kraftbørs og legge til rette for harmonisering av overføringslinjer mellom landene. I det sørlige Afrika åpnet *Southern African Power Pool* i desember 2009 sitt konkurransebaserte kraftmarked etter modell av den nordiske løsningen. Støtte til oppgradering av dokumentasjon for overføringslinje mellom Kenya og Tanzania var et viktig bidrag til økt regional integrasjon og energisikkerhet. Videre ble det inngått avtale om støtte til East African Community (EAC) sitt energisekretariat. Norge videreførte i 2009 sin rolle som leder for gruppen av internasjonale samarbeidspartnere for energi i SADC. Dette arbeidet har vært utfordrende på grunn av SADCs manglende kompetanse og kapasitet. Avtalen med Verdensbanken om etablering av et Trust Fund på 500 mill. kroner for samfinansiering av overføringsprosjekter av regional betydning ble undertegnet, og vil være sentral i finansieringen av overføringsanlegg av stor betydning for regional krafthandel i regionen.

Regional integrasjon og økonomisk utvikling: Norsk støtte til det Østafrikanske fellesskapet (East African Community) bidro til kapasitetsbygging og studier for styrket regional integrasjon. Beslutningen i EAC i 2009 om etablering av et felles marked for varer og tjenester var viktig i denne

sammenheng. Norsk støtte gikk videre til forbedring av finansiell ledelse og makroøkonomisk styring ved sentrale finansielle institusjoner i regionen. Dette bidro til kompetansebygging i sentralbanker og finans- og planleggingsdepartementer i 13 land. Støtte gikk også til utvikling av ny tenkning omkring rollen til staten og sivilt samfunn innen landspørsmål. Dette bidro til kunnskap og utvikling av et bredt nettverk av aktører i regionen som gir faglige bidrag til jordreformprosesser både nasjonalt og regionalt.

Høyere utdanning og forskning: Norsk støtte bidro til tiltak for økt rekruttering, bedret læringsmiljø, akademisk støtte og oppgradering av administrative systemer ved ni universiteter i Sør-Afrika. Partnerskap ble etablert mellom universitetene i Malawi, Namibia, Zambia og Western Cape i Sør-Afrika for å bekjempe hiv/aids. Institusjonelt samarbeid er også innledet i ingeniørfag, naturfag og økonomi mellom universitetene i Mosambik, Namibia og Witwatersrand i Sør-Afrika. En gjennomgang av programmet i 2009 konkluderte med at programmet hadde høy relevans, at støtten i store trekk hadde vært bærekraftig og at viktige prosjekter vil bli videreført innenfor rammen av myndighetenes egne bevilgninger etter 2010.

Helse og hiv/aids: Norsk støtte til regional HIV/AIDS-bekjempelse ble i hovedsak kanalisert gjennom det norsk-svenske hiv/aids teamet i Lusaka. Teamet spilte en sentral rolle regionalt ift. regionale myndighetsorganisasjoner (SADC, EAC, AU) og har styrket giverkoordinering i Afrika. Den videre støtten til regionale organisasjoner, forskningsmiljøer/tankesmier og sivilt samfunn har gitt viktige policybidrag og økt lokal kompetanse og kapasitet. Støtte ble videre gitt til helsesektoren i Botswana i form av norsk helsepersonell og innsats innen hiv/aids arbeid og ARV terapi. Støtten bidro til å styrke landets kapasitet til å håndtere den svært alvorlige hiv/aids situasjonen i landet.

Kultur: Det regionale programmet CIIMDA som støtter et senter for afrikansk musikk og dans, var i 2009 i et overgangsår pga. spørsmål relatert til framdrift, forankring av aktiviteter i samarbeidslandene og administrative forhold. Organisasjonen har levert godt med hensyn til å avklare disse forhold, og har i tillegg nådd et stadium hvor den har potesial til å bli selvfinansiert. Den har i tillegg opprettholdt et høyt aktivitetsnivå når det gjelder kjernevirksomheten, som er kursing av musikkklærere i regionen innenfor tradisjonell afrikansk musikk.

Budsjett 2011

For 2010 foreslås bevilget 2618,5 mill. kroner. Det legges opp til følgende plantall for fordelingen av bevilgningen:

- Tanzania 390 mill. kroner
- Mosambik 360 mill. kroner
- Malawi 290 mill. kroner
- Zambia 272 mill. kroner

- Uganda 220 mill. kroner
- Sudan 200,5 mill. kroner
- Liberia 110 mill. kroner
- Etiopia 110 mill. kroner
- Mali 68 mill. kroner
- Madagaskar 59 mill. kroner
- Burundi 50 mill. kroner
- Til andre land og regionale tiltak planlegges avsatt 489 mill. kroner.

Kap. 151 Bistand til Asia

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2009	Saldert budsjett 2010	Forslag 2011
72	Bistand til Afghanistan og Pakistan, <i>kan overføres</i>	483 200	574 500	574 500
78	Regionbevilgning for Asia, <i>kan overføres</i>	516 220	418 600	375 000
	Sum kap. 151	999 420	993 100	949 500

Asia består av land med høy økonomisk, industriell og urban vekst og høy befolkningstetthet. Regionen har noen av verdens ledende økonomier, så vel som noen av verdens fattigste land.

De økonomiske forskjellene innen hvert enkelt land er store og i visse land også voksende. Totalt lever over 600 millioner mennesker i regio-

nen under fattigdomsgrensen. Flere land sliter med svakt styresett, mangelfull demokratisk utvikling og systematiske brudd på menneskerettighetene. Enkelte land er også preget av sterke interne politiske, etniske og til dels sekteriske spenninger, preget av høyt voldsnivå og borgerkrigsliknende tilstander.

Tabell 8.3 Indikatorer på situasjonen i utvalgte land i Asia

År	BNI pr. innbygger i USD ¹	Forventet levealder ²	Velferds- indeksen (HDI- indeksen) ³	Barne- dødelighet pr. 1000 fødte ⁴	Kvinner estimerte pst. andel av lønn ift. menn ⁵	Pst. andel barn inn- skrevet på skole ⁶	Pst.andel av befolkning med tilgang til trygt/ forbedret drikkevann ²	Korrup- sjons- indeks ⁷
	2008	2008	2007	2007	2007	2007	2006	2009
Afghanistan	370	44	35	257	.	.	.	1,3
Bangladesh	520	66	54,3	61	51	90	80	2,4
Kina	2940	73	77,2	22	68	.	88	3,6
Indonesia	1880	71	73,4	31	44	98	80	2,8
Nepal	400	67	55,3	55	61	77	89	2,3
Pakistan	950	67	57,2	90	18	*66	90	2,4
Sri Lanka	1780	75	75,9	21	56	**97	82	3,1
Vietnam	890	74	72,5	15	69	***95	92	2,7
Øst-Timor	2460	61	48,9	97	53	63	62	2,2

¹ BNI/Innbygger etter Atlas-metoden. Kilde: World Development Indicators. Verdensbanken

² Kilde: World Development Indicators. Verdensbanken

³ Velferdsindeksen (HDI-indeksen) viser maks. 100 og min. 0. Indeks under 50 regnes som lav velferd. Kilde: Human Development Indices. UNDP

⁴ Dødelighet pr. 1000 barn under 5 år. Kilde: Millenium Development Goals Indicators. UN Statistics Division

⁵ Kilde: Human Development Report. UNDP

⁶ Kilde: Millenium Development Goals Indicators. UN Statistics Division

⁷ Kilde: Transparency International. Corruption Perception Index. Indeks fra 0 til 10, hvor 10 viser lavest korrupsjon og 0 høyest korrupsjon

Tall ikke tilgjengelig

*Tall fra 2006

**Tall fra 2004

***Tall fra 2001

Demokratiske institusjoner, ikke minst uavhengige medier, står fortsatt svakt i flere land i regionen. Den politiske situasjonen i Pakistan, Afghanistan, Sri Lanka og Nepal er fortsatt ustabil, og utviklingen i Thailand gir grunnlag for økende bekymring. Manglende respekt for menneskerettigheter fortsetter å være et utbredt problem, spesielt i Burma, Nord-Korea og Afghanistan, og det er også grunn til å følge situasjonen i Sri Lanka nøye. Valgforberedelsene i Burma gir lite håp om et fritt, åpent og inkluderende valg senere i år. Flere land sliter med en mangelfull utviklet justis-sektor, korrupsjon, narkotikatrafikk, mangelfull overholdelse av internasjonale menneskerettighetskonvensjoner og – forpliktelser, og overholdelse av generell lov og orden. På den positive siden er det gjennomført nasjonal- og lokalvalg i flere land, blant annet i Afghanistan og Filippi-

nene. Menneskerettighetssituasjonen fortsetter i tillegg å forbedre seg i Indonesia.

Korrupsjonsnivået er betydelig i flere land i Asia, jf. tabell ovenfor, med varierende grad av politisk vilje og evne til å bekjempe korrupsjon i enkelte land. En rekke land har meget lavt velferdsnivå ifølge UNDPs indeks for velferd/menneskelig utvikling (HDI). Barsedødeligheten pr. tusen fødte barn er på vei ned for alle land, men er fortsatt meget høy i flere land Norge samarbeider med. Forholdstallet for jenter og gutter under utdanning tyder på at arbeidet for økt likestilling gir resultater.

Den globale finanskrisen som rammet i 2008, ledet til den verste økonomiske nedgangen i verden siden 1945. Ringvirkningene var mer blandet i Asia, der Japan og andre «nylig industrialiserte asiatiske land» som blant andre Singapore og Sør-

Korea ble hardere rammet enn andre land i regionen, mens land som Kina, India og Indonesia har opplevd en klart positiv vekst gjennom hele perioden.

Den økonomiske veksten i Sør-Asia og Stillehavsområdene var på 5,3 pst. i 2009 mot 8 pst. i 2008. Veksten i Sør-Asia var på 6 pst. i 2009 mot 8 pst. i 2007 (alle tall fra Verdensbanken).

I Øst-Asia og Stillehavsområdene gikk andelen av mennesker som lever av mindre enn 1,25 USD pr. dag ned fra 60 pst. i 1990 til 17 pst. i 2005. Det betyr at tusenårs målet om halvering av fattigdom innen 2015 er oppnådd i denne delen av verden. I Sør-Asia har tallet holdt seg stabilt på i underkant av 40 pst. i samme periode. Til tross for vedvarende økonomisk vekst og framskritt i fattigdomsreduksjonen, lever fortsatt halvparten av verdens fattige i Sør-Asia.

Utviklingssamarbeidet i Asia vil i 2011 fortsette å være fokusert på regjeringens prioriterte områder, både gjennom tematisk innsats og som tverrgående temaer integrert i andre programmer. Gitt de berørte landenes ulike situasjon vil innretningen av utviklingssamarbeidet variere for å imøtekomme ulike behov. I lys av dette vil den bilaterale bistanden til de regionale stormaktene India og Kina primært ha form av faglig samarbeid, finansiert over kap. post 165.71. Norge vil i tillegg samarbeide med India om globale helse og vaksineinitiativ. Dreiningen av samarbeidet med Bangladesh, Indonesia og Vietnam mot faglig samarbeid vil fortsette.

For å nå de overordnede målsettingene om fattigdomsbekjempelse og demokratisk utvikling, vil innsatsen for menneskerettigheter, utdanning, helse og landsbygduitvikling videreutvikles. I tråd med regjeringens føringer vil kapasitetsbygging og kompetanseoverføring på områder der Norge har særlig kompetanse bli gitt prioritet. Det er viktig å sikre stabile rammebetingelser for videre utvikling. Den norske utviklingsinnsatsen vil i tråd med regjeringens prioriteringer i særlig grad videreutvikle støtten til fredsbygging, menneskerettigheter og godt styresett. Land som er eller har vært rammet av voldelige konflikter er spesielt viktige i denne sammenhengen. I konfliktområder vil støtten ha en særlig konfliktsensitiv innretning.

Fokuset på kvinner og likestilling innen regjeringens utviklingssamarbeid i Asia opprettholdes. Innsatsen vil fortsette både i form av spesifikke kvinnerettede tiltak og tiltak mot menneskehandel, samt integrert i øvrig utviklingssamarbeid. Regjeringens arbeid med å følge opp FNs Sikkerhetsråds resolusjoner 1325 og 1820 om kvinner og konflikt og seksualisert vold vil bli gitt særlig prioritet.

Asia står overfor store nasjonale og regionale miljøutfordringer med globale konsekvenser. Anslagsvis 70 – 80 pst. av verdens naturkatastrofer – mange av dem menneskeskapt – finner i tillegg sted i Asia.

Klimaforhandlingene i København i desember 2009 viste at økonomisk og politisk fremvoksende land som Kina og India har inntatt en mer synlig og til dels avgjørende rolle i internasjonale klimaforhandlinger. Skogrike land som Indonesia og Papua Ny Guinea har i tillegg fått en sentral plass i spørsmålet om substansielle og globale utslippskutt. Norge vil legge stor vekt på samarbeid og dialog med disse landene både mht. klimaforhandlingene og konkrete utslippsreducerende tiltak.

Miljø- og naturressursforvaltningen er generelt svakt utbygd i regionen, med mangelfull oppfølging av internasjonale miljøkonvensjoner. Økonomisk vekst og urbanisering fører til stadig mer forurensning og bidrar til en forverring av klima-problemene. Det høye produksjonsnivået og befolkningsveksten i Asia fører også til overbeskatning av naturressurser og et meget intensivt jordbruk, hvilket igjen setter livsgrunnlaget til de fattige og et bærekraftig miljø i fare. Flere asiatiske land vil være blant de første til å erfare de alvorlige konsekvensene klimaendringene kan medføre. For Nepal, India, Pakistan og Bangladesh vil en raskere ismelting i Himalaya medføre meget alvorlige konsekvenser. Som ledd i regjeringens klimasatsing vil arbeidet med å etablere klimasamarbeid med flere asiatiske land fortsette å ha høy prioritet. Arbeidet med å styrke innsatsen innen miljø – og skogsektoren vil således fortsette i 2011, blant annet gjennom arbeidet med å konkretisere intensjonsavtalen med Indonesia om et omfattende skogsamarbeid med en ramme på opptil USD 1 mrd.

Styrking av nasjonal forvaltningskapasitet og regionalt samarbeid tilknyttet gjennomføring av internasjonale miljøkonvensjoner vil bli fulgt opp. Norge har kompetanse innen miljøteknologi, og det legges opp til en videreutvikling av samarbeidet på dette feltet med flere land i Asia. Norge vil også fortsette å bistå enkelte ressursrike land i Asia, blant andre Indonesia og Øst-Timor, med å gjennomføre kriteriene i Extractive Industries Transparency Initiative (EITI), som har til formål å sikre åpenhet og kontroll med inntektsstrømmene fra utvinningsindustrien. Arbeidet er et viktig ledd i Norges støtte til korrupsjonsbekjempelse.

Flere av landene i regionen, spesielt de med sterk økonomisk vekst, står overfor store utfordringer med å dekke et stadig økende energibe-

hov. Fra norsk side vil innsatsen på energiområdet i Asia videreføres. Norsk kompetanse på energisektoren, både innen petroleumsforvaltning og fornybar energi, er etterspurt, og regjeringen vil øke satsingen på fornybar energi blant annet i land som Nepal og India. For India planlegges denne satsingen finansiert over kap. 165, post 75 Faglig samarbeid.

Regjeringen vil også i land som Afghanistan og Nepal videreføre satsingen på utdanning som et viktig element i fattigdomsbekjempelsen og arbeid for likestilling.

Post 72 Bistand til Afghanistan og Pakistan, kan overføres

Afghanistan

Situasjonsbeskrivelse

Med støtte fra det internasjonale samfunnet har den afghanske regjeringen økt anstrengelsene for å styrke sikkerheten, fremme forsoning og reintegrering samt iverksette nasjonale reformer og utviklingstiltak i tråd med forpliktelsene fra den internasjonale konferansen om Afghanistan i London i slutten av januar 2010.

Et sentralt punkt på konferansen var enigheten om å vektlegge kapasitetsbygging og institusjonsutvikling i samarbeidet med myndighetene, for å sette de i stand til å ivareta egen sikkerhet og utvikling. Fokus vil være på å trene opp afghanske styrker slik at sikkerhetsansvaret gradvis kan overføres til myndighetene.

De afghanske myndighetene har fulgt opp forpliktelsene gjennom å presentere en freds- og reintegreringsplan samt gjennomføre en nasjonal fredskonferanse (Peace Jirga) 2-4. juni i år, med deltakelse fra over 1600 delegater fra samfunnsliv og ulike institusjoner.

Som en oppfølging av Londonkonferansen ble det avholdt en ny internasjonal konferanse 20. juli 2010 i Kabul. Konferansen markerte at de afghanske myndighetene var forberedt på å ta ansvaret for den videre fredsprosessen, og at det internasjonale samfunnet forpliktet seg til å støtte opp under dette arbeidet.

Sikkerhetssituasjonen har blitt forverret de siste årene, og mulighetene for å drive humanitær innsats er blitt vanskeligere. Afghanistan har imidlertid hatt en sterk makroøkonomisk utvikling det siste året. Samlet BNP-vekst var på hele 22,5 pst., bl.a. som følge av sterk vekst i jordbrukssektoren. Ca 90 pst. av Afghanistans samlede statsbudsjett (kjernebudsjettet og utviklingsbudsjettet) finansieres av givermidler og store deler av dette går til

sikkerhetstiltak. Afghanistan har reserver av olje, gass og mineraler, som kan få økt betydning for den formelle økonomien fremover, men det betinger bl.a. en bedring av sikkerhetssituasjonen samt at myndighetene får på plass en effektiv lovgivning og hensiktsmessige rammeverk for utvikling av ressursene. Afghanistan har for øvrig en stor uformell økonomi innen områder som jordbruk, handel og transport samt en omfattende ulovlig økonomi knyttet til opiumsproduksjon. I følge United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC) har opiumsproduksjonen i Afghanistan gått ned de siste årene. Opiumsøkonomien medfører imidlertid fremdeles store utfordringer både når det gjelder sikkerhet, korrupsjon og fattigdomsbekjempelse, ikke minst i lys av den tette koblingen til opprørsgruppens virksomhet.

Den sosiale utviklingen har hatt viktige fremskritt de senere år, særlig innen utdanning og helse. Afghanistan står imidlertid fortsatt overfor store utfordringer når det gjelder å skape en sosial og økonomisk utvikling som kommer hele befolkningen til gode. Det er en forsiktig positiv utvikling når det gjelder mødre helse, selv om Afghanistan fortsatt har svært høy mødre dødelighet og er nest dårligst i verden på FN's indikator for forskjellen mellom menns og kvinners utvikling. Barsedødeligheten er også svært høy, selv om man også her ser en bedring. Analfabetismen er en av de høyeste i verden, men det har vært oppnådd fremskritt innen utdanningssektoren med en økende andel barn i skolen. Det har vært en bevisst satsing på å legge til rette for at flere jenter tar utdanning.

Lav kapasitet i den offentlige forvaltningen og korrupsjon er sentrale hindringer for stabilitet og utvikling. Kampen mot korrupsjon må derfor holdes høyt oppe på den politiske agendaen.

Pakistan

Situasjonsbeskrivelse

Også 2010 har vært et utfordrende år for Pakistan. Den katastrofale flommen som har rammet landet vil kreve enorme ressurser til gjenoppbygging, og den økonomiske utviklingen er blitt satt flere år tilbake. Flommen har medført en omfattende humanitær krise som landet trenger hjelp til å håndtere. Sikkerhetssituasjonen er fremdeles svært alvorlig, og terroraksjonene fortsetter å kreve et stort antall menneskeliv, også mange sivile. Myndighetenes krig mot militante grupperinger har ført til en økning i internt fordrevne. Den politiske situasjonen må fortsatt karakteriseres som skjør. Partiene som brøt ut av regjeringens

koalisjonen har fortsatt å sette Pakistans folkeparti (PPP) og president Zardari under et betydelig press som til tider har nærmet seg regjeringskrise. I 2009 ble president Zardari tvunget til gjeninnsettelse av høyesterettsjustitiarius Chaudry etter et betydelig folkelig press. Høyesterett utviklet seg til en selvstendig politisk kraft, og bidro raskt til at forbudet om at brødrene Nawas og Shabaz Sharif kunne stille til valg ble opphevet. Videre ble amnestiet som annullerte korrupsjonstiltaler etc. mot en rekke politikere, inkludert presidenten selv, tilsidesatt. Presset kulminerte våren 2010 med grunnlovsendringen som fratok presidenten de utvidede fullmaktene som var tillagt embetet under Musharraf.

Den økonomiske situasjonen forble svak, og veksten var på sitt laveste nivå på flere år. Den nasjonale energikrisen skaper problemer for videre investeringer og næringsliv, og hindrer utvikling og fremgang i det pakistanske samfunnet. Direkte utenlandske investeringer uteble, og inntektssiden viste få tegn til forbedringer. Låneopptakene økte i takt med myndighetenes behov for penger. Myndighetenes finansielle handlingsrom ble innskrenket og førte til kutt i statsbudsjettets utgiftsside, særlig til myndighetenes utviklingsprogrammer. Friends of Democratic Pakistan (FoDP) har avholdt flere møter på forskjellige nivåer siden oppstarten. Under FoDP-møtet i New York høsten 2009 ble en arbeidsgruppe for energi nedsatt som skal utarbeide en integrert energiplan for Pakistan. Denne planen er ventet i løpet av 2010. Norge er interessert i å støtte utvikling av energisektoren i Pakistan med fokus på institusjonelt samarbeid.

Fortsatt er menneskerettighetssituasjonen i Pakistan preget av systematiske og alvorlige brudd og mangler. Et lyspunkt er ytringsfriheten som står sterkere i Pakistan enn i mange andre land i regionen. Norge jobber med en rekke partnere innenfor det sivile samfunn som arbeider med MR og godt styresett, bl.a. Human Rights Commission Pakistan

Godt styresett står høyt på myndighetens reformagenda og er en forutsetning for økonomisk vekst og humanitær utvikling. Pakistan har innført flere reformer innen justissektoren og offentlig forvaltning, men store utfordringer gjenstår med hensyn til å sikre tjenester og rettigheter til befolkningen. Et nytt stort norskfinansiert prosjekt er under etablering i Khyber Pakhtoonkhwa provinsen (tidligere North Western Frontier Province) hvor et viktig element er å styrke distriktsmyndighetenes kapasitet og evne til sosial og økonomisk utvikling.

En ny rammeavtale om institusjonelt samarbeid har som formål å styrke båndene mellom Norge og Pakistan gjennom å bidra til bærekraftig kapasitets- og kompetanseutvikling i strategisk viktige offentlige institusjoner. Prioritet gis til godt styresett (menneskerettigheter og demokratiutvikling), grunnutdanning og kultur. Det er pågående samarbeid blant annet på områdene fiskeriforvaltning, spesialutdanning, universitets-samarbeid, geoteknologi og seismologi.

Pakistans arbeid med oppgaver knyttet til klimaendring har vært preget av svak kapasitet og dårlig koordinering. Norge støtter kapasitetsbygging hos pakistanske myndigheter på dette feltet. Det har også vært et økt fokus på å integrere miljødimensjonen innenfor rammene av institusjonelt samarbeid.

Det økonomiske samkvem mellom Norge og Pakistan domineres av Telenor som har investert flere milliarder i Pakistan. Telenor har nå en markedsandel på 25,5 pst. De har også lansert bankvirksomheten «Mobile Wallet».

Den fortsatt ustabile politiske situasjonen, som har en klar negativ innvirkning på sikkerheten, vil fortsette å utgjøre en betydelig risiko for gjennomføringen av prosjekter. Nært samarbeid med andre givere og FN-systemet, samt god dialog med pakistanske myndigheter, gjør norskstøttede prosjekter mindre sårbare. Så vel innen kultur som annet utviklingssamarbeid engasjerer og ansvarliggjør Norge pakistanske myndigheter, samtidig som vi støtter utvalgte endringsagenter innen det sivile samfunn.

Mål

Målet for Norges samarbeid med Afghanistan og Pakistan gjennom regionbevilgningen er å bidra til fattigdomsbekjempelse, sikkerhet og utvikling av godt styresett. Basert på situasjonen i det enkelte land skal bevilgningen i hovedsak brukes til å støtte opp om:

- Godt styresett og kampen mot korrupsjon
- Utdanning
- Landsbygddutvikling
- Kvinner, likestilling og menneskerettigheter
- Institusjonelt samarbeid
- Ren energi og olje for utvikling
- Miljø og klima, bærekraftig utvikling

Norges engasjement i Afghanistan skjer på bakgrunn av et klart FN-mandat og etter ønske fra afghanske myndigheter. Konflikten i Afghanistan kan imidlertid ikke vinnes militært eller gjennom utviklingsbistand alene. Den må først og fremst

løses politisk. En politisk løsning må inkludere alle landets etniske grupper, og den må være forankret blant Afghanistans naboland. Norge søker å bidra til dette gjennom sitt arbeid i og med Afghanistan og regionen.

Det legges opp til en gradvis overføring av sikkerhetsansvar fra ISAF til afghanske myndigheter fra 2011. Dette vil innebære betydelige utfordringer, blant annet sikkerhetsmessige. Vi må i planleggingen og gjennomføringen av utviklingsbistanden være rede til å gjøre raske tilpasninger i tråd med endringer i politisk situasjon og sikkerhetssituasjon. Vi må i vår planlegging også ta høyde for at langsiktig bistand kan bli omprioritert til mer kortsiktige humanitære tiltak hvis situasjonen skulle kreve dette.

Norsk støtte til Pakistan fokuserer på godt styresett, herunder demokratisk utvikling, styrking av menneskerettighetene og likestilling, samt grunnutdanning og institusjonelt samarbeid. Utviklingssamarbeidet er i større grad enn tidligere konsentrert om nordvestprovinsen. Gjenoppbyggingen etter flommen vil være en målsetting som det internasjonale giversamfunnet vil måtte prioritere.

Den nasjonale utviklingsplanen, Afghan National Development Strategy (ANDS), ble presentert for giversamfunnet i Paris i 2008, og danner grunnlaget for giversamfunnets samarbeid med Afghanistan om utvikling og statsbygging. På denne konferansen lovet Norge å bidra med minst 750 mill. kroner pr. år i femårsperioden 2008-2012.

Innretningen av den norske støtten til Afghanistan ligger fast. Støtten vil vektlegge en helhetlig, langsiktig og forutsigbar tilnærming til utviklingssamarbeidet med vekt på afghansk eierskap og styring.

En større del av midlene vil gis som en form for budsjettstøtte til afghanske programmer og prioriteringer, men kanalisert gjennom multinasjonale organisasjoner som Verdensbanken og FN. Samtidig vil en tilstrebe at en større del av midlene ikke øremerkes, slik at afghanske prioriteringer i større grad kan legges til grunn for utviklingsinnsatsen.

Rapport 2009

For *Pakistan* vises det til omtale under «Rapport 2009» for kap. 151, post 78 Regionbevilgning for Asia.

Afghanistan

Økt sikkerhet

Norge ble i 2009 en betydelig giver til det UNDP-administrerte Law and Order Trust Fund Afghanistan, LOTFA, med 60 mill. kroner. Programmet er det internasjonale samfunnets hovedmekanisme for understøttelse av sivil sikkerhetssektor og fondets hovedformål er å bidra til driftsstøtte og lønninger til afghansk politi.

Godt styresett/respekt for menneskerettighetene

Gjennom UNDP støttet Norge i 2009 valgprogrammet ELECT (37 mill. kroner), lokalt styresett gjennom Afghanistan Sub-national Governance Programme, ASGP (15 mill. kroner), samt avvæpning av illegale væpnede grupper gjennom programmet Disbandment of Illegal Armed Groups, DIAG (10 mill. kroner). I tillegg har Norge fulgt programmet rettet mot anti-korrupsjon, ACT, hvor Norge var en av de første giverne ved oppstart. I 2009 ble det imidlertid besluttet å vente med ytterligere finansiell støtte pga. fremdriftsproblemer og uklare rammevilkår. Gjennom ARTF ble National Justice Programme støttet med 15 mill. kroner.

Norge videreførte i 2009 prosjektstøtten til Integrity Watch Afghanistan. Norge har arbeidet aktivt for å utvikle mer kompetanse for å motvirke korrupsjon i programmer og prosjekter og har bl.a. arrangert to seminarer med bistand fra U4-senteret i Bergen og ett seminar sammen med NGO-partnere.

Gjennom støtte til medieorganisasjoner har ambassaden bidratt til opprettelse av mediesentre og utdanning av journalister.

Kvinners deltakelse i politiske og økonomiske prosesser

Kvinners deltakelse i valg har vært et viktig politisk fokus for Norge. Ambassaden deltar i giverkoordineringsfora for kvinner og likestilling, og temaet drøftes jevnlig i dialog med samarbeidspartnere. De nordiske land ble i 2009 enige om en handlingsplan for arbeidet med kvinner og likestilling. Norge har vært en pådriver i dette arbeidet. En helhetlig handlingsplan for oppfølging av FNs sikkerhetsresolusjon 1325 om kvinner, fred og sikkerhet er blitt utviklet i det norsk-ledete Provincial Reconstruction Teamet i Faryab-provinsen. Høsten 2009 ble det iverksatt en gjennomgang av United Nations Development Fund for Women, UNIFEM, for å legge grunnlaget for en ny rammeavtale med organisasjonen som strate-

gisk partner, og en tre-årig avtale er blitt inngått på basis av dette.

Økonomisk og sosial utvikling med vekt på utdanning og landsbygdutvikling

Norge har bidratt til landsbygdutvikling og styresett ved å støtte en rekke ulike programmer både gjennom UNDP og Verdensbanken. Støtten har gjennom flere år vært en flersektoriell satsning i hovedsak gjennom nasjonale programmer, henholdsvis gjennom det Verdensbank-administrerte National Solidarity Programme (NSP) og UNDPs National Area Based Programme (NABP). Programmene bygger på samme modell og utfyller hverandre på en god måte fordi de innrettes mot utbygging av sivile institusjoner på henholdsvis landsby- og distriktsnivå. NSP er implementert i mer enn 70 pst. av landet gjennom rammetilskudd som har kommet om lag 18 millioner landsbyboere til gode. Gjennom Olje for utvikling-programmet har Norge bistått myndighetene med å utvikle en petroleumslovgivning.

Norge har i 2009 støttet grunnutdanning gjennom det nasjonale programmet EQUIP, som har bidratt til å bygge mer enn 800 skoler, organisert mer enn 1000 skolekomiteer, samt trent mer enn 45 000 lærere. Gjennom støtten til National Institute for Management and Administration har Norge støttet utdanning innen ledelse og administrasjon, regnskap og finansiell styring samt IKT. I tillegg har Norge støttet bygging av grunnskoler i Faryab-provinsen. Av 82 planlagte skoler er pr. dags dato 53 ferdigstilt.

Budsjett 2011

For 2011 foreslås bevilget 574,5 mill. kroner.

Det legges opp til følgende plantall for fordeling av bevilgningen: Afghanistan 500 mill. kroner, Pakistan 68,5 mill. kroner og regionale tiltak 6 mill. kroner.

Post 78 Regionbevilgning for Asia, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Nepal

Den politiske situasjonen var i 2009 preget av utfordringer knyttet til freds- og grunnlovsprosessen og politisk maktkamp. Det var et regjeringsskifte i mai der Maoistpartiet gikk av etter en konflikt om forsvarssjefen. Nepal fikk en ny koalisjonsregjering under ledelse av Kommunistpartiet (UML) med støtte fra 22 andre partier. Verken

den maoistledete regjeringen eller den påfølgende koalisjonsregjeringen har maktet å føre fredsprosessen vesentlig videre. Grunnlovsarbeidet gikk i 2009 svært sakte fremover. Interne stridigheter i regjeringen og mellom regjeringen og opposisjonen gjorde myndighetene handlingslammet, og den politiske polariseringen vokste. Fristen for å ferdigstille grunnlovsarbeidet gikk ut den 28. mai 2010. Partene ble i siste øyeblikk enige om å forlenge fristen med et år, uten å ha kommet videre med de mest sentrale spørsmålene i fredsprosessen. Fortsatt gjenstår integreringen av maoistsoldatene i sikkerhetsstyrkene og etableringen av flere kommisjoner som skal følge opp og gjennomføre fredsavtalen fra 2006. Maoistpartiet har heller ikke levert tilbake okkuperte eiendommer til tross for gjentatte løfter.

Sikkerhetssituasjonen ble ikke nevneverdig bedret til tross for regjeringens nye sikkerhetspolitikk. MR-situasjonen er fortsatt utilfredsstillende. Myndighetene har unnlatt å pågripe mistenkte MR-overgripere selv om det foreligger arrestordre på dem. Nepal falt ned til 143. plass på Transparency Internationals korrupsjonsindeks for 2009, et fall på 22 plasser sammenlignet med året før. Den politiske eliten viser ikke evne og vilje til å prioritere kampen mot korrupsjon. Den grunnlovgivende forsamling har bred representasjon, men sosial ekskludering av marginaliserte grupper (kasteløse, urfolk, kvinner etc.) er fremdeles svært utbredt. Den politiske oppmerksomheten omkring klimaendringer ble betydelig styrket i forkant av Københavntoppmøtet, men Nepal kom ikke i mål med sin nasjonale tilpasningsplan.

Det kan nå se ut til at den globale finanskrisen har en forsinket effekt på Nepals makroøkonomi. Valutareservene har falt betraktelig pga reduksjon i overføringer fra utlandet kombinert med økt import. Lave valutareserver har forårsaket et negativt press på bankenes likviditet og en stopp i kredittoverføringer etter mange års storsatsing i boligmarkedet. Etter en reell økning i BNP vekst på 4,75 pst. i 2008/09 er denne redusert til 3 pst. for 2009/10 pga dårlig regntid, lavere overføringer fra utenlandsarbeidere og en strammere pengepolitikk. Inflasjonen antas å ligge på 11 pst. ved slutten av Nepals finansår.

Norges hovedmål i Nepal er å bidra til en positiv utvikling i fredsprosessen og støtte arbeidet med grunnloven. Samtidig som støtten til sentrale politiske prosesser og tillitsbygging mellom partene opprettholdes, blir tiltak som bidrar til konkrete og varige forbedringer i folks hverdag videreutviklet. Satsingen på ren energi og utdanning vil økes.

Sri Lanka

Etter harde kamper vant Sri Lankas regjering i mai 2009 en full militær seier over De tamilske tigrene. Tusener av sivile ble drept. Omkring 300.000 tamiler ble, etter å ha flyktet ut av tamiltigerkontrollert område, satt i regjeringskontrollerte leire uten bevegelsesfrihet. Regjeringen begynte i slutten av 2009 å la sivile få slippe ut av leirene, og de gjenværende i leirene fikk større grad av bevegelsesfrihet. Per september 2010 har nesten 90 prosent av de sivile sluppet ut av leirene, selv om mange fremdeles ikke kan vende tilbake til sine gamle hjem. I tillegg sitter omkring 8 000 tidligere LTTE soldater i forvaring.

Håndteringen av spørsmålet om krigsforbrytelser og brudd på humanitærretten i krigens siste fase vil være viktig for mulighetene for forsoning og varig fred i Sri Lanka.

President Mahinda Rajapakse vant i januar 2010 presidentvalget med klar margin, og i parlamentsvalget i april vant hans valgallianse nesten 2/3 flertall, kravet for å endre grunnloven. Dermed har presidenten fått mandat til å styre Sri Lanka i seks nye år, nesten uten støtte fra minoritetene. Det er så langt få utsikter til at han vil bruke dette til å skape en politisk løsning som er akseptabel for minoritetene.

Etter krigens slutt har det ikke vært registrert terrorangrep i Sri Lanka. Samtidig har menneskerettighetssituasjonen fortsatt å være vanskelig, med forsvinninger, straffefrihet og trusler mot media med følgende selvsensur. Antall forsvinninger gikk noe ned i første del av 2010, men unnakstilstanden opprettholdes, om enn moderert, og gir president og politi vide fullmakter.

Etter en periode med negativ økonomisk vekst var veksten i 2009 på 3,5 pst. Budsjettunderskuddet er imidlertid stort. Sri Lanka er et mellominntektsland, men omkring 15 pst. av befolkningen i sør lever under fattigdomsgrensen. I nord eksisterer ikke statistikk, men fattigdommen har trolig økt dramatisk som følge av krigens slutfase.

Norge har ikke lenger noen spesiell rolle som tilrettelegger av en fredsprosess i Sri Lanka, og norsk fredsinnsetning vil bli gjenstand for en uavhengig evaluering. Norges hovedmål i Sri Lanka er fortsatt å bidra til en varig og stabil fred hvor minoritetenes rettigheter blir ivaretatt. Bevilningene til fred og forsoning og den tradisjonelle bistanden over regionalbevilgningen reduseres, parallelt med at Norge vil søke å tilrettelegge for næringslivs- og institusjonssamarbeid med landet. Norsk humanitær bistand og støtte til gjenboset-

ting til fordel for den krigsherjede befolkningen i nord og øst vil også gis i 2011.

Øst-Timor

Øst-Timor har store olje- og gassforekomster on- og offshore, og landets Petroluemsfond forventes å passere USD 6,2 mrd. ved utgangen av 2010. Landets raskt økende oljeinntekter har medført store forventninger fra befolkningens side, som landets myndigheter så langt ikke har maktet å innfri. Øst-Timor er fortsatt en av verdens fattigste nasjoner, og står overfor store utviklingsutfordringer som høyt fattigdomsnivå, stor befolkningsvekst, meget høy arbeidsledighet, lavt kompetanse- og utdanningsnivå, manglende kapasitet i offentlig sektor og et svakt utbygd justissystem.

Fattigdomsreduksjon og utvikling, samt styrking av rettsvesenet og parlamentet, reform av sikkerhetssektoren og overgangsrettferdighet fortsetter å være de største utfordringene for Øst-Timor i prosessen med å bygge opp et stabilt og demokratisk rettsamfunn.

Den internasjonale finanskrisen har ikke hatt vesentlig innflytelse på utviklingen i Øst-Timor. Den økonomiske veksten har de siste to årene vært på rekordhøye 12 pst., men skyldes i all hovedsak økt offentlig forbruk og ikke investeringer som på sikt kan medføre økonomisk vekst og arbeid. Statsbudsjettet for 2010 er på USD 660 mill., hvorav hele USD 502 mill. tilføres fra avkastning av petroleumsfondet. Utviklingspartnerne forventes å bidra med USD 129 mill. i bistand.

Den politiske situasjonen er stabilisert, men forblir skjør. Over 150 000 mennesker flyktet fra sine hjem i forbindelse med den politiske krisen i 2006, og først i 2009 ble de siste leirene for internt fordrevne avvirket. Spesialutsending Gunnar Stålsetts arbeid med forsoningsdialogen har pågått siden 2006 og forventes videreført ut året. Den politiske prosess som pågår i landet for å finne en måte å håndtere fortiden på har bred tilslutning i Parlamentet, og det er besluttet at det skal opprettes en egen institusjon for gjennomføring og oppfølging av anbefalingene som er gitt i CTF («Commission of Truth and Friendship») og CAVR («Commission for Reception, Truth and Reconciliation») vedrørende overgrep begått under Indonesias okkupasjon og under frigjøringen.

Det er økende oppmerksomhet om negative konsekvenser av klimaendringer og behovet for bærekraftig utvikling. Kunnskapen om dette er imidlertid lav og kravet om rask økonomisk vekst høy.

Øst-Timor har signert Konvensjonen for eliminering av diskriminering mot kvinner (CEDAW), og har etablert et eget statssekretariat for likestilling. 28 pst. av parlamentsmedlemmene er kvinner, og kvinner deltar aktivt i lokal og distriktspolitikk. Samtidig er forekomsten av vold mot kvinner høy, og fattigdom og manglende helsetilbud rammer kvinner hardt.

Antikorrupsjonsarbeidet har fått økt fokus, og det etableres en antikorrupsjons-kommisær i 2010. Øst-Timor har etter en lengre prosess, og som det første landet i Asia, kvalifisert seg til å tilfredsstille de krav som settes av «Extractive Industries Transparency Initiative» (EITI) vedrørende åpenhet og etterrettelighet knyttet til pengetransaksjoner relatert til utvinning av naturressurser.

Norsk støtte til Øst-Timor tar sikte på å støtte myndighetenes arbeid for godt styresett, fattigdomsbekjempelse og økonomisk vekst. Norge har siden Øst-Timors uavhengighet vært den mest sentrale giver på energisiden (olje, gass, vannkraft og strømforsyning). Det er fortsatt behov for, og ønske om, norsk støtte til disse sektorene, og Norge inngikk i hhv 2008 og 2009 nye femårige samarbeidsavtaler innen oljesektoren og vannkraft med øst-timoresiske myndigheter. Miljøhensyn inngår som en sentral komponent i begge avtalene.

Gitt Øst-Timors begrensede kapasitet innen styresett og administrasjon, vil fortsatt faglig bistand være nødvendig for å videreutvikle godt styresett og en velfungerende administrasjon. Den norske styresettsinnsatsen fokuserer på justissektoren og parlamentet, samt kvinner, barn og unges rettigheter.

Andre land

Bangladesh har en stabil makroøkonomisk situasjon, og har klart seg meget bra gjennom den globale finanskrisen sammenlignet med mange andre land. Landet har hatt en økonomisk vekst på 5-6 prosent årlig i 20 år, med stor fattigdomsreduksjon, redusert barne- og mødredødelighet, økt skoledeltakelse, bedre helse og ernæring samt økt levealder. Bangladesh kommer imidlertid dårlig ut mht. styresett og korrupsjon og er preget av lov og ordensproblemer samt mangelfull kapasitet på de fleste nivåer i statsforvaltningen. MR-situasjonen har i tillegg generelt vært vanskelig i lang tid. Samarbeidet med Bangladesh er under omlegging. Det blir erstattet av et strategisk innrettet samarbeid innen prioriterte områder hvor Norge

har særlig kompetanse. Gitt landets utsatte situasjon når det gjelder klimaendring vil klima/miljø være særlig prioritert, med vekt på tilpasning og forebygging av humanitære katastrofer. Videre vil næringsutvikling, MR og styresett, herunder korrupsjonsbekjempelse stå sentralt. Tradisjonell bistand vil i mange tilfeller bli erstattet av faglig samarbeid mellom norske og bangladeshiske institusjoner.

Vietnam er ett av svært få land med fortsatt høy økonomisk vekst til tross for finanskrisen, bl.a. som følge av tidlige økonomiske mottiltak fra myndighetenes side. 2009 har likevel vært et utfordrende år med en betydelig lavere økonomisk vekst (5,3 pst.) enn landets potensial. Vårt samarbeid med Vietnam støtter opp om landets arbeid for fattigdomsbekjempelse og reformarbeid og baseres i økende grad på en aktiv støtte via FN-systemet samt et faglig/institusjonelt samarbeid med norske partnere. Sentrale samarbeidsområder inkluderer støtte til godt styresett, miljø/klimatilpasning, kvinner og likestilling, olje/energi, fiskeri og næringsutvikling.

Indonesia fremstår i dag som en av de mest demokratiske og stabile regimer i Asia, men landet står fortsatt overfor store utfordringer. Gjenvalget av president Yudhoyono i 2009 tolkes primært som ønske om videreføring av politisk stabilitet og økonomisk vekst. Presidentens reformprogram innbefatter kamp mot landets store korrupsjons- og fattigdomsutfordringer, samt intensivert innsats for klima, godt styresett, bedret investeringsklima, fungerende justissektor og styrket menneskerettighetssituasjon. Den norske støtten til Indonesia tar sikte på å støtte opp under bedre miljø- og naturressursforvaltning, godt styresett og anti-korrupsjonstiltak, samt kvinner og likestilling. Dette gjøres gjennom støtte til tiltak innen klima og skog, samt demokrati og menneskerettigheter.

Mål

Målet for Norges samarbeid med land i Asia gjennom regionbevilgningen er å bidra til fattigdomsbekjempelse og utvikling av godt styresett. Basert på situasjonen i det enkelte land Norge samarbeider med skal bevilgningen brukes til å støtte opp om:

- Klima, miljø og bærekraftig utvikling
- Likestilling, og kvinner og barns rettigheter
- Utdanning
- Ren energi og olje for utvikling
- Godt styresett

Rapport 2009

Norges bistand over regionbevilgningen ble i 2009 benyttet til å støtte opp under fattigdomsbekjempelse, klima, miljø og godt styresett. Dette inkluderte støtte til demokrati – og menneskerettighetstiltak, miljø- og klimatiltak, kvinner og likestilling, olje for utvikling og andre energitiltak, utdanning, helse samt økonomisk utvikling. Det ble også gitt støtte til regionale tiltak.

For total framstilling av bilateral bistand på tvers av budsjettstrukturen til enkeltland vises til vedlegg og til «Norsk bistand i tall» på www.norad.no.

Godt styresett, herunder gjennom budsjettstøtte

På *Øst-Timor* videreførte Norge sin støtte til FNs programmer innen oppbygging av justissektoren og styrking av parlamentet. Justisprogrammet har bidratt til opplæring og profesjonalisering av dommere, etterforskere, private advokater og forsvarere på nasjonalt og lokalt plan, mens Parlamentsprogrammet har bidratt til mer strategisk arbeid i parlamentet med fokus på effektivitet, åpenhet og tilgjengelighet. Det ble også gitt støtte til menneskerettighetstrening for deltakere fra det sivile samfunn og menneskerettighetsforvarere i Asia og Stillehavsregionen.

I *Indonesia* støttet Norge programmer rettet mot myndigheter og deres arbeid for reformer av styresett og rettsvesen. Støtten ble kanalisert gjennom United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC) og United Nations Development Program (UNDP) med særskilt fokus på korrupsjonsbekjempelse og – forebygging, samt myndighetenes utviklings – og effektiviseringsagenda. Støtte til styresettstiltak og korrupsjonsbekjempelse var også sentralt innefor støtten til miljøsektoren.

Gjennom Ett FN-reformen i *Vietnam*, som Norge gir ikke-øremerket støtte til, ser man nå klare tegn på at FN innen styresett fokuserer sitt arbeid på policydialog med vietnamesiske myndigheter. Dette ser vi både ift. forvaltningsreform og justissektorreform. Vietnam er i front når det gjelder reformarbeidet, og det er tett samarbeid mellom FN-systemet, givene og myndighetene gjennom *Programme Coordination Groups* (PCGs). Norge deltar primært i PCGene på likestilling og bærekraftig utvikling. FN fokuserer i økende grad på policydialog med myndighetene, og talsmannsarbeid er et viktig område for den samordnende innsatsen. Bilaterale menneskeret-

tighetsprosjekter ble rettet mot institusjonssamarbeid og nærmere tilknyttet den norsk-vietnamesiske menneskerettighetsdialogen.

Norsk støtte til *nepalske* myndigheters desentraliseringsprogram er videreført og det er lagt vekt på å få til desentralisering og lokalt styresett gjennom overføring av ansvar og ressurser til lokalt nivå. Deltakelse fra lokalsamfunnet og det sivile samfunn er prioritert. Norge har ved flere anledninger tatt opp spørsmålet om manglende prioritet av kampen mot korrupsjon i Nepal med sentrale politikere og myndighetspersoner. Norge har bidratt til å kartlegge menneskerettighetssituasjonen i Nepal gjennom dokumentasjon og synliggjøring av overgrep. Norge har støttet arbeidet med å inkludere konvensjonen om urfolks rettigheter i det nasjonale lovverket.

I *Pakistan* har Norge bidratt med NOK 29 millioner i 2009 innen godt styresett og menneskerettigheter gjennom desentraliseringsprogrammet *Devolution Trust for Community Empowerment* (DTCE). Storbritannia og Norge samfinansierer tiltak for kapasitetsbygging og økt lokal deltakelse i samfunnsutviklingen. I 2009 ble 2167 nye komiteer for lokal utvikling registrert. DTCEs viktigste nysatsning i 2009 var å introdusere en lokal deltakelsesmodell i postkonfliktområder. Dette var viktig for å avhjelpe de humanitære behovene. I 2009 igangsatte DTCE også en landsomfattende undersøkelse (Social Audit) om befolkningens holdning til lokalforvaltning, og om man faktisk mottar tjenester fra lokale myndigheter.

Norge støttet National Democratic Institute (NDI) i dets arbeid for å styrke det indre demokrati i politiske partier i Pakistan, bl.a. kvinners deltakelse i politiske prosesser.

I *Sri Lanka* har man også i 2009 støttet organisasjoner som fremmer økt forståelse og fredelig utvikling i lokalsamfunn gjennom informasjon, bevisstgjøring, mobilisering og språkopplæring. Norge har videreført støtte til Transparency International (TI) sitt antikorrupsjonsarbeid.

Norge har også støttet tiltak for utvikling av en fri presse gjennom Sri Lanka Press Institute (SLPI). SLPI er den eneste institusjonen som driver videreutdanning av journalister. National Peace Council (NPC) har fortsatt sine bevisstgjøringkampanjer i pluralisme og har hatt kurs i 10 distrikter. De har gjennomført språkopplæring i tamil på 13 steder i ni forskjellige distrikter for økt forståelse mellom folkegruppene.

I *Bangladesh* legger Norge stor vekt på styresett og finansforvaltning i utviklingssamarbeidet og var bl.a. representert i undergruppen for innkjøp og finans i utdanningsprogrammet. Det ble

bevilget 10 mill. kroner til Manosher Jonno Foundation som støtter 120 rettighetsorganisasjoner i landet.

Miljø- og klimatiltak

Styrkingen av miljøsam arbeidet med *Indonesia* fortsatte i 2009, med særskilt fokus på skogforvaltning og bekjempelse av ulovlig hogst. Norge videreførte sin støtte til det nasjonale programmet for styresettreform (Forest Governance Program, FGP) og til senteret for skogforskning (CIFOR) og Instituttet for miljø og naturressursøkonomi (ELSDA). Styresettprogrammet har bidratt til at nasjonale og lokale myndigheter har samarbeidet med lokalbaserte organisasjoner for en bedre skogsforvaltning på lokalt nivå i fem regioner av landet. FGP arbeider også sammen med myndighetene og frivillige organisasjoner i utforming av policy programmer og bidrar til koordinering mellom ulike regjeringsinstitusjoner på klimaspørsmål og på UN REDD⁴. Støtten til CIFOR og ELSDA bidrar til å bekjempe ulovlig hogst. Den norske støtten har blant annet ført til at anbefalinger fra CIFOR om tilnærming til anti-hvitvasking av penger ble iverksatt av Bank of Indonesia.

Samarbeidet med *Vietnam* om miljø- og klimaspørsmål er blitt et stadig mer sentralt element i det bilaterale samarbeidet. Vietnams miljøutfordringer er knyttet til vedvarende sterk økonomisk vekst, manglende integrering av miljøhensyn, lav ressurseffektivitet, ujevn fordeling av ressurser og befolkningspress. Vietnam er pilotland for UN REDD og landet er også aktiv i Verdensbankens Forest Carbon Partnership Facility.

Norge samarbeidet i 2009 bi- og multilateralt med Vietnam for å bidra til gjennomføring av internasjonale miljøforpliktelser, samt bygge opp nasjonal kapasitet og kompetanse på miljøfeltet. Norge støttet bl.a. opplæring av Vietnams COP 15-delegasjon på karbonfangst og -lagring i 2009.

Vietnam er blant verdens mest utsatte land for naturkatastrofer, og antas å være stadig mer utsatt som følge av klimaendringer. I tråd med St.meld. 9 (2007-2008) om norsk politikk for å forebygge humanitære katastrofer, hvor Vietnam er nevnt som potensiell bilateral samarbeidspartner, ble det i 2009 igangsatt faglig norsk-vietnamesisk samarbeid omkring forebygging av naturkatastrofer.

Satsing på ren energi og kraftutbygging i *Nepal* har en sterk miljø- og klimakomponent. I prosjekter om landsbygdelektrifisering er det innarbeidet avbøtende miljøtiltak og programmene bidrar positivt til lavere utslipp. Med tilgang til elektrisitet og vedbesparende ovner har programmet bidratt til redusert bruk av ved og bedre inn klima. Støtte til et fiskeprosjekt i regi av NTNU har bidratt til å ivareta miljøhensyn i forbindelse med vannkraftutbygging og – drift. Som en del av den interne oppfølgingsplanen etter miljøgjennomgangen i 2007 har ambassaden inkludert miljø i vurdering av nye prosjekter og i oppfølging av eksisterende prosjekter. Videre signerte Norge en felles givererklæring om å samarbeide og koordinere med myndighetene og andre givere i forhold til klimaarbeidet. Nepal maktet ikke i 2009 å ferdigstille den nasjonale klimatilpasningsplanen (NAPA), som ville kunne bidratt med flere og nye føringer for ambassadens arbeid med å integrere miljø og klima.

Miljø- og klimasamarbeidet med *Kina* ble styrket i 2008 med inngåelse av en rammeavtale om klima samt fornying av MoUen om norsk-kinesisk miljøsam arbeid. Norge støtter China Council, og har spesielt bidratt til at klima blir et gjennomgripende tema i fase IV og til opprettelsen av arbeidsgruppen på lav-karbon energi. Sammen med kinesiske myndigheter gir Norge støtte til et klimaprojekt gjennom UNDP. Prosjektet styrker klimaarbeidet i Kina ved at det etableres klimahandlingsplaner på provinsnivå.

Støtte til den første gjenoppbyggingsfasen etter jordskjelvet i Sichuan i mai 2008 er gitt til miljøsektoren for opprydding av farlig avfall og utredning av skade på dammer.

I *Bangladesh* støtter Norge Verdensbankens Pilot Program for Climate Resilience, og som ledd i den videre omleggingen av bistanden støttes også UNDPs Comprehensive Disaster Management Programme (CDMP). Norge har gitt 0,7 mill. kroner til den frivillige organisasjonen Bangladesh Center for Advanced Studies (BCAS) for å øke oppmerksomheten nasjonalt og internasjonalt om landets sårbarhet for klimaendringer.

Kvinner/likestilling og barns rettigheter

På *Øst-Timor* er det spesielt fokus på kvinner innen styresett-programmene, og i parlamentsprogrammet har det vært en egen enhet som har arbeidet med kvinner og likestilling. Kjønnsperspektivet står også sentralt i kapasitetsbyggingstiltakene innen energisatsningen. Kvinners deltakelse og sikkerhet var også høyt prioritert i pro-

⁴ Reduced Emission from Deforestation and Degredation in developing countries

grammene for gjenoppbygging etter konflikten i 2006. Norge støttet i tillegg et nasjonalt program gjennom UNICEF for fremme av barn og unges rettigheter. Programmet har blant annet bidratt til at alle barn under fem år har mottatt fødselsattest, samt at det er blitt opprettet institusjoner på distriktsnivå for ivaretagelse av barns rettigheter. Det er videre blitt utarbeidet forslag til barnelov og rettslige ordninger for ungdomskriminalitet («Children's Code and Juvenile Justice»), og arbeid er i gang for å utarbeide retningslinjer for barnesentre og barnehjem.

I *Indonesia* har kvinner og likestilling vært en prioritert målgruppe for en av komponentene i miljøprogrammet med Partnership for Governance Reform.

Samarbeidet med *Vietnam* om likestillings-spørsmål er under oppbygging både gjennom støtten til FN og bilateralt. Norsk støtte i 2009 gikk bl.a. til bekjempelse av menneskehandel og vold i hjemmet, samt lederopplæring av kvinnelige ledere på lokalt nivå. Norge og Vietnam har tett samarbeid om videre gjennomføring av de nasjonale likestillingslovene, og spesielt samarbeidet mellom norske og vietnamesiske institusjoner og eksperter under rammen av den bilaterale menneskerettighetsdialogen står sentralt. Likestillingsseminaret «Noras søstre» ble gjennomført i ulike deler av landet i løpet av 2009. Partnerinstitusjonen i Vietnam har vist til at det konkrete samarbeidet om seminaret bidro til å styrke institusjonens rolle som fagansvarlig for oppfølgingen av likestillingspolitikken i en kritisk fase.

I *Bangladesh* har Norge fulgt opp Handlingsplanen for kvinners rettigheter og likestilling gjennom direkte støtte til flere lokale kvinneorganisasjoner som spiller en viktig rolle i den nasjonale debatten om kvinner og likestilling.

Norge har bistått *Nepal* som et foregangsland i å fremme rettigheter for seksuelle minoriteter, inkludert for det «tredje kjønn». Gjennom UNICEF har Norge videre bidratt til å integrere kvinner og likestilling i myndighetenes lokale styre settprogram.

Innen ren energi er det elektrifisering og vedbesparende ovner, som støttes gjennom nepalske myndigheters energisektorprogram (ESAP), som kan sies å ha størst gevinst for kvinner. Programmet bidrar til redusert bruk av biomasse og mindre innendørs forurensing, og dette gir positive helsegevinster. Redd Barna implementerer et program som favner bredt, og som i stor grad handler om likestillingsarbeid gjennom ulike måter å bedre barns oppvekstvilkår på. Utdanningsprogrammet har et uttalt mål om å sikre jenter og gut-

ter lik tilgang til kvalitetsutdanning og et trygt og sikkert læringsmiljø. Herunder er det viktig å sørge for at nok kvinnelige lærere blir utdannet og rekruttert. De målrettede incentivene for å tilrettelegge for jenters tilgang til utdanning virker godt. Det arbeides gjennomgående med likestilling i utdanning med betydelig påtrykk fra Norge og andre givere.

Norge har vært aktiv pådriver i etablerte fora som Peace Support Working Group (PSWG) og en ny arbeidsgruppe for LHBTI⁵ for å fremme likestillingssaker i et rettighetsperspektiv. Aktiv oppfølging av Sikkerhetsrådets resolusjoner 1325 og 1820 har ført til at myndighetene nå er i ferd med å ferdigstille en nasjonal handlingsplan. UNIFEM har med norsk støtte jobbet med holdningsendringer blant sikkerhetstyrkene.

De ulike kvinneorganisasjonene i et kvinnettverk knyttet til grunnlovsprosessen har samlet seg om en felles agenda for å sikre at kvinners rettigheter og interesser blir ivare tatt i den grunnlovsgivende forsamlingen og i den nye grunnloven. Norsk støtte til nettverket har bidratt til at kvinner fra alle lag og ulike interessegrupper rundt omkring i landet har fått en politisk stemme. Dette er sikret gjennom lokale konsultasjoner og støtte til kvinnelige medlemmer i parlamentet, særlig i forbindelse med skrivingen av ny grunnlov.

Social Inclusion Research Fund har bidratt til mer kunnskap om kvinners situasjon, som blir aktivt formidlet til en rekke brukere, inkludert politiske partier og den grunnlovsgivende forsamling.

I *Pakistan* er kvinner og likestilling integrert som tverrgående hensyn i hele bistandsporteføljen. Innen utdanning prioriteres kvinnelige lærere og skoleledere for kurs og det settes krav til kvinnelig ledelse av foreldreforeningene ved jenteskoler. Også innen helse satser Norge tungt på mødre- og barnehelse. Norge støtter også et program i regi av UNDP for etablering og kompetansebygging av kvinnegrupper som ønsker å søke om midler fra det statlige utviklingsfondet. Gjennom norsk støtte har også UNIFEM sterkere kunnet inkludere kjønnsperspektivet i den humanitære responsen.

Norge vektlegger at frivillige organisasjoner som støttes integrerer kjønnsperspektivet i sitt arbeid, det være seg menneskerettighetsforkjempere, organisasjoner med barn og ungdom som målgrupper, så vel som kulturorganisasjoner.

⁵ Lesbiske, homofile, bifile, transepersoner og intersex personer

Organisasjonene Aurat Foundation og Shirkat Gah har for eksempel som hovedmålsetning å øke kvinnens deltakelse i politikk og samfunnsliv, og har særlig markert seg i arbeidet for økt kvinnerepresentasjon i nasjonalforsamlingen.

Norge finansierer koordineringsgruppen Inter Agency Gender and Development (INGAD) bestående av 32 bilaterale og multilaterale aktører. Norge bidrar gjennom dette aktivt til å holde kvinne- og likestillingsperspektivet høyt på dagsordenen både internt i givermiljøet og i kommunikasjonen med nasjonale myndigheter.

I *Sri Lanka* har Norge gjennom et kvinnettverk med over 7 000 singalesiske, tamilske og muslimske medlemmer gitt små lån til 1 049 kvinner for å starte eget inntektsgivende arbeid. Tilbakebetalingsraten er på 95 pst. Gjennom norsk støtte mottok nærmere 5 000 fattige kvinner på landsbygda yrkesutdanning. 80 pst. av kvinnene sikret seg etter dette et nytt og tilfredsstillende inntektsgrunnlag.

Målområdet finansieres også over kap. 168 Kvinner og likestilling.

Olje for utvikling og andre energitiltak

Øst-Timor er den største mottakeren av støtte innen Norges «Olje for utvikling» initiativ. Programmet har stort fokus på ressurs- og finansforvaltning, mens den tredje komponenten – miljøforvaltning – ennå ikke har kommet i gang grunnet blant annet uavklart lovverk og ansvarsdeling på timoresisk side og dårlig mottakerkapasitet. Miljøkomponenten er imidlertid høyt prioritert fra norsk side og arbeidet med å inkludere og forankre dette i programmet fortsetter. Ettårs-gjennomgangen av programmet på slutten av 2009 viste at *Øst-Timors* forpliktelse og eierskap til programmet har økt, og at de øst-timoresiske institusjonene føler at innholdet i programmet er i tråd med landets behov. Opplæringsprogrammet, inkludert mastergradsstipender, har hatt meget god progresjon, og det er også blitt lagt vekt på kvinnelig deltakelse.

Norge og *Øst-Timor* inngikk i 2009 en ny femårig avtale innen vannkraft. Programmet er et institusjonelt samarbeid mellom Ministry of Infrastructure og Norges Vassdrags og Elektrisitetsvesen, NVE, der Norge bidrar med rådgivere og finansiell støtte til vannkraftbygging. Programmet har slitt på grunn av et større jordskred i februar 2009 som satte det nyinnvidde Gariuai minikraftverket ut av funksjon. Det har vanskeliggjort arbeidet med å markedsføre vannkraft som en god energikilde. Mye kompetanse er dog bygget

opp om forvaltning av vannkraftsektoren i løpet av 2009.

Norsk innsats på ren energi i *Nepal* har bidratt til at mer enn 50 000 husstander har fått tilgang til strøm og 60 000 hushold har fått installert energibesparende ovner. Det er politisk fokus på kraftutbygging, men langsomme beslutningsprosesser og lav implementeringsevne forsinker imidlertid arbeidet med å komme i gang. Norge har bidratt gjennom utredningsstudier, seminarer og støtte til forskningssamarbeid. Dette har til sammen ført til økt fokus og kjennskap til norsk energikompetanse blant nepalske partnere. Norsk privat sektor og norske institusjoner viser økt interesse for samarbeid i *Nepal*.

I *Bangladesh* gikk 8,8 mill. kroner til Asiabankens «Gas Transmission Development Project», hvor Norge finansierer en komponent som skal bygge opp kapasiteten i Ministry of Power, Energy and Mineral Resources, spesielt Hydrocarbon Unit, samt i Bangladesh Oil, Gas and Mineral Corporation (Petrobanga).

Utdanning og helse

På *Øst-Timor* har Flyktninghjelpen bistått myndighetene med reparasjon av ødelagte skoler og styrking av læreres kompetanse. 1500 barn fra avsidliggende områder har vært målgruppen, og programmet har blant annet bidratt til istandsettelse av 22 skoler, fem ungdomssentre og en klinikk. I samforstand med myndighetene ble prosjektet finansiert med tilbakeførte midler opprinnelig bevilget som budsjettstøtte.

Et grunnutdanningsprogram for svakerestilte grupper i *Vietnam* har pågått i snart seks år med støtte fra Norge, Verdensbanken og andre givere. Programmet er nå i en avsluttende fase og midtveisgjennomgangen viser at programmet er på god vei til å nå sine mål. Blant annet har antallet skoler som har nådd en definert kvalitetsstandard, økt fra under halvparten ved starten av programmet til over 70 pst. ved avslutningen. Norge støtter også et forskningsprosjekt i regi av UNICEF med fokus på etniske minoriteters tilgang til undervisning. Gjennom prosjektet er det utarbeidet undervisningsmateriale på tre etniske minoritetsspråk, 90 lærere har fått opplæring i tospråklig undervisning og anvendt forskning på området, og nær 400 femåringer har fått morsmålsundervisning hittil. Støtten til utdanning vil fases ut i takt med avslutning av løpende avtaler.

Norge har bidratt til å heve kvaliteten på grunnutdanning i *Nepal*, og har hatt et spesielt fokus på inkludering av marginaliserte grupper

generelt, og jenter spesielt. En ny avtale på 219 mill. kroner for de neste fem årene ble inngått i 2009. Det er sannsynlig at Nepal vil nå tusenårs-mål 2 innen utgangen av 2010. 94 pst. av alle barn begynner nå i første klasse. Kvaliteten på lærere er forbedret og forholdstallet mellom lærer og elever er nå 1:32 i grunnskolen. Norges støtte har styrket frivillige organisasjoner og FNs arbeid for marginaliserte barn, og barn som ble rammet under konflikten i Nepal. Redd Barna og Unicefs program «Decentralized Action for Women and Children» (DACAW) leverer positive resultater i tråd med avtalene. De utfyller staten på skole og landsbynivå, særlig der myndighetene er for svake, samt bidrar til å utvikle mer barnevennlig læringsmiljø. Sikkerhetssituasjonen fortsetter å påvirke antall skoledager i deler av landet.

Norge har i 2009 utbetalt 12 mill. kroner til utdanningstiltak i *Pakistan*. Det femårige programmet Basic Education Improvement Project (BEIP) i Nordvestprovinsen (nå: Khyber Pakhtonkhwa-provinsen) ble sluttført i 2009. Prosjektet har hatt som mål å forbedre tilgangen på skoleplasser, øke jenters skolegang og styrke utdanningssystemet. Norsk støtte har gjort myndighetene i stand til å etablere 251 lokale pedagogiske sentre og gitt etterutdanning til 27 000 lærere, noe som har vært en viktig forutsetning for å innføre nye og bedre læringsmetoder.

En mindre del av utdanningsstøtten har gått til innføring av sekulære fag ved 117 religiøse skoler, gjennom støtte til skolebøker, etterutdanning av lærere, og forbedring av sanitære forhold, spesielt for jenter. Støtten ble sluttført i 2009 med unntak av fire skoler hvor arbeidet ikke kunne ferdigstilles på grunn av sikkerhetssituasjonen. En uavhengig gjennomgang i 2008 konkluderte med at forutsetningene for prosjektet var oppfylt ved at barna hadde fått tilgang til sekulær utdanning i tråd med pakistansk pensum. Det var i løpet av året en økende etterspørsel fra religiøse skoler om lignende støtte, noe som indikerer at prosjektet har bidratt til en bevisstgjøring om behovet for å innføre sekulære fag i de religiøse skolene. Det pakistanske parlamentet vedtok i 2009 en utdanningsreform som pålegger de religiøse skolene å innføre sekulære fag. Videre norsk støtte vil bli vurdert på bakgrunn av en fornyet gjennomgang som skal kartlegge alle aspekter ved støtten.

I *Bangladesh* ble det bevilget 58,6 mill. kroner, som var siste utbetaling, til Primary Education Development Programme II (PEDP II).

Økonomisk utvikling

På *Øst-Timor* ga Norge i 2009 støtte til International Labour Organisation (ILO) og deres assistanse til myndighetene i veibygging og sysselsettingstiltak for arbeidsløs ungdom. Programmet har bidratt til forbedret livssituasjon og sosial stabilitet i de berørte områdene, og har gitt arbeid og arbeidserfaring til 17.000 personer, hvorav 58 pst. ungdommer og 30 pst. kvinner. Ved utgangen av 2009 var 130 km ny vei etablert og 1400 km vei oppgradert/vedlikeholdt. Programmet representerer den største ikke statlige arbeidsgiver i *Øst-Timor*, og har så langt vært største bidragsyter for å løse det enorme arbeidsledighetsproblemet i landet.

Den norske støtten over regionbevilgningen til næringsutvikling i *Vietnam* fokuserte i 2009 bl.a. på forskning og bedre fiskeriforvaltning. Norads resultatrapport i 2009 viser til at dette har bidratt til økt fiskeproduksjon for vietnamesiske småskalaprodusenter. Fiskerilovprosjektet nærmer seg slutten og 2009 ble brukt til å prøve ut det nye lovverket med høringsrunder på bakkenivå. Det er samlet inn tilbakemeldinger fra sentrale steder i landet, og på bakgrunn av disse vil lovverket revideres. Universitet i Nha Trang har nå en grunnstamme av forelesere og lærere innen fiskerifag som har fått utdanning gjennom prosjektet. Norske partnere er Fiskeri- og Kystdepartementet og universitetene i Tromsø, Trondheim og Bergen.

Målet for støtten til økonomisk utvikling er å bidra til *Sri Lankas* nasjonale mål gjennom tiltak som bidrar til vekst og næringsutvikling, fortrinnsvis i fattigere regioner, samt økt sysselsetting og stabilitet. Over 70 pst. av tildelingen over regionbevilgningen gikk til økonomisk utvikling i 2009. Porteføljen er konsentrert og består nå av større programmer hvor kvinner og likestilling har fått en mer sentral rolle. Interessekonflikter, styresettsituasjonen og redusert mottakerkapasitet, medførte derimot utfordringer for resultatoppnåelsen i flere programmer i 2009.

Rammebetingelsene for privat sektor utvikling ble styrket gjennom bl.a. kapasitetsutvikling i seks banker. Norge avsluttet og inngikk en ny avtale om yrkesopplæring av arbeidsløse og vanskeligstilte kvinner og ungdom på landsbygda i 2009. En vesentlig del av næringslivssamarbeidet mellom Norge og Sri Lanka er tilrettelagt gjennom et Match Making Program (MMP) støttet av Norad og ambassaden. I 2009 bidro programmet til etablering av 9 nye samarbeidsavtaler.

I forbindelse med omleggingen av samarbeidet med *Bangladesh* jobbes det bl.a. med å etablere

et Business to Business (B2B) program i løpet av 2010. Norge har også tatt initiativ til et samarbeid med Bangladesh innen skipsopphugging.

Regionale tiltak

Norge videreførte støtten til en rekke regionale tiltak i regi av International Labour Organisation (ILO), regionale organisasjoner og FN rettet mot tvangsarbeid og menneskehandel i *Indonesia, Malaysia og Mekongområdet*. ILO-programmet har blant annet bidratt til å styrke ASEANs regionale rammeverk for å sikre immigrantarbeidere og myndighetenes bruk av internasjonale standarder.

Norge støttet også tiltak for å styrke regional og nasjonal kapasitet innen miljøforvaltning og implementering av internasjonale miljøkonvensjoner, bl.a. gjennom Det asiatiske instituttet for teknologi (AIT). Det ble videre gitt støtte til kapasitetsbygging innen petroleumsforvaltning i ni land i Sørøst og Øst-Asia gjennom den regionale geologi- og petroleumsorganisasjonen CCOP.

Norge var en sentral bidragsyter til etableringen av den sør-asiatiske sammenslutningen for frie media (SAFMA) som gir en årlig oversikt over sentrale politiske og aktuelle temaer i regionen gjennom «South Asian Journal». En rekke konferanser og opplæringstiltak ble gjennomført i regionen med fokus på pressefrihet, fred og fattigdomsbekjemping. SAFMA har brakt sammen journalister, men også parlamentarikere og politikere, og har derfor vært sentral i arbeidet med å etablere forståelse og tillit blant disse gruppene på subkontinentet. SAFMA mobiliserer videre kvinnelige journalister i et eget nettverk. Det ble ikke utbetalt støtte til SAFMA i 2009 i påvente av ferdigstillelse av en større organisatorisk og finansiell gjennomgang.

Verdensbanken tok i 2007 initiativet til økt samarbeid om vannressursene i Sør-Asia. Dette involverte de syv landene Afghanistan, Bhutan,

Bangladesh, India, Kina, Nepal og Pakistan, og resulterte i opprettelsen av flergiverfondet South Asia Water Initiative (SAWI). Norge inngikk i 2009 en treårig intensjonsavtale med Verdensbanken om finansiering av SAWI med inntil 18 mill. kroner. Første utbetaling fant sted i desember 2009. Norge, Storbritannia og Australia er inne med omtrent likelydende beløp. Knapphet på vannressursene i regionen utgjør en vesentlig interessekonflikt mellom landene, en utfordring som er ventet å tilta med økt befolkning og antatt større uforutsigbarhet i vannføringen fra Himalaya. Programmet skal bidra til samordnet forvaltning av og utviklingsprogrammer for vassdragene. For å oppnå dette skal fondet finansiere kapasitetsbygging, konsensusbygging, kunnskapsdeling og formidling mellom både nasjonale og sub-nasjonale organer, og gjennom dette bygge institusjonell og menneskelig kapasitet i hele regionen. Sett fra norsk side er tiltaket støtteverdig både med hensyn til konfliktforebygging, miljø- og klimahensyn og fattigdomsreduksjon.

Norge opprettholdt støtten til den regionale miljø og klimaorganisasjonen ICIMOD som skal bidra til levedyktig forbedring av levevilkårene i Himalaya. Den norske støtten har bidratt til å styrke regional kapasitet og kunnskap innen miljøforvaltning og klima. Det er også arbeidet for større grad av samarbeid med og involvering av nasjonale myndigheter i ICIMODs arbeid.

Budsjett 2011

For 2011 foreslås bevilget 375 mill. kroner. Det legges opp til følgende plantall for fordelingen av bevilgningen:

- Nepal 196 mill. kroner
- Øst-Timor 40 mill. kroner
- Sri Lanka 35 mill. kroner
- Til andre land og regionale tiltak planlegges avsatt 104 mill. kroner

Kap. 152 Bistand til Midtøsten

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2009	Saldert budsjett 2010	Forslag 2011
78	Regionbevilgning for Midtøsten, <i>kan overføres</i>	491 483	500 000	500 000
	Sum kap. 152	491 483	500 000	500 000

Den historiske og politiske bakgrunnen for bistanden til Midtøsten er ønsket om å bidra til en

palestinsk statsdannelse som ledd i en fremforhandlet tostatsløsning mellom israelerne og pales-

tinerne. Norge har i egenskap av leder for giverlandsgruppen AHLC (Ad Hoc Liaison Committee) et særlig ansvar for å bidra til å samordne den internasjonale bistanden til Det palestinske området og knytte giverlandsgruppens arbeid til den politiske prosessen som ledes av Kwartetten (USA, Russland, EU og FN). Denne rollen forplikter Norge til et aktivt engasjement i politiske spørsmål knyttet til Midtøsten og til et fortsatt høyt nivå på giverinnsatsen.

Midtøsten-regionen står overfor store utfordringer når det gjelder statsbygging og utvikling, fred og forsoning, menneskerettigheter og demokrati. Det er derfor nødvendig å operere med høy grad av fleksibilitet for bruken av bistandsmidler. Det geografiske nedslagsfeltet for dette budsjettkapitlet omfatter hele regionen fra Iran i øst til Vest-Sahara i vest. Regionbevilgningen foreslås fortsatt i all hovedsak benyttet for utviklingsfremmende tiltak i Det palestinske området innenfor sektorene godt styresett, utdanning og energi. Det åpnes også for å benytte en andel av midlene til regionale tiltak som ledd i fredsbestrebelsene, og til initiativer i enkeltland i regionen for å støtte tiltak innenfor energi og klima, rettighetsspørsmål, samt demokratifremme.

Bistand til Midtøsten ses i sammenheng med innsatser over andre budsjettkapitler, herunder bistand gjennom norske frivillige organisasjoner og kulturtiltak (kap. 160), nødhjelp og humanitær bistand (kap. 163), bistand til særskilte freds- og forsoningstiltak (kap. 164), bistand til forskning og kompetanseheving (kap. 165), og bistand gjennom FN-systemet (kap. 170).

Post 78 Regionbevilgning for Midtøsten, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Det palestinske området

På tross av betydelig arbeidsinnsats fra Obama-administrasjonen har fredsprosessen vært preget av svært lite fremgang. Den interne palestinske politiske situasjonen er fortsatt dominert av splittelsen mellom Hamas og Fatah, som kontrollerer hhv. Gaza og Vestbredden. Avstanden mellom partene og beskyldningene de retter mot hverandre forsterkes jo lenger konflikten vedvarer uten en løsning. I august 2009 lanserte statsminister Salam Fayyad programmet for den 13. palestinske regjering, *Palestine; Ending the Occupation, Establishing the State*. Dokumentet er en toårig handlingsplan for ferdigstillingen av den palestinske statsstrukturen innen utgangen av 2011. Planen

ble ønsket velkommen av giverlandene under AHLC-møtet i New York i september 2009, og anses nå som retningsgivende for internasjonale og palestinske prioriteringer.

Den økonomiske utviklingen i Det palestinske området var i 2009 preget av en vekst på om lag 7 pst., og med en vekst på over 8 pst. på Vestbredden. Denne økonomiske utviklingen kan i stor grad tilskrives Fayyad-regjeringens fortsatte reformarbeid og betydelig internasjonal bistand. I tillegg har Israel gjennomført enkelte lettelser i stengningsregimet som har hatt en viss effekt på den økonomiske situasjonen på Vestbredden. I Gaza fører stengningsregimet til en økonomi på lavbluss, og hvor bistandsfinansiert aktivitet via FN og De palestinske selvstyremyndigheter (PA) utgjør kjernen i den økonomiske aktiviteten. Mens nivået på forsyninger via Israel bidrar til å holde en minimumsstandard for matforsyninger og medisinsk utstyr, kommer alle øvrige konsumvarer via tunneller fra Egypt.

Israels okkupasjon er fortsatt det vesentligste hinderet for en signifikant positiv utvikling i Det palestinske området både økonomisk og politisk. Stengningsregimet på Vestbredden og blokaden av Gaza hindrer ytterligere økonomisk utvikling.

Menneskerettighetssituasjonen i Det palestinske området gir fortsatt grunn til bekymring. Den senere tid har man sett en urovekkende utvikling der både palestinske og israelske MR-organisasjoner settes under stadig større press fra israelske myndigheter. Aktivister har blitt anholdt, kontorer raidet og utstyr og dokumenter konfiskert.

Også i forhold til den palestinske sivilbefolkningen er det en økende tendens til husransaker og utkastelser. Situasjonen oppfattes som særlig vanskelig i Øst-Jerusalem. På palestinsk side rapporteres det om vilkårlige fengslinger, tortur, mishandling og dødsfall både i Gaza og Vestbredden.

Utviklingen i Øst-Jerusalem er særlig bekymringsfull. Ensidige israelske handlinger som endrer *geografi* og *demografi* har preget utviklingen i lengre tid. Denne utviklingen reduserer mulighetene for en fremforhandlet løsning mellom partene og med Jerusalem som hovedstad for to stater. Endringene omfatter en rekke israelske tiltak som samlet sett gjør det stadig vanskeligere for palestinere i Øst-Jerusalem å beholde sin Jerusalemstatus. Til tross for at nær 40 pst. av befolkningen av Jerusalems samlede befolkning bor i Øst-Jerusalem, allokeres bare ca. 12 pst. av samlede kommunale budsjetter til bydelen for ulike typer offentlige tjenester, velferdsytelser, helse og utdanning. Fortsetter utviklingen langs samme

spor er det kun et spørsmål om tid før Øst-Jerusalem fysisk sett er helt avskåret fra Vestbredden. En forutsetning for en forhandlet løsning er derfor at utviklingen bremses, stanses eller i beste fall reverseres.

AHLC-møter ble avholdt på embetsnivå i Oslo i juni og i New York i september 2009. Den langsiktige statsbyggingsagendaen og støtten til de palestinske institusjonene som en hovedmålsetting for norsk og internasjonal bistand til Det palestinske området består. Samtidig er det vedvarende humanitære behov i den palestinske befolkningen.

FNs undersøkelseskomisjon for Gaza leverte sin rapport 15. september 2009, *Report of the United Nations Fact Finding Mission on the Gaza Conflict*, også kjent som Goldstone-rapporten. Rapporten ble behandlet i FNs menneskerettighetsråd og FNs generalforsamling.

Mål

Målet for Norges samarbeid med land i Midtøsten er å bidra til statsbygging og utvikling av godt styresett. Basert på situasjonen i regionen skal bevilgningen for 2011 brukes til å støtte opp om:

- Godt styresett, herunder gjennom budsjettstøtte
- Klima, miljø og bærekraftig utvikling
- Likestilling, og kvinner og barns rettigheter
- Utdanning

Rapport 2009

Norges bistand over regionbevilgningen ble i 2009 benyttet til å støtte opp under godt styresett inklusiv budsjettstøtte, miljø- og klimatiltak; likestilling, kvinner og barns rettigheter, utdanning, samt økonomisk utvikling.

For total framstilling av bilateral bistand på tvers av budsjettstrukturen til enkeltland vises til vedlegg og til Norsk bistand i tall på Norad.no.

Godt styresett, herunder gjennom budsjettstøtte

Den fortsatte implementeringen av PAs reform- og utviklingsplan (Palestinian Reform and Development Plan- PRDP) for perioden 2008-2010 har ligget til grunn for Norges støtte til PA i 2009.

Som et bidrag til palestinsk statsbygging har Norge støttet kompetanseoppbygging ved hhv. presidentens kontor og statsministerens kontor med det formål å styrke implementeringen av regjeringens 13. politiske program.

Den lovgivende forsamling er ikke-fungerende grunnet israelske arrestasjoner av folkevalgte og den interne politiske krisen. Norsk støtte har derfor gått til å styrke organisasjoner som sikrer et visst oversyn av nye lover som vedtas gjennom presidentdekreter. Norge har vært en hovedbidragsyter til arbeidet i Den uavhengige valgkommisjonen. Norge har også støttet et samarbeidsprosjekt mellom Riksrevisjonen og Den palestinske riksrevisjonen. Støtten til det palestinske statistikkbyrået er også videreført.

Norges og andre giveres støtte til ombudsmannskontoret har resultert i en årlig rapport om menneskerettighetssituasjonen i Det palestinske området. Norge støtter også utvalgte sivile samsfunnsorganisasjoner som arbeider med antikorrupsjon og borgerrettigheter.

EUs politistyrke i Det palestinske området (EUPOLCOPPS) fungerer som faglig rådgiver for det palestinske politi og givene i forbindelse med støtte til sektoren. Norge sekonderte en norsk politioffiser til EUPOLCOPPS i 2010. Samlet støtte til politisamarbeidet med PA var på 12 mill. kroner i 2008.

Norge bidro i 2009 med 320 mill. kroner i budsjettstøtte til PA. Formålet med budsjettstøtten har vært å opprettholde viktige offentlige tjenester som helse og utdanning og hindre økonomisk sammenbrudd for PA. Med en dramatisk svinnende privat sektor, ikke minst i Gaza, har offentlige sysselsetting bidratt både direkte og indirekte til opprettholdelsen av økonomisk liv i Det palestinske området. Den norske budsjettstøtten overføres via et fond ledet av Verdensbanken. I 2009 mottok PA i alt USD 79 mill. gjennom dette fondet som er knyttet til reform- og utviklingsplanen PRDP. Overføringene fra fondet er basert på PAs periodiske rapportering ift. fremdrift i reformer innenfor makroøkonomisk styring og offentlig finansforvaltning, utgiftskontroll og regnskapsføring. Budsjettstøtten forvaltes i tråd med PAs finansforvaltningssystem og under overvåking av Verdensbanken og IMF.

Miljørettede tiltak og klimatilpasning

Norge inngikk i 2008 en treårig avtale med PA om støtte til energimyndighetenes arbeid med å sikre strømforsyningen til Det palestinske området og øke innbetalingsraten. Planen omfatter store investeringer i infrastruktur, blant annet forhåndsbetalte strømmålere som nå innstalleres i stor skala. Disse reformene bidrar til å redusere underskuddene på statsbudsjettet, og er ett av resultatkravene Verdensbanken stiller for utbeta-

ling av budsjettstøtte. Norge har også bidratt aktivt til økt giverkoordinering og samordning innenfor energifeltet. Energisektoren ble støttet med 1,6 mill. kroner i 2009.

Likestilling samt kvinner og barns rettigheter

I tråd med det overordnede formålet med norsk engasjement i Det palestinske området, har Norge bidratt til kapasitetsbygging i forhold til kvinners rettigheter. Norge har støttet Palestinian Women Research and Documentation Center (PWRDC) som i 2009 gjennomførte forskning knyttet til kvinner og utdanning, arbeidsmarked, samt situasjonen for kvinner i flyktningleire. Forskningsresultatene brukes til å fremme kvinners behov overfor myndigheter og beslutningstakere. Videre har senteret dokumentert palestinske kvinners historier, blant annet for å kunne vise deres aktivisme og politiske deltakelse. Formålet er å inkludere kvinners stemme i den palestinske historieskrivingen.

Norsk støtte har også gått til rettighetsbaserte organisasjoner. Women's Centre for Legal Aid and Counseling arbeider med å endre «Personal Status Law» slik at den tar større hensyn til kvinners behov. Women Association of Committees for Social Work har bidratt til å øke bevisstheten om vold i hjemmet i det palestinske samfunn. Palestinian Family Planning & Protection Association har bidratt til informasjon og bevisstgjøring om ungdommers og kvinners seksuelle og reproduktive helse og rettigheter i Øst Jerusalem og omkringliggende landsbyer.

I samarbeid med UNIFEM har Norge bidratt til at det palestinske utdanningsdepartementet har etablert en modell for drift av skolekantiner hvor lokale kvinnesentre har fått opptrening i planlegging, produksjon, administrasjon og drift av skolekantiner. Næringsrik og attraktiv mat blir solgt til lave priser samtidig som aktiviteter for bevisstgjøring om ernæring blir gjennomført for elever, lærere, foreldre og lokalsamfunn.

Totalt er det utbetalt 14 mill. kroner til kvinnettede tiltak i 2009.

Utdanning

Det er femårsplanen for strategisk utvikling av utdanningssektoren i Det palestinske området (EDSP 2008-2012) som ligger til grunn for norsk støtte til undervisningssektoren. Styrking av kvaliteten på utdanning er hovedfokus for planen. Som en oppfølging av lanseringen av den nasjonale strategien for lærerutdanning i 2008, ble det med

norsk støtte i 2009 etablert en kommisjon som vil ha det overordnede ansvaret for implementering av strategien. Norge har finansiert programmer for industriell yrkesutdanning for jenter. Dette arbeidet anses av utdanningsmyndighetene som nybrottsarbeid, og tilbudet vil bli utvidet til å omfatte flere distrikter.

Videre har Norge vært en viktig pådriver og aktør for å etablere samfinansiering av et utdanningssektorprogram som et første skritt mot sektorbudsjettstøtte. En felles vurdering av EDSPen med potensielle samfinansieringsgivere ble gjennomført primo 2009 med sikte på inngåelse av en avtale i første halvdel av 2010.

Støtte til utdanning i 2009 var på 21 mill. kroner.

Økonomisk utvikling

Den vedvarende vanskelige situasjonen i Det palestinske området har bidratt til store hindringer for økonomisk utvikling og en stadig svinende privat sektor. Uten fremdrift i de politiske forhandlingene og lettelser i stengningsregimet er ikke rammebetingelsene for økonomisk utvikling tilstede. Det fører til at sysselsetting i offentlig sektor og internasjonale organisasjoner som UNRWA utgjør et svært viktig bidrag til å holde liv i økonomien. Dette er også grunnlaget for at hovedinnsatsen fra norsk side må sees i lys av budsjettstøtten og støtten til internasjonale humanitære organisasjoner, som beskrevet ovenfor.

Øst-Jerusalem

Utviklingen i Øst-Jerusalem har medført et økt fokus på tiltak som kan bidra til å understøtte palestinsk tilstedeværelse. Innsats for å styrke den økonomiske utviklingen, bidra til sysselsetting, utdanning og helsetjenester for den palestinske befolkningen økes. Dette innebærer blant annet strategiske partnerskap med organisasjoner som NORWAC og Kirkens Nødhjelp. Norge støtter også Flyktningshjelpens prosjekt for juridisk bistand til palestinere som trues med utkastelse fra sine hjem. Prosjektet er en viktig motvekt til økende antall husutkastelser i bydelen.

Regionale tiltak

Norge har også finansiert flere politiske initiativ av regional karakter, eksempelvis politiske dialogprosesser, samt regionale bistandstiltak i nabolandene, som støtter oppunder fredsbestrebelsene.

Budsjett 2011

For 2011 foreslås bevilget 500 mill. kroner.

Kap. 153 Bistand til Latin-Amerika

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap		Forslag
		2009	Saldert budsjett 2010	2011
78	Regionbevilgning for Latin-Amerika, <i>kan overføres</i>	250 097	220 500	200 500
	Sum kap. 153	250 097	220 500	200 500

Store endringer har funnet sted i Latin-Amerika i de senere årene, både politisk og økonomisk. Gjennom demokratiske valg har en rekke nye sentrum-venstre presidenter kommet til makten, og tidligere ekskluderte og marginaliserte grupper har fått større innpass i det politiske landskapet. Dette har bidratt til at fattigdomsbekjempelse, sosial utvikling, spørsmål knyttet til kontroll over naturressursene og klimabekjempelse har kommet høyere opp på agendaen. De demokratiske institusjonene i mange land er imidlertid fortsatt svake, og dårlig fungerende rettssystemer truer i flere land rettssikkerheten og derigjennom fortsatt økonomisk utvikling og politisk stabilitet. Vold knyttet til narkotikaomsetning og annen organisert kriminalitet er en hovedutfordring i flere land. Korrupsjon og hvitvasking av penger utgjør fortsatt et stort samfunnsproblem. Urfolk fortsetter å ha vanskelige kår i mange land og kommer dårligst ut på levekårsstatistikkene sammen med afrolatinere. Selv om kvinners situasjon jevnt over bedres, er det langt igjen til at kvinnene er likestilt mennene politisk eller økonomisk.

Finanskrisen slo svært ulikt ut på landene. Enkelte land klarte seg relativt bra mens land med svært tett tilknytning til USA hadde og har større problemer.

Regionen har et usedvanlig rikt biologisk mangfold, men store områder ødelegges av uforvarlig skogbruk, landbruk og kvegdrift. I klimasammenheng er spesielt avskoging og erosjon alvorlige problemer. Flere av landene i Latin-Amerika er rike på naturressurser, bl.a. olje og gass, som ved miljømessig og sosialt bærekraftig forvaltning kan gi grunnlag for langsiktig utvikling.

Norges bistand til Latin-Amerika retter seg gjennomgående inn mot de to hovedområdene menneskerettigheter/styresett/demokratiutvikling og miljø/klima/ren energi. Innen førstnevnte

område og hva gjelder urfolks rettigheter, legges det opp til at Norge i økende grad vil dele egne erfaringer med urfolkskonsultasjoner til flere latin-amerikanske land hvor temaet er spesielt aktuelt og tildels sensitivt, spesielt hva gjelder naturressursutvinning.

Post 78 Regionbevilgning for Latin-Amerika, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Nicaragua

Nicaragua er Latin-Amerikas nest fattigste land etter Haiti. BNI per innbygger var i 2008 på USD 1122. President Daniel Ortega er en kontroversiell politiker, men for sin økonomiske politikk får han relativt gode skussmål av de internasjonale finansieringsinstitusjonene. Ortega har som målsetting å redusere fattigdommen ved å føre en relativt konservativ økonomisk politikk karakterisert ved at gjeldsbyrden er brakt under kontroll, et håndterlig handelsunderskudd og solide valuta-reserver. Landet er imidlertid bistandsavhengig, og om lag 26 pst. av statsbudsjettet finansieres med givermidler. Norge besluttet i 2009 at budsjettstøtten til Nicaragua ikke skulle videreføres, dels pga. bekymring for den demokratiske utviklingen, og dels fordi det knapt fantes andre givere igjen slik at dette bistandsinstrumentet ikke ville være effektivt. Norge besluttet derfor å kanalisere de frigjorte midlene til ytterligere satsing på ren energi og elektrifisering, jf. omtale nedenfor.

Andre land

I Guatemala har Norge trappet ned de mange bistandsaktivitetene som fulgte i kjølvannet av undertegningen av fredsavtalen i 1996, og ambas-

saden ble i løpet av 2008 omdannet til en ordinær norsk stasjon med kun begrenset bistandsinnsats knyttet til støtte til urfolksflertallets rettigheter. I januar 2009 undertegnet Norge en avtale med guatemalanske myndigheter og FNs stedlige representant om et fireårig Maya-program som skal fokusere på gjennomføring av urfolks kollektive og individuelle rettigheter gjennom justisvesenet, utdanning på eget språk til mayabarn, samt politisk deltakelse. FN (UNDP, UNHCR og UNICEF) er ansvarlige for gjennomføringen av dette nye programmet.

Brasils raske fremvekst som en global aktør, både politisk og økonomisk, gjør landet til en stadig viktigere samarbeidspartner for Norge. Dette gjelder klimasamarbeid, der Norge har inngått et partnerskap om avskoging, jf kap.166 post 73, men også på mange andre områder. Brasil er et viktig land for norsk næringsliv og en sentral aktør i globale politiske prosesser. Derfor har regjeringen besluttet å utvikle en egen strategi for samarbeidet med Brasil. I samarbeidet med Brasil legger Norge også vekt på en helhetlig sosial- og miljømessig bærekraftig utvikling av Amazonas ved at urfolks rettigheter ivaretas.

Landene i Andes-regionen (Ecuador, Peru, Colombia og Bolivia) står overfor en rekke utfordringer som utspiller seg på det politiske, så vel som på det sosiale og økonomiske området. Sentralt står utfordringene i forhold til å etablere mer representative og inkluderende strukturer som igjen legger grunnlag for å skape demokratier som er i stand til å bekjempe fattigdom og sosiale ulikheter.

Jordskjelvkatastrofen på Haiti i januar 2010 førte til at nærmere 230 000 mennesker mistet livet og over en million ble hjemløse. Norge besluttet tidlig å gå tungt inn i gjenoppbyggingsarbeidet, med midler fra ulike budsjettposter, jfr kap. 162 og kap. 163. Det er store utfordringer knyttet til samordning av overgangen mellom den humanitære innsatsen og langsiktig utvikling basert på myndighetenes handlingsplan. Norge bidrar aktivt for å fremme haitiansk eierskap, koordinering, resultatfokus og åpenhet i gjenoppbyggingsarbeidet.

Norge besluttet i 2009 å innlede en politisk dialog i El Salvador med den da nye regjeringen som hadde sprunget ut av geriljabevegelsen FMLN. Fokuset på dialogen vil være kompetanseoverføring om den norske velferdsmodellen.

Mål

Målet for Norges samarbeid med land i Latin-Amerika gjennom regionbevilgningen er å bidra

til fattigdomsbekjempelse og utvikling av godt styresett, sosial og økonomisk inkludering og bevaring av miljø/bærekraftig bruk av naturressurser. Bevilgningen for 2011 skal, gjennom nasjonale og regionale tiltak, i hovedsak brukes til å støtte opp om:

- Klima, miljø og bærekraftig utvikling inkludert forvaltning av naturressurser og ren energi.
- Likestilling, og sosial og økonomisk inkludering (urfolk, afrolatinere, kvinner).
- Godt styresett, herunder menneskerettigheter.

Rapport 2009

Norges bistand over regionbevilgningen ble i 2009 benyttet til å støtte opp under godt styresett inklusiv menneskerettigheter, miljø- og klimatiltak inklusiv bærekraftig forvaltning av naturressurser, likestilling og sosial og økonomisk inkludering. Støtten ble også gitt som regionale tiltak. For total framstilling av bilateral bistand på tvers av budsjettstrukturen til enkeltland vises til vedlegg 3 og til Norsk bistand i tall på Norad.no.

Styresett og menneskerettigheter

Norge har støttet IDEAs (International Institute for Democracy and Electoral Assistance) arbeid for å styrke demokratiene i Andes-regionen gjennom styrking av politisk dialog og politiske partier, institusjonsutvikling av parlamenter, opplæring av politiske ledere og lovutvikling. Evalueringer viser at IDEAs arbeid har bidratt til økt deltakelse i politiske prosesser inklusive grunnlovsreform og valglover, særlig i Bolivia og Ecuador. Programmet har i økende grad fokusert på kvinners politiske deltakelse.

IDEAs norsk finansierte aktivitet i Bolivia over de siste par årene har hatt som målsetting støtte opp under en kontinuerlig dialog i forhold til grunnlovsendringer, og nye visjoner om overordnede retningslinjer for landets olje og gass sektor. IDEA har bidratt til å utvikle en dialog mellom regjeringen, opposisjonen og sivil samfunn i utviklingen av forslaget til ny grunnlov. Innsatsen har bidratt til den politiske enighet som partene har kommet frem til i forslaget.

Norge er blant de største utenlandske finansielle støttespillerne til den Interamerikanske MR-domstolen (CIDH) som er del av det Interamerikanske MR-systemet tilknyttet Organisasjonen for amerikanske stater (OAS). Denne støtten har gitt økt slagkraft til og bidratt til at MR-domstolen har fått økt anseelse i regionen. Domstolen har sete i Costa Rica, men gjennomfører også sesjoner i

andre land i regionen, hvilket har bidratt til at domstolen har kunnet følge opp gjennomføringen av tidligere dommer og fremme bruk av sin rettspraksis i regionen. Gjennom støtten til CIDH støttet Norge også opplæring av 117 offentlige forsvarere fra 17 land, noe som vil bidra til å styrke situasjonen for ofre for menneskerettighetsbrudd i de 21 landene i regionen hvor CIDH har jurisdiksjon. Den gjennomsnittlige tiden for å avgjøre saker ble redusert fra 40 måneder i 2001 til 17 i 2009.

Norge støtter også særskilte menneskerettsorganisasjoner i regionen som bl.a. forbereder og fører saker for ofre for MR-brudd for MR-domstolen. Flere av sakene var relatert til brudd på kvinners rettigheter i regionen og til beskyttelse av MR-forsvarere etter statskuppet i Honduras. Norge bidrar også med midler til Det Interamerikanske MR-instituttet (IIDH) som er sentral i å overvåke samt holde kurs om menneskerettighetene i regionen. Alle tiltakene fører til økt fokus på menneskerettighetene.

Norge bidrar også på ulike måter til latin-amerikanske myndigheters arbeid med hiv og aids forebygging, og spesielt arbeidet rettet mot ungdom. Norge har også trappet opp støtte til lesbiske, homofile, biseksuelle og transpersoner for å bevisstgjøre dem på de rettighetene de har, bl.a. i forbindelse med forebygging og behandling av hiv og aids.

Når det gjelder styresett og korrupsjon har Norge bidratt med betydelig støtte i Nicaragua, hvor dette er et stort problem. Norge leder Antikorrupsjonsfondet hvor 4 givere støttet anti-korrupsjonsarbeidet i 5 statlige institusjoner. En rekke nyere evalueringer har bekreftet at kapasiteten i disse institusjonene til å bekjempe korrupsjon har økt. Norge støttet også et universitetsprogram for utdanning av journalister med fokus på undersøkende journalistikk, bl.a. teknikker for avdekking av korrupsjon.

Naturressursforvaltning, klima og miljø

I 2008 inngikk Norge og Brasil et partnerskap om bevaring av regnskogen, jf. kap. 166, post 73. I tillegg til dette omfattende partnerskapet inngikk Norge et 4-årig program med Regnskogfondet om en helhetlig utvikling av Amazonas, som er sosialt og miljømessig bærekraftig ved at urfolks rettigheter ivaretas. Det forventes at programmet vil bli videreført, etter at det er foretatt en grundig gjennomgang av erfaringene fra dette samarbeidet som viser positive resultater. Norge er en betydelig bidragsyter til urfolk i Brasil og støttet i 2008 gjennom UNDP også opp om

brasilianske myndigheters plan for forvaltningen av Amazonas.

I Mellom-Amerika støttes tiltak innen bærekraftig bruk og forvaltning av naturressurser og biodiversitet gjennom organisasjoner med regionalt mandat. Gjennom stipender til studenter fra økonomisk vanskeligstilte familier til jordbruksuniversitetet EARTH, bidro Norge til regional kapasitets- og kunnskapsutvikling innen bærekraftig bruk av naturressurser. Videre bidro Norge til samme formål gjennom støtte til forsknings- og utdanningsinstitusjonen CATIE. Et samarbeid med Costa Ricas biodiversitetsinstitutt ble videreført og bidro til en styrking av nøkkelinstitusjoner i Mellom-Amerika i klassifisering og vern av biodiversiteten. Norsk støtte har også bidratt til forebygging av jordskred og jordskjelv i regionen.

I Nicaragua ble det i 2008 igangsatt et prosjekt med 5 kommuner i det sørlige nedfallsområdet til Managuasjøen for å gjenopprette grunnvannsnivået i området, noe som vil gagne 525.000 mennesker. Støtten vil også bidra til å redusere jorderosjon og sikre området mot jordras og flom. Den norske støtten er koordinert med Den interamerikanske utviklingsbanken (IDB) som har bidratt med et betydelig lån for å bedre vannforsyningen i Managua.

Norge støtter også et sektorprogram for de nicaraguanske myndighetene innen jordbruksutvikling (PRORURAL). Programmet ga direkte støtte til 16 000 fattige familier i form av utdeling av dyr; drektige kuer og griser, høns mv.

Mot slutten av 2009 ble de nordlige delene av Nicaragua rammet av tørke, og sammen med FAO og WFP ble det igangsatt et arbeid for mat program for 40 000 personer, som har bidratt til at en har unngått sult. Norge inngikk i 2009 en avtale med UNDP og energi- og gruveministeriet om støtte til et program for bygging av små vannkraftverk og installering av turbiner i isolerte landsbyer som ligger utenfor det nasjonale strømforsyningsnett. Det overordnede målet med prosjektet er å bidra til å redusere fattigdommen i disse isolerte landsbyene i den sentrale regionen av Nicaragua og i den Nordlige Autonome Atlanterhavsregionen. Dette inngår i et samfinansieringsprogram med Sveits og IDB.

Fase IV av den norske støtten til petroleumssektoren ble avsluttet i desember 2009. Denne fasen inkluderte opplæring og bistand fra det norske Oljedirektoratet til det nicaraguanske energi- og gruveministeriet og har bl.a. styrket landets kapasitet i forhandlinger med utenlandske oljeselskaper. Det ble gjennomført en evaluering av den

norske innsatsen i sektoren, og den konkluderte med at resultatene av samarbeidet hadde vært svært positive. Som et resultat av den norske støtten har 3 utenlandske selskaper kunnet starte prøveboring etter olje og gass. Resultatene av prøveboringene er positive og det er håp om kommersiell oljeutvinning.

Likestilling og sosial og økonomisk inkludering

Norge legger stor vekt på at kvinners stilling og rettigheter ivaretas i alle prosjekter som støttes i Latin-Amerika. Fokuset har særlig vært på kvinners deltakelse i politikk og samfunnsliv. I 2008 ble det nedlagt et betydelig arbeid med å utvikle Maya-programmet i Guatemala, hvor kvinners rettigheter og deltakelse står helt sentralt. Norge støttet bl.a. den guatemalanske kvinneorganisasjonen Molojs kontorer, slik at organisasjonen kunne bedrive opplæring av fremtidens maya-kvinne-ledere og politikere. Gjennom IDEA ble det gitt støtte til et program for kvinnelige parlamentarikere i Andeslandene.

Vold mot kvinner er et betydelig problem i Nicaragua. Gjennom fortsatt samarbeid med FN-organisasjoner og lokale frivillige organisasjoner har ambassaden bidratt til å gi juridisk og psykologisk støtte, herunder midlertidig opphold på krisesentre om nødvendig, til 9 400 kvinner. Det ble

også gitt støtte til det nicaraguanske statlige kvinneinstituttet for å styrke arbeidet med forebygging av familievold.

Norge ved ambassaden i Nicaragua leder et flergiverfond for kvinner og likestilling og seksuelle og reproduktive rettigheter. Pilotfasen ble avsluttet i 2009, og støtten har gått til 39 lokale organisasjoner. Støtten fra giverne har bl.a. bidratt til bedre respekt for kvinners seksuelle og reproduktive rettigheter, bedre tilgang på informasjon om hiv og aids, bedre tilgang på hiv- og aids-tester m.m. Det ble også gitt støtte til kampanjer for å oppheve den strenge abortloven i Nicaragua.

Støtten til en gruppe på 5 nicaraguanske lokale frivillige kvinneorganisasjoner som arbeider med forebygging av hiv og aids har bidratt til utarbeidelsen av et forslag til reform av den nasjonale lovgivning om hiv og aids. Forslaget vil bli oversendt parlamentet. Den norske støtten gikk også til hivforebygging og til bistand (medisinsk, juridisk, psykologisk) til mennesker som lever med hiv og aids, samt til lettere tilgang til hiv-testing (fokus på unge personer).

Budsjett 2011

For 2011 foreslås bevilget 200,5 mill. kroner, som tentativt fordeles som følger: Nicaragua 50 mill. kroner, og andre land og regionale tiltak 150,5 mill. kroner.

Programkategori 03.20 Globale ordninger

Utgifter under programkategori 03.20 fordelt på kapitler

					(i 1 000 kr)
Kap	Betegnelse	Regnskap 2009	Saldert budsjett 2010	Forslag 2011	Pst. endr. 10/11
160	Sivilt samfunn og demokratiutvikling	1 730 757	1 764 000	1 764 000	0
161	Næringsutvikling	816 719	894 000	1 319 000	47,5
162	Overgangsbistand (gap)	625 362	499 000	410 000	-17,8
163	Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter	2 470 157	2 542 600	2 794 200	9,9
164	Fred, forsoning og demokrati	1 684 000	1 706 725	1 662 725	-2,6
165	Forskning, kompetanseheving og evaluering	727 704	762 000	790 600	3,8
166	Miljø og bærekraftig utvikling mv.	1 224 959	2 422 867	2 488 955	2,7
167	Flyktningtiltak i Norge, godkjent som utviklingshjelp (ODA)	2 532 839	2 879 969	1 803 615	-37,4
168	Kvinner og likestilling	311 767	300 000	300 000	0
169	Globale helse- og vaksineinitiativ	1 506 324	1 560 000	1 595 000	2,2
	Sum kategori 03.20	13 630 588	15 331 161	14 928 135	-2,6

Regjeringens klima- og skogsatsing, humanitær bistand, kvinners rettigheter og likestilling, menneskers helse, levekår og mulighet for aktiv deltakelse i og utforming av eget samfunn står i sentrum for denne programkategorien. Den spenner fra krafttak som innsatsen for bedre barne- og mødre helse via bistand i fredsforhandlinger, kvinners deltakelse og beskyttelse fra kjønnsbasert vold til tiltak for et anstendig arbeidsliv og for dårlig stilte barn og ungdom. En livskraftig verden er avhengig av enkeltmenneskets mulighet og vilje til innsats i bærekraftig samspill med naturen – i en fredelig ramme. Dette er satsingsområder som har en sentral plass i regjeringens engasjement, og programkategorien er den største kategorien i Utenriksdepartementets budsjett også for 2011. Brorparten av Norges innsats for tusenårsmålene dekkes over disse globale ordningene. Bevilningene kan brukes i alle ODA-godkjente land, med Tverrgående hensyn som likestilling og miljø skal

eventuelle forbehold omtalt under hver bevilgning.

De internasjonale humanitære prinsippene og kjønnsperspektivet ligger til grunn for nødhjelp, humanitær bistand, tiltak for menneskerettigheter og for fred, forsoning og demokrati. De samme prinsippene ligger til grunn for Regjeringens ønske om større innsats for forebygging av humanitære kriser og klimatilpasning, men denne innsatsen må også ses i lys av norsk innsats for fattigdomsreduksjon og for miljø, klima og bærekraftig utvikling, kort sagt bidrag til reduksjon av fattige samfunns sårbarhet. Her spiller sivilt samfunn en viktig rolle. For utviklingssamarbeid i enkeltland søkes støtten gitt i samsvar med landets egne prioriteringer, i tråd med prinsippene om eierskap, koordinering, bidrag til statsbygging og institusjonsutvikling. Regjeringens klima- og skogsatsing er et viktig virkemiddel i klimapolitikken. I størst mulig grad ivaretas i alle tiltak.

Det er under programkategorien definert ulike tilskuddsordninger med tilhørende ordningsregelverk som beskriver formålet med ordningen og hvordan den skal forvaltes.

Økonomiske misligheter skal forebygges, avdekkes, rapporteres og håndteres i overensstemmelse med prinsippet om nulltoleranse for slike misligheter.

Kap. 160 Sivilt samfunn og demokratiutvikling

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2009	Saldert budsjett 2010	Forslag 2011
01	Driftsutgifter	33 867	33 500	33 500
70	Sivilt samfunn, <i>kan overføres</i>	1 200 203	1 228 000	1 228 000
71	Tilskudd til frivillige organisasjoners opplysningsarbeid, <i>kan overføres</i>	81 223	81 000	81 000
72	Demokratistøtte/partier, <i>kan overføres</i>	220	8 000	8 000
73	Kultur, <i>kan overføres</i>	109 027	106 000	106 000
75	Internasjonale organisasjoner og nettverk, <i>kan overføres</i>	171 529	172 500	172 500
77	Utvekslingsordninger gjennom Fredskorpset, <i>kan overføres</i>	134 688	135 000	135 000
	Sum kap. 160	1 730 757	1 764 000	1 764 000

Midlene skal styrke det sivile samfunn som drivkraft og endringsagent for å skape mer åpne og demokratiske samfunn, og for å bidra til å nå nasjonale og internasjonale mål.

Sivilt samfunn forstås som en mangfoldig arena hvor den alminnelige borger, alene, organisert eller på vegne av andre, kan synliggjøre/sine interesser og behov overfor de politiske myndighetene. Slike kontaktpunkter gir myndigheter mulighet til å forstå, forklare og korrigere sin egen myndighetsutøvelse. Aktører innen det sivile samfunn omfatter nettverk, frivillige organisasjoner, fagforeninger, uavhengige media, politiske partier, kirkesamfunn og idretts-, kunst- og kulturmiljøer. Offentlige institusjoner og kommersielle aktører omfattes ikke av begrepet sivilt samfunn.

Det sivile samfunns mulighet for å spille en slik rolle vil være svært ulik i forskjellige utviklingsland. I land med lite utviklede myndighetsstrukturer, og med få eller ingen trygge møteplasser mellom makthavere og borgere, vil muligheten til å påvirke den politiske eliten være begrenset. Bevilgningen brukes også til å styrke det sivile samfunns egne kunnskaper, ferdigheter og evne til å levere tjenester, for eksempel innenfor helse, utdanning, sport, kultur og miljø.

Post 01 Driftsutgifter

Situasjonsbeskrivelse

Norges befolkning er engasjert i utviklingspolitiske spørsmål. Samtidig er kunnskapen om utviklingspolitikk og bistand som virkemiddel for utvikling forholdsvis lav. Det er derfor behov for å fortsette informasjonsarbeidet, i mange former og kanaler. Tiltakene som finansieres fra denne posten er hovedsakelig i regi av Norad.

Mål

Bevilgningen skal bidra til å stimulere interessen for utviklingspolitiske spørsmål og økt forståelse for Norges rolle i det internasjonale arbeid, bl.a. gjennom:

- Formidling av kunnskap om utviklingspolitiske spørsmål og synliggjøring av resultater av bistand.
- Tilrettelegging av og deltakelse i bistandsdebatt i relevante kanaler og fora.

Rapport 2009

Kampanjen Reisen tilbake tok erfarne bistandsarbeidere tilbake for å se på resultater av norsk

bistand i Vietnam, Etiopia og Guatemala sammen med representanter fra forskjellige steder i Norge. Gjennom deltakernes øyne og opplevelser ble resultater av norsk bistand rapportert tilbake til lokalmiljøer gjennom lokalaviser, nettaviser, egne internettsider og sosiale medier som Facebook, Twitter, YouTube og Flickr.

Rapporten Resultatrapport 2009 – Bistand og økonomisk utvikling: Ringer i vannet eller dråper i havet? ble lagt frem i november 2009, den tredje i rekken av årlige resultatrapporter fra Norad. Sammen med de tidligere utgavene Bistanden virker, men ikke godt nok (2007) og Veivalg i bistanden: Ingen snarveier til resultater (2008) har rapportserien gitt gode innspill til bred debatt om bistand som virkemiddel for utvikling.

Årsrapport for bilateral bistand er fra 2009 erstattet med landvise rapporter på www.norad.no.

Tema for fattigdomskonferansen 2009 var Finanskrisen og utviklingslandene. Konferansen hadde ca. 180 deltakere og ble holdt på Nobels Fredssenter på verdens fattigdomsdag 16. oktober.

Bistandsaktuelt som kom med ti utgaver i 2009 fortsatte å øke i opplag. Det var også en økning i antall saker hvor tidsskriftet siteres. Bladet fikk «Hederlig omtale» i konkurransen Årets fagblad arrangert av Den norske fagpresses forening.

Utviklingshuset som åpnet i august 2009, med utstillinger, aktiviteter og interaktiv kommunikasjon med barn og unge som viktig målgruppe, har så langt vist seg å være populært for skoleklasser.

Det ble også i 2009 gitt stipend til journalister som fulgte miljø- og utviklingsministeren på reiser.

Budsjett 2011

For 2011 foreslås bevilget 33,5 mill. kroner.

Post 70 Sivilt samfunn, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Bevilgningen er den viktigste finansieringskilden for norske frivillige organisasjoners langsiktige utviklingsarbeid.

Et aktivt sivilt samfunn har en viktig påvirkningsrolle og kontrollfunksjon overfor myndighetene for å fremme demokratisk utvikling og respekt for menneskerettighetene. Det sivile samfunnet kan også ha stor betydning for tjenester som helse og utdanning der myndighetene ikke kan ha eller ta dette ansvaret. De norske organisasjonene har et særlig ansvar for å bidra til å styrke kompetanse og kapasitet hos sine partnere, slik at de kan være talspersoner for fattige og marginali-

serte grupper og endringsagenter på viktige områder i det enkelte land.

Det legges vekt på å kunne dokumentere resultater, bedre kostnadseffektivitet en og bekjempe korrupsjon. Det er nødvendig å dokumentere den merverdien som faktisk kommer ut av samarbeidet mellom norske aktører og deres partnere i Sør. Det legges vekt på å styrke de beste organisasjonene og konsentrere støtten til noe færre partnere, samt vurdere nye og innovative aktører i et felt som er i stadig endring.

Det tilstrebes flerårige samarbeidsavtaler med norske organisasjoner. Antall ettårige avtaler vil bli redusert. Samtidig legges det opp til å utvide samarbeidet med diasporaorganisasjoner.

I arbeidet for fattigdomsbekjempelse forutsettes det at organisasjonene tilpasser seg de politiske og samfunnsmessige forholdene i de enkelte land, og at man følger lokale partners og myndigheters egen innsats og planer for fattigdomsbekjempelse og utvikling.

Mål

Mål for denne bevilgningen er redusert fattigdom, økt demokrati og respekt for menneskerettigheter gjennom et sterkt og uavhengig sivilt samfunn. Støtten skal bidra til å nå overordnede mål for norsk utviklingspolitikk. Med utgangspunkt i egen kompetanse og verdigrunnlag, og i dialog med sine samarbeidspartnere i sør, skal organisasjonene bl.a. legge vekt på:

- Grunnleggende rettigheter og muligheter til samfunnsdeltakelse.
- Likestilling mellom kjønnene, kvinners deltakelse i sosiale og politiske prosesser og tiltak mot menneskehandel.
- Klima, miljø, ren energi og naturressursforvaltning.
- Bekjempelse av korrupsjon og ulovlig kapitalflyt fra utviklingsland.
- Åpenhet om kapitalstrømmer, tiltak mot ulovlig kapitalflyt, økt offentlig inntektsgenerering og bedre forvaltning av offentlige inntekter.

Rapport 2009

Samlet utbetaling i 2009 var 1,2 mrd kroner. Over 90 prosent ble tildelt 29 organisasjoner med flerårige samarbeids- eller kjernestøtteavtaler. Resten av tildelingen ble fordelt på 72 mindre organisasjoner med ett- eller flerårige prosjektavtaler. Tre av disse organisasjonene var diasporaorganisasjoner, i tillegg til Pilotprosjekt Pakistan. Det ble gitt noe økning i tilskudd til et fåtall organisasjoner med

begrunnelse i oppnådde resultater eller særlig relevant innsats innenfor områdene likestilling, klima og miljø, i tråd med målene for 2009.

I løpet av 2009 ble det gjennomført i alt 11 organisasjonsgjennomganger innenfor sivilsammfunnsstøtten. Generelt fremstår organisasjonene som kompetente bistandsaktører, men enkelte organisasjoner har fortsatt utfordringer knyttet til likeverdig partnerskap og bidrag til kompetansebygging i Sør. Alle organisasjoner er pålagt å publisere sine eksternt utførte evalueringer av tiltak finansiert over bevilgningen.

Budsjett 2011

For 2011 foreslås bevilget 1228 mill. kroner.

Post 71 Tilskudd til frivillige organisasjoners opplysningsarbeid, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Grundig, kritisk og etterrettelig informasjon om nord/sør- og utviklingsspørsmål er viktig for å heve det norske kunnskapsnivået om globale forhold, motvirke fordommer og styrke den utviklingspolitiske agendaen. Opplysningsstøtten bidrar til at norske frivillige organisasjoner og relevante institusjoner kan drive folkeopplysning om sentrale og aktuelle nord/sør-spørsmål. Mottakerne av opplysningsstøtte har et spesielt ansvar for å ivareta rollen som pådriver i den offentlige utviklingsdebatten, og aktører som kan bringe inn flere perspektiver i debatten, er en målgruppe for bevilgningen.

Mål

Tilskuddsordningen skal bidra til

- Økt kunnskap om sentrale og aktuelle nord/sør- og utviklingsspørsmål hos den norske befolkningen
- Fremme og heve kvaliteten på den offentlige utviklingsdebatten.

Rapport 2009

Klimakrisen, mottakerkunnskap, sammenhengen mellom norsk forsvarsindustri og konflikter i utviklingsland og Sør-perspektiv er blant temaene som har fått støtte fra denne posten i 2009. I tillegg til de store organisasjonene Flyktninghjelpen, Kirkens Nødhjelp, Norsk Folkehjelp og Redd barna fikk ulike FN-organisasjoner støtte til sitt informasjonsarbeid. Blant enkelttiltakene fikk Handelshøyskolen BI støtte til seminaret «After

the aid rush», hvor norske og utenlandske bistandsforskere og politikere bidro til å fremme nye meninger i debatten, med særlig fokus på mottakerperspektivet. Fellesrådet for Afrika fikk støtte til åpne, nettbaserte seminarer som gjorde det mulig å sikre internasjonal deltakelse i debatten om norske posisjoner på afrikansk utvikling. For å tydeliggjøre hvordan klimakrisen rammer land i Sør, arrangerte Framtiden i våre hender og Kirkens Nødhjelp «klimaseilas» til toppmøtet i København, med støtte fra denne posten.

Budsjett 2011

For 2011 foreslås bevilget 81 mill. kroner.

Post 72 Demokratistøtte/partier, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Norske politiske partier kan være en ressurs for demokratibyggning i utviklingsland. Politiske partier representert på Stortinget og deres partinære organisasjoner kan søke støtte fra denne tilskuddsordningen. Det gis støtte til kapasitetsbygging og langsiktig demokratisk organisasjonsbygging i partier i ODA-land.

Etter avviklingen av Norsk senter for demokratistøtte i 2009 er det i 2010 etablert en ny modell for forvaltning av tilskuddsordningen. For å sikre tilgang til kunnskap om prosjektforvaltning i utviklingsland og de politiske og økonomiske forhold i de aktuelle samarbeidsland, forvaltes tilskuddsordningen av Norad. Forvaltningsmodellen er mindre ressurskrevende enn den tidligere modellen og legger bedre til rette for å samle erfaringer og bygge opp kompetanse om denne formen for utviklingssamarbeid. Samtidig er det nødvendig å ha realistiske forventninger til hvilke resultater som kan oppnås i forhold til den innsats bevilgningen gir rom for. Grunnlaget for at den nye modellen skal fungere godt er allerede lagt gjennom nær dialog med partiene. Regelverk for ordningen og vurderingskriterier kunngjøres.

Mål

Målet for ordningen er å bidra til velfungerende og demokratiske partiorganisasjoner i utviklingsland.

Rapport 2009

Norsk senter for demokratistøtte ble våren 2009 besluttet avviklet. Organisasjonsmodellen viste

seg ikke å fungere som forutsatt. Dette bekreftes av en ekstern evaluering, foretatt av Norsk institutt for by og regionforskning (NIBR) i 2009. Rapporten ble fremlagt i februar 2010. Senterets og partienes aktivitet knyttet til dette var i 2009 preget av selve avviklingen.

Budsjett 2011

For 2011 foreslås bevilget 8 mill. kroner.

Post 73 Kultur, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Norsk bistand har gjennom flere tiår inkludert støtte til kultursektoren som en viktig endringsagent i utvikling av sivilt samfunn. Kultur er en utfordrende kraft i alle samfunn, og støtte til kultur skal fremme menneskerettighetene generelt og ytringsfrihet spesielt. Ikke minst har den økte deltakelsen fra sentrale norske kunst- og kulturinstitusjoner bidratt til å sette fokus på rettighetsperspektivet, både nasjonalt og internasjonalt. Kulturelle rettigheter er nært knyttet til ulike grupper og samfunns identitet gjennom tradisjon og nyskaping og innbærer retten til å utøve og delta i kulturell virksomhet samt til å oppleve kultur. Strategien for Norges kultursamarbeid med utviklingsland (2006-2015) er basert på dette. Strategien reflekterer nyere internasjonal tenkning som fremhever kulturfeltets avgjørende betydning for utvikling og fattigdomsbekjempelse.

Mål

Den overordnede målsettingen for bevilgningen er å styrke kultursektoren i sør og derigjennom å styrke det sivile samfunn som drivkraft og endringsagent for å skape mer åpne og demokratiske samfunn.

Bevilgningen skal brukes til:

- Etablering og styrking av kulturell infrastruktur i sør.
- Kulturutveksling mellom Norge og utviklingsland, hovedsaklig gjennom institusjonssamarbeid.
- Vern og fremme av kulturarven.

Rapport 2009

I tillegg til norske utenriksstasjoner er norske kunst- og kulturinstitusjoner/organisasjoner hovedkanalene for kulturstøtten. Hovedfeltene for innsatsen er institusjons- og kapasitetsbygging i sør, støtte til og etablering av opphavsrettsorgani-

Boks 8.2 Afrika 2009

Norge har gjennom ti år støttet kulturarvprosjektet «Afrika2009» som ble sluttført i 2009. Kompetanseheving for teknikere og ledere, lokalt eierskap, bærekraftig forvaltning og opprustning av kulturarven har vært de gjennomgående tema. Prosjektet har bl.a. resultert i to opplæringsentra: ett for fransk-talende i Benin, Ecole du Patrimoine Africain (EPA) og ett for engelskspråklige i Kenya: Centre for Heritage Development (CHDA). Skoleringen gjennom Africa2009 har videre resultert i et kompetent, ungt og entusiastisk fagmiljø rundt Afrikas verdensarvsteder. Riksantikvaren og Nordic World Heritage Office har spilt viktige roller i dette samarbeidet.

sasjoner, fredsbyggende tiltak og tiltak som fremmer menneskerettigheter generelt.

Interessen for samarbeid med land i sør øker fra norske kulturinstitusjoners side. Som eksempler på virksomheten kan nevnes:

- Norges faglige forfatterforenings arbeid med å bygge opp en tilsvarende organisasjon i Sør-Afrika.
- Norsk innsats gjennom Norcode som bidrar til opphavsrettprosjekter og etablering av forvaltningsorganisasjoner for opphavsmenn, utøvere og produsenter/utgivere i så langt 8 land i Asia og Afrika.
- Etablering av en scenekunstorganisasjon i Burkina Faso etter demokratiske prinsipper, et arbeid som har fått stor oppmerksomhet utover kulturfeltet.
- Etablering av kunstutdanning i Ramallah og i Mosambik.
- Film fra Sør og Norsk Filminstituttts arbeid mot det mål å etablere et Sør-Fond for filmskapere fra utviklingsland.

Regjeringens landstrategier for India og Kina har også ført til økt kulturinnsats i disse landene. Norges innsats på kulturarvfeltet foregår i all hovedsak gjennom UNESCO. Arbeidet har særlig bidratt til å øke representativitet og balanse på verdens kulturarvliste slik at det afrikanske kontinent samt Karibia og Stillehavsregionen er blitt mer synlige. Norges støtte til kulturarvfeltet gjennom UNESCO ble evaluert og vil bli fulgt opp.

Satsingsområder 2011

Støtten skal gå til utviklingstiltak og oppbygging av institusjoner av betydning for et fritt og variert kulturliv. Styrking av kulturell infrastruktur, dvs rammebetingelsene for kulturell deltakelse, produksjon, konsum og vern av kulturarv i våre samarbeidsland prioriteres. Norges kultursamarbeid med utviklingsland skal stimulere til kreativitet, nye samarbeidsformer og profesjonalitet, langsiktige relasjoner og gjensidighet. Hensynet til kvinner er en utfordring også på kulturfeltet.

Budsjett 2011

For 2011 foreslås bevilget 106 mill. kroner.

Boks 8.3 Det palestinske kulturfondet

Den norske satsingen på kultur i Det palestinske området er i hovedsak ment som et bidrag til å styrke den palestinske kulturelle identitet. For å sikre oppbyggingen av den palestinske institusjonelle kapasitet, både på myndighetsnivå og institusjonsnivå, er det viktig å bygge på den institusjonelle kompetansen Norge har. Ett eksempel på dette er samarbeidet med det palestinske kulturdepartementet om Det palestinske kulturfondet.

I alt 65 kulturinstitusjoner har mottatt støtte gjennom dette fondet. Gaza og Ramallah har vært de to største mottakerne (26 pst. hver) og Jerusalem tredje største mottaker (12 pst.), mens de resterende midlene ble fordelt blant øvrige lokaladministrasjoner i de palestinske områdene. Prosjektene dekker hele kultursektoren, med teater, musikk/sang og bildende kunst som de tre største feltene. En ekstern evaluering konkluderer med at fondet har vært et viktig bidrag til utviklingen av den palestinske kulturen, gjennom et vidt spekter av kulturtiltak med en bred geografisk spredning. Fondet har etablert gode forvaltningsrutiner slik at søknadsprosessen foregår på en transparent og effektiv måte. Norge har så langt støttet to søknadsrunder med til sammen 5,5 mill. kroner.

Post 75 Internasjonale organisasjoner og nettverk, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Støtte over denne posten gis til globalt og regionalt arbeid i regi av internasjonale organisasjoner og nettverk som har kompetanse innenfor prioriterte områder for norsk utviklingspolitikk. Globalisering og kommunikasjonsteknologi har på få år åpnet helt nye muligheter for internasjonalt påvirkningsarbeid. Sivile aktørers tilstedeværelse ved internasjonale forhandlinger har brakt nye perspektiver inn i debatten, skapt større offentlig interesse og tilført politisk dynamikk. Flere av organisasjonene har en viktig pådriverrolle overfor statlige myndigheter til å etterleve internasjonale konvensjoner og til å påvirke internasjonale, regionale og nasjonale beslutningsprosesser.

Dette arbeidet foregår gjennom ulike nettverk og på mange arenaer.

Mål

Bevilgningen benyttes til å finansiere internasjonale organisasjoner og nettverk som bidrar til å nå overordnede mål for norsk utviklingspolitikk, og som utfyller andre bistandskanaler. Det legges vekt på å støtte organisasjoner som har sitt utspring i Sør, og som representerer kvinner, fattige og marginaliserte grupper.

Særlig er det aktuelt å støtte organisasjoner som bidrar til kunnskapsutvikling og kapasitetsbygging på følgende områdene:

- Miljø, naturressursforvaltning, ren energi og klimaspørsmål
- Helse, med vekt på reproduktiv helse og hiv/aids
- Likestilling, kjønnsperspektiv og økt deltakelse av kvinner i beslutningsprosesser.
- Menneskerettigheter, med særlig vekt på ytringsfrihet ved å styrke uavhengige medier
- Tiltak mot korrupsjon og ulovlig kapitalflyt og for økt inntektsgenerering gjennom beskatning.
- Åpenhet om kapitalstrømmer, tiltak mot ulovlig kapitalflyt, økt offentlig inntektsgenerering og bedre forvaltning av offentlige inntekter.

Rapport 2009

I 2009 ble 32 internasjonale organisasjoner og nettverk støttet med til sammen 154,4 mill. kroner. Sør-baserte aktører ble prioritert. I tråd med målene for denne perioden gikk hoveddelen av støtten

til tiltak innenfor helse og miljø, men også likestilling, godt styresett og demokratisk utvikling/MR.

En samarbeidspartner gjennom flere år er Panos Southern Africa, basert i Zambia. Gjennom avdelinger i 11 land i det sørlige Afrika jobber Panos med miljø, helse, likestilling og rettigheter. Å gi de fattige, spesielt fattige kvinner, en stemme er et viktig mål, og Panos har opprettet diskusjonsklubber. Selvtillit, egenverd og bevissthet om egne rettigheter står sentralt i arbeidet.

Tankesmien IISD (International Institute for Sustainable Development) er en samarbeidspartner som påvirker på et annet nivå. I skjæringspunktet mellom miljø og marked påvirker organisasjonen regelverk og lovgivning for bærekraftig produksjon i Vietnam, slik at varene faktisk kan eksporteres etter internasjonale standarder og slik skape vekst. IISD vurderes av parter i Vietnam som viktige i denne prosessen.

Budsjett 2011

For 2011 foreslås bevilget 172,5 mill. kroner.

Post 77 Utvekslingsordninger gjennom Fredskorpset, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Fredskorpset utarbeider ny strategi for perioden 2010 – 2014 med utgangspunkt i følgende kriterium: Konsentrasjon om Fredskorpsets kjernevirksomhet: Internasjonal utveksling av personell mellom virksomheter. Økt integrering av funksjoner rundt prosjektsyklus med høyere grad av kompetansedeling mellom ulike funksjoner og en intern organisasjonstilpasning for å støtte opp om en slik strategi, vil være på plass i løpet av 2010.

Fredskorpset beholder en ungdommelig profil og vil fortsatt støtte opp om utviklingspolitiske prioriteringer gjennom sine utvekslingsprogrammer.

Gjennom utvekslingsordningen for helsepersonell, og et tilknyttet helsenettverk for utveksling av erfaring og kompetanse som Fredskorpset administrerer, kan FK spille en viktig rolle i Norges engasjement for global helse.

Mål

- Legge til rette for utvekslingsprogrammer og forvalte tilskudd til et mangfold av organisasjoner, institusjoner og virksomheter i Norge og i utviklingsland.
- Stimulere og legge til rette for erfaringsutveksling og læring og bidra til tilbakeføring av kunnskap og erfaring til eget samfunn.
- Bidra til utvikling og styrking av det sivile samfunn i utviklingsland.

Rapport 2009

På oppdrag fra Fredskorpset gjennomførte Nordic Consulting Group en evaluering i 2009 med utgangspunkt i utvekslinger og aktiviteter i Nepal, Norge og Etiopia. Evalueringen var bestilt som ledd i arbeidet med Fredskorpsets strategi for 2010-2014 som startet høsten 2009. I følge rapporten er størst effekt å finne innenfor institusjonell kapasitetsbygging. I de fleste organisasjoner og institusjoner som ble evaluert ble det påvist kompetanseutvikling på individnivå, som i stor grad var overført til institusjonen. Samtidig peker rapporten på utfordringer og forbedringsområder, blant annet institusjonenes evne til å holde på deltakerne etter hjemkomst, samt et behov for å forsterke arbeidet med å dokumentere resultater. Prosjektdokumenter er omarbeidet for å innføre resultatindikatorer, og en praktisk veileder for kompetanseoverføring etter utveksling, rettet mot partnere og deltakere, er utviklet.

Helseutvekslingsprogrammet Esther har fått en god start og det er etablert et helsenettverk, Norsk helsenettverk for utvikling, som Fredskorpset administrerer.

Brukerundersøkelser viser en klar økning når det gjelder rekruttering av organisasjonenes egne ansatte til utvekslinger. Dette har vært en ønsket utvikling med tanke på kompetanseoverføring og institusjonsutvikling.

Budsjett 2011

For 2011 foreslås bevilget 135 mill. kroner.

Det vises for øvrig til omtale under kap. 144 Fredskorpset, post 01 Drift.

Kap. 161 Næringsutvikling

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2009	Saldert budsjett 2010	Forslag 2011
70	Næringsutvikling, <i>kan overføres</i>	231 719	309 000	309 000
75	NORFUND – tapsavsetting	143 750	143 750	252 750
95	NORFUND – grunnfondskapital ved investeringer i utviklingsland	441 250	441 250	757 250
	Sum kap. 161	816 719	894 000	1 319 000

Støtteordningene under dette kapitlet tar sikte på å styrke næringsutvikling og handel som sentrale drivkrefter for økonomisk utvikling. Kapitlet omfatter ulike støttetiltak og ordninger som skal bidra til å styrke institusjonell og fysisk infrastruktur, utvikle kompetanse og stimulere til investeringer i utviklingsland. Kapitlet omfatter også støtte til investeringer i regi av Statens investeringsfond for næringsvirksomhet i utviklingsland (Norfund).

Næringsutvikling og økt handel er nødvendig for at utviklingsland skal oppnå bærekraftig økonomisk vekst. Formålet med arbeidet med næringsutvikling i Sør er fattigdomsbekjempelse og varig økonomisk vekst i utviklingsland, ikke fremme av norsk næringsliv. Norsk næringsliv kan imidlertid være en ressurs og Regjeringen ønsker å stimulere norske bedrifter til å etablere virksomhet i utviklingsland. Regjeringen stiller klare krav for å sikre at investeringene som drar nytte av støtteordningene bidrar til utvikling. Det er også en forutsetning at de norske bedriftene lever opp til Regjeringens forventninger når det gjelder samfunnsansvar.

Virkemidlene under kapitlet kan anvendes i utviklingsland med bruttonasjonalinntekt per innbygger på opptil USD 6885, som er Verdensbankens grense for å yte lån på spesielt gunstige vilkår, herunder ODA-godkjente land på Vest-Balkan. Det vil bli arbeidet spesielt med støtte til de minst utviklede land (MUL), norske samarbeidsland for langsiktig bistand, og med å stimulere næringsutvikling og handel i Afrika sør for Sahara.

I samsvar med vedtak i OECDs utviklingskomité er postene under dette kapitlet avbundet fra og med 1. januar 2002. Konsulentfondene i henholdsvis Det Internasjonale Finansieringsinstituttet (IFC), Den interamerikanske utviklingsbanken

(IDB) og Den afrikanske utviklingsbanken (AfDB) ble helt avbundet i 2010.

Post 70 Næringsutvikling, kan overføres**Situasjonsbeskrivelse**

Regjeringen ønsker at norsk næringsliv skal øke sine investeringer i utviklingsland og vil legge til rette for dette gjennom risikoreduerende tiltak og tiltak for å styrke utviklingseffektene av slike investeringer. Det gis støtte til bl.a. forundersøkelser, matchmaking, opplæring/kompetansebygging og miljøtiltak. Prioritet gis tiltak som fremmer investeringer i ren energi, samt i miljørelatert teknologi, landbruk, skogbruk, marin og maritim virksomhet.

Regjeringen ønsker også å stimulere til offentlig-privat samarbeid gjennom strategiske partnerskap med enkeltbedrifter som viser villighet til å investere i fattige land, og kan i slike sammenhenger bidra finansielt til bl.a. grunnlagsinvesteringer i infrastruktur, dersom dette er nødvendig for å utløse betydelige investeringer fra den private bedriften. Samarbeid om bedriftenes samfunnsansvar vil være en vesentlig komponent i et partnerskap mellom offentlige og private aktører. Støtteordningene kan også brukes til pilotprosjekter for entreprenørskap, hvor kommersielle aktører trenger offentlige bidrag til å dekke noe av risikoen i en pilotfase.

Det ligger nye muligheter for samarbeid mellom myndighetene og næringslivet i klima- og skogsatsingen. Det er behov for teknologioverføring, teknologiutvikling og investeringer både når det gjelder utslippsreduksjon og tilpasning. Klima-relaterte tiltak skal prioriteres under denne posten.

Veiledningskontoret for næringsutvikling i utviklingsland har blitt en nyttig førstelinjetjeneste for effektiv informasjon, rådgivning og veiledning

til bedrifter som vurderer å investere i utviklingsland og etterspør offentlig støtte til dette. Etter spørnelsen hos norske bedrifter etter slik støtte er økende.

Rammevilkårene for næringsutvikling er fortsatt vanskelige i storparten av de fattigste utviklingslandene, selv om det har skjedd vesentlige forbedringer gjennom det siste tiåret. Regjeringen vil videreføre bistanden til dette reformarbeidet, i hovedsak gjennom støtte til større regionale programmer i regi av multilaterale organisasjoner som ILO, UNIDO og Verdensbanken. Regjeringen vil også videreføre innsatsen for å styrke utviklingslandenes handelskompetanse og eksport.

Ordningen med blandede kreditter ble avviklet 31.12.2008, men inngåtte forpliktelser vil bli oppfylt.

Mål

Bevilgningen skal bidra til bedring av rammevilkårene for næringsvirksomhet i utviklingsland; fremme investeringer med høy utviklingseffekt bl.a. gjennom å stimulere norske bedrifter til slike etableringer i utviklingsland; og styrke utviklingslandenes evne til å dra nytte av internasjonal handel. I 2011 skal følgende gis prioritet:

- Tiltak for å stimulere kommersielle investeringer i ren energi og andre klimavennlige prosjekter i utviklingsland
- Tiltak for å stimulere kommersielle investeringer i miljørelatert teknologi, landbruk og maritim sektor i utviklingsland
- Tiltak for å øke kvinners deltakelse i økonomisk virksomhet
- Tiltak for å bedre rammevilkårene for næringsvirksomhet i utviklingsland
- Tiltak for å øke utviklingslands handelskompetanse og eksport
- Tiltak for å styrke utviklingseffektene av investeringsprosjekter, inkludert opplæring og miljøtiltak
- Tiltak for å fremme næringslivets samfunnsansvar i utviklingsland
- Utbetalinger til inngåtte forpliktelser knyttet til ubundne blandede kreditter

Rapport 2009

Posten omfatter i hovedsak tilskudd basert på søknader fra bedrifter samt handelstiltak. Det var i 2009 stor etterspørsel fra norske bedrifter etter midler til forstudier og opplæringsstøtte. *De næringslivsbaserte tilskuddsordningene* er benyttet i hovedsak av små og mellomstore bedrifter, med

forholdsvis små søknadsbeløp. Ordningene er et viktig virkemiddel for norsk næringsliv for å undersøke og etablere næringsvirksomhet i utviklingsland.

I 2009 ble det foretatt en kartlegging av hvorvidt Norads støtte til forundersøkelser hadde bidratt positivt til bedrifters beslutning om å investere i utviklingsland eller ikke. Undersøkelsen dekket perioden 2004 -08 og viste at ca 50 pst. av dem som hadde mottatt støtte bestemte seg for å gå videre med sine planer.

Ny femårig samarbeidsavtale mellom NHO og Norad for perioden 2010-2014 ble undertegnet. Etablerte institusjonssamarbeid med arbeidsgiver- og næringsorganisasjoner i seks utviklingsland videreføres under avtalen. I tillegg samarbeides det i Kina om energieffektivisering, og i Nigeria samarbeider man med Industrial Training Fund om yrkesopplæring. Norad har også flerårige rammeavtaler med Handelens og servicenæringens hovedorganisasjon (HSH), Initiativ for etisk handel og Fairtrade Norge om støtte til ulike næringsutviklingsprogram og aktiviteter.

Business matchmaking-programmer blir gjennomført av Innovasjon Norge i India, Sør-Afrika og Vietnam, og av Advance Business Partners i Sri Lanka. Disse har som formål å knytte kontakt mellom norske bedrifter og partnere i utviklingsland. Den første fasen i matchmakingprogrammet i Vietnam, 'Trade and Industry Programme' ble avsluttet i 2009 etter 2 ½ år. Programmet har gitt gode resultater med etablering av i underkant av 20 nye samarbeidsavtaler mellom norske og vietnamesiske bedrifter. Spesielt innen marin og maritim sektor viser norsk næringsliv stor interesse.

Det skjer en rivende utvikling i oppdrettsnæringa i mange land, spesielt i Vietnam og en del andre asiatiske land. Gode rammebetingelser som sikrer at miljø, fiskehelse og gode produksjonsforhold ivaretas i oppdrettssektoren er grunnleggende for en vedvarende produksjon. Norge har etterspurt kompetanse på dette. Norge og Vietnam har et mangeårig samarbeid på denne sektoren, og dette vil videreføres med fokus på marint merdoppdrett.

I 2009 gjennomførte Norad en kartlegging av investeringsmulighetene i afrikansk oppdrett og fiskeforedling. Basert på rangering av investeringsklimaet i landene og hvorvidt de faller inn under de norske støtteordningene for næringsutvikling, tok studien spesielt for seg investeringsmulighetene i Ghana, Mosambik, Tanzania og Uganda.

Bruk av *Garantistøtte ved import til Norge* har økt betydelig for import av landbruksprodukter

som kjøtt og sjømat i de senere år. De siste to årene har Norads samlede garantiansvar blitt doblet, og utgjorde i 2009 ca. 28 mill. kroner. Pga. behov for sikring mot helserisiko ved import til Norge er slik import avhengig av garantistøtte for å komme i gang, og den bidrar til lokal kompetanseutvikling for å kvalitetssikre eksporten i forhold til markedskravene i EU/EØS. Garantistøtten går i hovedsak til Nambia, Swaziland, Bangladesh og Sri Lanka.

Man har i 2009 utvidet samarbeidet med bedrifter som ønsker å foreta større investeringer i utviklingsland. Slikt samarbeid inkluderer bl.a. Yara i Tanzania, Malawi og Mosambik; Green Resources i Tanzania; Honningsentralen i Zambia og Etiopia; Mester Grønn i Tanzania, Kenya og Etiopia; Nortura i Uganda, samt Norsk Mikrofinans Initiativ. Det mest omfattende utviklingsrettede offentlig-private samarbeidet rettes mot utbygging av ren energi i utviklingsland, der sentrale partnere er Scatec Solar, Statkraft og regionale kraftselskaper som BKK og TrønderEnergi.

Behov og forutsetninger og mål varierer mellom sektorer, land og aktører, og offentlig-privat samarbeid innebærer støtte til ulike mottakere og bruk av ulike støtteordninger. For eksempel omfatter samarbeidet med Yara i Afrika også støtte til organisering av et bredt antall deltakere i verdikjeder for produksjon av mais og ris i Tanzania, og for bomull og ris i Malawi. Hovedtanken er at offentlig støtte til risikoavlastning, grunnlagsinvestering, etableringskostnader og pilotprosjekter i regi av private bedrifter skal utløse betydelige investeringer.

På feltet fornybar energi er det inngått institusjonssamarbeid mellom SINTEF Energiforskning og Kathmandu universitet om et anvendt forskningsprogram og kursmoduler innen prosjektstyring og ledelse for deltakere fra kraftindustrien og offentlige myndigheter. Det er videre under etablering et institusjonssamarbeid mellom Statnett og Nepal Electricity Authority NEA på områder innen planlegging og utvikling av transmissjonskapasitet og systemutvikling samt oppbygging av kompetanse for å delta i et regionalt kraftmarked. Det ble 2009 også etablert samarbeid med Scatec Solar, med hensikt å utvikle finansieringsmodeller for å gjøre investeringer i solenergi-basert landsbyelektrifisering attraktive for kommersielle aktører.

Det gis støtte til et betydelig institusjonssamarbeid med Kina konsentrert om klima og miljøarbeid, spesielt innenfor energieffektivisering. Blant annet har et treårig institusjonssamarbeid mellom NHO og den kinesiske søsterorganisasjo-

nen CEC vist gode resultater, for eksempel etablering av et nytt senter for energieffektivisering i et industriområde nord-øst i Kina. Samarbeidet har videre bidratt til å øke kinesisk industris bevissthet og kunnskap om muligheter og teknologi for energieffektivisering.

Samarbeidet med FNs organisasjon for industriutvikling UNIDO er videreført med støtte til oppbygging av nødvendig infrastruktur for kvalitetssikring av eksportprodukter, bl.a. ble samarbeidsavtalen med Bangladesh forlenget med en fase to. Det er inngått ny avtale med UNIDO/WTO om støtte til utvikling av et rammeverk for oppbygging av kapasitet og kompetanse innen handel i Zambia.

Med henvisning til Hong Kong-konvensjonen som omhandler skipsopphugging og Bangladesh sine muligheter for å kunne ratifisere konvensjonen, er det med norsk assistanse satt i gang planlegging av nødvendige tiltak for industrien i landet. Både myndighetene i Bangladesh og industrien har anmodet Norge om bistand til å bedre forholdene for arbeiderne og bærekraften i industrien. Hong Kong-konvensjonen ligger under International Maritime Organization (IMO).

Samarbeidet med Norsk Form om programmet Design uten grenser ble videreført. Design uten grenser gjennomfører industridesignprosjekter i samarbeid med lokalt næringsliv, det sivile samfunn og myndigheter, primært i Uganda og Guatemala. Industridesign brukes som verktøy innen industri- og næringsutvikling, og for å bidra til løsning av sosiale og miljømessige utfordringer.

Budsjett 2011

For 2011 foreslås bevilget 309 mill. kroner.

Norfund

Post 75 Norfund – tapsavsetning

Post 95 Norfund – grunnfondskapital ved investeringer i utviklingsland

Situasjonsbeskrivelse

Norfund er et statlig eid investeringsfond som sammen med partnere skal etablere levedyktig, lønnsom virksomhet i utviklingsland, som ellers ikke ville blitt igangsatt som følge av høy risiko. Norfund investerer i nystartede eller ekspanderende bedrifter, og skal balansere hensynet til lønnsomhet mot det overordnede målet om å fremme utvikling, samt miljømessige og sosiale hensyn.

For å dokumentere resultater trenger Norfund målesystemer som gjør både dem selv og Utenriksdepartementet som eier i stand til å vurdere investeringene langs en rekke utviklingsrettede dimensjoner. Det er lagt ned et betydelig arbeid i å dokumentere utviklingseffekter av Norfunds investeringer, et arbeid som vil bli videreført. Følgende aspekter skal vurderes og følges opp i alle investeringer: arbeidsplasser, skatteinntekter til vertslandet, utvikling av markedet, anti-korrupsjon og virksomhetsstyring, opplæring og teknologioverføring, effekt for kvinner, samt sosiale, etiske og miljømessige standarder.

Norfund skal prioritere investeringer i Afrika sør for Sahara og de minst utviklede landene (MUL) i andre regioner, og fokusere på områder hvor Norge har spesiell kompetanse og interesse, spesielt fornybar energi. Konsentrasjonen om Afrika og MUL-land innebærer at Norfund opererer i regioner med vanskelige og usikre rammebetingelser for næringsvirksomhet. Dette medfører betydelig risiko i porteføljen. Samtidig har investeringer i afrikanske selskaper de siste 5-10 årene generelt gitt god avkastning, så utsiktene for å lykkes med godt forberedte nyetableringer er relativt gode. Bedriftsetablerere i disse landene har størst problemer med å tiltrekke seg investeringer i form av egenkapital, ettersom den vanligvis har høyere risiko enn lån. Norfund har bevisst valgt å investere det aller meste som egenkapital, og ved utgangen av 2009 utgjorde lån bare 15 pst. av porteføljen.

Om lag halvparten av Norfunds investeringer er i fornybar energi. Omstruktureringen av SN Power Invest og etableringen av datterselskapet SNP AfriCa med fokus på Afrika og Mellom-Amerika vil gjøre fondets energiinvesteringer mer målrettede og mer i tråd med prioriteringene i utviklingspolitikken. Norfund er gitt en sentral rolle i regjeringens foreslåtte storsatsing innen ren energi i 2011: 485 mill. kroner av den planlagte økningen på 800 mill. kroner kanaliseres via fondet. Målsettingen er å mobilisere flere selskaper til å investere i utvikling av fornybar energi i utviklingsland, og Norfund gis den sentrale rollen i å identifisere egnede virkemidler.

Stortinget vedtok 2006 en ordning med små lån (normalt 250.000-2,5 mill. kroner) til norske bedrifter som ønsker å investere i de fattigste utviklingslandene. Ordningen, som forvaltes av Norfund, har til nå vært lite utnyttet. Årsaken til dette er at lånene har vært for dyre eller kravene til dokumentasjon har vært for omfattende for investorene, gitt størrelsen på prosjektene og de vanskelige og usikre rammebetingelsene for

næringsinvesteringer i de fattigste utviklingslandene. Det er imidlertid interesse for en slik låneordning hos mindre, norske bedrifter. Utenriksdepartementet legger derfor opp til en oppmykning av lånevilkårene, i form av reduserte krav til avkastning i prosjektene og forenkling av saksbehandlingen. Samtidig foreslås det at låneordningen avgrenses til de land og regioner Norfund generelt fokuserer på. Dette er primært MUL-land i Afrika, Mellom-Amerika og Asia, men omfatter også enkelte andre utviklingsland, så som Kenya, Zimbabwe, Namibia og Swaziland. Det foreslås videre at låneordningen tilføres 10 mill. kroner i ny kapital i 2011, innenfor rammen av det generelle kapitalpåfylling til Norfund. I tråd med Stortingets tidligere vedtak vil 40 pst. (4 mill. kroner) av dette gå til tapsavsetting, mens de resterende 6 mill. kroner går som tilskudd til Norfunds grunnfondskapital.

Mål

Bevilgningen har som mål å sette Norfund i stand til å fremme utvikling av lønnsom, bærekraftig næringsvirksomhet i utviklingsland ved finansiering av:

- Direkte investeringer og deltakelse i lokale investeringsfond
- En særskilt satsing på ren energi, blant annet i samarbeid med norske kraftselskaper og andre kommersielle investorer
- Mikrofinans, blant annet i samarbeid med norske private investorer
- Låneordningen for mindre norske bedrifter som ønsker å investere i fattige utviklingsland
- Forvaltningen av porteføljen av utestående lån under Norads tidligere låneordning
- Norfund skal arbeide særskilt med å styrke selskapets evne til å investere i de fattigste, minst utviklede landene (MUL) og i Afrika sør for Sahara

Rapport 2009

Samlede overføringer til Norfund i 2009 var 585 mill. kroner, hvorav 341,25 mill. kroner over post 95 Grunnfondskapital ved investeringer i utviklingsland, og 143,75 mill. kroner over post 75 Tapsavsetting. I tillegg disponerte Norfund 32 mill. kroner over kap.161 post 70 Nærings- og handelstiltak til faglig bistand innenfor sitt virksomhetsområde og 60 mill. kroner til investering i industriproduksjon i Uganda.

Pr. 31.12.2009 hadde Norfund avtalefestet 5,3 mrd. kroner i investeringer i bedrifter og investe-

ringsfond. Det ble i 2009 inngått investeringsavtaler verdt 944 mill. kroner. 36 pst. av de nye investeringene var i land som er definert som de minst utviklede landene (MUL) og 78 pst. i Afrika sør for Sahara, noe som sammen med den globale økonomiske krisen medfører at risikoen i porteføljen øker.

Fornybar energi er Norfunds største investeringsområde, og utgjør 44 pst. av fondets portefølje. Det aller meste av energiinvesteringene skjer gjennom SN Power Invest, der Norfund holder 40 pst. av aksjene og Statkraft resten, og datterselskapet SNP AfriCa, der også de regionale kraftselskapene TrønderEnergi og BKK er medeiere. Utover dette har Norfund bl.a. samarbeidet i Uganda med TrønderEnergi om bygging av vannkraftverket Bugoye, som ble satt i drift i 2009. SN Power Invests første vindkraftprosjekt, Totoral i Chile, startet i 2009 produksjon av strøm. Norfunds samlede aktive portefølje i fornybar energi bidrar til en strømproduksjon tilsvarende 11,4 millioner menneskers forbruk av strøm og bidrar til en CO₂ reduksjon på 2 mill. tonn.

Norfunds øvrige investeringer er konsentrert om finansinstitusjoner i utviklingsland (22 pst. av porteføljen) og fond for små og mellomstore bedrifter (26 pst.), samt noen direkte investeringer i bl.a. landbruksbedrifter i Afrika (8 pst.). Investeringene i finansinstitusjoner omfatter primært mikrofinans og banker som retter seg mot landbrukssektoren og små- og mellomstore

bedrifter. Til sammen hadde disse institusjonene i 2009 utlån på mer enn 21 mrd. kroner fordelt på 8,7 millioner låntakere.

Norfund hadde i 2009 en avkastning (IRR) på sine investerte midler på 4 pst. målt i investeringsvaluta. Dette var betydelig lavere enn foregående år og skyldtes den globale økonomiske krisa. Siden etableringen har Norfund hatt en internrente i investeringsvaluta på 11 pst. Den gode avkastningen betyr at Norfund har bidratt til mange lønnsomme, verdiskapende virksomheter som har skapt varige arbeidsplasser i utviklingsland.

Ved utgangen av 2009 var det om lag 148 000 arbeidsplasser i virksomheter som Norfund har investeringer i, og 29 pst av de ansatte var kvinner. I tillegg skapes det positive ringvirkninger og ytterligere arbeidsplasser ved at underleverandører og andre næringer nyter godt av økte investeringer i området. Norfunds virksomhetsrapport for 2009 redegjør grundig for utviklingseffekter som følge av Norfunds investeringsvirksomhet.

Budsjett 2011

For 2011 foreslås bevilget 1 010 mill. kroner, fordelt mellom en bevilgning på 252,75 mill. kroner under post 75 Tapsavsetning og en bevilgning på 757,25 mill. kroner under post 95 Norfund – grunnfondskapital ved investeringer i utviklingsland.

Kap. 162 Overgangsbestand (gap)

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap	Saldert	Forslag
		2009	budsjett 2010	2011
70	Overgangsbestand (gap), <i>kan overføres</i>	625 362	499 000	410 000
	Sum kap. 162	625 362	499 000	410 000

Overgangsbestanden brukes der det oppstår et behov som ikke kan dekkes av den humanitære bistanden og hvor den langsiktige bistanden ikke er tilstrekkelig etablert. Overgangsbestand skal være et fleksibelt virkemiddel i arbeid med tidlig gjenoppbygging etter konflikt eller naturkatastrofer.

Tildelinger samordnes med støtten som gis over kap. 163 post 70 Naturkatastrofer og post 71 Humanitær bistand og menneskerettigheter, kap. 164 post 70 Fred, forsoning og demokratiltak og programkategorori 03.10 Bilateral bistand.

Post 70 Overgangsbestand (gap), kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Bevilgningen skal kunne møte uforutsette situasjoner som krever rask reaksjon og finansiering. Det kan være etter den umiddelbare nødhjelpsfasen etter naturkatastrofer eller for å støtte opp om fredsbygging, statsbygging og utvikling i sårbare og konfliktberørte land og regioner i en kritisk tidlig-fase.

I land med svak myndighetsstruktur er multilaterale organisasjoner som FN og Verdensbanken sentrale kanaler for overgangsbistanden. Der hvor det er mange givere er felles tilnærming og koordinering gjennom felles finansieringsmekanismer viktig. Norske frivillige organisasjoner som kan bidra med særskilt kunnskap, kompetanse eller nettverk spiller også en stor rolle i overgangsbistanden.

Det må likevel legges stor vekt på å bruke og styrke den lokale kapasiteten slik at de som er rammet selv så langt som mulig inntar en ledende rolle i gjenoppbyggingen. I områder preget av langvarig krig er det ofte kvinnene som utfører viktige samfunnsfunksjoner, gjerne uten at deres erfaringer og kunnskap gjenspeiles i deres posisjon og deltakelse i fredsarbeidet. Regjeringen vil støtte kvinners deltakelse i gjenoppbyggingsarbeid. Likeledes vektlegges tiltak for barn som en særlig utsatt og marginalisert gruppe i konfliktområder.

Mål

Bevilgningen foreslås brukt til å:

- Støtte tidlig gjenoppbygging, utvikling og stats- og fredsbygging i sårbare stater og regioner etter en fredsslutning eller naturkatastrofe
- Støtte lokal kapasitet i gjenoppbygging samt forebygging av humanitære katastrofer etter fredsslutning eller naturkatastrofe
- Støtte sårbare stater som søker å ende voldelige konflikter og reformere dårlig styresett
- Bistå ofre for seksualisert vold og fremme kvinners rettigheter og deltakelse på like vilkår i sårbare stater og regioner

Bevilgningen kan også benyttes til å styrke det internasjonale samfunns kapasitet til å bidra i land i overgangs- og tidlig gjenoppbyggingssituasjoner, samt til tiltak som bidrar til god giverpraksis og samordning mellom FN og internasjonale finansinstitusjoner. Relevante møter, konferanser, seminarer, dialogtiltak og delegasjonsbesøk i regi av utenriksdepartementet kan finansieres over denne bevilgningen.

Rapport 2009

Fem av de tolv mottakerne av overgangsbistand 2009 er blant verdens mest sårbare stater; Somalia, Zimbabwe, Sudan, republikken Kongo og Elfenbenskysten, og bare tre av dem befinner seg utenfor Afrika: Burma, Øst-Timor og Nepal. Nesten halvparten av midlene ble kanalisert gjennom

multilaterale organisasjoner, mens drøyt en tredel ble tildelt norske frivillige organisasjoners arbeid i disse landene. Resten av utbetalingene gikk gjennom myndigheter, nasjonale organisasjoner, forskningsmiljøer og andre.

Afrika

Innsatsen i *Eritrea* fokuseres på naturressursforvaltning (mat), fred/stabilitet og godt styresett. Den norske innsatsen har i 2009 bidratt til gjenbosetting og matvaresikkerhet for internt fordrevne, bekjemping av kvinnelig kjønnslemlestelse, hiv/aids-forebygging, statistikkutvikling og god gjennomføring av nasjonal helseundersøkelse. I tillegg ble teaterforestillingen *Et Dukkehjem* satt opp, det ble avholdt et seminar om ytringsfrihet/trykkefrihet, samt igangsatt opplæring om meningsmålinger. FN er den største samarbeidspartneren for Norge i Eritrea. Samarbeidet med UNFPA har ført til at færre jenter blir kjønnslemlestet, og i 2007 vedtok Eritrea forbud mot kjønnslemlestelse av jenter. Samarbeidet med Unicef/UNAIDS/UNFPA har bidratt til bekjemping av hiv og aids, blant annet ved at barn/unge mellom 12-18 på alle skolene læres å håndtere farene for hiv-smitte gjennom opplæringsprogrammet «integrated life-skills» og kondomutdeling. Gjennom det fellesstøttede UNDP-programmet har Norge bidratt til gjenbosetting av de omlag 70 000 internflyktningene.

Norsk overgangsbistand til Somalia var i 2009 på totalt ca. 32 mill. kroner. Midlene har i stor grad blitt benyttet til å støtte opp om landets overgangsmyndigheter, både i form av kapasitets- og institusjonsbygging og sikkerhetstiltak. Fokus har vært rettet mot kapasitetsbygging (nasjonale så vel som regionale), konstitusjonsarbeidet, samt styrking av justissektoren (politi, fengselsvesen og domstoler). Norsk støtte til opplæring av sivilt politi gjennom UNDP har bidratt til å trene hundretalls politioffiserer i forskjellige typer treningsopplegg – både til Somaliland, Puntland og resten av Somalia. Støtten til konstitusjonsarbeidet har resultert i ny uavhengig kommisjon som arbeider med konstitusjonen. Første konsultajonsutkast vil foreligge 1. juli 2010. Kapasitetsbyggingselementet har fortsatt arbeidet med institusjonene, til tross for en tidvis utfordrende politisk situasjon. Norge har videreført støtte til utviklingstiltak i Somaliland innen utdanningssektoren, for å bidra til å sikre stabiliteten i denne regionen. Med norsk støtte til utdanning i Somaliland og Puntland bidro vi blant annet til at flere tusen barn fikk skolegang.

Det ble bevilget 123,9 mill kroner til Sudan i 2009. Programmet for tidligere soldater omfatter avvæpning, demobilisering og reintegrering av soldater fra flere grupperinger. Programmet er en sentral del av fredsavtalen fra 2005, og målet er at 180 000 ekssoldater skal gjennomgå programmet innen 2012. Programmet har hatt en langsom start, og en revisjon tidlig i 2010 førte til styrking av kriteriene for hvem som skal inkluderes. Resultater fra dette programmet vil derfor bli synlige først i løpet av 2010.

Sosiale tjenester gjennom Basic Services Fund (BSF) nådde ved utgangen av 2009 hele 550 000 personer. 13 barneskoler ble bygget, to helsesentra og fem helsestasjoner er ferdigstilt – og det samme er 40 borehull med vannpumper og 48 latriner tilknyttet institusjoner. I tillegg er det gitt opplæring til lærere, helsearbeidere og lokalt ansvarlige for vann og sanitær. BSF-fondet er regnet som en god mekanisme for levering av lokale sosiale tjenester.

Abyei Recovery and Reconstruction Programme (ARRP) har møtt flere utfordringer grunnet konflikten i 2008. Utvisningen av to norske organisasjoner forsinket arbeidet. Resultatene i 2009 var derfor færre en forventet. UNDPs støtte til administrasjonen i Abyei har ført til bygging av nytt, lokalt parlament og faglig støtte til administrasjonen. Videre har prosjektet bidratt til lokale konsultasjoner mellom misseriya og dinka ngok befolkningen, gjenoppbygging av to skoler, samt støttetiltak for ungdom.

Nærmere 190 klasserom er blitt bygget gjennom UNICEF i Blå-Nilen, noe som har gitt 12 500 elever muligheter for undervisning.

Norsk overgangsstøtte (45 mill. kroner) til *Uganda* i 2009, gikk primært til gjennomføring av Ugandas treårige rammeverk for fred, gjenoppbygging og utvikling i Nord-Uganda (PRDP). Hovedinnsatsområdene er tjenesteyting i returområdene, samt politi, rettsvesen og tiltak for økonomisk vekst. Øvrig norsk engasjement inkluderer støtte til freds- og forsoningstiltak i regi av en lokal frivillig organisasjon. Den humanitære støtten og overgangsbistand er fremdeles sentral for at internflyktninger skal kunne returnere til sine hjemsteder. Etter mer enn 20 år er det fremdeles omlag 200 000 mennesker igjen i leirene. De fleste trenger hjelp for å kunne returnere.

Innsatsen i *Kongo* hadde fokus på bekjempelse av seksualisert vold, hjelp til ofre for slik vold, støtte til tidligere barnesoldater, tiltak for internt fordrevne og avvæpning. Støtten, som ble kanalisert gjennom norske frivillige organisasjoner, bidro til at mange tusen kvinner og barn utsatt for

seksualiserte overgrep fikk medisinsk og psykososial behandling og praktisk oppfølging. Over tusen tidligere barnesoldater, blant disse en fire del jenter, har fått assistanse til rehabilitering gjennom utdanning og sysselsettingstiltak. Lærere ble utdannet og 6807 barn, for det meste internt fordrevne, fikk skolegang. Antallet var likt fordelt på jenter og gutter. Et stadig høyt konfliktnivå i Øst-Kongo og grufulle angrep på lokalbefolkningen har skapt utfordringer med hensyn til beskyttelse av sivile og for gjennomføringen av prosjekter i perioden. Mange internt fordrevne har returnert til sine hjemsteder, men et minst like stort antall er drevet på flukt.

I *Zimbabwe* var fokus for innsatsen å bidra til en demokratisk utvikling. Støtten ble kanalisert gjennom frivillige organisasjoner og FN-systemet, og prioriterte innsatsområder var demokratibyging, valgprosesser, godt styresett, menneskerettigheter og mediefrihet. Norsk støtte bidro til kapasitetsbygging for den kommende valgprosessen. Parlamentsmedlemmer fra de fleste distriktene i landet ble kurset for å skape en plattform for dialog i parlamentet. Støtten til lokale frivillige organisasjoner som dokumenterer klare og grove brudd på menneskerettighetene ble videreført. Dokumentasjonen muliggjorde senere rettsforfølgelse og dom av overgriperne. Norsk innsats bidro også til rådgivning for oppfølging av vold, tortur og andre brudd på menneskerettigheter. Det ble også gitt støtte til tiltak i sosial sektor, blant annet ble det kjøpt inn undervisningsmaterieell til alle de 5300 grunnskolene i landet. Kunstgjødsel og såkorn ble distribuert til omlag en million småbønder, noe som bidro til en økning av landets matproduksjon med ca. 20 prosent. Antall pasienter som mottok hiv- og aidsmedisiner økte med 14 000. 4000 helsearbeidere ble gitt opplæring.

I *Liberia* gikk støtten til et undervisningsopplegg for barn og unge som gikk glipp av skolegang under krigen. Grunnskoleutdanning ble gitt på halvparten av normal tid og avsluttet med vanlig, nasjonal eksamen. Tiltaket omfattet også støtte til skolebygg, yrkesopplæring, lærerutdanning og voksenopplæring. Videre ble det gitt støtte til et program for løsning av tvister om jordeiendomsforhold, en kilde til mange konflikter i Liberia. Programmet omfattet formalisering av eiendomsforhold og involverte Liberias myndigheter på nasjonalt og lokalt plan.

I *Burundi* ble overgangsbistanden kanalisert gjennom multilaterale organisasjoner, norske og internasjonale frivillige organisasjoner. Norge støttet et demobiliserings- og reintegreringspro-

gram i regi av Verdensbanken, der 6500 soldater er blitt demobilisert. Gjennom UNHCR bidro Norge til repatriering av flyktninger fra Tanzania til Burundi. Støtten gjennom norske og internasjonale frivillige organisasjoner har spesielt fokus på å bistå kvinner som utsettes for seksuell vold, tiltak rettet mot varige løsninger for tidligere flyktninger og internt fordrevne samt tiltak rettet mot barn. Den norske støtten førte til at 19 711 flyktninger og intern fordrevne bodde i leire, fikk utdelt mat og bygget hus. 2473 jenter og 2793 gutter fikk undervisning på skoler i leirene og det ble bygget 45 klasserom og 21 latriner. 24 000 flyktninger og internt fordrevne (50 prosent kvinner) deltok på arrangementer om rettigheter på temaer som familierett, kjønnsbasert vold, landkonflikt og rettssystemet. 462 ungdommer med mangelfulle lese- og skriveferdigheter, herav 50 prosent jenter, fikk opplæring i inntektsbringende aktiviteter. 359 ofre for seksuell og kjønnsbasert vold fikk medisinsk, psykologisk og juridisk hjelp. 29 000 barn og unge, en drøy tredjedel jenter, fikk tilgang til regelmessig sport – og lekeaktiviteter.

Asia

Norge ga i 2009 støtte til siste fase i Flyktninghjelpens arbeid for internt fordrevne på *Øst-Timor*. Flyktninghjelpen var ansvarlig for oppbygging og administrasjonen av fem overgangsleire i Dili, der de ga humanitær bistand til mer enn 800 internt fordrevne familier og koordinerte servicetilbudene for vann, sanitære forhold, matleveringer og sikring av leirene. Etter beslutning fra myndighetene i *Øst-Timor* ble samtlige av landets leire for

internt fordrevne avvirket i fjor. Flyktninghjelpen avsluttet sin virksomhet i oktober 2009.

I *Burma* videreførte Norge sin støtte til gjenoppbyggingsarbeidet etter sykklonen Nargis som rammet landet i mai 2008. To år etter sykklonen er det fortsatt enorme humanitære behov i deltaet. Det humanitære rommet som oppsto etter sykklonen, og koordineringssamarbeidet mellom burmesiske myndigheter, FN og ASEAN, har vist at det er mulig å drive god bistand i Burma. Gjennom Flyktninghjelpen, Norsk Folkehjelp, Kirkens Nødhjelp, IDE, Care, Redd Barna, UNDP og UNOPS støttet Norge i 2009 ulike gjenoppbyggingstiltak som husly, skole, utdanning og helse, kapasitetsbygging av lokale organisasjoner, samt styrking av FNs koordineringsmekanismer.

I *Nepal* har Norge brukt overgangsbistanden til å støtte opp om konkrete tiltak som vil bringe fredsprosessen videre. Det er gitt støtte til dimittering av 4000 diskvalifiserte maoistsoldater. Støtten omfatter rehabiliteringstilbud for soldatene. Norge har også støttet grunnlovsarbeidet. Fredsprosessen har vært preget av manglende implementering, noe som har forsinket mulighetene for norsk støtte. Norge valgte å ikke støtte det nasjonale fredsfondet på grunn av manglende framgang og implementering. Muligheten til å kombinere langskiktig bistand med tiltak finansiert over 162.70.11 har blitt satt pris på av partene i fredprosessen og gjort Norge til en respektert aktør i Nepal.

Budsjett 2011

For 2011 foreslås bevilget 410 mill. kroner.

Kap. 163 Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter

Post	Betegnelse	(i 1 000 kr)		
		Regnskap 2009	Saldert budsjett 2010	Forslag 2011
70	Naturkatastrofer, <i>kan overføres</i>	323 121	335 000	463 000
71	Humanitær bistand, <i>kan overføres</i>	2 147 036	2 020 600	2 115 600
72	Menneskerettigheter, <i>kan overføres</i>		187 000	215 600
	Sum kap. 163	2 470 157	2 542 600	2 794 200

Merknader til tabellen ovenfor: Post 72 Menneskerettigheter er ny i 2010 – MR-tiltak ble tidligere hovedsakelig bevilget under post 71.

I tråd med Regjeringens politiske plattform står humanitær bistand, fredsbygging og menneskerettigheter sentralt i Regjeringens utenriks- og utviklingspolitikk.

Kjernen i humanitær innsats er å redde enkeltmenneskers liv, lindre nød og sikre menneskelig verdighet uavhengig av rase, kjønn, religion eller politisk tilhørighet. Gjennomføring av dette humanitære imperativet er en sentral del av norsk enga-

sjementspolitikk. Nøytralitetsprinsippet som ligger til grunn for humanitær bistand, innebærer ikke at vi skal tie om overgrep eller maktmisbruk. Også i humanitære kriser er forsvar og fremme av menneskerettighetene og politiske fremstøt for fred og forsoning sentralt. Norges engasjementspolitikk, politiske dialog med berørte land, arbeid for å styrke menneskerettighetene og for humanitær nedrustning er alle viktige bidrag til å forebygge humanitære lidelser. Regjeringen la i mai 2009 fram Stortingsmelding nr. 40 (2008-2009) om Norsk humanitær politikk. Målet er at Norge skal være blant de ledende politiske og finansielle partnerne i den humanitære innsatsen og bidra til at det internasjonale samfunnet står best mulig rustet til å møte framtidens utfordringer. Hovedinnsatsen er rask, fleksibel og effektiv respons for å kunne møte skiftende humanitære behov, både i akutte og langvarige kriser.

Norges innsats skal være basert på faglig kompetanse og robust forvaltning for å gi best mulige resultater. Riksrevisjonens forvaltningsrevisjon av effektiviteten i norsk humanitær bistand, som ble lagt frem i 2008, pekte på flere svakheter ved forvaltningen av humanitær bistand. I tråd med oppfølgingsplanen har Utenriksdepartementet senere tatt flere grep for å rette opp disse. Det er blant annet inngått flere flerårige samarbeidsavtaler med humanitære organisasjoner, noe som sikrer større forutsigbarhet og fokus på overordnede strategiske spørsmål. Nye verktøy er tatt i bruk i tilskuddsforvaltningen og utenriksstasjonene er trukket med i større grad – noe som vil muliggjøre en tettere oppfølging i felt.

I konfliktområder er grove overgrep mot sivile utbredt, og rammer hyppig kvinner og barn. Norges arbeid for menneskerettigheter har som målsetting å styrke beskyttelsen av sårbare grupper, redusere risikoen for konflikt, styrke demokratisk styring og slik bidra til en stabil samfunnsutvikling.

Tematisk legges det stor vekt på blant annet arbeidet for menneskerettighetsforsvarere og ytringsfrihet, for styrking av rettsstaten og av innsatsen mot diskriminering, eksklusjon og dødsstraff. En sentral samarbeidspartner i dette arbeidet er FNs Høykommissær for menneskerettigheter (OHCHR). Respekten for grunnleggende menneskerettigheter og demokratiske verdier er svekket i forbindelse med kampen mot terror. Flere land med menneskerettighetsproblemer har økt sin geopolitiske innflytelse, mens ikke-statlige aktører spiller en viktigere rolle i forhold til enkeltmenneskers reelle menneskerettighetsbeskyttelse enn tidligere.

Behovene for innsats er størst i land og regioner preget av kriser og konflikt. Humanitært arbeid innebærer derfor nødvendigvis vilje til å ta risiko. Det humanitære imperativet tilsier at Norge som giverland må være villig til å ta slik risiko. Samtidig må risikoen minimaliseres ved å identifiseres, overvåkes og ved at relevante tiltak iverksettes. Bekjempelse av korrupsjon er i denne sammenheng viktig. Samarbeid med utenriksstasjonene i det aktuelle området er viktig.

Som medlem i, og giver til, humanitære organisasjoner ønsker Norge å øve innflytelse for å sikre et best mulig velfungerende, globalt humanitært system. Norske tilskudd til FNs humanitære innsats er som hovedregel respons på humanitære appeller som koordineres av FNs kontor for samordning av humanitære aktiviteter, OCHA. Norge forventer også at norske, internasjonale og lokale organisasjoner som mottar norske midler, deltar aktivt i de koordineringsmekanismene som OCHA organiserer i katastrofeområdene, eller i regi av Det internasjonale Røde Kors og Røde Halvmåne. Norge er en betydelig bidragsyter til FNs sentrale nødhjelpsfond (CERF) som fordeler tilgjengelige midler slik at også underfinansierte humanitære kriser får tilført nødvendige nødhjelpsressurser.

Regjeringen er opptatt av å sikre størst mulig klarhet i forholdet mellom humanitær og militær innsats, slik at humanitære grunnprinsipper om humanitet, upartiskhet og nøytralitet ikke undergraves. Regjeringen vektlegger å styrke respekten for humanitærretten og sikre humanitære organisasjoners uinnskrenkede tilgang til befolkningsgrupper i nød. I denne sammenheng er det viktig å ha et best mulig samvirke og tydelig rolledeling mellom humanitære organisasjoner, andre typer sivile bidrag og militære fredsbevarende styrker. FNs retningslinjer for militære bidrag i humanitære operasjoner bør være styrende for innsatsen.

For å styrke forankringen av den humanitære innsatsen, vil Regjeringen videreføre arbeidet for å inkludere flere ikke-vestlige land i det internasjonale humanitære systemet. Det innbefatter bruk av beredskapsordninger med personell fra utviklingsland og samarbeid med nasjonale aktører og lokale aktører der forholdene ligger til rette for det.

Oppfølgingen av St. meld. nr. 9 (2007-2008) innebærer blant annet at det er innledet et samarbeid om forebygging med fire land regioner som hyppig utsettes for naturkatastrofer. De fire landene er Cuba, Vietnam, Kina og Bangladesh. Erfaring viser at det er lokale organisasjoner som best

og raskest responderer naturkatastrofer. Styrking av lokal kompetanse og kapasitet er derfor et viktig mål for forebyggingsarbeidet.

I de siste årene har man sett en tiltakende tendens til innsnevring av den humanitære rom. Tilgang til humanitære kriser blir ofte vanskeliggjort av myndigheter i land som er i konflikt med befolkningsgrupper i eget land og som påberoper seg suverenitetsprinsippet. Maktbruk fra ikke-statlige aktører og direkte angrep på humanitære organisasjoner og sivile utgjør et voksende problem. Norge vil derfor ha et økt fokus på humanitær tilgang som tema.

Håndvåpen og eksplosiver dreper og lemlester mer enn to millioner mennesker hvert år. Norge vil fortsette å intensivere sin innsats for humanitær nedrustning gjennom støtte til Minekonvensjonen, Konvensjonen om klaseammunisjon og prosesser knyttet til væpnet vold, herunder håndvåpen, samt styrke innsatsen for utviklingsprogrammer mot væpnet vold. Norge vil fortsette å fremme humanitær nedrustning på den internasjonale agendaen for å bedre den humanitære situasjonen i rammede land og for å styrke internasjonal humanitærrett (IHR) innenfor relevante områder. Vi skal også være en partner i å styrke og videreutvikle et rammeverk for etterlevelse av IHR. I tett partnerskap med andre stater, FN og sivilsamfunnet vil Norge fortsatt være en del av lederskapet for Konvensjonen om klaseammunisjon.

Norge har tatt initiativ til en internasjonal prosess med sikte på å øke krigførende parters respekt for humanitærrettens regler om beskyttelse av sivile. Målsettingen er å bidra til å styrke beskyttelsen av sivile gjennom en innskjerping i hvordan de allerede gjeldende reglene fortolkes og gjennomføres.

Norge vil kreve bedre integrering av kjønnspektivet overfor våre samarbeidspartnere, både i FN-systemet og blant frivillige organisasjoner, og forutsetter at jenters og kvinners behov ivaretas på lik linje med gutters og menns i humanitære kriser. Innsatsen mot kjønnsbasert og seksualisert vold har høy prioritet i land hvor dette er aktuelt, som for eksempel i Den demokratiske republikken Kongo (DR Kongo). Barns og unges særskilte behov i humanitære kriser og ved naturkatastrofer vektlegges, samtidig som tiltak som styrker rettighetsperspektivet til kvinner og barn prioriteres.

Flyktninger og internt fordrevne er en prioritert målgruppe for Norge. De har primært behov for beskyttelse. Mange trenger også assistanse, særlig de som har bodd lenge i leire og som i dag

har lite håp om å flytte tilbake eller slå seg ned i vertslandet. Spørsmålet om beskyttelse av mennesker på flukt fra naturkatastrofer får økt aktualitet med klimaendringene. Disse endringene fører til hyppigere forekomster og sterkere utslag av ekstremvær, som tørke og flom. Dette temaet drøftes nå i mange internasjonale fora, blant annet i de globale klimaforhandlingene. Norge ønsker å være i forkant i denne diskusjonen og vil i 2011 samarbeide nært med blant annet UNHCR også om dette.

Utdanning er et viktig stabiliserende og forebyggende virkemiddel, som i sterk grad fremmer beskyttelse av barn og unge i krisesituasjoner. Dette vektlegges av flere humanitære aktører som Norge støtter.

Tilskuddene kanaliseres i henhold til humanitære behov, i hovedsak gjennom FN-systemet, norske frivillige organisasjoner og Det internasjonale Røde Kors-systemet. I 2009 fordelte midlene seg på 45 pst. gjennom FN systemet, mens norske og internasjonale frivillige organisasjoner sammen med Røde Kors-systemet til sammen mottok 52 pst.

Det er glidende overganger mellom bevilgningene til humanitær bistand over dette kapittelet og bevilgninger over andre kapitler, jfr. kap. 162 Overgangsbistand (gap) og kap.164 Fred, forsoning og demokrati.

Post 70 Naturkatastrofer, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Naturkatastrofer påvirker folks liv og levekår. Antallet katastrofer øker og vil mest sannsynlig fortsette å øke som en følge av klimaendringer. I tillegg rammes flere mennesker av slike katastrofer fordi urbanisering og befolkningsvekst samler flere mennesker i utsatte områder. Norge vil være en betydelig giver i arbeidet med å lindre nød som følge av naturkatastrofer.

Mennesker rammes hardest der kapasiteten til å forebygge og håndtere ekstremhendelser er svakest. Afrika, små øystater og de store asiatiske deltaene er særlig utsatt. I disse områdene vil befolkningen oppleve økt vannmangel, dårligere matsikkerhet og nye sykdomstrusler. De mest utsatte gruppene vil være befolkningen i tørre regioner, tropiske kystområder, fattige i de store og mellomstore byene, samt allerede sårbare grupper.

Myndigheter, lokalsamfunn og organisasjoner i landene som rammes oftest av humanitære kriser, står for den viktigste hjelpeinnsatsen når katastrofen inntreffer.

Utviklingslandenes evne til å gjennomføre forebyggende tiltak, og ikke minst til å gi en effektiv respons på en katastrofe avhenger av utviklingspolitiske faktorer som godt styresett, tilgang på ressurser og et aktivt sivilt samfunn. Arbeidet for forebygging og beredskap må derfor ses i sammenheng med utviklingspolitikken.

Sammen med internasjonale og regionale partnere tar Norge sikte på å være en pådriver i arbeidet med å endre rammebetingelsene for det humanitære arbeidet slik at det investeres i forebygging, klimatilpasning og humanitær beredskap i større grad enn i dag. Innsatsen har som mål å sikre rettighetene til de som rammes av humanitære katastrofer, styrke beredskapen og deres evne til krisehåndtering. Arbeidet er en sentral del av norsk engasjementspolitikk, slik denne er presentert i St. meld. nr. 40 (2008-2009) Norsk humanitær politikk og gjennomføres i nært samarbeid – men også med en klar rolledeling – mellom norske myndigheter og frivillige humanitære organisasjoner. Stortingsmeldingen utdyper den norske politikken, herunder Norges innsats i konfliktområder og overfor følgene av globale klima- og miljøendringer. St. meld. nr. 9 (2007-2008) om Norsk politikk for forebygging av humanitære katastrofer legger vekt på en helhetlig tilnærming til utviklingspolitikk for å styrke det forebyggende arbeidet og få til effektiv klimatilpasning, bl.a. ved økt støtte til lokal sårbarhetsreduksjon og styrking av lokal beredskap.

Regjeringen ser forebygging av naturkatastrofer i nært samarbeid med arbeidet for klimatilpasning. En global effektiv innsats på dette området krever en aktiv dialog mellom internasjonale, nasjonale og lokale myndigheter og sivile organisasjoner. I tillegg vil det kreve bedre koordinering mellom humanitær innsats, klimatilpasning og utviklingssamarbeid.

Norge arbeider for at strategier for tilpasning forankres i landenes egne utviklingsstrategier, basert på kunnskap om risiko og sårbarhet. Norge er pådriver for at det internasjonale samfunnet skal stille kapasitet til rådighet slik at klimahensyn tas inn i nasjonale utviklingsplaner for jordbruk, vannforvaltning og i planer for bl.a. energi, helse og utdanning.

FN-organisasjoner, Røde Kors og frivillige humanitære organisasjoner er de mest benyttede kanalene for norsk naturkatastrofebistand. Fra norsk side kanaliseres betydelige beløp til ulike beredskapstiltak i utviklingsland, og beredskapskomponenter er inkludert i mange andre tiltak. Som et ledd i å styrke det internasjonale arbeidet med å bygge kompetanse på forebygging, har

regjeringen inngått en rammeavtale med Norges Røde Kors over tre år (2009-2011). Avtalen er på 34 mill. kroner pr år. Norges Røde Kors har en sentral rolle på dette feltet og arbeider aktivt med kapasitetsbygging i en rekke nasjonale foreninger gjennom det globale IFRC-nettverket. Som del av dette samarbeidet ble det holdt en internasjonal konferanse i mars 2009 med bred internasjonal deltakelse med støtte fra norske myndigheter.

Regjeringen legger i 2010 om det norske beredskapssystemet NOREPS slik at dette er tilpasset internasjonale regler for offentlige anskaffelser og det internasjonale beredskapssystemet. Samtidig flyttes nå beredskapslagre til regioner der katastrofene rammer for å være raskest mulig tilgjengelige.

Det er et mål for Norge å utvikle samarbeidet med pilotlandene Kina, Bangladesh, Vietnam og Cuba, som alle er gode på kriseberedskap og som vil kunne bidra regionalt til økt beredskap og forebygging. Arbeidet videreføres i 2011.

Norge er opptatt av å integrere kjønnsperspektivet i all bistands- og utviklingsinnsats og forutsetter at jenters og kvinners behov ivaretas på lik linje med gutters og menns i humanitære kriser.

Mål

- Bidra til å lindre nød og redde menneskeliv ved akutte naturkatastrofer
- Styrke den internasjonale beredskapen ved naturkatastrofer
- Bidra til å sette de humanitære konsekvensene av klima- og miljøendringene på den internasjonale dagsorden, bl.a. gjennom samarbeidet med FNs klimapanel om en egen spesialrapport
- Videreutvikle det bilaterale samarbeidet med Kina, Vietnam, Bangladesh og Cuba om forebygging og styrket nasjonale kriseberedskap med sikte på økt regional erfaringsutveksling og samarbeid
- Støtte globale tiltak som bidrar til å forebygge humanitære konsekvenser av naturkatastrofer, bl.a. bedre varslingsystemer og styrket nasjonal beredskap og responskapasitetøke, samt øke antallet samarbeidsavtaler med frivillige organisasjoner om forebygging og kriseberedskap

I tillegg til å støtte organisasjoner, prosjekter og tiltak som fremmer Norges satsningsområder, brukes midlene under posten til humanitær-politiske prosesser, inkludert bl.a. ulike konferanser,

seminarer og delegasjonsbesøk, både i og utenfor Norge.

Rapport 2009

Norge la i 2009 vekt på et styrket samarbeid med relevante FN-organisasjoner for å sikre et mest mulig raskt, fleksibelt og robust system for akutt nødhjelp, herunder en mest mulig effektiv bruk av FNs nødhjelpsfond (CERF) - hvor Norge er en av de største bidragsyterne. Norge bidro til å lindre akutt nød etter naturkatastrofer i Indonesia, Filippinene, Burkina Faso, Senegal, Kenya, Etiopia, Eritrea, Sudan og Somalia.

Det ble besluttet å legge om det norske beredskapssystemet for humanitære kriser (NOREPS) slik at dette i større grad er tilpasset det internasjonale systemet for beredskap ved naturkatastrofer og EØS-regelverket for offentlig innkjøp. Endringene trådte i kraft 1. juli 2010.

Norsk beredskap er ytterligere styrket gjennom et utvidet samarbeid med Direktoratet for samfunnsikkerhet og beredskap, som tar over viktige funksjoner knyttet til varsling av og respons på naturkatastrofer inkludert utsendelse av norske beredskapstyrker.

Det er gjort et betydelig arbeid for å følge opp St.meld.nr.9 (2007-2008) om norsk politikk for forebygging av humanitære katastrofer, bl.a. gjennom økt fokus på klimatilpasning og samarbeid med FNs klimapanel (IPCC) og Røde Kors-systemet. Norge har tatt initiativ til større oppmerksomhet rundt forebygging innenfor ulike giverefora.

Bilateralt innledet Norge et samarbeid med Kina om forebygging av humanitære kriser, blant annet gjennom kontakt mellom norske faginstanser, som Norges Geotekniske Institutt (NGI) og kinesiske fagmyndigheter, National Disaster Risk Reduction Center of China. Det er også innledet et samarbeid med Bangladesh, Vietnam og Cuba om forebygging. Målet er å videreutvikle nasjonale forebyggingsplaner og beredskapstiltak gjennom et samarbeid med norske fagmiljøer, men basert på landenes egne erfaringer, planer og behov. Det er også et mål å bidra til at disse landenes kompetanse kan komme til anvendelse i regionen gjennom utvidet sør-sør samarbeid. Det treårige samarbeidet som Norge og Vietnam inngikk i 2008 ble ført videre i 2009 og i form av direkte samarbeid mellom vietnamesiske og norske institusjoner. Forskning inngår i dette samarbeidet. Norge deltar aktivt i det internasjonale forebyggende arbeidet rettet mot naturkatastrofer. Fra norsk side er det lagt vekt på å se forebygging i nær sammen-

heng med bærekraftig forvaltning av naturressurser og utviklingsarbeid i bredere forstand. I tillegg til klimatilpasningstiltak støtter Norge oppbyggingen av robuste regionale, nasjonale og lokale varslings- og beredskapssystemer. Norge samarbeider med Asian Disaster Preparedness Centre i Bangkok, som spiller en ledende rolle på dette området i Asia.

Budsjett 2011

For 2011 foreslås bevilget 463 mill. kroner.

Post 71 Humanitær bistand, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Hovedprioriteringene for denne posten fremgår av St.meld. nr. 40 (2008-2009) *Norsk humanitær politikk*. Selv om humanitær innsats skiller seg grunnleggende fra øvrig politisk og bistandsmessig innsats gjennom sitt sterke fokus på assistanse til og beskyttelse av enkeltmennesker i nød, er det, også på grunn av krisenes sammensatte årsaker, viktig å se den humanitære innsatsen i sammenheng med den øvrige utenriks- og utviklingspolitikken. Regjeringen legger derfor vekt på å bidra til bedre samordning mellom humanitære og andre utenriks- og utviklingspolitiske tiltak. Å forebygge, respondere på og arbeide for gjenoppbygging av samfunn rammet av humanitære katastrofer stiller store krav til koordinering mellom ulike aktører og fagmiljøer. Det krever også et nært samarbeid med sivilt samfunn og en forståelse og engasjement i den norske opinionen. Det er en viktig begrunnelse for «den norske modellen», dvs. et tett samarbeid basert på klar rolledeling mellom norske myndigheter og de frivillige humanitære organisasjonene. En betydelig del av de norske humanitære midlene kanaliseres gjennom disse organisasjonene og deres lokale partnere.

Udemokratiske regimer og væpnede opprørsgrupper blokkerer fortsatt livreddende hjelp til millioner av sårbare medmennesker. Sammen med FN og likesinnede land vil Regjeringen at Norge skal arbeide for at sivilbefolkninger og nødstedte grupper får tilgang til hjelp. Komplekse og langvarige konflikter, som i Afghanistan, Somalia, Sudan og Den demokratiske republikken Kongo, krever omfattende og samordnet internasjonal innsats for å bistå ofrene, få slutt på konfliktene og forebygge nye lidelser. Et bredt internasjonalt humanitært engasjement med stater fra alle regioner er nødvendig for å få dette til.

FN har en sentral rolle i det internasjonale humanitære arbeidet, som normsetter, koordineringsorgan og aktør på det humanitære området. Sentrale FN-organisasjoner er FNs kontor for koordinering av humanitær bistand (OCHA), FNs høykommissær for flyktninger (UNHCR), FNs barnefond (UNICEF) og FNs matvareprogram (WFP). FNs nødhjelpsfond (CERF) sikrer at et minimum av økonomiske ressurser alltid er tilgjengelig for FNs nødhjelpskoordinator til å igangsette og videreføre livreddende operasjoner. Av økende betydning er også de humanitære fondene på landnivå, slik man har blant annet i Sudan og i DRC, men etter hvert også får i flere andre land.

Fem år etter at FN starter prosessen med humanitær reform, kan vi konstatere at samordningen på landnivå har blitt betraktelig bedre. Den såkalte klyngetilnærmingen har etablert seg som en fast praksis. De finansielle instrumentene har også gitt FNs nødhjelpskoordinator og de humanitære koordinatorene på landnivå økt gjennomslag. Det er likevel en utfordring for FN-systemet å leve opp til intensjonene, ikke minst i større naturkatastrofer, som jordskjelvet som rammet Haiti i januar 2010. Det er også nødvendig å ha en tett oppfølging av de humanitære landfondene, som mottar betydelige finansielle bidrag fra Norge. Norge bør derfor som giverland fortsette å være en kritisk støttespiller til FN. Norge er fra juli 2010 med i ledertroikaen i givergruppen for FNs kontor for koordinering av humanitær virksomhet (OCHA) og blir fra juli 2011-juli 2012 leder av givergruppen, et verv som innebærer tett kontakt med OCHA på strategisk nivå. Gjennom NORCAP, som driftes av Flyktningshjelpen, bidrar Norge med sekundært personell for å styrke FNs evne til å respondere raskt og adekvat på humanitære kriser.

Den internasjonale Røde Kors-bevegelsen, herunder Norges Røde Kors, er en sentral partner for Norge i det humanitære arbeidet. Gjennom sitt mandat for å beskytte og hjelpe mennesker i krig og konflikt, er Den internasjonale Røde Kors-komiteen (ICRC) en bærebjelke i det humanitære arbeidet. Den internasjonale Røde Kors- og Røde Halvmånebevegelsen er sentral i arbeidet for å styrke lokal og nasjonal kapasitet, samt støtte til humanitære arbeid.

I tillegg til FN-organisasjonene og Røde Kors-systemet er frivillige norske og internasjonale organisasjoner viktige kanaler for norsk humanitær bistand. Innsatsen dekker både støtte til umiddelbar nødhjelp, beskyttelse og assistanse til flyktninger og internt fordrevne i langvarige humani-

tære kriser og forebyggende tiltak. Prioriterte grupper er barn, kvinner og minoriteter.

Humanitær innsats er også et viktig bidrag til arbeidet med FNs tusenårsmål, i første rekke tusenårsmål én (fattigdomsreduksjon og matsikkerhet), to (utdanning), fire (barnedødelighet) og fem (mødredødelighet).

Det stilles stadig strengere krav til kvalitet og resultater i den humanitære innsatsen. Regjeringen vektlegger oppfølgingen av Riksrevisjonens forvaltningsrevisjon på dette området. Humanitær bistand gis ofte under tidspress, i en ustabil og uoversiktlig situasjon og til land og regioner med svake eller manglende institusjoner. Derfor står vi overfor mange risikofaktorer. Regjeringen tilstreber nulltoleranse mot korrupsjon i den humanitære bistanden. Det er nødvendig med større fokus på måloppnåelse, kvalitetskontroll og effektivitet. De som mottar norsk bistand møter i dag økte krav til resultatbasert budsjettering, oppfølging og rapportering.

Humanitær nedrustning og væpnet vold

Humanitær nedrustning vil fortsatt være et satsingsområde for regjeringen. Landminer, klaseammunisjon og illegal bruk og omsetning av håndvåpen utgjør et alvorlig humanitært problem i mange konflikt- og postkonfliktområder. FN anslår at væpnet vold dreper rundt 2000 mennesker per dag, og mange flere blir lemlestet for livet. Væpnet vold er et alvorlig humanitært og sikkerhetsmessig problem og hindrer utvikling, også utenfor krig og konflikt. Betydelig midler brukes i arbeidet på dette området, herunder rydding i felt av miner og klasevåpen, og støttet til dem som er rammet av disse våpnene. Innsatsen ses i sammenheng med tiltak under kap. 164, post 72 Utvikling og nedrustning.

Regjeringen har engasjert seg sterkt for et internasjonalt forbud mot klaseammunisjon på grunn av de humanitært uakseptable konsekvensene slike våpen har. Norge stod sentralt i arbeidet med å framforhandle Konvensjonen om klaseammunisjon, som ble åpnet for undertegning i Oslo 3.-4. desember 2008. Fra norsk side vil arbeidet med å sikre bredest mulig tilslutning til konvensjonen være en prioritert oppgave, sammen med støtte til ofre for klaseammunisjon og rydding av blindgjengere i felt. Norge skal fortsatt være en pådriver i det internasjonale arbeidet for å hindre nye ofre og hjelpe allerede rammede individer og samfunn.

Etter at Minekonvensjonen ble vedtatt i 1997, har bruken av landminer nærmest opphørt, og

humanitære lidelser avtatt i stort omfang. Konvensjonens andre tilsynskonferanse ble holdt i det minerammede landet Colombia i november 2009, med norsk presidentskap. Norge har presidentskapet for Minekonvensjonen fram til statspartsmøtet i slutten av 2010. En sentral oppgave er å sikre at de 156 statspartene oppfyller sine folkerettslige forpliktelser. Norge tilstreber en god balanse mellom nasjonalt eierskap i de rammede landene og internasjonalt samarbeid og assistanse.

Det finnes i dag ingen internasjonal avtale om forbud eller regulering av bruk av håndvåpen. Det pågår derimot flere relevante multilaterale prosesser, slik som FNs håndvåpenprogram, arbeidet i FN for å forhandle fram en internasjonal standard for handel med konvensjonelle våpen (Arms Trade Treaty-prosessen) og Genève-erklæringen om væpnet vold, hvor Norge sitter i kjernegruppen.

Sammenhengen mellom spredning og ukontrollert bruk av konvensjonelle våpen og mangel på utvikling er gjenstand for økt oppmerksomhet, også fra norsk side. Norge har sammen med UNDP tatt initiativ til at væpnet vold skal anerkjennes som et sentralt hinder for å nå tusenårsmålene om utvikling. Over 60 stater sluttet seg til dokumentet «Oslo Commitments» på konferansen om væpnet vold som ble arrangert av Norge og UNDP i Geneve 12. mai 2010. Dette dokumentet forplikter stater til å arbeide for at innsats for å forhindre og redusere væpnet vold skal inngå i sluttdokumentet fra høynivågjennomgangen av Tusenårsmålene under FNs 65. Generalforsamling.

Kjønns sensitiv humanitær innsats

Norge er opptatt av å integrere kjønnsperspektivet i all bistands- og utviklingsinnsats og forutsetter at jenters og kvinners behov ivaretas på lik linje med gutters og menns i humanitære kriser.

- Sikkerhetsrådsresolusjon 1325 slår fast at kvinner skal delta på like vilkår i beslutningsprosesser knyttet til konfliktløsning, fred og sikkerhet, og at barn og kvinner skal beskyttes mot seksualisert vold.
- Sikkerhetsrådsresolusjonene 1820 og 1888 behandler voldtekt på linje med andre våpen og metoder i krig og slår fast at seksuell vold kan være et våpen i krig og en forbrytelse mot menneskeheten. Overgrep skal straffeforfølges, men så langt er det bare et fåtall som er straffet. Det er behov for å styrke oppfølgingen av inter-

nasjonal rett på dette området samt styrket overvåking.

- Mangel på reproduktive helsetjenester rammer kvinner hardt i konfliktsituasjoner og slike tjenester må sikres som en del av bistanden.
- Kvinner må i langt større grad få innflytelse i det humanitære arbeidet. Det er et særlig satsingsområde for Norge å bidra til en mer balansert behovs- og rettighetsbasert innsats, hvor alle berørte grupper blir tatt med på råd.
- Norge krever av sine humanitære partnere at kjønnsaspektet integreres i alle norskstøttede tiltak.

Beskyttelse av sivile

Regjeringen vil fortsette å prioritere arbeidet for å sikre en bedre beskyttelse av mennesker på flukt. Dette henger nært sammen med arbeidet for å sikre politiske løsninger på ulike konflikter og må også ses i sammenheng med beskyttelsesdimensjonen av internasjonale fredsoperasjoner. Antallet internt fordrevne øker, mens antallet flyktninger som krysser landegrensener relativt sett går ned. Dette aktualiserer problemet med at internt fordrevne ikke er beskyttet av Flyktningkonvensjonen. Det er et mål for Norge å styrke beskyttelsen av internt fordrevne.

Å beskytte sivile mot vold og overgrep er en viktig del av den norske humanitære innsatsen. Krigførende parter manglende respekt for humanitærretten er foruroligende. Skillet mellom sivile og stridende utviskes. Sivilibefolkningen blir målet for væpnede grupper, statlige og ikke-statlige. Overgrep mot kvinner, barn og unge er en del av krigføringen. Norge vil fortsette å være pådriver for at humanitærretten respekteres og har blant annet startet en internasjonal prosess som, basert på erfaringer fra felt, fokuserer på hvordan internasjonal humanitærrett bør fortolkes og praktiseres i moderne konflikter for gi sivile den beskyttelse de har krav på, samt tiltak for å styrke den generelle respekten for humanitærretten blant krigførende parter og motvirke straffrihet for brudd på reglene. Målet er, gjennom en serie regionale konferanser i løpet av 2011, å oppnå enighet om konkrete anbefalinger og tiltak som kan styrke etterlevelsen av humanitærrettens regler om beskyttelse av sivile.

Barn og unge tvangsrekrutteres inn i væpnede opprørsbevegelser eller i den regulære hæren. Norge har vært en sentral aktør internasjonalt for beskyttelse av barns rettigheter i væpnet konflikt. Regjeringen vil fortsette arbeidet med gjennomføringen av Sikkerhetsrådets resolusjoner 1612 og

1882 om beskyttelse av barn i væpnet konflikt og rette søkelys på endrede konfliktmønstre og konsekvenser for barn og unge.

Land med store humanitære behov

Afghanistan

Den humanitære situasjonen i Afghanistan er fremdeles meget alvorlig. En krevende sikkerhetssituasjon, tørke, flom og begrenset humanitær tilgang er virkelighetsbildet i Afghanistan. Omtrent 276 000 er internt fordrevne og 2,8 millioner afghanere er flyktninger i regionen. Omtrent hver tredje afghaner lever med usikker matvaretilgang. Det er fremdeles behov for å synliggjøre behovet for et skille mellom aktivitetene til militære styrker, utviklingsaktører og humanitære organisasjoner.

Norge vil fortsette å bidra til at FN/OCHA har en tydelig koordinerende rolle på det humanitære området. Samtidig er det viktig å bygge kapasitet hos afghanske organisasjoner og styrke afghanske myndigheters evne til forebygging og responskapasitet på det humanitære feltet.

- Flyktninger. Hjelp flyktninger, både internt i Afghanistan og i nabolandene. Disse er spesielt utsatt og sårbare.
- Humanitær helseinnsats og førstehjelp. Styrking av lokal førstehjelpsinnset gjennom å utdanne frivillige førstehjelpere og medisinsk/ortopedisk assistanse til mine- og våpenskadde.
- Beskyttelse av sivile. Beskyttelse av sivile i områder med væpnet konflikt gjennom å styrke respekten for internasjonal humanitærrett og bidra til bedre humanitær tilgang.
- Humanitær nedrustning. Bidra til minerydding og støtte overlevende som har blitt skadet av eksplosiver.

Kvinners rettigheter, barn og unges spesielle behov vil gjennomgående bli lagt til grunn for Norges humanitære innsats i Afghanistan. Videre styrkes innsatsen for å samordne den humanitære innsatsen med den langsiktige bistanden gjennom et spesielt fokus på tidlig gjenoppbygging. Norge vil blant annet støtte et nødhjelpsfond (Emergency Relief Fund) administrert av OCHA som skal kunne svare på nye eller forverrede humanitære kriser i Afghanistan.

Burma

Det er fortsatt betydelige humanitære behov i Burma. Tilgangen til store deler av landet er

mangelfull. Til tross for dette er det mulig å jobbe innenfra Burma i betydelig omfang. Det er uklart om det planlagte valget vil få konsekvenser for den humanitære tilgangen. Bidrag til lokal kapasitetsbygging er en prioritert del av innsatsen.

Pakistan

Den humanitære situasjonen i nordvest-Pakistan var fremdeles alvorlig sommeren 2010. Selv om de største kamphandlingene var avsluttet på sensommeren 2009 var over en million pakistanere internt fordrevet. Hovedfokus i den militære kampanjen er flyttet til FATA regionen. Dette skaper nye fordrevne grupper. Humanitær tilgang er en utfordring som har blitt forsterket av angrep på humanitære aktører i Pakistan. De som returnerer til sine hjemsteder, finner ofte hus og hjem lagt i grus. Dette legger et stort press på områdene langs grensen mot Afghanistan, hvor om lag 1,7 millioner afghanske flyktninger allerede befinner seg. Norge vil følge situasjonen i Pakistan nøye også i 2011.

Sommeren 2010 opplevde man den verste flomkatastrofen i Pakistan på 80 år. Flommen har rammet store deler av landet. Områdene i Nordvest hvor den militære kampanjen sto på i 2009 er av de hardest rammede. De folkerike og mer velstående provinsene Punjab og Sindh er også hardt rammet. Millioner av mennesker er berørt av flommen. Hus og infrastruktur er ødelagt og store deler av avlinger og folks livsgrunnlag er vasket bort. Gjenoppbyggingskostnadene vil være enorme og behovet for humanitær og langsiktig bistand vil være stort i årene som kommer.

Det palestinske området

Palestinere i Det palestinske området fortsetter å oppleve hva OCHA beskriver som en verdighetskrise; forverrede boforhold, vedvarende frarøvelse av grunnleggende menneskerettigheter og avhengighet av internasjonal bistand. Nesten 40 pst. av det palestinske folk opplever matvareusikkerhet. 90 pst. av vanntilførsel til Gazas befolkning er etter WHO-standarder uforsvarlig som drikkevann. På Vestbredden har ca. 10 pst. av befolkningen ikke vanntilførsel. Vesentlige ettervirkninger av militæroperasjoner og den generelle vanskelige situasjon i Gaza har forsårsaket betydelig behov for psyko-sosial støtte.

Israels «Cast lead» operasjon i Gaza som endte i januar 2009 etterlot flere tusen mennesker hjemløse. Israelske restriksjoner hva gjelder bevegelse

av mennesker og materialer inn og ut av Gaza fortsetter å hindre økonomisk utvikling. På Vestbredden er det noe større grad av bevegelsesfrihet men restriksjoner er likevel til stort hinder for palestiner i deres daglige virke og hindrer pasienters tilgang til medisinsk personell og helsefasiliteter, spesielt sykehus i Øst-Jerusalem. Befolkningen i Gaza, Øst-Jerusalem og Vest-bredden, inkludert personer som bor i områder nær israelske bosetninger og muren, er identifisert som prioriterte grupper med særskilt behov for humanitær assistanse og beskyttelse. Norge viderefører støtten til FN (inkludert økt støtte til UNRWA Gaza), ICRC og til norske humanitære organisasjoner som har tilstedeværelse og komparative fortrinn i Det palestinske området. Norge bidrar også gjennom utsendt personell og finansiell støtte til Temporary International Presence in Hebron (TIPH).

Sudan

Sudan har gjennom flere år vært den største humanitære operasjonen koordinert av FN. Norge er en viktig bidragsyter der vel 40% av midlene går til det humanitære landfondet for Sudan (CHF) og det øvrige til ulike programmer gjennom fem NGOer, Røde-Kors bevegelsen og FN. Konflikten i Darfur og situasjonen etter borgerkrigen mellom nord og sør gjør at Sudan fremdeles har verdens største populasjon av internt fordrevne. Etter fredsavtalen i 2005 vendte vel to millioner flyktninger tilbake til Sør-Sudan, men til områder med svært begrensede ressurser. Situasjonen i sør er ytterligere forverret av tørken med matvarehjelp til 4.3 millioner mennesker – halvparten av befolkningen i sør. Kombinasjonen av ressursmangel og økt konfliktnivå har ført til nye grupper internt fordrevne der hovedandelen er kvinner og barn. Utviklingen gir grunn til bekymring. Ytterligere destabilisering kan sette hele fredsprosessen i fare og føre til ytterligere humanitære behov. Norge planlegger derfor med en humanitær beredskap for å kunne respondere dersom den humanitære krisen i sør fortsetter i 2011. I tillegg videreføres tiltak innen minerydning, helsetilbud, juridisk bistand og øvrig assistanse for hjemvendte flyktninger og øvrige sårbare grupper. Situasjonen i Darfur er labil og det har vært kamphandlinger mellom myndighetene og opprørsstyrkene i enkelte områder. Over to millioner internflyktninger befinner seg fremdeles i leirer. De humanitære behovene i Darfur er store, det samme er behovet for beskyttelse mot overgrep. I enkelte områder er det mulig for å starte tidlig gjenoppbyggingstiltak, men hoved-

trekket er likevel at sikkerhetssituasjonen setter begrensninger for langsiktig bistand.

Somalia

Den humanitære situasjonen er prekær på grunn av de vedvarende konfliktene i landet, samt utbredt tørke. Norges bistand konsentreres i all hovedsak til Sør- og Sentral-Somalia. Noe humanitær støtte går også til Puntland og Somaliland. Norge vil også følge situasjonen for somaliske flyktninger i Kenya. Hovedsatsingen er innen vann og sanitær, husly, matvare/matsikkerhet, helse og utdanning. Støtten kanaliseres gjennom FN, norske og internasjonale organisasjoner og ICRC. Koordineringsvilje og tilstedeværelse i felt tillegges vekt ved tildelinger. Norge skal være en synlig og tydelig forsvarer av behovet for å sikre at humanitære organisasjoner får full tilgang i Somalia, noe som har vært et stort problem grunnet fare for væpnede overfall og plyndring.

Den demokratiske republikken Kongo

Overgrepene mot sivilbefolkningen fra væpnede grupper og regjeringshæren fortsetter og fører mange mennesker på flukt, særlig i Øst-Kongo. De fleste er internt fordrevne innenfor Kongos grenser, men noen har også søkt tilflukt i nabolandene. Spenningen er spesielt stor i Nord- og Sør-Kivu og Orientale-provinsen. Det er stor mangel på mat, helsetjenester og rent vann. Særlig alvorlig er utbredelsen av seksualisert vold mot kvinner og rekrutteringen av barnesoldater. Manglende rettssikkerhet er en viktig grunn til at overgrepene kan fortsette. De nord-østlige Uélé-provinsene har opplevd humanitær krise og økt flyktningestrøm på grunn av Lords Resistance Armys herjinger.

Mål og forventete resultater

Regjeringens mål for den humanitære bistanden fremgår av St. meld. 40 (2008-2009) *Norsk humanitær politikk*.

Norge skal være blant de ledende politiske og finansielle partnerne i den humanitære innsatsen og bidra til at det internasjonale samfunnet står best mulig rustet til å møte framtidens utfordringer. Vårt hovedfokus er rask, fleksibel og effektiv respons for å kunne møte skiftende humanitære behov, både i akutte og langvarige kriser.

For 2011 foreslås det at Norge skal bidra til å:

- Gi mennesker i nød beskyttelse og assistanse ved hjelp av FN, Røde Kors-bevegelsen og fri-

villige organisasjoner, basert på prinsippene om humanitet, nøytralitet, upartiskhet og uavhengighet

- Yte humanitær bistand basert på menneskers grunnleggende rettigheter og akutte behov. Særlig sårbare grupper, slik som flyktninger og internt fordrevne vil ha høy prioritet. Norge vil støtte opp om tiltak for å styrke kvaliteten på gode behovsanalyser, koordinert bistand og humanitære appeller, i tråd med FNs humanitære reform
- Sikre solid finansiering av den humanitære innsatsen gjennom store uøremerkede bidrag til FNs humanitære organisasjoner og fond, fortrinnsvis tidlig på budsjettåret, og gjennom en god og effektiv forvaltning av humanitære tilskudd til Røde Kors og de frivillige humanitære organisasjonene.
- Øke fokus på behovet for beskyttelse av sivile, gjennom forsvar for det humanitære rom, gjennom respekt for gjeldende retningslinjer for humanitær-militært samvirke, og ved at FNs fredsbevarende operasjoner settes i stand til å håndheve mandatene til å beskytte sivile i konfliktsituasjoner.
- Ruste det internasjonale samfunnet til å møte fremtidens globale humanitære utfordringer gjennom et norsk ledelsesengasjement i giverlandsgruppen for OCHA, utvidelse av gruppen land og aktører på det humanitære området, økt satsing på forskning og større fokus på nye humanitære utfordringer. Særlig viktig vil det være å forberede seg på konsekvensene av endringer i det globale klimaet.
- Fremme humanitær nedrustning på den internasjonale agendaen for å bedre den humanitære situasjonen i rammede land og for å styrke internasjonal humanitærrett innenfor relevante områder.
- Delta aktivt i internasjonale prosesser om væpnet vold og håndvåpen, basert på at det er realitetene i felt som gir retning for norsk innsats.
- Støtte rammede land så de i samsvar med nasjonale planer kan bekjempe og redusere væpnet vold og overholde sine konvensjonsforpliktelser i henhold til Minekonvensjonen og Konvensjonen om klaseammunisjon.

I tillegg til å støtte organisasjoner, prosjekter og tiltak som fremmer Norges satsningsområder, brukes midlene under posten humanitær-politiske prosesser, inkludert bl.a. ulike konferanser, seminarer og delegasjonsbesøk, både i og utenfor Norge.

Rapport 2009

Norsk humanitær bistand har bidratt til å redde liv og lindre nød i mange naturkatastrofer og konflikter i 2009. Norge verken kan eller bør gå like sterkt inn i alle kriser. Hovedkriterium for valg av innsatsområder har vært større akutte kriser, og områder der Norge i lengre tid har hatt et humanitært engasjement, bl.a., Sudan, Somalia, Det palestinske området, DRC, Sri Lanka, Colombia og Afghanistan.

Norges Røde Kors var i 2009 største mottaker blant de norske frivillige organisasjonene med 344 mill. kroner over denne bevilgningen (16 pst.). Dette inkluderer den omfattende støtten til det internasjonale Røde Kors-systemet, som kanaliseres gjennom Norges Røde Kors.

FNs høykommissær for flyktninger (UNHCR) mottok ca 400 mill. kroner fra Norge i 2009. Av dette var kjernebidraget 290 mill. kroner, dekket over kap.170, post 74 (240 mill. kroner) og kap 163, post 71 (50 mill. kroner).

FNs nødhjelpsfond, CERF, mottok 300 mill. kroner. Det gjorde Norge til fondets femte største giver i 2009. En tredjedel av fondet er øremerket underfinansierte kriser. For Norge er bidrag til CERF den viktigste kanalen for finansiering av såkalt «glemte» kriser.

Humanitære reformtiltak

Det har siden 2005 vært gjort betydelige fremskritt i å effektivisere og reformere FNs evne til forebygging og respons. Resultatet er en styrking av FNs kontor for samordning av humanitær innsats (OCHA), etablering av FNs nødhjelpsfond (CERF) og humanitære landfond, etablering av sektoransvarlige arbeidslag («clusters») hvor nasjonale myndigheter, FNs organisasjoner og ikke-statlige organisasjoner samordner sin innsats, samt utvikling av et bedre og mer likeverdig partnerskap mellom FN og frivillige organisasjoner. Målet er å gjøre internasjonalt humanitært arbeid raskere, mer forutsigbart og effektivt. Humanitær reform har blitt en integrert del av måten den humanitære innsatsen drives på, men det er fortsatt behov for økt konsolidering, samt styrking av FNs koordinerende evne i årene som kommer.

Beskytte humanitære grunnprinsipper og det humanitære rom

Beskyttelse av humanitære grunnprinsipper og tilgang for humanitære organisasjoner har vært et

høyt profilert tema i norske innlegg i internasjonale organisasjoner, ikke minst FN og Røde Kors bevegelsen. Spesielt viktig har det vært å sikre at FN i fredsoperasjoner har mandat, kapasitet og kompetanse til sikre beskyttelse av sivile. Gjennomgående er operasjonene i dag en del av en bredere fredsbyggende innsats. Derfor må de være flerdimensjonale med innsats på et bredt område. Dette forutsetter en helhetlig og integrert tilnærming med krav til samarbeid og koordinering mellom alle aktører i felt. Det flerdimensjonale innebærer at de sivile komponentene i operasjonene blir stadig viktigere. Norge har i økende grad bidratt til å støtte FNs fredsoperasjoner på sivil side, bl.a. gjennom deltakelse med politi og menneskerettighetsovervåkere, og støtte til kapasitetsbygging, særlig i afrikanske land. Den humanitære innsatsen forutsetter at de humanitære organisasjonene oppfattes som nøytrale og uavhengige. Det krever en klar og tydelig rolledeling mellom ulike innsatser; humanitært, utviklingspolitisk og militært. FNs retningslinjer på området er styrende for norsk engasjement i integrerte operasjoner. Norge har advart mot tendenser til sammenblanding av sivile og militære roller i integrerte operasjoner, noe som erfaringsmessig kan bidra til å true de humanitære organisasjonenes legitimitet og tilgang til sårbare grupper. Det har også vært viktig å finne en god balanse mellom de humanitære aktørenes sikkerhet på den ene siden og behovet for tilstedeværelse på den annen side.

Norge hadde i 2009 formannskapet i givergruppen for Den internasjonale Røde Kors-komiteen (ICRC).

Kjønnsstilpasset humanitær innsats

Som giver krever Utenriksdepartementet at alle prosjekter som støttes skal integrere kjønnspektivet i planlegging, gjennomføring og rapportering. Det ble i 2009 tatt initiativ til en gjennomgang av norske organisasjoners kjønnspektiv i humanitær innsats. Støtte ble gitt til målrettede tiltak for å styrke kjønnspektivet i organisasjonene. Norge er pådriver for å styrke kjønnspektivet også innen FN-ledet humanitær innsats, bl.a. gjennom støtte til styrkebrønnen GenCap som sender eksperter på kvinners rettigheter og likestilling til forskjellige FN-organisasjoner i humanitære situasjoner.

Norge har som del av oppfølgingen av Sikkerhetsrådsresolusjon 1820 (2008) og 1888 (2009) støttet «UN Action against sexual violence in conflict», både det globale fondet og deres innsats i

DR Kongo. En egen likestillingsrådgiver har bidratt til utarbeidelse av en helhetlig strategi for bekjempelse av seksualisert vold i Øst-Kongo som både FN og myndighetene har sluttet seg til. Arbeidet med å bekjempe den utbredte seksuelle volden mot jenter og kvinner i de østlige delene av DR Kongo ble også prioritert gjennom støtte til medisinsk og psykososial behandling av de overlevende samt vekt på rehabilitering.

Humanitær nedrustning og væpnet vold

Norge tok i 2006 initiativet til å starte en internasjonal prosess for et forbud mot klaseammunisjon. Prosessen ledet i 2008 fram til Konvensjonen om klaseammunisjon. Innsatsen i 2009 ble konsentrert om å sikre rask ikrafttredelse. For å fremme universalisering og effektiv implementering av konvensjonen deltok Norge aktivt på og bidro med støtte til globale og regionale konferanser i løpet av året. Ved utgangen av 2009 hadde 104 stater undertegnet konvensjonen, og 26 av disse hadde også ratifisert den. Norge ledet Minekonvensjonens andre tilsynskonferanse i 2009. Det norske presidentskapet fokuserte på konvensjonens humanitære målsettinger, inkludert bistand til ofre og overlevende.

Minekonvensjonen og Konvensjonen om klaseammunisjon viser hva vi oppnår når feltkunnskap og normutvikling arbeider sammen. Tilskuddsmidler har blitt brukt strategisk for å sikre en gjensidig forsterkning. Dette gjelder også arbeidet med reduksjon og forebygging av væpnet vold. Væpnet vold – forstått som bruk eller trussel om bruk av våpen – er en voksende global utfordring som truer grunnleggende menneskerettigheter, liv og helse. Det ble slått fast i en rapport fra FNs Generalsekretær i 2009 at væpnet vold er et av de mest alvorlige hindre for å nå Tusenårsmålene om utvikling.

Sentrale geografiske områder

Afghanistan

Norge ga betydelige politiske og økonomiske bidrag til humanitær koordinering, flyktninger, helse, mine/klaserydding og menneskerettigheter i 2009. Den humanitære krisen i Afghanistan ble forverret i 2009. Den norske støtten på 120 mill. kroner når frem til nødlidende der våre partnere har tilgang og gir beskyttelse til sivile i en intensivert konflikt. I 2009 var følgende utviklings-trekk:

- Kamphandlingene førte til at sivile tap økte med 14 pst. i 2009 til 2412⁶. I 60 pst. av landet

- ble den humanitære tilgangen redusert til et minimum på grunn av sikkerhetssituasjonen
- Norsk støtte var fokusert innen sektorer og på aktører som på tross av mindre humanitært rom når frem med hjelpen der de jobber (Røde Kors)
 - FNs humanitære appell har vært et viktig styringsdokument
 - Den humanitære porteføljen ble konsolidert og effektivisert i tråd med St.meld. nr. 40. Norsk humanitær politikk. Hovedsatsingene var: flyktninger, humanitær nedrustning, forebyggende helse og MR

Afghanistan er i en kompleks og vedvarende humanitær krise. Befolkningen er rammet av tørke, flom og jordskjelv samtidig som den væpnede konflikten intensiveres og utvides geografisk. Hjelpearbeider har blitt offer for drap og angrep, noe som har gjort den humanitære innsatsen mer krevende og umulig i deler av landet.

Humanitærpolitisk har man prioritert støtte til; flyktninger/internt fordrevne, humanitær nedrustning, forebyggende helse (lokal nødhjelpsrespons gjennom Røde Kors) og menneskerettigheter. Det har vært nedlagt betydelig arbeid for å fremme norsk politikk om sivilt-militært skille både nasjonalt og internasjonalt. I 2009 ble det utbetalt 120 mill. kroner i humanitær bistand. Dette gjør Norge til det 5. største humanitære giverlandet i Afghanistan. Støtten er vesentlig lavere enn i 2008 på grunn av omleggingen fra humanitær til mer langsiktig bistand. Målet har vært å effektivisere bistanden gjennom færre og mer strategiske bidrag/prosjekter i tråd med St.meld. nr. 40 Norsk humanitær politikk.

Burma

Den humanitære tilgangen i deltaet er blitt betydelig bedre. Treparsamarbeidet mellom myndighetene, ASEAN og FN, som ble etablert etter syklonen Nargis, bidro til å skape et humanitært rom. Organisasjoner har fått anledning til å etablere seg med utgangspunkt i Deltaet.

Pakistan

Norge gav en støtte på 148 mill. kroner til nødhjelpsrespons for de internt fordrevne i Khyber Pakthunkhwa, en folkeforflytning som på det meste omfattet 3 millioner mennesker. Støtten

gikk hovedsaklig via FNs humanitære responsplan. Tiltakene var rettet inn mot helse, vann og sanitær, utdanning, koordinering, leirdrift og beskyttelse av sivile gjennom ICRC. Innsatsen avverget en større humanitær katastrofe og ble i løpet av året dreid inn mot tidlig gjenoppbygging av ødelagte lokal samfunn. Norge var en av de største giverne.

Irak

Den humanitære situasjonen i Irak er i en overgangsfase. Tendensen er at sikkerhetssituasjonen over de siste år har forbedret seg. Selv om det er en positiv trend forble situasjonen ustabil. Det var fremdeles angrep på minoritetsgrupper som drev mennesker på flukt og det var mangel på tilgang til husly, vann, utdanning og helsetjenester som fremdeles krevet en humanitær respons. Norge kanaliserte primært sin støtte til ICRC, FN og noen få norske frivillige organisasjoner. Grunnet den overgangsfasen Irak befinner seg i forventes det en reduksjon i norsk humanitær støtte i 2011.

Den demokratiske republikken Kongo

I løpet av 2009 var det pågående militæroperasjoner i Øst-Kongo som førte til store folkeforflytninger. Om lag to millioner var fremdeles internt fordrevne ved utgangen av året. Samtidig ble noen områder mer stabile og en million tidligere fordrevne returnerte. I tillegg til å fremme den FN koordinerte nødhjelpsinnnsatsen støttet Norge flere organisasjoner som jobber med internt fordrevne, reintegrering av barnesoldater og tiltak mot seksualisert vold.

Sudan

I 2009 var Sudan det største mottakerlandet for norske humanitære støtte. Det ble utbetalt 205 mill. kroner under denne posten til fond og programmer gjennom FN, landfondet (CHF), NGO-er og Røde Kors bevegelsen. Grunnet tørken måtte den humanitære støtten økes til Sør-Sudan og tilsvarende reduseres i nord/Darfur. Matusikkerheten i sør ble stadig forverret og ved slutten av året rapporterte WFP at halvparten av befolkningen var helt/delvis avhengig av matvareutlevering. Voldsepisodene i sør var også den verste siden undertegning av fredsavtalen i 2005. Lokale konflikter resulterte i drap på over 2500 sivile og ytterligere 300 000 drevet på flukt. I Darfur var det en nedgang i antall kamphandlinger mellom myn-

⁶ UNAMA, Afghanistan. Annual report on protection of civilians in armed conflict, 2009 – Januar 2010.

dighetene og opprørsstyrkene. Likevel skaper den økende lovløsheten problemer for befolkningen og er det største hindret for utvikling. Tilgang for humanitære hjelpearbeidere har blitt stadig vanskeligere. Ran og kidnapping av flere hjelpearbeidere førte til redusert bistand til rurale områder. I mars 2009 utviste myndighetenes 13 internasjonale og 3 nasjonale humanitære organisasjoner fra nord/Darfur som førte til at flere programmer måtte innstilles. En del ble kompensert ved økning i programstøtte gjennom FN og myndighetene, men omfanget og kvaliteten på flere programmet ble merkbart redusert. Særlig gikk det ut over beskyttelse av sivile og fremme av menneskerettigheter. Begrenset tilgang har også redusert muligheten til å overvåke omfang av overgrep mot sivilbefolkningen. Den internasjonale strafferettsdomstolen (ICC) fastslo i sitt innlegg til Sikkerhetsrådet 4 desember 2009 at overgrep inkludert voldtekt og bombing av landsbyer med sivilbefolkning fremdeles pågår i Darfur.

Det palestinske området

Norge bidro til å gi livsnødvendig nødhjelp til palestinske flyktninger gjennom UNRWA. Den norske humanitære bistanden ble kanalisert gjennom FN-systemet, ICRC og norske humanitære organisasjoner. Fra norsk side ble det prioritert å styrke de palestinske helseinstitusjonene, herunder det palestinske kreftsykehuset i Øst-Jerusalem, jordmortjenester på Vestbredden og medisinsk nødhjelp til sykehus i Gaza. ICRCs viktige innsats ble også prioritert.

Afrikas Horn

Afrikas horn var i 2009 preget av tørke og dårlig matsikkerhet. Norge bidro gjennom FN og norske organisasjoner til å avhjelpe sult i Kenya, Ethiopia, Eritrea og Somalia. I Somalia ble situasjonen forverret ved borgerkrigsliknende tilstander og angrep på og plyndring av humanitære operasjoner. Det er nå svært utrygt og vanskelig å drive humanitær bistand i Somalia.

Sri Lanka

I 2009 gikk krigen på Sri Lanka inn i slutfasen, med store sivile tap som resultat og en dramatisk humanitær situasjon med nesten 300.000 internt fordrevne. Den humanitære nødhjelpen ble derfor trappet kraftig opp i 2009. Motstand fra regjeringen skapte store problemer med tilgang til de internt fordrevne.

Budsjett 2011

For 2011 foreslås bevilget 2 115,6 mill. kroner.

Post 72 Menneskerettigheter, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

I en rekke land krenkes menneskerettighetene uten at dette får noen form for konsekvenser eller oppfølging – hverken overfor de ansvarlige eller overfor ofrene. Det er bred enighet om at arbeidet ble satt tilbake som en konsekvens av at kampen mot terror delvis ble ført uten respekt for etablerte normer. Også finanskrisen har bidratt negativt ved å svekke grunnlaget for utvikling, fattigdomsbekjempelse og styrking av landenes styresett. Samtidig er fattige menneskers sårbarhet ofte økt som et resultat av den vanskelige økonomiske situasjonen. Dette er forhold som reduserer statenes evne til å oppfylle sine menneskerettighetsforpliktelser. Samtidig har land og regioner med store menneskerettighetsutfordringer økt sin innflytelse og bidratt til å skape nye utfordringer for det normative klima i FN.

Det sammensatte bildet forsterker behovet for å se innsatsen for menneskerettighetene i nær sammenheng med den øvrige utenriks- og utviklingspolitikken, som fremhevet både i St.meld. nr. 15 (2008-2009) *Interesser, ansvar og muligheter* og i St.meld. nr. 13 *Klima, konflikt og kapital* og under Stortingets behandling av disse.

Det er et viktig folkerettslig, etisk og humanitært anliggende å arbeide for at menneskerettighetene etterlevs. Samtidig er arbeid for menneskerettigheter og rettsstatsprinsipper et bidrag til en stabil internasjonal rettsorden. De senere år er rammeverket utvidet blant annet med internasjonale konvensjoner for beskyttelse av mennesker med nedsatt funksjonsevne, mot tvungne forsvinninger og konvensjoner som styrker beskyttelsen av de rettighetene som tidligere er etablert. Utviklingen på det normative plan uttrykker en generell anerkjennelse av prinsippene om at individet er bærer av rettigheter – og at legitim statlig maktutøvelse hviler på respekt for disse rettighetene.

Norge er medlem i FNs menneskerettighetsråd i perioden 2009-2012 og Vestgruppens medlem av Rådets byrå i 2010 og første halvdel av 2011. Å bevare og styrke det internasjonale systemet for beskyttelse av menneskerettighetene, inkludert Rådet, vil fortsatt være et sentralt mål for Norge i medlemskapsperioden. Norges lederskap i arbeidet med beskyttelse av menneskerettighetsforkjempere og næringslivets menneske-

rettighetsansvar videreføres og arbeidet med ytringsfrihet, likestilling og urfolk vil fortsatt bli prioritert. Rådets gjennomgang av menneskerettighetssituasjonen i alle land, landhøringene eller *Universal Periodic Review*, har vist seg å bli et viktig verktøy og Norge skal fortsatt være en aktiv deltaker under høringene i Geneve og bruke anbefalingene som ledd i arbeidet med å fremme menneskerettighetene overfor enkeltland. Medlemskapet bidrar til å synliggjøre Norges menneskerettighetsprofil både nasjonalt og internasjonalt og vil også bidra til å øke forventningene om en aktiv menneskerettighetspolitikk.

Vår innsats har som siktemål å bidra til å lukke gapet mellom normene og virkeligheten. Tiltakene som skal dekket over posten, skal derfor rettes mot å styrke gjennomføringen av menneskerettighetsbeskyttelsen på utvalgte områder. De prioriterte områdene for denne innsatsen vil først og fremst være menneskerettighetsforkjempere, ytringsfrihet, urfolks situasjon, ikke-diskriminering, likestilling, barns rettigheter, arbeid mot straffefrihet, tortur, dødsstraff og arbeidet for å følge opp menneskerettighetsdialogene Norge har med Kina, Indonesia og Vietnam. Deler av norsk innsats knyttet til styrking av demokratisk utvikling og til næringslivets forhold til menneskerettighetene dekket også over denne posten.

Menneskerettighetsforkjempere arbeider for å styrke beskyttelsen og realiseringen av menneskerettighetene og er sentrale i arbeidet med å dokumentere, informere om og påpeke brudd på statenes plikt til å fremme og respektere disse rettighetene. Menneskerettighetsforkjempere kan bla være advokater, journalister, forfattere, demokratiaktivister, fagforeningsledere, lærere eller forkjempere for lesbiske og homofiles rettigheter, forkjempere for religionsfrihet og religiøse minoriteters rettigheter. Deres innsats setter dem ofte i en utsatt situasjon og Norge har i lengre tid vært engasjert i tiltak for å støtte og verne menneskerettighetsforkjemperne. Menneskerettighetsforkjempere representerer ofte lokale krefter som arbeider for endringer innenfor sitt nærmiljø og de representerer helt nødvendige stemmer i et levende og stabilt demokrati. De bidrar til å styrke lokal deltakelse og øke inkluderingen av sårbare og marginaliserte grupper. Støtte til lokale frivillige organisasjoner og sivilt samfunn er derfor en effektiv måte å fremme menneskerettighetsarbeidet på.

Norge lanserte i 2008 et ytringsfrihetsinitiativ for å styrke ytringsfrihet og uavhengige medier. Arbeidet videreføres ved å styrke mediene rettslig og faglig, ved å bidra til tilgjengelighet og samti-

dig styrke profesjonalitet, eierskap og lover som fremmer ytringsfrihet. Innsats for å styrke sikkerhet for journalister med spesielt søkelys på medier i konfliktområder og truede/svake demokratier prioriteres. Dialog med land med stor muslimsk befolkning og samarbeidsprosjekter i etterkant av Den globale intermediedialogen og karikaturstriden videreføres. Sentrale norske og internasjonale ytringsfrihets- og medieorganisasjoner er samarbeidspartnere.

I en rekke land utsettes lesbiske, homofile, bifile og transpersoner (LHBT) for kriminalisering og diskriminering, trakassering og voldelige overgrep. Arbeidet med LHBT er prioritert i regjeringens *Handlingsplan for kvinners rettigheter og likestilling i utviklingssamarbeidet (2007 – 2009)*. Hovedformålet med arbeidet på dette feltet er å bidra til at stater avkriminaliserer homofil praksis og treffer tiltak for å bekjempe vold og diskriminering på grunn av seksuell orientering og kjønnsidentitet. I tråd med Norges innsats for menneskerettighetsforkjempere anerkjenner vi også LHBT-aktivister som arbeider mot diskriminering og for sine rettigheter som menneskerettighetsforkjempere.

FNs Barnekonvensjon og dens prinsipper om barnets beste, ikke-diskriminering, overlevelse og utvikling samt deltakelse vil være førende for Norges rolle multilateralt og på landnivå. Det vil bli lagt særlig vekt på en helhetlig tilnærming i arbeidet med oppfølging av FN studien om vold mot barn og arbeidet med barn i væpnet konflikt. Norge vil være en sentral bidragsyter til FNs Specialrapportør for vold mot barn.

Norge arbeider aktivt mot dødsstraff og tar opp spørsmålet bilateralt med en rekke land. I årets Generalforsamling i FN inngår Norge i en kjernegruppe i dette arbeidet. Innsatsen mot dødsstraff vil videreføres. Norge har også gjennom flere år vært bidragsyter til det internasjonale arbeidet mot tortur, både på forebyggingssiden og i forhold til rehabilitering og traumebehandling. De siste års tilbakeslag på dette feltet øker behovet for å styrke innsatsen. Videre har Norge de senere år styrket sin innsats mot straffefrihet og for å øke staters evne til å håndtere folkemord og andre former for grove og systematiske overgrep. Arbeidet skal bidra til å styrke rettsstatsinstitusjoner, sikre anerkjennelse for ofrenes erfaringer og legge grunnlag for økt ansvarlighet fra myndighetenes side.

Menneskerettighetsdialogene med Kina, Indonesia og Vietnam er et viktig ledd i Norges menneskerettighetsarbeid. En viktig målsetting med MR-dialogene er å bidra til å styrke gjennomførin-

gen av det internasjonale rammeverket for menneskerettighetene som landene har forpliktet seg til. Samarbeid mellom norske eksperter, myndighetspersoner og representanter for sivilt samfunn og deres motparter i dialoglandene står sentralt i dette arbeidet. Arbeidet med dialogene og samarbeidsprosjekter mellom norske organisasjoner/institusjoner og organisasjoner/institusjoner i dialoglandene vil bli videreført.

Utviklingssamarbeidet skal rettes slik at det bidrar til å styrke samarbeidslandenes evne til å gjennomføre sine menneskerettsforpliktelser. For å bidra til en vektlegging av menneskerettighetene i dette arbeidet, vil enkelte målrettede tiltak for å styrke arbeidet på landnivå bli støttet over denne delen av budsjettet.

Internasjonalt arbeid vedrørende næringslivets samfunnsansvar med vekt på deres ansvar for å respektere menneskerettighetene, vil bli støttet også i 2011. Norge leder forhandlingene i FNs Menneskerettsråd om resolusjonen for mandatet for FNs spesialrepresentant for næringslivet og menneskerettigheter. Ny resolusjon skal vedtas i juni 2011 da Rådet skal behandle spesialrepresentants rapport og mandatet skal fornyes.

Extractive Industries Transparency Initiative (EITI) er et initiativ som tar sikte på å fremme åpenhet om inntektsstrømmene fra petroleums- og gruveindustriene. Norges er vertskap for EITIs sekretariat. Støtte til EITI-sekretariatet prioriteres. Også arbeidet knyttet til Voluntary Principles on Security and Human Rights vil bli videreført. Dette er et frivillig initiativ der stater, utvinningsselskaper og frivillige organisasjoner sammen arbeider for at sikkerhetsvakter respekterer menneskerettighetene.

Norge var i 2009 den fjerde største frivillige giver til FNs Høykommissær for menneskerettigheter (OHCHR). Store deler av støtten ble gitt i form av et ikke-øremerket kjernebidrag. I en tid der fokuset på landsituasjoner i stadig økende grad gjøres til gjenstand for politisering, vil Høykommissærens innsats i utsatte land være av stadig større betydning. Både Høykommissærens rolle som sekretariat for konvensjonsorganene og Spesialrapportørene og arbeidet gjennom egne landkontor og gjennom faglig støtte til andre deler av FN-apparatet, anses som svært viktige bidrag til det internasjonale arbeidet for å sikre at menneskerettighetene gjennomføres på lokalt og nasjonalt plan. Den norske støtten til Høykommissæren vil derfor videreføres. Som del av denne foreslås den direkte støtten til tre av FNs spesialrapportører for hhv. menneskerettighetsforsva-

rere, MR og terrorisme og næringslivets menneskerettsansvar videreført.

En avsetning for utvalgte ambassaders arbeid med menneskerettighetene ble innført som en prøveordning i 2008. Hensikten er å styrke ambassadenes arbeid på feltet og gi dem en bredere plattform for kontakt og samarbeid med lokale menneskerettsorganisasjoner. Ordningen vil bli videreført og vurdert utvidet til å omfatte flere ambassader.

Arbeidet for menneskerettigheter er nært knyttet til tiltak for å fremme demokratisk styresett. I den norske innsatsen for demokratibyggning og demokratifremme er det interstatlige instituttet International IDEA en viktig samarbeidspartner. Norge bidrar både med kjernebidrag og støtte til tiltak på felter som konstitusjonsutvikling, kvinnelig deltakelse i beslutningsprosesser og kompetanseutvikling i en rekke land. Samarbeidet med Indonesia om finansiering og kunnskapsstøtte til det nyetablerte Institute of Peace and Democracy på Bali er et initiativ som vil kunne få relevans for demokratiutvikling i Sørøst Asia.

I tillegg til å støtte organisasjoner, prosjekter og tiltak som fremmer Norges satsningsområder, brukes midlene under posten bl.a. til ulike konferanser, seminarer og delegasjonsbesøk i regi av Utenriksdepartementet, både i og utenfor Norge.

Støtte til tiltak for menneskerettighetene gis ofte til mindre, lokale aktører som arbeider i land og regioner med svake eller manglende institusjoner. Det legges et stort arbeid ned i å finne solide og stabile samarbeidsorganisasjoner. Samtidig arbeider aktørene ofte i konfliktsituasjoner og land preget av straffefrihet – under sterkt press og uten beskyttelse fra lokale eller sentrale myndigheter. Derfor står vi overfor mange risikofaktorer. Regjeringen vil ha større fokus på måloppnåelse, kvalitetskontroll og effektivitet. Tilskuddsmottakere av norsk bistand vil møte økende krav til resultatbasert budsjettering og rapportering.

Mål

Bevilgningen foreslås brukt til å:

- Støtte arbeidet til FNs høykommissær for menneskerettigheter.
- Videreføre og styrke innsatsen for menneskerettsforkjempere, herunder MR-aktivister, advokater journalister og redaktører.
- Videreføre arbeidet for ytringsfrihet, forsamlingsfrihet og frie medier.
- Videreføre arbeidet for rettsstatsprinsipper, mot straffefrihet og tortur, og for bekjempelse av dødsstraff.

- Videreføre og styrke arbeidet for kvinners rettigheter og likestilling og mot diskriminering på bakgrunn av etnisitet, kjønn, seksuell orientering og kjønnsidentitet, religion eller livssyn eller nedsatt funksjonsevne.
- Videreføre og styrke innsatsen for barn og unges rettigheter.
- Videreføre arbeidet for beskyttelse av menneskerettighetene i land i overgangsfaser, i forbindelse med fredsprosesser og i postkonflikt (overgangsrettferdighet).
- Videreføre arbeidet innenfor rammen av menneskerettighetsdialogene med Kina, Indonesia og Vietnam.
- Videreføre fondet for ambassadenes arbeid med menneskerettigheter.
- Videreføre støtte til demokratifremmende tiltak
- Videreføre støtten til EITI
- Støtte tiltak for å styrke rettighetstilnærmingen til sentrale økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter.
- Støtte tiltak som bygger opp om næringslivets samfunnsansvar og normer for bedrifter med internasjonalt engasjement.

Spesifikke menneskerettighetstiltak på landnivå i enkeltland dekkes som en hovedregel over de respektive landbevilgningene.

Rapport 2009

Både i FNs Generalforsamling og som medlem i FNs Menneskerettighetsråd deltok Norge i 2009 aktivt til støtte for FNs internasjonale menneskerettighetsarbeid. Norges lederskap i arbeidet med beskyttelse av menneskerettighetsforkjempere,

internt fordrevne og næringslivets menneskerettighetsansvar er videreført og styrket. Videre er arbeidet med yringsfrihet, barn, ikke-diskriminering (inkludert LHBT), likestilling og urfolk prioritert.

Et tett samarbeid med og støtte til FNs Høykommissær for menneskerettigheter er videreført. Menneskerettighetene ble søkt fremmet gjennom støtte til tiltak i utviklingsland, med vekt på beskyttelse av menneskerettighetsforsvarere, rettsstatsprinsipper, yringsfrihet, religions- og livssynsfrihet, barn og unges rettigheter og bekjempelse av dødsstraff, tortur og diskriminering. Som ledd i innsatsen mot dødsstraff støtter Norge blant annet opp om en FN-prosess for et moratorium på dødsstraff.

Arbeidet med menneskerettighetsdialogene med Kina, Indonesia og Vietnam ble videreført. Dialogmøter med de tre landene ble gjennomført i Oslo. Yringsfrihetsinitiativet ble fulgt opp gjennom året. Støtte til arbeid for overgangsrettferdighet ble videreført i samarbeid med International Center for Transitional Justice. Norsk ressursbank for demokratibygging og menneskerettigheter (NORDEM) utførte oppdrag som omfattet bl.a. valgobservasjon og teknisk valgassistanse. Det ble gitt bidrag til FNs Global Compact, Extractive Industries Transparency Initiative (EITI), samt Voluntary Principles on Security and Human Rights. Norges formannskapsperiode i Task Force for International Cooperation on Holocaust Education, Remembrance and Research (ITF) ble sluttført i første halvdel av 2010 da formannskapet ble overført til Israel.

Budsjett 2011

For 2011 foreslås bevilget 215,6 mill. kroner.

Kap. 164 Fred, forsoning og demokrati

Post	Betegnelse	(i 1 000 kr)		
		Regnskap 2009	Saldert budsjett 2010	Forslag 2011
70	Fred, forsoning og demokratiltak, <i>kan overføres</i>	728 625	647 725	647 725
71	ODA-godkjente land på Balkan, <i>kan overføres</i>	540 444	575 000	500 000
72	Utvikling og nedrustning, <i>kan overføres</i>	72 741	149 000	175 000
73	Andre ODA-godkjente OSSE-land, <i>kan overføres</i>	342 190	335 000	340 000
	Sum kap. 164	1 684 000	1 706 725	1 662 725

Norsk utenrikspolitikk skal være med å bidra til internasjonal fred og sikkerhet.

Krig og væpnet konflikt preger mange stater i verden. Dagens konflikter er ofte interne, i mot-

setning til mellomstatlige, men har samtidig sterke regionale trekk. På den måten kan konflikter i én stat bidra til å true eller svekke stabiliteten i en hel region. Kombinert med dette er internasjonal terrorisme, organisert kriminalitet og spredning av masseødeleggelsesvåpen fortsatt alvorlige sikkerhetstrusler globalt. Ukontrollert spredning av håndvåpen bidrar også til å forlenge konflikter og undergrave fredsbestrebelse. Det er derfor vesentlig å støtte tiltak som kan forebygge eller bidra til å løse konflikter, samtidig som man søker å redusere globale sikkerhetstrusler. I forlengelsen av dette er det viktig å styrke demokratiske institusjoner, politiske og økonomiske reformer og respekt for menneskerettigheter.

FN er den viktigste internasjonale organisasjonen i arbeidet for å skape en fredeligere verden. Konflikters regionale trekk gjør at også andre organisasjoner, som Den Europeiske Union (EU), Den afrikanske union (AU), Europarådet, Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa (OSSE), samt NATO spiller en viktig rolle i freds-, forsonings- og demokratiarbeidet. Norge samarbeider tett med internasjonale organisasjoner for å bidra til verdenssamfunnets fellesbestrebelse for å løse konfliktsituasjoner.

I en rekke konflikter er imidlertid ikke FN, andre organisasjoner eller det internasjonale samfunn i stand til å mobilisere tilstrekkelig innsats og ressurser. Det er derfor viktig at enkeltland bidrar. Norge har en selvstendig rolle i noen prosesser, og støtter andre aktørers virksomhet i andre. Støtte til en demokratisk utvikling er et viktig bidrag til stabilitet og fredelig utvikling.

Miljøforringelse og ressursknapphet bidrar til konflikt flere steder. Det er behov for økt kunnskap om sammenhengene mellom miljøproblemer og konflikt, og ikke minst er det ønskelig å se på hvordan miljøutfordringer kan bidra til samarbeid.

Effekten av krig og konflikt gir seg ofte ulike utslag for menn og kvinner. Implementering av Sikkerhetsresolusjon 1325 om kvinner, fred og sikkerhet skal derfor prioriteres, slik at kjønns- og likestillingsperspektivet ivaretas som et tverrgående hensyn. Bruk av midler over kap.164 ses i nær sammenheng med bruk av midler over kap.162 Overgangsbistand (gap) og kap.163, postene 71 Humanitær bistand og 72 Menneskerettigheter.

Post 70 Fred, forsoning og demokratiltak, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Arbeidet for fred og forsoning skal bidra til å hindre, dempe og løse væpnet konflikt for å redde liv og lindre nød. Det skal støtte fredelig samfunnsutvikling og bidra til å styrke global sikkerhet. Siden tidlig på nittitallet har Norge vært engasjert i en rekke freds- og forsoningsprosesser, både som tilrettelegger og som støttespiller for FN og andre aktører.

Alle land har rett til å forsvare seg mot opprørsgrupper, men Regjeringen vil fortsette å legge stor vekt på at land i konflikt ikke må snu ryggen til politiske og fredelige løsninger. Regjeringen mener det internasjonale samfunn mister et verdifullt redskap for å skape fred dersom man velger å totalisere grupper som benytter voldelige midler.

Nesten alle nåværende voldelige konflikter er borgerkriger, og foregår oftest i fattige land. Flere konflikter flyter imidlertid over nasjonale grenser og har regionale effekter. Norge har arbeidet for å imøtekomme stridende parters ønske om en arena for direkte samtaler – om mulige fredsløsninger og om hvordan krigens lidelser kan reduseres.

Regjeringen anser det som viktig å ha en bred innfallsvinkel til konfliktløsning. Vi har sett at dyptgående konflikter ikke bare løses gjennom fredsprosesser hvor politiske ledere deltar, men også gjennom aktiv deltakelse fra det sivile samfunn. Norge støtter en rekke initiativer for å bidra til at større sosiale grupper i land i konflikt engasjerer seg i fredsløsning, og slik skaper et press nedenfra. Det er særlig viktig å engasjere kvinner og unge i slikt arbeide. Norge bidrar til det internasjonale arbeidet for kvinner, fred og sikkerhet, og særlig FNs SR 1325, 1820, 1888 og 1889, herunder styrke lokale, regionale og internasjonale aktører som arbeider med dette formål. Det fokuseres spesielt på å støtte opp om lokalt forankrede organisasjoners arbeid i land i konflikt.

Konfliktene er ofte komplekse, og å bidra til fred og forsoning krever gjerne langsiktig perspektiv. Tilskuddene som gis på dette området er engangsbidrag og gis vesentlig som støtte til konkrete programmer og prosjekter. Freds- og forsoningstiltak forbindes med grunnleggende risiko gitt at bevilgningene benyttes i land og regioner preget av kriser og konflikt. Forvaltningsrutinene vurderes derfor løpende med sikte på et mest mulig robust system. Utbetalingene kanaliseres i hovedsak gjennom FN-systemet, – norske og

internasjonale organisasjoner og institusjoner, samt til internasjonale overvåkingsmekanismer.

Mål

Norge skal bidra operativt, politisk og økonomisk til løsning av voldelige konflikter, blant annet ved å:

- Legge til rette for, og støtte opp om, dialog og freds- og forsoningsprosesser.
- Følge opp SR1325, 1820, 1888 og 1889 om kvinner, fred og sikkerhet, med vekt på tiltak for å fremme kvinners deltakelse i freds- og forsoningsprosesser og fredsbyggende arbeid.
- Identifisere områder der Norge kan yte et særlig bidrag.
- Styrke samarbeidet med frivillige organisasjoner, forskningsmiljøer og andre som arbeider med fred og konfliktløsning.
- Arbeide for å styrke FNs evne til å planlegge og gjennomføre fredsoperasjoner og FNs innsats for fredsbygging. Dette innebærer både direkte støtte til FN samt til tiltak som bygger opp under FNs arbeid, f.eks. gjennom frivillige organisasjoner.
- Bygge egen og andre sin kunnskap og kompetanse om internasjonal konflikthåndtering.
- Bygge og vedlikeholde relevante nettverk.

Rapport for 2009

Det ble i 2009 utbetalt 728 mill. kroner til arbeidet med fred og forsoning over denne posten.

Norge har arbeidet for å styrke FNs evne til å planlegge og gjennomføre fredsoperasjoner ved å støtte flere tiltak. FNs Mediation Support Unit (MSU) er med norsk støtte nå operativ, og skal raskt kunne sette FN i stand til å sende forhandlingsekspertes til å bistå i konkrete fredsforhandlinger.

Norge støttet også i 2009 initiativ og tiltak som på ulike måter bidro til implementeringen av FNs resolusjon 1325 om kvinner, fred og sikkerhet. Den norske innsatsen er rettet inn mot følgende hovedspor under kvinner, fred og sikkerhetsagendaen: Styrking av kvinners rolle i og deltagelse i fredsprosesser og i sikkerhetssektoren, og styrking av kjønnspektivet i all innsats knyttet til fred og sikkerhet (SR Res 1325/1889); og bekjempelse av seksualisert vold i konflikt gjennom styrket forebygging, beskyttelse og straffefølgelse (SR Res 1820/1888).

Norge støttet prosjekter for å øke forståelsen av barn og unges roller i konflikthandtering, fredsbygging og fredsprosesser og oppfølging av SR Res 1612 om barn og væpnet konflikt.

Som en hovedpillars i det norske freds- og forsoningsarbeidet i Afrika ble støtte til implementering av fredsavtalen mellom Nord- og Sør-Sudan videreført. I Somalia var Norge en sterk politisk og økonomisk støttespiller for det FN-ledede arbeidet med en mest mulig inkluderende forsoningsprosess, med sikte på å få på plass en overgangsregjering med bred støtte i befolkningen. Det ble også gitt støtte til forsoningsarbeid på grasrotnivå, med vekt på å inkludere kvinner.

Norge finansierte politiinnsats i fredsoperasjoner i Liberia og Sudan gjennom Politidirektoratet. I Uganda har det militære sporet tatt over for forhandlinger, og norsk innsats ble rettet inn mot å sikre freden som ble oppnådd på bakken, blant annet gjennom tiltak for å avvæpne og reintegrere tidligere opprørssoldater.

Gjennom norske NGOer støttet man innsats øst i Den demokratiske republikken Kongo med sikte på avvæpning og retur til Rwanda av hutumilits og sivile flyktninger som kom til landet etter folkemordet i 1994. I Zimbabwe støttet Norge ulike freds- og forsoningstiltak og man videreførte støtte til Kofi Annan foundation i forbindelse med Annans arbeid med fredsprosessen i Kenya.

I Sri Lanka markerte hærens seier over De tamilske tigrene (LTTE) i mai 2009 slutten på 26 år med konflikt. I krigens siste fase arbeidet Norge sammen med FN og andre for å begrense sivile lidelser og få partene til å overholde folkeretten. Etter krigens slutt har Norge ikke lenger noen særskilt rolle i Sri Lanka. En uavhengig evaluering av den norske innsatsen i fredsprosessen på Sri Lanka ble lagt ut på anbud våren 2010, og ventes ferdigstilt våren 2011.

Sikkerhetssituasjonen i Afghanistan var svært krevende i hele 2009 – og forverret sammenlignet med tidligere år. I innsatsen over kap.164, post 70 ble det lagt vekt på tiltak som kunne bedre sikkerheten, og det ble blant annet gitt støtte til politi- og justissamarbeid, samt avvæpnings- og demobiliseringsprosessen (DDR). Videre ble det støttet opp om tiltak for å fremme godt styresett og få bevegelse i forsoningsprosessen.

I Midtøsten ble det støttet opp om dialog- og menneskerettighetsprosjekter i regi av en rekke internasjonale og lokale frivillige organisasjoner. Gjennom arbeidet med religiøs dialog ble blant annet prosjekter som har til hensikt å øke forståelsen mellom innflytelsesrike parter i ulike konflikter støttet. I arbeidet har man trukket veksler på erfaringene og kontaktene til norske religiøse ledere, og finansiert norsk forskning på feltet. I arbeidet med å styrke kontakten med innflytelsesrike islamske aktører har Midtøsten vært fokus-

område. Det anses som viktig å bidra til utviklingen av et sterkt sivilisert samfunn i Det palestinske området, og støtten til lokale organisasjoner som arbeider med fredsprosess og menneskerettighetsspørsmål ble videreført. Støtten til den sivile observatørstyrken i Hebron ble også videreført.

Den humanitære situasjonen i Colombia er fremdeles sterkt preget av den interne væpnede konflikten. Norge har vært engasjert i tidligere dialoginitiativer mellom regjeringen og væpnede grupper. Kontakten med relevante miljøer opprettholdes for at Norge igjen kan bidra i dialog med sikte på å finne forhandlede løsninger på konflikten. Norge gir betydelig støtte til FNs programmer, fond og særorganisasjoner i Colombia. Videre kanaliseres freds- og forsoningsmidler til norske, colombianske og internasjonale NGOer med aktiviteter innenfor menneskerettigheter og humanitært arbeid.

Norsk engasjement på Haiti og Den dominikanske republikk blir i stor grad gjennomført via Kirkens Nødhjelp og deres lokale partnere. På Haiti ble innsatsen for tillits- og konsensusbygging mellom politiske og sivile aktører videreført. Forsoningsarbeidet mellom Den dominikanske republikk og Haiti ble også tatt videre på grasrotnivå av Kirkens Nødhjelp. I tillegg til at en stor del av de norske midlene kanaliseres gjennom lokale partnere, ytes også noe støtte til FN på Haiti, blant annet til UNDP og Minustah.

Som tilrettelegger i fredsprosessen mellom den filippinske regjeringen og kommunistbevegelsen ved National Democratic Front of the Philippines (NDFP) drev Norge også i 2009 skytteldiplomati mellom partene for å sondere mulighetene for gjenopptakelse av formelle forhandlinger. En avtale mellom partene om respekt for menneskerettigheter og internasjonal rett har tidligere ledet til dannelsen av et felles sekretariat som nå finansieres av Norge. Sekretariatet bidrar til å spre kunnskap og informasjon om menneskerettigheter og humanitær rett og dokumenterer brudd på disse. Etter invitasjon fra partene i den andre konflikten på Filippinene, mellom regjeringen og Moro Islamic Liberation Front (MILF), tar Norge sikte på å delta i overvåkningsmekanismen (International Monitoring Team) for våpenhvilen mellom filippinske myndigheter og Moro-islamistene.

Støtten til den burmesiske opposisjonen og organisasjoner som arbeider for demokratisk og fredelig utvikling i Bruma, og støtten til dialogtiltak inne i landet, er økt frem mot valget i 2010.

Norsk spesialutsending til Øst-Timor videreførte arbeidet med å bidra til den nasjonale forsoningsprosessen.

Norge har fortsatt sin støtte til freds- og demokratiprosessen i Nepal. Det har det siste året blant annet vært fokusert på dialog og samarbeid mellom de politiske ungdomsorganisasjonene, på å forberede opprettelsen av en sannhets- og forsoningskommisjon og på å overvåke implementeringen av fredsavtalen rundt om i landet. Det er dessuten ytet støtte til fredsprosessen gjennom FNs fond som bl. a finansierer rehabiliteringen av barnesoldater fra maoisthæren.

Norge videreførte i 2009 støtte til forskning og utredning på freds- og forsoningsfeltet. Hovedmålet med denne støtten er å generere forskning, utredning og seminarvirksomhet med operativ relevans for det norske fredsengasjementet. Samtidig skal den stimulere til samfunnsforskning med sikte på å øke generell kunnskap og forståelse av konfliktløsning og vilkår for freds- og forsoningsprosesser. I tillegg til å opprettholde fagkunnskap i norske fagmiljøer, er det viktig for Norge å være i kontakt med internasjonale miljøer innen feltet. Opprettelsen av Norsk ressurscenter for fredsbygging (Noref) er et bidrag for å øke kontakten med forskningsmiljøene, samt bygge kunnskap og kompetanse om statsbygging og langsiktig utvikling som middel til bærekraftig fred.

Budsjett 2011

For 2011 foreslås bevilget 647,725 mill. kroner.

Post 71 ODA-godkjente land på Balkan, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Landene i regionen har i løpet av det siste året nådd nye milepæler i utviklingen mot tettere integrasjon i euroatlantiske strukturer; Montenegro og Bosnia-Hercegovina (BiH) har oppnådd status som kandidatland til NATO (Membership Action Plan – MAP); Serbia, Montenegro og Makedonia har oppnådd visumfrihet for sine borgere til Schengen-området; handelsdelen (interimavtalen) av Stabiliserings- og assosieringsavtalen med Serbia har trådt i kraft; og Serbia har søkt EU-medlemskap. Alle land i regionen, unntatt Kosovo og BiH, har nå søkt om EU-medlemskap, men, med unntak av Kroatia, er det stor usikkerhet om tidsperspektivet for medlemskap for de øvrige landene i regionen.

Økonomiske nedgangstider og tegn på utvidelsestretthet blant enkelte av EUs medlemsland, er en del av forklaringen til at det nå knytter seg større usikkerhet til tidshorizonten for Vest-Balkan-

landenes fortsatte EU-integrasjon. Til tross for at Vest-Balkan-landene har gjennomført mange viktige demokratiske og institusjonelle reformer har utviklingen vært ujevn og store utfordringer gjenstår, særlig innen korrupsjonsbekjempelse, rettsstatsutvikling, utvikling av offentlig sektor og politisk kultur. Nasjonalistisk tankegods setter fortsatt begrensinger på samarbeidet mellom folkegrupper og stater. Finanskrisen har også på Bal-

kan ført til økt arbeidsledighet og fattigdom, samt nedskjæringer i offentlige budsjetter. Dette kan svekke landenes evne og vilje til å gjennomføre nødvendige reformer, noe som vil kunne forsinke fremgangen i de euroatlantiske bestrebelsene, og kunne føre til økte politiske og sosiale spenninger. Norsk og internasjonal bistand er derfor fortsatt viktig for å bidra til en positiv politisk, økonomisk og sosial utvikling i regionen.

Tabell 8.4 Status for euroatlantisk integrasjon på Vest-Balkan (unntatt Kosovo)

	MK	Kroatia	Albania	MNE	BiH	Serbia
<i>Stabiliserings- og assosieringsavtale (SAA)</i>						
Forhandlingsstart	04.2000	11.2000	01.2003	10.2005	11.2005	10.2005
Signert SAA	04.2001	10.2001	06.2006	10.2007	06.2008	04.2008
Interimsavtale	06.2001	03.2002	12.2006	01.2008	07.2008	02.2010
SAA ikrafttredelse	04.2004	02.2005	04.2009	05.2010	-	-
<i>EU-medlemskap</i>						
Søknad	03.2004	02.2003	04.2009	12.2008	-	12.2009
Kandidatstatus	12.2005	06.2004	-	-	-	-
Forhandlingsstart	-	10.2005	-	-	-	-
<i>NATO-medlemskap</i>						
Partnerskap for fred	11.1995	05.2000	02.1994	12.2006	12.2006	12.2006
IPAP ¹	-	-	-	06.2008	01.2008	-
Intensivert dialog	-	-	-	04.2008	04.2008	-
MAP ²	04.1999	05.2002	04.1999	12.2009	04.2010	-
Medlemskap	-	04.2009	04.2009	-	-	-

¹ Individual Partnership Action Plan

² Membership Action Plan

Bosnia-Hercegovina (BiH) fremstår som mest sårbar. De fremste representantene for de tre statsbærende folkegruppene, bosniakker, bosniske serbere og bosniske kroater, fremstår som grunnleggende uenige om hva slags stat de ønsker, samtidig som de etniske skillelinjene har blitt forsterket de siste årene. På mange måter kan det sies at konfliktlinjene fra 1990-tallet videreføres i dagens politiske stridigheter i Bosnia-Hercegovina. Konsolidering av staten og styrking og statsinstitusjonene er svært utfordrende prosesser, men samtidig avgjørende for videre utvikling av landet. Landets politikere demonstrerer liten evne til å bli enige om helt nødvendige konstitusjonelle reformer, herunder endringer for å gjøre grunnloven kompatibel med den europeiske menneske-

rettighetskonvensjonen. De reformkravene som er satt for avvikling av Den internasjonale høyrepresentanten (OHR) er ennå ikke oppfylt. Endrede rammevilkår gjør imidlertid at man etter valget i oktober 2010 på nytt vil måtte drøfte OHRs mandat. At landet fikk MAP-status under NATOs utenriksminister møte i Tallinn vil forhåpentligvis oppmuntre reformvennlige krefter i BiH, men det er samtidig avgjørende å få en rask avklaring av det gjenstående spørsmålet om fordeling av forsvarseiendom. BiH vil trolig også oppnå visumfrihet til Schengen for sine borgere i løpet av 2010. Videre fremskritt i EU-integrasjonen er imidlertid nødvendig for å bevare euroatlantisk integrasjon som en troverdig politisk tilnærming.

Makedonia sliter både med interne spenninger mellom de to største folkegruppene og med konflikten med Hellas om navnet på landet. Euroatlantisk integrasjon er et strategisk mål for Makedonia. Men uten enighet i navnespørsmålet vil ikke landet motta invitasjon til NATO-medlemskap, eller få fastsatt dato for forhandlingsstart om EU-medlemskap. I tillegg har EU i den senere tid uttrykt misnøye med tempoet i reformprosessen, så det er høyst uvist om EU vil gi dato for forhandlingsstart i inneværende år. Meningsmålinger viser at etniske makedonere ikke ønsker å oppgi det konstitusjonelle navnet i bytte mot NATO-medlemskap. Etniske albanere er imidlertid langt mer ivrig etter å oppnå EU- og NATO-medlemskap, og oppfatter at navnestriden står i veien for integrasjonsprosessen. Navnespørsmålet kan således bidra til å forsterke etniske motsetninger i landet.

Serbia har undertegnet Stabiliserings- og assosieringsavtale (SAA) med EU, men ratifikasjon er avhengig av fullt samarbeid med Domstolen for det tidligere Jugoslavia (ICTY), herunder arrestasjon og utlevering av general Ratko Mladic og Goran Hadzic. Etter at Jugoslavia-domstolens sjefsanklager Brammertz beskrev samarbeidet med Serbia i positive vendinger i desember 2009, vedtok EU å iverksette interimsavtalen med Serbia fra 1. januar 2010. Denne avtalen dreier seg i hovedsak om handelsliberalisering. Serbia iverksatte denne ensidig et år tidligere. Selv om landets regjering er positiv til EU-medlemskap, er forholdet til Kosovo fremdeles en stor utfordring i Serbias internasjonale relasjoner. Serbia er også et av landene i regionen som er hardest rammet av finanskrisen.

Kosovo forblir en av de største utfordringene for det internasjonale samfunn i regionen. Etter to år som selvstendig stat har den innenrikspolitiske og økonomiske utviklingen vært bedre enn fryktet, men dårligere enn man kunne håpet på. Forholdet til den serbiske minoriteten er vært håndtert varsomt av Kosovos regjering, men utviklingen av en rettsstat, med velfungerende statsinstitusjoner går svært langsomt og myndighetene er ikke i stand til å effektivt absorbere den store internasjonale bistanden som tilbys landet. Kosovos langsiktige utfordring er svake institusjoner, høy arbeidsledighet og et svakt økonomisk fundament. Utviklingen av landets forbindelser med EU og NATO vanskeliggjøres av manglende anerkjennelse fra noen EU- og NATO-land. EUs sendelag på justisområdet (EULEX), EUs største i noe land, er imidlertid i full funksjon, samtidig som FNs sendelag (UNMIK) er blitt redusert til et mini-

mum. Også i forhold til utviklingen av det regionale samarbeidet, herunder handel og mobilitet for borgere av Kosovo, er manglende anerkjennelse fra Serbia og Bosnia-Hercegovina en utfordring. Motstand fra bl.a. Serbia og Russland gjør det også vanskelig for Kosovo å bli medlem av FN og andre internasjonale organisasjoner. Kosovo har imidlertid blitt medlem i Det internasjonale monetære fond (IMF) og Verdensbanken, noe som gir Kosovo mulighet for å benytte seg av organisasjonenes finansieringsordninger.

Albania oppnådde i 2009 å bli medlem av NATO, at stabiliserings- og assosieringsavtalen med EU trådte i kraft samt å få overlevert sin søknad om medlemskap. Montenegro overleverte sin EU-søknad desember 2008 og SAA trådte i kraft i 2010. Albania og *Montenegro* håper å få en vurdering av sine EU-medlemskapsøknader fra Kommissjon i løpet av høsten 2010. *Kroatia* er det landet som er kommet lengst i sin euroatlantiske integrasjon, som NATO-medlem fra 2009 og med pågående medlemskapsforhandlinger med EU. Kroatias ambisjon er å fullføre forhandlingene i løpet av 2010, mens det fra EU-hold nå gis uttrykk for at 2011 er mer realistisk. Medlemskap kan dermed bli en realitet innen to til tre år.

Mål

Regjeringen ønsker å bidra til slutføringen av prosessen mot et forent, demokratisk og stabilt Europa. Sårbare stater på Balkan er en trussel ikke bare for landenes stabilitet, men for hele regionen. Det overordnede målet er å bidra til å sikre fred og statsbygging gjennom utvikling av demokratiske, stabile, rettstater der minoritetenes rettigheter respekteres. Euroatlantisk integrasjon er en viktig motivasjonsfaktor for økonomisk, politisk og sosial reform i landene og bidrar til økt regionalt samarbeid. Norsk bistand skal støtte opp under mottakerlandenes innsats for å oppnå europeiske standarder og utvikle kapasitet for å bygge opp mottakerlandets eierskap til egen utvikling. Regjeringen legger også vekt på å bidra til økonomisk utvikling for å sikre økonomisk og sosial stabilitet i regionen.

I 2011 skal bistanden bidra til oppfyllelse av følgende delmål:

- Godt styresett/institusjonsutvikling, herunder reform av sikkerhets- og justissektorene.
- Fred og forsoning, i og mellom landene i regionen, og sikring av minoriteters og utsatte gruppers rettigheter
- Ivaretagelse av demokrati og menneskerettigheter

- Økonomisk utvikling og økt sysselsetning gjennom næringsutvikling, forskning, innovasjon og utdanningstiltak
- Utvikling av en bærekraftig energisektor der miljø- og klimakrav ivaretas.

Miljø- og likestillingsmessige hensyn skal, så langt mulig, vektlegges i alle prosjekter. Etniske minoriteter, kvinner, barn og unge er særlige målgrupper i arbeidet. Innsatsen på Vest-Balkan skal også bidra til gjennomføring av FNs sikkerhetsrådsresolusjon 1325 om kvinner, fred og sikkerhet, samt Regjeringens handlingsplan mot menneskehandel. Regjeringen vil følge opp funn fra Riksrevisjonens gjennomgang av bistanden til Serbia i 2009 og av Norads evaluering av bistanden til Vest-Balkan 2010 gjennom forbedrede rutiner for prosjektoppfølgningen. En økt del av bevilgningen vil brukes til gjennomganger, monitorering og kontrolltiltak. Regjeringen vil videre arbeide for økt konsentrasjon av porteføljen på færre og større prosjekter og færre sektorer i hvert land.

De viktigste samarbeidslandene for Norge på Vest-Balkan er Serbia, Bosnia-Hercegovina, Kosovo og Makedonia. Politisk stabilitet og sosial ro i *Serbia* er en av nøklene til stabilitet og utvikling på Vest-Balkan. Støtte til reform og fortsatt bygging av stabile demokratiske institusjoner i Serbia vil fortsatt være av stor viktighet, særlig gjennom støtte til sikkerhetssektorreform, rettsstatsutvikling, oppbygging av uavhengige kontrollorganer, samt strategier for sosial inkludering. Gitt *Kosovos* potensielle betydning for regional stabilitet og særegne utfordringer knyttet til etableringen av en levedyktig stat, vil landet vies særlig oppmerksomhet. Norge vil ha et særlig fokus på utdanning, sysselsetning og tiltak for minoriteter.

Norge vil fortsatt bidra til tiltak for fred og forsoning og utvikling av demokratisk reform og økonomisk utvikling i *Bosnia-Hercegovina* og *Makedonia*, to land som fremdeles sliter med interetniske spenninger. Styrking av institusjoner på statsnivå i Bosnia-Hercegovina, spesielt innen justissektoren, vil fortsatt gis prioritet. Bosnia-Hercegovina og Kroatia har fått 10 års utsettelse av fristen for å oppfylle kravene i minekonvensjonen. Bistanden til minerydding i Bosnia-Hercegovina vil fortsette frem til 2014, i tråd med bosniske myndigheters nasjonale mineryddingsstrategi.

Innsatsen i *Kroatia* og *Albania* har blitt trappet ned i takt med oppnåelsen av euroatlantiske standarder og økt bistand fra EU, men en viss bistand konsentrert om få, større prosjekter, videreføres. *Montenegro* opplever en positiv utvikling, men har

fortsatt utfordringer når det gjelder å bygge statsinstitusjoner. Norge vil videreføre sin bistand på dette området.

Det bilaterale prosjektsamarbeidet med Serbia, Montenegro og Makedonia er et viktig redskap for økt lokalt eierskap til norsk bistand og vil bli videreført. Et tilsvarende samarbeid søkes etablert med Kosovo. Regjeringen har også initiert økt dialog med Bosnia-Hercegovina og Kosovo om innretningen på norsk bistand til landene. Ved utvelgelse av satsningsområder vil det bli tatt hensyn til prioriteringer som foretas i internasjonale samarbeidsorganisasjoner og fora (herunder EU og FN), samt av de enkelte mottakerlandene. Regionens styrkede institusjonelle tilknytning til EU og de derav betydelig økte overføringene fra EU til land i regionen, understreker behovet for samordning av internasjonal bistand.

Regjeringen vil arbeide for en gradvis reduksjon av bistanden til Vest-Balkan, i takt med utviklingen i regionen og EUs økende rolle politisk og som donor. Nedtrappingen av bistanden skal skje som en anerkjennelse av de fremskritt landene gjør i gjennomføringen av demokratiske og institusjonelle reformer og i sin prosess mot EU- og NATO-integrasjon. Bosnia-Hercegovina og Kosovo fremstår som de to landene med de mest langsiktige utviklingsutfordringene og Regjeringen vil derfor gå inn for å opprettholde bistanden til disse landene på dagens nivå gjennom fireårsperioden. Bistanden til Serbia og Makedonia vil reduseres gradvis, mens bistanden til Montenegro og Albania vil stabiliseres på et lavt, men signifikant nivå. Bistanden til Kroatia fases ut. Regjeringen vil legge frem en Melding til Stortinget i løpet av vårsesjonen 2011 om perspektiver for Norges arbeid for utvikling og stabilitet i Sørøst-Europa for å Stortinget en mer detaljert fremstilling av Regjeringens politikk.

Rapport 2009

Regjeringen har siden 2007 arbeidet for en effektivisering av bistanden til regionen gjennom økt konsentrasjon på færre land, tema og prosjekter. I tillegg innførte Regjeringen muligheten for å søke om flerårig støtte for å øke langsiktigheten og resultatfokuset i bistanden. Som resultat av dette er mer enn 50 pst. av midlene for 2010 bundet opp i flerårige avtaler. Programmet for samarbeid om høyere utdanning og forskning mellom norske og vestbalkanske institusjoner ble evaluert, gjennomgang av ENTRANSE-næringsinkubatoren i Serbia ble igangsatt i 2009, og Norad igangsatte en større evaluering av hele innsatsen på Vest-Balkan

fra 90-tallet frem til i dag. Rapportene skal ferdigstilles i 2010.

For å søke å oppnå størst mulig samlet effekt av bistanden har det vært viktig for Norge å holde tett dialog med EU og andre store givere og tilpasse norske prioriteringer til EUs strategi overfor regionen. Norge støtter også EUs politisendelag (EUPM) og Høyrepresentantens kontor (OHR) i BiH, samt Det internasjonale sivile kontor (ICO) og EUs justissendelag (EULEX) i Kosovo. Norge har også sekundert personell til OSSE, særlig i Serbia, og deltatt i valgobservasjoner i området. Det regionale samarbeidsrådet (RCC) er et viktig forum for koordinering av regionale prosjekter. Norge støtter driften av RCC og deltar i organisasjonens styre.

Tabell 8.5 Fordeling av bistanden på sektor (i pst.)

Sektor	
Godt styresett	43
Fred og forsoning	20
Demokratiutvikling/likestilling	16
Næringsutvikling, energi og miljø	20

Tabell 8.6 Fordeling av bistanden på land (i mill. kroner)

	2008	2009
Albania	18	7
Bosnia-Hercegovina	110	100
Kosovo	140	132
Kroatia	25	23
Makedonia	50	44
Montenegro	25	23
Serbia	135	116
Regionalt	111	92
<i>Sum</i>	<i>599</i>	<i>537</i>

I henhold til målene fra St.prp. 1 2008-2009 har det blitt lagt vekt på følgende områder:

Forsoningsprosesser

Det institusjonelle regionale samarbeidet har blitt styrket, bl.a. gjennom etableringen av det regio-

nale samarbeidsrådet, RCC (hovedsete i Sarajevo) og et nettverk av ulike samarbeidsfora med utspring i den tidligere stabilitetspakten for Sør-øst-Europa. Når det gjelder forsoningsprosesser mellom folkegruppene er ikke bildet entydig. Det er vanskelige og langsiktige prosesser og resultater er vanskelig å måle. I Bosnia-Hercegovina er nærmere 20 mill. kroner brukt på konkrete forsoningstiltak, bl.a. på å dokumentere krigsforbrytelsene. Slikt dokumentasjonsarbeid er også støttet regionalt.

I Kosovo har mye av norsk bistand vært fokusert på å gjøre det mulig for den serbiske minoriteten å bli boende i Kosovo. Bygging av helseklinikker i serbiske kommuner og områder har gitt økt tilgang til primærhelsetjenester. Anskaffelse av landbruksutstyr bidrar til økt produksjon og vil kunne bidra til å bedre levegrunnlaget for serbiske landsbyer. Også i Makedonia har Norge bidratt til bedring av helsetilbudet i etnisk delte samfunn.

Nansen Dialognettverket (NDN) har siden 1995 har arbeidet med å forbedre dialogen i etnisk delte samfunn. I Makedonia og Bosnia-Hercegovina har NDN arbeidet med å innføre integrerte undervisningsmodeller i multietniske og flerspråklige lokalsamfunn. Modellen har fungert godt så langt, og med god støtte fra myndighetene vil modellen overføres til flere kommuner i fremtiden.

Et forsoningstiltak som i særlig grad er rettet mot barn og unger er Norges Fotballforbunds prosjekt «Open Fun Football Schools» som drives i Serbia, Makedonia og Bosnia-Hercegovina. Prosjektet engasjerer tusenvis av barn, unge, foreldre og voksne instruktører av begge kjønn, og fra ulike etniske grupper til fotballturneringer hvor leken og gleden er satt i sentrum. Arrangementene skaper unike multietniske møteplasser og muligheter for positive fellesopplevelser for barn og unge med ulik bakgrunn.

Sammen med Sveits, Spania og Sverige bidrar Norge til et nytt integrert FN-prosjekt i Sør-Serbia der forsoning mellom ulike etniske grupper er et viktig element ved siden av økonomisk og sosial utvikling. Flere mediaprojekter har bidratt til balansert rapportering om Jugoslavia-domstolen og om utviklingen i landene i regionen. Den norske støtten til ivaretagelse av rettighetene til flyktninger og internt fordrevne så vel som til integrering av disse gruppene, er også et viktig ledd i forsoningsarbeidet.

Institusjonsbygging

Formålet med den norske innsatsen har vært å bidra til det internasjonale engasjementet for å støtte de brede reformprosessene i regionen. Norsk bistand har dermed medvirket til den fremgang som alle landene i regionen har opplevd i forhold til å oppfylle EU/NATOs krav.

I samarbeidet med Serbia, Makedonia og Montenegro fordeles deler av bistanden etter konsultasjoner med landenes myndigheter. En stor andel av prosjektene i det bilaterale samarbeidet er rettet inn mot institusjonsbygging, forvaltningsreformer og utvikling av godt styresett med sikte på å støtte opp under landenes egne tilpasningsprosesser til EU- og NATO-medlemskap. Ordningen blir av mottakerne sett på som fleksibel, effektiv og rettet mot sentrale omstillingsbehov, samtidig som den sikrer sterkere nasjonalt eierskap til prosjektene. Norske krav til prosjektutviklingen har styrket kompetansen i mottakerlandet til å forvalte utenlandsk bistand, herunder evnen til å absorbere tilgjengelige midler fra EUs tiltredelsesfond (IPA).

Oppbygging av forvaltningskompetansen i sentrale regjeringsorgan for å kunne håndtere internasjonal bistand, særlig EU-midler, har også vært primærmål i flere enkeltprosjekter. Bl.a. er UNDP og Direktoratet for forvaltning og IKT (DIFI) blitt engasjert for å styrke giverkoordineringen og EU-tilpasningen i Makedonia. I Serbia har Norge bidratt til utvikling og innføring av nasjonale virksomhetsplaner for hele regjeringsapparatet, mens støtte til det serbiske finansdepartementet bidrar til etablering av finansielle forvaltnings- og kontrollmekanismer for å kunne ta ansvar for egen forvaltning av kommende EU-midler. I mange av prosjektene i regionen er det blitt bygget samarbeidsrelasjoner mellom norske og nasjonale institusjoner.

Andre eksempler på institusjonsbyggende tiltak som Norge har støttet er: oppbyggingen av et nasjonalt eiendomsregister i Serbia i tråd med EUs krav og investorenes behov; etableringen av forvaltningsregimer i Montenegro for å håndtere evt. fremtidige olje- og gassinntekter; moderniseringen av Albanias folkeregister som bla. er viktig for å sikre en god gjennomføring av parlamentsvalget i 2009; styrking av Kosovos eiendomsregister og Kosovos eiendomsbyrå for å bidra til retur av internt fordrevne, samt utvikle av et fungerende eiendomsmarked i Kosovo.

I Makedonia har det norske selskapet Computas, i samarbeid med myndighetene og makedonske partnere, bygget opp et integrert dataregister

for behandling av asyl- og visumsøknader og andre konsulære saker på utenlandsfeltet. Et slikt register var en forutsetning for at Makedonia i 2009 ble innvilget visumfrihet til Schengenområdet.

Institusjonsbyggingen har også funnet sted på kommunenivå. I Makedonia har Norge, bl.a. gjennom UNDP og UNICEF, bidratt til å til å styrke de lokale institusjonene i landet, med særlig vekt på å sikre etniske minoriteter, kvinner og barns tilgang til kommunale tjenester. Norske kommuner har også fått støtte via Kommunenes Sentralforbund (KS) til prosjektsamarbeid med kommuner i Serbia, Bosnia-Hercegovina og i multietniske kommuner i Kosovo.

Rettsstatsutvikling og sikkerhetssektorreform

Det samarbeides godt med Forsvarsdepartementet i arbeidet med forsvarsreform og forankring i euroatlantiske strukturer, særlig i Serbia, Montenegro og BiH. De norskstøttede prosjektene for overføring av overtallig militært personell til sivile karrierer i Serbia, Makedonia og Kosovo har bidratt både til nødvendig nedbygging av forsvaret og til sivil næringsutvikling, særlig i landbrukssektoren. I Serbia har Norge også bidratt til styrking av det sivile samfunns kapasitet til å overvåke forvaltningen av forsvarssektoren, bl.a. gjennom bedre tilgjengelighet til forsvarsarkivene og uavhengig forskningskapasitet. Et regionalt prosjekt finansierer rådgivere for parlamentenes arbeid med sikkerhetssektorreform, mens et annet regionalt prosjekt har oppnådd økt åpenhet om våpeneksport og bedre kontroll av håndvåpen.

I Serbia er det opprettet arbeidsgrupper om forskjellige sider av FNs Sikkerhetsråds resolusjon 1325 om kvinner, fred og sikkerhet med sikte på at det serbiske forsvarsdepartementet utarbeider en nasjonal handlingsplan for gjennomføring av resolusjonen.

Norge videreførte den omfattende støtten til mineryddingstiltak i Kroatia og Bosnia-Hercegovina med 29 mill. kroner.

Norge har bidratt til økt intern ansvarlighet og transparens innenfor politiet i Serbia og Kosovo, bl.a. gjennom sekondering av norsk politi. En regional praktisk håndbok for bedre etikk og mindre korupsjon i politiet er under utarbeidelse. Om lag 14 mill.kroner av støtten til Bosnia-Hercegovina ble i 2008 brukt til tiltak innen rettsvesenet, hvor man har sett en klar fremgang. Særlig vekt var lagt på styrking av institusjoner på statsnivå. Erfaringer fra Bosnia-Hercegovina har blitt brukt som

utgangspunkt for reformtiltak i justissektoren i andre land i regionen, spesielt i Montenegro.

Demokratiutvikling/sivilt samfunn/likestilling

Det er gitt støtte for å styrke kvinners deltakelse i samfunnsliv og politikk, og bekjemping av vold mot kvinner og menneskehandel. Mye tyder på at det internasjonale fokuset på menneskehandel har hatt effekt. Bl.a. har antall registrerte ofre til Vest-Europa har gått ned. Samtidig er det indikasjon på at intern menneskehandel har økt. Fokus og omfang av prosjektstøtten har derfor blitt endret.

Norge søker å bidra til utvikling av en uavhengig og profesjonell mediesektor i landene på Vest-Balkan bl.a. ved støtte til å styrke og utvikle lokale media, inklusiv fortsatt støtte til et norsk etablert institutt for journalistikk og kommunikasjon i Kosovo. Norsk Folkehjelp og Kirkens Nødhjelp har gjennom en årrekke bidratt til at flere av deres lokale samarbeidsorganisasjoner nå er uavhengige talerør for og praktiske bistandsyttere til utsatte grupper, inkl. rom-befolkningen.

Utdanning

Regjeringen har i 2009 lagt særlig vekt på utdanning, bl.a. gjennom en større satsing på yrkesutdanning i Kosovo. To nye yrkesskoler skoler er under bygging, læreplaner er utarbeidet med bistand fra Høgskolen i Oslo og Akershus og skolene vil ventelig åpnes for elever høsten 2010. Norge lanserte i 2009 også et stipendprogram for studenter fra Serbia, Kosovo og Makedonia til å komme til Norge. Stipendene vil gjøre det mulig for unge å tilbringe ett til to semestre ved et universitet eller høgskole i Norge. I Bosnia-Hercegovina og Makedonia har Norge videreført arbeidet mot etnisk segregering i skoleverket.

I 2009 ble de to programmene for høyere utdanning og forskning administrert av hhv. Norges Forskningsråd/Senter for internasjonalisering av høyere utdanning (SIU) og Universitetet for miljø- og biovitenskap avsluttet. På bakgrunn av en overveiende positiv evaluering av dette arbeidet bestemte Regjeringen å videreføre støtten i et nytt program for høyere utdanning, forskning og utvikling (HERD) som vil starte opp i 2010.

Næringsutvikling

Norge har intensivert støtten til næringsutviklingstiltak og sysselsetting som videreutvikling

av en mangeårig innsats for utvikling av moderne landbrukskooperativer og entreprenørskapsprogram i regionen. Norge har økt fokuset på støtte oppbygging av nasjonale og regionale innovasjonsstrukturer, blant annet innenfor IKT, energi og maritime tjenester. Oppbygging av innovasjonsmiljøene knyttes til finansieringskilder og forsknings- og utdanningsinstitusjoner som også vil fremme samarbeid nasjonalt, regionalt og internasjonalt. Norsk næringsliv og bransjeorganisasjoner søkes koplet til de regionale innovasjonsstrukturene.

I den regionale strukturen inngår så langt IKT-inkubatorene i Tuzla (BiH) og Skopje (Makedonia), hvor 52 nye bedrifter er utviklet. Videre er en inkubator for mekanisk industri etablert i Nis i Serbia. Flere bedrifter har allerede ekspandert ut av inkubatorene, som alle gjennomfører arealutvidelser. I Kosovo er det i samarbeid med IKT-Norge og lokalt næringsliv etablert en bransjeorganisasjon for IKT bedrifter. Over 90 pst. av de lokale bedrifter har meldt seg inn i foreningen. Både i Banja Luka (BiH) og Sibenik (Kroatia) pågår arbeid med å etablere henholdsvis teknologi- og maritime innovasjonssentre.

Norge har også engasjert seg i fond for såkorn og mikrokreditter som er koplet opp mot næringsutviklingsprosjekter. Dette er til dels gjort i samarbeid med Norfund, blant annet i to SMB-fond i henholdsvis Makedonia og Kosovo. Det makedonske fondet, som har eksistert i 4 år, har bidratt til utvikling av rundt 1200 arbeidsplasser (over 50 pst. er kvinnearbeidsplasser). Fondet i Kosovo startet opp virksomheten i desember 2008. For å bidra til økonomisk samarbeid i regionen er det også gitt norsk støtte til etablering av det regionale frihandelsområdet, CEFTA. Gjennom et flerårig samarbeid med IFC har en lang rekke bedrifter i regionen fått støtte til å oppfylle krav til produktstandarder og sertifikater på det europeiske og internasjonale marked.

Landbruket er en viktig sektor på Vest-Balkan, både i form av antall sysselsatte og som bidrag til landenes BNP. I Makedonia, Kosovo og Bosnia-Hercegovina har Norge støttet flere prosjekter for å forbedre produksjons- og organisasjonsformene i landbruket.

Energi og miljø

Innenfor rammen av EUs Energifelleskap med Sørøst-Europa, samarbeidet med EBRD, IFC og gjennom bilaterale prosjekter, bidrar Norge til kompetansebygging i forhold til gjennomføring og anvendelse av europeiske standarder på ener-

gisektoren, herunder oppfylging av krav til miljømessige og sosiale konsekvensutredninger. Dette er avgjørende for at norske og internasjonale bedrifter skal investere i utbygging av vannkraft og annen fornybar energi i regionen. Norske kompetansebedrifter er også engasjert i energisparingstiltak, bla. gjennom EBRDs energisparingsprogram, som støttes av Norge.

Vannrelaterte prosjekter er gitt høy prioritet på Vest-Balkan med bærekraftig utnyttelse av grensevassdrag som et sentralt område. Dette gir arbeidet et regionalt perspektiv og er et praktisk bidrag til forsoning over grensene. Norge har bidratt med kompetanseoverføring i forhold til vannmyndigheter i de enkelte land og utvikling av samarbeidsnettverk landene imellom i tråd med kravene i EUs vannrammedirektiv og habitatdirektiv.

Budsjett 2011

For 2011 foreslås bevilget 500 mill. kroner

Post 72 Utvikling og nedrustning, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Arbeidet for nedrustning og for å hindre spredning av masseødeleggelsesvåpen og andre våpen er viktig for å bidra til sikkerhet og legge grunnlag for bærekraftig utvikling i de fattige land. FNs generalforsamling vedtar årlig resolusjoner om sammenhengen mellom nedrustning og utvikling. Dersom man kan skape stabilitet og sikkerhet på et lavere rustningsnivå vil det bidra til at ressurser blir frigjort for utviklingsformål, både fra vestlige land og i utviklingslandene selv. Det er viktig å bidra til internasjonal enighet om grunnleggende spørsmål knyttet til nedrustning og ikke-spredning som utviklingslandene ser seg tjent med og kan slutte opp om. Norge søker å bidra til en helhetlig tilnærming hvor kjernefysisk nedrustning og ikke-spredning er gjensidig forsterkende. Det er behov for å styrke utviklingslandenes selvstendige kompetanse på nedrustningsspørsmål, slik at de lettere kan gjøre sine interesser gjeldende i internasjonal samhandling. Samtidig er det også behov for å styrke utviklingslandenes kompetanse og kapasitet til å etterleve ikke-spredningsforpliktelser. Gjennomføring og håndheving av nødvendige ikke-spredningstiltak, slik som eksportkontroll, er også en forutsetning for at utviklingsland kan motta visse varer, tjenester og teknologi. Manglende økonomiske ressurser til FN og andre

relevante institusjoner kan svekke den internasjonale innsatsen mot spredning av masseødeleggelsesvåpen til både statlige og ikke-statlige aktører. IAEA spiller en sentral rolle for å skape trygghet og sikkerhet knyttet til kjernefysisk aktivitet i utviklingsland både når det gjelder forsvarlig drift av kjernekraftverk og fredelig bruk av kjerneteknologi innenfor blant annet landbruk, vannforsyning og helse. Frivillige organisasjoner og forskningsnettverk over hele verden har en viktig funksjon i å skape oppmerksomhet, engasjement og kunnskap om nedrustning og ikke-spredning.

Norge støtter gjennomføringen av FNs globale anti-terror strategi. Menneskerettighetene og rettstatsprinsippene må ivaretas ved bekjempelsen av terrorisme. Demokratisk kontroll og reform av sikkerhetssektoren er viktig for å forebygge konflikter og legge til rette for bærekraftig fred. Sikkerhetssektoren omfatter forsvar, politi, grensestyrker, rettsvesen mv. Både i forbindelse med FNs fredsoperasjoner og i post-konfliktsituasjoner er bistand til reform av sikkerhetssektoren ofte avgjørende for å bygge freden. Regjeringen prioriterer tiltak i samarbeid med FN, regionale organisasjoner, herunder AU, og aktuelle samarbeidsland. Internasjonale fredsoperasjoner får stadig mer omfattende mandater som i økende grad omfatter reform av sikkerhetssektoren. Det er et viktig mål for regjeringen å bidra med sivilt politi og andre sivile til fredsoperasjoner, og å bidra med kapasitetsbyggende tiltak og opplæring som kan styrke FNs, AUs og medlemslandenes fredsoperative evne. Det legges vekt på at kjønnspektivet skal integreres i aktiviteter som støttes. Norge bidrar også gjennom etablerte ressursbaser med personell fra politiet og forsvarssektoren, den øvrige rettskjeden, samt personell med kompetanse innen sivil beredskap, demokratibygging og menneskerettigheter.

Mål

Bevilgningen foreslås brukt til å:

- Støtte opp om, og bidra til gjennomføring av, Den kjernefysiske ikke-spredningsavtalen (NPT), Biologivåpenkonvensjonen og Kjemivåpenkonvensjonen. Ikke minst er det ønskelig å styrke utviklingslands egenkompetanse på nedrustningsspørsmål slik at de kan delta aktivt i arbeidet for å styrke disse regimene.
- Styrke kapasiteten til FN-systemet og det sivile samfunn til å fremme arbeidet for nedrustning og ikke-spredning for å bidra til utvikling. Arbeide for å skape internasjonal enighet om nedrustning og ikke-spredning og søke å bidra

- til sikkerhet på et lavest mulig rustningsnivå, noe som vil styrke grunnlaget for utvikling.
- Øke kunnskapen og kapasiteten i utviklingsland til å gjennomføre ikke-spredningsforpliktelser blant annet i samsvar med resolusjoner i FNs Sikkerhetsråd om ikke-spredning og terrorisme.
 - Støtte det sivile samfunns innsats overfor utviklingsland når det gjelder nedrustning, ikke-spredning og fredelig bruk, samt utredning og påvirkningsarbeid angående forutsetningene for en verden fri for masseødeleggelsesvåpen.
 - Videreføre arbeidet med likesinnede utviklingsland og vestlige land for å styrke arbeidet for kjernefysisk nedrustning og ikke-spredning.
 - Støtte IAEAs faglige bistand til utviklingsland angående kjernefysisk trygghet og sikkerhet, herunder ved bidrag til IAEAs frivillige fond for kjernefysisk trygghet
 - Bistå utviklingsland i forebygging av terrorisme, med særlig fokus på Afrika og Asia.
 - Støtte reform av sikkerhetssektoren i utviklingsland der Norge har et bredere engasjement, og støtte opp om sikkerhetssektormandater i fredsoperasjoner, samt bidra til at FNs og AUs agenda for sikkerhetssektorreform videreutvikles og konkretiseres.
 - Bidra med norsk sivilt personell, i første rekke politi, til fredsoperasjoner i Afrika og Afghanistan.
 - Støtte anvendt forskning med fokus på forebygging av terrorisme og reform av sikkerhetssektoren i utviklingsland
 - Vektlegge styrket kvinne- og kjønnsperspektiv i aktiviteter knyttet til ikke-spredning, anti-terror og sikkerhetsreform i samsvar med resolusjon 1325 i FNs Sikkerhetsråd.

Rapport 2009

I tråd med de mål som ble satt for 2009 om å styrke nedrustningsarbeidet i et utviklingsperspektiv er bevilgningen blant annet brukt til tilskudd til internasjonale og norske organisasjoner som arbeider med nedrustning og ikke-spredningsspørsmål, bl.a. FN og IAEA. Mens en del midler gikk direkte til aktiviteter i utviklingsland, gikk andre tilskudd til formål som indirekte vil støtte opp under bærekraftig utvikling i fattige land. Herunder ble det gitt støtte til analytisk arbeid og påvirkningsarbeid innenfor kjernefysisk nedrustning, ikke-spredning og fredelig bruk av kjernefysisk teknologi. Formålet med dette var å fremme nedrustning og ikke-spredning, sikkerhet

og utvikling som viktige internasjonale spørsmål. Norge bidro med midler til IAEA for å opprette en internasjonal brenselbank for lavanriket uran. En slik bank vil bidra til økonomisk og sosial utvikling og minske spredningsrisikoen. Det ble også gitt midler til et tillitskapende opplæringsprosjekt i regi av IAEA, godkjent av IAEAs styre, som skal bidra til bedre trygghet av fredelig sivil kjernekraft i Iran. Det ble gitt støtte til flere arrangementer i utviklingsland for å fremme betydningen av ikke-spredning og eksportkontroll. Norge videreførte støtten til FNs institutt for nedrustningsforskning i Genève (UNIDIR). Styrking av NPT forut for tilsynskonferansen i 2010 ble viet særlig oppmerksomhet. Det ble gitt støtte til en rekke frivillige organisasjoner og forskningsinstitusjoner som arbeider med rustningskontroll. Innenfor IAEA fortsatte Norge som pådriver for økt innsats overfor utviklingsland og større trygghet knyttet til sivil bruk av kjernefysisk teknologi.

Bevilgningen til sikkerhetssektorreform er benyttet til rådgiving innen sikkerhetssektorreform, kartlegging av det internasjonale samfunns evne til å bidra med sivilt personell innen sikkerhetssektorreform i fredsoperasjoner til bruk for FN og støtte til FNs arbeid med å videreutvikle de sivile dimensjonene ved fredsoperasjoner, støtte til opprettelsen av en internasjonal ressursbank for sikkerhetssektorreform, og kapasitetsbygging for sikkerhetssektorreform, kartlegging av effekten av norsk politiinnsats i internasjonale fredsoperasjoner, samt forebygging av utviklingslands egen evne til å håndtere terrorisme med særlig vekt på land i Afrika og Asia.

Budsjett 2011

For 2011 foreslås bevilget 175 mill. kroner

Post 73 Andre ODA-godkjente OSSE-land, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Ukraina, Hviterussland, Moldova og landene i Sør-Kaukasus og Sentral-Asia står overfor betydelige utfordringer med mangelfullt utviklede demokratier, etniske spenninger og fattigdoms- og miljøproblemer. Prosjektbistanden over post 73 har som hovedmålsetting å bidra til en demokratisk samfunnsutvikling som gjør at landene kan håndtere disse utfordringene.

Bistandsmidlene til Eurasia søkes i økende grad brukt strategisk med vekt på større programmer og flerårige rammeavtaler. Det samarbeides aktivt med eksterne fagmiljøer og interna-

sjonale organisasjoner om forvaltningen av midlene. En fem-årig rammeavtale med SIU (Senter for internasjonalisering av utdanning) skal fremme samarbeid innen høyere utdanning. På miljøsidan vil Utenriksdepartementet gjennom en ny avtale trekke sterkere på norske fagmiljøer for å styrke arbeidet med miljø- og energieffektivisering. EBRD (Den europeiske bank for gjenoppbygging og utvikling) brukes i økende grad som samarbeidspartner gjennom støtte til bankens fond for land med overgangsøkonomier og til et norsk-initiert fond for vann og helse.

Hviterussland er preget av et autoritært regime som skaper vanskelige forhold for opposisjon og sivilt samfunn og isolerer landet internasjonalt. Ukraina er et av Europas største land og har en strategisk viktig beliggenhet mellom EU og Russland. Ukrainas nye regjering ventes å følge opp den vestlig rettede reformpolitikken landet har fulgt i seinere år, med unntak av tilnærmingen til NATO. Moldovas nye regjering har satt i gang viktige demokratiske og økonomiske reformer og søker europeisk integrasjon. Konflikten i utbryterområdet Transnistria er fastlåst, men hindrer ikke regjeringens reformarbeid.

Georgia er fremdeles preget av krigen med Russland i 2008 om utbryterområdene Sør-Ossetia og Abkhasia. Landet har fortsatt behov for humanitær bistand og langsiktig gjenoppbygging. Integrering av nasjonale minoriteter er et viktig satsningsområde da risikoen for nye uroligheter mellom ulike etniske grupper fortsatt er betydelig. Mellom Armenia og Aserbajdsjan pågår drøftelser om en varig løsning på konflikten om Nagorno-Karabakh, men lite tyder på at partene vil enes i nær framtid. Støtte til sivilt samfunn og ytringsfrihet anses fortsatt som viktig overfor de tre landene i Sør-Kaukasus.

Landene i Sentral-Asia står overfor betydelige utfordringer politisk, økonomisk og sosialt. Smugling av narkotika, våpen og mennesker er viktige problemområder, og stabiliteten i regionen kan trues av konflikten i Afghanistan. De økonomiske nedgangstidene har ført til at sentralasiatiske gjestarbeidere i Russland må vende hjem, noe som rammer Kirgisistan og Tadsjikistan særlig hardt. Kasakhstan er en økonomisk drivkraft som engasjerer seg aktivt på den internasjonale arena. OSSE-formannskapet i 2010 har medført krav om at landet gjennomfører demokratiske reformer, men realistisk sett vil dette være en langsiktig prosess. I Usbekistan er det få tegn til bedring i det autoritære styret. Kirgisistan har etter folkeavstemning vedtatt et grunnlovskast som går bort

fra presidentstyre og overfører mer makt til regjeringen og parlamentet. Landet er sterkt preget av den etniske uroen og omfattende voldshandlingene som fant sted sommeren 2010. Tadsjikistan har svært svake samfunnsstrukturer, samtidig som landet har en lang grense mot Afghanistan som bidrar til ustabilitet. I Turkmenistan førte regimeskiftet i 2007 til enkelte forsiktige reformer, men landet er fortsatt svært autoritært.

Flere av landene i regionen er rike på naturressurser og har stor betydning for global og europeisk energisikkerhet. Kashagan-feltet kommer etter all sannsynlighet til å sikre Kasakhstan store oljeinntekter i overskuelig framtid. Turkmenistan er i ferd med å bygge ut infrastruktur for energiekspert til Kina og Iran. Myndighetene ønsker utenlandske oljeselskaper inn som investorer i utbygging og produksjon offshore. Turkemensk gass kan potensielt bli et viktig bidrag til en sørlig utskipningsrute for gass til Europa (Nabucco). Usbekistan har betydelig produksjon av naturgass. Denne går mest til eget bruk, men Usbekistan har som målsetting å utvikle eksport. Kirgisistan og Tadsjikistan har betydelige vannkraftressurser som kun i liten grad er vunnet ut. Det vil være en utfordring for landene i regionen å sikre at slik utbygging skjer på en måte som ikke skader interessene til nedstrømslandene Usbekistan og Turkmenistan, som frykter å få mindre vann til irrigasjon i landbruket.

Mål

- Fremme godt styresett gjennom kompetanse- og institusjonsbygging
- Fremme økonomisk utvikling
- Fremme europeisk integrasjon og regionale samarbeidsbestrebelse
- Fremme etterlevelse av forpliktelser landene har påtatt seg gjennom internasjonale konvensjoner.
- Fremme et bærekraftig miljø
- Styrke samarbeid innen utdanning og forskning
- Forebygge konflikter mellom etniske grupper
- Styrke det sivile samfunn
- Styrke menneskerettighetene og ytringsfriheten
- Redusere handel med mennesker, våpen, narkotika og kjernefysisk materiale.
- Styrke kvinners rettigheter, deltakelse i politikk og organisasjonsliv, redusere vold mot kvinner.

Rapport 2009

Prioriterte områder i 2009 var demokrati og menneskerettigheter, justissektorreform, utdanning og kultur, likestilling, energi-, vann- og miljøtiltak, samt økonomisk utvikling.

Demokrati og menneskerettigheter

Regjeringen har støttet utdanning av journalister og uavhengige medier, samt etablering og videreutvikling av uavhengige frivillige ungdomsorganisasjoner og menneskerettighetshus. Valgobservasjon er støttet i flere land. Den norske helsingforskomiteen har overvåket menneskerettssituasjonen og gitt opplæring i demokratiske prosesser og menneskerettsspørsmål til ungdom, lærere, journalister og menneskerettsaktivister.

Etter konflikten i Georgia har bistanden til integrasjon av flyktninger og internt fordrevne i Georgia blitt trappet betydelig opp, særlig gjennom organisasjonene Flyktningshjelpen og CARE.

Justissektoren

Norsk fagpersonell fra justissektoren (den såkalte «Styrkebrønnen») er utplassert i Georgia, Moldova og Aserbajdsjan for å bistå myndighetene med reformer innenfor rettsystemet. I Sentral-Asia er det gitt betydelig støtte til arbeidet for styrket grensesikkerhet og grensekontroll.

Utdanning og kultur

Samarbeid i utdanningssektoren er støttet gjennom Senter for internasjonalisering av høyere utdanning. Norge støtter videre et hviterussisk eksiluniversitet i Litauen. Et yrkesfaglig opplæringscenter i Kasakhstan for petroleumssektoren er åpnet, og kontakt om slik opplæring er etablert med Turkmenistan. Norge har bidratt til et masterprogram ved OSSE-akademiet i Bisjkek. I Tadsjikistan støtter Norge opplæring av grensestyrkene. I Ukraina har Norge bidratt til omskolering av rundt 550 militære tjenestemenn og deres familiemedlemmer.

I Ukraina, Usbekistan, Georgia og Aserbajdsjan støtter Norge kulturminne- og museumsektoren gjennom UNESCO og Riksantikvaren.

Likestilling

I Moldova har Norsk Folkehjelp mottatt støtte til et opplæringsprogram som skal sette kvinner i

bedre stand til å ivareta egne interesser. I Armenia er det etablert gode kontakter med lokale frivillige organisasjoner og krisesentre som arbeider for å hindre vold mot kvinner. UNIFEM har mottatt støtte både til et program som styrker kvinneorganisasjoner i Georgia og til innsats for å sikre landsbykvinnens rett til jord i Kirgisistan. Gjennom et bredt prosjektsamarbeid med IOM i Sentral-Asia støttes bekjempelse av menneskehandel, særlig rettet mot kvinner.

Miljøvern/vann/energisparing

Norge har bidratt til å utvikle bærekraftig forvaltning av naturressurser i Ukraina, Sentral-Asia og Sør-Kaukasus. Norges Naturvernforbund har gjennomført opplæring i energisparing i skoler i hele regionen. I Sentral-Asia har myndighetenes evne til å håndtere radioaktiv forurensning etter prøvesprenginger og urangruvedrift blitt styrket. I Georgia og Armenia har regjeringen støttet utvikling av planer for bærekraftig utnyttning av vannressursene og tilrettelegging for private investeringer. I Ukraina har en bidratt til å fremme renere produksjon og energieffektivisering i samarbeid med sentrale og lokale handels- og industrikamre.

Et norsk initiativ til å opprette en samordningsmekanisme under protokollen om vann og helse under WHO og UNECE er fulgt opp. Partslandene samordner sin prosjektinnsats, mens mottakerlandene settes i stand til å overholde protokollens bestemmelser.

Økonomisk utvikling

Innsatsen mot fattigdomsbekjempelse i regionen er trappet opp gjennom sysselsettingstiltak og bidrag til Den europeiske bank for gjenoppbygging og utvikling (EBRD). Den nasjonale statistikkomiteen i Kirgisistan har motatt bistand til å bygge opp et effektivt statistikkssystem. I Kasakhstan er det gitt undervisning i entreprenørskap og etablering av små- og mellomstore bedrifter gjennom opprettelse av sentre for opplæring og arbeidsformidling. I Moldova har støtte til kompetanseutvikling og teknologisk oppgradering av landets kartverksmyndigheter, lagt grunnlaget for etablering av et sentralt eiendomsregister. En næringspark som er etablert i byen Soroca har så langt skapt 75 nye arbeidsplasser. I Tadsjikistan støttes tiltak for utvikling av økonomisk samarbeid over grensen med Afghanistan

Budsjett 2011

For 2011 foreslås bevilget 340 mill. kroner.

Kap. 165 Forskning, kompetanseheving og evaluering

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2009	Saldert budsjett 2010	Forslag 2011
01	Driftsutgifter	142 586	139 000	139 000
70	Forskning og høyere utdanning, <i>kan overføres</i>	330 714	353 000	333 000
71	Faglig samarbeid, <i>kan overføres</i>	254 404	270 000	318 600
	Sum kap. 165	727 704	762 000	790 600

Opplæring, forskning og høyere utdanning er basis for bærekraftig utvikling av samfunn og næringsliv og for å nå resultater innenfor Norges tematiske satsingsområder. Vel halvparten av midlene under dette kapitlet går til kapasitets- og kompetansebygging innen høyere utdanning og forskning i utviklingsland. Det gis også midler til støtte til regionale forskningsorganisasjoner.

Støtten til utviklingsforskning i Norge og Norden finansieres over dette kapitlet. Slik støtte har som mål å styrke kompetansen i norske fagmiljøer og bidra til forskningsresultater som norske myndigheter og andre bistandsaktører kan ha nytte av i utformingen av norsk utviklingspolitikk og i internasjonal dialog om utviklingsspørsmål. En del av støtten forutsetter samarbeid med partnere i sør. Det er viktig å sikre at det til enhver tid er relevant kompetanse i norske forskningsmiljøer om forholdet mellom industrialiserte land og utviklingsland og om endringsprosesser i utviklingsland.

Forskningen skal støtte opp om satsingsområdene i utviklingssamarbeidet. Handlingsplanen for kvinners rettigheter og likestilling i utviklingssamarbeidet skal følges opp med økt innsats for å fremme kvinners deltakelse i forskningen og kunnskapsutvikling om kvinners rolle og kjønnsperspektiv på utviklingspolitiske tema.

Midlene anvendes videre til faglig styrking og kvalitetssikring av utviklingssamarbeidet. Kvalitetssikringen omfatter både løpende faglig rådgivning basert på kjøp av konsulent tjenester og evaluering av utviklingssamarbeidet.

Kapitlet omfatter også posten faglig samarbeid, som benyttes til å stille etterspurt norsk fagkompetanse fra relevante fagmiljøer tilgjengelig for utviklingsland på en effektiv måte. Et slikt fag-

lig samarbeid er en stadig viktigere komponent i samarbeidet med mange utviklingsland. I flere tilfeller erstatter dette mer tradisjonelt utviklingssamarbeid.

Post 01 Driftsutgifter

Situasjonsbeskrivelse

Sikring av kvalitet og effektivitet i utviklingssamarbeidet krever bruk av faglige rådgivningstjenester som til dels hentes fra miljøer utenfor egen bistandsforvaltning. Tjenestene gjelder evalueringer, studier, utredninger og program- og prosjektvurderinger. Det benyttes både enkeltavtaler med konsulenter og rammeavtaler med konsulent selskaper som dekker de mest aktuelle temaene innen utviklingssamarbeidet. Videre er det inngått avtaler om faglige tjenester med en rekke offentlige virksomheter.

Evaluering skal bidra til mer resultatorientert bistandsforvaltning. I evalueringsarbeidet legges det vekt på kontrollsystemer og læring. Det legges økende vekt på å få frem resultatet av utviklingssamarbeidet og formidling av evalueringssunn. Evalueringene tar utgangspunkt i kriterier som vesentlighet, risiko og egenart. Norge deltar i et evalueringsnettverk innenfor OECD/DAC, og nordiske og likesinnede land samarbeider også om evaluering. Evalueringssamarbeidet med Verdensbanken og UNDP vil bli ført videre.

Mål

Bevilgningen skal bidra til:

- Faglige tjenester til vurderinger, studier, utredninger mv.

- Arbeid i regi av OECDs utviklingskomité, multilaterale organisasjoner og andre bilaterale givere innenfor områder av felles interesse.
- Evaluering av utviklingstiltak, inkludert samarbeid med mottakere og andre givere.

Bevilgningen kan også brukes til opplæring og forberedelser for utestasjonering bl.a. for juniorskperter for FN-organisasjoner og Bretton Woods-institusjoner og til utplassering av norske medarbeidere i organisasjoner og institusjoner dersom utgiftene forbundet med dette ikke kan dekkes ved økonomisk tilskudd til organisasjonen.

Rapport 2009

Faglige tjenester

Posten ble benyttet til Utenriksstjenestens behov for faglige råd og tjenester, og i forbindelse med Norads kvalitetssikring av norskstøttede tiltak gjennom program- og prosjektutredninger, studier og gjennomganger. En rekke faglige seminarer og konferanser ble støttet, og kjøp av revisjonstjenester var mer omfattende enn i tidligere år – noe som gjenspeiler den økte satsingen på anti-korrupsjonsarbeid. Gjennom finansielle bidrag til OECDs utviklingskomite, multilaterale organisasjoner og andre bilaterale givere inngår Norge i løpende samarbeid på områder av felles interesse, herunder anti-korrupsjonsarbeid og giverharmonisering. Sammen med 15 andre givere finansierer Norge nettverket Multilateral Organisations Performance Assessment Network (MOPAN), som hvert år foretar gjennomganger av ulike multilaterale organisasjoners effektivitet. I 2009 gjennomgikk dette nettverket fire multilaterale organisasjoners virksomhet i ni mottakerland.

Evaluering

Under Norads ledelse ble 11 evalueringer ble fullført i 2009, og 9 nye var pågående ved utgangen av året. Funn og lærdommer fra den enkelte evaluering inngår i grunnlaget for rapportering knyttet til de relevante tilskuddsposter.

I årsrapporten for 2009 trekkes det frem fire lærdommer. En er at en rekke rapporter dokumenterer konkrete resultater for fattige mennesker bedre enn det er gjort i tidligere evalueringer. Bistandsapparatet er altså blitt flinkere til å dokumentere hva som er oppnådd, selv om det fremdeles er rom for forbedringer på dette feltet. For det andre fremgår det av en rekke rapporter at det langsiktige arbeidet for å bygge opp kapasitet og

sikre bærekraft ikke er godt nok. Behovet for et enda mer langsiktig perspektiv er imidlertid noe Norge deler med mange andre giverland. Et tredje funn er at FN-organisasjoner er byråkratiske og har vanskeligheter med å levere bistand effektivt. Datamaterialet er imidlertid for begrenset til å trekke vidtrekkende konklusjoner; det er ikke gjort mange studier av FN som kanal for bistand. For det fjerde har det skjedd fremskritt i forvaltningen av den internasjonale humanitære bistanden – denne blir bedre planlagt og forvaltet. Giverne er blitt flinkere til å prioritere, og den humanitære bistanden kommer oftere i rett tid enn tidligere.

Årsrapport 2009 for Evaluering av norsk utviklingssamarbeid er tilgjengelig på Norads nettsider; www.norad.no/evaluering.

Budsjett 2011

For 2011 foreslås bevilget 139 mill. kroner.

Post 70 Forskning og høyere utdanning, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Tilgang til høyere utdanning, forskning og ny teknologi er en forutsetning for økonomisk, og samfunnsmessig bærekraftig utvikling. Norge har i en årrekke bidradd til forskning i Norge på utviklingsrelaterte tema, og til å utvikle et bredt samarbeid i og mellom institusjoner i utviklingsland og norske forskere og forskningsmiljøer. Formålet er på den ene siden å støtte forskning og forskningsformidling for å generere ny kunnskap om tema som berører fattigdomsbekjempelse og utvikling innenfor regjeringens prioriterte områder. Slik kunnskap skal både kunne brukes av Norge i utforming og utøvelse av norsk utviklingspolitikk, og av det internasjonale samfunn og utviklingslandene selv til kunnskapsbaserte tiltak for fattigdomsbekjempelse og utvikling.

For å bidra til slik kunnskapsgenerering er det etablert langsiktige forskningsprogrammer på tema som klima og miljø, fattigdomsbekjempelse, om konflikt, fred og utvikling og om global helse og vaksinasjonsforskning i utviklingsland. Egne geografiske forskningsprogrammer med Kina, India og Latin-Amerika skal bidra til å skape nye arenaer for utviklingspolitisk dialog og samarbeid, slik St.meld.nr.13 legger vekt på.

På den andre siden er det et formål å bidra til kapasitetsbygging innenfor forskning og høyere utdanning i utviklingsland. Slik støtte skal styrke landenes evne og mulighet til selv å generere og

anvende forskningsbasert kunnskap og å utdanne egen høyt kvalifisert arbeidskraft i sektorer som er viktige for utvikling.

Kapasitetsbygging av høyere utdanning og forskning i utviklingsland er støttet først og fremst gjennom programmene NUFU (nasjonalt program for utvikling, forskning og utdanning) og NOMA (Norads program for masterstudier).

Regjeringen vil i 2011 ytterligere styrke de prioriterte tematiske satsingsområdene i sin videre satsing på høyere utdanning og forskning i utviklingsland. De prioriterte områdene er: Klima, miljø og bærekraftig utvikling; Fredsbygging, menneskerettigheter og humanitær bistand; Olje og ren energi; Kvinner og likestilling; Godt styresett og kamp mot korrupsjon; samt helse. Det skal også opprettes et nasjonalt forskningsprogram for å styrke kompetansen om skatt og utvikling, internasjonale skattespørsmål og kapitalflukt. NUFU og NOMA vil være viktige virkemidler for kapasitetsbygging i sør også i 2011. Ordningene har gjennomgått en ekstern evaluering, og det skal i løpet av året tas stilling til hvordan de overordnede målsetningene for disse best ivaretas etter programmenes avslutning.

Mål

Støtte til forskning og forskningsformidling skal:

- Være Norges bidrag til den globale kunnskapsarena som kan bidra til utvikling og fattigdomsbekjempelse
- Bidra til økonomiske, samfunnsmessig og bærekraftig utvikling i sør, spesielt innen regjeringens satsningsområder
- Styrke samarbeid mellom forskere og forskningsmiljøer i sør og i Norge
- Styrke kompetanse i norske fagmiljøer og bidra til resultater som norske myndigheter og andre bistandsaktører kan ha nytte av i utforming av norske utviklingspolitikk og i internasjonal dialog om utviklingsspørsmål.
- sikre at det til enhver tid finnes relevant kompetanse i norske fagmiljøer om forholdet mellom industrialiserte land og utviklingsland og i endringsprosesser i utviklingsland
- fremme kvinners deltakelse i forskningen og kunnskapsutvikling om kvinners rolle og kjønnsperspektiv på den utviklingspolitiske arena

Støtte til kapasitetsbygging innen høyere utdanning og forskning i sør skal:

- Bidra til bærekraftig utvikling av samfunn og næringsliv, blant annet innenfor Norges tematiske og geografiske satsningsområder
- Fremme kvinners deltakelse i akademia, samfunnsnivå og næringsliv i sør
- Økt antall mastergrader og doktorgrader utdannet i sør

Rapport 2009

Hoveddelen av midlene ble i 2009 forvaltet av Norad og administrert av Senter for internasjonalisering av høyere utdanning (SIU) og Norges Forskningsråd (NFR).

Støtte til forskning og forskningsformidling

Det meste av støtten til forskning og forskningsformidling lyses ut til forskningsmiljøer i Norge. Denne støtten går til temaforskningsprogrammer gjennom Norges Forskningsråd, til basisbevilgningen til Chr. Michelsens Institutt (CMI) og til andre aktiviteter knyttet opp til utviklingsforskning. Støtte til programmene for global helse og vaksinasjonsforskning (GLOBVAC), fattigdom og fredsforskning (POVPEACE) og globalisering av miljø-, energi- og klimaforskning (GLOBMEK) er videreført. Programmer med geografisk innretning representerer en ny trend i utviklingsforskningen. Det ble i 2009 igangsatt et nytt forskningsprogram for å styrke kunnskap om Latin-Amerika i Norge. Et forskningsprogram rettet mot klima og velferdsforskningssamarbeid med Kina ble opprettet og utlyst. Her forutsettes samarbeid mellom forskere i Norge og Kina. Noen programmer forvaltes under forskningsrådsprogrammet Norge som Global Partner (NORGLOBAL), der en viktig hensikt er å fremme samarbeid mellom norske forskere og forskere fra sør.

Norge støtter i tillegg en rekke sentrale regionale forskningsorganisasjoner i både Afrika og Latin-Amerika. Flere av organisasjonene fungerer som forskningsråd der forskere fra regionen kan søke frie midler til forskningsprosjekter, eventuelt i samarbeid med forskere fra samme region. Det ble i 2009 innvilget kjernestøtte til African Center for Technology and Science (ACTS) til nytt strategisk program som omhandler landbruk og mat-sikkerhet, biodiversitet og forvaltning av naturressurser, samt energi og vannsikkerhet. Det ble også innvilget støtte til Forum for African Women Educationalists (FAWE) for å forske på jenter og utdanning i Afrika.

Støtte til kapasitetsbygging i sør

De største programmene er NUFU (Nasjonalt program for utvikling, forskning og utdanning) og NOMA (Norads program for masterstudier). Under NUFU-programmet er det gitt støtte til 69 prosjekter, mens det er 36 prosjekter under NOMA-programmet. I 2009 ble det utdannet 80 kandidater fra Sør på master og Ph.D nivå, og utgitt ca 70 fagfelleverderte publikasjoner.

En evaluering viser at de to programmene har bidratt betydelig til kapasitetsbygging i Sør og til en viss grad også i Norge. Mottakerlandene og samarbeidspartnerne der har, generelt sett, verdsett programmene høyt. Selv om de blir betraktet som tilbudsrevet, og forholdet mellom norske institusjoner og institusjoner i mottakerlandene blir oppfattet som asymmetriske, er partnerne i Sør stort sett fornøyd med programmene, inklusive forvaltningen av dem.

Det har imidlertid bare i mindre grad lyktes å utvikle et bærekraftig samarbeid mellom institusjoner og personer i Sør innenfor rammen av programmene. Komplekse systemer for styring og finansiering av programmene blir trukket fram som et hovedproblem. Selv om de fleste mottakere setter pris på samarbeidet, er det også omfattende frustrasjon over hvordan det blir strukturert og administrert. En annen utfordring er knyttet til norske universitetsreformer de senere år, med nye effektivitetskrav som gjør det vanskeligere for universitetsansatte å opprettholde innsatsen innen disse to programmene.

Evalueringen viser at likestilling mellom kjønnene er høyt prioritert i begge program. Likevel har målsettingen hittil stort sett konkretisert seg i en økning av antallet kvinnelige deltakere, med en oppnådd kvinnedeltagelse i begge program på mellom 40 – 50 pst. I kun få tilfeller er det gjort forsøk på å integrere kjønnsperspektiver i pensu og forskningstemaer.

Evalueringen kommer med en rekke anbefalinger om hvordan norsk innsats for å styrke høyere utdanning og forskning i samarbeidsland kan gjøres mer effektiv og mer relevant i forhold til samarbeidslandenes behov. Oppfølgingen av disse skal vurderes i forbindelse med utvikling av et nytt program innen 2011.

Norad overtok i 2009 forvaltningen av støtten til Dar es Salaam University. Gjennomføringen skjer i samarbeid med Universitetet i Oslo.

Den første utlysningen for stipend til Norads program for masterstudier innen energi og petroleum (EnPe) ble gjennomført i 2009, med oppstart på utdanning i 2010. Programmet adminis-

treres av Norges teknisk-naturvitenskapelig universitet (NTNU).

Kulturutdanningsprogrammet, som også forvaltes av SIU, er videreført gjennom den flerårige avtalen for perioden 2006-2011. Det er bevilget støtte til 7 samarbeidende institusjoner for bachelor- og masterutdanning.

Utdannings- og opplæringsstøtte

Avtalen med Petrad, som dekker både etterutdanningskurs og faglig samarbeid i tilknytning til Olje for Utviklingsprosjektet, videreføres.

Budsjett 2011

For 2011 foreslås bevilget 333 mill. kroner.

Post 71 Faglig samarbeid, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

På områder som ressursforvaltning, energi, styresett, miljø/klima og likestilling har Norge kompetanse og erfaring som er etterspurt. Sammen med bidrag fra internasjonale aktører kan de norske fagmiljøene bidra til statsbygging, kapasitetsutvikling og økte inntekter i utviklingsland. Bevilgningen skal gjøre denne type kompetanse tilgjengelig for utviklingsland Norge samarbeider med.

Faglig samarbeid er sentralt i forhold til flere av regjeringens satsingsområder, herunder Olje for Utvikling og Ren Energi for Utvikling. Olje for utvikling er en interdepartemental satsning for å gjøre norsk kompetanse mer tilgjengelig for utviklingsland som har olje- og gassressurser. Norad har en sekretariatsfunksjon for programmet. Ren energi for utvikling er et initiativ som skal bidra til å utnytte fornybare energiresurser. Utnyttelse av ren energi er et viktig bidrag til klimaarbeidet, samtidig som økt tilgang på energi er en forutsetning for økonomisk vekst og utvikling. Det tas videre sikte på en styrket satsing på arbeidet med inntektsgenerering og skatteadministrasjon i utvalgte samarbeidsland.

Mål

- Bevilgningen skal brukes til å legge til rette for og implementere faglig samarbeid med norske fagmiljøer etterspurt av utviklingsland primært innenfor områdene ressursforvaltning, skatt/ressursbeskatning, energi, styresett, miljø/klima og likestilling.
- Internasjonale fagmiljøer kan i et begrenset omfang benyttes, dersom de anses å inneha

særskilt viktig komplementær kompetanse eller hvis det er kapasitetsbegrensinger på norsk side.

Rapport 2009

Støtte til oppbygging og videreføring av petroleumssamarbeid ble utført i Afghanistan, Angola, Bolivia, Ecuador, Elfenbenskysten, Ghana, Irak, Kambodsja, Kenya, Libanon, Sao Tome e Principe, Tanzania, Uganda, Vietnam, Zambia og Øst-Timor.

I Uganda er det inngått en ny avtale med inn-sats både innen ressursforvaltning, finans og miljø for tidsrommet 2009-2014. I Ghana og Bolivia bidro norsk bistand til å øke landenes muligheter til god ressursforvaltning, gjennom blant annet faglig samarbeid knyttet til behandling av feltutviklingsplaner. I Angola har samarbeidet mellom norske og angolanske petroleumsmyndigheter fokusert på organisatoriske forhold og kompetanseutvikling, noe som blant annet har økt mulighetene for at myndighetenes inspeksjonsrolle kan ivaretas. Prosjektsamarbeidet med Vietnam innenfor Olje for Utvikling er i slutfasen. Gjennom prosjektet har Vietnam fått bedre oversikt over ressursene i de ulike felt, basert på kalkyler over gjenstående reservoarer, og muligheter for planlegging av energitilgang og -behov i fremtiden.

Petrad har i økende grad blitt benyttet til opplæring, kurs og kompetansebygging i ulike land, samtidig som mer arbeid også gjøres regionalt, der flere land deltar samtidig. En ny treårig avtale er inngått med Revenue Watch Institute, i tillegg til at norske frivillige organisasjoner har mottatt støtte til å drive kapasitetsbygging av det sivile samfunn i OfUs samarbeidsland. De største mottakerne av støtte har vært WWF Norge, Norsk Folkehjelp og Publish What You Pay Norge. Det er også opprettet et eget program for å støtte faglig samarbeid mellom universiteter i Norge og i samarbeidslandene innen petroleum- og energifag, hvor de første prosjektene fikk støtte i 2009. På enkelte viktige fagområder der kapasiteten har vært liten på norsk side, har faglig samarbeid mellom utviklingslandene og bl.a. Verdensbanken og IMF blitt støttet.

Innen fornybar energi har Norge bidratt med støtte til forberedelse av studier av de to store mulige vannkraftverkene Beko-Abo og Mandaya i Etiopia i et samarbeid mellom Etiopias vannmyndigheter og NVE. Innen dette samarbeidet er det også ytt støtte til Eastern Nile Technical Regional Office for å sikre regional integrering og delta-

gelse i bruk av vannressursene i den Blå Nilen. I 2009 ble det også gjennomført hydrologiske og sedimenttransportmålinger. Dette har skaffet viktige data til studiene nevnt over og har bidratt til et styrket tillitsforhold mellom vannmyndighetene i Etiopia og NVE som vil være viktig for det planlagte kapasitetsbyggingsprogrammet relatert til studiene.

Videre har det blitt planlagt og lagt til rette for institusjonssamarbeid innen damsikkerhet i Ghana, et nytt stort samarbeid innen energiforvaltning og forretningsmessig drift av kraftselskapet i Liberia og fornyelse av samarbeid innen vannkraft og hydrologi i Øst Timor.

International Centre of Hydropower har i 2009 gjennomført en rekke kurs knyttet til temaene utvikling av vannkraft, finansiering, sikkerhet, miljø, sosiale forhold og regulatorvirksomhet for elektrisitet. Noen kurs er gjennomført i Norge, mens andre er gjennomført i Afrika og Sentral-Amerika.

Gjennom FAO støttes utvikling av økosystembasert fiskeriforvaltning i Afrika, med Fridtjof Nansen-programmet. Det er gjennomført viktige faglige aktiviteter i form av økosystem-tokt og tematiske «workshops» med samarbeidslandene og regionale fiskeriforvaltningsorganisasjoner som skal bidra til en bærekraftig fiskeriforvaltning. Bruk av fiskeriforskningsfartøyet «Dr. Fridtjof Nansen» i regi av Havforskningsinstituttet er sentralt i dette arbeidet. «Dr Fridtjof Nansen» foretok i 2009 tokt for å kartlegge fiskeriressurser utenfor flere afrikanske land. Samtidig er opplæring og rådgivning til tokt med nasjonale fartøy intensivert, og informasjonssystem tilrettelagt for bruk av samarbeidslandene.

Den faglige samarbeidsbistanden til Kina skjer innenfor to hovedområder: Miljø/klima og velferdsmødeller/samfunnsutvikling. Miljø- og klimaarbeidet fokuserer særlig på kapasitetsbygging og bidrag til styrking av miljømyndighetenes kompetanse. Miljøprosjekter som ble støttet av Norge i 2009 omfatter utnyttelse av farlig avfall i Kinas sementproduksjon (SINTEF), håndtering av langvarige organiske miljøgifter (NIVA), utvikling av klimahandlingsplaner på provinsnivå og styrking av miljøplanleggingen i Kinas 5-års planer. I 2009 ble et vellykket samarbeid om kvikksølvforurensning avsluttet. Eksempler på prosjektsamarbeid innen velferdsmødeller og samfunnsutvikling er det mangeårige samarbeidet mellom Norsk Institutt for By og Regionsforskning (NIBR) og China Institute for Reform and Development (CIRD) om regional utvikling/landsbygging/utvikling, samt samarbeidet mellom FAFO og Den sentrale partisko-

len i Kina om sosiale velferdstjenester og økonomisk utvikling.

Det faglige samarbeidet med India har hatt hovedfokus på utvikling av klimamodeller, forskning på konsekvenser av og tilpasning til klimaendringer, utvikling av prosjekter for å bygge ut fornybar energi, overføring av kunnskap for økt utvinning av eksisterende oljereservoarer og overføring av kunnskap innen fred og forsoning, sikkerhetspolitikk, økonomi og handel.

Avtale om et tre-årig faglig samarbeid innen fiskeriforvaltning mellom Fiskeriministeriet i

Indonesia og Havforskningsinstituttet ble inngått i 2009 med planlagt oppstart i 2010. Likeledes ble det inngått en avtale om norsk støtte til en forskningspark for fornybare energikilder, Baron Technopark Renewable Energy Demonstration Project.

Budsjett 2011

For 2011 foreslås bevilget 318,6 mill. kroner.

Kap. 166 Miljø og bærekraftig utvikling mv.

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2009	Saldert budsjett 2010	Forslag 2011
01	Driftsutgifter	32 938	39 867	50 400
70	Ymse tilskudd, <i>kan overføres</i>	12	7 300	7 595
71	Internasjonale prosesser og konvensjoner m.v., <i>kan overføres</i>	29 991	33 000	33 000
72	Internasjonale miljøprosesser og bærekraftig utvikling, <i>kan overføres</i>	323 840	235 000	235 000
73	Klima- og skogsatsingen, <i>kan overføres</i>	838 178	2 107 700	2 163 000
Sum kap. 166		1 224 959	2 422 867	2 488 995

Miljø, klima og bærekraftig utvikling er et av satsingsområdene for regjeringens utviklingspolitikk. Bevilgningen under dette kapitlet skal brukes til å nå regjeringens mål på dette feltet slik de er beskrevet i Stortingsmelding nr. 13 (2008-09) Klima, konflikt og kapital og i Stortingsmelding nr. 15 (2008-09) Interesser, ansvar og muligheter, samt i regjeringens handlingsplan for miljørettet utviklingssamarbeid. Regjeringens ønske er å gjøre klimapolitikken og utviklingspolitikken gjensidig forsterkende. Det innebærer en miljø- og klimapolitikk som bidrar til å nå utviklingspolitiske mål, og en utviklingspolitikk som bedrer muligheten for å nå miljø- og klimapolitiske mål. Regjeringens klima- og skogsatsing er et viktig virkemiddel i klimapolitikken.

Øvrig støtte til klima og miljø er fordelt på ulike kapitler og poster på programkategoriene 03.10, 03.20 og 03.30.

Kapitlet omfatter også støtte til utviklingslands deltakelse i internasjonale prosesser og konvensjoner.

Post 01 Driftsutgifter

Posten omfatter driftsmidlene knyttet til Regjeringens klima- og skogprosjekt underlagt Miljøverndepartementet. Posten dekker alle driftskostnader knyttet til prosjektet herunder lønn, administrasjon, reiseutgifter etc. i Miljøverndepartementet, Utenriksdepartementet og Norad. I tillegg vil posten dekke behov for spesielle driftsutgifter slik som utredninger, seminarer, internasjonale møter mv.

Budsjett 2011

For 2011 foreslås bevilget 50,4 mill. kroner.

Post 70 Ymse tilskudd, kan overføres

Utenriksdepartementet foreslår at fullmakten Utenriksdepartementet har for å gi tilskudd til enkelttiltak på inntil 2 mill. kroner videreføres, og at bruk av midler utover dette beløp og inntil 6 mill. kroner, kan besluttes ved Kgl. res.

Bruk av midler til enkelttiltak utover 6 mill. kroner legges frem for Stortinget, jf. forslag til romertallsvedtak. Fullmakten forutsettes bare brukt når det er ønskelig å bevilge midler raskt til nye tiltak hvor gitte rammer er for små. Fullmakten forutsettes også brukt til å dekke merutgifter som følge av valutasingninger. Øvrige bevilgninger omdisponeres til aktuell post under bistandsbudsjettet.

Det vises også til forslag til romertallsvedtak II, pkt. 2 vedrørende fullmakt til bruk av merinntekter under kap. 3166, post 01.

Budsjett 2011

For 2011 foreslås bevilget 7,595 mill. kroner.

Post 71 Internasjonale prosesser og konvensjoner mv., kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Det er av stor betydning for utviklingssamarbeidet å bidra til oppfølging og videreutvikling av utviklingsrelaterte internasjonale konferanser og prosesser, utformingen av internasjonale regelverk og retningslinjer, samt følge opp internasjonale toppmøter og konvensjoner.

Oppfølgingen av internasjonale prosesser innenfor de helserelaterte utviklingsmålene vil stå sentralt, det samme vil internasjonale prosesser tilknyttet oppfølging av Paris-erklæringen om bistandseffektivitet, deltakelse på og støtte til Globalt forum for migrasjon og utvikling, arbeidet med «decent work – agendaen» (Regjeringens strategi for arbeidstakerrettigheter omtalt under bl.a. «Rettferdig global styring»), samt videreføring av støtte til utviklingslandenes deltakelse i det internasjonale handelssystemet. Støtte til oppfølging av Kommissjonen for fattiges adgang til lov og rett kan også gis.

Regjeringens arbeid for et anstendig arbeidsliv

Fremme av arbeidstakerrettigheter og et anstendig arbeidsliv er et prioritert område for denne regjeringen og i 2008 lanserte regjeringen en egen global strategi for anstendig arbeid. Utenriksdepartementet opprettet et eget prosjekt for oppfølging av strategien. Prosjekts mål er å fremme anstendig arbeid i norsk utenriks-, utviklings- og handelspolitikk og å jobbe for større samstemthet globalt og nasjonalt hva angår anstendig arbeid. I 2011 vil arbeidet fokusere på tiltak som kan bidra til å styrke arbeidstakerrettigheter i Angola, Brasil, India, Kina og Sør-Afrika.

Disse landene har blitt valgt ut som fokusland for UD's oppfølging av anstendig arbeid agendaen og allerede i 2009 bevilget Regjeringen i revidert nasjonalbudsjett 30 millioner kroner til ILOs arbeid med kvinner og likestilling og arbeidstilsyn i disse fem landene.

Arbeidet med å fremme arbeidstakerrettigheter foregår i nær dialog med Nærings- og handelsdepartementet og Arbeidsdepartementet. I 2011 vil Utenriksdepartementet ta initiativ for å styrke samarbeidet departementene i mellom i forhold til konkrete tiltak for å bedre arbeidstakerrettigheter i de fem nevnte fokuslandene.

I kampen for et anstendig arbeidsliv globalt er man avhengig av at bedrifter som opererer internasjonalt er sitt samfunnsansvar bevisst. Arbeidet med arbeidstakerrettigheter er derfor sentralt i oppfølgingen av Stortingsmelding nr 10 om Næringslivets samfunnsansvar i en global økonomi. I 2009 ble det derfor gitt økonomisk bidrag til Initiativ for etisk handel til deres arbeid med å utvikle en veileder til bruk for bedrifter og organisasjoner i hvordan de kan bidra til å fremme anstendige arbeidsforhold i globale leverandørkjeder. Veilederen vil bli lansert og distribuert i samarbeid med Utenriksdepartementet i 2011. Videre inngikk Utenriksdepartementet en intensjonsavtale med BAMA i 2009. Avtalen innebærer et strategisk samarbeid om samfunnsansvar gjennom sosial dialog og vil bli videreført i 2011.

Sosial dialog og trepartssamarbeid er grunnfjellet i det norske arbeidet med å sikre anstendig arbeid for alle. Dette innebærer selvsagt et tett samarbeid med partene i arbeidslivet.

I arbeidet med å sikre større koherens/samstemthet globalt og nasjonalt i kampen for et anstendig arbeidsliv arrangerte Utenriksdepartementet i samarbeid med den amerikanske tenketanken Center for American Progress og ILO, en rundebordslunsj under ILOs arbeidskonferanse i 2009 under tittelen «Decent Work – tools to counter the crisis». Arbeidet med større samstemthet globalt hva angår anstendig arbeid vil bli videreført i 2011 i samarbeid med andre likesinnede land, relevante tenketanker, organisasjoner og partene i arbeidslivet nasjonalt og internasjonalt.

Dialogprosjektet kapital og utvikling ble etablert i august 2010 for ett år. Hensikten er å bidra til diskusjon, øke kunnskapen og fremme forståelse for problemstillinger knyttet til å kapitalflyten ut og inn av fattige land. Tema som ulovlig kapitalflyt, innovativ finansiering, økte investeringer til fattige land, handel, skatteinntekter og gjeld står sentralt. Det vil bli lagt opp til utadrettet aktivite-

ter i form av møter, artikler og andre arrangement. Det legges opp til samarbeid med frivillige organisasjoner, forskere og journalister. Dialogprosjektet vil også trekkes inn i samarbeidet som er etablert på kapital- og utviklingsområdet mellom Utenriksdepartementet, Finansdepartementet, Nærings- og handelsdepartementet og Justisdepartementet ledet på statssekretærnivå.

En søker gjennom denne posten også å stimulere og bidra til utviklingslandenes deltakelse i arbeidet med kontinentalsokkelavgrensning og videre utvikling av havretten.

Mål

Bevilgningen foreslås brukt til:

- Støtte til konferanser, seminarer og initiativ m.v. om spørsmål av spesiell interesse for utviklingsland.
- Støtte kvinners deltakelse i internasjonale prosesser og konferanser.
- Oppfølging av internasjonale toppmøter, konferanser og prosesser og gjennomføring av konvensjoner og avtaler, samt støtte til utviklingslandenes deltakelse, herunder faglig bistand og reisestøtte.
- Handelsrelatert faglig bistand i forbindelse med forhandlinger om og iverksettelse av avtaler i WTO, samt frihandelsavtaler mellom EFTA-landene og aktuelle utviklingsland.
- En mindre andel av posten kan gå til støtte til ikke-statlige nettverk og organisasjoner.

Rapport 2009

Globalt forum for migrasjon og utvikling (GFMD) har allerede gitt resultater både på nasjonalt nivå i mange land og internasjonalt i form av større fokus på sammenhengen mellom migrasjon og utvikling samt bedre sammenheng mellom migrasjonspolitik og utviklingspolitikk. Globalt forum er nyttig også for utveksling av synspunkter og erfaringer mellom migranters avsenderland og mottakerland.

Bevilgningen ble videre brukt for å støtte arbeidet til det akademiske nettverket for fattiges bruks- og eiendomsrettigheter «formaliseringssagendaen» (ANLEP). Støtte ble hovedsakelig gitt for å bidra til akademiske programmer og forskning på tematikk innen fattiges bruks og eiendomsrettigheter, sør basert forskning og oppbygging av et internasjonalt nettverk på feltet.

I arbeidet for grupper som er mest utsatt for hiv og aids og som opplever stigmatisering og diskriminering, er det avgjørende å sikre at deres

erfaringer og kompetanse tas i bruk og formidles. Innen hiv og aids ble det gitt støtte til arrangører av internasjonale møter og arrangementer for å sikre deltakelse fra representanter fra utsatte grupper i utviklingsland med fokus på kvinner og ungdom.

Støtten til Det rådgivende senter for WTOs regelverk (ACWL) ble videreført, som særlig bistår utviklingsland i tvisteløsningssaker. Støtten ble videreført til WTOs Trade Facilitation Trust Fund som støtter utviklingslands evaluering av deres muligheter til å gjennomføre fremtidige forpliktelser med hensyn til forenkling av handelsprosedyrer. Det ble gitt reisestøtte til representanter fra minst utviklede land (MUL) til å delta på forhandlingsmøter om handelsforenkling.

Bevilgningen ble også benyttet til å bistå utviklingslandene i deres arbeid med å fremme krav under FNs Havrettskonvensjon om utvidelse av kontinentalsokkelen utover 200 nautiske mil. Dette programmet bidrar til en bevisstgjøring slik at utviklingslandene gjøres oppmerksom på muligheten til å fremme et kontinentalsokkelkrav, samt bistår med informasjon i den innledende fasen av prosessen med å fremme slike krav.

Det ble ikke foretatt utbetalinger til de faglige bistandsprosjektene til Tunisia og Egypt i tilknytning til EFTAs frihandelsavtaler i 2009.

Budsjett 2011

Det foreslås bevilget 33 mill. kroner.

Post 72 Internasjonale miljøprosesser og bærekraftig utvikling, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Globale klimaendringer og miljøproblemer som tap av biologisk mangfold er blant de største truslene menneskeheten står overfor. De globale klima- og miljøproblemene berører alle, men det er fattige mennesker i land med høy sårbarhet for endringer som rammes hardest. Om ikke klima- og miljøutfordringene takles, vil årelang innsats for utvikling være truet.

Klimaendringene er en trussel mot alle FNs tusenårsmaal, og kan undergrave den fremgangen vi har hatt mot mange av målene. Ikke minst er de helserelaterte målene truet. Barsedødelig kan øke som følge av mangel på mat og rent drikkevann, og sykdommer som kolera, diaré og malaria kan øke som følge av flom, tørke, sykloner og hetebølger.

Utviklingspolitikken vil derfor legge vekt på reduksjon av de fattigste landenes sårbarhet over-

for klimaendringer, og medvirke til utviklingsstrategier som er framtidsrettede og klimarobuste. Regjeringen ønsker å trappe opp innsatsen innen forebygging av naturkatastrofer og klimatilpasning. Satsingen skal bidra til å styrke lokalsamfunnenes robusthet og evne til å møte ulike ytre påvirkninger og vil inkludere tiltak for kapasitetsbygging og utvikling av kunnskap og forståelse. Multilaterale organisasjoner vil være viktige kanaler, blant annet internasjonale klimatilpasningsfond.

Utslippsreducerende tiltak er viktig både fordi de begrenser den globale oppvarmingen og reduserer behovet for lokal tilpasning, samtidig som det vil være langt mer kostbart å la være å redusere utslipp og betale for konsekvensene enn å gjennomføre tilstrekkelige utslippsreduksjoner. Enkelte utslippsreducerende tiltak vil også ha en tilpasningseffekt ved at de bidrar til å øke robustheten for klimaendringer, for eksempel ved skogbevaring, og det er viktig å integrere tilpasningsdimensjonen systematisk i arbeidet med utslippsreduksjoner der det er relevant.

Den miljørettede delen av utviklingssamarbeidet bygger på en erkjennelse av at bevaring av naturens tjenester og ressurser, lokal deltakelse i forvaltning av natur og miljø og styrking av lokalbefolkningens rettigheter til naturressursene er en forutsetning for fattigdomsbekjempelse og utvikling. Samarbeid om miljø er videre et viktig bidrag til fred, forsoning, sikkerhet og regional utvikling.

Kvinner i utviklingsland er sårbare for klimaendringer på grunn av sin viktige rolle i jordbruket og ansvar for å forsyne husholdningen med vann og brensel. Kvinners tradisjonelle kunnskap om matsikkerhet og beredskap er viktige for å redusere sårbarheten for klimaendringer. Kvinner i skognære områder kombinerer jordbruk og skogressurser på en måte som må hensyn tas i arbeidet med tilpasning og andre klimatiltak.

Mål

- Mottakerlandene har kapasitet og kompetanse til selv å ivareta retten til et rent miljø og til en bærekraftig forvaltning. Dette skal nås ved kunnskapsoppbygging og støtte til tiltak innen de fire satsingsområdene i regjeringens handlingsplan for miljørettet utviklingssamarbeid: 1) bærekraftig forvaltning av biologisk mangfold og naturressurser, 2) forvaltning av vannressurser, vann og sanitær, 3) tilgang til ren energi og 4) miljøgifter.

- Redusert sårbarhet overfor klimaendringer. Dette skal nås ved støtte til tiltak innen følgende områder: 1) styrking av kompetanse og planleggingskapasitet nasjonalt og lokalt, 2) matsikkerhet og landbruk, 3) forebygging av og respons etter naturkatastrofer, 4) vannressursforvaltning og 5) klimatilpasning i byer.
- Reduserte klimagassutslipp. Dette skal nås ved støtte til tiltak innen ren energi og karbonfangst og –lagring.
- Kvinners innflytelse på naturressursforvaltning og tilpasning til klimaendringer styrkes.

Rapport 2009

Med forankring i Stortingets klimaforlik og Regjeringens handlingsplan for å fremme karbonfangst og –lagring (CCS) som klimatiltak, er Norge blitt største bidragsyter til Verdensbankens fond for kapasitetsbygging på CCS i u-land. Fondet ble etablert i desember 2009, og prosjektene søkes igangsatt i løpet av 2010. Regjeringen arrangerte i 2009 også en internasjonal konferanse om CCS i Bergen med over 400 deltakere fra ca. 40 i- og u-land, inkludert 20 høynivåledere.

Norge bidro med 45 mill. kroner til utviklingsbankens tilpasningsfond som støtter utvikling og implementering av nasjonale tilpasningsplaner i de fattigste og mest sårbare landene og regionene, med særlig fokus på sektorer som landbruk og vannforsyning. Norge økte i 2009 støtten til FN's Klimapanel (IPCC) betraktelig for å bistå med kunnskapsbygging på klimaområdet i utviklingsland. Støtten har blant annet bidratt til å styrke deltakelse fra utviklingslandenes eksperter i Klimapanelets arbeid, og til bredere formidling av resultatene. Cicero/GRID-Arendal prosjektet «Many Strong Voices» har fokus på sårbarhet og tilpasning i små øystater. Norges støtte har vært viktig for kapasitetsbygging, vurdering av sårbarhet og muligheter for tilpasning, kommunikasjon og kunnskapsformidling. Norge støttet også en forstudie om konsekvenser av og tilpasning til klimaendringer i Himalayaregionen, ved Cicero/GRID-Arendal, i nært samarbeid med lokale forskningsinstitusjoner. Det konkluderes med at sårbarheten for klimaendringer er stor i regionen, og at det haster med igangsetting av tilpasningsprosjekter for å kunne håndtere forventede dramatiske endringer. Ved videreføring av prosjektet anbefales en vektlegging av blant annet økt kunnskap om lokale klimaendringer og tilpasning, spesielt mht vannforsyning, matsikkerhet, biodiversitet og økosystemtjenester.

Innen biologisk mangfold støttet Norge et tysk initiativ for kapasitetsbygging om genressurser for afrikanske land som har gitt gode resultater i form av bedre kompetanse og mer reelle forhandlinger om genressurser under konvensjonen for biologisk mangfold. Norge har også støttet prosjekt i FN-regi for å dokumentere økonomiske verdier av biologisk mangfold og økonomisk tap ved dagens tap av mangfold. Arbeidet er parallelt til Stern-rapporten om klima. Den internasjonale Trondheimskonferansen om biologisk mangfold, arrangert av FNs miljøprogram og Norge, bidro til å sette viktige saker som biologisk mangfold og klima, samt økonomiske konsekvenser av tap av biologisk mangfold på dagsorden for konvensjonsforhandlere fra 100 land. Det ble også gitt støtte til den Globale mekanismen under FNs forøkningskonvensjon for å bygge kapasitet i utviklingsland til å mobilisere nasjonale ressurser til forøkningsrelaterte aktiviteter. Dette arbeidet har gitt resultater i form av økt forståelse i de aktuelle landene for viktigheten av god tørrlandsforvaltning for fattigdomsbekjemping.

Oppfølgingen av de øvrige tematiske satsningsområdene i miljøhandlingsplanen omfattet bl.a. finansiell støtte til partnerskapet REEEP og fondet GEEREF, som begge kombinerer private og offentlige ressurser til å fremme fornybar energi og energieffektivisering u-land gjennom konkret prosjektvirksomhet. I 2009 startet REEEP 31 prosjekter med norsk støtte, mens GEEREF investerte i Renewable Energy Asia Fund (India) and The Evolution One Fund (Sør-Afrika) som finansierer mellomstore prosjekter for ren energi som vannkraft, sol- og vindenergi. Av tiltak innen vann og sanitær kan nevnes støtten til UN Water som bl.a. har resultert i langt tettere koordinering og samarbeid mellom FN-organisasjoner og andre aktører innen feltet. Dette gir i sin tur større effektivitet i felt.

I arbeidet med miljøgifter ble det gitt støtte til bl.a. Den globale kjemikaliestrategien (SAICM). Hovedformål med kjemikaliestrategien er å sikre trygg forvaltning av kjemikalier internasjonalt. Arbeidet er i stor grad rettet mot å øke kapasiteten for kjemikalieforvaltning i blant annet Kenya, Madagaskar, Uganda og Zambia. Det ble også gitt støtte til Baselkonvensjonen, som omhandler transport av farlig avfall, og til Stockholmkonvensjonen, som er opprettet for å beskytte helse og miljø mot tungt nedbrytbare organiske miljøgifter.

Bevilgningen ble også brukt til fattigdomsbekjempelse i byer. Støtten til Cities Alliance (CA) var i 2009 på 5,8 mill. kroner. Her har Norge

bidratt til å styrke fattigdomsorienteringen og forbedre byer og lokale myndigheters representasjon i alliansen. Alliansen tar sikte på å utvikle seg som en kunnskapsgenererende organisasjon som bl.a. vil styrke samarbeidet med det internasjonale sivilsamfunnet. Det norske innsatsen mot den urbane fattigdommen tar utgangspunkt i Utenriksdepartementets dokument «Byer – håp og utfordringer. Om byutvikling og internasjonalt samarbeid». I tråd med anbefalingene her ble det i 2009 bygd ut et samarbeid med sentrale bosettingsaktører som den internasjonale kommunesammenslutningen United Cities and Local Government om utvikling av planleggingskapasitet i mindre byer, samt Huairo Commission og deres arbeid med å organisere og mobilisere kvinner på grasrotnivå i forhold til å forebygge naturkatastrofer med utgangspunkt i lokal kunnskap. Norge er blant de største samarbeidspartnerne til den internasjonale frivillige organisasjonen Slum Dwellers International og deres arbeid med å skaffe bolig og bedret sosial infrastruktur til kvinner i slumområder. Bevilgningen ble også brukt til å støtte utviklingslandenes (inkludert myndigheter, sivilt samfunnsorganisasjoner og urfolk) deltakelse i en rekke internasjonale prosesser og konvensjoner på miljøområdet, bl.a. FNs kommisjon for bærekraftig utvikling, konvensjonene for biologisk mangfold, UNEPs barnekonferanse. Det ble også gitt støtte til utredninger om sammenhengen mellom handelsregelverket og klimatil-tak.

Budsjett 2011

Det foreslås bevilget 235 mill. kroner.

Post 73 Klima- og skogsatsingen, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Omlag en sjettedel av globale utslipp av klimagasser kommer nå fra avskoging og skogforringelse i utviklingsland. Dette må reduseres kraftig dersom en skal kunne nå målet om mindre enn to graders global temperaturøkning i forhold til førindustrielt nivå. Redusert avskoging er også et relativt kostnadseffektivt virkemiddel for å redusere utslipp. Innsats for å redusere klimagassutslipp fra avskogning og skogforringelse i utviklingsland har videre et stort potensial for å bidra til bærekraftig økonomisk og sosial utvikling lokalt, samt til positive effekter knyttet til vannressursforvaltning og vern av biologisk mangfold.

Satsningen vil slik støtte opp om mottakerlandenes arbeid med fattigdomsreduksjon og tilpasning til klimaendringer.

Statsminister Stoltenberg lanserte under klimapartsmøtet på Bali i desember 2007 et initiativ for tiltak mot klimagassutslipp fra avskogning og skogforringelse i all tropisk skog i utviklingsland. Gjennom klimaforliket i 2008 ble satsningen på opp mot 3 milliarder årlig godt forankret i norsk klimapolitikk. Regjeringens klima- og skogprosjekt ble etablert i Miljøverndepartementet våren 2008, og har fått ansvaret for å implementere initiativet i nært samarbeid med andre berørte departementer.

For å kunne lykkes i klima- og skogsatsingen er det viktig med et bredt internasjonalt samarbeid. Viktige målsetninger for klima- og skogsatsingen er å bidra til at det raskest mulig settes inn tiltak for bevaring av gjenværende skogarealer i tropiske land og at det fattes vedtak under Klimakonvensjonen om å inkludere skog i utviklingsland i et nytt, internasjonalt klimaregime. Videre er det en målsetning for den norske innsatsen å bidra til koordinering og å være en katalysator for at andre giverland og aktører øker sin støtte.

Innsatsen mot avskogning og skogforringelse i utviklingsland innebærer betydelig risiko. De gjenværende store skogområdene befinner seg i noen av verdens mest utfordrende områder å arbeide i – herunder Amazonas, Kongo-bassenget og Sørøst-Asia. Utfordringene er mange og varierte, blant annet i forhold til styresett og korrupsjon. Sterke internasjonale kommersielle aktører er aktivt involvert i avskogning og mange av de relevante landene er eller har nylig vært – i konflikt.

For en mer utdypende gjennomgang av bakgrunnen for klima- og skogprosjektet, samt mål, strategier og risiko, henvises det til St.prp. nr. 1 (2008-2009).

Mål

Rasjoalet bak innsatsen mot avskogning og skogforringelse i utviklingsland er å bidra substansielt til kampen mot global oppvarming. De klimamessige målene vil derfor være avgjørende for beslutninger om igangsetting, videreføring, terminering eller endring av støtte.

Å bidra til bærekraftig utvikling og fattigdomsbekjemping er et overordnet mål for norsk utenriks- og utviklingspolitikk. I tillegg til de klimamessige målene er dette derfor et naturlig overordnet mål for innsatsen. I arbeidet for å nå de ulike mål er det en målsetting at klimapolitikken

og utviklingspolitikken skal være gjensidig underbyggende. Dette er i tråd med Regjeringens handlingsplan for miljørettet utviklingssamarbeid.

Bevilgningen skal brukes til å støtte tiltak i tråd med klimamessige målsettingene for satsingen:

- Bidra til at utslipp fra avskogning og skogforringelse i utviklingsland (REDD) omfattes av en ny internasjonal klimaavtale.
- Bidra til kostnadseffektive, tidlige og målbare reduksjoner i utslipp av klimagasser fra avskogning og skogforringelse i utviklingsland.
- Bidra til å bevare naturskog i utviklingsland for å sikre denne skogens evne til å lagre karbon.

Bevilgningen foreslås brukt til å:

- Støtte den multilaterale innsatsen med utvikling og implementering av nasjonale REDD-planer, inkludert en utvidet innsats for nasjonale MRV-systemer, samt støtte til pilotprosjekter i felt. Denne støtten skal kanaliseres hovedsaklig gjennom FN, Verdensbanken og Afrika-banken;
- Støtte Amazonasfondet og dets finansiering av prosjekter innenfor de avtalefestede kategoriene. Støtten til Amazonasfondet vil kanaliseres gjennom den brasilianske utviklingsbanken (BNDES);
- Støtte Tanzanias gjennomføring av nasjonal REDD-strategi, pilotprosjekter for å samle mer kunnskap og erfaring samt støtte til forskning og lokale frivillige organisasjoner;
- Operasjonalisere samarbeidet mellom Norge og Guyana og Norge og Indonesia, hvor den norske støtten vil kanaliseres gjennom multilaterale kanaler. Støtten til Guyana vil ha hovedvekt på behovsbasert programstøtte til gjennomføring av landets lavkarbon-strategi mens man for Indonesia drøfter en modell for fellesforvaltning mellom multilateral og nasjonal finansieringsinstitusjon med behovsbasert sektorprogramstøtte til landets REDD+ program, og utviklingen av et nasjonalt system for resultatbasert finansiering av avskoging;
- Støtte et faglig samarbeid med Mexico som avgitt i intensjonserklæring som ble inngått mellom Norge og Mexico under skogkonferansen i Oslo i 2010.
- Gjennom Norad støtte sivile samfunnsorganisasjoner med pilotprosjekter og metodeutvikling som kan bidra til innhenting av erfaringer med REDD-relevante tiltak i felt. Innspill og kritiske korrektiver fra sivil samfunn kan i sin tur bidra til mer robuste nasjonale strategier

for reduserte utslipp fra avskoging og skogforringelse, samt sikre at lokale gruppers rettigheter ivaretas.

- Støtte en uavhengig evaluering som vil gå parallelt med gjennomføringen av klima- og skoginitiativet. Evalueringen vil styres av Norads evalueringsenhet.

Innenfor alle disse områdene vil det bli arbeidet systematisk for å oppnå prosjektets overordnede mål og minimere de skisserte risiki, jf. St.prp. nr. 1 (2008-2009). I tillegg vil det bli benyttet midler over driftsbudsjettet for å støtte opp under internasjonal innsats for å etablere en mest mulig effektiv REDD-mekanisme under Klimakonvensjonen.

Rapport 2009

Initiativer under Regjeringens klima- og skogsatsing ble i 2009 finansiert fra ulike poster, mesteparten fra kap.166, post 73 Klima- og skogsatsningen (kr 838 178 000), men også en del fra kap.166, post 72 Internasjonale miljøprosesser og bærekraftig utvikling (kr 96 452 000). Omlag 934,63 mill. kroner ble totalt brukt til denne satsingen. Det rapporteres om resultatene samlet under denne posten.

I tråd med Stortingets forutsetninger for satsingen har mye av arbeidet vært rettet mot etablering av tilfredsstillende mekanismer som kan håndtere store overføringer til skogtiltak på en betryggende måte. Det sentrale virkemiddelet har vært å bidra til å få på plass en multilateral arkitektur for den samlede internasjonale REDD-innsatsen. Dette har vært viktig både for å sikre gode kanaler for den norske innsatsen, men også for å gjøre det lettere for andre land å bidra på området.

I tråd med målsetningen om å bidra til at utslipp fra avskoging og skogforringelse i utviklingsland (REDD+) omfattes av en ny internasjonal klimaavtale, spilte en fra norsk side en sentral rolle på dette området i klimaforhandlingene. i København og bidro aktivt til videre fremgang. Norge hadde også i 2009 en lederrolle i arbeidet med å definere interim løsninger når det gjelder en REDD+ arkitektur, finansiering og bedre overvåkningssystemer. Det ble blant annet gitt en støtte på 7,6 mill. kroner til arbeidet med å utarbeide forslag til finansieringsløsninger i regi av Informal Working Group on Interim Finance for REDD+. I tråd med målsetningene om å bevare naturskog i utviklingsland og bidra til kostnadseffektive, tidlige og målbare reduksjoner i klimagasser fra avskoging og skogforringelse i utviklingsland,

økte satsningen multilateralt og bilateralt kraftig i 2009.

Den multilaterale innsatsen var i 2009 kanalisert gjennom fire hovedkanaler:

- FNs program for reduserte utslipp fra avskoging og skogforringelse (UN-REDD Programme, et samarbeid mellom FAO, UNDP og UNEP). Bevilgningen var 283,68 mill. kroner i 2009.
- Verdensbankens skogfasilitet (FCPF) ble støttet med 168,71 mill. kroner.
- Det ble utbetalt 105,20 mill. kroner til den afrikanske utviklingsbanken som støtte til Congo Basin Forest Funds aktiviteter i Kongobasenglandene.
- International Tropical Timber Organisation (ITTO) mottok 25 mill. kroner for sitt arbeid med REDD.

Både UN-REDD Programme og FCPF har startet opp nasjonalt REDD-arbeid i samarbeidslandene. Nærmere 40 land var ved utgangen av 2009 i gang med å utarbeide nasjonale REDD-strategier. Satsing både i bredden og dybden i utvalgte land er viktig for å oppnå kostnadseffektive, tidlige og målbare utslippsreduksjoner, samt ivaretagelse av skogenes biologiske mangfold og menneskenes livsgrunnlag. Dette bidrar samtidig til å gi samarbeidslandene incentiver til å arbeide for at en skogmekanisme blir inkludert i et nytt internasjonalt klimaregime under klimakonvensjonen (UNFCCC). Den kunnskapen som akkumuleres i pilotfasen vil også være nyttig for utforming av en slik mekanisme.

Norad forvaltet 172,5 mill. kroner til norske og internasjonale frivillige organisasjoner og utredningsinstitusjoner. Hoveddelen av dette gikk til sivilt samfunns organisasjoner, en mindre andel fokuserte på analyse- og policyutvikling rettet mot å få etablert en skogmekanisme. Styresett og rettighetsperspektivet ble styrket, inkludert urfolks rettigheter.

Det ble i 2009 utbetalt 123,44 mill. kroner til den brasilianske utviklingsbanken BNDES for støtte til Amazonasfondet. Brasil er ikke bare verdens viktigste skogland, med omkring en tredjedel av verdens gjenværende regnskog, men er også det utviklingslandet som er kommet lengst i arbeidet mot avskogning. Det har i løpet av samarbeidsperioden vært en markant nedgang i avskoging. Nedgangen begrunnes dels med forbedrede overvåkningssystemer, dels optimisme knyttet til en utvidet støtte gjennom en REDD-mekanisme og dels som et resultat av lave råvarepriser i landbruket. Samarbeidet ble formalisert gjennom en

intensjonsavtale som ble signert under statsminister Jens Stoltenbergs besøk i Brasil i september 2008. Samarbeidet med Brasil innen klima og skog består av tre hovedpilarer:

- En systematisk klimapolitisk dialog, fokusert spesielt mot klimaforhandlingene.
- Vitenskapelig samarbeid knyttet til måling, rapportering og verifisering (MRV) av klimagassutslipp fra avskogning og skogforringelse.
- Norsk støtte til Amazonas-fondet.

Amazonas-fondet er et banebrytende initiativ fra Brasil for å sikre vern og bærekraftig bruk av den brasilianske delen av Amazonasregionens skogområder. Inntil 20 pst. av midlene i fondet kan bli brukt på å utvikle systemer for overvåking og kontroll av avskoging i andre tropiske skogland eller i brasiliansk skog utenfor Amazonas. 100 mill kroner var planlagt utbetalt til Amazonas-fondet i 2008, men disse ble overført til 2009 fordi det har tatt tid å gjøre fondet operativt.

I Tanzania ble det bilaterale samarbeidet om redusert avskoging og skogforringelse videreført over denne posten med en støtte på 41,33 mill.

kroner. Midler er utbetalt blant annet til 6 pilotprosjekter og utvikling av systemer for å fordele inntekter fra kompensasjon for skogbevaring.

En intensjonsavtale om samarbeid ble inngått med Guyana i november 2009. En har i løpet av 2009 forhandlet om hvordan samarbeidet skal utformes, samt gjennomført en rekke studier.

For på sikt å starte opp et samarbeid med Indonesia ble det gitt en begrenset støtte på 2,9 mill. kroner for kostnadsberegning av lavkarbon strategier. Indonesia annonserte under G20-møtet i 2009 at landet vil redusere utslippene av klimagasser med 26 pst. for egne midler og 41 pst. med internasjonal støtte, relativt til antatt utslippsnivå uten tiltak i 2020. denne selvpålagte forpliktelsen ble ansett som et godt utgangspunkt for å inngå et klima- og skogsamarbeid med Indonesia.

Budsjett 2011

For 2011 foreslås bevilget 2163 mill. kroner.

Det foreslås en tilsagnsfullmakt på 3,463 mrd. kroner under denne kapitelposten, jf. forslag romertallsvedtak.

Boks 8.4 Klima- og skogkonferansen i Oslo (Oslo Climate and Forest Conference)

Oslo Climate and Forest Conference ble avholdt 27. mai 2010. Her deltok stats- og regjeringssjefer, ministre og andre representanter fra mer enn 50 land, samt ledere for internasjonale organisasjoner og representanter for privat sektor, sivilsamfunn og urfolk. Deltakerne ble enige om et rammeverk for raskt å komme i gang med reduksjon av klimagasser fra avskoging og skogforringelse i utviklingsland. Under konferansen ble de totale løftene fra giverlandene økt til omlag 25 mrd kroner i perioden 2010-2012 til dette formålet. Særlig viktig er det at det for første gang har blitt enighet på tvers av tradisjonelle grupper av land, giverland og tropiske

skogland, noe som vil kunne virke positivt inn på klimaforhandlingene. Partnerskapet vil bygge opp under og styrke forhandlingsprosessen under FNs klimakonvensjon. Det vil også fremme større åpenhet rundt pengestrømmer og eksisterende og nye initiativer i det internasjonale arbeidet for å redusere avskoging og skogforringelse av tropiske skoger. Dette kan medføre økt forståelse av udekkede finansieringsbehov og hvor det er mulighet for bedre samarbeid. Partnerskapet vil også bidra til en global kunnskaps- og erfaringsutveksling, og diskusjoner om felles standarder for de ulike bi- og multilaterale initiativene.

Kap. 167 Flyktningsiltak i Norge, godkjent som utviklingshjelp (ODA)

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2009	Saldert budsjett 2010	Forslag 2011
21	Spesielle driftsutgifter	2 532 839	2 879 969	1 803 615
	Sum kap. 167	2 532 839	2 879 969	1 803 615

Post 21 Spesielle driftsutgifter

Etter OECD/DACs retningslinjer kan visse flyktingutgifter knyttet til opphold i Norge og tilbakevending til sine hjemland klassifiseres som offisiell utviklingshjelp (ODA). Posten dekker også enkelte utgifter knyttet til reintegrering i opprinnelsesland, herunder finansiering av omsorgstilbud for enslige mindreårige asylsøkere.

Tiltakene ligger administrativt under hhv. Justisdepartementet, Kunnskapsdepartementet og Barne-, likestillings- og integreringsdepartementet, jf omtale under respektive departementers budsjettposter.

Budsjett 2011

For 2011 foreslås bevilget 1 803,615 mill. kroner.

Budsjettforslaget er relatert til følgende bevilgninger i andre departementer:

Kunnskapsdepartementet:

- Kap. 3225, post 04, 67,437 mill. kroner

Justisdepartementet:

- Kap. 3400, post 02, 1,031 mill. kroner
- Kap. 3490, post 01, 108,857 mill. kroner
- Kap. 3490, post 03, 13,006 mill. kroner
- Kap. 3490, post 04, 1274,4 mill. kroner
- Kap. 3490, post 06, 6,330 mill. kroner

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet:

- Kap. 3821, post 01, 79,887 mill. kroner
- Kap. 3821, post 02, 21,447 mill. kroner
- Kap. 3822, post 01, 94,320 mill. kroner
- Kap. 3856, post 04, 136,900 mill. kroner

Kap. 168 Kvinner og likestilling

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2009	Saldert budsjett 2010	Forslag 2011
70	Kvinner og likestilling, <i>kan overføres</i>	311 767	300 000	300 000
	Sum kap. 168	311 767	300 000	300 000

Kvinner og likestilling er et satsingsområde for regjeringens utviklingspolitikk. Handlingsplanen for kvinners rettigheter og likestilling i utviklings-samarbeidet (2007-2009) videreføres 2010-2013. De fire tematiske innsatsområdene er uendret: Kvinners politiske rettigheter, kvinners økonomiske rettigheter, seksuell og reproduktiv helse og rettigheter, herunder rettigheter for seksuelle minoriteter og trygg og selvbestemt abort og vold mot kvinner, inkludert kvinnelig kjønnslemlestelse og handel med kvinner og barn for seksuell og annen utnyttelse. Det skal videre legges økt vekt på likestillingshensynet i arbeidet med miljø/klima inkludert skogsatsingen, olje, energi og næringsliv, fred og forsoning, og mødre- og barnehelse. Kvinner og likestilling skal fremmes både gjennom spesifikke målrettede tiltak og som en integrert dimensjon i alt utviklingssamarbeidet. Bevilgningen skal bidra til gjennomføring av handlingsplanen. Inntill 100 mill. kroner kan benyttes til tiltak for klimatilpasning

Kvinne- og likestillingsbevilgningen erstatter ikke behovet for økt innsats for kvinner og likestil-

ling innenfor andre sektorer og over andre bevilgninger. Blant annet er det øremerket midler over budsjettpostene for humanitær assistanse og fred og forsoning for å bidra til iverksetting av handlingsplanen for oppfølging av FN's Sikkerhetsråds resolusjon 1325 om kvinner, fred og sikkerhet. Tiltak for å støtte opp under kvinners deltakelse i konfliktløsning og fredsbygging, forebygging og beskyttelse mot seksuell vold i krig og væpnet konflikt vil primært finansieres over kapitler 163 og 164. Kapittel 168, post 70 skal som hovedregel brukes til å støtte målrettede tiltak for kvinner og likestilling som ikke naturlig faller inn under andre bevilgninger.

Post 70 Kvinner og likestilling, kan overføres*Situasjonsbeskrivelse*

2009- rapporten om FN's tusenårsmål viser fremgang, men gjenstår fortsatt mye før tusenårsmål 3 om likestilling er innfridd. Det er stadig flere jenter som begynner på skolen og i utviklingsland er forholdstallet 95 til 100. I høyere utdanning er det

globalt en overvekt av kvinner, men i Afrika sør for Sahara og Sør-Asia dominerer fortsatt unge menn innen høyere utdanning. I Latin- Amerika og Karibia gir høyt frafall av gutter grunn til bekymring. De største barrierene mot jenters utdanning finner man i fattige husholdninger og på landsbygda.

Det har globalt vært en beskjeden økning av andelen kvinner i betalt arbeid utenfor jordbrukssektoren. Kvinners arbeidsmarkedsdeltakelse er relativt høy i Afrika sør for Sahara med 55 pst. hvorav 64 pst. av disse er sysselsatt i jordbruket. I Nord-Afrika og Vest-Asia deltar kvinner mest i industri og tjenesteproduksjon og andelen sysselsatte er bare henholdsvis 23 og 21 pst. Andelen kvinner i ulønnet arbeid er fortsatt ekstremt høy. Fortsatt antas 2/3 av kvinner i arbeid å ha usikre jobber. Mannsdominerte yrker ble særlig hardt rammet i første fase av finanskrisen, men dette vil i følge ILO snu på sikt mot kvinnedominerte sektorer.

Kvinnens politiske representasjon øker langsomt, og nådde 18 pst. i 2009. Regionalt leder Latin-Amerika og Karibia an med 22 pst., hvorav Cuba har den høyeste andelen i regionen med 47 prosent. Rwanda skrev historie i 2008, da valget ga 56 pst. kvinnerepresentasjon i underhuset. I 2009 ble det også skapt historie i Kuwait, da det for første gang ble valgt inn fire kvinner i parlamentet, bare fire år etter at kvinner fikk retten til å stille til valg i landet. I Malawi økte kvinneandelen i parlamentet fra 14 til 22 pst. etter valget i 2009, hvor de for første gang også fikk en kvinnelig visepresident. Seksuell og reproduktiv helse og rettigheter er viktig for å realisere retten til utdanning, til økonomisk og politisk deltakelse.

Mødredødeligheten er fortsatt altfor høy i utviklingsland. Hvert eneste år dør det 500 000 kvinner under graviditet eller fødsel, hvorav 99 pst. av dødsfallene skjer i utviklingsland. To tredjedeler av mødredødeligheten forekommer i de tretten fattigste landene i verden. I utviklede land er mødredødeligheten 9 dødsfall per 100 000 fødsler, mens det i utviklingsland rapporteres om 450 dødsfall, herunder er man oppe i så mye som 1000 dødsfall i 14 av utviklingslandene. Over halvparten av mødredødeligheten forekommer i Afrika. Omkring 20 millioner farlige aborter utføres årlig. I Afrika sør for Sahara er helsefarlige aborter årsak til så mye som 30 – 40 pst. av alle svangerskapsrelaterte dødsfall. Flere land har vedtatt strenge lovforbud mot assistert abort som gjelder selv når morens liv står i fare. Chile, El Salvador, Malta og Nicaragua er blant landene med slik lovgivning. Kjønnbasert vold er et viktig hinder for

realisering av kvinners rettigheter og likestilling, og øker samtidig sjansen for hiv og aidsmitte. Samtidig er det et uttrykk for kvinnelig underordning og manglende likestilling. I 2009 tok Uganda en viktig beslutning da de vedtok en skjerpet lovgivning mot kjønnbasert vold, og ny lovgivning mot kjønnslemlestelse.

I følge WHO er mellom 100-140 millioner jenter og kvinner blitt utsatt for kjønnslemlesting. Om lag 3 millioner jenter under 15 år omskjæres hvert år, som er utbredt innen kristne og muslimske, så vel som ikke – troende folkegrupper. Kjønnsllesting forekommer mest i Afrika men også i noen land i Asia og Midtøsten. Blant norske samarbeidsland er frekvensen av kjønnslemlestelse særlig høy i Somalia (97,9 pst. i 2005), Egypt, Mali og Nord-Sudan. I disse landene anslås det at over 90 pst. av alle jenter blir omskjæret. Andre samarbeidsland med høy kjønnslemlestelse er Etiopia og Eritrea.

Det er i over 80 land lovforbud mot sex mellom samme kjønn, mens i enkelte land er det dødsstraff for homoseksualitet. Disse landene er bl.a. Afghanistan, Mauritania, Nigeria, Pakistan, Saudi-Arabia, Sudan, Forente Arabiske Emirater og Yemen.

Bevilgningen skal bidra til gjennomføring av Handlingsplanen for kvinners rettigheter og likestilling i utviklingssamarbeidet, og til å styrke kvinners rettigheter og muligheter til å delta aktivt og på lik linje med menn, i det politiske, økonomiske, sosiale og kulturelle samfunnsliv. Bevilgningen kan også anvendes til tiltak rettet mot menn og gutter, for å påvirke holdninger og handlinger og redusere barrierer mot likestilling, til å fremme kvinners fysiske og seksuelle integritet og bekjempe kjønnbasert vold, som rammer jenter og kvinner og seksuelle minoriteter. Bevilgningen skal brukes slik at den støtter opp under aktører, mål og prosesser for kvinner og likestilling i utviklingsland, regionalt, internasjonalt og i det multilaterale samarbeidet. Det er et mål å øke andelen av støtten som kanaliseres til kapasitets- og kompetansebygging for kvinneorganisasjoner på landnivå og til å styrke likestillingsdepartement og tilsvarende endringsagenter i sivilt samfunn og på myndighetsnivå. Bevilgningen skal nyttes i tråd med prinsipper om bistandseffektivitet og eierskap i samarbeidslandene og utbetales som hovedregel ikke til organisasjoner basert i Norge. Det gjøres unntak for oppfølgingstiltak under handlingsplanen initiert av Utenriksdepartementet der aktiviteter i noen tilfeller gjennomføres av organisasjoner og / eller institusjoner i Norge.

Mål

Bevilgningen foreslås benyttet til å støtte:

- Kunnskapsutvikling, kapasitets- og kompetansebygging på likestillingsspørsmål på nasjonalt, regionalt og internasjonalt nivå.
- Indikator- og statistikkutvikling og annen utvikling av metoder og verktøy for mål- og resultatorientert integrering av kjønns- og likestillingsperspektivet i utviklingssamarbeidet.
- Lokale, nasjonale, regionale og multilaterale fond, initiativer, nettverk og organisasjoner for kvinner og likestilling.
- Gjennomføring av nasjonale strategier og handlingsplaner for kvinner og likestilling, herunder rapportering på FNs kvinnekonvensjon.
- Kvalifisering av kvinner gjennom høyere utdanning og forskning og støtte til kvinne- og kjønnsforskning på landnivå, regionalt og internasjonalt.

For å styrke kvinners roller og innflytelse i forvaltningen av sårbare naturressurser, aktørskap i klimatilpasning og skogbevarende tiltak samt beredskap for klimaendring og naturkatastrofer settes det i 2011-budsjettet av inntil 100 mill. kroner over kvinne- og likestillingsbevilgningen til klimatilpasning.

Rapport 2009

Det ble utbetalt 312 mill. kroner i 2009. En stor del av innsatsen har gått til godt styresett. Økonomisk utvikling, handel, helse og utdanning var andre innsatsområder. Midlene ble fordelt via internasjonale organisasjoner, lokale organisasjoner herunder kvinneorganisasjoner og til multilaterale aktører i hovedsak gjennom FN-organisasjoner. En andel ble også fordelt til offentlig sektor. Fordelingen mellom 2007 til 2009 har vist en gradvis økning innen andelen av bevilgningen som har gått til lokale og internasjonale kvinneorganisasjoner.

Det ble til sammen fordelt omlag 70 millioner til FN fondene, for å bekjempe kvinnelig kjønnslemlestelse, kjønnsbasert vold og til likestilling, samt til, den internasjonale arbeidsorganisasjonen ILO. De viktigste samarbeidslandene etter størrelsesorden på utbetalinger er Afghanistan, Malawi, Uganda, Nepal og Mosambik. Norad tildelte 45 mill. kroner i støtte til internasjonale frivillige organisasjoner med fokus på kvinner og likestilling, og utviklingsforskning på feltet herunder kvinners deltakelse i forskning.

FNs likestillingsfond ble lansert i 2008 med Spania, og arbeider for å styrke kvinners rettigheter og muligheter til å delta aktivt og på lik linje med menn. Norge støtter strategiske nøkkelaktører herunder likestillingsdepartementer og kvinnenettverk på landnivå gjennom fondet, som også tilrettelegger for økt samarbeid mellom partene. Dette har bidratt til kapasitets- og kompetansebygging for kvinneorganisasjoner på landnivå.

FNs fond til bekjempelse av vold mot kvinner, har fått bidrag fra Norge. Fondet er en god kanal for å nå ut til frivillige organisasjoner og andre endringsaktører på lokalt og regionalt nivå, og fondet har siden det ble etablert gitt over USD 50 millioner til 304 initiativer i 121 land og områder.

Norge støtter internasjonale tiltak mot kjønnslemlesting hvorav hovedparten av støtten kanaliseres gjennom FN, deriblant FNs fond mot kjønnslemlestelse/omskjæring. Gjennom støtte til fondet har Norge bidratt til å gi støtte til lokale aktører i 17 land i Afrika der kjønnslemlestelse er omfattende, som har gitt gode resultater i felt. Etiopia er et satsningsland for den norske støtten mot kjønnslemlesting hvorav det gis støtte til UNICEF og UNFPAs kampanje «Joint Programme for the Rights Based Approach to Adolescent and Youth Development». Programmet har vekt på ungdom, med særlig fokus rettet mot jenter. Gjennom støtte til UNFPAs kampanje for å forebygge mot fistula via bedre mødrehelse, har Norge bidratt til økt tilbud innen behandling og tiltak for reintegrering.

Med støtte til Verdensbankens Adolescent girls initiative har Norge bidratt til økonomisk likestilling og promotering av slike rettigheter for tenåringsjenter. Pilotland i prosjektet inkluderer Liberia, Afghanistan, Nepal, Rwanda, Sør Sudan og Togo.

Norsk støtte til Den internasjonale arbeidsorganisasjonen ILOs arbeid med kvinner- og likestilling har blant annet bidratt til gjennomføring av ILOs kampanje «Gender at the heart of decent work» som tok sikte på en bedre integrering av kvinne- og likestillingsarbeidet inntil de fire strategiske områdene for anstendig arbeid: rettigheter på arbeidsplassen, rettferdig sysselsetting, sosial dialog og sosial beskyttelse.

Norge og Sverige har sammen finansiert utviklingen av en global database, for å måle, rangere, bygge opp og utveksle kompetanse om kvinners rettigheter og likestilling.

Støtte er også blitt gitt av Norge til et felles UNIFEM og UNDP initiativ som arbeider med å utvikle en rekke modeller som sikrer kjønns sensitiv styresetterreform, sporing av offentlig resurs-

bruk på nasjonalt og lokalt nivå til fordel for kvinner, bedrer tjenester for kvinner samt å sikre kvinners tilgang til rettsskjeden på lik linje med menn. Marokko, Rwanda og Tadsjikistan har blitt valgt ut som pilotland.

Bevilgningen ble i 2009 brukt til å rette søkelyset mot, utveksle kunnskap og erfaringer om seksuell og reproduktiv helse og rettigheter i spennet

mellom likestilling og helse, inkludert seksuelle minoriteters rettigheter, trygg abort og menns roller og bidrag til likestilling.

Budsjett 2011

For 2011 foreslås bevilget 300 mill. kroner.

Kap. 169 Globale helse- og vaksineinitiativ

Post	Betegnelse	(i 1 000 kr)		
		Regnskap 2009	Saldert budsjett 2010	Forslag 2011
70	Vaksine og helse, <i>kan overføres</i>	1 322 324	1 375 000	1 000 000
71	Andre helse- og aidstiltak, <i>kan overføres</i>	184 000	185 000	145 000
72	Det globale fond for bekjempelse av aids, tuberkulose og malaria (GFATM), <i>kan overføres</i>			450 000
	Sum kap. 169	1 506 324	1 560 000	1 595 000

Merknader til tabellen: Post 72 er ny i 2011

Norge har en internasjonal lederrolle i arbeidet for global helse og de helserelevante tusenårsmålene. Sentralt i arbeidet er Statsministerens kampanje for bedre barne- og mødre helse - herunder oppfølging av høynivågruppen for innovativ finansiering av helsesystemer. Arbeidet omfatter også betydelige pådriverarbeid som ledes av statsministeren som for 2010 er fokusert på G8's satsning på mødre- og barnehelse og utformingen av Strategi for kvinners og barns helse, lansert av FNs generalsekretær under FNs generalforsamling i september 2010. Norge vil få en viktig rolle i oppfølgingen av disse initiativene i 2011.

Som en del av regjeringens innsats for å motvirke de negative virkningene av finanskrisen for fattige land, videreføres støtten til helse, hiv og aids på et høyt nivå.

Innsatsen skjer i hovedsak gjennom multilaterale organisasjoner og gjennom globale fond og ordninger for helseformål. De globale fond og ordninger involverer stor bredde av samarbeidspartnere, der også de multilaterale organisasjonene deltar. Disse partnerskapene har på få år opparbeidet seg fremtredende roller på sine områder og kan vise til gode resultater. Sammen med FN bidrar partnerskapene til å mobilisere penger til utvikling på nye måter.

Norge er styremedlem i Tusenårsstiftelsen (Millennium Foundation). Arbeidet vil i 2011 være konsentrert om frivillige solidaritetsavgifter på bestilling av flyreiser, hotell og andre reiselivstje-

nester. Inntektene fra ordningen, som har fått navnet MassiveGood, vil bli formidlet via UNITAID til de helserelevante tusenårsmålene.

Syvlandsinitiativet Utenrikspolitikk og global helse skal bidra til en helsefremmende, internasjonal politikk. Det søker å løfte fram at landenes mulighet til å nå tusenårsmålene og sikre folkehelse først og fremst er avhengig av en mer helhetlig og samstemt politikk som tar hensyn til folkehelse innenfor forskjellige politikkområder, og i internasjonale forhandlinger og prosesser.

Norge bidrar også med støtte til helse, hiv og aids gjennom det bilaterale samarbeidet og FN-organisasjoner samt Verdensbanken, jf. programområde 03.10 Bilateral bistand og 03.30 Multilateral bistand.

Post 70 Vaksine og helse, kan overføres

Global kampanje for de helserelevante tusenårsmålene

Situasjonsbeskrivelse

FNs tusenårsmål om helse, spesielt om barne- og mødre dødelighet, er blant tusenårsmålene som vi er lengst fra å nå. Arbeidet med å konkretisere de ulike initiativene har tatt form og er videreutviklet etter lanseringen i 2007 av Den globale kampanjen for FNs helserelevante tusenårsmål. Kampanjen skal bidra til fleksibel og økt støtte som tillater nasjonale og lokale forvaltere å angripe flaskehal-

ser som hindrer resultatoppnåelse. Statsministerens initiativ for å bedre barne- og mødre helse inngår som ett av flere helseinitiativ i kampanjen. Satsingen på helse med fokus på barn og mødre er gitt økt internasjonal politisk oppmerksomhet i kjølvannet av finanskrisen. FNs Generalsekretær ba Norge om å bidra med å utarbeide handlingsplanen for mødre og barnehelse som ble lagt frem på Tusenårsmålstoppmøtet i september 2010.

Det norske initiativet består av en bilateral og en multilateral komponent. Bilateralt er det inngått samarbeid med landene India, Pakistan, Nigeria og Tanzania. Dette samarbeidet omfatter betydelig norsk støtte til det arbeidet som allerede foregår i disse landene for å redusere barne- og mødre dødeligheten. Utvidelse av det bilaterale samarbeidet vil inkludere Malawi i løpet av 2010.

Kvinner og barn har få organisasjoner som taler deres sak. Norge vil fremme organisasjoner som bidrar til å bedre tilgangen til helse og som styrker kvinner og barns rettigheter. I den multilaterale innsatsen inngår mobilisering og ansvarliggjøring av stats- og regjeringssjefer for dette formålet.

Samarbeid med andre givere og internasjonale organisasjoner, bl.a. Verdens helseorganisasjon, GAVI, Det globale fondet og Verdensbanken, er sentralt for å bidra til konsolidering og effektivisering av de mange internasjonale finansieringsinitiativ for helse. Utgangspunktet for samarbeidet skal være nasjonalt fastsatte helseplaner og prioriteringer. Arbeidet må ses i sammenheng med styrking av helsevesenet, rekruttering av helsepersonell til primærhelsetjenesten og langsiktig bærekraft og forutsigbarhet i helsetjenestene.

Norsk støtte til Den globale vaksinealliansen og Det globale fondet for aids, tuberkulose og malaria, og dessuten til forskning gjennom Norges forskningsråd, inngår i satsingen.

Som ledd i oppfølgingen av anbefalingene fra Høynivågruppen for innovativ finansiering av helsesystemer legges det opp til å yte bidrag til en global, samordnet innsats for styrking av helsesystemer i utviklingsland i regi av Den globale vaksinealliansen, Det globale fondet for bekjempelse av aids, tuberkulose og malaria, Verdensbanken og Verdens helseorganisasjon (WHO). Formålet med den globale, samordnede innsatsen er å bidra til økt framgang på FNs helserelaterte tusenårsmål, spesielt målet om redusert mødre dødelighet.

Norge sluttet seg i 2010 til en finansieringsavtale om styrking av helsesystemer i utviklings-

land, basert på tilsvarende modell som for International Finance Facility for Immunisation (IFFIm), som Norge har gitt bidrag til i perioden 2006-2010. Avtalen forvaltes av Verdensbanken og gjelder for perioden 2010-2020, jf. romertallsvedtak.

Innsatsen omfatter også støtte til det betydelige pådriverarbeid som ledes av statsministeren som i 2010 har vært fokusert på G8's satsning på mødre- og barnehelse og utformingen av Strategi for kvinners og barns helse, lansert av FNs generalsekretær under FNs generalforsamling. Norge vil få en viktig rolle i oppfølgingen av disse initiativene i 2011.

Mål

Bevilgningen skal bidra til Den globale kampanjen for FNs helserelaterte tusenårsmål ved å:

- Mobilisere stats- og regjeringssjefer i andre land i et politisk nettverk for økt forpliktelse og klarere politisk ledelse for mødre- og barnehelseinnsatser.
- Skape bedre grunnlag for samarbeid om og støtte til omforente nasjonale planer innen helse, på måter som omfatter alle aktører og reduserer transaksjonskostnader for landene selv.
- Legge til rette for utvikling av robuste og langsiktige nasjonale finansieringssystemer for de helserelaterte tusenårsmålene, med særlig vekt på utprøving av resultatbaserte elementer innen barne- og mødre helse sammen med andre land og internasjonale organisasjoner.
- Fremme seksuell og reproduktiv helse og rettigheter og likestilling i globale helseinnsatser og på landnivå.
- Støtte en felles plattform for helsesystemstyrking på landnivå gjennom GAVI, Det globale fondet, Verdensbanken og WHO.
- Samarbeide bilateralt med enkelte land som har høy barne- og mødre dødelighet for å akselerere tiltak som kan gi særlig stor effekt lokalt og bidra til å etablere en erfaringsbase for denne type innsatser.
- Støtte systematisering og formidling av kunnskap om effektive bidrag til å oppnå resultater.

I tillegg til å støtte organisasjoner, prosjekter og tiltak som fremmer norske satsingsområder, brukes midlene under posten bl.a. til ulike konferanser, seminarer og delegasjonsbesøk i regi av Utenriksdepartementet, både i og utenfor Norge.

Rapport 2009

Bevilgningen ble samlet under kap.169, post 70 i St.prp. nr. 1 (2008-2009), St. prp. nr. 1 Tillegg nr. 4 (2007-2008). Rapport for det bilaterale samarbeidet i 2008 fremgår under kap.150, post 78 Regionbevilgning for Afrika og kap.151, post 78 Regionbevilgning for Asia. Videre vises det til omtale under kap.165, post 70 Forskning og høyere utdanning for rapport om støtte til global helse og vaksinasjonsforskning i regi av Norges forskningsråd. Omtalen nedenfor dekker rapport for 2009 for den multilaterale komponenten av initiativet.

Network of Global Leaders er initiert av Norge for å bidra til politisk støtte for de helserelevante tusenårsmålene. Nettverkets medlemmer har gjennom sitt politiske nettverk bidratt til økt mobilisering for bedre barne- og mødre helse nasjonalt og internasjonalt.

I juni 2009 ble det lagt frem en rapport i regi av nettverket som beskrev viktigheten av å beskytte de mest utsatte, barn og kvinner, i forbindelse med finanskrisen. Over 30 statsledere, presidenter og ledere av internasjonale organisasjoner og stiftelser redegjorde i rapporten for sine planer og forpliktelser med hensyn til barn og mødre. The Consensus for Maternal and Newborn Health var også en del av rapporten og denne plattformens formuleringer inngikk senere i G8 møtet i Italia. Norge ved statsminister Stoltenberg deltok aktivt i High Level Taskforce on Innovative Financing for Health Systems, ledet av den britiske statsminister Gordon Brown og presidenten for Verdensbanken, Robert Zoellick. IHP+ er sekretariat for High Level Taskforce for Innovative Financing for Health Systems. Gruppens anbefalinger om mer penger til helse og mer helse for pengene, ble lagt frem i tilknytning til FN's Generalforsamling 2009. Som en oppfølging av dette arbeidet ble Norge sammen med bl.a. UK og Gates invitert til å bistå FN's Generalsekretær i arbeidet med å utarbeide en felles handlingsplan for barne og mødre helse.

I Nigeria er programmets hovedtilnærming å videreutvikle det helsesystemet som eksisterer ved å rette ressurser mot å fjerne flaskehalsene i systemet. Det delegerte samarbeidet med DFID fungerer godt.

I Pakistan startet aktivitetsplanlegging i begynnelsen av 2009 etter at prosjektavtale ble inngått med Ett FN sent i 2008.

I India har gjennomføringen av programmet gått noe senere enn planlagt – noe som medførte lavere utbetaling enn planlagt i 2009. Det positive

er at man allerede antar at 200 000 mødre har nytt godt av såkalte Yashodas (fødselshjelper).

I Tanzania kan en vise til en markert økning av antall fødsler med personell tilstede på sykehuset i Haydom. Det er likevel fortsatt forsinkelser i gjennomføringen av den resultatbaserte finansieringen på tross av solid politisk støtte.

I 2008 utbetalte Norge til sammen 228 mill. kroner til et fond i Verdensbanken som ble opprettet i 2007 med mål om å redusere barne- og mødredødeligheten i de fattigste landene gjennom å støtte resultatbaserte finansieringsmekanismer på landnivå. Fondet har også en komponent rettet mot å øke kunnskapen om resultatbasert finansiering. Interessen blant utviklingsland for fondet har vært betydelig. Som ledd i oppfølgingen av Høynivågruppen for innovativ finansiering av helsesystemer, der statsminister Stoltenberg deltok, annonserte Norge økt støtte til fondet med til sammen 1,5 mrd. kroner frem til 2020. Storbritannia kom også med som ny giver. Som følge av dette ble en ny avtale frem til 2020 inngått med Verdensbanken. I avtalen er det stadfestet at norsk bidrag avhenger av Stortingets årlige vedtak samt fremgang i prosjektene. Ved utgangen av 2009 var prosjekter i ni ulike land under forberedelse. Lengst har man kommet i Rwanda. I desember 2009 ble et nytt insentivsystem introdusert i 30 lokalsamfunn. Insentivsystemet innebærer både utbetaling av bonus til den lokale helsearbeiderforeningen dersom de oppnår avtalefestede resultater innen levering av bestemte helsetjenester samt støtte til gravide og fødende kvinner som oppsøker helseinstitusjonene for fødselskontroll og som føder på institusjon. Det ble også gitt støtte til flere små prosjekter i tilknytning til initiativ i andre land og faglig bistand til land som ønsker å gjennomføre ulike resultatbaserte finansieringsmekanismer. Det ble også avholdt flere møter og seminarer for å koordinere fagutvikling og initiativer for å styrke kunnskapen om resultatbasert finansiering.

Den globale vaksinealliansen, GAVI

Situasjonsbeskrivelse

Den globale vaksinealliansen, GAVI, ble etablert i 1999 som et samarbeid mellom offentlige og private aktører. UNICEF, Verdens helseorganisasjon og Verdensbanken er sentrale partnere. GAVI arbeider for at alle barn i fattige land får et fullverdig vaksinetilbud, med vekt på rask og effektiv introduksjon av nye vaksiner og støtte til å sikre fungerende vaksinetjenester. Koordinering på landnivå under nasjonal ledelse og på utvikling av

strategier for langsiktig, bærekraftig finansiering vektlegges. GAVI er ledende blant de globale helsetiltakene når det gjelder å arbeide godt integrert i forhold til annen bistand og er også blitt en ledende arena for samhandling mellom ulike parter om den langsiktige bærekraften i slike initiativ.

Det legges fra norsk side vekt på god koordinering og bredt samarbeid på landnivå og å sette vaksinetilbudet inn i en sammenheng med andre helsetjenester og tiltak på måter som både øker vaksinedekningen og styrker helsesystemene som helhet. Norge vil arbeide videre for økt likestilling med hensyn til styrerepresentasjon, personell, programmer og støtteordninger.

I tillegg til deltakelse i styrende organer, har Norge vært aktiv i arbeidet med ny styringsstruktur og etablering av GAVI som internasjonal stiftelse med fokus på et forpliktende forhold til FN som normgiver og standardsetter på feltet. Videre har Norge bidratt faglig til GAVIs støtteordning til helsesystemstyrking og ordning for mobilisering av det sivile samfunn. Norge er styrerepresentant fra januar 2010, også på vegne av Storbritannia og Irland.

Som ledd i satsningen på globale vaksinetiltak, vil Regjeringen bruke 50 mill. kroner årlig til å styrke vaksinasjonsforskning (GLOBVAC) gjennom et forskningsprogram i regi av Norges forskningsråd, jf. kap. 165, post 70.

Norge deltar i Den internasjonale finansieringsmekanismen for immunisering, International Finance Facility for Immunization (IFFIm), som ble lansert i 2006 og Den innovative ordningen for innkjøp av vaksiner for utviklingsland, Advance Market Commitments (AMC) som ble etablert i 2009. Begge ordninger er innovative finansieringsordninger som kan få bred anvendelse, men som i første omgang utprøves på vaksineområdet.

Finansieringsmekanismen for immunisering (IFFIm) gjør det mulig å låne penger i kapitalmarkedet gjennom å utstede obligasjoner, for å kunne oppskalere innsats for å nå helsemålene raskere enn det som ellers vil være mulig. Lånemidlene benyttes til å finansiere internasjonale vaksinetiltak godkjent av GAVI. Betjeningen av obligasjonsgjelden skal forutsetningsvis skje ved å bruke en del av givernes bistandsbudsjetter etter 2015, som er å betrakte som ordningens garantikapital. Givernes totale forpliktelser til IFFIm per 2009 utgjør USD 5,2 mrd. over en 20-årsperiode. Norge har forpliktet seg til å støtte ordningen med 27 mill. USD i perioden 2006-2010, det vil si at siste utbetaling fra Norge til ordningen ble gjort i 2010. En evaluering av IFFIm ventes ferdigstilt i mars

2011. Den vil inngå i vurderingsgrunnlaget for eventuell videreføring av norsk deltakelse etter 2011. Vi viser til omtalen under Den globale kampanjen for de helserelaterte tusenårsmålene, om at Norge i 2010 sluttet seg til en avtale om finansiering av helsesystemstyrking i utviklingsland med 1,5 mrd. kroner for perioden 2010-2020, basert på tilsvarende modell som IFFIm.

Arbeidet med raskere tilgang til nye vaksiner for utviklingsland er en av hovedoppgavene for GAVI. Som en stor markedsaktør kan GAVI bidra til å kompensere for fravær av – eller svake – produsentinsentiver til å produsere vaksiner primært myntet på utviklingsland. For pneumokokkvaksinen utgjør Advance Market Commitment en pilotordning etablert i 2009. Under ordningen garanteres det midler til innkjøp basert på framforhandlet pris, før produktet er på markedet, under forutsetning av at industrien kan levere et produkt som svarer til bestemte krav. Norge har forpliktet seg til å støtte ordningen med USD 57 mill. (tilsvarende 350 mill. kroner) i perioden 2009-2017, jf. forslag til romertallvedtak.

GAVIs totale finansieringsbehov for perioden 2010-2015 er på USD 7 mrd., Finansieringsgapet for full gjennomføring er på USD 2,6 mrd. GAVI har nok midler til å dekke allerede inngåtte forpliktelser og videreføre disse ut 2015, men har ikke de nødvendige ressurser for å inngå nye avtaler og dekke den økende etterspørselen. Nye vaksiner mot lungebetennelse (pneumokokk) og diaré (rotavirus) – kan alene bidra med å redusere den globale barnedødeligheten med én fjerdedel – og det er derfor viktigere enn noen gang å mobilisere nye ressurser til GAVI. Ressursmobilisering og robuste prioriteringssystemer er således prioriterte oppgaver i 2010 og 2011.

En to-trinns påfyllingsprosess startes i oktober 2010. Målet er å komme frem til bekreftet giverfinansiering for perioden 2010-2015 i første halvdel av 2011.

Mål

Strategi for perioden 2011-2015 skal vedtas på GAVIs styremøte i november 2010. Strategien legger til grunn finansiering på dagens nivå med et årlig budsjett på USD 1 mrd.

Hovedelementene fra strategien for forrige periode foreslås opprettholdt:

- Akselerere opptak av nye og uutnyttede vaksiner
- Styrke kapasitet til vaksiner i integrerte helsesystemer

- Øke forutsigbarhet av global finansiering og bærekraft i nasjonal finansiering
- Påvirke vaksinemarkedet til å oppnå prisgunstige vaksiner for lavinntektsland

Likestilling mellom kvinner og menn og deltakelse i sivilt samfunn er tverrgående hensyn. GAVI skal bidra til bedre koordinering av sine aktiviteter globalt og nasjonalt for å styrke likestilling, herunder utvise tydeligere lederskap for økt likestilling.

Målsettingen for Den internasjonale finansieringsmekanismen for immunisering er å mobilisere USD 4 mrd. til GAVI frem mot 2015. Advance Market Commitment for pneumokokkvaksine vil bidra til at en effektiv vaksine mot lunge- og hjernehinnebetennelse gjøres tilgjengelig for utviklingsland.

Rapport 2009

Samlet norsk bistand til Den globale vaksinealliansen i 2009 var 462 mill. kroner, herunder 27,6 mill. kroner til Den internasjonale finansieringsmekanismen for immunisering og 0,4 mill. kroner til arbeidet med å etablere Advance Market Commitment for pneumokokkvaksine. For 3 års-perioden 2007-2009 er Norge den største bilaterale givener til GAVI (18 pst.).

Etter snart ti år med GAVI har vaksinasjonsdekningen økt igjen etter en nedgang på 1990-tallet, og er på det høyeste nivå noen gang. I følge WHO vil GAVI innen slutten av 2009 ha forebygget fire millioner dødsfall relatert til leverkreft, Hib-relatert hjernehinne- og lungebetennelse og kikhoste. Dette er oppnådd gjennom

- Økt rutinevaksinasjon fra 66 pst. i år 2000 til 79 pst. i 2009
- Introduksjon av Hib vaksine i 61 av 72 støtteberettigede land.
- Introduksjon av Hep B vaksine i 67 av 72 støtteberettigede land.

I tillegg har GAVIs fokuserte støtte til vaksinasjonskampanjer mot meslinger og nyfødt stivkrampe bidratt til å forebygge ytterligere én million barnedødsfall, særlig i Afrika.

UNICEFs siste anbudsprosess for GAVI-finansierte vaksiner viser også at vaksineprisene er på vei nedover. I løpet av de siste tre årene har prisen falt med 20 prosent fra USD 3,62 i 2007 til USD 2,96 i 2010, og med 35 prosent fra starten i 2001. Det er enighet om at prisene må ytterligere ned.

Utviklingslandenes etterspørsel etter lungebetennelse (pneumokokk) og diaré (rotavirus) vak-

siner øker raskt. Det er også viktig å merke seg at landene som mottar støtte fra GAVI nå bidrar med samfinansiering fra egne helsebudsjetter for GAVI-støttede vaksiner, og at dette styrker bærekraften.

GAVI-styret besluttet i 2009 å samarbeide med Verdensbanken, Det globale fond (GFATM) og WHO for å etablere en felles plattform for finansiering og styrking av nasjonale helsesystemer (Joint HSS Funding Platform). 4-5 land vil være piloter i 2010.

Den internasjonale finansieringsmekanismen for immunisering, IFFIm, har gjort det mulig for GAVI å fordoble forbruket på immuniseringsprogrammer i 70 utviklingsland. Siden etableringen i 2006 har til sammen USD 2,3 mrd. blitt mobilisert gjennom IFFIm og kanalisert gjennom GAVIs regulære støttemekanismer.

En intern GAVI-gjennomgang har konkludert med at GAVI har fått god verdi fra IFFIm-penger gjennom IFFIm mekanismen. Norge har bidratt til at en uavhengig evaluering av IFFIm vil igangsettes i 2010 med fokus på resultater og bærekraft.

Advance Market Commitment for pneumokokkvaksine ble lansert i 2009, og avtaler med to vaksineleverandører for levering av pneumokokkvaksine fra 2012 over en 10 års periode ble utformet.

Arbeidet med etablering av et omfattende evalueringsprogram inklusiv en grunnlagsstudie for å sikre at erfaringene med pilotordningen dokumenteres ble videreført i 2009. Ordningen administreres av GAVI med Verdensbanken som finansforvalter. Verdens helseorganisasjon tar del i det vaksinefaglige arbeidet mens vaksineinnkjøps- og leveranseansvaret tillegges UNICEF.

Budsjett 2011

For 2011 foreslås bevilget 1 000 mill. kroner.

Post 71 Andre helse- og aidstiltak, kan overføres

Det internasjonale aidsvaksineinitiativet (IAVI)

Situasjonsbeskrivelse

Det internasjonale aidsvaksineinitiativet (IAVI) er et partnerskap som arbeider for raskt å utvikle en trygg og effektiv hiv-forebyggende vaksine. Utviklingen av en slik vaksine vil være det mest effektive middel i arbeidet med å kontrollere hiv-epidemien. I tillegg til forskning og utvikling, vil Aidsvaksineinitiativet etter hvert også arbeide for å sikre produksjonskapasitet, forsvarlig kvalitets-

kontroll og bred tilgjengelighet. Aidsvaksineinitiativet støttes økonomisk av en rekke land, næringsliv, private stiftelser og Verdensbanken. Norge har støttet ordningen siden 2001. Norge sitter ikke i styret, men har årlige møter med ledelsen.

Fra norsk side har man i dialogen vært særlig opptatt av å sikre at en vaksine blir tilgjengelig i utviklingsland. Dette er noe Aidsvaksineinitiativet også selv setter søkelyset på siden det er i utviklingsland konsekvensene av aidsepidemien er mest dramatisk. Flere kvinner enn menn smittes med hiv. Planlegging og gjennomføring av tiltak for forebygging, beskyttelse og behandling av hiv og aids må baseres på kvinners behov og muligheter.

Mål

Det internasjonale vaksineinitiativet arbeider for å utvikle en hiv-vaksine og sikre at en fremtidig vaksine blir tilgjengelig for alle ved å:

- Mobilisere finansiell og politisk støtte til arbeidet ved publikasjoner, møter og debatter.
- Prioritere forskning og publisere resultater.
- Støtte og samarbeide med vaksineforskning i utviklingsland.
- Engasjere og ansvarliggjøre privat sektor til i større grad å prioritere forskning på og utvikling av en hiv-vaksine.

Aidsvaksineinitiativet legger vekt på at kvinner deltar på like vilkår med menn i diskusjoner, forskning og utprøving av hiv-vaksinekandidater for å ivareta kvinners erfaringer og kunnskap og imøtekomme kjønns spesifikke behov og muligheter.

Rapport 2009

Norge bidro i 2009 med 19 mill. kroner til IAVI.

Utvikling av en effektiv hiv-vaksine er vanskelig. Mange vaksinekandidater har gått inn i ulike kliniske studier uten resultat. IAVI setter nå hovedfokuset tilbake mot grunnforskning.

Hovedkonklusjonen fra en uavhengig evaluering av IAVI for perioden 2003-2007 er at IAVI er en betydelig bidragsyter i hiv-vaksineforskningen og at organisasjonens eksistens fremdeles er berettiget. IAVI har bidratt vesentlig til kapasitetsbygging i Sør med opplæring og utbygging av laboratorier til klinisk utprøving med høy teknisk standard, og støttet oppbygging av forskningssenteret Kenya Aids Vaccine Initiative (KAVI). IAVIs fokus på utviklingslandenes behov ble fremhevet i evalueringen.

Det internasjonale partnerskap for mikrobisider (IPM)

Situasjonsbeskrivelse

Det internasjonale partnerskap for mikrobisider, IPM, ble etablert i 2002 og er en uavhengig organisasjon og skal stimulere og finansiere utvikling, produksjon og distribusjon av mikrobisider. En mikrobiside er et produkt som forhindrer seksuell overføring av hiv-viruset. Trygge og effektive mikrobisider vil gi kvinner evne til selv å redusere muligheten for å pådra seg hiv-smitte. Sammen med andre tiltak som styrker kvinners stilling og rett til å ta egne beslutninger om kropp og seksualitet, vil mikrobisider bety et langt skritt framover i kampen mot aids.

IPM gjør omfattende kapasitetsbygging i Sør både i form av informasjonsarbeid om hivsmitte og forebygging, samt oppbygging og opplæring av steder for uklinisk uttesting. IPM driver også påvirkningsarbeid overfor myndigheter og den farmasøytiske industrien.

Mål

Det internasjonale partnerskap for mikrobisider har som mål å redusere muligheten for kvinner til å pådra seg hivsmitte ved raskt å utvikle og levere sikre og effektive mikrobisider til kvinner i utviklingsland gjennom å sikre tilgang, tilgjengelighet og aksept av mikrobisider til en lav kostnad. I hovedtrekk omfatter arbeidet;

- Produktutvikling ved å sortere og prøve ut forbindelser og optimalisere formularer
- Utvikle steder for klinisk utprøving og utføre kliniske utprøvinger
- Identifisere regulerings mekanismer for mikrobisider
- Etablere produksjons og distribusjons kapasitet for å sikre rask tilgang til mikrobisider

Rapport 2009

Norge støttet Det internasjonale partnerskapet for mikrobisider med 25 mill. kroner i 2009.

IPM fokuserer på andregenerasjonsprodukter ved å basere mikrobisidene på godkjente anti-retrovirale medikamenter (ARV) til bruk i hiv-behandling. Dette er produkter som har forebyggende effekt på utvikling av sykdom hos hiv-smittede. Utfordringen ligger i å prøve ut hvilke ARV som har god forebyggende effekt i form av mikrobisid. IPM har åtte ARV i porteføljen sin: seks pre-kliniske studier og to i klinisk utprøving. Gjennom kostnadsfrie lisens avtaler for ARV med industrien

vil IPM kunne utvikle og produsere mikrobisider til lave kostnader i utviklingsland. En rekke utprøvinger av ulike produkters (gel og ring) egenskaper (stabilitet, toksisitet, sikkerhet etc.) i mindre studier utføres for å finne den mest lovende kandidaten til fase III utprøvingen som starter i 2011. Den globale finanskrisen i 2009 førte til at flere givere reduserte støtten til IPM i 2009. IPM forsøker å finne strategier for å få mer støtte og for å kutte kostnader og står ovenfor sterke prioriteringer i deres produkt utviklings portefølje for å kunne gjennomføre og finansiere ulike studier. IPM har utvidet sin portefølje til også å omfatte andre forebyggende produkter (pre-exposure prophylaxis (PrEP)) for hiv-smitte. Nylig kom det et betydelig gjennombrudd i forskningen på mikrobicider med positive resultater for en microbicide utenfor IPMs portefølje.

I likhet med vaksine mot hiv er det langt igjen før et ferdigutviklet og testet microbicide er tilgjengelig på markedet. Som for all forskning fordrer dette langsiktige investeringer og risikovilje. Nye forskningsresultater gir lovende gjennombrudd i arbeidet både med forebygging og behandling, og viser at kombinasjon av alle virkemidler for å stoppe smitte, målrettet mot de faktorene som skaper sårbarhet for folk i ulike aldre og grupper og driver epidemien i hvert enkelt land, gir resultater. Forskning utover vaksine og microbicide er derfor nødvendig for å kunne stanse og reversere epidemien.

Den internasjonale ordningen for innkjøp av legemidler (UNITAID)

Situasjonsbeskrivelse

Den internasjonale ordningen for innkjøp av legemidler – UNITAID – bygger på et bredt samarbeid med offentlige og ikke-statlige aktører og baserer seg på utviklingslands behov og helsesystemer for innkjøp og distribusjon av legemidler. Den skal bidra til lavere legemiddelpriser og bedre tilgang til medisiner for de store folkesykdommene aids, tuberkulose og malaria til utviklingsland.

Formålet er å komplimentere andre etablerte mekanismer og initiativ som støtter bekjempelse av aids, tuberkulose og malaria, og finansierer tiltak i regi av samarbeidspartnerne. UNITAID støtter også diagnostiske utstyr som er nødvendig for å sikre riktig behandling og forebygging av overføring av hivsmitte fra mor til barn.

UNITAID er et viktig instrument i satsingen på MDG 4+5. 67 pst. av støtten går til prosjekter med barn og kvinner som målgruppe og dersom

man tar med prosjekter som også har elementer som mor og barn drar nytte av, blir dette 72 pst.

Legemiddelordningen ble lansert av 5 land i september 2006. Ved utgangen av 2008 har 29 land og Gates Stiftelsen sluttet seg til ordningen. Norge er styremedlem.

Ordningen er i hovedsak basert på flerårige forpliktelser for å bidra til nødvendig forutsigbarhet og langsiktighet til å skape tilstrekkelig etterspørsel etter medisiner og legemidler i markedet, og til å bidra til reduserte priser og økt tilgang. Dette gir forhandlingsstyrke både i forhold til pris og volum, og dermed sikkerhet for tilgang til effektive medisiner til overkommelige priser for fattige land.

Legemiddelordningen har dessuten som prinsipp å støtte landenes anvendelse av fleksibiliteten innenfor Doha/ TRIPS-erklæringen, bidra til økt konkurranse i markedet, inkludert produksjon og bruk av kopimedisiner, og redusere flaskehalsen i kvalitetskontrollapparatet.

Mål

Legemiddelordningen International Drug Purchase Facility, UNITAID, sitt mål er:

- Å øke tilbudet av medisiner til utviklingsland for de store folkesykdommene aids, tuberkulose og malaria på en måte som er forutsigbar og langsiktig ved å bidra til lavere legemiddelpriser og bedre tilgang til medisiner.
- At alle utviklingsland skal kunne dra nytte av prisreduksjonene som oppnås. Minst 85 pst. av gavemidler til innkjøp av legemidler og medisiner skal gå til lavinntektsland. Lavere mellominntektsland og øvre mellominntektsland med svært stor belastning av de tre sykdommene kan motta inntil hhv. 10 og 5 pst. av midlene.

Rapport 2009

Legemiddelinnkjøpsordningen utbetalte støtte til prosjekter på til sammen USD 347,6 mill. i 2009. Det samlede budsjettet for ordningen i 2009 var USD 342,4 mill.

Norge støttet den internasjonale legemiddelordningen med 140 mill. kroner i 2009 og var den tredje største bilaterale giver.

87,2 pst. av midlene ble, i tråd med målsettingen, brukt til finansiering av prosjekter i lavinntektsland, 9,2 pst. til lavere mellominntektsland og 3,2 pst. til øvremiddel inntektsland.

I samarbeid med Clinton Stiftelsen har legemiddelordningen fra 2007 – 2009 forhandlet seg frem til 88 pst. prisreduksjon på 2 linje aidsmedisi-

ner og fra 2008 – 2009 40 pst. Over 260.000 barn får ART behandling, av disse er 66 125 nye i 2009. Samarbeidet har også omfattet støtte til utvikling og innkjøp av nye aidsmedisiner tilpasset for barn. Det er inngått et samarbeid med Verdens helseorganisasjon og UNICEF for å styrke nasjonale programmer for å forebygge overføring av hivsmitte fra mor til barn. 184 170 gravide kvinner ble behandlet i 2009

For første gang er den største andel av budsjettet (USD 190 mill.) gått til malaria grunnet en større investering til den ny etablerte ordningen, Affordable Medicines for Malaria Facility (AMFm) som administreres av Det globale fondet for bekjempelse av aids, tuberkulose og malaria. Dette er en støtte ordning som skal gjøre det mest effektive malariamedisinen (ACT) tilgjengelig til lave priser i land med utbredt malaria. Også i 2009 mottok UNICEF finansiering tildistribusjon av 20 millioner malarianett. I samarbeid med Partnerskapet Stopp Tuberkulose er det etablert mer effektive rutiner for håndtering og påfylling av lagre for tuberkulosemedisiner. Det er også oppnådd vesentlig reduserte priser på tuberkulosemedisin for barn ved finansiering av større innkjøp og dermed utvidet tilgang til slike medisiner. Det globale fondet inngår også i et samarbeid om et program for økt tilgang til medisiner mot multi-resistent tuberkulose. Reduserte priser er oppnådd ved direkte forhandlinger med leverandørene, avtaler med flere produsenter og innkjøp av større partier som distribueres bl.a. gjennom Verdens helseorganisasjon.

For å stimulere til økt konkurranse gjennom å få flere godkjente medisiner på markedet, støtter UNITAID Verdens helseorganisasjons program for prekvalifisering av nye medisiner med USD 40 mill. for perioden 2008-2010. 29 medisiner UNITAID prioriterte medisiner er prekvalifisert siden 2007, av disse 18 i 2009.

Budsjett 2011

For 2011 foreslås bevilget 145 mill. kroner.

Post 72 (ny) Det globale fond for bekjempelse av aids, tuberkulose og malaria (GFATM), kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Det globale fondet for bekjempelse av aids, malaria og tuberkulose ble etablert i januar 2002 for å mobilisere ressurser for finansiering av tiltak for

tusenårsmål 6 om å bekjempe aids, tuberkulose og malaria i de områdene i verden hvor behovene er størst.

Tiltakene blir gjennomført av samarbeidspartnere på landnivå. I fondets styre sitter representanter fra myndigheter i giverland og mottakerland, stiftelser, frivillige organisasjoner og næringslivet, og dessuten nettverk av personer som lever med eller er berørt av én eller flere av de tre sykdommene. Det er lagt vekt på bred geografisk representasjon. Norge deltar i styregruppe (Point 7) sammen med Danmark, Sverige, Nederland, Luxembourg og Irland. Styrevervet går på omgang. Nederland tok over for Norge som var styremedlem frem til april 2009.

Fondet har styrket arbeidet med risikovurderinger, kjønn og likestilling og fokuset på nulltoleranse for korrupsjon.

Fondet står i dag for 2/3 av internasjonal finansiering til malaria og tuberkulose og en femtedel av finansieringen til aids. Rundt 60 pst. av fondets ressurser har til nå gått til hiv og aids. De fleste programmer som blir finansiert fra fondet kan vise til gode resultater.

Til nå har giverne bidratt med USD 10 mrd. til påfyllingsperioden 2008-2010. Målet for perioden var USD 15 mrd. Norsk bidrag vil ligge godt innenfor de lovnadene som ble gitt om å opprettholde en andel på 1,5 pst. (av maks USD 15 mrd.) gjennom perioden. I perioden 2007-2009 har Norge bidratt med USD 170 mill., dvs. 1.9 pst. av totale ressurser. For tredje påfyllingsrunde (2011-2013) er det lagt opp til 3 scenarier.

- USD 13 mrd. som gjør det mulig å opprettholde eksisterende forpliktelser og støtte signifikant færre nye søkere
- USD 17 mrd. som vil gjøre det mulig å oppskalere på samme måten som i nåværende påfyllingsrunde
- USD 20 mrd. som vil kunne sikre en signifikant oppskalering i tråd med behovsestimatene

Mål

Fondets strategi av 2007 angir at hovedmålet er å akselerere global innsats for å redde flest mulig liv frem mot 2010 og videre. Fondets arbeid er organisert rundt tre strategiske mål:

- Vekst for å møte etterspørsel fra land
- Tilpasning til nasjonale forhold
- Innovasjon for bedre resultater

Arbeidet med en ny strategi starter i 2010.

Rapport 2009

Det globale fondet har ikke bare bidratt til å mobilisere betydelige midler fra et bredt spekter av aktører, men også skapt betydelige resultater, samt politisk oppmerksomhet for kampen mot de tre sykdommene og behovet for langsiktig finansiering.

Siden 2002 har Fondet godkjent søknader til en verdi av 19,2 milliarder USD og utbetalt 10 milliarder USD til hiv, tuberkulose og malaria intervensjoner i 138 land. Norge støttet Det globale fondet med 375 mill. kroner i 2009. Midlene fra Det globale fondet har blant annet bidratt til at en rekke utviklingsland har fått styrket sine lokale helsesystem og slik bidratt til å øke landenes muligheter til å forebygge og behandle hiv og aids, malaria og tuberkulose.

Ved utgangen av 2009 hadde 2,5 millioner mennesker fått hiv-behandling, 6 millioner tuberkulosebehandling og 104 millioner malarianett hadde blitt distribuert.

Fondet kan også vise til gode resultat på forebyggingsområdet, bla har 105 millioner mennesker har fått mulighet til å hivteste seg, 790 000 kvinner har fått tilgang på PMTCT tjenester og 1.8 millioner kondomer er utdelt.

Innsatsen på TUM 6 bidrar også til måloppnåelse for mødre og barnehelse. Dette er spesielt tilfelle i sørlige Afrika der hiv, tuberkulose og mala-

ria er ansvarlig for 52 pst. av dødsfallene blant kvinner i reproduktiv alder, og hvor malaria alene er ansvarlig for 16-18 pst. av dødsfallene blant barn. Av Det globale fondets midler går 44 pst. til aktiviteter som støtter kvinner og barn og dermed bidrar til å oppnå tusenårsmål 4 og 5.

Det globale fondet er verdens største finansielle mekanisme for styrking av helsesystemer, med 36 pst av midlene brukt på opplæring, infrastruktur, medisiner og distribusjonssystemer, planlegging og ledelse. Det hadde ikke vært mulig å oppnå de resultatene Fondet har per i dag om de ikke samtidig hadde fokusert på styrking av helsesystem.

Ved utgangen av 2009 var 55 pst. av landene som har fått støtte i kategorien lavinntektsland. 56 pst. av godkjente programmer er i Afrika sør for Sahara.

Totalt har Det globale fondet bidratt til å redde rundt 4,9 millioner mennesker fra å dø av aids, malaria og tuberkulose.

Budsjett 2011

For 2011 foreslås bevilget 450 mill. kroner.

Det vises også til forslag til romertallsfullmakt om tilsagn på inntil 1350 mill. kroner i støtte til fondet (GFATM) over en treårsperiode (2011-2013).

Programkategori 03.30 Multilateral bistand

Utgifter under programkategori 03.30 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2009	Saldert budsjett 2010	Forslag 2011	Pst. endr. 10/11
170	FN-organisasjoner mv.	4 272 661	4 140 620	4 314 620	4,2
171	Multilaterale finansinstitusjoner	1 990 726	1 853 800	1 971 000	6,3
172	Gjeldslette og gjeldsrelaterte tiltak	259 997	270 000	240 000	-11,1
	Sum kategori 03.30	6 523 384	6 264 420	6 525 620	4,2

Programkategori 03.30 omfatter multilateral bistand til det langsiktige utviklingsarbeidet til FN, og utviklingsbankene, generelle bidrag og øremerkede tilleggsmidler til spesielt prioriterte temaer, samt gjeldslettetiltak.

FN og utviklingsbankene forventes å ha gode forebyggende tiltak, kontrollrutiner og reaksjoner som tilfredsstillende kravet om nulltoleranse for økonomiske misligheter. Dette må organisasjonene kunne dokumentere. Overordnede retningslinjer vedtas av organisasjonenes styrende organer og organisasjonene rapporterer regelmessig tilbake til styrene om oppfølgingen av retningslinjene. Disse spørsmålene er høyt prioritert på norsk side. Dersom retningslinjer og oppfølging ikke er tilfredsstillende, vil det arbeides for at forbedringstiltak drøftes i egnede fora, hovedsakelig i styrende organer. For øremerkede bidrag er det en forutsetning at ansvaret for kontroll med forvaltningen av midler og for at nødvendige oppfølgingsrutiner er på plass, omtales i avtaler.

FN-systemet og de multilaterale finansinstitusjonene er viktige kanaler for norsk bistand. Det multilaterale system tillegges også stor vekt i regjeringens samlede utenrikspolitikk (jf. Soria Moria II og St.meld nr. 15 (2008-2009) *Interesser, ansvar og muligheter*). Bakgrunnen for dette er en vurdering av at de multilaterale organisasjonene har en betydning som går langt ut over ressursoverføringer. De har sentrale roller både globalt og på landnivå som aktører i den utviklingspolitiske debatten og i utforming av utviklingspolitiske prinsipper, i fastsetting av globale normer, konvensjoner og handlingsplaner, og ved omfattende

rådgivning og faglig bistand. FN har større mulighet enn andre aktører til å påvirke nasjonale planer, lovgivning og styresett. Verdensbankens fond for de fattigste landene (IDA) er den største og viktigste finansieringskilde for utviklingsland og ved at den er bindende over tre år er den forutsigbar. Stortinget har i sin innstilling til St.prp. 1 (Innst. 7 S, 2009-2010) understreket at Verdensbanken og regionalbankene er de største finansieringskildene for fattige land, og uttrykt bekymring for at den samlede bistanden via disse bankene blir redusert på grunn av den internasjonale finanskrisen, samtidig som inntektene til mange utviklingsland er redusert. Både finansinstitusjonene og FN-organisasjonene er i mange utviklingsland også viktige bidragsytere for å styrke offentlige institusjoner og deres muligheter til å levere tjenester til egen befolkning.

En viktig effekt av de norske bidragene til multilateralt arbeid at vi gjennom styrebehandling kan påvirke bruken av de samlede midler som organisasjonene disponerer. I visse sammenhenger kan norske bidrag også fungere som en katalysator for å mobilisere nye penger inn i utviklingsarbeidet.

Norge deltar i Multilateral Organisations Performance Assessment Network (MOPAN) som omfatter 16 land. Det nye felles verktøyet (MOPAN Common Approach), som ble tatt i bruk i 2009, er en partnervurdering som har til hensikt å vurdere organisasjonenes egnethet til å bidra til resultater på landnivå. Det har fire hovedstolper: strategisk ledelse, operasjonell tilnærming, samarbeidsformer og institusjonell læring. Gjennomgangene består av spørreundersøkelser blant

ansatte i MOPAN-landenes hovedsteder og ambassader i ca. 10 land samt et utvalg av organisasjonenes samarbeidspartnere i de samme landene. Fra 2010 inngår også dokumentgjennomgang som en sentral komponent i det nye verktøyet. Ambisjonen er at 4-6 organisasjoner skal gjennomgå hvert år. I 2009 ble UNDP, Unicef, Verdensbanken og Afrikabanken gjennomgått, jf. omtale under relevante budsjettposter.

St.meld. nr. 13 (2008-2009) *Klima, konflikt og kapital* slår fast at på områder som helse og utdanning vil bistanden i hovedsak søkes kanalisert gjennom de multilaterale organisasjonene, og opprettholdes på minst samme nivå som i 2008.

FN står overfor store utfordringer. Det skyldes den stadig økende fragmenteringen av multilaterale finansieringsmekanismer og bistandskanaler, fordelt på ulike typer fond, programmer, særorganisasjoner, kommisjoner, etc. Det er svært mange multilaterale organisasjoner tilknyttet FN-systemet, med overlappende mandater, kompliserte finansieringsmekanismer, uklare styringsstrukturer, administrative systemer som ikke er kompatible eller samordnet, og ulike og motstridende krav til rapportering.

Ansvar for problemene ligger i stor grad hos FNs medlemsland. Diskusjoner og beslutninger om mer effektivitet i utviklingssamarbeidet har ikke vært til hinder for økt fragmentering de siste årene, i hovedsak som resultat av giverlandenes ad-hoc tilnærming og ønske om å vise handlekraft ved å etablere «noe nytt». Dette dupliserer ofte arbeid og mandater andre steder i FN-systemet. Samtidig som giverlandene etablerer stadig nye mekanismer og overbelaster FN-systemet med ikke-koordinerte rapporteringskrav, etterlyser de reform, koherens og effektivitet fra FNs side. FNs forsøk på reform blir imidlertid vanskeliggjort av sterk skepsis fra utviklingslandene når det gjelder det de oppfatter som økt kondisjonaltitet. De foretrekker å fokusere på de rike landenes «plikt» til å gi økt finansiering fremfor å ta en diskusjon om hva som skal til for å oppnå bedre effektivitet. Givernes praksis med å foretrekke øremerkede midler til systemet bidrar også til at FN-organisasjonene selv i praksis ofte foretrekker å «gå etter pengene» og dermed opprettholde fragmenterende systemer for å sikre egen finansiering. Både eksternt og internt er det således for den enkelte FN-organisasjon flere insentiver for fortsatt fragmentering enn for koordinering og koherens. Kombinasjonen av økt fragmentering og manglende reformer truer med å gjøre FN-systemet mindre relevant og lite effektivt. De siste årene har man imidlertid kommet et stykke i riktig

retning med reformer som klynge-tilnærming på det humanitære området og «ett FN» på landnivå, men det gjenstår fortsatt store utfordringer. Den samlede finansieringen av FNs utviklingsaktiviteter og humanitære innsats har likevel aldri vært høyere enn dagens nivå på USD 22 mrd. Verdens totale ODA var USD 122 mrd i 2008.

De nordiske land samarbeidet om viktige FN-reformpakker i 1991 og 1996 som hadde stor betydning for arbeidet med å styrke samarbeidsfunksjoner i FN sentralt, effektivisering av styrearbeidet i FNs fond og programmer, og innføringen av et felles rammeverk for FNs arbeid på landnivå. Arbeidet er senere blitt fulgt opp, ikke minst gjennom høynivåpanelet om FN-reform i 2006 som statsminister Stoltenberg var med på å lede, med innsats for å skape et bedre, mer helhetlig og integrert FN på landnivå, for bedre styring og politikkutvikling på sentralt nivå, og for å sikre større, stabile og mer forutsigbare ressurser til FNs utviklingsarbeid. Norge har bl.a. gått i bresjen ved å argumentere for å sikre FN-systemet mer kjernebidragressurser, dvs ikke-øremerkete og forutsigbare midler til å gjennomføre organisasjonenes langsiktige (strategiske) planer, herunder gjennom Stoltenberg-panelets anbefalinger. Dette er føringer som også er lagt til grunn for norsk styremedlemskap i Verdens helseorganisasjon for perioden 2010-2013, jf. omtale under kap. 116, post 70.

Opprettelsen av UN Women, FNs nye organ for likestillingsarbeid, er resultat av høy prioritet i oppfølgingen av reformpanelets arbeid. Norge har vært ledende i arbeidet med å få fortgang i dette, både i samtaler med FNs nye toppledelse og i drøftelse i Generalforsamlingen.

Finanskrisen har satt en stopper for veksten i FNs operasjonelle budsjetter. Eksempelvis gikk UNICEFs inntekter ned med fire pst. i 2009 og ytterligere reduksjoner forventes i 2010. WFPs inntekter falt 16 pst. i 2009 sammenlignet med 2008 da bidragene var rekordhøye. Kjernebidraget til UNDP gikk ned med åtte pst. i 2009 og forventes å bli ytterligere redusert i 2010 mens det i 2009 bare var en mindre reduksjon i øremerkede midler. Den skjeve byrdefordelingen i finansiering av FN-bistand som man har sett siden 1970-årene er blitt enda tydeligere. De ti viktigste giverne til FNs utviklingsaktiviteter sto i 2008 for 79 pst av den totale finansieringen. Finanskrisen har ført til en betydelig høyere etterspørsel etter lån enn det som var forutsatt før krisen inntraff. Som et svar på G20s oppfordring til at utviklingsbankene skulle stille kapital til disposisjon for å lindre effekten av finanskrisen, har alle bankene i løpet av 2009 mer enn doblet sine årlige utlånsnivåer.

For å kunne overholde sine egne normer for kapitaldekning i forhold til risiko, som direkte påvirker bankenes kreditt-rating, har det vært behov for kapitaløkninger i alle bankene. Samtidig er det pågående forhandlinger om fondspåfyllinger i både Afrikabanken og Verdensbanken.

Alle utviklingsbankene har i de senere år satt i gang en rekke reformer for å gjøre bankene mer effektive, resultatorienterte og desentraliserte. Dette er noe Norge har støttet aktivt både gjennom styrearbeidet og under fondsforhandlinger. For regionalbankenes vedkommende legges det opp til større konsentrasjon om færre innsatsområder for å utnytte bankenes komparative fortrinn. Bankene satser særlig på infrastruktur (transport, energi, vann), godt styresett (offentlig finansforvaltning), privat sektor og regional integrering. Dette er områder hvor medlemslandene etterspør finansiering og hvor en kan få til en viss arbeidsdeling med andre givere i tråd med Pariserklæringen. Alle bankene har også økt sin satsing i sårbare stater. Miljø/klima og kvinner/likestilling behandles som tverrgående temaer og selv om

bankene har gode intensjoner og planer på likestillingsområdet, er det fortsatt utfordringer når det gjelder bl.a. å kunne følge opp med god nok statistikk og dokumentere resultater på landnivå.

Norge har videreført arbeidet for å redusere illegal kapitalflyt fra utviklingsland, etter at den internasjonale arbeidsgruppen Norge ledet la frem sin rapport i 2008. En ny arbeidsgruppe, ledet av frivillige organisasjoner som er eksperter på området, søker å påvirke G20-prosessen og andre relevante prosesser med sikte på at et reformert, globalt finanssystem i størst mulig grad skal sikre åpenhet om grensekryssende transaksjoner og reelt eierskap i selskaper. Dette er tiltak som vil begrense korrupsjon, skatteunndragelse, hvitvasking og organisert kriminalitet. Norge og en rekke andre land deltar også i arbeidsgruppen. Norge vektlegger betydningen av arbeidet med internasjonalt normativt samarbeid knyttet til FN-konvensjonen og avtale om støtte til tilbakeføring av stjålne midler til utviklingsland (StAR – Stolen Asset Recovery), er inngått.

Kap. 170 FN-organisasjoner mv.

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2009	Saldert budsjett 2010	Forslag 2011
70	FNs utviklingsprogram (UNDP)	860 000	860 000	855 000
71	FNs befolkningsfond (UNFPA)	332 000	332 000	347 000
72	FNs barnefond (UNICEF)	450 000	450 000	1 020 000
73	Verdens matvareprogram (WFP), <i>kan overføres</i>	165 000	145 000	145 000
74	FNs Høykommissær for flyktninger (UNHCR)	240 000	240 000	290 000
75	FNs organisasjon for palestinske flyktninger (UNRWA)	150 000	150 000	150 000
76	Tilleggsmidler via FN-systemet mv., <i>kan overføres</i>	1 585 798	1 449 200	864 200
77	FNs aidsprogram (UNAIDS), <i>kan overføres</i>	160 000	160 000	165 000
78	Bidrag andre FN-organisasjoner mv., <i>kan overføres</i>	172 365	189 420	291 420
79	Ekspertter, juniorekspertter og FNs fredskorps, <i>kan overføres</i>	69 498	67 000	67 000
81	Tilskudd til internasjonal landbruksforskning, <i>kan overføres</i>	88 000	98 000	120 000
	Sum kap. 170	4 272 661	4 140 620	4 314 620

For 2011 er det foretatt enkelte budsjettekniske endringer under kap. 170 FN-organisasjoner mv.

De viktigste endringer er:

- Tilleggsmidler til FNs utviklingsprogram (UNDP), FNs befolkningsfond (UNFPA), FNs barnefond (UNICEF) og FNs aidsprogram (UNAIDS) har inntil 2010 vært budsjettert over post 76 Tilleggsmidler via FN-systemet mv. Fra 2011 er tilleggsmidler til disse organisasjonene foreslått bevilget over samme post som kjernebidragene til organisasjonene.
- Kjernebidrag til FNs utviklingsfond for kvinner (UNIFEM) har inntil 2010 vært budsjettert over post 70 FNs utviklingsprogram (UNDP) som et underliggende fond av UNDP. FNs utviklingsfond for kvinner (UNIFEM) vil fra 2011 inngå i den nyopprettede organisasjonen for kvinners rettigheter og likestilling UN Women, jf. omtale under post 76 Tilleggsmidler via FN-systemet.

FN er den eneste mellomstatlige organisasjonen med globalt mandat og oppslutning og et bredt, flerfaglig ansvarsområde. Dette gir organisasjonen en unik posisjon som arena for behandling av viktige spørsmål.

Det er tre sentrale begrunnelser for hva Regjeringen ønsker å oppnå ved sin støtte til FN:

- Vi trenger en global organisasjon for å løse felles problemer. Stadig flere av utfordringene vi står overfor er av global karakter. Disse kan bare løses innenfor globale rammer.
- Alle land, inkludert små land utenfor de store blokkene, har fordeler av et forutsigbart, regelstyrt system for samkvem og løsning av interessekonflikter mellom land.
- Norge kan oppnå sterkere internasjonal innflytelse gjennom multilaterale fora enn kun gjennom bilateralt eller regionalt samarbeid. En viktig målsetting med norsk finansiell støtte er å påvirke og utvikle både FN-organisasjonenes og andre internasjonale aktørers politikk og virksomhet i samsvar med norske utviklingspolitiske prioriteringer.

Norge legger vekt på å styrke FN-systemet som utviklingsaktør. Et sterkt FN-system er avgjørende for å oppnå tusenårsmålene, fremme menneskerettigheter og gjennomføre Paris-erklæringen og Accra Agenda for Action om bistandseffektivitet. Koordinering av internasjonale bistandsressurser globalt og på landnivå gjennom FN skal gi storskalafordeler, lavere transaksjonskostnader og bedre effektivitet. Derfor er det av avgjørende betydning at FN-organisasjonene samlet og hver

for seg er effektive og kompetente organisasjoner som ivaretar sitt kjernemandat og bidrar til koordinert innsats. Her er det store ulikheter mellom organisasjonene, så vel som variasjoner i hvordan hver organisasjon fungerer i hvert land.

Norske midler blir kanalisert via FN-systemet hovedsakelig på seks ulike måter:

- Pliktige bidrag («medlemsavgift» etter FNs bidragsskala).
- Frivillige kjernebidrag (ofte over egne budsjettposter i statsbudsjettet).
- Bidrag til toårige programsamarbeidsavtaler med de viktigste fond/programmer og særorganisasjoner.
- Bidrag til særlige prosjekter og tiltak (størrelsen varierer mye fra år til år).
- Bidrag via bilaterale landprogrammer etter beslutninger på de ulike ambassadene (varierer også fra år til år, men utgjør en betydelig andel av midlene til f.eks. UNDP og UNICEF).
- Bidrag til flergiverfond som, typisk i FN-systemet, administreres av UNDP på vegne av alle deltakende organisasjoner.

Det er bare for de tre første kategoriene at støttebeløpet fastsettes i forkant i hvert års statsbudsjett på en helhetlig måte. Hvor mye midler som faktisk blir kanalisert hvert år gjennom hver enkelt organisasjon avhenger i stor grad av enkeltbeslutninger i løpet av året for de tre siste kategoriene.

Likevel viser statistikken for 2009 at norsk støtte gjennom FN i stor grad er konsentrert om de største fond, programmer og særorganisasjoner. De åtte største avtalepartnerne (fire utviklingsinstitusjoner og fire humanitære) får 75 pst. av midlene. UNDP og UNICEF alene får 46 pst.

Omleggingen i denne retning skyldes bl.a. behov på norsk side for å forenkle forvaltningen gjennom å begrense antallet enkeltavtaler og mottakere av norske midler samt flere års forsøk på å motvirke for stor spredning mht. antall organisasjoner som mottar norsk støtte. De fleste FN-institusjoner mottar derfor lite norske bistandsmidler, om noe. Norge er imidlertid en stor giver i enkelte organisasjoner som man mener har en spesielt viktig funksjon å fylle. Dette gjelder bl.a. UN Women/UNIFEM, UN-REDD, UNEP og UN-Habitat.

Norge er opptatt av FN-reform. Styrking av FNs evne til å levere resultater er viktig for å oppfylle tusenårsmålene og andre sentrale målsettinger i norsk utviklingspolitikk. Målet er at FN både i styrende organer og på landnivå skal «levere sammen som én», med effektiv og samordnet

ledelse, planlegging, budsjett disponering og koordinering av aktiviteter. Til tross for klare svakheter, er FNs tilstedeværelse og kapasitet også på utviklingsområdet et fundament som er en viktig plattform for andre og mer profilerte innsatser. For eksempel er de siste årenes norske satsing på helsetiltak i stor grad basert på den globale, regionale og lokale gjennomføringskapasiteten som FN har, i første rekke ved WHO, Unicef og UNFPA.

Norge er blant de bidragsytere som legger vekt på å yte betydelige kjernebidrag. I 2008 var Norge femte største giver av kjernebidrag til FN. Norge praktiserer nå også i stor grad myk øremerking – ofte bare tematisk basert. Denne endringen har skjedd ved en bevisst dreining av Norges bidragspolitikk gjennom mange år for å motvirke en bilateralt fundert finansiering av FNs operasjonelle virksomhet.

Omleggingen har styrket norsk innflytelse i de aktuelle organisasjonenes styrende organer.

Det er i dag et gap mellom det som forventes av FN-apparatet og de ressursene som stilles til disposisjon for å nå målene. For å bidra til mer forutsigbarhet og gi FN større mulighet til langsiktig planlegging gis flerårige indikative tilsagn til sentrale FN-organisasjoner knyttet opp til deres strategiske plan. I disse tilsagnene tydeliggjør Norge forventninger til organisasjonen på en rekke områder, blant annet FN-reform, resultatbasert styring og rapportering samt likestilling og en rettighetsbasert tilnærming. Slike temaer, sammen med spørsmål knyttet til budsjett og interne evaluering- og kontrollmekanismer, inngår også i det regulære styrearbeidet. Etter aktiv norsk medvirkning har styrene for UNDP, UNFPA og Unicef i 2010 fattet likelydende vedtak som innebærer at disse organisasjonene skal arbeide sammen for å innføre harmoniserte budsjetter fra 2014, samme år som organisasjonene vil få nye strategiske planer. Det er forventet at denne reformen, som vil innebære at nåværende separate budsjetter for administrasjon og programvirksomhet slås sammen i ett budsjett, vil lette styrets innsyn i hvordan tilgjengelige midler fordeles. På grunn av våre omfattende kjernebidrag, har Norge samtidig vært en pådriver for å få bedre innsikt i hvorvidt fordelingen av administrative kostnader mellom kjernebudsjettet og tiltak finansiert gjennom øremerkede midler er rimelig.

Norge er underrepresentert i FN-systemet, noe som fra norsk side følges opp i ulike bilaterale sammenhenger.

FNs generalforsamling har opprettet et nytt organ, UN Women, som skal styrke FNs innsats for kvinner og likestilling. Styrking av FNs likestil-

lingsarbeid har hatt høy prioritet i oppfølgingen av reformpanelets arbeid. Norge har vært ledende i arbeidet med å få fortgang i dette, både i samtaler med FNs nye toppledelse og i drøftelse i Generalforsamlingen. UN Women opprettes ved å slå sammen fire eksisterende enheter, og arbeidet skal ledes av en vise-generalsekretær. UN Women skal være operativ per 1. januar 2011.

Post 70 FNs utviklingsprogram (UNDP)

Denne posten omfatter det norske kjernebidraget til UNDP og fra 2011 også tilleggsmidler til organisasjonens tematiske fond og aktiviteter.

FNs utviklingsfond for kvinner (UNIFEM) er flyttet til post 76 nedenfor under Kvinner og likestilling.

Situasjonsbeskrivelse

UNDP er det mest sentrale av FNs fond og programmer, med hovedoppgave i å ivareta FNs utviklingsaktiviteter i 166 land der UNDP er representert. UNDPs mandat omfatter arbeid med fattigdomsreduksjon, styrking av demokratisk styresett, kriseforebygging og gjenoppbygging, miljø og bærekraftig utvikling samt ansvar for koordinering innen FN-systemet som administrator for FNs stedlige representanter (Resident Coordinators) og som leverandør av en rekke fellestjenester. UNDP har fått et særlig ansvar i oppfølging og overvåking av tusenårsmålene Likestilling og kvinners rettigheter er tverrgående tema. Selv om en menneskerettighetsbasert tilnærming til utvikling ikke ble stadfestet i strategisk plan slik man fra norsk side ønsket, så arbeider UNDP i tråd med FNs utviklingsgruppes (UNDG) retningslinjer for en slik tilnærming. UNDPs strategiske plan er vedtatt for 2008 – 2013, og en midtveis gjennomgang vil være klar i 2011.

UNDPs leder Helen Clark prioriterer fattigdomsbekjempelse, tusenårsmålene og klima fremover og har økt fokus på resultatbasert styring og rapportering, åpenhet og kommunikasjon.

UNDPs totale budsjett for to-årsperioden 2010–2011 er USD 11,58 mrd. Norge er største bidragsyter av kjernebidrag og sjette største giver av tilleggsmidler til UNDP.

UNDP står sentralt i arbeidet med å fremme bedre samordning og integrering av FNs utviklingsvirksomhet. På hovedkvarternivå leder UNDP FNs utviklingsgruppe (UNDG). UNDP er også administrator for FNs stedlige representanter (UN Resident Coordinators) på landnivå og leder også arbeidet med utformingen av et felles

rammeverk for FNs utviklingsvirksomhet (UNDAF) som skal støtte opp under de respektive lands nasjonale handlingsplaner for fattigdomsreduksjon (PRSP). Gjennom disse funksjonene har UNDP en pådriverrolle for FNs felles bestrebelser for reform, forenkling og harmonisering. UNDP har utviklet spesiell kompetanse på bistand i skjæringspunktet mellom sikkerhet og utvikling og har fått ledelsen for «tidlig gjenoppbygging» i den såkalte klyngetilnærmingen for koordinering av humanitært arbeid.

Norge gikk ut av styret i 2010, men fortsetter å være en aktiv observatør med full tale- og forslagsrett. I styrearbeidet er Norge særlig opptatt av å styrke organisasjonens resultatbaserte styring, resultatrapportering, kommunikasjon av resultater, fremme av tusenårsmålene, FN-reform, menneskerettigheter, kvinner og likestilling, konsentrasjon i gjennomføring av UNDPs mandat, kostnadseffektivisering og økt budsjettinnsyn og styringsmulighet. Norge samarbeider tett med Storbritannia, Canada, Nederland og de andre nordiske land.

Kjerneressursene er av stor betydning for å sikre forutsigbarhet, strategisk planlegging og effektivitet og for at UNDP skal kunne opprettholde nærvær og kapasitet på vegne av FN-systemet i over 166 land. Av UNDPs kjerneressurser går 60 pst. til de minst utviklede landene. UNDP har de siste årene lyktes i å mobilisere flere kjerneressurser, men disse utgjør fortsatt under en fjerdedel av UNDPs totale ressurser. Som et svar på den nye strategiske planen og en vurdering av UNDPs gjennomføring av norske prioriteringer og forventninger gir Norge flerårige tilsagn, med forbehold om Stortingets samtykke, til UNDP.

Norge ønsker å opprettholde den høye andelen kjernebidrag for å styrke et mer helhetlig og effektivt FN og forutsigbarhet i FNs utviklingsaktiviteter. UNDP utgjør ryggraden i dette arbeidet. Norge var i 2009 største bidragsyter av kjernebidrag, tett fulgt av Nederland, og sjette største bidragsyter av øremerkede tilleggsmidler

Mål

UNDP har i henhold til strategisk plan 4 hovedmålsetninger:

- Fattigdomsreduksjon og oppnåelse av tusenårsmålene
- Fremme demokratisering og godt styresett
- Kriseforebygging og gjenoppbygging
- Forbedret forvaltning av miljø og energi som fremmer en bærekraftig utvikling.

Målet med Norges programsamarbeid med UNDP faller sammen med de 4 hovedmålsetninger i strategisk plan i tillegg til støtte til FN-reform. Avtalen supplerer kjernebidraget med å vektlegge områder som er viktige for Norge og hvor vi mener UNDP har komparative fortrinn i oppnåelse av norske utviklingspolitiske mål. Det arbeides med en ny programsamarbeidsavtale med UNDP for perioden 2010-2011 langs de samme linjer.

Rapport 2009

Norges bidrag til UNDP i 2009 utgjorde 770 mill. kroner i kjernemidler og 123 mill. kroner i øremerkede bidrag som en del av den to-årige programsamarbeidsavtalen med UNDP for 2008-2009.

UNDPs styrke og komparative fortrinn er organisasjonens brede tilstedeværelse, viktige koordineringsrolle og dens sentrale og utfordrende stilling i forhold til landets myndigheter innenfor godt styresett og menneskerettigheter.

UNDPs årsrapport for 2009 er mer analytisk og resultatorientert. Rapporten viser at organisasjonen beveger seg i riktig retning og med analyser av både metoder, styrker og svakheter ved bistanden som UNDP leverer, er tydeligere. Rapporten analyserer sammenhengen mellom UNDPs mål og aktiviteter og redegjør for viktige reformer for å gjøre UNDP verdensledende i kunnskapsdeling og kunnskapsutvikling innen sine mandatområder. Rapporten viser også at arbeidet med å oppnå, dokumentere og kommunisere resultater må styrkes ytterligere.

I 2009 ble det innhentet vurderinger av samarbeidet med UNDP på landnivå fra 22 ambassader. Vurderingene illustrerer at UNDPs rolle varierer fra land til land, avhengig av landets størrelse, økonomiske styrke, grad av konflikt og sårbarhet og av hvilke aktiviteter givene har valgt å finansiere gjennom UNDP. Noen steder er UNDP blitt kritisert for å samarbeide for tett med landets myndigheter (e.g. Kenya), andre steder for å samarbeide for lite med landets myndigheter (e.g. Sudan). I store land som Kina, Indonesia og India ansees ikke UNDP som like viktig partner. Dette skyldes bl.a. relativt lav bistandsavhegghet generelt. I land som befinner seg i en tidlig gjenoppbygningsfase får UNDP gode skussmål og likeledes i tradisjonelle bistandsmottakerland. UNDPs utfordring er å kalibrere samarbeidet med myndigheter i land som er lite mottakelige for konstruktiv kritikk. Som oftest gjelder dette spørsmål av sensitiv art slik som menneskerettigheter og

godt styresett. Følgende er gjennomgående for tilbakemeldingene; t er at ressursmobilisering tar for mye av landkontorenes tid og at sterk avhengighet av øremerkede midlere hindrer gjennomføring av en tydelig og helhetlig strategi. Tilbakemeldingene peker også på behovet for bedre resultatrapportering og raskere rekruttering. MOPAN-undersøkelsen i 2009 peker på begrenset institusjonell læring og for lite bruk av nasjonale systemer som UNDPs største mangler. Undersøkelsen viser også at UNDPs diffuse mandat hemmer prosessen med å få på plass et sterkt resultatfokus i organisasjonens arbeid. Videre pålegger store givere UNDP oppgaver som kan vurderes å ligge utenfor organisasjonens kjernemandat, samtidig som det gis øremerkede bidrag til disse oppgavene.

HKH Kronprinsens videreførte sitt engasjement som UNDP ambassadør. HKH Kronprinsen opprettholdt sitt fokus på tusenårsmålene og både ved landbesøk og i sin øvrige internasjonale deltakelse. HKH Kronprinsen besøkte i 2009 UNDPs arbeid i Botswana.

Fattigdomsreduksjon og oppnåelse av tusenårsmålene

UNDPs arbeid med *fattigdomsreduksjon* i 2009 bidro til økt nasjonal og lokal kapasitet til å planlegge, monitorere, rapportere og evaluere tusenårsmålene og andre relevante nasjonale utviklingsmål. Rapporten for 2009 viser en positiv global utvikling i forhold til alle tusenårsmålene. Imidlertid framgår det at mange land er langt fra å nå målene. I land hvor man har hatt stor nasjonal framgang økte synligheten av skjev fordeling.

Årsrapporten gir en rekke eksempler på hvordan UNDP har vært en viktig utviklingspartner t for økt handel og inntektsgenerering med fattige som målgruppe. Siden 2005 har over 60 land utarbeidet tusenårsmålsbaserte nasjonale utviklingsstrategier med hjelp fra UNDP. Innen kvinne- og likestillingsarbeidet har UNDP bidratt til at mer enn 21 land har fått bistand til å utvikle kjønns spesifikke planer for å redusere de negative effektene av den globale økonomiske krisen. 22 land i Afrika har innført UNDPs kjønns spesifikke verktøy for behovsanalyse som en del av nasjonale planleggings- og budsjettprosesser.

UNDP har spilt en sentral og offensiv rolle i forberedelsen av toppmøtet om tusenårsmålene og understreket behovet for økt international innsats frem mot 2015. UNDP har utarbeidet 50 landstudier om hva som virker og ikke virker i kampen mot fattigdom. Dette gir et godt grunnlag for

arbeidet med å oppnå internasjonal enighet om det videre arbeidet for å nå tusenårsmålene innen 2015. Studiene har også ført til et forsterket fokus på kvinner og likestilling i arbeidet med å nå målene.

Som en del av den to-årige programavtalen har Norge bidratt med totalt 10 mill. kroner til to fond innen UNDPs arbeid med fattigdomsreduksjon

Godt styresett

Norge har bidratt med totalt 80 mill. kroner til UNDPs fond og programmer innenfor godt styresett.

Målene for UNDPs arbeid med styresett inkluderer økt demokratisk deltakelse, og nasjonal kapasitetsbygging i utviklingen av standarder innen menneskerettigheter, kvinner- og likestilling samt anti-korrupsjon.

UNDP har bidratt til valggjennomføring i 14 land et langsiktig arbeid som inneholder alt fra støtte til utarbeidelse av valglover, opprettelse av uavhengige valgkommisjoner og avvikling av selve valget. UNDP har videre bidratt til å styrke sentrale institusjoner som lovgivende forsamlinger (22 land), rettsvesenet (36 land), styrking av menneskerettighetsinstitusjoner (39 land) og styrking av nasjonal, regional og lokal konfliktløsningskapasitet og forvaltning av offentlige tjenester (89 land), i tillegg til anti-korrupsjonsarbeid. Økt etterspørsel etter tiltak knyttet til styrking av lov og rett og menneskerettighetsrelaterte aktiviteter er en positiv utvikling.

Mål for støtte gjennom norsk bilateral avtale med UNDP er videre styrking av kapasitet innen lokal forvaltning og demokratisering, justissektoren, gjennomføring av valg, bekjempelse av korrupsjon og integrering av menneskerettigheter i FNs utviklingsarbeid på landnivå.

Det satses på færre prosjekter og en tydeligere vektlegging på områdene desentralisering, lokal forvaltning, utvikling av rettsstaten og fattiges adgang til lov og rett. I Rwanda har dette arbeidet bidratt til å øke tilliten mellom politiet og lokalbefolkningen gjennom etablering av 70 000 lokale komiteer som hver andre uke møter representanter fra politistyrkene for å diskutere aktuelle saker. Gjennom disse komiteene er bl.a. arbeidet for å hindre vold mot kvinner blitt styrket. Dette sees på som viktig opplæring i menneskerettigheter og UNDP håper å kunne analysere konkrete resultat fra dette på et senere tidspunkt. Videre vises det til eksempel på forbedret styresett fra Moldova der det på pilotbasis er støttet en introduksjon av resultatbasert budsjettering og

hvor Moldova nå har satt som mål å introdusere dette til alle lokale myndigheter innen 2012.

Midlene fra det norskstøttede fondet har også bidratt til kapasitetsbygging av nasjonalforsamlinger, til valgprosesser og i utviklingen av valgsystemer. Oslo Governance Centre, en global tenketank og aktør på styresettområdet, mottar støtte fra dette fondet.

Som en del av den norske bilaterale programavtalen har Norge støttet UNDPs antikorrupsjonsprogram med 5 mill. kroner. I 2009 hadde UNDP anti-korrupsjonsaktiviteter i 112 land. Alle tiltak støtter opp under implementeringen av FNs konvensjon mot anti-korrupsjon (UNCAC) og har som formål å stanse eller redusere korrupsjon gjennom institusjonsreform og holdningsskaping. Etterspørselen fra landkontorene etter bistand og råd fra programmet var økende gjennom 2009.

Norsk støtte til tiltak for integrering av menneskerettigheter i FNs utviklingsarbeid på landnivå ble videreført i 2009 gjennom støtte på 10 mill. kroner. Programmet fokuserer særlig på utarbeidelse av retningslinjer og informasjonsmateriell som landkontorene kan bruke som utgangspunkt for sine menneskerettighetsrelaterte aktiviteter, f. eks styrking av nasjonale menneskerettighetsinstitusjoner og – lover, og ulike former for informasjons- og bevisstgjøringskampanjer rettet mot både myndigheter og andre aktører som sivil samfunn. Et sentralt formål med programmet er å sikre at UNDP følger en rettighetsbasert tilnærming til utvikling og arbeider for å fremme kvinners rettigheter. I tillegg til informasjonsmateriell og støtte til landkontorene under utarbeidelse av programforslag, har det blitt holdt en rekke regionale opplæringsseminar. Bevilgningen ble også brukt til å styrke rettsstaten i stater i konflikt gjennom et UNDP prosjekt som dekker 21 land, deriblant Sudan, DR Kongo, Haiti, Colombia, Irak og Afghanistan. Programmet som startet opp i 2008 tar utgangspunkt i at lov og rett er en forutsetning for stabilisering etter konflikt og for utvikling og oppnåelse av tusenårsmålene. Programmets formål er å bedre fattige og sårbare adgang til rettsstaten og juridisk hjelp i land i konflikt/post-konflikt. Fokus på kvinners sikkerhet og rettigheter er et prioritert område i programmet. Programmet er basert på et pilotprosjekt i Darfur, Sudan. Gjennom dette prosjektet har tusenvis av internt fordrevne og marginaliserte fått tilgang til rettstjenester etablering av egne sentre i leirene, støtte til lokale advokater og trening av «paralegals». Programmet fokuserte også på trening av politivesen i menneskerettigheter, offentliggjorde vurderin-

ger av menneskerettighetsimplikasjonene av nasjonale sikkerhetslover og bidro til den første domsfellelsen for voldtekt i Darfur og senere rettssaker. Programmet ble startet opp i 13 land i 2008, og medvirket blant annet til etablering av et nettverk av 150 paralegals og advokater spesialisert på seksualisert vold i DR Kongo, og arbeidet sammen med myndighetene til å styrke sin rolle i bekjempelse av seksualisert vold i den østre delen av landet fra å stille overgriperne for retten til støtte til ofrene.

Kriseforebygging og gjenoppbygging

UNDPs arbeid med *kriseforebygging og gjenoppbygging* favner bredt og inneholder tiltak for å støtte gjenoppbygging av sosio-økonomisk infrastruktur til etablering av grunnleggende lov og rett mekanismer i post-konflikt situasjoner og opprettelse av nasjonale beredskapsplaner/-mekanismer for å forebygge naturkatastrofer. Dette er et område som er i vekst også for UNDP. UNDP har vært en sentral partner for Norge i arbeidet med minekonvensjonen, kampanjen mot klasevåpen og i arbeidet mot væpnet vold.

Bevilgningen for denne støtten brukes til å styrke kapasitet innenfor kriseforebygging og håndtering av naturkatastrofer, sikre forbedret styresett etter en krise og gjenoppbygge grunnlag for lokal utvikling.

Det ble i 2010 foretatt en strategisk gjennomgang av UNDPs arbeid med kriseforebygging og gjenoppbygging hvor viktigheten og relevansen i dette arbeidet ble understreket. For å sikre forbedring rettes det søkelys på økt geografisk og tematisk fokus samt behov for styrket analytisk kapasitet. Det vises også til positiv utvikling siden forrige gjennomgang både innenfor prioritering, strategisk innretning samt økt samarbeid også med andre FN-aktører.

UNDP rapporterer om resultater der nasjonal kapasitet har blitt styrket, inkludert kvinners deltagelse i forebygging og håndtering av naturkatastrofer. Videre rapporteres det om gjenoppbygget sosio-økonomisk infrastruktur etter krisesituasjoner hvor UNDP har bidratt til sysselsetting og reintegrering av fordrevne som følge av en naturkatastrofe. Et eksempel på resultater fra dette arbeidet kan hentes Myanmar hvor UNDP bidro til å sikre høyere inntekt, forbedret matsikkerhet og livsgrunnlag for over 75 000 mennesker etter syklonen i 2007. Etter ett år har UNDPs arbeid fått positiv innvirkning på 500 000 mennesker i 1000 forskjellige landsbyer i de hardest rammede områdene. I Georgia var UNDP på plass kun kort

tid etter krigen med Russland i 2008, og bidro med vinter-frø og landbruksutstyr som førte til en dobling av avling fra tidligere år.

Miljø og bærekraftig utvikling

UNDPs mål for dette arbeidet er integrering av miljøperspektivet i nasjonale planverk for fattigdomsreduksjon, mobilisering av miljøfinansiering, styrke klimatilpasning samt utvide tilgang til energi og miljøtjenester. I 2009 styrket UNDP lokale institusjoners kapasitet innen miljøforvaltning og energi spesielt i forhold til fattiges behov. UNDP har frem til nå hjulpet over 100 land med å utarbeide planer for klimatilpasning og vurderinger av sårbarhet knyttet til klimaforandring. Gjennom et samarbeid med UNEP har UNDP styrket kapasitetsutvikling for mer enn 500 stats- og sivilt samfunnsansatte for kvinne- og likestillingsdimensjonen innenfor klimaarbeidet. Mellom 2005-2010 er det etablert 128 nye beskyttede biodiversitetsområder mens 197 nye områder er i prosess for å bli lagt til denne listen. Som resultat av UNDPs arbeid i 2009 med forbedring av energi effektivitet og arbeidet med å gjøre fornybar energi billigere, har 44 land redusert 26 millioner ton CO₂. Av andre resultat nevnes UNDPs viktige bistand til at 17 kinesiske provinser har vedtatt egne klimaprogrammer.

Norge har, som del av den bilateral programavtalen bidratt med 18 mill. kroner til UNDPs fond innen miljø og energi. Målet for dette fondet har vært å støtte fornybar energi og bærekraftig forvaltning av naturressurser. UNDP har utviklet en egen klimastrategi for hvordan de skal bistå utviklingsland i å få adgang til finansieringsmekanismer. Fondet har finansiert en rekke pilotprosjekt knyttet til klimafinansiering i tillegg til assistanse til en rekke utviklingsland i forberedelse av klimaforhandlingene, deriblant assistanse til den Afrikanske Union og arbeidet med en felles afrikansk plattform. Fondet støtter tiltak for å fremme fornybar energi i en rekke lavinntektsland, hovedsakelig i Afrika, og har bidratt til å få økt forståelse for sammenhengen mellom energi og fattigdomsbekjempelse. Støtten til fondet har bidratt til integrering av miljøperspektiv i nasjonale fattigdomsplaner. Fondet har også bidratt vesentlig til å styrke kapasitet og kompetanse innen lokal ressursforvaltning, adgang til energi og tjenester. Eksempelvis bidro prosjektet «Community Water Initiative» til renere vann og bedre levekår for 40 000. Fondet brukes til innovative og katalytiske prosjekter som senere kan skaleres opp – eksempelvis kan analyser av policy valg og verktøy for adgang til

energi bidra til økt tilgang til energi i en rekke Afrikanske land om anbefalingene fra studiene gjennomføres i praksis.

FNs kapitalutviklingsfond (UNCDF)

Situasjonsbeskrivelse

FNs kapitalutviklingsfond (UNCDF) er et underliggende fond av UNDP og arbeider på områdene mikrofinans og lokale utviklingsprogram. Det legges særlig vekt på de fattigste gruppene i utviklingsland, spesielt i Afrika, der 70 pst. av UNCDFs virksomhet foregår

Mål

UNCDF har som mål å utvikle pilotprosjekter innen mikrofinans og lokal kapasitetsbygging innen godt styresett for både kvinner og menn.

Rapport 2009

UNCDF hadde programmer for lokal kapasitetsbygging i 40 av de 49 minst utviklede land i 2009 og er dermed godt på vei i å nå målet om dekning av 45 minst utviklede land innen 2011. 70 pst. av programmene finner sted i Afrika. UNCDF har utviklet et omfattende system for måling av resultater, som viser høy grad av måloppnåelse (92 pst. av de planlagte resultatene innen programmer for lokal kapasitetsbygging med liknende høy prosentandel innen mikrofinans). Systemet måler imidlertid liten grad de bredere samfunnsmessige virkningene. UNCDF har hjulpet flere land med utarbeidelse av nasjonale program for desentralisering og lokal utvikling, inkludert land i post-konflikt. Dette er i tråd med UNDP og UNCDFs vekt på støtte til lokalt styresett som en nøkkel til gjenoppbygging og som en viktig del av demokratiseringsprosesser som mange av disse landene gjennomgår. Det er stor etterspørsel etter programmer innen desentralisering og investering i lokal utvikling, inkludert faglig bistand, i alle regioner der UNDP har programmer. UNCDF har fortsatt å utvide pilotprosjekter innen mikrofinans til flere av de minst utviklede landene i 2009 i tråd med langtidspanen og dekket totalt 22 land. UNCDF har bidratt til betydelige resultater på områder som mikrofinans og lokalt styresett. I følge UNCDF er det et stadig sterkere strategisk partnerskap med UNDP. Samarbeidet vurderes som godt og fungerer etter hensikten ved at de to organisasjonene utfyller hverandre, ikke bare i sine mandater, men også i praksis i felt.

UNDCF er i utvikling og har hatt en videre bidragsøking på 12,2 pst. i 2009 med totalt budsjett på USD 41,5 mill. Organisasjonen har blant annet fått støtte fra private partnere som Bill and Melinda Gates Foundation. Norge bidro med 15 mill. kroner til UNCDF over denne budsjettposten i 2009.

Budsjett 2011

For 2011 foreslås bevilget 855 mill kroner, herav 770 mill. kroner i kjernebidrag til UNDP, 70 mill. kroner i tilleggsmidler til UNDP og 15 mill. kroner i kjernestøtte til UNCDF.

Post 71 FNs befolkningsfond (UNFPA)

Denne posten omfatter det norske kjernebidraget til UNFPA og fra 2011 også tilleggsmidler til organisasjonens tematiske fond for mødre helse.

Situasjonsbeskrivelse

UNFPAs mandat er å bidra til bevisstgjøring og kapasitetsbygging om befolkningsspørsmål og familieplanlegging på en måte som imøtekommer det enkelte lands behov og å utøve en lederrolle innenfor FN-systemet i arbeidet for å fremme befolkningsprogrammer. Etter Den internasjonale konferansen om befolkning og utvikling i Kairo i 1994 fikk UNFPA en ledende oppgave i å bistå medlemslandene i oppfølgingen av den vedtatte handlingsplanen.

UNFPAs strategiske plan for perioden 2008–2011 bygger på handlingsplanen fra Kairo og ble i 2009 forlenget til 2013 i tråd med generalforsamlingens beslutning om samordning av FN-systemets planperioder. Arbeidet er konsentrert om de tre programområdene befolkning og utvikling, reproduktiv helse og rettigheter samt likestilling og styrking av kvinners og jenters rettigheter. Det er økt vektlegging av bistand til nasjonal kapasitetsutvikling innenfor de tre områdene. Resultatrammeverket, som også inneholder indikatorer med tilhørende grunnlagsdata, er en klar forbedring i forhold til foregående strategiske plan. Dette, sammen med innføringen av verktøy og rutiner for rapportering og resultatbasert budsjettering, gjør at UNFPA nå har et solid grunnlag for resultatbasert planlegging og bedret resultatrapportering.

Gjennom handlingsprogrammet fra Kairo ble UNFPAs mandat konkretisert på en måte som gjør enkeltindividets rettigheter, særlig reproduktive rettigheter, til bærebjelken i organisasjonens

arbeid. Det er et særlig fokus på kvinner og ungdom. Seksuell og reproduktiv helse og rettigheter er imidlertid et av de mest politiserte områdene innenfor internasjonalt samarbeid og berører politiske, religiøse og moralske spørsmål. UNFPA har derfor en kultursensitiv tilnærming i sitt arbeid, noe som blant annet innebærer samarbeid med religiøse ledere, råd av eldre og sivilt samfunn. Organisasjonen har lenge vært utsatt for politisk press rettet mot denne delen av mandatet, særlig arbeidet knyttet til familieplanlegging. Imidlertid har fondet og fondets leder høy oppslutning fra medlemslandene, inkludert en rekke arabiske land. Den nye amerikanske administrasjonen gjenopptatt støtten til UNFPA etter at midler ble holdt tilbake under den foregående administrasjonen. Temaet for UNFPAs årlige befolkningsrapport (State of World Population) var i 2009 kvinner, befolkning og klima.

UNFPAs sterke leder siden 2002, Thoraya Ahmed Obaid (Saudi Arabia), vil gå av ved årsskiftet 2010/2011.

UNFPA er en pådriver innenfor FNs felles bestrebelser for reform, forenkling og harmonisering. Organisasjonen deltok i 2008 i 224 felles programmer med andre FN-organisasjoner, særlig for å forebygge hiv og aids og å redusere mødre-dødelighet og kjønnsbasert vold.

Norge gikk ut av styret i 2010, men spiller rollen som aktiv observatør med full tale- og forslagsrett. I styrearbeidet er Norge særlig opptatt av å styrke organisasjonens resultatbaserte styring, resultatrapporteringen og evalueringsfunksjonen samt av å støtte opp om UNFPAs rettighetstilnærming og oppfølging av politisk sensitive punkter i handlingsplanen fra befolkningskonferansen i Kairo, jf. også kapittelomtale kap. 170.

Den norske kjernestøtten på 332 mill. kroner gjør Norge til tredje største giver av kjernebidrag til UNFPA. Kjerneressursene er av stor betydning for å sikre forutsigbarhet og effektivitet i programvirksomheten, ikke minst i fattige land som har størst utfordringer med å oppfylle forpliktelsene i handlingsplanen fra Kairo-konferansen. UNFPA er den FN-organisasjon som relativt sett mottar mest kjerneressurser (vel 60 pst. av totale ressurser i 2009). Som et svar på den nye strategiske planen gir Norge flerårige tilsagn til UNFPA, med forbehold om Stortingets samtykke.

Mål

FNs befolkningsfond (UNFPA) har i henhold til strategisk plan tre hovedmål:

- Systematisk bruk av befolkningsanalyser ved investeringer for økt livskvalitet og bærekraftig utvikling og fattigdomsreduksjon.
- Universell tilgang til reproduktiv helse innen 2015 og universell tilgang til helhetlig hiv og aids forebygging innen 2010.
- Likestilling og styrking av kvinners og unge jenters rettigheter, og mulighet til et liv uten diskriminering og kjønnsbasert vold.

UNFPAs tematiske mødrehelsefond faller inn under det andre hovedmålet og følgende delmål i er definert i strategisk plan:

- Økt tilgang til og bruk av helsetjenester som har til formål å redusere mødredødelighet og sykkelighet.
- Universell tilgang til seksuell og reproduktiv helse.
- Tilgang til og økt bruk av familieplanlegging
- Tilgang til og økt bruk av tjenester for å forebygge hiv.

Rapport 2009

Årsrapporten bygger på delmål og tilhørende indikatorer som definert i organisasjonens strategiske plan. Rapporten for 2009 representerer en ytterligere forbedring i forhold til rapporten for foregående år ved at også utfordringer for måloppnåelse er systematisk beskrevet. En vurdering av UNFPAs bidrag til overordnede mål vil ventelig først komme i forbindelse med midtveisgjennomgangen av planen i 2011.

Innenfor *befolkning og utvikling* bidrar UNFPA til innsamling av befolkningsrelaterte data gjennom kapasitetsbygging for gjennomføring av husholdsundersøkelser og folketellinger og til at slik informasjon brukes i nasjonale utviklingsstrategier og planer. I 2009 bidro UNFPA blant annet til at andelen land som har inkludert behovet for seksuell og reproduktiv helsetjenester i sine utviklingsstrategier utgjorde 75 pst. i 2009, en økning fra 70 pst. i basisåret 2007, og at andelen av nasjonale utviklingsstrategier som omtaler ungdoms seksuelle og reproduktive helse økte til 58 pst, fra 49 pst. i 2007. UNFPA bidro også til at andelen land som i 2009 hadde gjennomført henholdsvis husholdsundersøkelser og «2010-runden» med folketellinger steg til henholdsvis 94 pst. (mot 83 pst. i 2007) og 31 pst. (mot 13 pst. i 2007).

Gjennom *reproduktiv helse og rettigheter* forholder UNFPA seg særlig tusenårs mål 5 om redusert mødredødelighet og universell tilgang til reproduktiv helse innen 2015. Målt i bruk av finansielle ressurser, er dette UNFPAs langt viktigste fokus-

område. I årsrapporten for 2009 understrekes det imidlertid at dette også er et felt med store utfordringer, fra kulturelle tabuer, manglende politisk prioritering og aksept for reproduktive rettigheter og til de siste års kraftige reduksjon av tilgjengelige midler til familieplanlegging. Innenfor dette fokusområdet samarbeider UNFPA i stor grad med andre aktører, i 2009 med WHO, Unicef og Verdensbanken gjennom H-4 initiativet i 25 prioriterte land og UNFPA deltok i sektorprogrammer i 30 land.

UNFPA har et omfattende engasjement i land preget av humanitær krise og bidro i 2009 blant annet til økt bruk av organisasjonens standardpakke for reproduktiv helse i slike situasjoner, med en økning fra 58 pst. av landene i 2007 til 72 pst. i 2009. Gjennom sitt ISO-sertifiserte anskaffelsesprogram for preventiver og medisinsk utstyr for reproduktiv helse ga UNFPA i 2009 assistanse til 73 land, en økning fra 54 land i 2008. UNFPA bidro derved blant annet til at moderne prevensjonsmidler har blitt lettere tilgjengelig. UNFPA bidro videre til forebygging av hiv og aids blant kvinner, ungdom og særlig utsatte grupper gjennom ulike opplysningsprogrammer og behandling av hiv-positive gravide.

Innenfor *likestilling* bistår UNFPA innenfor sitt mandat område til oppfølging av kvinnekonvensjonen og sikkerhetsrådsresolusjon 1325 om kvinner, fred og sikkerhet. Andelen land som inkluderte reproduktiv helse i sin rapportering om oppfølging av kvinnekonvensjonen økte fra 78 pst. i 2007 til 91 pst. i 2009, og andelen land i konflikt og postkonflikt som har innført lovverk i tråd med SR 1325 rapporteres å ha økt fra 62 pst. til 86 pst. Tilsvarende har andelen land som inkluderer reproduktive rettigheter i nasjonale menneskerettighetsinstrumenter økt, fra 62 pst. i 2007 til 67 pst. i 2009. Andre oppgaver innenfor dette programområdet inkluderer arbeid mot seksualisert vold, herunder opplæring av helsearbeidere og politi og etablering av rådgivningstjenester for ofre. Selv om det rapporteres om en betydelig økning i tilgangen på slike tjenester i 2009, er det fortsatt et stort gap (om lag 80 pst.) i forhold til behovet. UNFPA og UNICEF har etablert et felles fond mot kjønnslemlestelse som nå er operativt i 17 land. Det er indikasjoner på at omfanget av kjønnslemlestelse er nedadgående, men omfanget er likevel svært høyt i enkelte land.

Det ble ikke gitt særskilt støtte til UNFPAs mødrehelsefond i 2009.

Norges totale bidrag til UNFPA var på 409,5 mill. kroner i 2009, hvorav ikke-øremerket bidrag

til kjernebudsjettet var på 332 mill. kroner., jf. ytterligere informasjon i vedlegg x.

Budsjett 2011

For 2011 foreslås bevilget 347 mill. kroner på posten, hvorav 332 mill. kroner i kjernestøtte og 15 mill. kroner til UNFPAs tematiske fond for mødrehelse.

Post 72 FNs barnefond (UNICEF)

Denne posten omfatter det norske kjernebidraget til UNICEF og den fra 2011 også tilleggsmidler til organisasjonens tematiske fond og aktiviteter.

Situasjonsbeskrivelse

UNICEFs mandat er å fremme barns grunnleggende rettigheter til overlevelse, utvikling, beskyttelse og deltakelse. FNs barnekonvensjon ligger til grunn for UNICEFs arbeid og UNICEF har et særskilt ansvar for barn i spesielt vanskelige situasjoner, inkludert barn i ekstrem fattigdom, humanitære nødssituasjoner og konflikt og post-konflikt situasjoner. UNICEF er til stede i 190 land via landprogram og nasjonale komiteer. I 2007 nådde UNICEF sitt mål om at over 50 pst. av midlene skal gå til land i det sørlige Afrika og minst 66 pst. av UNICEFs ressurser ble benyttet i minst utviklede land. Norge deltar i denne perioden i styret og gjennomfører sammen med ledende giverland regelmessige policy-konsultasjoner med organisasjonen og bilaterale samtaler. I 2010 ble Norge valgt inn i byrået (styremøtet januar 2010) som vestgruppens representant for 2010. Dette gir Norge en økt profil i styresammenheng og styrker vårt engasjement for økt koherens mellom UNICEF, UNDP og UNFPA.

I mai 2010 tiltrådte Anthony Lake som ny UNICEF-leder. Han overtar etter Ann Veneman som da hadde ledet UNICEF i 5 år.

Norge er nest største giver til UNICEF med bidrag på til sammen 1,3 mrd. kroner i 2009. Av dette beløpet gis 450 mill. kroner som kjernestøtte. Kjernestøtten er avgjørende for å sikre organisasjonen forutsigbarhet i sitt arbeid og ikke minst økt fleksibilitet og effektivitet i programvirksomheten. Kjernebidrag gir organisasjonen økt kapasitet til å omfordele midler til der det til en hver tid er størst behov uten å være begrenset av givers særinteresser, politiske agendaer eller annen ekstern påvirkning. Kjerneressursene er avgjørende for at UNICEF skal få gjennomført sin stra-

tegiske planvirksomhet godkjent av styret, samt å øke koordineringen med FN-familien I tillegg til kjernestøtten gis det tematisk støtte via en toårig programavtale som skal fornyes i 2010. I programavtalen for 2008-2009 har Norge valgt å støtte UNICEFs erklærte innsatsområder. Støtten er i tråd med regjeringens satsningsområder for barn i utenriks- og utviklingspolitikken. Midlene rettes mot jenter og likestilling (grunnutdanning og likestilling), miljø og bærekraftig utvikling (fokusområdet vann og sanitær) samt fredsbygging, beskyttelse, menneskerettigheter og humanitær bistand (fokusområdet beskyttelse og barns rettigheter). UNICEF mottar også støtte til organisasjonens humanitære innsats (dette beløpet varierer fra år til år, avhengig av de spesifikke humanitære kriser) og direkte bidrag til enkelte program og prosjekter på landnivå via ambassadene. UNICEFs virksomhet finansieres gjennom frivillige midler fra giverland og fra privat sektor, inkludert nasjonale UNICEF-komiteer. Midler fra giverland utgjør om lag to tredeler av UNICEFs samlede inntekter.

UNICEF er en sentral premissleverandør på den internasjonale politiske arena, samtidig som organisasjonen har en sterk tilstedeværelse i felt, lang erfaring og stor tyngde. UNICEF er en god leverandør av norske politiske målsetninger. Dette gjelder særlig arbeidet for å sikre barns rettigheter, implementering og oppnåelse av FNs tusenårsmål, sikring av grunnutdanning for alle, fremme likestilling og kvinners rettigheter, humanitær intervensjon i konflikt- og krisesituasjoner, beskyttelse av sivile (herunder bekjempelse av seksualisert vold i konflikt og demobilisering og reintegrering av barnesoldater), barns overlevelse, helse og utvikling og humanitær nedrustning. I tillegg har UNICEF en sentral rolle i pågående prosesser for styrking og effektivisering av FNs utviklings- og humanitære virksomhet. UNICEF, som en av FNs største fond og programmer og med sterk tilstedeværelse i felt, har en viktig pådriverrolle jf. økt koordinering og effektivisering av FN-familien. Norge ønsker å bidra til at UNICEF styrker sin globale lederrolle på barns rettigheter og har fulgt opp dette både i styremøter, i felles konsultasjoner sammen med likesinnede land, og i bilaterale samtaler på embets- og politisk nivå. I vårt samarbeid og kommunikasjon med UNICEF legger Norge særlig vekt på å styrke organisasjonens resultatbaserte styring, resultatrapportering og evalueringsfunksjonen samt å støtte opp om UNICEFs rettighetsbaserte tilnærming og organisasjonens likestillingsarbeid.

Mål

UNICEF fokuserer arbeidet rundt følgende fem tematiske områder:

- Småbarns overlevelse og utvikling – bidra med kapasitet og systemer for å sikre barns rett til overlevelse, vekst og utvikling, samt høyest mulig helsestandard.
- Grunnutdanning og likestilling – støtte landene i arbeidet med å tilby gratis grunnutdanning av høy kvalitet til alle.
- Hiv og aids og barn – sette barn og ungdom i sentrum for hiv- og aidsagendaen og bidra til å bygge landenes kapasitet til å reversere spredningen av hiv blant barn.
- Beskyttelse av barn mot vold, utnyttning og misbruk – sette beskyttelse av barn i sentrum for landenes utviklingsplaner og gjøre støtteapparatet mer effektivt i å beskytte barn.
- Påvirkning og styrking av partnerskap for barns rettigheter – styrke det internasjonale og nasjonale partnerskap for fremme av barns rettigheter og likestilling.

Spesifikke mål for Norges programsamarbeidsavtale er:

- Sikre grunnutdanning for alle, med spesielt fokus på jenter og marginaliserte grupper.
- Oppnåelse av tusenårsmål 2 (grunnutdanning) og 3 (likestilling) er vektlagt i denne sammenheng.
- Sikre økt tilgang til rent drikkevann og sanitære forhold.
- Sikre oppfølging av UNICEFs beskyttelsesstrategi og implementeringen av andre relevante resolusjoner som har til hensikt å øke beskyttelsen av barn mot vold, utnyttning og misbruk.
- Sikring av barns rettigheter – med fokus på implementeringen av barnekonvensjonen, FNs tusenårsmål, og andre relevante internasjonale menneskerettsavtaler. Økt promotering av barns rettigheter er også et mål.

Rapport 2009

UNICEF legger vekt på å relatere sine aktiviteter og tiltak til tusenårsmålene. Spesielt gjelder dette reduksjon av barnedødelighet, utdanning og de helserelaterte målene, samt målet om kvinners rettigheter og likestilling.

UNICEF vurderes å være en kunnskapsorientert, effektiv og innflytelsesrik organisasjon, og jobber nå målrettet med å styrke sitt samarbeid med andre FN-organisasjoner, frivillige organisasjoner og andre utviklingsaktører. UNICEF fort-

setter å jobbe strukturert med FN-reform og kan sies å være en av de organisasjonene som har kommet lengst i sin tilnærming for bedre koordinering og harmonisering av FN-systemet.

UNICEF er en viktig partner for Norge i vårt engasjement på tusenårsmål 4 og 5 (barn- og mødre helse). Omlag femti prosent av budsjettet til UNICEF går til organisasjonens innsatsområde; barns overlevelse og utvikling. Som nest største giver til UNICEF i 2009 innebærer det at en betydelig del av UNICEFs «helsetiltak» er støttet av norske penger.

UNICEF jobber strategisk på flere plan for å sikre barns overlevelse og helse samt mødre helse. Organisasjonens tiltak innenfor denne sektoren omfatter bl.a. styrking av nasjonale helsetilbud, leveranse av vaksiner, kost og ernæringstiltak, sikring av tilgang til rent vann og sanitære forhold, hiv/aids-tiltak, bedre skoletilbud for jenter og styrking av kvinners og jenters rettigheter.

I 1990 døde om lag 12,5 millioner barn før fylte fem år, mens i 2008 var dette redusert til 8,8 millioner barn. Til tross for fremskritt med å redusere barnedødelighet er vi fremdeles langt unna målet. Enda verre er statistikken over mødre dødelighet, hvor det døde 480 kvinner per 100 000 fødsler i 1990 og i 2005 var dette redusert til 450. Omlag en halv million kvinner dør i barsel hvert år. De største utfordringene finner vi sør for Sahara i Afrika og i sør-Asia. UNICEF fokuserer nettopp sin innsats i disse områdene. Eksempelvis

Boks 8.5 MOPAN Common Approach

MOPAN er en partnervurdering som har til hensikt å vurdere hvor egnet multilaterale organisasjoner er til å bidra til vedvarende resultater «på bakken». 2009 var en pilotfase og det ble foretatt en gjennomgang av UNICEF i tillegg til UNDP, Verdensbanken og Afrikabanken. Av *positive* tilbakemeldinger kan nevnes UNICEFs sterke resultatfokus i landprogrammeringen, delegert myndighet til landkontorene, organisasjonens sterke rolle i policy-dialog. Områder hvor UNICEF scoret *dårlig* i gjennomgangen var følgende; For lite bruk av nasjonale systemer og utbredt bruk av gjennomføringsmekanismer som er parallelle til myndighetenes egne strukturer. UNICEF følger opp resultatene fra MOPAN-gjennomgangen og jobber sammen med MOPAN for å styrke MOPANs vurderingsverktøy for fremtidige vurderinger.

har UNICEF tatt en ledende rolle når det gjelder 'Maternal and Neonatal Tetanus Elimination (MNTE). Fra 1999 til 2009 har 19 land eliminert mor- og nyfødt stivkrampe. Burundi, Komorene, Kongo og Tyrkia ble innlemmet i denne listen i 2009. Ernæring er et annet område som har stor betydning for tusenårsmål 4 og 5. Eksempelvis bisto UNICEF myndighetene i Sri Lanka med å igangsette en helhetlig og integrert ernæringsprogram og i Rwanda støttet UNICEF et nasjonalt høynivåmøte om ernæring. I tillegg bisto UNICEF flere andre land med å få på plass nasjonale strategier og planer i 2009.

UNICEF har en sentral rolle i det globale vaksinearbeidet. Dette skjer i tett samarbeid med WHO og de andre partnerne i GAVI-alliansen. Ikke minst arbeider UNICEF for å sikre vaksinasjon av barn i nød og i humanitære situasjoner. UNICEF har bidratt til at om lag 83 pst av alle barn rutinemessig gis vaksine mot meslinger. UNICEFs innsats er også avgjørende i arbeidet med utryddelsen av polio. UNICEF fokuserer sin innsats i Afghanistan, India, Nigeria og Pakistan hvor polio fortsatt er endemisk. I 2009 skaffet UNICEF over 2,1 milliard doser med oral polio vaksiner.

Tilgang til rent vann og sanitære forhold er avgjørende for barn og kvinners helse. Utilstrekkelige sanitære forhold og mangelen på rent vann har store negative langtidskonsekvenser for både mor og barn. UNICEF jobber strategisk sammen med andre relevante aktører og nasjonale myndigheter i over 99 land for å bedre tilgangen på rent vann og sanitære forhold i skoler og i lokalmiljøet. UNICEF har også et overordnet koordineringsansvar i humanitærkriser for denne sektoren.

I lys av finans- og økonomikrisen og ikke minst den utilstrekkelige fremgangen på tusenårsmål 4 og 5 (barn og mødre helse) trapper UNICEF opp sitt engasjement for å styrke og beskytte barnrelaterte offentlige tjenester som primærhelse-tjeneste, skole, sosialomsorg osv. mot nasjonale budsjettkutt. UNICEF fortsetter også å styrke sin kapasitet på data; både som et strategisk verktøy for beslutninger, oppbygging av nasjonal kapasitet innenfor statistisk monitorering og i bruken av barnrelaterte forskning og analyse.

I 2009 ble 500 mill. kroner kanalisert gjennom UNICEFs utdanning og likestillingsprogram for å fremme grunnutdanning med spesiell vekt på likestilling og jenters utdanning. UNICEF arbeider for å få flere barn, spesielt jenter, til å gå på skole og fullføre skolegangen og samtidig øke kvaliteten på utdanningen.

Målet om utdanning for alle er det tusenårsmålet som har kommet lengst og hvor Norge har spilt en ledende rolle i mange år i tett samspill med UNICEF. Innsatsen for grunnutdanning og likestilling ble ytterligere trappet opp i 2009 og UNICEF rapporterer om stor framgang i mange land med hensyn til tilgang til grunnskole. Gjennomsnittlig har andelen jenter i skolen økt betraktelig, men det gjenstår fortsatt store utfordringer blant de fattigste, minoritetsgrupper og i krise- og konfliktsituasjoner. UNICEF jobber strategisk for å sikre jenters rett til og plass på skolebenken. Antall land som har nasjonale utdanningsplaner som inkluderer tiltak for å redusere kjønnsforskjeller har økt fra 58 i 2008 til 93 land i 2009. I dette arbeidet har UNICEF hatt en sentral rolle. UNICEFs innsats er i stadig større grad knyttet til påvirkningsarbeid og faglig bistand til myndigheter i forhold til mottakerlandenes nasjonale utdanningsplaner og sektorprogrammer.

UNICEF har sammen med Redd Barna koordineringsansvar for utdanning i kriser. Sammen med sine partnere i felt har UNICEF nådd omlag 5,4 millioner barn i 41 land i 2009 gjennom sitt utdanning i kriser intervensjon. Eksempelvis klarte UNICEF i samarbeid med myndighetene å legge tilrette for at 429 360 barn ble innrullert i første klasse i Nord-Sudan og i Sør økte antallet fra 315 486 barn innrullert til 1 556 862 barn i 2009. UNICEF jobber også globalt med å bedre nasjonale retningslinjer for konstruksjon av skolebygg. I 2009 jobbet UNICEF tett sammen med myndighetene i Bolivia, Haiti, Burma, Somalia, Sudan, Gambia og Tyrkia for å få på plass retningslinjer for sikre konstruksjoner for skolebygg.

UNICEF har utviklet modeller for god utdanningspraksis, som for eksempel «barnevennlig skole»-modellen som bygger på en helhetlig, rettighetsbasert og inklusiv tilnærming. Denne modellen «selges» til myndigheter for å øke kvaliteten på skolene. Med hjelp fra UNICEF har et økende antall land (fra 43 land i 2005 til 69 land i 2009) tatt i bruk denne modellen eller lignende for å øke kvaliteten i skolene. Videre bidro UNICEF til installering av vann og toaletter ved skoler for tusenvis av barn. UNICEF er forkjemper for at utdanning må til dersom myndigheter skal nå andre sentrale målsettinger som bekjempelse av hiv og aids, barnarbeid og helsemål.

Beskyttelse av barn er en av UNICEFs prioriterte innsatsområder. UNICEF satset også i 2009 betydelige ressurser på innsatsen for beskyttelse av barn mot vold, utnyttning, misbruk og diskriminering. UNICEF jobber strategisk sammen med nasjonale myndigheter for å utarbeide mer effek-

tive nasjonale systemer for beskyttelse av barn ved å sette fokus på hvordan barns rettigheter bedre kan ivaretas innen nasjonale planer og rettssystemer. Eksempelvis har UNICEF bistått omlag 19 land i 2009 (bl.a. Bangladesh, Elfenbenskysten, og Sierra Leone) i å kartlegge og vurdere de nasjonale systemene for beskyttelse av barn med hensikt å iverksette tiltak for å forbedre de nåværende systemene. Et annet viktig innsatsområde for UNICEF er kampen mot trafficking av barn. I 2009 jobbet 41 av UNICEFs landkontorer med å bistå land i utvikling av juridiske rammeverk for å bekjempe trafficking med både voksne og barn. UNICEF fortsetter også å jobbe strategisk med myndigheter med å få på plass gode fødselsregistreringssystemer. I 2009 hjalp UNICEF omlag 78 land med å forbedre sine registreringssystemer, dette er 14 flere land enn i 2008. Sammen med UNFPA, høynet UNICEF sin innsats mot kjønnslemlestelse i 2009. I Mauritania, støttet UNICEF menneskerettighetsbasert utdanningsprogrammer for samtlige lokalsamfunn, som resulterte i at 52 lokalsamfunn tok avstand fra kjønnslemlestelse i 2009.

UNICEF fortsetter å være en av de viktigste organisasjonene når det gjelder å bekjempe seksualisert vold i konflikt og krisesituasjoner. UNICEFs innsats var helt avgjørende for å få på plass DR Kongos helhetlig strategi for bekjempelse av seksualisert vold som var utarbeidet i samarbeid med FNs fredsoperative styrker og lokale myndigheter.

Et særlig arbeid gjøres også for å hjelpe reintegrering av barnesoldater. Fem tusen barn ble løslatt fra væpnede grupper og nasjonale militære styrker i 2009. Sammen med andre relevante aktører har UNICEF løftet temaet seksualisert vold i konflikt høyere opp på den internasjonale agendaen. Dette engasjementet resulterte i Sikkerhetsresolusjon 1882 om barn i væpnet konflikt, vedtatt sommeren 2009. Resolusjonen er meget sterk og regnes som et gjennombrudd for beskyttelse av barn i krig og konflikt. Resolusjonen utvider bl.a. listeføring av parter i konflikt som bruker barnesoldater til også å innlemme parter som dreper, voldtar, utsetter barn for seksuell vold og lemlester barn. UNICEF har en sentral rolle i implementeringen av denne resolusjonen som bl.a. innebærer å lede arbeidet i å overvåke og rapportere overgrepene. I desember 2009 ble dette gjort i 14 land.

UNICEF fikk til sammen 1,03 mrd. kroner i 2009. 450 mill. kroner ble gitt som kjernebidrag og 580 mill. kroner som tilleggsmidler via programavtalen, tidligere budsjettert under kap. 170.76.

Over ulike poster bidro Norge med om lag 1,3 mrd. kroner til UNICEF i 2009. Dette innebar at Norge i 2009 var nest største giver av offentlige midler til UNICEF.

Budsjett 2011

For 2011 foreslås bevilget 1 020 mill. kroner, herav 450 mill. kroner i kjernebidrag og 570 mill. kroner til programsamarbeidsavtalen.

Bevilgningsforslaget inkluderer 27,2 mill. kroner i budsjetterte inntekter fra de sivile tjenestepliktiges arbeid ført under Justis- og politidepartementets kap. 3450, jf. Innst. S. nr. 175 (1985-86).

Post 73 Verdens matvareprogram (WFP), kan overføres

Denne posten omfatter kjernebidrag som ikke er øremerket enkeltland. Respons på de enkelte appeller dekkes over kap. 163 Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter.

Situasjonsbeskrivelse

Verdens matvareprogram (WFP) er FNs organisasjon for matvarebistand. Den overordnede målsettingen for WFP er å bekjempe sult og fremme matvaresikkerhet gjennom distribusjon av mat.

Til tross for motstand fra de fleste giverland, blant annet Norge, ble det i 2008 vedtatt en ny strategisk plan for WFP som styrker deres mandat for langsiktig utvikling. Giverlandenes innvending var bl.a. at evalueringer viser at mat er et lite effektivt virkemiddel i langsiktig utvikling, samt ønsket om at WFP skal fokusere på det som anses som deres fremste komparative fortinn, nemlig nødhjelp. Den nye planen innebærer innføring av andre virkemidler enn matvarebistand, blant annet kontanter og kuponger, samt programmer der WFP kan bruke lokale innkjøp til å stimulere utvikling av lokale markeder.

WFP har en rekke operative strategier på ulike tema, bl.a. for kvinner og likestilling, samt for hiv og aids. WFP er en sentral aktør i det globale arbeidet med å nå tusenårsmålene, herunder spesielt i forhold til det første målet som går på å halvere andelen av mennesker som sulter.

I sin strategiske plan fremhever WFP betydningen av FN reform. I FN-systemet er WFP spesielt viktig som FNs primære organisasjon for logistikk, særlig med henblikk på hurtige reaksjoner på humanitære kriser. I krisesituasjoner har WFP også et spesielt ansvar for koordinering av

FNs kommunikasjonsteknologi, i tillegg til mat og ernæring.

Norge har vært medlem av WFPs styre siden 2005 og er gjenvalgt til å sitte frem til 2013. Norge er i WFPs styre opptatt av å rendyrke WFPs høye effektivitet i nødhjelpsoperasjoner. Norge vektlegger særlig fremme av kjønnspektivet i WFPs virksomhet og er spesielt opptatt av beskyttelse av sivile, særlig kvinner og barn, i krigs- og nødssituasjoner. I dialogen med WFP er Norge også opptatt av mer systematisk analyse av den politiske kontekst WFP opererer innenfor og større vekt på konfliktsensitivitet, uten at dette skal komme i motsetningsforhold til prinsippet om nøytralitet.

I lys av den nye strategien, som åpner for en bredere satsing på langsiktig utvikling, vil man fra norsk side gjennom dialogen med WFP søke å motvirke at programmet sprer seg så bredt at deres komparative fortrinn i katastrofe- og nødhjelp utvannes. Samtidig er man fra norsk side opptatt av å se hele spekteret fra krise og gjenoppbygging til forebygging av utvikling i sammenheng. Det kan være gråsoner og tilfeller der WFP har en rolle å spille ut over nødhjelp og overgangsbistand. I slike tilfelle vil behovsanalyser, utgangsstrategier og inngåelse av partnerskap med andre være spesielt viktig. Det er viktig at utviklingen i WFP ses i sammenheng med den bredere reformprosessen i FN, slik at man kan få en arbeidsdeling som kan utgjøre en helhetlig humanitær arktitektur.

Norge er et av de få giverland som gir kjernebidrag til WFP, noe som bidrar til forutsigbarhet og fleksibilitet. De fleste andre begrenser bidrag til landappeller og spesifikke prosjekter. Norge rangerte i 2009 som fjortende største giver til WFP. Rangeringen reflekterer imidlertid ikke det norske bidrag til FN's nødhjelpsfond (CERF), som WFP er den aller største brukeren av.

Norske midler nyttes ikke til innkjøp av genmodifisert mat.

Det samlede norske bidrag for 2009 var 240,4 mill. kroner fordelt over ulike poster. Dette utgjorde om lag 1 pst. av WFPs totale bidrag på USD 4,2 mrd.

Mål

WFPs nye strategiske plan har følgende fem mål:

- Redde liv og beskytte menneskers livsgrunnlag i akutte kriser.
- Forebygge akutt sult og investere i forebygging av katastrofer.
- Gjenoppbygge levekår i post konflikt situasjoner og etter kriser, samt i overgangsfaser.

- Redusere kronisk sult og underernæring.
- Styrke lands kapasitet for å redusere sult, bl.a. gjennom overleveringsstrategier og lokale innkjøp.

I tråd med norsk politikk overfor WFP vil norsk støtte primært rettes inn mot de målene som er knyttet til nødhjelp og overgangsbistand.

Rapport 2009

2009 var igjen et krevende år for WFP. Anslaget over antall mennesker som led av sult og underernæring i verden steg til 1,02 milliarder kroner, det høyeste noen gang registrert. I tillegg forverret WFPs arbeidsbetingelser seg dramatisk, med bombeangrepet mot deres landkontor i Pakistan og angrep på ansatte i flere andre land. Likevel klarte WFP å hjelpe 102 millioner personer i 75 land, hvorav 84 millioner var kvinner og barn.

WFP leverte i 2009 viktige bidrag til den globale innsatsen for å håndtere matkrisen, bl.a. i forbindelse med G8-landenes L'Aquila-erklæring om økt støtte til matsikkerhetsstrategier i utviklingsland og gjennom styrket samarbeid med de andre Roma-baserte mat- og landbruksorganisasjonene.

WFPs bistand i 2009 steg med USD 450 mill. til om lag USD 4 mrd. Dette er likevel bare ca. 65 pst. av ressursbehovet WFP hadde anslått for 2009. Av dette utgjorde langsiktig utvikling litt under 6 pst. (det laveste siden 2002), dette pga. at de fleste givere i stor grad øremerker sine bidrag til nødhjelp og overgangsbistand.

WFP har som målsetning at 90 pst. av den multilaterale bistanden skal gå til minst utviklede land eller land med tilsvarende lav inntekt, eller med alvorlig kronisk underernæring. I fjor var andelen 93,4 pst., noe som er en liten oppgang i forhold til året før. Afghanistan, Etiopia, Kenya, Pakistan, Somalia og Sudan mottar 49 pst. av verdien av WFPs samlede bistand. Sudan mottar alene 15 pst.

I samsvar med norsk politikk har WFP de siste årene i økende grad gjort innkjøp av matvarer i utviklingsland. Andelen innkjøp i utviklingsland var i fjor på 82 pst., hvilket er en liten oppgang i forhold til året før.

I henhold til det nye rammeverket for resultatrapportering som er tilpasset den strategiske planen for 2008-2013, forsøker WFP i sin resultatrapport for 2009 for første gang å rapportere om oppnåelse av de fem overordnede målene i henhold til et sett med indikatorer og referansemerker vedtatt av styret. Det erkjennes i rapporten at det fortsatt er et stykke igjen til denne nye metodologien

vil fungere optimalt og at mange prosjekter ikke har rukket å etablere tilfredsstillende resultatmålingssystemer. Det bør her tas hensyn til at WFP ofte jobber i svært krevende og ustabile situasjoner. Men basert på de prosjektene der systemene fungerer, gis det noen meningsfulle eksempler som forteller om trenden i måloppnåelse. Det er imidlertid stor variasjon mellom de fem strategiske målene.

To tredjedeler av WFPs bistand i 2009 ble rettet mot å redde liv i nøds- og akutte krisesituasjoner, samt beskytte levekår for flyktninger og andre i krisesituasjoner (strategisk mål nr. 1). Der tilstrekkelige data forelå, kunne WFP i 50 pst. av operasjonene knyttet til ernæring i krisesituasjoner vise til stabilisering eller forbedring av situasjonen. Hva gjelder operasjonene for å sikre livsgrunnlag viste 86 pst. forbedring. WFP måtte raskt trappe opp sitt hjelpearbeid i Pakistan (en økning fra 5,5 til 8,1 millioner personer) pga. volden og konflikten som fulgte matkrisen. Likeledes gjorde WFP en stor innsats i Filippinene (økte fra 1 million til 2,1 million personer) i forbindelse med oversvømmelsene i landet. I 2009 har WFP lagt særlig vekt på å styrke målrettingen og øke ernæringsverdien av matvarebistanden.

Som et tiltak for å nå strategisk mål nr. 4 om bekjempelse av kronisk sult og som et bidrag til å støtte fattiges muligheter til å ta del i utdanning, fikk 21 millioner skolebarn, hvorav 47 pst. jenter, matrasjoner i 2009. Der tilstrekkelig data forelå, viste rapporten for 2009 at 77 pst. av skolene som fikk matstøtte fra WFP hadde stabilisering eller økning i regelmessig oppmøte på skolen. Under dette strategiske målet rapporteres det også om økning i andelen husholdninger som har forbedret matinntak. Hele 20 millioner personer mottok mat i bytte for bygging av infrastruktur, landutvikling eller annen verdiskaping. WFP har i 2009 satset spesielt på pilotprosjekter for utdeling av matkuponger og kontanter.

For å nå strategisk mål nr. 5 om å styrke landskapasitet til å redusere sult har WFP i 2009 satset på å øke lokale innkjøp av mat som brukes i bistand. Rapporten viser imidlertid at WFP trenger å styrke sitt arbeid med å sikre overleveringsstrategier for at land selv skal ta ansvar for løsninger som reduserer sult.

Gjennom sin likestillingsstrategi søker WFP å styrke kvinners stilling i samfunnet. I 2009 var det 342 000 kvinner som ledet komiteer for distribusjon av mat. Dette var en økning fra 266 000 i 2008. Over 52 pst. av de som mottok WFP-bistand i 2009 var kvinner eller jenter, om lag samme andel som året før.

De norske midlene til WFP i 2009 over denne posten utgjorde 145 mill. kroner. I tråd med norsk politikk, er bidraget til langsiktig utvikling faset ut i løpet av de to siste årene. Fokus er nå på nødhjelp og overgangsbistand.

Budsjett 2011

For 2011 foreslås bevilget 145 mill. kroner.

Post 74 FNs høykommissær for flyktninger (UNHCR)

Situasjonsbeskrivelse

Prioriteringene under denne posten omtales i St. melding nr. 40 (2008-2009). Posten ses i nær sammenheng med kap. 163 humanitær bistand og menneskerettigheter.

Antall flyktninger ved utgangen av 2009 er anslått til ca 10,4 millioner (hvis man ser bort i fra de palestinske flyktningene som er UNRWAs ansvar), mens tallet på internt fordrevne som følge av konflikter er anslått til ca 27 millioner. Mange av disse befinner seg i langsiktige flyktningssituasjoner, uten utsikt til å kunne returnere eller bli integrert i vertslandet. Den langsiktige trenden viser at antall flyktninger på verdensbasis går noe tilbake, mens antall internt fordrevne stiger.

UNHCRs mandat etter Flyktningkonvensjonen av 1951 er å gi beskyttelse og assistanse til personer som er forfulgt og flykter på grunn av rase, religion, nasjonalitet, politisk oppfatning eller tilhørighet til en spesiell samfunnsgruppe, samt å finne varige løsninger på verdens flyktningproblemer. Høykommissæren er også i økende grad engasjert i innsats for internt fordrevne personer, selv om mandatet her krever beslutninger fra FNs styrende organer og baserer seg på de muligheter UNHCR har gjennom allerede etablerte landkontorer. I henhold til FNs nylig etablerte sektortilnærming for å sikre en mer effektiv humanitær innsats, har UNHCR en ledende rolle når det gjelder beskyttelse, husly og administrasjon av leire for både flyktninger og internt fordrevne.

UNHCR har de siste årene gjennomgått omfattende reformer og har i dag et personelloppsett og en målstyring som sikrer mer effektiv utnyttelse av midlene. Mens UNHCR tidligere planla sine aktiviteter ut fra forventede bidrag, søker man nå å budsjettere og planlegge ut fra systematiske behovsanalyser i felt. Før hadde UNHCR som regel full budsjettdekning. Med raskt voksende budsjetter kan det bli et problem i fremtiden. Bare

en svært liten del (ca. 3 pst.) av UNHCRs midler kommer fra FNs sentrale budsjett, resten kommer i form av frivillige bidrag fra givere, i hovedsak medlemslandene.

UNHCR har et nært samarbeid med frivillige organisasjoner, blant annet Flyktninghjelpen, som nyter stor respekt i UNHCR, både gjennom innsatsen i felt, men også gjennom talsmannsarbeidet og sekonderinger til FN. Det er Flyktninghjelpen som driver Internal Displacement Monitoring Centre i Genève. Senteret har unik kompetanse på internt fordrevne og leverer tallmaterialet som UNHCR bruker i sin statistikk.

I 2011 vil man markere at det er 60 år siden Flyktningkonvensjonen trådte i kraft, samt at det er 50 år siden konvensjonen om statsløse trådte i kraft. I 2011 er også 150 år siden Nansen ble født. Nansen regnes som verdens første høykommissær for flyktninger. Norge vil samarbeide med UNHCR for å gjøre disse markeringene til et bidrag i talsmannsarbeidet for mennesker på flukt.

I lys av det høye tallet på flyktninger og internt fordrevne, og Høykommissærens viktige rolle i å beskytte og hjelpe dem og være deres talsmann i den internasjonale offentligheten, foreslår Regjeringen fortsatt å gi et betydelig og stabilt bidrag til UNHCR. Midler over andre budsjettposter vil også i år bli benyttet til å finansiere enkeltoperasjoner.

Mål

- UNHCR skal trygge rettighetene og velferden til flyktninger. UNHCR har som hovedmål å sikre at alle kan nyte godt av retten til å søke asyl og finne trygt tilhold i et annet land og til frivillig å kunne dra trygt hjem ved aktivt samarbeid med asylland, returland, andre FN- og internasjonale organisasjoner og det internasjonale samfunn forøvrig.
- UNHCR har også som mål å hjelpe andre grupper. Reformen av internasjonalt humanitært arbeid har gitt UNHCR et utvidet ansvar for å sikre beskyttelse av et stadig økende antall internt fordrevne. UNHCR har også ansvar for beskyttelse av personer som har blitt statsløse, eller der det er tvist om nasjonaliteten.
- Som FNs flyktningorganisasjon har UNHCR ansvar for å sikre ledelse og koordinering av internasjonale operasjoner for å beskytte flyktninger og å løse flyktningproblemer ved kon-

krete tiltak i felt i samarbeid med andre aktører.

Rapport 2009

Etter flere år med fallende antall flyktninger i verden, har man i årene 2006 til 2008 hatt en svak økning. Antall flyktninger medio 2010 lå på ca 10,4 millioner, en liten tilbakegang. Antall internt fordrevne som UNHCR gir beskyttelse eller hjelp har fortsatt å øke og er anslått til ca 14,4 millioner. I tillegg kommer ca. 6,6 millioner statsløse og et betydelig antall flyktninger og internt fordrevne som har returnert. Samlet antall «people of concern» for Høykommissæren medio 2010 var ca 36,5 millioner.

Gitt det store antall mennesker som UNHCR har mandat til å hjelpe, sier det seg selv at oppgaven er krevende. UNHCR har likevel evnet å løse oppgaven på en god måte. Der flyktninger ikke får beskyttelse eller assistanse er årsaken ofte manglende tilgang (f.eks. pga mangelfull sikkerhet i området) eller manglende politisk vilje i opprinnelseslandet eller asyllandet til å legge til rette for varige løsninger. UNHCR regnes i dag som en relativt effektiv og omstillingsdyktig FN-organisasjon, ikke minst takket være et dynamisk lederskap og solid støtte fra giverlandene.

Norge har i flere år arbeidet for å få UNHCR til å styrke kjønnsperspektivet i sitt arbeid. Norge har også vært en pådriver for å sikre UNHCRs mandat og ressurser til å ta ansvar for internt fordrevne, en gruppe som har langt svakere rettsvern enn flyktninger. Reformprosessen i UNHCR har vært bra og har blitt støttet av Norge, som generelt er meget positiv til den innsatsen UNHCR gjør i felt og som talsmann for mennesker på flukt.

De samlede norske bidragene til UNHCR beløp seg i 2009 til ca 400 mill. kroner. Av dette ble 240 mill. kroner bevilget over denne posten, mens 50 mill. kroner ble tatt fra det humanitære budsjettet slik at den ikke øremerkede kjernestøtten til UNHCR beløp seg til 290 mill. kroner. Norge var med dette den sjette største bidragsyter til UNHCR, nest størst målt i bidrag per innbygger. De samlede norske midlene står for nesten 4 pst. av bidragene til UNHCR.

Budsjett 2011

For 2011 foreslås bevilget 290 mill. kroner.

Post 75 FNs organisasjon for palestinske flyktninger (UNRWA)

Situasjonsbeskrivelse

FNs organisasjon for palestinske flyktninger, UNRWA, har som mandat å ivareta grunnleggende sosiale behov for 4,8 millioner palestinske flyktninger bosatt i Gaza, Vestbredden, Jordan, Syria og Libanon (i 1950 var antallet registrerte flyktninger 750 000). UNRWA er opprettet av FNs generalforsamling, men i motsetning til andre FN-organisasjoner sorterer den direkte under FNs generalforsamling.

UNRWAs virksomhet omfatter grunnleggende utdanning og helsetjenester for flyktningbefolkningen, i tillegg til sysselsettingstiltak, matvarehjelp og sosialhjelp til særlig utsatte grupper. UNRWAs rolle som tjenesteleverandør er helt sentral i deler av regionen hvor flyktningbefolkningen er stor, slik som i Gaza hvor nær 70 pst. av befolkningen er registrerte flyktninger, og hvor mange bor i leire. Gjennom sitt arbeid bidrar organisasjonen til å bedre levekårene for en stor befolkningsgruppe i regionen, og er dermed med på å stabilisere situasjonen i Midtøsten. Under Gaza-krigen i desember 2008/januar 2009 ga FNs sikkerhetsråd UNRWA et særskilt ansvar for å koordinere internasjonal humanitær assistanse til Gaza.

UNRWA har store utfordringer med hensyn til å kunne fylle sitt mandat overfor en stadig voksende befolkningsgruppe i områder som er preget av økonomisk nedgang, sosial uro og konflikt. Som følge av en forverring i den politiske, økonomiske og humanitære situasjon, særlig i Gaza og på Vestbredden, opplever UNRWA et økende press på sine tjenestetilbud. I Gaza har krigen og de omfattende konsekvensene av den israelske blokaden, medført en betraktelig økning i andelen av befolkningen som har behov for direkte matvarehjelp. Det israelske stengningsregimet på Vestbredden vanskeliggjør befolkningens tilgang på utdannings- og helsetilbud, og hele befolkningsgrupper blir utestengt fra tilbud som følge av separasjonsbarrieren. Dette medfører økte kostnader for UNRWA som søker å opprettholde sine tjenester gjennom bl.a. opprettelse av mobile enheter.

Som en stor og sentral aktør i mandatområdet er UNRWA viktig i koordineringen og integreringen av den internasjonale innsatsen. UNRWA deltar i de sektorspesifikke koordineringsmekanis-

mene og bidrar aktivt til integrering av innsatsen, særlig innenfor områder som er sentrale for UNRWAs virksomhet, som utdanning og helse.

UNRWAs budsjett for 2009 var på USD 556 mill. Norge er som femte største bidragsyter (150 mill. kroner) en viktig støttespiller for UNRWA.

Mål

UNRWAs hovedoppgave er å ivareta de palestinske flyktningenes grunnleggende behov. Innenfor programområdene spesifiseres følgende mål:

- Sikre en minimumsstandard for bolig og ernæring med fokus på de aller fattigste
- Tilgang til grunnskoleopplæring for alle flyktningbarn
- Tilgang på grunnleggende helsetjenester

Rapport 2009

UNRWA har vedvarende problemer med å opprettholde et kvantitativt og kvalitativt tilstrekkelig tilbud til flyktningbefolkningen i en situasjon preget av ressursknapphet og manglende forutsigbarhet. Giverlandenes frivillige bidrag rekker ikke til å fullfinansiere UNRWAs driftsbudsjett og UNRWA står overfor store utfordringer i å håndtere denne underfinansieringen. Reformprosessen organisasjonen er i ferd med å slutføre skal bidra til større fokus på ressursbruk og resultatorientering i tjenestetilbudet. En viktig del av dette er UNRWAs rolle som arbeidsgiver. Blant UNRWAs 30 500 lokalansatte i regionen er svært mange selv flyktninger. Den største enkelte utgiftspost er nå som tidligere utdanningssektoren, herunder lærerlønninger til drøyt 22.000 lærere. UNRWA tilbød 482 000 grunnskoleelever undervisning i 2009. UNRWAs 137 helsestasjoner betjener årlig ca. 11 mill. pasientbesøk. 265 447 familier (ca. 60 pst. av den registrerte flyktningbefolkningen) mottok matvarehjelp i 2009. Siden 1991 er det gitt 194 000 mikrolån. UNRWAs driftsbudsjett fordelte seg på utdanning, helsetjenester, sosialstøtte, mikrokreditter til små bedrifter og rehabilitering av leirene. Den humanitære situasjon for flyktningene i Gaza forverret seg dramatisk som følge av krigen i desember 2008 – januar 2009 og den vedvarende blokaden (i kraft siden sommeren 2008).

Budsjett 2011

For 2011 foreslås bevilget 150,0 mill. kroner.

Post 76 Tilleggsmidler via FN-systemet mv., kan overføres

Tabell 8.7 Tematisk forbruk for kapittel 170, post 76 Tilleggsmidler via FN-systemet (mill. kroner)

Tema	2008	2009
Fredsbygging, Menneskerettigheter og humanitær bistand	68	74
Godt styresett og institusjonsbygging, inkl. kamp mot korrupsjon	126	146
Kvinner og likestilling	440	500
Miljø og bærekraftig utvikling	253	248
Olje og energi	14	18
Næringsutvikling og handel	112	112
Offentlige velferdstjenester	320	372
Annet, herunder institusjonsreform	88	116
Total	1420	1 586

Situasjonsbeskrivelse

Over denne posten ytes tilleggsmidler til FN-systemet og til enkelte andre organisasjoner som Den globale helsearbeideralliansen. Bevilgningen er et virkemiddel til å fremme oppfølging av tusenårsmålene og FNs ulike toppmøter. Regjeringen ønsker å støtte ytterligere opp under multilaterale organisasjoner på områder som er prioritert gjennom Soria Moria-erklæringen. Støtte til oppfølgingen av Høynivåpanelet for FN-reform («Ett FN») ligger i hovedsak under denne posten.

De fleste av FNs mindre fond og programmer støttes utelukkende eller hovedsakelig over denne posten. Det gjelder for eksempel FNs miljøprogram (UNEP), FNs kontor for narkotika og kriminalitet (UNODC), FNs bosettingsprogram (UN-HABITAT), og handelsrelaterte institusjoner som Det styrkede integrerte rammeverket for handelsbistand til de minst utviklede land (EIF), UNCTAD og Det internasjonale handelssenteret (ITC). Kjernestøtte til den nyopprettede FN-organisasjonen for kvinners rettigheter og likestilling UN Women finansieres over denne posten.

FNs særorganisasjoner som WHO, ILO, FAO og UNESCO er avhengige av tilleggsmidler for å støtte utviklingslandene i å oppnå tilfredsstillende standarder innenfor sine mandatområder. De pliktige midlene er ikke store nok til å dekke bistandskomponenten på en tilstrekkelig måte. De norske midlene vil i stor grad komme lavinntektslandene, inklusiv minst utviklede land, til gode.

Godt styresett og institusjonsbygging, herunder korrupsjonsbekjempelse**Mål**

Bevilgningen skal brukes til å støtte multilaterale organisasjoners arbeid for:

- Det legges vekt på målrettet arbeid for å øke kvinners deltakelse og innflytelse og integrering av kjønnsperspektivet.
- Kamp mot barnarbeid, sosial dialog og trepartssamarbeid, og for rettferdige forhold på arbeidsplassen, gjennom ILO.
- Styrking av utviklingslands kompetanse til å bekjempe narkotika, terrorisme, organisert kriminalitet og menneskehandel gjennom FNs kontor mot narkotika og kriminalitet (UNODC).

Rapport2009

Av Norges programavtale med ILO for 2008-2009 på 100 mill. kroner ble 65 mill. kroner bevilget ILO i 2009. Av disse 65 mill. kronene ble 55 mill. kroner bevilget over post 76, mens de resterende 10 mill. kronene ble bevilget over kapittel 168. Av bevilgningen til ILO gitt over kapittel post 170.76 ble halvparten kanalisert til ILOs mekanisme for ikke-øremerkede tilleggsmidler (Regular Budgetary Supplementary Account). Disse pengene støttet oppunder organisasjonens arbeid med anstendig arbeid utfra landenes egne planer for dette (Decent Work Country Programmes). ILO har igangsatt et stort arbeid for å integrere kjønnsperspektivet i alt sitt arbeid og fulgte i 2009 opp arbeidet med «Gender at the heart of decent

work» som ble lansert i 2008. Det er dette arbeidet Norge har støttet gjennom en myk øremerking av bidraget til den ikke-øremerkede mekanismen RBSA. ILO framhever blant annet i sin rapport *Financing Decent Work* at RBSA mekanismen bidro til å få på plass en regional strategi for kvinner- og likestilling i Latin-Amerika. ILO rapporterer også at midlene fra RBSA har bidratt til at ILO kunne bistå land som ble hardt påvirket av finanskrisen til å iverksette mottiltak i tråd med ILOs *Global Jobs Pact*.

Den andre halvparten av bevilgningen til ILO over post 76 for 2009, gikk til øremerkede prosjekter knyttet til kampen mot barnarbeid, styrking av sosial dialog og trepartssamarbeid og retten til fri organisering og kollektive forhandlinger. Prosjektet mot barnarbeid hadde som formål å involvere partene i arbeidslivet mer i kampen mot barnarbeid og har blant annet resultert i en veiledning for arbeidsgivere i hvordan de kan bidra til å avskaffe barnarbeid.

I revidert budsjett for 2009 ble det bevilget ytterligere 30 mill. kroner til ILO over kapittel 163 til øremerkede likestillingstiltak og arbeidstilsyns prosjekter i henholdsvis Kina, India, Brasil, Angola og Sør-Afrika. Disse landene ble valgt på bakgrunn av at de er fokusland for Utenriksdepartementets oppfølging av regjeringens strategi på anstendig arbeid.

Det norske bidraget på 30 mill. kroner til FNs kontor mot narkotika og kriminalitet (UNODC) gikk til kjernestøtte, normativt arbeid og faglig bistand. Mål for tiltakene var bl.a. å begrense produksjon, handel med og misbruk av narkotiske stoffer, inkludert hiv/aids-forebyggende arbeid blant narkomane, i samsvar med Regjeringens opptrappingsplan for rusfeltet. Støtten gikk også til normativt arbeid og faglig bistand mot menneskehandel, i tråd med regjeringens handlingsplan på feltet. Bekjempelse av organiserte kriminalitet og korrupsjon var sentrale innsatsområder. Norge støttet også UNODCs arbeid med å få på plass en ny gjennomføringsmekanisme for FNs korrupsjonskonvensjon og for FNs konvensjon mot grensoverskridende organisert kriminalitet.

Kvinner og likestilling

FNs generalforsamling vedtok sommeren 2010 å etablere en ny, uavhengig organisasjon for kvinners rettigheter og likestilling UN Women, som skal være operativ per 1. januar 2011. Et eget styre skal etableres for organisasjonen. Fire mindre FN-enheter vil bli organisert i én samlet og slagkraftig enhet i den nye organisasjonen: FNs kvinnefond

UNIFEM, Kontoret til FNs generalsekretærs spesialrådgiver for likestilling (OSAGI), sekretariatet for FNs kvinnekomisjon (DAW) og forsknings-/utrednings- og opplæringsinstituttet INSTRAW. Organisasjonen skal ha en normativ og støttende funksjon for integrering av kjønnsperspektiv i hele FN-systemets virksomhet og organisasjoner. Videre skal organisasjonen respondere på medlemslandenes etterspørsel etter støtte til å fremme kvinners rettigheter og likestilling på landnivå, og konsultere og samarbeide med sivilt samfunn og særlig kvinneorganisasjoner. Organisasjonen skal i løpet av 2011 fungere som ett samordnet og velsmurt maskineri som ivaretar mål og mandater for de fire mindre enhetene Unifem, OSAGI, DAW og INSTRAW. Norge støttet opprettelsen av en felles likestillingsenhet i FN-systemet UN Women, der oppgavene UNIFEM utfører i dag, vil ha en sentral rolle.

Mål

Det overordnede mål er å fremme likestilling mellom kvinner og menn på alle samfunnsområder i FNs medlemsland, gjennom samarbeid med myndigheter og andre FN-organisasjoner. Det omfatter UNIFEMs gjeldende strategiske plan for 2008–2011 med tre prioriterte tema:

- Styrking av kvinners økonomiske sikkerhet
- Reduksjon av vold mot kvinner og hiv og aids
- Bedre rettsvernet for kvinner
- Spesifikke mål og strategi for den nye organisasjonen vil bli nærmere definert i løpet av 2011.

Norge har tidligere kanalisert kjernestøtte til FNs likestillingsarbeid gjennom FNs kvinnefond UNIFEM, et underliggende fond til utviklingsprogram UNDP, over kapittel 170, post 70. Støtten til UNIFEM overføres til den nye organisasjonen. Omtalen nedenfor referer kun til UNIFEM.

FNs utviklingsfond for kvinner (UNIFEM)

Situasjonsbeskrivelse

FNs utviklingsfond for kvinner (UNIFEM) er et underliggende fond av UNDP og fremmer kvinners rettigheter og deltakelse. UNIFEM gir faglig og finansiell støtte til nyskapende program som fremmer kvinners menneskerettigheter, politisk deltakelse og økonomisk sikkerhet. I fondets strategiske plan for perioden 2008 – 2011 legger UNIFEM vekt på sin rolle som pådriver og katalysator for å fremme likestilling innen FN-systemet og i forhold til mottakerland.

FNs reformpanel anbefalte en styrking av FNs apparat for å fremme likestilling på hovedkvarternivå og økt innsats for kvinners rettigheter i landprogrammene. Norge ønsker økte ressurser til likestillingsarbeidet, økt status og samtidig en bedre samordning av innsatsen på landnivå. Avhengig av det videre organisatoriske arbeidet med likestilling i FN. UNIFEM er en viktig aktør og samarbeidspartner for Norge, som har økt i betydning med lanseringen av de to handlingsplanene for kvinner, fred og sikkerhet (lansert 2006) og kvinners rettigheter og likestilling i utviklings-samarbeidet (2007-2009) og Stortingsmelding nr. 11 (2007-2008) På like vilkår: Kvinners rettigheter og likestilling i utviklingspolitikken.

Rapport 2009

UNIFEM har i sin strategiske plan for 2008-2011 konsentrert sin innsats rundt fire tematiske innsatsområder: styrke kvinners økonomiske sikkerhet og rettigheter; bekjempelse av vold mot kvinner; redusere spredningen av HIV/aids blant kvinner og jenter; styrke likestillingsperspektivet i arbeid for demokratisk styresett både i fred og konflikt. Årsrapporten for 2009 viser til ulike initiativer for å styrke kvinners økonomiske deltakelse og rettigheter gjennom programmer som bl.a. skal sikre rettigheter for kvinnelige migrantarbeidere i Asia, opplæring i å drive egne virksomheter for kvinner i Latin Amerika og sikre rettigheter for kvinner i uformell sektor på Stillehavsoyene. UNIFEM har engasjert seg bredt mot vold mot kvinner, blant annet gjennom FNs Generalsekretærs globale kampanje, UNiTE to End Violence. I økende grad rapporteres det også om partnerskap med organisasjoner som arbeider med menn mot vold. Arbeidet for å hindre spredning av HIV/aids blant kvinner og jenter foregår både på globalt og på landnivå og er tett knyttet til arbeidet mot vold mot kvinner. I Asia har UNIFEM støttet prosesser for å få frem nasjonale lovendringer som adresserer vold i hjemmet og som sikrer beskyttelse og medisinsk oppfølging for overlevende.

Blant UNIFEMs tiltak under styresett porteføljen er kvinners politisk deltakelse, tilgang til rettsikkerhet, kjønnssensitiv budsjettering. Årsrapporten for 2009 viser også til flere nye initiativer både på landnivå og globalt. Norge bidrar blant annet til et nytt interregionalt program som skal bygge kunnskap rundt styresett, offentlige tjenester og hvordan levering av offentlige tjenester for kvinner kan gjøres bedre både gjennom organisasjonsendringer og ved at kvinners kapasitet til å

holde myndigheter ansvarlige styrkes. UNIFEM har også lansert et globalt program kalt 'Safer Cities' som vil utvikle en metodologisk modell for en integrert tilnærming til et tryggere miljø for kvinner i byer. Det gjelder i forhold til adgang til arbeid, utdanning, fri ferdsel i offentlig rom, blant annet gjennom å adressere lovverk og budsjetter så vel som infrastruktur.

UNIFEM administrerer to fond som Norge støttet i 2009 med midler fra kvinne- og likestillingsbevilgningen: Et Fond mot vold mot kvinner, som i 2009 delte ut 10,5 millioner USD til prosjekter i 18 land, og et Fond for likestilling som i 2009 også fordelte nærmere 10 millioner USD til 27 kvinneorganisasjoner verden over.

UNIFEM arbeider aktivt med oppfølging av FNs sikkerhetsrådsresolusjoner 1325, 1820, 1888 og 1889 og UNIFEM har blant annet ledet et viktig arbeid i FN med å utarbeide globale indikatorer for implementering av sikkerhetsrådsresolusjon 1325. På landnivå bidrar UNIFEM til å øke kvinners deltakelse i fredsprosesser blant annet i Afghanistan, Sudan, Nepal, Burundi, Rwanda og DR Kongo.

Miljø og bærekraftig utvikling

Mål

Bevilgningen foreslås brukt til følgende formål:

- Større kapasitet og kompetanse i utviklingsland til å ivareta retten til et rent miljø og en bærekraftig forvaltning av naturressurser. Dette skal nås gjennom å støtte arbeidet til FNs miljøprogram UNEP innen klimatiltak, katastroforebygging, bærekraftig naturressursforvaltning, styrket miljøstyresett, forsvarlig håndtering av miljøgifter og bærekraftig produksjon og forbruk.
- Bedre levekår for fattige i storbyer og slumstrøk, gjennom støtte til FNs bosettingsprogram (UN-HABITAT),
- Fremme kvinners deltakelse i miljøforvaltningen, i behovsanalyser og gjennomføring av levekårs-, vann- og sanitærtiltak.

Rapport 2009

Det ble gitt støtte til miljø- og ressursforvaltningsformål over denne posten med i alt 253 mill. kroner. De største mottakerne var UN-HABITAT med 87 mill. kroner og UNEP med 100 mill. kroner.

Som ledd i en intern reformprosess lanserte UNEP i 2008 en ny Medium Term Strategy, med seks prioriterte satsingsområder – klimatiltak,

katastrofeforebygging, bærekraftig naturressursforvaltning, styrket miljøstyresett, håndtering av miljøgifter og bærekraftig produksjon og forbruk. Norge inngikk i 2008 en toårig programavtale med UNEP, der midlene ble fordelt mellom disse seks satsingsområdene. Gjennom programavtalen støttes også UNEPs samarbeid med UNDP om integrering av fattigdoms- og miljømålsettinger i nasjonale utviklingsplaner gjennom Poverty and Environment Initiative (PEI) og arbeidet for et karbonnøytralt FN gjennom den UNEP-ledede Environment Management Group. En evaluering av PEIs Afrika-program som ble fullført i 2009, konkluderte med at programmet er effektivt og relevant og har en unik katalytisk rolle med å integrere fattigdomsbekjempelse og miljømål på landnivå. Programmet har også hatt en viktig pionerfunksjon med å styrke samarbeidet mellom UNEP og UNDP. Arbeidet for et karbonnøytralt FN har bidratt til bedre energi-effektivitet og mer bruk av fornybar energi i FNs bygninger og virksomhet. Fem FN-institusjoner har til nå erklært seg selv for å være klima- eller karbonnøytrale.

Det ble i 2009 også gitt 20 mill. kroner til UNEP/GRID-Arendal. Støtten ble gitt som del av en toårig rammeavtale og går til stiftelsens samarbeid med UNEP om marine og regionale programmer, herunder UNEPs kontinentalsokkelprogram. En særskilt innsats ble i 2009 lagt ned i å bistå en rekke utviklingsland og små øystater med å framskaffe nødvendige data om deres kontinentalsokkels yttergrenser, slik at disse kunne presenteres for FN innen fristen 13 mai 2009, i henhold til FNs Havrettskonvensjon.

UN-Habitat regner med at 22 millioner mennesker i utviklingsland årlig har flyttet ut av slumområder i løpet av den siste tiårsperioden. I samme periode har imidlertid det absolutte antall slumbeboere i verden økt med 50 millioner. Underprogramavtalen med UN-HABITAT (2008-09) ble det overført 68 mill. kroner for 2009. Støtten fra Norge bidrar til at UN-Habitat kan angripe fattigdom på bred basis gjennom tiltak innen felt som vann og sanitær, finansiering av boliger og infrastruktur i slumområder, urbane landspørsmål, kjønnsdimensjonen og tiltak knyttet til ungdom og utvikling. Klimaproblemene i byer er en ny utfordring som dekkes av avtalen. Evalueringer viser at effektiviteten i UN-Habitats levering av tjenester er bedret vesentlig de siste årene, bl.a. som følge av at skiller mellom avdelingene brytes ned til fordel for samarbeid om tverrgående områder som kvinner og ungdom. Strategier for bosettingsarbeidet i med UN-Habitats støtte utarbeidet i mer enn 30 land og godt integrert i

nasjonale FN-strategier (UNDAFs). Innovative tilnæringer knyttet til folkelig deltakelse og organisering på lokalsamfunnsnivå preger i økende grad UN-Habitatss arbeid. Dette gjelder særlig innen vann- og sanitærsektoren, boligbygging for fattige og mht. landrettigheter.

Næringsutvikling og handel, herunder landbruk

Mål

Bevilgningen foreslås i hovedsak benyttet til å støtte multilaterale organisasjoners arbeid med å:

- Bidra til å bygge opp utviklingslands kompetanse og kapasitet til å delta i internasjonal handel og handelsforhandlinger.
- Bistå utviklingslandene i gjennomføringen av resultater fra de pågående WTO-forhandlinger.
- Bidra til økt eksport og økt verdiskapning gjennom internasjonal og regional handel.
- Støtte bærekraftig utvikling av jordbruk, fiskeforvaltning og skogbruk, med vekt på koblingen matsikkerhet, klima og bioenergi (gjennom bl.a. FAO).
- Fremme kvinners rettigheter og deltakelse i næringsutvikling og handel, herunder landbruk.

Rapport 2009

Til handelsrelaterte tiltak gjennom WTO, UNCTAD, ITC, EIF, FAO og CFC ble det utbetalt om lag 188 mill. kroner.

Det styrkede integrerte rammeverket for handelsrelatert faglig bistand til de minst utviklede land (EIF) skal integrere handel i MUL-landenes utviklingsplaner, og samordne bistand på handelsområdet. Ut fra en landspesifikk analyse skal byråkratiske og praktiske flaskehals for eksport fjernes i prioritert rekkefølge. Etter en tidkrevende omstrukturering ble EIF fullt operativt i 2009, og antallet prosjekter på landnivå øker raskt. Norge bidro med 31,6 mill. kr. til EIF i 2009. Støtten til Det internasjonale handelssenter (ITC) ble benyttet til forskjellige programmer og tiltak for å styrke privat sektor, særlig små- og mellomstore bedrifter. For eksempel ble det i Brasil og Mosambik gjennomført prosjekter for å styrke reiselivsnæringen og bruke denne til å styrke økonomi, sysselsetting og utdanning i lokalsamfunnene. Norge støtter også et eget program for kvinner og handel i ITC. Støtten til WTOs fond for handelsrelatert faglig bistand (Doha Development Agenda Global Trust Fund) ble videreført i 2009. En lang rekke opplæringstiltak ble gjennomført i 2009,

med særlig vekt på å imøtekomme behov i de minst utviklede land for å bedre forståelsen av WTOs regelverk. Norge videreførte i 2009 støtten gjennom FNs konferanse for handel og utvikling (UNCTAD) til faglig bistand og kompetanseoppbygging på områdene WTO-tiltredelse, likestilling, konkurransepolitikk, organisk landbruk og toll-modernisering. Det felles fond for råvarer (CFC) fikk støtte til finansiering av tiltak for å bedre konkurranseevnen og øke bearbeidingsgraden av ulike råvarer som produseres i utviklingslandene. En midtveisgjennomgang av gjeldende femårsplan for CFC ble igangsatt.

2009 var det siste året i den toårige program-samarbeidsavtalen mellom Norge og FAO. Den norske støtten bidro til å styrke FAOs arbeid med internasjonale normative instrumenter, nasjonal politikk og integrert forvaltning vedrørende mat, landbruk, fiskeri, skog og genetiske ressurser.

Samarbeidsavtalen styrket blant annet organisasjonens evne til å bistå land i helhetlig politikk-utforming og medvirket til utforming av nasjonale planer for hvordan FAO mest effektivt kan bistå i utvikling i Den demokratiske republikken Kongo, Nepal og Sierra Leone. Den norske støtten bidro til en mer helhetlig tilnærming til matsikkerhet gjennom forbedrede nasjonale planer og systemer i blant annet Malawi, Zambia, Nicaragua, Bhutan, Kambodsja og Laos.

FAOs evalueringsenhet foretok i 2008 en gjennomgang av den norske samarbeidsavtalen. Det ble blant annet trukket frem at norske midlene var spredt utover et stort antall små prosjekter, og lite systematisk fokus på hvordan prosjektene samlet skulle bidra til å oppnå målene. Dette preget også aktivitetene i 2009.

Det ble i 2009 gjennomført konsultasjoner med FAO for å vurdere hvordan man kunne sikre en bedre innretning på samarbeidsavtalen. Det var forventninger om at dette også ville ses i sammenheng med den pågående reformprosessen, og at man kunne få på plass en fremtidsrettet avtale. Forslaget til ny avtale viste seg imidlertid som lite tilfredsstillende i lys av evalueringen, ledelsesproblemene og reformbehovet i FAO. Konklusjonen var at man ikke ønsket å fornye programsamarbeidsavtalen for 2010-2011. Man har likevel valgt å godkjenne en forlengelse av forrige periodes avtale frem til juli 2010 for sikre fullføring av pågående prosjekter.

I påvente av gjennomføringen av reformen og økt effektivisering i organisasjonen ønsker Norge å øremerke sin støtte til et fåtall utvalgte programområder i FAO der vi mener organisasjonen kan

vise til resultater og har særlige forutsetninger for å bidra i tråd med norske prioriteringer.

Offentlige velferdstjenester

Mål

Bevilgningen foreslås brukt til å:

- Støtte multilaterale innsatser med fokus på WHO for å bygge opp helsesystemer med gode primærhelsetjenester på landnivå, bl.a. med fokus på helsepersonellkrisen, styrking av helseinformasjonssystemer, forskning og kompetanseutvikling og sosiale helsedeterminanter.
- Støtte arbeidet for å nå de helserelaterte tusenårsmålene gjennom multilaterale organisasjoner og relevante partnerskap og allianser.
- Forebyggende helsearbeid og rehabilitering av funksjonshemmede.
- Bedre seksuell og reproduktiv helse med vekt på tiltak som svarer på utfordringer knyttet til kjønn, alder og tradisjoner, gjennom WHO og relevante partnerskap og allianser.
- Forbedre global koordinering og implementering av «Utdanning for Alle»/EFA-målene og bidra til å styrke nasjonalt lederskap for implementering av EFA gjennom kapasitetsbygging for EFA oppnåelse.
- Sikre god statistikk og overvåkning på utviklingen av EFA.
- Støtte til livslang læring hvor bl.a. alfabetisering inkluderes i nasjonale utdanningssystemer og -planer.
- Bidra til utvikling av presse- og ytringsfrihet på landnivå.

Rapport 2009

Det særlige fokuset på de helserelaterte tusenårs-målene for barne- og mødre helse og bekjempelse av malaria, tuberkulose og aids ble videreført i 2009. UNICEF og UNFPA har spilt en sentral rolle i partnerskapene, særlig i forhold til å styrke det medisinske tilbudet til mor og barn, beskytte barn som er blitt foreldreløse som et resultat av aids og gjennom å bedre tilbudet til ungdom som er utsatt for smitte.

Mangel på og skjev fordeling av helsepersonell, samt manglende helsefaglig kompetanse, er et alvorlig hinder for at de helserelaterte tusenårs-målene kan nås. Norge har spilt en sentral rolle i å få satt den globale helsepersonellkrisen på dagsorden internasjonalt, først og fremst ved arbeidet med en global kode for helsepersonell under WHO. Norge har videre deltatt i arbeidet med Den globale helsearbeideralliansen. Alliansens

oppgave er å medvirke til at det finnes motivert og kompetent helsepersonell i tilstrekkelig antall til å løse krisen med å levere helsetjenester. Norge er med i styret til alliansen og var styreleder i perioden 2008-2009. Helsepersonell er videre ett av satsingsområdene i «Utenrikspolitikk og global helse»-initiativet som ble lansert i 2006 av utenriksministre fra syv land, inkludert Norge.

I 2009 ble det utbetalt 215,5 mill. kroner til WHO's programbudsjett. Norges frivillige bidrag til WHO kanaliseres gjennom en 2-årig programavtale (2008-2009). Norge har vektlagt at midlene i størst mulig grad gis som ikke-øremerket støtte som et virkemiddel for å understøtte mulighetene for realistisk budsjettering og programimplementering. Arbeidet for å nå målet om universell tilgang til aidsforebygging og aidsbehandling innen 2010, er i 2009 støttet gjennom både WHO, UNODC og UNAIDS med fokus på forebygging av hiv og aids blant sårbare og utsatte grupper som opplever stigmatisering og diskriminering. Sprøytebrukere i rusmiljø krever særlig oppmerksomhet for forebygging av smitte og tilgang til medisinsk behandling. Norsk støtte til FNs program for narkotika og kriminalitet for kvinnelige sprøytebrukere og innsatte i Afghanistan, Nepal og Pakistan ble videreført i 2009. Programmet ligger i et krevende skjæringspunkt mellom narkotikamisbruk, hiv og kvinneperspektiv i utfordrende politiske omgivelser. Gjennom UNAIDS India er det gitt støtte til kartlegging og data om adferd og holdninger som grunnlag for å utforme målrettede tiltak for forebygging og behandling av hiv og aids innen gruppen menn som har sex med menn og sexarbeidere. WHO er som normativ organisasjon innen helse både en viktig aktør i seg selv og en nøkkelpartner for andre organisasjoner og initiativ på helseområdet. Dette gjelder spesielt de globale ordningene innen helse som Den globale vaksinealliansen (GAVI), Det globale fondet for bekjempelse av aids, tuberkulose og malaria (Det globale fondet) og Den internasjonale innkjøpsordningen for legemidler (UNITAID) som WHO gir avgjørende faglig og støtte til, jf. kap.169.

WHO og UNICEF er sentrale partnere i et globalt polioutryddelsesinitiativ. Antallet registrerte tilfeller av poliomyelitt (dvs. sykdom med lammelser) er redusert med 99 pst. siden etableringen av initiativet. Nigeria, India, Pakistan og Afghanistan er i dag de gjenværende endemiske landene. I tillegg har ytterligere rundt 10 land importsmitte. Dette skyldes både vedvarende svikt i vaksineringsprogrammer og negative forestillinger, samt suboptimal effekt av dråpevaksiner i befolkningstette

områder i India. Selv om kampen for å utrydde polio har opplevd tilbakeslag de siste årene, er det så langt i 2010 registrert meget positiv framgang særlig i Nigeria og India. Kampen mot polio foregår nå med utgangspunkt i en strategisk plan 2009-2012 med målsetting å stoppe all spredning av poliovirus i Asia i 2010 og i Nigeria i 2011. Når poliovirus fortsatt sirkulerer i de fire landene, er faren for nye utbrudd stor, slik bl.a. årets utbrudd i Tadsjikistan viser. Det er derfor viktig å fullføre arbeidet med å utrydde viruset helt.

Norge støttet i 2009 opp om utarbeidelsen av en forskningsstrategi for å styrke WHO's globale lederrolle innen global helseforskning, herunder helsesystemforskning og bruk av forskning for politikkutvikling. Øremerkede tilskudd til to spesialprogrammer i regi av WHO ble videreført. Det ene – Forskningsprogrammet for reproduktiv helse – drives i samarbeid med UNFPA, UNDP og Verdensbanken og er ledende i forskning og kapasitetsbygging innen familieplanlegging, trygg abort, og andre tiltak som gjøre det mulig for kvinner trygt å gjennomgå graviditet og fødsel. Det andre programmet understøtter i samarbeid med UNICEF, UNDP og Verdensbanken forskning på ti neglisjerte tropiske sykdommer, deriblant malaria og elveblindhet. Norge videreførte i 2009 støtten til Den internasjonale allianse for helsepolitikk og helsesystemforskning knyttet til WHO, og et nytt delprogram for implementeringsforskning med fokus på helsetusenårsmålene er igangsatt. Norsk støtte til Det globale forum for helseforskning bidro i 2009 til å rette større fokus på betydningen av innovasjon for global helse og fattigdomsreduksjon. Det vises til ytterligere omtale av WHO under kap.116, post 70.

UNESCO har ansvar for å koordinere det globale arbeidet med Utdanning for alle (Education for All/EFA) og Norge har vært en pådriver for å styrke dette arbeidet. Resultater man nå ser er et ytterligere engasjement fra UNESCOs side som global koordinator og en tydeligere «EFA advokat» globalt. Norge er bidragsyter til Global Monitoring Report, som er blitt et viktig instrument og som årlig analyserer den globale EFA tilstanden og peker på viktige utfordringer fremover. Norge har i 2009 fortsatt støtten til UNESCOs nordiske program med kapasitetsbygging for EFA. Programmet gjennomgikk en evaluering i 2007/08 som peker på mange positive sider ved programmet, men som også understreker de utfordringer som UNESCO står overfor i forhold til egen rolle innenfor en utdanningsarkitektur som er i stadig endring, og behovet for ytterligere fleksibilitet for å kunne levere basert på lokale behov. Norge har

tatt initiativ til økt innsats i UNESCO for å bidra til flere kvalifiserte lærere i utviklingsland, og støttet Teacher's Task Force on EFA med USD 1 million i 2009.

International Institute for Educational Planning (IIEP) er forventet å skulle spille en meget viktig rolle i forhold til implementering av de strategiske og programmessige prioriteringer i UNESCOs utdanningsprogram og for implementering av Utdanning for alle agendaen. Instituttet operer uavhengig fra UNESCOs hovedkvarter samtidig som instituttets arbeid er styrt av UNESCOs utdanningsstrategi. Norge støttet IIEP med 16 mill. i 2009. UNESCO Institute for Statistics (UIS) er særlig relevant i forhold til måling av fremskritt i EFA målene og Tusenårsmålene, og Norge støttet UIS med 4 mill. i 2009. UNESCO Institute for Lifelong Learning (UIL) arbeider innenfor et viktig område innen alfabetisering, voksenopplæring og livslang læring og ikke-formell utdanning. Norge støttet UIL med 3 mill. i 2009.

Norge støttet International Program for the Development of Communication (IPDC) som støtter tiltak for utvikling av frie medier med 1 mill. kroner. Fra norsk side blir det sterkt vektlagt behov for en videre utvikling av IPDC programmet til å styrke det normative arbeidet og en styring av aktiviteter til støtte av politikktutforming i utviklingsland. IPDC har nå utviklet et sett av medieindikatorer som kan brukes som et redskap i analyse av et lands mediesektor og i utforming av utviklingsprogram innenfor media.

Andre tiltak/formål, herunder institusjons- og systemreform

Mål

Bevilgningen foreslås brukt til å:

- Styrke FNs arbeid gjennom reform, effektivisering og harmonisering i regi av FN-sekretariatet, FNs utviklingsgruppe (UNDG) eller enkeltorganisasjoner.
- Styrke arbeidet med å utvikle «Ett FN» på landnivå som oppfølging av FNs høynivåpanel for FN-reform.

Rapport 2009

Det ble utbetalt 116,25 mill. kroner i 2009 til andre tiltak herunder institusjons- og systemreform. Norge har vært en pådriver for å styrke og effektivisere FNs utviklingsarbeid med basis i anbefalingene fra det såkalte høynivåpanelet for systemkoherens, ledet av statsminister Stoltenberg

sammen med statsministrene i Mosambik og Pakistan. Som del av reformprosessen ble det lansert pilotinitiativ i 8 land for å teste ut anbefalingene om «Ett FN» (en leder, ett program, ett budsjett og ett hus). Erfaringene så langt er positive og mottakerlandene opplever at FN er lettere å forholde seg til, arbeider mer i tråd med landenes egne prioriteringer og er mer effektive og relevante enn tidligere. Erfaringene så langt viser også at det kan være betydelige innsparings- og effektivitetsgevinster på sikt, men i denne første fasen opplever de fleste FN-organisasjoner at den interne koordineringen tar mye tid og krefter. Det viser seg også at mangelen på harmonisering av FN-organisasjonenes administrative systemer og – rutiner legger hindringer i veien for hvor reformer og samarbeid på landnivå. Det ble utarbeidet en felles handlingsplan for harmonisering av FN-systemets administrative systemer, regelverk og prosedyrer i tråd med høynivåpanelets anbefalinger og Norge har støttet gjennomføringen av handlingsplanen med 15. mill. i 2009

Norge har vært aktiv pådriver av reformprosessen på land- og hovedkvarternivå, og i mellomstatlige forhandlinger i de enkelte styrer og i generalforsamlingen. I Det ble gitt støtte på sentralt nivå til «Development Operations Coordination Office» (DOCO – tidligere UNDG office) på 20 mill. kroner. DOCO er støttekontoret til FNs utviklingsgruppe (UNDG) som skal bidra til å bedre samordningen mellom FN-organisasjonenes utviklingsaktiviteter. UNDG omfatter alle utviklingsorienterte FN-organisasjoner. Verdensbanken og IMF deltar som observatører. DOCO bidro med støtte til de 8 pilotlandenes arbeid med gjennomføring av «Ett FN på landnivå» samt støtte til land som igangsatte reformer på eget initiativ. Samtlige arbeider nå etter prinsippene én leder, ett program, ett budsjett og ett hus. DOCO arbeidet også med å videreutvikle, rammeverkene for FNs utviklingsaktiviteter (UNDAF) som skal sikre bedre samsvar mellom utviklingslandenes prioriteringer, nasjonale fattigdomsstrategier (PRSP) og tusenårsmålene, og sørge for at FNs arbeid på landnivå støtter disse. Det legges nå opp til at land som skal starte arbeidet med en ny UNDAF gjør dette i tråd med «Ett FN prinsippene» nevnt ovenfor.

Statsminister Stoltenberg tok sammen med statsministrene av Storbritannia og Spania høsten 2008 initiativ til opprettelse av en sentral mekanisme for finansiering av «Ett FN programmer». Det ble fra norsk side inngått en avtale om støtte på til sammen 240 mill. kroner for perioden 2009–2011 til mekanismen. I tillegg til de 8 pilotlandene

fikk Malawi, Bhutan, Papua Ny-Guinea og Kiribati støtte fra den sentrale finansieringsmekanismen i 2009.

Budsjett 2011

For 2011 foreslås bevilget 864,2 mill. kroner.

Post 77 FNs aidsprogram (UNAIDS), kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

FNs fellesprogram for hiv og aids, UNAIDS, ble etablert i 1996 for å sikre koordinering på landnivå og en integrert og helhetlig tilnærming i bekjempelsen av hiv og aids. Det gjenstår fortsatt mye før målet om universell tilgang til forebygging, behandling, omsorg og støtte innen 2010 er nådd.

UNAIDS består av et sekretariat og ti medeierorganisasjoner med tydelig arbeidsdeling når det gjelder aidsrelaterte aktiviteter på landnivå. Landene og sivilt samfunn deltar i organisasjonens programkomité. Sekretariatets representant på landnivå, sammen med medeierorganisasjonene, bidrar i første rekke til å støtte opp om nasjonale aidsprogrammer, og yter også tjenester i form av informasjon og rådgivning til vertslandet.

UNAIDS skal sørge for globalt lederskap på feltet gjennom å følge, overvåke og evaluere epidemien og å koordinere den totale innsatsen. Diskriminering og kriminalisering er barrierer i det globale aidsarbeidet, og UNAIDS er opptatt av å arbeide for lovgivning som sikrer rettigheter til kvinner og jenter, til utsatte grupper som injiserende sprøytebrukere og lesbiske, homofile og transpersoner, samt motvirke lovgivning som kriminaliserer hivsmitte. For å rette søkelyset på det økende antall hivsmittede kvinner og unge jenter, har UNAIDS utviklet et rammeverk for å sikre at hensynet til begge kjønn ivaretas godt i alt aidsarbeidet, spesielt for å styrke situasjonen for kvinner og jenter. Arbeidet for å nå målet om universell tilgang til aidsforebygging og aidsbehandling innen 2010, er i 2009 støttet gjennom både WHO, UNODC og UNAIDS med fokus på forebygging av hiv og aids blant sårbare og utsatte grupper som opplever stigmatisering og diskriminering.

Norge har lagt vekt på at Arbeidet mot hiv og aids gjennom UNAIDS og partnerorganisasjonene må kobles tettere opp mot andre utviklingsagendaer og til innsatsen for å nå de helserelaterte tusenårsmålene. Et viktig innsatsområde er koordinert innsats for og støtte til styrking av helsesys-

temer og langsiktig rekruttering av kvalifisert helsepersonell.

Bevilgningen omfatter det norske kjernebidraget til UNAIDS, og fra og med 2011 også tilleggsmidler til tematiske innsatser gjennom UNAIDS.

Mål

UNAIDS har for perioden 2009 – 2011 definert 8 prioriterte innsatsområder:

- Hindre at mødre dør og spedbarn smittes av hiv
- Sikre at personer som lever med hiv får tilgang til behandling
- Forebygge at hivpositive dør av tuberkulose
- Beskytte injiserende sprøytebrukere mot hivsmitte
- Avskaffe lover, politikk og diskriminerende praksis som hindrer arbeidet innen hiv og aids
- Stanse vold mot kvinner og jenter
- Utruste og styrke ungdom slik at de kan beskytte seg mot smitte
- Øke sosiale sikkerhetsnett for mennesker berørt av hiv

Rapport 2009

Organisasjonen mottok i 2009 USD 232,4 mill. i kjernestøtte. Norge var fortsatt den fjerde største giveren med et generelt bidrag på 160 mill. kroner. I tillegg kommer mindre prosjektrelaterte bidrag, jf kap.170, post 76.

UNAIDS har i 2009 videreført arbeidet for å oppnå universell tilgang til forebygging, behandling, omsorg og støtte for mennesker som lever med hiv og aids. Ved utgangen av 2008 anslås antall hivsmittede til 33 millioner mennesker. Afrika sør for Sahara er den regionen som er verst rammet. 65 pst. av hivsmittede mennesker lever i denne regionen og regionen har også høyest dødelighet.

Antall nysmittede har gått ned i mange land. Likevel er antall mennesker som lever med hiv økt. Dette er et resultat av at færre dør pga tilgang til effektive aidsmedisiner og fordi prisen på aidsmedisin nå er vesentlig redusert. Samtidig er det fortsatt bare 1/3 av de som trenger behandling som har tilgang til medisiner. Det er fortsatt begrenset tilgang på såkalte 2. linjemedisinene i mange utviklingsland, samtidig som behovet for disse øker pga økende resistens til de rimeligere medisinene.

Selv om innsatsen for forebygging har økt, er det på dette området innsatsen må styrkes om epidemien skal bekjempes. UNAIDS viser til at 1/3

av verdens land ikke har beskyttende lovverk mot diskriminering av personer som lever med hiv. Dette gir seg bl.a. utslag i manglende tilgang til helsetjenester innen forebygging og behandling. Kriminalisering og stigmatisering bidrar også til frykt for å teste seg for om man har hiv. Diskrimineringen utgjør en betydelig risiko for at epidemien spres ytterligere.

En uavhengig ekstern evaluering av UNAIDS ble gjennomført sent i 2009. Den påpeker at selv om UNAIDS hadde lyktes i å sette ulike aspekter knyttet til menneskerettigheter på dagsorden, er gjennomføring og kapasitet mangelfull. Fremgang i arbeidet spores bl.a. gjennom en rekke initiativ og aktiviteter. Innsatsen når det gjelder menn som har sex med menn kan fortsatt bli bedre. Når det gjelder kjønnsperspektivet har UNAIDS rettet større fokus på sammenhengen til seksuell og reproduktiv helse og rettigheter og på behovet for å engasjere gutter og menn. UNAIDS' fokus på avkriminalisering og ikke diskriminering er godt i gang. Utfordringene på dette feltet er store, ikke minst i land der lovverket og holdningene bidrar til å opprettholde diskriminering. Knyttet til organisatoriske forhold, peker evalueringen bl.a. på at UNAIDS må bli og har allerede blitt mer fokusert blant annet ved hjelp av det resultatorienterte rammeverket for måloppnåelse. Videre bør UNAIDS ha økt fleksibilitet og større evne til respons ved bl.a. å øke effektiviteten til UNAIDS sekretariatet. Det er også påpekt at UNAIDS må bli og er allerede blitt mer ansvarlig når det gjelder bruk av ressurser og levering av resultater, særlig på landnivå. Arbeidet i UNAIDS med å oppnå universell tilgang har satt søkelys på svake helssystemer og kritisk mangel på personell, med behov for å tenke alternative tjenestemodeller og ytterligere involvering av det sivile samfunnet. Det ble utarbeidet et rammeverk som tjener som veileder for UNAIDS' arbeid med likestilling og kjønnsperspektivet. UNAIDS har vedtatt å åpne for representanter fra sivilsamfunn i delegasjoner til styremøtene. Norge har arbeidet for et slikt vedtak og har allerede etablert praksis med deltakelse fra sivilsamfunn sammen med New Zealand, Thailand og USA.

Budsjett 2011

For 2011 foreslås bevilget 165 mill. kroner der kjernebidraget utgjør indikativt 160 mill. kroner.

Post 78 Bidrag til andre FN-organisasjoner mv., kan overføres

Posten omfatter ODA-andelen av kontingenter til FN-organisasjoner og andre multilaterale organisasjoner. I henhold til vedtak i OECDs utviklingskomité (DAC) kan en bestemt andel av de enkelte lands bidrag til de enkelte organisasjonenes virksomhet registreres som offentlig utviklingshjelp (ODA). For FNs regulære budsjett er ODA-andelen 12 pst., for Den internasjonale arbeidsorganisasjonen (ILO) 60 pst., for FNs organisasjon for industriell utvikling (UNIDO) 100 pst., for FNs organisasjon for ernæring og landbruk (FAO) 51 pst., for Verdens Helseorganisasjon (WHO) 76 pst. Den øvrige delen av disse tilskuddene er ført under kap. 116, post 70 Tilskudd til internasjonale organisasjoner.

Bevilgningsforslaget dekker pliktige bidrag til Den globale miljøfasiliteten (GEF), Montrealprotokollens Ozonfond, FNs forørkningskonvensjon (UNCCD) og Den internasjonale organisasjon for tropisk tømmer (ITTO), samt frivillige bidrag til klimafondene, andre klimaaktiviteter under Klimakonvensjonen og Den internasjonale traktaten for plantegenetiske ressurser (ITPGR).

Bevilgningen dekker også ODA-godkjent andel av kontingenten til organisasjoner forvaltet av andre departementer, herunder FNs organisasjon for utdanning, vitenskap og kultur (UNESCO), Den internasjonale teleunionen (ITU), Verdens postunion (UPU), Verdensorganisasjonen for åndsverkrett (WIPO) og Verdensunionen for bevaring av naturens mangfold (IUCN).

Den globale miljøfasiliteten GEF

Situasjonsbeskrivelse

Den globale miljøfasiliteten (GEF – Global Environment Facility) ble opprettet for å dekke omforente tilleggs kostnader ved å gjennomføre tiltak som gir globale miljøfordeler. GEF er finansieringsmekanisme for klimakonvensjonen, konvensjonen om biologisk mangfold og Stockholmkonvensjonen om persistente organiske miljøgifter. Norge er part til og har forpliktet seg til å følge opp og støtte disse konvensjonenes virkeområde.

GEF finansierer tiltak innen seks hovedområder. Prosjekter/programmer under de to største områdene, biologisk mangfold og klima, mottar til sammen noe over 60 pst. av GEFs midler. GEF er ikke selv representert på landnivå, men opererer gjennom samarbeidende/utførende organisasjoner. UNDP, UNEP og Verdensbanken er hovedgjennomføringsorganer for GEF, men også en rekke andre institusjoner (regionale utviklings-

banker, FAO, UNIDO mv.) kan utføre prosjektarbeid finansiert av GEF. GEF satser i økende grad på en mer programmessig tilnærming på tvers av flere hovedområder. Dette gjelder særlig synergieffekter innenfor områdene klima, naturmangfold og forørkning/skogskjøtsel.

Den fjerde store uavhengige evalueringen av GEF ble ferdigstilt i 2009 og ga GEF gjennomgående meget godt skussmål. Evalueringen dannet bakgrunn for forhandlinger om kapitalpåfylling for perioden 1.7.2010 – 30.6.2014 som ble innledet i 2009 og ferdigstilt i mai 2010. Det ble etter vanskelige forhandlinger til slutt enighet om å tilføre GEF ca. USD 3,5 mrd. i ny kapital, en økning på godt over 50 pst. men som allikevel bare så vidt gjenoppretter GEFs realverdi fra 1994. Fra norsk side ble det under forhandlingene gitt tilsagn om å øke vårt bidrag med 65 pst til 376 mill. kroner for fireårsperioden 2010-2013, med forbehold om Stortingets samtykke. Dette bl.a. på bakgrunn av at det norske bidraget har vært uendret siden 1998. Det anmodes om Stortingets godkjenning av et norsk bidrag i denne størrelsesorden, jf. forslag til romertallsvedtak.

Hver kapitalpåfylling i GEF ledsages av politikkbefalinger for den aktuelle periode. For kommende fireårsperiode konsentreres reformvirksomheten under to hovedoverskrifter: Fremme mottakerlandenes eierskap og forbedret effektivitet gjennom hele GEF-partnerskapet.

Rundt 40 pst av GEFs prosjekter inneholder konkrete tiltak for kvinner. Særlig prosjekter under GEFs «flaggskip», «Small Grants Programme» (SGP) er innrettet mot fattige/kvinner i lokalsamfunn (75 pst. av prosjektene). De siste årene har det vært en konkret målsetting å integrere kjønnspektivet i all virksomhet. Dette gjelder også de frivillige klimafondene omtalt nedenfor. I 2011 kan 100 pst. av det norske bidraget rapporteres som ODA-bistand, mot 96 pst i foregående periode. ODA-prosenten justeres med jevne mellomrom i forhold til hvor stor del av virksomheten som finner sted i utviklingsland.

Mål

Bevilgningen foreslås brukt til finansiering av merkostnader for tiltak som gir globale miljøfordeler innenfor hovedområdene:

- Biologisk mangfold
- Klima
- Internasjonale vannspørsmål
- Landforringelse (forørkning og avskoging)
- Beskyttelse av ozonlaget
- Organiske miljøgifter

Rapport 2009

Norges bidrag til GEF var i 2009 på 57 mill. kroner, hvorav 77 pst. (43,9 mill. kroner) ble dekket over utviklingsbudsjettet og 23 pst. (13,1 mill. kroner) over kap.118, post 76. Midlene gis som generelle bidrag til GEFs virksomhet. GEFs prosjekter/programmer er blitt evaluert til 80 pst eller mer vellykkete, mot en internasjonal norm på 75 pst. Etterspørselen etter GEF-midler har i flere år betydelig oversteget tilgjengelige ressurser. I de siste år har GEF gjennomgått en betydelig reformprosess. Denne fortsetter under GEF 5. Det opprinnelige systemet for ressursallokering ble reformert i tråd med anbefalinger fra en uavhengig evaluering. Bl.a. skal systemet utvides til også å omfatte hovedområdet forørkning/avskoging. Prosjektsyklusen ble ytterligere forkortet, og et resultatbasert styringssystem ble innført. Arbeidet med en ny strategi for samarbeid med privat sektor ble videre utviklet. Like vilkår ble gjennomført for alle GEFs samarbeidsorganisasjoner, og de første skritt ble tatt i retning av å innføre direkte adgang til ressurser for nasjonale organisasjoner som tilfredsstillere strenge krav til regnskap, kontroll mv.

Frivillige klimafond mv.

Situasjonsbeskrivelse

Under Klimakonvensjonen ligger to fond som administreres av GEF: MUL-fondet for klimaendringer og Spesialfondet for klimaendringer. Begge har hovedvekt på å bistå utviklingsland med tilpasning til klimaendringer. I tillegg er det opprettet et eget Tilpasningsfond under Kyoto-protokollen, der midlene i hovedsak kommer fra en avgift på prosjekter under protokollens grønne utviklingsmekanisme (CDM – Clean Development Mechanism). MUL-fondet, som finansierer klimatiltak i de minst utviklede land, er kommet lengst i sin virksomhet. Etter å ha finansiert utarbeidelse av handlingsplaner for klimatiltak, er en i gang med gjennomføring av de høyest prioriterte tiltak i disse. Fondet fylles i prinsippet på i takt med økningen i prosjektaktivitetene, men de frivillige bidrag som fondet er avhengig av kommer inn i ujevnt tempo og er ikke store nok til å dekke etterspørselen. Finansieringsformen skaper heller ikke nødvendig forutsigbarhet, slik at det blir vanskelig for mottakerlandene å planlegge skikkelig.

Under Spesialfondet er en også i gang med finansiering av konkrete prosjekter, i hovedsak for tilpasning. Etterspørselen etter midler overstiger klart tilgjengelige ressurser, noe som er blitt en

politisk belastning i forhold til utviklingslandene i forhandlingene om en ny, omfattende klimaavtale. Denne kritikken antas å øke etter at det er besluttet at GEFs hovedfond ikke lenger skal finansiere tilpasningstiltak, da disse vanligvis ikke oppfyller kravet om *globale* miljøfordeler.

De siste vitenskapelige rapporter om klimaendringenes omfang og alvor gjør det enda viktigere å bistå de fattigste og mest sårbare blant utviklingslandene med forebygging og tilpasning, og det tas derfor sikte på fortsatt betydelige norske bidrag til disse klimafondene i 2011. Det kan nevnes at USA for første gang vil bidra til disse med USD 50 mill. i 2010.

Det foregår videre et omfattende klimaarbeid direkte under Klimakonvensjonen og Kyoto-protokollen, hvorav det meste må finansieres med frivillige bidrag. Dette gjelder bl.a. arbeidet i ulike ekspertgrupper, seminarer på ulike områder vedtatt av partene, utarbeidelse av spesialrapporter bl.a. om finansiering, m.v.

Mål

Begge fondene har som overordnet hovedmål å bidra til utviklingslands vellykkete tilpasning til de negative sider av klimaendringene.

MUL-fondet:

- Finansiering og utarbeidelse av nasjonale tilpasningsprogrammer og gjennomføring av de høyest prioriterte prosjekter i disse.

Spesialfondet:

- Finansiering av aktiviteter, programmer og tiltak innenfor følgende områder: Tilpasning, teknologioverføring, visse sektortiltak og økonomisk diversifisering

Annet:

- Støtte til klimaaktiviteter under Klimakonvensjonen og Kyoto-protokollen.

Rapport 2009

I 2009 ble det utbetalt 30 mill. kroner til Spesialfondet og 10 mil. kroner til MUL-fondet. Til klimaaktiviteter under Klimakonvensjonen og Kyoto-protokollen ble det utbetalt 20 mill. kroner til klimasekretariatet under denne posten, bl.a. som støtte til avholdelse av ekstra forhandlingsmøter om en ny klimaavtale og deltakelse fra utvi-

klingsland. Begge disse fondenes framtid må anses nært knyttet til resultatet av de pågående klimaforhandlingene hva gjelder finansiering av tilpasningstiltak i utviklingsland.

MUL-fondet:

Ytterligere nasjonale handlingsprogrammer for klimatilpasning ble ferdige i 2009, slik at nesten alle (44 per juli 2010) nå er ferdige. De få gjenstående ventes ferdigstilte i 2010 eller tidlig i 2011. Finansiering av høyt prioriterte konkrete prosjekter er godt i gang – 16 er så langt godkjent og under implementering, mens ytterligere ca. 15 ventes å nå implementeringsfasen i løpet av 2010. Fondet hadde per januar 2010 mottatt bidrag/tilsagn på ca. USD 194,5 mill. En evaluering av MUL-fondet i 2009 pekte på for kompliserte prosedyrer for MUL-landene. Hovedinnvendingen var allikevel at fondet rår over for små og uforutsigbare ressurser.

Spesialfondet:

Arbeidsprogrammet for fondets områder tilpasning og teknologioverføring er igangsatt med finansiering av de første (22) prosjekter, mens de to andre «vindue» (jf. ovenfor) ennå ikke har mottatt midler. Prosjektene spenner over et bredt spekter, med en foreløpig hovedvekt på forbedret vannressursforvaltning og på tiltak under forholdet tørke/klimaendring. På teknologisiden er det viktigste tiltaket så langt utarbeidelse av oversikter over teknologibehov (Technological Needs Assessments – TNAs) for land som ønsker det. I tillegg kommer et antall mindre pilotprosjekter. Blant disse kan nevnes et prosjekt i Brasil for karbonfangst og –lagring i sukkerindustrien. Prosjekttilstrømmingen til dette fondet har vært så stor at det i praksis er blitt vanskelig å finansiere nye prosjekter. Fondet hadde per januar 2010 mottatt bidrag/tilsagn på USD 129,4 mill.

Ozonfondet – Montreal-protokollen

Situasjonsbeskrivelse

Montreal-protokollen er utarbeidet i regi av FNs miljøprogram, UNEP. Verdenssamfunnets oppfølging av denne avtalen har medført en rask reduksjon av utslippene, og nå er ca. 95 pst. av de ozonreducerende stoffene som er regulert under Montreal-protokollen faset ut. Siden ozonreducerende stoffer har lang levetid i atmosfæren, kan det likevel ta tid før ozonlaget er restituert. Diskusjon pågår om i hvilken utstrekning fondet også skal

finansiere innsamling/destruksjon av stoffer som ikke lenger er i bruk.

Ozonfondet har for perioden 2009-2011 en kapital på USD 490 mill.

Mål

Utviklingslandenes utfasing av ozonnedbrytende stoffer, inkludert raskere frivillig utfasing av skadelige stoffer enn det de har forpliktet seg til.

Rapport 2009

Bruken av Ozonfondets midler til støtte for utviklingslandenes fortsatte utfasing av bruk av ozonnedbrytende stoffer og er blitt gjennomført etter forutsetningene. Arbeidet med forebygging av ulovlig handel med resterende ozonreduserende stoffer, demonstrasjonsprosjekter om alternativer, ytterligere forskning i destruksjonsteknologier, samt styrking av utviklingslandenes institusjonelle forhold, ble videreført i 2009. Norges bidrag til Ozonfondet i 2009 var 6,6 mill. kroner.

FNs forørkningskonvensjon (UNCCD)

Situasjonsbeskrivelse

Konvensjonen arbeider for å bekjempe forørkning og redusere effekten av tørke i berørte land, særlig i Afrika. Bærekraftig ressursforvaltning er hovedretningen i arbeidet. Norge ratifiserte konvensjonen i 1996 og den trådte i kraft samme år. Norge har alltid vært en støttespiller for konvensjonen og i tillegg til faste bidrag bidratt med reise støtte til utviklingslands representanter og til finansiering av spesifikke tiltak. Klimatilpassing er i økende grad et fokus for konvensjonen.

Mål

Bevilgningen brukes til pliktig bidrag for konvensjonen. Konvensjonen har som mål å redusere forørkning og avhjelpe effektene av tørke i land med alvorlig forørkning og tørke, særlig i Afrika. Arbeidet organiseres etter den strategiske planen for konvensjonen som ble vedtatt på partsmøtet i 2007 og har følgende målsettinger:

- Å bedre levekårene til berørte befolkninger
- Å bedre tilstanden til berørte økosystemer
- Å skape globale goder gjennom iverksetting av konvensjonen
- Å mobilisere ressurser til iverksetting av konvensjonen

Rapport 2009

Det norske pliktige bidraget i 2009 var 516 000 kroner. Partsmøtet i 2009 viste at sekretariatet bruker mye ressurser på å iverksette de administrative forholdene rundt den nye strategiske planen og mindre på å iverksette tiltakene som ligger i planen. Fra norsk side har vi oppfordret sterkt til å inkludere sivilt samfunn både som aktør i iverksettelsen av konvensjonen og som premisslegger for partsmøtene.

Det er medlemslandene i konvensjonen som selv må gjennomføre tiltak mot forørkning og tørke. Konvensjonen bygger på prinsippet om felles, men ulikt ansvar, der det hovedsakelig er utviklingsland som setter inn tiltak, mens utviklete land har ansvar for å støtte opp om tiltak med finansielle ressurser. Tiltakene skal utvikles i tråd med nasjonale utviklingsstrategier i utviklingslandene.

De pliktige bidragene til konvensjonen går til å dekke sekretariatets utgifter i henhold til framforhandlet budsjett. Bidragene er fordelt på medlemslandene etter FN-skalaen. For toårsperioden 2010-11 dekker budsjettet følgende aktiviteter: lønn, reise, konsulentbistand og arrangement av møter. På partsmøtet i 2009 ble følgende konkrete resultater nådd:

- Konvensjonen får mulighet til å opprette regionale kontorer og desentralisere sekretariatsfunksjoner til disse
- Det ble vedtatt gode prosedyrer for involvering av sivilt samfunn i formelle møter og i iverksetting av konvensjonen
- Det ble holdt en vitenskapelig konferanse som del av partsmøtet. Denne konferansen var vellykket og ga gode innspill til iverksetting av konvensjonen.

Den internasjonale organisasjonen for tropisk tømmer (ITTO)

Situasjonsbeskrivelse

ITTO ble etablert i 1986 og arbeider for økt internasjonal handel med bærekraftig og lovlig produsert tropisk tømmer, samt bærekraftig forvaltning av tropisk tømmerproduserende skog. En ny avtale er i ferd med å tre i kraft som grunnlaget for ITTO, og Norge har ratifisert den. Med den nye avtalen får ITTO sterkere fokus på utvikling, og dessuten klarere strategisk retning.

Mål

Bevilgningen brukes til pliktig bidrag til ITTO. ITTO har som mål å øke og diversifisere internasjonal handel med tropisk tømmer fra bærekraftig forvaltet og lovlig høstet skog. Blant delmålene er også følgende:

- Bidra til bærekraftig utvikling og fattigdomsbekjemping
- Kapasitetsstyrking for medlemsland til å utvikle politikk og forvaltningssystemer for bærekraftig produksjon av tømmer
- Øke tilgang til og overføring av teknologi og faglig samarbeid for å oppnå målene til organisasjonen
- Øke forståelsen av skogavhengige urfolks og lokalsamfunns rolle i bærekraftig forvaltning av skog.

Rapport 2009

Det norske bidraget i 2009 var 224 000 kroner. ITTO rapporterer ikke på aktiviteter i 2009 før på rådsmøtet i desember 2010, og det ligger derfor ingen formell rapport fra organisasjonen til grunn for rapportering her. Det norske pliktige bidraget går til sekretariatets utgifter i henhold til framforhandlet budsjett. For toårsperioden 2010-11 dekker budsjettet følgende aktiviteter: lønn, reiser, konsulentbistand og arrangement av møter.

På rådsmøtet i 2009 ble det vedtatt en detaljert arbeidsplan for 2010-11. Planen inneholder aktiviteter om informasjon, kommunikasjon med faglig ekspertise, deltakelse i faglige fora, gjennomføring av landstudier av iverksetting av ITTOs målsettinger, drift og støtte til prosjekter og programmer og studier av relevante temaer for bærekraftig skogforvaltning.

Ett av de temaene som har kommet på dagsorden for ITTO de siste årene er forholdet mellom klimaforhandlingene og skog. Dette er en vanskelig diskusjon fordi noen medlemmer ikke ønsker denne diskusjonen under ITTO. Likevel bidrar denne diskusjonen i møtene helt klart til å gjøre ITTO mer relevant i forhold til klimaforhandlingene enn den har vært tidligere.

På norsk initiativ er det utviklet et eget program for klima og skog i ITTO. Programmet skal bidra til å finansiere tiltak for redusert avskoging i tropisk skog, og dermed støtte opp om arbeidet i Regjeringens klima- og skogprosjekt. Arbeidet har startet opp, men har foreløpig ikke avsluttet noen aktiviteter. Også andre tematiske programmer er under oppstart for å fokusere arbeidet i organisasjonen rundt klare strategiske føringer.

ITTO finansierer også mange mindre prosjekter, samt stipendordninger. Tradisjonelt har dette vært et hovedfokus for ITTO, og det er har lagt beslag på mye tid under møtene. Dette er i ferd med å endre seg til fordel for den programatiske tilnærmingen.

Den internasjonale traktaten for plantegenetiske ressurser (ITPGR)

Situasjonsbeskrivelse

Den internasjonale traktaten for plantegenetiske ressurser (ITPGR) ble signert i 2004. FNs organisasjon for mat og landbruk (FAO) er vertskap for Traktatens sekretariat.

Traktaten var et viktig skritt for å sikre bevaring av genetiske ressurser for mat og landbruk, og dannet blant annet et fundament for etableringen av Det globale frøhvelvet på Svalbard. Norge spilte en aktiv rolle i forhandlingene og bidro med betydelige midler for å få traktaten i havn. Det globale fondet for såfrø mangfold (GCDT) er en uavhengig institusjon som opererer under Traktaten. Fondet skal brukes til å forbedre oppbevaringen av såfrø i utvalgte genbanker, derunder Det globale frøhvelvet på Svalbard.

Mål

Bevilgningen skal brukes til å støtte opp om arbeidet for å implementere Den internasjonale traktaten for plantegenetiske ressurser for mat og landbruk på landnivå i utviklingsland. Traktaten har som målsetting å støtte vern og bærekraftig bruk av plantegenetiske ressurser for mat og landbruk, samt å støtte rettferdig fordeling av goder som stammer fra bruken av disse ressursene. Det gis frivillige bidrag beregnet etter et byrdefordelingssystem mellom medlemmene som er framforhandlet under traktaten.

Rapport 2009

Det norske bidraget utgjorde i 2009 omkring 260 000 kroner, et beløp som ble allokert via den norske programsamarbeidsavtalen med FAO. I november 2009 var det til sammen 29 institutter som hadde plassert frø i hvelvet.

Budsjett 2011

For 2011 foreslås bevilget 291,42 mill. kroner ut fra følgende tentative fordeling:

- GEF, 106,5 mill. kroner.

- Frivillige klimafond mv., Montreal-protokollens Ozonfond, FNs forørkningskonvensjon (UNCCD), Den int. org for tropisk tømmer (ITTO), Den internasjonale plantetraktaten (ITPGR): 65,2 mill. kroner
- Bistandsandel av FNs fredsbevarende operasjoner: 27,3 mill. kroner
- Bistandsandel av Norges regulære bidrag til FN: 19,8 mill. kroner
- Bistandsandel av Norges regulære bidrag til ILO: 11,3 mill. kroner
- Bistandsandel av Norges regulære bidrag til UNIDO: 6,9 mill. kroner
- Bistandsandel av Norges regulære bidrag til FAO: 12,1 mill. kroner
- Bistandsandel av Norges regulære bidrag til WHO: 20,4 mill. kroner
- Bistandsandel av Norges regulære bidrag til IAEA: 10,4 mill. kroner
- Bistandsandel av Norges regulære bidrag til IOM: 2,0 mill. kroner
- Refusjon av bistandsandeler av regulære bidrag som forvaltes av andre departementer (UNESCO, WIPO, ITU, UPO, IUCN): 9,4 mill. kroner

Romertallsforslag

Det vises for øvrig til omtale ovenfor, samt til forslag til romertallsvedtak XVI vedrørende norsk deltakelse i kapitalpåfylling i Den globale miljøfalsiliteten (GEF).

Post 79 Ekspertes, juniorekspertes og FNs fredskorps, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Juniorekspertes er yngre fagfolk som rekrutteres og finansieres fra Norge, og som blir ansatt og forvaltet av den enkelte organisasjon. Siden Norge inngikk de første juniorekspertavtalene i 1961, er noe mer enn 600 juniorekspertes stilt til disposisjon for over 20 FN-organisasjoner. Et økende antall stillinger har sine arbeidsoppgaver innenfor områdene likestilling, miljø og klima. Mange juniorekspertes er blitt tilbudt stillinger for fortsatt arbeid i FN, og de er et viktig virkemiddel for rekruttering av nordmenn til høyere stillinger i FN-systemet.

Ordningen med stipend til hospitanter i FN-organisasjoner videreføres i 2011. Erfaringene med denne ordningen er gode, og antallet søknader er økende. Flere stipendiater søker senere stillinger i FN.

Det har vært en sterkt økende interesse for sekondering av norske eksperter til internasjonale organisasjoner.

Mål

Bevilgningen vil bli brukt til å:

- Bidra til å styrke utviklingsarbeidet i FN, arbeidet med FN-reform og internasjonale statlige organisasjoner som FN samarbeider med ved å stille norske fagfolk til disposisjon.
- Bidra til at nordmenn kan utgjøre en viktig rekrutteringsbase for ansettelse i internasjonale organisasjoner.
- Finansierte rekruttering av juniorekspertes.
- Finansierte sekondering av erfarne eksperter.
- Finansierte nordmenn i FNs fredskorps (United Nations Volunteers – UNV).
- Finansierte stipend til ulønnede hospitanter i FNs organisasjoner.

Rapport 2009

Norge har inngått avtale om juniorekspertprogrammet med Den internasjonale organisasjon for migrasjon, der den første norske junioreksperten tiltrer i løpet av 2010.

Juniorekspertprogrammet representerte 63 årsverk fordelt totalt på 87 personer, hvorav 68 kvinner og 19 menn, i løpet av året. Antallet har holdt seg konstant fra foregående år. Geografisk fordeling av årsverkene var 28 ved organisasjonenes hovedkontorer, 20 i Afrika, 12 i Asia og 3 i Latin-Amerika. Seks nordmenn gjorde tjeneste i FNs fredskorps med til sammen tre og et halvt årsverk. Juniorekspertene og fredskorpsdeltakerne arbeider i det alt vesentlige innenfor områder prioritert av Norge. I løpet av året er åtte eksperter sekondert til FN og finansiert over posten.

Budsjett 2011

For 2011 foreslås bevilget 67,0 mill. kroner.

Post 81 Tilskudd til internasjonal landbruksforskning, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Verden vil trenge langt mer mat enn det som produseres i dag. Samtidig trenger vi økt kunnskap om hvordan vi kan fordele den maten som produseres på en mer rettferdig måte. Utfordringen er ikke bare 'flere munnar å mette', men også endrede forbruksmønstre, prisstigning, svinn i

lagring og fra plantesykdommer, og – ikke minst – klimaendringer med mer ekstremvær og uforutsigbarhet.

Den rådgivende gruppen for landbruksforskning, CGIAR, er en strategisk allianse av 65 medlemsland, internasjonale og nasjonale organisasjoner, samt private stiftelser som støtter landbruksforskningssentre rundt i verden. CGIAR har som formål å mobilisere landbruksvitenskap for å redusere fattigdom, bidra til økt livskvalitet, fremme matsikkerhet og beskytte miljøet. CGIAR produserer kunnskap og teknologi som forblir i det offentlige rom. Det vil si at resultatene av forskningen blir offentlig tilgjengelig og privatiseres ikke i patenter. CGIAR legger vekt på forskning som har til mål å redusere sult og fattigdom, styrke kvinners stilling og ivareta miljøhensyn i utviklingsland.

CGIAR-systemet er et uavhengig nettverk av 15 forskningsinstitusjoner som har et felles formål. CGIAR er inne i en reformprosess, der hensikten er å bidra til et mer resultatfokuseret og moderne organisasjon. Som en del av reformen opprettes et fond som skal fordeles på institusjonene i henhold til et strategisk rammeverk, identifiserte behov og institusjonenes fagfelt og kompetanse. CGIAR satser aktivt på kvinner som målgruppe for sin virksomhet, så vel som på å øke andelen av kvinnelige forskere og fremme utvikling av kvinnelige forskeres kompetanse. Norske forskere er representert i fire av sentrenes styre.

CGIAR arbeider ut fra en forutsetning om at klimaendringene utgjør den mest alvorlige trusselen for menneskeheten i dag. I fordeling av den norske støtten til CGIAR i 2008 og 2009 har klima derfor blitt spesielt vektlagt. For 2011 tas det sikte på å kanalisere støtten til et ikke øremerket fondet som opprettes som et resultat av reformprosessen.

Global Crop Diversity Trust er et fond som arbeider for bevaring og bruk av genressurser for mat og landbruk, og er partner i driften av Det globale frøhvelvet på Svalbard. Norge har bidratt med 100 mill. kroner til fondet. Det var ingen utbetalinger i 2009, men det er innledet et samarbeid for støtte til klimatilpasning i tiden fremover.

Mål

- Styrke internasjonal landbruksforskning for å bidra til reduksjon av sult og fattigdom gjennom klimatilpasset og bærekraftig landbruk.
- Minske konsekvenser av klimaendring på matproduksjon og bidra til økt evne til klimatilpassing i landbruket.

- Styrke kvinners innflytelse, ressurstilgang og derigjennom produktivitetspotensial.
- Arbeide for å sikre verdens plante- og dyregenetiske ressurser, ikke minst som et globalt offentlig gode.

Rapport 2009

Det ble i 2009 utbetalt 88 mill. kroner fordelt på de 15 sentrene. Støtten var spesielt rettet mot CGIARs satsing i forhold til:

- Klimaendring og høye matvarepriser.
- Arbeidet for å sikre verdens plante- og dyregenetiske ressurser.

CGIAR kan vise til mange konkrete resultater av virksomheten. Noen eksempler er følgende:

Utvikling av rissorter som gir høy avling under tørre forhold. Dette gir godfattigdomsvinkling ved at bønder i marginale tørrlandsområder får mulighet til betydelig økt produksjon og dermed bedret økonomi og matsikkerhet. Også andre matsorter, for eksempel potet, er utviklet som tåler nye klimatiske forhold.

Forskningsprosjektet Økofarm, utført i samarbeid med) Noragric og Tørrlandskoordineringsgruppen (TKG) i Mali . Hensikten er å skape et integrert jordbruk for å øke bønders matsikkerhet i tørrlandsområder ved å teste ut og videreutvikle en rekke lavkostnadsteknologier for å øke gårdsproduksjonen i samarbeid med lokale bønder.

Arbeidet for å finne varianter av hvete som er resistente mot en bestemt rase av plantesykdommen svartrust (Ug99), som er svært smittsom. Hvis den infiserer store områder i Midt-Østen, Pakistan og India vil mer enn 90 pst. av hveten som vokser der være mottakelige for sykdommen, noe som vil få store konsekvenser for matsikkerheten i regionen.

Utvikling av arter som gir langt høyere innhold av protein og vitaminer enn hva tradisjonelle arter gir. Eksempler på dette er mais, kassava, søtpotet, hvor såkalt «biofortification» gir produkter med høyere næringsinnhold.

Bruk av busker og trær som fanger nitrogen fra luft og gjødsler jordsmonnet, og derved bidrar til betydelig økt matproduksjon.

Treplanting i jordbruksområder i stor skala for å produsere frukt, tømmer og brensel i tillegg til å bedre vannbalansen i grunnen.

Landbruk er ofte en «klimaversting», både på grunn av utslipp av gasser fra husdyr og fra kunstgjødsel og ved ekspansjon inn i skogområder. Nye dyrkingsmetoder kan redusere utslipp av gasser

og kunnskaper om bønders muligheter for bærekraftig utnyttelse av skogområder reduserer konkurransen mellom jordbruk og skog.

Kvinner utgjør et flertall av fattige bønder, mens menn dominerer i politikk og forskning om landbruk. CGIAR søker å fremme økt deltakelse fra kvinner i landbruksforskning, og har etablert et stipendprogram for å bedre rekruttering av kvinner i arbeidet mot sult, fattigdom og forringelse av miljøet.

CGIARs arbeid med å utvikle nye sorter som kan tilpasses endrede klimatiske forhold er i hovedsak ikke basert på genetisk manipulering,

men på å finne biologisk materiale, dyrket eller vilt, som kan anvendes i områder som har spesifikke klimatiske forhold eller som tåler smitte som vanlige arter ikke tåler. Vedlikehold av biologisk mangfold er derfor nøkkelen som CGIAR bruker for å finne stadig nye løsninger på både gamle og nye problem. Bevaring av biologisk mangfold i genbanker er en god forsikring i forebygging av eventuelle framtidige matkriser.

Budsjett 2011

For 2011 foreslås bevilget 120 mill. kroner.

Kap. 171 Multilaterale finansinstitusjoner

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2009	Saldert budsjett 2010	Forslag 2011
70	Verdensbanken, <i>kan overføres</i>	779 000	779 000	814 000
71	Regionale banker og fond, <i>kan overføres</i>	781 766	680 300	762 500
72	Samfinansiering via finansinstitusjoner, <i>kan overføres</i>	429 960	394 500	394 500
	Sum kap. 171	1 990 726	1 853 800	1 971 000

Utviklingsbankene er viktige finansieringskilder og rådgivere for låntakerlandene, og sentrale aktører i utviklingsdebatten. Som de største finansieringskilder for fattige land er utviklingsbankene viktige kanaler for norsk bistand til økonomisk utvikling og fattigdomsreduksjon i utviklingsland. Finanskrisen har rammet mange av låntakerlandene bl.a. gjennom reduserte inntekter fra eksport, turisme og migrantarbeidere, og skapt en økt etterspørsel etter lån fra de multilaterale finansinstitusjonene. Det er besluttet kapitaløkninger i alle utviklingsbankene. Som ved de fleste utviklingstiltak er det en viss risiko knyttet til bankenes lån og prosjektvirksomhet, men med klare retningslinjer for risikovurdering og bruk av resultater fra evalueringer har utviklingsbankene et mer robust system enn mange andre bistandsaktører.

Den norske samfinansieringsstøtten til Verdensbanken og de regionale utviklingsbankene brukes strategisk for å påvirke og utvikle bankenes politikk og operasjoner i tråd med norske utviklingspolitiske prioriteringer. I vår politikk overfor bankene generelt og spesielt i forbindelse med påfyllingsforhandlingene i utviklingsfondene, har man fra norsk side vært opptatt av at bankene i

større grad vektlegger fordelingspolitikk, harmonisering på landnivå, likestilling og anti-korrupsjon. Videre arbeider en fra norsk side for mindre bruk av kondisjonalitet i bankens låneprogrammer. Alle bankene har egne handlingsplaner for likestilling og det arbeides både analytisk og operasjonelt for å integrere likestillingsperspektivet i bankens programmer og prosjekter. Det er imidlertid behov for bedre indikatorer og verktøy for å kunne måle hva som er oppnådd på likestillingsområdet. Demokratisering og større åpenhet er områder Norge vektlegger i sitt arbeid mot bankene. Norge har blant annet vært en pådriver for å styrke afrikanske lands representasjon i Verdensbankens styre. Generelt har arbeidet med å forbedre resultatrapportering vært en sentral oppgave i alle bankene de siste årene, og Norge har bidratt med både med menneskelige og finansielle ressurser til dette arbeidet.

Verdensbanken og de regionale utviklingsbankene kjennetegnes ved mange organisatoriske fellesstrekk. Foruten å drive utlånsvirksomhet på svært gunstige markedsvilkår til mellominntektsland har de alle utviklingsfond for utlån og gavebistand til de fattigste landene. Fondene blir regelmessig påfylt etter omfattende forhandlinger om

nivå, byrdefordeling og utviklingspolitiske retningslinjer for bruk av midlene. Forhandlingene er også en viktig arena for politikktutforming som legger premisser for bankenes virksomhet. Det internasjonale utviklingsfondet (IDA) og Det afrikanske utviklingsfondet (AfDF) gjennomførte i 2009 såkalte midtveisgjennomganger («Mid-Term Review») av de siste påfyllingene (IDA15 og AfDF11) hvor de viste at de hadde fulgt opp det man var blitt enige om under forhandlingene. Styret er utviklingsbankenes utøvende myndighet, med ansvar for den løpende virksomhet. Norge

representeres i hver bank av et valggruppekontor med utsendinger fra hovedstedene og har stemmevekt etter andel av aksjekapitalen. Dette ledes av Eksekutivdirektør som er valggruppelandenes felles styrerepresentant. Norge deler styreplass og er i valggruppe med bl.a. de andre nordiske land i alle bankene. Felles posisjoner utarbeides gjennom en løpende koordineringsprosess. Det aktive nordiske samarbeidet gir potensielt større gjennomslag og gehør for Norges synspunkter i utviklingsbankene.

Tabell 8.8 Fakta om utviklingsbankene

	Verdensbanken	IDB/Latin-Amerika	Afrikabanken	Asiabanken
Etablert	1944	1959	1964	1966
Hovedsete	Washington	Washington	Tunis	Manila
President	Robert B. Zoellick (USA)	Luis Alberto Moreno (Colombia)	Donald Kaberuka (Rwanda)	Haruhiko Kuroda (Japan)
Institusjoner	IBRD, IDA, IFC, MIGA,	OC, FSO, IIC, MIF	AfDB, AfDF, NTF	OCR, AsDF
Antall ansatte	Ca. 10.000	Ca. 1.900	Ca. 1.600	Ca. 2.600
Utlån 2009	471 mrd. kr	NOK 92 mrd. kr	NOK 76 mrd. kr	NOK 84,5 mrd. kr
Antall medlemsland	186 (IBRD)	48 (OC)- 20 ikke-regionale	77 (AfDB) -24 ikke-regionale	67 (OCR)- 19 ikke-regionale
Norsk årlig bidrag 2009	779 mill.kr (IDA)	0	500 mill. kr. (AfDF)	60 mill. kr. (AsDF)
Norsk andel, % i 2009	IBRD: 0,63 IDA: 1,46	OC 0,17 FSO 0,20	AfDB 1,16 AfDF 4,52	OCR 0,34 AsDF 0,97
Norsk samfinansiering i 2009 ¹	Ca.364 mill.kr	Ca. 15 mill. kr.	Ca. 22 mill. kr.	Ca. 20 mill. kr.
Valggruppe	Norden, baltiske land	Norden, Spania, Frankrike, Østerrike	Norden, Sveits, India	Norden, Canada, Nederland, Irland

¹ Inkluderer kun samfinansiering over kap. 171.72 Samfinansiering med utviklingsbankene

Post 70 Verdensbanken, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Verdensbankgruppen består av:

- International Bank for Reconstruction and Development (IBRD)
- International Development Association (IDA)
- International Finance Corporation (IFC)
- Multilateral Investment Guarantee Agency (MIGA)

IBRD gir hovedsaklig lån til mellominntektsland, mens IDA yter gaver og rentefrie lån til fattige land. Per i dag kan 79 land motta lån fra IDA. 15 land kan låne både fra IDA og IBRD. IFC og MIGA fokuserer på utvikling av privat sektor.

Finanskrisen har ført til en tredobling av utlån fra banken og det ble vedtatt å tilføre kapital til banken gjennom en generell kapitaløkning på USD 58 mrd. hvorav 6 pst. eller USD 3,5 mrd. skal betales inn over 5 år.

Verdensbankens vårmøte i 2010 vedtok en rekke viktige interne reformer for å gjøre banken mer effektiv, fleksibel og mer tilpasset nye utfordringer. Det vil bli større fokus på resultater og gjennomføring og overvåking av lån, samtidig som banken vil bli mer desentralisert. Reformene blir støttet av økt vekt på økt innsyn gjennom at alle dokumenter nå vil bli gjort offentlige med noen få unntak. Videre er det igangsatt en rekke tiltak for å forebygge korrupsjon, både internt i banken og i mottakerlandene.

Verdensbanken har samtidig fått en ny strategi der fattigdomsbekjempelse er i fokus, ikke minst i Afrika. Det skal samtidig legges til rette for økonomisk vekst, og ikke minst skal banken fremme globale løsninger på områder som klima, handel og helse. Kriseforebygging vil også få økt vekt. Godt styresett med vekt på anti-korrupsjon er sentrale elementer i den nye strategien. .

Verdensbanken har siden 2007 hatt egen handlingsplan for likestilling med fokus på økonomiske sektorer, denne er under utfasing og dette skal nå integreres i bankens operasjoner. I 2010 lanseres en egen strategi for handelsrettet utviklingssamarbeid og egne strategier for miljø- og energisektoren er under utarbeidelse.

- Reform av Verdensbanken stod høyt på dagsorden og finanskrisen bidro til et ytterligere fokus. Under årsmøtet og vårmøtet ble det fattet viktige beslutninger om å overføre 3 pst av stemmene til utviklingsland og mellominntektsland for å styrke deres innflytelse. Det var en beslutning som flere land inkl. Norge aksepterte, men som en ikke var fornøyd med gitt at land med generøse bidrag til IDA ikke fikk uttelling for dette. Afrika sør for Sahara fikk én ekstra styrerepresentant i styret. Utviklingsland og mellominntektsland har nå 47,19 pst. av stemmene i IBRD.
- Det norske kjernebidraget til Verdensbanken går utelukkende til IDA som påfylles hvert tredje år og det er bla. gjennom disse påfyllingsforhandlingene at Verdensbankens politikk overfor de fattigste landene blir utformet. Den totale norske støtten til Verdensbankgruppen over samtlige kapitelposter var i 2009 på rundt 2,3 mrd. kroner. Dette inkluderer betydelige bidrag til fond for gjenoppbygging i en rekke land rammet av konflikt og til tiltak innen klima, miljø og energi.

For perioden 2009-2013 er de nordisk-baltiske landene representert i Verdensbankens styre ved en svensk eksekutivdirektør.

Som følge av økt etterspørsel etter lån fra de multilaterale finansinstitusjonene, vedtok medlemslandene på vårens årsmøte å gjennomføre en kapitaløkning i Den internasjonale bank for rekonstruksjon og utvikling (IBRD). For Norges del vil en kapitaløkning innebære en garanti på om lag 2,1 mrd. kroner, og et innbetalt beløp på totalt USD 20 476 585, ca 134 mill. kroner, som innbetales over fem år, jf. forslag til romertallsvedtak.

Det ble også vedtatt å gjennomføre en justering av aksjeandelene til medlemslandene gjennom en selektiv kapitaløkning i Den internasjonale bank for rekonstruksjon og utvikling (IBRD). For Norges del vil en deltakelse i kapitaløkning innebære en garanti på om lag 450 mill. kroner og et innbetalt beløp på totalt USD 4 393 527, ca 29 mill. kroner, som innbetales over fire år, jf. forslag til romertallsvedtak.

Mål

- Verdensbankens mandat er fattigdomsbekjempelse gjennom å bidra til bærekraftig økonomisk vekst i utviklingsland. Verdensbanken har i henhold til strategiske plan 5 hovedmålsetninger:
 - Fokus på fattige og sårbare spesielt i Afrika
 - Legge til rette for økonomisk vekst
 - Fremme global kollektiv holdning (klima, handel, matvaresikkerhet, energi, vann og helse)
 - Fremme godt styresett
 - Forebygge kriser
 - På institusjonelt nivå vil Verdensbanken i 2011 fortsette arbeidet med å modernisere institusjonen, øke resultatfokuset, samt desentralisere myndighet og ressurser til landkontorene

Rapport 2009

Verdensbankens utlånsvolum til utviklingsland gjennom IDA utgjorde i 2009 rundt USD 14 mrd. Rundt halvparten av bistanden fra IDA gikk til Afrika. Infrastruktur og sosial sektor var de to områdene som mottok størst andel av Verdensbankens samlede utlån. De største låntakere var Nigeria, Pakistan, Etiopia, Vietnam og Bangladesh. Gaveandelen var på 18 pst.

Verdensbankens utlånsvolum gjennom IBRD var i 2009 på nærmere USD 44 mrd. De største låntakere var Kina, Brasil, Tyrkia, India og Indonesia. Rundt halvparten av lånene var i form av budsjetstøtte

Arbeidet til Verdensbanken i 2009 ble preget av arbeidet med å bistå utviklingsland og mellominntektsland som ble rammet av den internasjonale

nale finanskrisen og den globale økonomiske nedgangen. Verdensbanken bidro med motkonjunkturtiltak ved økonomiske ressurser, lån og analyser, både gjennom eksisterende programmer og nye initiativer. Kvinner og sårbare gruppers særskilte situasjon har blitt fremhevet i dette arbeidet. I forbindelse med finanskrisen ble det gitt støtte til mer enn 50 land for å sikre finansinstitusjoner og dermed befolkningen tilgang til betalingssystemer.

Verdensbankens samarbeid med mellominntektsland ble også styrket som følge av krisen. Denne gruppen land hadde inntil finanskrisen relativt lite lån fra Verdensbanken, men krisen førte til at en rekke land i Latin-Amerika og Øst-Europa ba om nye lån og dette resulterte i rekordstor låneøkning. Verdensbanken hadde en solid kapitalbase til å møte den økte låneetterspørselen, men det strakk likevel ikke til og spørsmålet om kapitaløkning ble satt på dagsorden. Finanskrisen viste viktigheten av de internasjonale finansinstitusjonene som i stor grad svarte til forventningene fra lavinntektsland og mellominntektsland da privat kapital tørket ut.

MOPAN undersøkelsen i 2009 er i all hovedsak positiv for Verdensbanken og peker på bankens sterke sider når det gjelder overvåking av resultater, ansvarliggjøring i finansielle spørsmål og åpenhet i beslutning om bruk av midler. Den største svakheten er de lite fleksible interne prosedyrene, en annen er for lite bruk av nasjonale systemer.

Den årlige rapporten om Verdensbankens utviklingseffektivitet viser fortsatt tilfredsstillende og forbedret resultater i forhold til tidligere år. Forbedringen var størst for programmer i Afrika, mens for prosjekter innen helsesektoren og i offentlig forvaltning var det en svak nedgang. Det påpekes samtidig at arbeidet med å få på plass gode systemer for å måle resultater av innsatsen må fortsette. I treårsperioden 2006-2009 har Verdensbankens innsats innenfor utdanning bidratt til at 1 million flere lærere kan undervise i grunnskolen, og mer enn 600 000 klasserom har blitt bygd. Innenfor helsesektoren har banken gjennom IDA i samme periode bidratt til at ytterligere 7 millioner mennesker har fått tilgang til helsetjenester og mer enn 2000 nye helsestasjoner har blitt bygd. Over 18 millioner myggnettinger som beskyttelse mot malaria har blitt distribuert. På område som infrastruktur har 60 000 nye husholdninger fått tilgang til vann for første gang, samtidig som 150 000 vanntilknytninger er blitt reparert. I flere landsbyer i Malawi er bruken av prevensjon blitt fordoblet, og befolkningen har fått

større kunnskap om familieplanlegging. Over 90 pst. av husholdningene i Etiopia har fått malaria-nett med bidrag fra blant annet IDA. Flere års innsats på hiv/aids i Afrika har begynt å gi resultater; 2 millioner foreldreløse barn har fått støtte og 7 millioner mennesker er blitt testet for hiv/aids.

Kampen mot korrupsjon og dårlig styresett ble ytterligere trappet opp i 2009 som en oppfølging av den nye styresett- og antikorrupsjonsstrategien, og vil styrke sitt samarbeid med myndigheter, sivilt samfunn, privat sektor og andre multilaterale organisasjoner i dette arbeidet. Verdensbankens støtte til gjennomføring av EITI (Extractive Industries Transparency Initiative) på landnivå er i denne sammenheng viktig.

Energitilgang, fornybar energi og klima har for alvor blitt satt på dagsorden i Verdensbanken. Klimainnsatsen er en del av Bankens «global goods»-agenda. Banken har et generelt fortrinn ved at den jobber globalt, regionalt og nasjonalt, og har erfaring med store investeringer og kanalisering av pengestrømmer. I tillegg har Banken vist evne og mulighet til å generere midler fra forskjellige kilder, inklusiv privat sektor, opptil 1:10 i de nye klimafondene.

Verdensbankens finansiering av fornybar energi og energieffektivitetsprosjekter har vokst betraktelig, med hele 88 pst. økning fra 2008 til 2009. Totalt ble det allokert USD 3,3 milliarder til dette, inkl. til store vind- og solkraftprosjekter. For å oppnå utbredelse av ren energi i stor skala, arbeider Banken og IFC blant annet med å utvikle insentiver (som garantier / risikodeling / karbonfinansiering) for å få privat sektor til å investere i klimavennlig energi og teknologi, og for å gjøre det lettere å gå inn i land med vanskelige rammevilkår og høy risiko. Parallelt med sine energiinvesteringer arbeider Banken med å bedre rammevilkår som legalt rammeverk og investeringsklima i land der høy risiko og uforutsigbarhet hindrer private investeringer

Verdensbanken har, etter brede konsultasjoner med andre utviklingsbanker, givere, utviklingsland, FN, urfolk og andre aktører, etablert et rammeverk for nye klimafond (Climate Investment Funds). Ett av fondene under denne paraplyen er et investeringsfond for å bygge opp tilgang til ren energi i fattige land (sol, vind, små vannkraftanlegg mv.) (Scaling Up Renewable Energy in Low Income Countries). Et klimatilpasningsfond, for fattige land ble operasjonelt i 2009, og i slutten av 2009 ble det etablert et fond for å investere i skogtiltak, forhindre avskoging og redusere utslipp. Norge er aktiv og sitter i styret i alle fondene. Fondene har en innovativ styringsstruktur der givere

og mottagere er representert med likt antall. Denne styringsstrukturen blir ofte nevnt i klimaforhandlingene som en modell for eventuelle framtidige fond. Samtidig er fondene tenkt å være så fleksible at de hvis ønskelig kan legges inn under en ny klimaavtale og finansieringsmekanisme når en ny internasjonal klimaavtale er forhandlet fram og på plass. Rammen for fondene, gjennom lovede bidrag fra givere, er foreløpig på USD 6,3 mrd (tilsvarende ca 40 mrd. kroner). Klimafondene under Climate Investment Funds (CIF) blir av mange givere nevnt som mulig kanal for Fast Track klimapengene lovet i København.

Norge gir også støtte til flere karbonfond, bl.a. et partnerskap for kjøp og salg av karbonkvoter ved bevaring av skog, og post 2012 karbonsalg innen infrastruktur. Verdensbanken har også, i samarbeid med Norge, etablert et fond for kapasitetsbygging innen karbonfangst og lagring i utviklingsland og framvoksende økonomier. Norge støtter også et globalt partnerskap for å redusere brenning av gass ved oljeinstallasjoner, for å redusere utslipp av klimagasser, og for å bruke gassressursene bedre.

Verdensbanken fortsatte sitt arbeid for å kunne respondere raskere i forhold til å legge til rette for gjenoppbygging etter humanitære kriser og naturkatastrofer. En avtale mellom FN og Verdensbanken om samarbeid i kriser ble undertegnet i 2008 og skal sikre at de to institusjonene arbeider mer effektivt sammen i gjenoppbyggingen etter konflikt og naturkatastrofer. Norge var en pådriver for å få denne avtalen på plass.

Den 16. påfylling av IDA forhandles i 2010, og forventes sluttført innen utgangen av året.

Budsjett 2011

For 2011 foreslås bevilget 814 mill. kroner.

Det vises til nærmere omtale ovenfor, samt til forslag til romertallsvedtak XV underpunkt 6-9, vedrørende kapitaløkning i IBRD.

Post 71 Regionale banker og fond, kan overføres

Den afrikanske utviklingsbanken (AfDB)

Situasjonsbeskrivelse

Den afrikanske utviklingsbanken (AfDB) har som formål å bidra til økonomisk og sosial utvikling i Afrika. AfDB tar mål av seg å bli Afrikas fremste utviklingsinstitusjon, og målbare Afrikas stemme i den internasjonale debatten.

President Donald Kaberuka (Rwanda), valgt i 2005 og gjenvalgt i mai 2010, har gjennomført et større reformarbeid for å fokusere innsatsen på færre sektorer og omlegging av prosedyrer og rutiner for å oppnå mer effektiv forvaltning og bedre kvalitetssikring av prosjektene.

Den afrikanske utviklingsbanken styrker også sitt arbeid med forskning og analyse, og vil i økende grad opptre som samtalepartner og rådgiver for sine regionale medlemsland, samtidig som de vil målbare Afrikas stemme i internasjonale fora. Afrikabanken klarte å samle de afrikanske medlemslandene til felles innspill til G20 i forbindelse med finanskrisen og har f.eks. vært med å støtte de afrikanske forhandlerne til klimamøtet i København (COP 15).

Afrika har vært rammet av finanskrisen, som kommer i tillegg til kontinentets øvrige økonomiske utfordringer.

Det strategiske rammeverket for Afrikabanken ligger fast. Banken vil fortsette å prioritere infrastruktur, særlig innen vann, transport og energi, godt styresett, privat sektor-utvikling og høyere utdanning, mens andre givere til Afrika har redusert kraftig sin støtte til infrastruktur. Det ligger derfor et viktig element av arbeidsdeling her. Afrikafondet har også satt av betydelige midler for å fremme regional integrasjon, og til økt satsing i sårbare stater. Likestilling, miljø og klimahensyn skal innpasses i hele virksomheten. Norge har bidratt til at likestilling får et økt fokus og støtter blant annet et eget program for kvinnelige entreprenører. Det er utarbeidet en ny strategi for ren energi og klimatilpasning. Afrikabanken oppretter også et eget fond (ClimDevAfrica) for å bygge kapasitet og kunnskap om klimaendringene i Afrika, i samarbeid med den afrikanske union (AU) og FNs økonomiske kommisjon for Afrika (UNECA). Norge vil bidra til dette fondet. Norge og Storbritannia støtter et klimatiltak i Kongodeltaet, der 10 land mottar støtte for å bevare verdens nest største regnskog. Sekretariatet for klimatiltaket ligger i Afrikabanken.

Som følge av økt etterspørsel etter lån fra de multilaterale finansinstitusjonene, vedtok medlemslandene på årsmøtet våren 2010 å gjennomføre en kapitaløkning i den Afrikanske utviklingsbanken (AfDB). For Norges del vil en kapitaløkning innebære en garanti på om lag 4,5 mrd. kroner og et innbetalt beløp på totalt SDR 30 340 000, ca 290 mill. kroner, som innbetales over åtte år, jf. forslag til romertallsvedtak.

Mål

Den afrikanske utviklingsbanken vil:

- Bidra til inkluderende vekst og sosial utvikling i Afrika gjennom støtte til godt styresett og privat sektor utvikling, infrastruktur, og høyere utdanning og yrkesopplæring.
- Styrke innsatsen i sårbare stater og arbeide for økt regional integrasjon.
- Konsolidere den institusjonelle reformen med økt delegering av myndighet til landkontorene og mer effektiv drift.

Rapport 2009

I 2009 innvilget Den afrikanske utviklingsbanken nye lån og gaver for om lag 76 mrd. kroner, noe som representerer en dobling fra året før, og som først og fremst skyldes etterspørsel som følge av finanskrisen. Norsk støtte til Afrikafondet i 2009 beløp seg til 500 mill. kroner.

Om lag tre fjerdedeler gikk til infrastrukturprosjekter innen energi, transport, vann og sanitær, samt kommunikasjon. Utlån til privat sektor utgjorde 10,9 mrd. kroner i 2009. Rundt 50 pst. av disse utlånene kom de fattigste landene til gode. Gjennomsnittlig BNP vekst i Afrika i 2009 ble halvert i forhold til 2008, og nådde kun 2,5 pst. Dette skyldes i hovedsak finanskrisens innvirkning. Afrika er langt unna å nå tusenårsmålene, og sliter med et stort fattigdomsproblem.

I treårsperioden 2006-2009 har 16 millioner afrikanere fått tilgang til elektrisitet, 41 millioner har fått tilgang til bedre vei og neste 5 millioner har fått tilgang til vann og sanitær. Målinger viser at 74 pst. av Afrikabankens prosjekter har oppnådd eller overoppfyllt målsetningene som ble satt for prosjektene. Det har vært en kraftig vekst i etterspørselen etter regionale prosjekter, særlig infrastrukturprosjekter som fører til økt handel og samkvem mellom naboland i de ulike regionene.

Den afrikanske utviklingsbanken støttet i 2009 tiltak for godt styresett og korrupsjonsbekjempelse i en rekke medlemsland, med særlig vekt på økonomiforvaltning og revisjon. Satsingen i sårbare stater har også vært vellykket. Elfenbenskysten og Togo har fått slettet sin gjeld til Banken og kan nå gjenoppta normale forbindelser, og ni sårbare stater har fått tilført tilleggsmidler til gjenoppbygging. Dette har vært svært tiltrengte midler for å komme seg gjennom finans- og matvarekrisene. Indikatorer viser at Afrikabanken er i ferd med å bli mer effektiv. Midtveisgjennomgangen av Afrikafondets 11. påfylling som fant sted i Helsinki i oktober 2009 viste at givne stort sett er

tilfreds med utviklingen, men at det fortsatt gjenstår visse utfordringer når det bl.a. gjelder utviklingseffektivitet og resultatbasert styring

Den asiatiske utviklingsbanken (AsDB)**Situasjonsbeskrivelse**

Den asiatiske utviklingsbanken (AsDB) har som formål å bidra til fattigdomsreduksjon gjennom lån og gavemidler til prosjekter i bankens regionale medlemsland. Et eget fond, Det asiatiske utviklingsfondet (AsDF), er spesielt rettet mot de fattigste medlemslandene.

AsDB vedtok i 2008 en ny langsiktig strategi frem mot 2020. Strategien stadfester at bankens hovedformål er å bidra til fattigdomsreduksjon med særlig fokus på inkluderende vekst, miljø og klimaspørsmål samt regionalt samarbeid.

Finanskrisen har satt sitt preg på utviklingen i regionen. Reduserte inntekter fra eksport, turisme og migrantarbeidere og mindre tilgang til privat kapital, har redusert den økonomiske veksten fra et gjennomsnitt på 6,3 pst. i 2008 til 5,2 pst. i 2009. Selv om anslagene for den økonomiske veksten i 2010 generelt er optimistiske, er situasjonen fremdeles sårbar. Det er store regionale forskjeller og høy arbeidsledighet med påfølgende sosiale konsekvenser antas å være merkbar også i årene som kommer. Asia er fortsatt tilholdssted for to tredjedeler av verdens fattige og det økende gapet mellom fattige og rike er en betydelig utfordring.

AsDB har de senere år gjennomført flere institusjonelle reformer for å styrke organisasjonen og øke fokuset på resultater. I 2010 vil bankens retningslinjer når det gjelder offentliggjøring samt bankens klageinstanser for brudd på bankens «social safeguards» gjennomgås.

Den totale støtten til Asiabanken over samtlige kapitell poster var i 2009 på om lag 166,5 mill. kroner. Blant annet utbetalte vi 20 mill. kroner for å styrke bankens arbeid blant annet innen ren energi og vann og sanitær.

Som følge av økt etterspørsel etter lån fra de multilaterale finansinstitusjonene, vedtok medlemslandene på årsmøtet i april 2009 å åpne opp for en kapitaløkning på 200 pst., hvor 96 pst. av midlene stilles gjennom garantier, mens det resterende betales inn. For Norges del innebærer den vedtatte kapitaløkningen en garanti på SDR 231,3 mill., ca 2,3 mrd. kroner, og en innbetalt andel på totalt USD 11 617 150, ca 75 mill. kroner, som innbetales over fem år, jf. romertallsvedtak. Første innbetaling ble foretatt i 2010.

Mål

- Den asiatiske utviklingsbankens overordnede mål er å bidra til fattigdomsreduksjon i Asia gjennom å satse på investeringer som bidrar til å fremme inkluderende vekst, gjennom særlig fokus på utdanning og likestilling, infrastruktur og utvikling av finanssektor
- Sikre miljømessig bærekraftig utvikling, særlig fokus på klimatiltak og investeringer i ren energi
- Fremme regionalt samarbeid og integrasjon
- På det institusjonelle nivået vil banken i 2011 fortsette arbeidet med å modernisere personalforvaltningen, øke resultatfokuset, øke desentraliseringen av myndighet og ressurser til landkontorene

Rapport 2009

For å kunne opprettholde utlånsnivået og også kunne iverksette nye tiltak for å motvirke finanskrisens virkninger i medlemslandene ble det i april 2009 besluttet å åpne opp for en kapitaløkning på 200 pst., hvor 96 pst. av midlene stilles gjennom garantier, mens det resterende betales inn. Denne kapitaløkningen er den første siden 1994.

Kapitaløkningen gjorde det mulig for Asiabanken å raskt bistå medlemslandene i å redusere den negative effekten av finanskrisen, gjennom å øke de totale utlånene med 42 pst. i forhold til 2008. I tillegg ble blant annet et eget program for å fremme handel opprettet. Dette programmet støttet handelstransaksjoner til en verdi av 2 mrd. USD i 2009.

Til sammen innvilget AsDB lån til en verdi av USD 13,2 mrd. i 2009. USD 1,1 mrd. ble gitt i gavebistand til de fattigste landene. Dette er en økning på 38 pst. fra 2008. Vietnam, Indonesia og Kina var de største låntakerne, mens Afghanistan, Nepal, Mongolia, og Kirgisistan var de største mottakerne av gavebistand. I følge bankens egne målinger oppnår 76 pst. av bankens prosjekter i kjernesektorene oppfyller målsetningene som ble satt for prosjektene.

Omlag 35 pst. av bankens investeringer i 2009 var rettet mot innen miljø og bærekraftig utvikling, en økning på 48 pst. i forhold til i 2008.

Dette inkluderer investeringer for å redusere utslipp, som f.eks. investeringer i vind og vannkraft, andre er rettet mot vann og sanitær. Harmonisering og oppdatering av bankens miljø- og sosiale retningslinjer «safeguards policies» ble vedtatt i 2009.

Om lag 8 pst. av midlene fra AsDF og 16 pst. av midlene fra bankens ordinære utlåsvindu gikk i 2009 til investeringer innen energi. Banken vedtok også en ny strategi for investeringer innen energi. Strategien legger vekt på energieffektivisering og fornybar energi, tilgang til energi og reduksjon av drivhusgasser.

Banken rapporterer at likestillingshensyn var integrert i overkant av 30 pst. av tiltakene. Dette er på samme nivå som i 2008. Banken har satt i verk flere tiltak for å styrke arbeidet med likestilling som for eksempel egne enheter og flere stillingshjempler for likestillingsekspertene for å sørge for at de når målsetningen om at likestilling skal være integrert i over 40 pst. av tiltakene innen 2012.

I den nye landstrategien legger AsDB vekt på regional integrasjon. To spesifikke programmer er opprettet for å fremme regional integrasjon særlig innen transportkorridorer, handelssamarbeid og energiforsyning. Innenfor rammen av det ene regionale programmet, CAREC, Programmet for økonomisk samarbeid i Sentral Asia, ble en ny avtale om å bygge jernbanelinjer mellom Afghanistan og Usbekistan. AsDB har i flere år støttet prosjekter for å fremme tilgangen til elektrisitet og regional energihandel. Som et resultat av dette fikk flertallet av Kabuls 4 mill. innbyggere i januar 2009 tilgang til strøm. Strømmen kommer fra Usbekistan.

Asiabanken fortsatte i 2009 arbeidet med institusjonelle reformer. Styret opprettet blant annet en egen komité for å styrke oppfølgingen av bankens nye strategi innen personalforvaltning.

Den inter-amerikanske utviklingsbank, IDB**Situasjonsbeskrivelse**

Den inter-amerikanske utviklingsbanken (IDB) er den største multilaterale långiveren i Latin-Amerika. Bankens hovedformål er å bidra til å redusere fattigdom og ulikhet gjennom en bærekraftig vekst. IDB gir lån til regionens 26 medlemsland. Bankens fond for de fattigste medlemslandene (FSO), gir ekstra billige lån til Bolivia, Guyana, Honduras og Nicaragua og gavebistand til Haiti.

Finanskrisen har satt sitt preg på utviklingen i latinamerikansk økonomi. En langvarig høykonjunktur med lav inflasjon og fattigdomsreduksjon snudde i 2008. I 2009 hadde landene i regionen en BNP-reduksjon på 1,8 pst. Dette er allikevel en vesentlig mindre reduksjon enn OECD-landenes reduksjon på 3,2 pst. samme år. Det forventes gjennomsnittlig 4 pst. vekst i regionen i 2010. I noen land forventes allikevel en negativ vekst. Fat-

tigdomsraten i 2009 økte til 34,5 pst., fra 33 pst. i 2008. Ekstrem fattigdom steg også, fra 12,9 pst., til 13,8 pst. De store forskjellene mellom de rike og de fattige i regionen er en stor utfordring.

Også IDB preges av den internasjonale finanskrisen. Den globale kredittinnstrammingen på det private lånemarked har ført til at etterspørselen etter lån fra IDB er langt høyere enn bankens kapitalbase kunne tilfredsstille. Denne situasjonen har bidratt til å fremskynde en diskusjon om kapitaløkning for banken. Banken er i ferd med å oppdatere sine strategier for kvinner og likestilling og sin klimastrategi. I vår overordnede dialog med banken legger Norge særlig vekt på at banken skal være en utviklingsbank med fokus på fattigdomsbekjempelse, utjevning og likhet, godt styresett og antikorrupsjon, samt miljø og klima. Gjennom samfinansiering støtter Norge sosial inkludering og utsatte grupper som urfolk og afrolatinere, samt likestilling og anti-korrupsjon.

Som følge av økt etterspørsel etter lån fra de multilaterale finansinstitusjonene, vedtok medlemslandene på vårens årsmøte å gjennomføre en kapitaløkning i Den inter-amerikanske utviklingsbanken (IDB). For Norges del vil en kapitaløkning innebære en garanti på ca 761 mill. kroner og et innbetalt beløp på totalt USD 2 907 287, ca 19 mill. kroner, som innbetales over fem år, jf. forslag til romertallsvedtak.

Mål

Den inter-amerikanske utviklingsbankens (IDB) overordnede mål er å bidra til å redusere fattigdom og ulikhet og å bidra til en bærekraftig økonomisk vekst i Latin-Amerika og Karibia, med fokus på 5 hovedinnsatsområder:

- Sosial utvikling for likhet og vekst
- Infrastruktur for bedre konkurransevne og sosial velferd.
- Institusjoner for vekst og sosial velferd.
- Konkurransedyktig regional og global internasjonal integrasjon
- Beskyttelse av miljøet, respondere på klimaendringer, satsing på fornybar energi og matvaresikkerhet

Rapport 2009

Økonomisk vekst i regionen var i 2009 gjennomsnittlig på minus 1,8 pst., ned fra 4,3 pst. vekst i 2008. Det forventes 4 pst. vekst i 2010. Fattigdomsraten i 2009 økte til 34,5 pst., fra 33 pst. i 2008. Ekstrem fattigdom steg også, fra 12,9 pst., til 13,8 pst. Som svar på krisen vedtok banken bl.a.

opprettelsen av et fond på USD 6 mrd. som raskt og fleksibelt skal kunne yte finansielle støtte til land i en overgangsperiode – Liquid Facility for Growth Sustainability – samt USD 500 mill., ca 76 mill kroner, til matvaresubsidier og et handelsfinansierings-program.

I 2009 gikk 35 pst. av utlån til prosjekter med fattigdomsreduserende komponenter, litt lavere enn måltallet på 40 pst. Forøvrig vil lån til de fleste andre prosjekter også indirekte kunne bidra til fattigdomsreduksjon.

På miljø- og klimaområdet har banken hatt suksess med opprettelsen av et dedikert fond – SECCI – som bl.a. bidrar til biobrensel-prosjekter, fornybar energi, og tiltak for å begrense og bøte på klimautslipp.

Norge har støttet likestillingsarbeid i IDB i mange år. Dette har finansiert en lang rekke aktiviteter på landnivå, i størst mulig grad knyttet til bankens egne låneprogrammer. Prosjektene har gitt positive resultater gjennom styrking av lokale organisasjoner, kvinnegrupper osv. og økt bevissthet om viktigheten av å vurdere likestillingsforhold i alle sammenhenger. Banken styrker sin innsats for likestilling, og arbeidet med sosial ulikhet generelt har fått mer oppmerksomhet. IDB har opprettet et fond med egne midler som blir komplementært til bidragene gjennom det giverfinansierte fondet. Arbeidet med en ny strategi på likestilling og likhet ble påbegynt i 2009. Første utkast vil bli presentert i 2010.

Norge støtter videre et fond for anti-korrupsjonsarbeid i banken. Hensikten her er både å bidra til økt åpenhet generelt og til mindre avstand mellom stat og borger gjennom bedre tilgang til offentlig informasjon, samt til at banken skal bli bedre til å integrere anti-korrupsjonsarbeid i sin virksomhet. Ulike prosjekter har i 2009 bidratt til lovreformer, åpenhet i forvaltning av oljeressurser, og bedre innsyn i offentlig forvaltning i flere land i Latin-Amerika.

Det satses også stort på vann- og sanitærsektoren, som har stor innvirkning på levekår for den fattige delen av befolkningen. Sektoren er mer enn doblet i forhold til 2008.

Et nytt Development Effectiveness Framework som setter en standard for alle aktiviteter med henblikk på å oppnå størst mulig utviklings-effekt ble tatt i bruk i 2009. Det inneholder bl.a. standarder for evaluering av alle prosjekter, matriser for overvåkning og rapportering, opplæring av personell, og et rammeverk for resultatstyring gjennom ulike nøkkelindikatorer.

De fem største låntakerne i IDB er Mexico, Brasil, Argentina Colombia, og Venezuela med til

sammen to tredjedeler av lånetilsagnene for 2009. De samme landene utgjorde litt over halvparten av lånetilsagnene i 2008.

Også de fem største sektorene i IDB i 2009 utgjorde to tredjedeler av totale lånetilsagn i 2009. De fem største sektorene var: sosiale investeringer, bedret kapitalmarkeder, energi, vann og sanitær og transport og kommunikasjon. I 2008 utgjorde disse fem sektorene 56 pst. av utlånstilsagnet.

Innskudd i Nordisk utviklingsfond (NDF)

Situasjonsbeskrivelse

NDF er inne i en omstilling fra å drive utlån for utviklingsformål i bred forstand, til å finansiere klimatilstand på gavevilkår til fattige land. Det nye mandatet ble formelt godkjent av Nordisk Ministerråd i mai 2009. Den siste innbetalingen til NDF blir i 2015 og det er ikke planlagt flere kapitaløkninger etter det. Fondets finansiering vil deretter være basert på tilbakebetaling av tidligere lån, anslagsvis en milliard euro over en periode på 35 år. Mye av støtten vil fortsatt kanaliseres gjennom de multilaterale utviklingsbankene.

Mål

NDFs overordnede mål er å fremme økonomisk og sosial utvikling i utviklingsland.

Rapport 2009

I henhold til de nye retningslinjene skal NDF finansiere klimarelaterte innsatser i fattige land. Et nytt strategidokument 2009-2011 gir grunnlaget for prioriteringer. Målet er å bidra til økte investeringer i utviklingsland som retter seg mot årsaken til og effekten av klimaendringer, samtidig som tiltak reflekterer nordiske prioriteringer og komparative fortrinn. Syv prosjekter med totalverdi på EUR 17,9 mill. ble vedtatt i 2009 – bl.a. til energieffektivisering i Mekong-regionen og i Uganda, bærekraftig utnyttelse av skogressurser i Benin, bruk av solenergi i Rwanda, samt EUR 4 mill. til Nordic Climate Facility som nordiske institusjoner, organisasjoner og bedrifter kan søke om midler fra til innovative prosjekter i utviklingsland for å redusere utslipp av klimagasser eller støtte tilpasning til klimaendring.

Under NDFs tidligere utlånsmandat er det fremdeles 38 prosjekter under gjennomføring, og ca EUR 50 mill. ble utbetalt til disse i 2009. To evalueringer av ferdigstilte prosjekter ble foretatt i 2009. Evalueringen av mineralsektorprosjektet i

Tanzania konkluderte at NDFs komponent med faglig bistand til nasjonale myndigheter har vært strategisk viktig. Sektoren har vært i rask vekst, men med liten institusjonell kapasitet lokalt, og støtten til departementet for energi og gruver har styrket landet kontroll over utviklingen. Et lignende prosjekt i Ghana har i følge den andre evalueringen hatt noe mer blandede resultater, men konkluderer at NDFs støtte har gitt positive resultater totalt sett.

Det internasjonale fond for landbruksutvikling (IFAD)

Situasjonsbeskrivelse

Det internasjonale fond for landbruksutvikling (IFAD) er et fond under FN med formål å hjelpe de fattigste befolkningsgruppene på landsbygda å øke sin matsikkerhet og inntekter for å bekjempe fattigdom. IFAD arbeider spesielt for at småbrukerne skal øke sin produktivitet og få tilgang til markedet for det de produserer. 500 millioner småbrukere står i dag for 80 pst. av den maten som konsumeres i utviklingsland, de fleste av dem lever i dyp fattigdom. IFAD arbeider for å gi disse småbrukerne økt tilgang til kapital, kompetanse, innsatsfaktorer og markeder, og for å bedre rammevilkårene for matvareproduksjon.

IFAD lånefinansierer prosjekter på myke vilkår både til mellominntekts- og lavinntektsland. Rundt 40 pst. av porteføljen er i Afrika sør for Sahara. De finansierer i hovedsak små og innovative prosjekter, i tett samarbeid med forskningsmiljøer og andre givere. Et hovedformål er å teste ut ny kunnskap og tilnærminger i praksis, og prøve ut modeller som andre givere og myndigheter kan kopiere og oppskalere hvis de er vellykket. IFAD søker også å gi småbrukerne en plattform hvor de kan la sin stemme bli hørt i internasjonale debatter. De har etablert et eget forum for bondeorganisasjoner som møtes i Roma annet hvert år i forbindelse med IFADs årsmøte. IFAD bidrar aktivt i det internasjonale arbeidet med å finne løsninger på krisen som følge av de høye matvareprisene.

IFAD har de siste årene gjennomført flere reformer for å bli mer effektiv og øke bærekraften i prosjektene de finansierer og styrke arbeidet med å rapportere resultater. Fra 2010 vil de ha en tilstedeværelse i 30 land, og har nå overtatt overvåkingen av de prosjektene de finansierer, noe som før ble satt ut til andre organisasjoner. I februar 2009 ble nigerianeren Kanayo Nwanze valgt som ny president.

Mål

IFAD vil bidra til at de fattige på landsbygda har kompetanse og er organisert for å få tilgang til og kunne nyttiggjøre seg:

- Naturressurser, særlig land og vann, og mer effektiv teknologi.
- Variert tilbud av finansielle tjenester og åpne og rettferdige markeder for innsatsfaktorer og jordbruksprodukter.
- Alternative inntektsmuligheter og bedriftsutvikling.
- Deltakelse i lokal og nasjonal politikktutforming.

Rapport 2009

Antall fattige i verden har økt de siste årene som følge av finanskrisen, høye matvarepriser og generell befolkningsvekt. Klimaendringene fører til økte utfordringer for småbrukere i utviklingsland. IFAD har styrket sin rolle som følge av økt internasjonal fokus på matvaresikkerhet. Arbeidsprogrammet øker fra år til år. I 2009 hadde IFAD 234 løpende prosjekter i 87 land. I 2009 ble det gjennomført en felles evaluering av IFADs og Afrika-bankens jordbrukssatsing i Afrika. Evalueringen viste at flertallet av prosjekter hadde vært vellykket, særlig de som gikk på kapasitetsbygging, jordbruksutvikling og rural infrastruktur, mens det var forbedringspotensiale med hensyn til å integrere hensyn til kvinner og likestilling. Evalueringen anbefalte et tettere samarbeid mellom de to institusjonene, noe som er blitt fulgt opp i ettertid. Det ble også anbefalt at man i sterkere grad så på småbrukerne som private entreprenører som faktisk skal kunne tjene penger på virksomheten og ikke bare overleve.

I desember 2009 la IFAD frem sin tredje resultatrapport som bl.a. viser at IFAD stort sett når de målene de har satt for prosjektene, særlig innenfor institusjonsutvikling og menneskelig kapital, mens de skårer litt lavere på miljøaspekter og på det å skape markedstilgang for småbrukerne. Av konkrete resultater kan man blant annet vise til at 29 millioner har nytt godt av IFADs prosjekter, 2,8 millioner har fått opplæring i bedre dyrkingsmetoder eller husdyrhold, 4,3 millioner har fått tilgang til kreditt, 15 000 km rurale veier er bygd. IFAD har også støttet prosjekter for utvikling av små bedrifter, skogplanting, irrigasjon, fiskeriforvaltning, forvaltning og vedlikehold av lokal infrastruktur og markedsutvikling.

IFAD har også spilt en aktiv rolle i ulike internasjonale initiativ under FN og G8 for å koordi-

ner innsatsen for økt matvaresikkerhet. Når det gjelder policy utvikling har IFAD nettopp ferdigstilt en strategi for hvordan fattige småbønder må tilpasse seg klimaendringene og hvordan de kan bidra til utslippsreduksjon av klimagasser.

Budsjett 2011

For 2011 foreslås bevilget i alt 762,5 mill. kroner, fordelt på:

- Det afrikanske utviklingsfond (AfDF) – 500 mill. kroner
- Den afrikanske utviklingsbanken (AfDB) – 36,4 mill. kroner
- Det asiatiske utviklingsfond (AsDF) – 60 mill. kroner
- Den asiatiske utviklingsbanken (AsDB) – 16 mill. kroner
- Den inter-amerikanske utviklingsbanken (IDB) – 3,8 mill. kroner
- Det internasjonale jordbruksfondet (IFAD) – 80 mill. kroner
- Nordisk utviklingsfond (NDF) – 25,3 mill. kroner

Det vises til nærmere omtale ovenfor, samt til forslag til romertallsvedtak XV underpunkt 1-5, vedrørende kapitaløkning i Den asiatiske utviklingsbanken, Den afrikanske utviklingsbanken og Den interamerikanske utviklingsbanken.

Post 72 Samfinansiering via finansinstitusjoner, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

I tillegg til den generelle støtten til utviklingsbankene bidrar Norge med øremerkede midler gjennom ulike fond som finansierer utredningstiltak og innovative operasjonelle aktiviteter på prioriterte politikkområder. Videre er Verdensbanken blant annet den største finansieringskilden for utdanning og klimainvesteringer i utviklingsland, og bidrar aktivt til å nå tusenårsmålene. Banken er en viktig kanal for norsk støtte til utdanning gjennom initiativet Fast Track Initiative (FTI) og til klimatiltak bl.a. gjennom flergiverfondet Scaling up Renewable Energy in Low Income Countries (SREP). I tråd med regjeringens prioriteringer vil støtten til ren energi gjennom Verdensbanken øke i 2011. I tillegg er Verdensbanken en viktig kanal for støtte til andre globale initiativ på bl.a. helse og handelsrettet utviklingssamarbeid.

Utviklingsbankene har alle fått et økt fokus på sårbare stater i de senere år. Institusjonsbygging

og godt styresett har vært spesielt viktig i bankens arbeid i land rammet av voldelig konflikt.

For å styrke utviklingsbankenes innsats på områder som er prioritert fra norsk side sender Norge spesialister til flere av dem.

Mål

Overordnet mål

Bekjempe fattigdom og nå tusenårsmålene gjennom å styrke og effektivisere de angjeldende finansinstitusjoner som viktige finansieringskilder og rådgivere for låntakerlandene

Delmål:

- Påvirke og utvikle utviklingsbankenes politikk og å styrke institusjonenes virksomhet i partnerlandene gjennom å prøve ut innovative og mer effektive tilnæringsmåter, ved bl.a. å få satt nye temaer på institusjonenes dagsorden
- Bruke finansinstitusjonene som kanaler for norsk bistand på prioriterte områder hvor institusjonene anses å ha komparative fortrinn
- Redusere transaksjonskostnader og øke giver-samarbeid gjennom deltakelse i mulitgiverfond

Rapport 2009

Norge har i mange år bidratt med støtte til Verdensbankens program for antikorrupsjon og godt styresett. Dette har bidratt til at disse spørsmålene nå står sentralt på Verdensbankens dagsorden. Norge har i dialog med banken videreført støtten i et overordnet tematisk fond for godt styresett og finansforvaltning som bistår partnerlandene med reform av offentlig sektor med særlig fokus på korrupsjonsbekjempelse. Norge bidro også i 2009 med støtte til det norskinitierte Initiativet for tilbakeføring av stjålne midler (StAR), et samarbeid mellom Verdensbanken og FNs organisasjon mot kriminalitet og korrupsjon (UNODC). I løpet av 2009 har over 240 personer deltatt på ulike kurs og seminarer om tilbakeføring av midler. Studier som fokuserer på erfaringsutveksling og praktiske verktøy som kan gjøre prosessen med å kreve penger tilbake letter har blitt utviklet. StAR yter også faglig bistand til syv land i konkrete saker.

Norge og de nordiske land finansierer et fond for innovative tiltak for godt styresett og anti-korrupsjon i Afrikabanken. Fondet har blant annet bidratt til å støtte det Pan-afrikanske parlamentets kontrollfunksjoner, konflikthåndtering basert på afrikanske tradisjoner og systemer gjennom afrikanske frivillige organisasjoner, oppfølging av

NEPADs African Peer Review Mechanism, tiltak mot hvitvasking i Vest-Afrika, Rwandas MR-kommisjon, flere opplæringstiltak osv. Asiabankens flegiverfond innen godt styresett har bidratt til oppfølging av banken handlingsplan for arbeid med styresett og anti-korrupsjon. Norge har støttet utplassering av styresett eksperter på bankens landkontorer gjennom fondet. Også i IDB finansierer Norge et anti-korrupsjonsfond som i første rekke yter støtte til initiativer foreslått av sivilsamfunn og myndigheter i enkeltland. Som et eksempel vil Ecuador – i et samarbeid mellom myndigheter, privat sektor og sivilsamfunn – utarbeide en ny standard for åpenhet i sin petroleumsforvaltning.

Det er et økende samarbeid med Det internasjonale pengefondet (IMF) på ulike tematiske områder, og Norge er – sammen med Sveits – største giver til et anti-hvitvaskings program. Dette programmet bidrar med analyse, rådgivning og opplæring i utviklingsland og er nært knyttet opp til annet internasjonalt samarbeid på området, som f.eks. Financial Action Task Force (FATF). Et viktig kriterium for støtte til enkeltland er den systemisk trussel hvitvaskingsproblemet utgjør i det aktuelle land. I Thailand har programmet resultert i en av de mest omfattende lovreformer for anti-hvitvaskingsarbeid noen sinne.

I løpet av 2009 styrket Verdensbanken sitt fokus på kvinner og likestilling, blant annet gjennom den norsk initierte handlingsplanen «Gender as Smart Economics» som ble lansert i 2007 og har bidratt til å styrke kvinners posisjon i sektorer der kvinner tradisjonelt ikke har stått sterkt som gruveindustrien, energisektoren og utvikling av privat sektor generelt. Utfordringen er nå å få integrert kjønnsperspektivet i bankens operasjoner mer generelt. En evaluering fra 2009 viste at det fortsatt er utfordringer i forhold til å integrere kjønnsperspektivet i bankens landstrategier.

Gjennom Asiabanken har Norge støttet et Flegiverfond for likestilling. I løpet av 2009 har fondet blant annet finansiert likestillingseksperter som har vært stasjonert i 9 ulike landkontorer. I løpet av 2009 har ekspertene blant annet gjennomført likestillingsanalyser i Nepal, Mongolia, Laos og Indonesia som har vært grunnlag for Asiabanken og andre giveres innsats innen likestilling og for å bidra inn i å integrere likestillingsperspektivet i nye prosjekter. I tillegg har en finansiert en rekke seminarer rettet mot opplæring og kunnskapsutveksling om hvordan fremme likestillingsagendaen i bankens medlemsland samt i bankens landstrategier og nye lån.

Støtte til likestillingsarbeidet i den inter-amerikanske utviklingsbanken (IDB) har ført til at institusjonen har fått sin første handlingsplan for likestilling. Det rapporteres om økende antall kvinner i det politiske liv i regionen og etterspørsel etter opplæring og finansiering av videreføring gjennom lokale organisasjoner. IDB vil nå gå inn i likestillingsfondet med finansiering som matcher det Norge og andre giverne bidrar med.

Gjennom Afrikabanken støtter Norge et prosjekt for kvinnelige småentreprenører.

Norge har i flere år gitt støtte til fondet for miljø og sosial utvikling (TFESSD) i Verdensbanken. Fondet har som formål å bidra til økt fokus på en helhetlig bærekraftig utviklingspolitikk både i banken og i mottakerlandene, særlig gjennom integrasjon av spørsmål knyttet til sosial utvikling og beskyttelse, miljø og fattigdomsanalyser. For bankens finansår 2009 og 2010 hadde fondet et særlig fokus på prosjekter som bidro til økt kunnskap om hvordan klimaendringene og globale kriser, f.eks. matvarekrisen påvirker fattige og sårbare grupper. En rekke prosjekter er igangsatt, både med formål å få økt kunnskap om årsaksammenhengene, men også bistå utviklingsland til å utvikle programmer og politikk som reduserer muligheten for at sårbare grupper skal bli negativt påvirket av bl.a. klimaendringer. Eksempler på tiltak er ulike former for forsikringsordninger og sosiale ytelser. I Rwanda har TFESSD bl.a. støttet en pilot rettet mot å vurdere og utforme effektive måter å administrere, målrette og overføre ulike sosiale ytelser. Erfaringene fra piloten er blitt benyttet i utarbeidelse av et nasjonalt program nå er implementert i 20 pst. av landet med mål om ytterligere oppskalering. Et annet eksempel er pilotaktiviteter for overføring av trygdeytelser til fattige i Tanzania ved hjelp av mobiltelefon. Formålet er at prosjektet i Tanzania vil kunne redusere transaksjonskostnadene forbundet med utbetalinger av sosiale og redusere risikoen for feil og korrupsjon. Norge bidro i 2009 med 45 mill. kroner til TFESSD.

Norge støttet i 2009 to flergiverfond i Asiabanken (AsDB), ett for vann og sanitær og et annet for ren energi. Målsettingen for vannfondet er å bidra til å gi 200 millioner mennesker i Asia rent vann og tilfredsstillende sanitær innen 2010. Bedre irrigasjon og flomvern er også prioriterte mål. Fondet innen ren energi har som formål å øke investeringene innen ren energi og energieffektivisering i Asia. Et eksempel på aktiviteter støttet gjennom vannfondet er faglig bistand til Bangladesh for å utrede ulike alternative løsninger med kostnadsoverslag for drift og vedlikehold

av små irrigasjonsanlegg. Denne komponenten var en betingelse for videre godkjenning av et investeringslån fra Asiabanken og IFAD på USD 107 mill. til infrastruktur i små irrigasjonsanlegg. Et eksempel på støtte gjennom ren energi er støtte til forberedende studier for å demonstrere gjennomførbareheten av vindmølleparker i Thailand. Studien vil være viktig for å tilrettelegge for investeringer fra privat sektor. Norge støtter Afrikabankens (AfDB) arbeid innen vann og sanitær, både gjennom Rural Water Supply and Sanitation Initiative (RWSSI) og Africa Water Facility (AWF). Målsettingen med RWSSI er å øke andelen av befolkningen med tilgang til rent vann og sanitærtjenester til 80 pst. innen 2015 – fra under halvparten i dag. AWF arbeider mer overordnet med vannressursforvaltning, planlegging, informasjon og ressursmobilisering, støttes direkte og gjennom sekondering av en norsk vannekspert.

Gjennom et bidrag på 70 mill. kroner til det norske fondet for næringsutvikling og infrastruktur i Verdensbanken (NTF-PSI) støttet Norge i 2009 en rekke ulike aktiviteter: (1) innovative tiltak på områdene infrastruktur og investeringsklima/godt styresett, (2) etablerte handelsrelaterte tiltak, (3) prioriterte globale programmer i Verdensbanken og IFC, og (4) petroleumssamarbeid knyttet til Olje for Utvikling. Støtten bidro i partnerlandene til forbedret investeringsklima og utvikling av privat sektor gjennom styrking av nasjonale og lokale myndigheter, for eksempel gjennom bedriftsaktivitetssentret i Tsjad, som både gav opplæring til 500 nye entreprenører og bidro til nye kontrakter for tsjadieske små- og mellomstore bedrifter for mer enn 400 mill. kroner i 2009. CASA-programmet bygger næringsliv i utvalgte afrikanske postkonflikt-land, blant andre Liberia i samarbeid med myndighetene for å utvikle arbeidsplasser både på landsbygda og for de mange demobiliserte soldatene i byene. Større oppmerksomhet vies også relevante klima-problemstillinger, for eksempel gjennom nyutviklet modell for å vurdere sårbarhet for klimaendringer i kystområder på Filippinene. Støtten bidro innad i Verdensbank-gruppen til forbedret samarbeid mellom forskjellige enheter, inkludert IFC, samt kunnskapsoverføring fra NTF-PSI-aktiviteter til policy-utformingen.

I 2009 har petroleumssamarbeidet blitt utviklet videre. Hovedfokus er som tidligere, ressursforvaltning, inntektsforvaltning og miljøvern knyttet til olje og gassutvikling, med vekt på land i Afrika. I 2009 har programmet fått et fjerde vindu, med fokus på bistand til blant annet kontraktsforhandlinger i forbindelse med lete- og produksjonsakti-

viteter, for å sikre at landene får sin del av inntektene fra naturressursene. I tillegg gis det støtte til utvikling av lokalsamfunn i tilknytning til utvinningsområder. I bl.a. Colombia har det vært et svært vellykket samarbeid med de kommunale myndighetene for å øke kompetansen til å bruke olje- og gassinntektene på en god måte for lokalsamfunnet. Norge støtter også det internasjonale partnerskapet mellom oljeselskaper, regjeringer og Verdensbanken for å redusere brenning av gass (fakling) på olje og gassfelt, (Global Gasflaring Reduction initiativet (GGFR)). En ekstern evaluering i 2008-09 viste at fakling er redusert i medlemslandene, og at bevisstheten om faklingens konsekvenser på klima og som ressursøding er styrket. Norge har derfor lovet støtte til neste fase fra 2010 – 2012.

Norge har også deltatt i de brede konsultasjonene og utviklingen av de nye store klimafondene i Verdensbanken, som nå alle er etablert. Norge gir støtte til fondene for tilpasning i fattige land, skoginvesteringsfondet for å hindre avskoging, og et fond for å øke investeringene i ren energi (sol, vind, thermal, bio og små vannkraftverk under 10 MW) i fattige land. Disse prosjektene vil også i stor grad bedre forholdene for kvinner, og gi mulighet for småproduksjon.

Norge har i slutten av 2009, sammen med det globale karbonfangst og lagringsinstituttet i Australia, bidratt til å etablere et fond i Verdensbanken for kapasitetsbygging innen karbonfangst og lagring i utviklingsland og framvoksende økonomier. Tolv land har hittil søkt om støtte.

Verdensbanken opprettet i 2008 et fond for handel og utvikling. Norge støttet dette med 10 mill. i 2009. I partnerlandene bidro dette blant annet til styrket kunnskap på handelsområdet hos myndighetene, og allmenngjøring av handelspolitikk i Verdensbankens landprogrammer – også med likestillingsperspektiv. Norge støtter også kunnskapsbasen i Verdensbanken som samler og videreformidler erfaringer innen mikrofinans (CGAP), for best mulig utvikling av finansielle tjenester til fattige.

Så langt har 40 land fått godkjent sine planer innenfor partnerskapet Education for All Fast Track Initiative (EFA-FTI) og 32 land har fått fordelt om lag USD 1,6 mill. i støtte til sine utdanningssektorprogrammer. FTI partnerskapet har oppnådd fremdrift på en rekke fronter. Blant annet rapporteres det i de fleste av de 40 landene,

om fortsatt positiv fremgang i forhold til antall barn som går på skole. Den reelle nedgangen i antall barn som ikke går på skole i FTI landene er på 1,7 millioner siden 2007. Om lag 60 pst. av alle partnerskapslandene er i land i Afrika, sør for Sahara. Sektorplanene gjenspeiler et økende fokus på kvalitetsaspektet i utdanningen, slik at læringen blir mer sentral, også i politikken som føres. FTI partnerskapet anerkjenner behovet for økt støtte til sårbare stater. I 2009 gikk 74 prosent av det katalytiske fondet til post-konflikt land, slik som Kirgistan, Haiti og Nepal. For de land som ikke har en sektorplan av god kvalitet og de land som ikke kvalifiserer for det katalytiske fondet, har et eget fond sørget for å arbeide med landteamet i forbindelse med gjennomføringen av analytisk arbeid og kapasitetsbygging i sektoren. Over 60 land har mottatt slik støtte, hvorav USD 99 mill. er utbetalt.

Støtte til Norwegian Post Primary Education Fund (NPEF) ble videreført i 2009. Fondet har oppnådd betydelige resultater blant annet i forhold til å generere og spre ny kunnskap, bidra til å bygge felles plattform for arbeidet med videre/høyere utdanning og ved å tilby teknisk støtte til nasjonale utdanningsteam. Samlet støtte til utdanning gjennom Verdensbanken var 150 mill. kroner i 2009 over samfinansieringsposten.

Fra norsk side er det viktig å støtte opp strategisk om spørsmål som internt i banken og i dialogen med mottakerlandene kan oppfattes som kontroversielle. Dette kan være spørsmål som reproduktiv helse og homoseksuelle relasjoner. Gjennom støtte til ulike studier har det vært mulig å sette disse tema på dagsorden. Fondet har gitt Verdensbanken mulighet til å styrke arbeidet på Afrikas Horn og til å oppdatere den regionale hiv og aids-strategien for Afrika.

Støtte til Verdensbankens arbeid i sårbare stater og land rammet av konflikt eller naturkatastrofer har bidratt til å sette fokus på økt samarbeid med FN organisasjonene og til økt kapasitet og kompetanse i banken. Blant annet ble det gjort en felles behovsvurdering med FN systemet etter jordskjelvet i Haiti, noe som er en hjørnestein i gjenoppbyggingsarbeidet i landet.

Budsjett 2011

For 2011 foreslås bevilget 394,5 mill. kroner.

Kap. 172 Gjeldslette og gjeldsrelaterte tiltak

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap	Saldert	Forslag
		2009	budsjett 2010	2011
70	Gjeldsslette, betalingsbalansestøtte og kapasitetsbygging, <i>kan overføres</i>	259 997	270 000	240 000
	Sum kap. 172	259 997	270 000	240 000

Handlingsplanen om gjeldslette for utvikling er retningsgivende for norsk gjeldspolitik. Gjeldsplanen legger opp til at Norge skal lede an i arbeidet med å slette de fattigste landenes gjeld, både ved aktiv bilateral gjeldssletting, ved å være en sterk støttespiller for multilaterale gjeldssletteordninger og gjennom gjeldspolitisk nytenkning, herunder arbeidet med ansvarlig långivning, illegitim gjeld og gjenoppta diskusjonen om opprettelse av en ny internasjonal gjeldslettemekanisme. Gjeldsplanen har ulike finansieringsløsninger for ulike typer gjeld:

Norsk deltakelse i internasjonale gjeldsoperasjoner forutsetter budsjettbevilgning. Dette gjelder blant annet bidrag til gjeldsslettingsinitiativet for de fattigste og mest gjeldstyngede landene (Heavily Indebted Poor Country Initiative; HIPC) og deltakelse i initiativet for sletting av de fattigste landenes gjeld til internasjonale finansinstitusjoner (Multilateral Debt Relief Initiative; MDRI). Innenfor gjeldsplanens ramme på 3,173 mrd. kroner kan bilateral gjeldssletting derimot skje uten bevilgning, såfremt de aktuelle landene og fordringene er omfattet av rammen. Gjeldsplanrammen omfatter 21 utviklingsland.

Bilateral gjeldssletting holdes utenfor bistandsbudsjettet

Norsk bilateral gjeldssletting kommer i tillegg til annen bistand. Siden gjeldssletting finansiert over gjeldsplanens ramme ikke bevilges over bistandsbudsjettet og også forutsettes å være addisjonell til Norges øvrige bistand, blir den heller ikke rapportert som bistand (til OECDs utviklingskomité (DAC)). Norge er det eneste kreditorlandet som følger dette prinsippet om addisjonalitet. Dette har gitt Norge positiv oppmerksomhet i den internasjonale gjeldsbevegelsen, som holder fram Norge som et eksempel til etterfølgelse. Det er all

grunn til å videreføre dette viktige prinsippet i norsk gjeldspolitik.

Bevilgningen skal gå til gjeldslettetiltak, betalingsbalansestøtte, kapasitetsbygging og fremme av gjeldspolitisk nytenkning i regi av, eller i samarbeid med, Verdensbanken, IMF, FN, regionale utviklingsbanker, andre utviklingsrelaterte organisasjoner eller andre kreditorland. Bevilgningen dekker også finansieringsbehov ved oppfølging av avtaler med utviklingsland inngått i Parisklubben eller annen sletting av utviklingslands statsgjeld til Norge, i den grad dette ikke kan gjennomføres uten bevilgning over gjeldsplanens ramme.

Norge arbeider for at gjeldsbyrden til de fattigste og mest gjeldstyngede land skal bringes ned på et håndterbart nivå og at frigjorte betalingsforpliktelse omdisponeres til utviklingsfremmende og fattigdomsreducerende tiltak. For de fattigste, mest gjeldsrammede landene tilsier dette sletting av både den bilaterale gjelden, landenes gjeld til internasjonale finansinstitusjoner og landenes gjeld til private kreditorer. Finanskrisen har forsterket behovet for å være ansvarlige långivere og for å styrke fattige lands kapasitet til å drive ansvarlig gjeldshåndtering og en makroøkonomisk politikk.

Norges fordringer overfor utviklingsland og antall land Norge har fordringer på er nedadgående. Dette skjer i takt med den internasjonale gjeldsslettingen for de fattigste og mest gjeldstyngede land under HIPC-initiativet, og ved ensidige norske gjeldslettetiltak. Ved utgangen av 2009 hadde Norge ettergitt til sammen 2,334 mrd. kroner av utviklingslandenes bilaterale gjeld til Norge, hvorav 1,914 mrd. kroner er belastet gjeldsplanens ramme og 441 mill. kroner er avskrevet mot GIEKs (Garanti-instituttet for eksportkreditt) landspesifikke tapsavsetninger. Innenfor rammen gjenstår dermed 1,259 mrd. kroner, som kan slettes uten bevilgning.

Post 70 Gjeldsslette, betalingsbalansesøtte og kapasitetsbygging, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Tabell 8.9 Norges avtaleregulerte fordringer på utviklingsland per 31. mars 2010 (eksklusive morarenter)

	Land	mill. kroner
1	Elfenbenskysten	261
2	Pakistan	187
3	Dem. Rep. Kongo	132
4	Sudan	127
5	Indonesia	67
6	Guinea Conakry	66
7	Serbia	65
8	Egypt	39
9	Liberia	26
	Totalt	970

Tabellen viser Norges fordringer overfor alle de utviklingsland som vi har gjeldende bilaterale gjeldsavtaler med, som oppfølging av avtaler inngått i Parisklubben. Norges fordringer på Pakistan og Indonesia er ikke omfattet av Gjeldsplanen. Overfor enkelte utviklingsland har Norge også misligholdte fordringer som ikke er avtaleregulert. Pålydende verdi av disse fordringene er ca 600 mill. kroner.

Mål

- Oppfylle Norges forpliktelser i forhold til multilaterale gjeldsoperasjoner og finansieringsmekanismer.
- Prioritere gjeldsslette for land etter krig, konflikt og katastrofer.
- Styrke fattige lands kapasitet til effektiv og ansvarlig administrasjon av gjeld, betalingsbalanse og valuta.
- Strategisk samarbeid med norske og internasjonale aktører for å drive den gjeldspolitiske agenda fremover.

Rapport 2009

I 2009 ble det utbetalt 260 mill. kroner til norsk deltakelse i internasjonale gjeldsoperasjoner.

107 mill. kroner ble overført HIPC for å kompensere Verdensbanken for deres deltakelse i ini-

tiativet. Norske bidrag til Verdensbankens og Afrikabankens deltakelse i MDRI var i 2009 på 77 mill. kroner. Bidragene til HIPC og MDRI har redusert HIPC-landenes utgifter til gjeldsbetjening. Dette har igjen økt landenes investeringer i fattigdomsreducerende tiltak.

Som følge av parisklubbavtaler inngikk Norge i 2009 en bilateral avtale med Elfenbenskysten om delvis sletting av gjelden til Norge. Gjennom avtalen ble gjeld for totalt 55 mill. kroner slettet uten bevilgning. Norge bidrar med dette til å bringe Elfenbenskystens gjeld ned på et håndterbart nivå, slik at utgifter til renter og avdrag ikke fortrenger midler til fattigdomsreducerende tiltak.

Til nå har 35 land kvalifisert seg for HIPC-initiativet, hvorav 28 har fullført sin behandling. I nåverdi er disse 28 landenes gjeld redusert med over 90 pst. som følge av gjeldssletting under HIPC-initiativet og MDRI. En tilsvarende reduksjon vil gis til de landene som er kvalifisert, men som ikke har fullført sin behandling. Utgifter til gjeldsbetjening for landene som har fullført sin HIPC-behandling ble mer enn halvert mellom 2000 og 2006. Mellom 2007 og 2011 er dette tallet halvert igjen. Redusert gjeldsbetjening øker disse landenes fattigdomsreducerende investeringer. Fattigdomsreducerende investeringer for HIPC-kvalifiserte land er nå over ti ganger så høye som disse landenes utgifter til renter og avdrag på gjeld. I 2001 brukte de samme landene kun dobbelt så mye penger på fattigdomsreducerende tiltak som å betjene gjeld.

Norge videreførte støtten til FN-programmet Debt Management and Financial Analysis System (DMFAS), et databasert system for gjeldshåndtering og finansiell analyse. Kapasiteten til å drive gjeldshåndteringen er svært begrenset i lavinntektslandene. Norge er den største giveren til FN-programmet som betjener 65 land hvorav 34 er lavinntektsland.

I 2008 undertegnet Norge en avtale med FN/UNCTAD om støtte for å utarbeide kriterier for ansvarlig långivning og illegitim gjeld. Oppfølging og økonomisk støtte under den treårige avtalen ble videreført i 2009. Avtalen inngår som en strategisk komponent i Norges arbeid på gjeldsområdet og følger som en naturlig forlengelse av slettingen av restgjelden fra Skipsekspor kampanjen og bidrag til studier om illegitim gjeld og retningslinjer om ansvarlig långivning i 2007.

Budsjett 2011

For 2011 foreslås bevilget 240 mill. kroner.

Boks 8.6 Parisklubben

Sammen med 17 andre OECD-land og Russland deltar Norge i Parisklubben, et forum av kreditorland – og en de facto internasjonal organisasjon – som forhandler kollektivt med skyldnerland som har problemer med å betjene sin langsiktige stat-til-stat gjeld. For Norge omfatter dette i all hovedsak fordringer som springer ut av eksportkredittgarantier stilt av GIEK. Multilaterale rammeavtaler i Parisklubben omsettes i bilaterale gjeldsavtaler, med likelydende forpliktelser. Gjeldsavtaler om ordinære betalingsutsettelse, som normalt ikke innebærer noe tap, håndteres uten bevilgning. Gjeldsreduksjonsavtaler med land som omfattes av gjeldsplanens ramme belastes rammen, dvs. også uten bevilgning. Behovet for bevilgning oppstår kun i den grad Norge måtte forplikte seg til gjeldsreduksjon overfor land eller fordringstyper som ikke omfattes av gjeldsplanens ramme. I Parisklubben arbeider Norge for at alle kreditorland innvilger HIPC-landene 100 pst. gjeldsettergivelse. Et fåtall kreditorland begrenser i noen tilfeller fortsatt gjeldsslettingen til 90 pst.

Det er viktig å sikre at gjeldssletting gir varige resultater og at nye gjeldsproblemer ikke oppstår. Støtte til gjeldshåndtering og tiltak for å sikre ansvarlig långivning er derfor viktige, og komplementære tiltak til ordinær gjeldssletting.

Et annet problem som har oppstått i kjølvannet av internasjonal gjeldssletting er aktiviteten

til såkalte *gribbefond*. Land som får en bærekraftig gjeldssituasjon etter gjeldssletting vil få økt kredittverdighet. Dette fører til at gjenstående gjeld vurderes som mer verdt. Aggressive private fondsforvaltere opererer derfor i kjølvannet av internasjonal gjeldssletting. Disse kalles gribbefond og er med på å true fattiges lands mulighet for utvikling og redusere effekten av gjeldssletting som er foretatt. Støtte til oppkjøp av fattige lands gjeld til private kreditorer til betydelig rabatt og påfølgende sletting av gjelden, er derfor viktige virkemidler Norge bidrar til.

IMFs nye låneinstrumenter er med på å dempe effekten av ytre økonomiske sjokk i de fattigste landene. Norge finansierer derfor subsidielementene i instrumentene Standby Credit Facility (SCF) og Rapid Credit Facility (RCF). SCF finansierer tiltak for å bøte på kortsiktige betalingsbalanseproblemer på samme måte som IMFs generelle ordning for betalingsbalansestøtte, men med subsidiert rente. RCF gir rask innvilgelse av mindre lån til land der det har oppstått et kritisk betalingsbalanseproblem. Avtalen mellom Norge og IMF om finansiering av subsidielementene i SCF og RCF utgjør 240 mill. kroner og løper fram til 2012. Om lag 100 mill. kroner er utbetalt.

Del III
Spesielle tema

9 Klima- og miljøtiltak innenfor Utenriksdepartementets ansvarsområde

Mål for virksomheten

Regjeringens mål om at Norge skal være en pådriver i det internasjonale klima- og miljøarbeidet og bli et ledende land innen miljørettet utviklings-samarbeid, er viktige premisser for Utenriksdepartementets arbeid.

Utenriksdepartementets mål på miljøområdet er å bidra til å forebygge og løse globale og regionale klima- og miljøutfordringer gjennom internasjonalt samarbeid, og ved å integrere klima- og miljøhensyn i norsk utenriks- og utviklingspolitikk.

Klimasatsingen i utenrikspolitikken er ledd i oppfølgingen av Regjeringens internasjonale klimastrategi, St.meld. nr. 13 (2008-2009) *Klima, konflikt og kapital* og St.meld. nr. 15 *Interesser, ansvar og muligheter*.

St. meld. nr 9 (2007 – 2008) *Norsk politikk for forebygging av humanitære katastrofer* er også et sentral politikkdokument i denne sammenhengen. Norsk innsats på miljøområdet er også en innsats for å forebygge humanitære katastrofer, ikke minst gjelder dette støtte til klimatilpasning. Regjeringens målsetning er en helhetlig politikk for forebygging av humanitære katastrofer der miljøforringelse og klimaendringer er en viktig del.

Satsingen på klima i utviklingssamarbeidet skal både bidra til reduksjon av klimaskadelige utslipp og lette de fattige landenes tilpasning til klimaendringene. Det skal legges særskilt vekt på kvinners rolle som en nødvendig ressurs i den lokale og nasjonale tilpasningsplanleggingen, og som spesielt utsatt gruppe, særlig ved naturkatastrofer. Bred støtte til klimatiltak er også viktig for og stimulerer utviklingslandenes vilje og evne til å slutte seg til et framtidig klimaregime.

Regjeringen styrker innsatsen mot avskoging og skogforringelse i utviklingsland. Klima- og skogprosjekt skal bidra til raske, kostnadseffektive reduksjoner i utslipp av klimagasser fra avskoging og skogforringelse, samt være et bidrag til å få på plass mekanismer for å regulere disse utslippene i en ny internasjonal klimaavtale.

Midlene skal bidra til en bærekraftig sosial og økonomisk utvikling som kommer de som lever av og i skogen, til gode. Klima- og skogkonferansen i Oslo i mai 2010 la grunnlaget for et styrket internasjonalt samarbeid om en midlertidig finansiering av programmer for redusert avskoging og skogforringelse fram til en klimaavtale er på plass. Arbeidet vil bli fulgt opp i 2011.

Nordområdene har høy prioritet i norsk miljø- og klimaarbeid, og Norge skal være et foregangsland på miljøområdet og en langsiktig og troverdig forvalter av miljøverdiene i nord.

Regjeringens handlingsplan for miljørettet utviklingssamarbeid bygger på en erkjennelse av at bevaring av naturens tjenester og ressurser er en forutsetning for fattigdomsbekjempelse. Handlingsplanen definerer fire satsingsområder for norsk utviklingssamarbeid: 1) bærekraftig forvaltning av biologisk mangfold og naturressurser, 2) forvaltning av vannressurser, vann og sanitær, 3) klimaendringer og tilgang til ren energi, og 4) miljøgifter. Norsk innsats skal omfatte både spesifikke tiltak innen miljø- og ressursforvaltning samt sikre at klima- og miljøhensyn er en integrert del av det generelle norske utviklingssamarbeidet. Satsingen på ren energi vil fordobles i forhold til 2010.

Klima- og skogsatsingen

Nesten en femtedel av globale utslipp av klimagasser kommer nå fra avskoging og skogforringelse i utviklingsland. Uten en omfattende satsing på å redusere denne avskogingen, vil målet om ikke å øke den globale middeltemperaturen med mer enn to grader i forhold til førindustrielt nivå, bli svært vanskelig å nå.

For regjeringens klima- og skoginitiativ ble målet om å bidra til at utslipp fra avskoging og skogforringelse i utviklingsland (REDD+) skal omfattes av en ny internasjonal klimaavtale viet særlig oppmerksomhet under klimaforhandlingene. Konkret kom dette til uttrykk ved at en fikk til en enighet på en klima- og skogkonferanse i Oslo i 2010 om et rammeverk for tidlig finansiering.

Den multilaterale og bilaterale satsningen knyttet til målene om å bevare naturskog i utviklingsland og bidra til kostnadseffektive, tidlige og målbare reduksjoner i klimagasser fra avskoging og skogforringelse i utviklingsland, økte også kraftig i 2009. Eksempler på dette var FNs UN-REDD Programme og Verdensbankens *Forest Carbon Partnership Facility* oppstart av nasjonalt REDD+ arbeid i nærmere 40 samarbeidsland. Samarbeidet med den brasilianske utviklingsbanken om støtte til Amazonasfondet kom også på plass i 2009, og i Tanzania ble det bilaterale samarbeidet om redusert avskoging og skogforringelse videreført. Videre ble det avgitt en intensjonserklæring med Guyana om samarbeid samt igangsatt samtaler med Indonesia om et fremtidig utvidet REDD+ samarbeid. Det ble også tildelt midler til det sivile samfunn som bidro til kritiske vurderinger og forslag til etablering av robuste strategier og avtaleverk som i større grad tar hensyn til lokalbefolkningens rettigheter og interesser.

Handel, miljø og klima

Norge arbeider for å fremme bærekraftig utvikling på alle relevante områder i Verdens handelsorganisasjon (WTO) samt i forhandlinger om andre handelsavtaler. I Doha-forhandlingene har WTO for første gang et mandat på miljø: om forholdet mellom spesifikke handelsforpliktelser i multilaterale miljøavtaler (MEA) og WTO-regelverket, om former for informasjonsutveksling/samarbeid MEAs-WTO og om nedbygging av tollbarrierer på miljøvarer, herunder varer som bidrag til å redusere klimautslipp.

Arbeidet med å få til tollreduksjoner på miljøvarer har stått sentralt i arbeidet under miljømandatet i WTO. Det er imidlertid ulike syn og motstridende interesser mellom medlemsland, særlig mellom utviklingsland med få eksportinteresser og OECD-land, som har godt innebygde miljøsektorer. Utviklingsland som Kina, India, Brasil og Sør-Afrika har en voksende eksport av miljøvarer. Norge har stått sammen med OECD-land i arbeidet med å få redusert tolltariffer. Vi har samtidig fra norsk side finansiert utredninger for å bidra til at enkelte utviklingsland får bygget kompetanse og utviklet egne posisjoner.

I EFTA har Norge støttet opp om arbeidet med å utvikle bindende bestemmelser om bl.a. miljø i EFTAs handelsavtaler. Bestemmelsene dekker bl.a. beskyttelse av miljøet, fremme av miljøvennlige varer og tjenester samt utvidet samarbeid om handel og miljø.

EU

En effektiv og ambisøs miljøpolitikk fordrer dynamisk internasjonalt samarbeid, herunder et nært samarbeid med EU. EUs miljøpolitikk er viktig for Norge av mange grunner. Som nedstrøms mottaker av forurensning fra EUs medlemsland, påvirker EUs miljøstandarder ofte Norges naturtilstand mer enn nasjonal regulering. EU er også blant de viktigste internasjonale aktørene i utformingen av globale løsninger. Derfor har det helt fra inngåelsen av EØS-avtalen, vært et politisk ønske om en aktiv og bred deltakelse i EUs miljø-samarbeid. I tråd med dette har Norge gjennom EØS integrert størstedelen av EUs miljøregelverk i norsk rett, også der det ikke har direkte eller vesentlig betydning for det indre marked. Denne brede tilnærmingen har både direkte og indirekte bidratt til å heve miljøstandarder i Norge.

EUs vesentligste bidrag på miljøområdet de senere årene er klima- og energipakken som ble vedtatt i desember 2008. Selv om FNs klimatoppmøte i København høsten 2009 ikke resulterte i en ny, omfattende juridisk avtale slik forhåpningen var, står EU fast på sine mål om å redusere klimagassutslippene med 20 pst. fram mot 2020. Det reviderte kvotehandelsdirektivet er viktigste virkemiddel for å oppnå dette. Fra og med 2012 vil luftfarten bli innlemmet i kvotesystemet. EUs målsetting er også at fornybarandelen i energiforbruket skal opp på 20 pst, og at energieffektiviteten skal bedres med 20 pst.

Norge forhandler med Kommisjonen om innlemming av relevante direktiver i EØS. Dette gjelder det reviderte kvotehandelsdirektivet, innlemmelse av luftfart i kvotehandelsdirektivet, direktivet om lagring av CO₂ og fornybardirektivet. Forhandlingene er kommet godt i gang, og målsettingen er mest mulig lik gjennomføring i hele EU/EØS-området.

EU har som målsetting å etablere 10-12 demonstrasjonsanlegg for karbonfangst og -lagring (CCS) innen 2015. Som ledd i EUs økonomiske stimuleringspolitikk har Kommisjonen godkjent støtte til seks prosjekter i seks ulike EU-land. Prosjektene støttes med opp til 180 mill. euro hver. Norge samarbeider nært med EU på dette området, og Veritas er tildelt rollen som koordinator for det europeiske nettverket for CCS-prosjekter.

EØS-midlene

Gjennom EØS-midlene 2004-09 bidrar Norge med om lag 10,2 mrd. kroner til sosial og økonomisk

utvikling i EUs 12 nyeste medlemsland, samt Hellas, Portugal og Spania. Miljø er et av de viktigste målområdene for den norske støtten i denne perioden. Rundt en firedel av midlene har gått til miljørelaterte prosjekter. Dette inkluderer Utenriksdepartementets forskningsprosjekter innen miljø og bærekraftig utvikling og støtte til miljøprosjekter som er drevet av frivillige organisasjoner gjennom fondene for disse. 57 av 356 enkeltprosjekter er ferdigstilte.

Støtte til energieffektivisering, fornybar energi og reduksjon av klimagasser utgjør 40 pst. av miljøprosjektene. Prosjektene er sammen forventet å gi en energisparing på 155 500 MWt pr. år og en reduksjon i årlige CO₂ utslipp på 173 000 tonn. En uavhengig gjennomgang fra 2009 konkluderer med at disse prosjektene fyller viktige behov og er godt forvaltet. Støtte til bevaring av biologisk mangfold er et annet viktig innsatsområde. En uavhengig gjennomgang av denne sektoren i 2009 viste at de aller fleste prosjektene vil nå de resultatmålene som er satt innenfor gitte tidsrammer og budsjetter.

Som en del av Norges samlede bidrag til EØS-finansieringsordningene i neste periode har Norge foreslått å øremerke nær en firedel av tildelingen til miljø- og klimatiltak, inkl. Utenriksdepartementets særskilte satsing på karbonfangst- og lagring. Om lag 1,3 mrd. kroner er satt av til demonstrasjonsprosjekter og programmer i utvalget EU-land for de neste fem årene. EUs nyeste medlemsland har store miljø- og klimautfordringer. Det er i Norges interesse å fortsette og bidra til å heve miljøkvaliteten i disse landene. EØS-midlene er et viktig bidrag til dette arbeidet.

Internasjonale avtaler og konvensjoner

Norge er part til en rekke internasjonale avtaler på miljøområdet, og Regjeringen vil fortsette å støtte utviklingsland og deres utvikling av strategier og planer for gjennomføring av slike avtaler. Støtte vil også bli gitt til konvensjonenes virkeområder og sekretariater. Kapasitetsbygging i utviklingsland er nødvendig for å sikre landene reelle muligheter til å gjennomføre sine internasjonale miljøforpliktelser, og for å gjøre dem bedre i stand til å møte miljø- og klimautfordringene.

Klimakonvensjonen er ratifisert av 194 land, inkl. Norge. Konvensjonens langsiktige mål er å stabilisere konsentrasjonen av klimagasser i atmosfæren på et nivå som hindrer farlig, menneskeskapt påvirkning av klimasystemet. I følge Konvensjonen skal utviklede land støtte utviklingsland når det gjelder teknologioverføring, tilpasning til

klimaendringer og rapportering av utslipp og utslippsreducerende tiltak. Til klimaaktiviteter under Klimakonvensjonen og Kyoto-protokollen ble det i 2009 utbetalt 20 mill. kroner til klimasekretariatet, bl.a. som støtte til ekstra forhandlingsmøter om en ny klimaavtale og for å sikre deltakelse fra utviklingsland.

Konvensjonen om biologisk mangfold er ratifisert av 192 land, inkl. Norge. Konvensjonens mål er vern og bærekraftig bruk av biologisk mangfold, samt rettferdig fordeling av goder fra bruk av genetiske ressurser. Norge har støttet flere strategiske tiltak på dette området i 2009. Tiltakene er i liten grad rettet mot sekretariatet for konvensjonen som sådan, men mot områder konvensjonen dekker. I 2010 skal det etter planen vedtas en protokoll om tilgang til og rettferdig fordeling av goder fra bruk av genressurser. Norge har støttet kapasitetsbygging om dette temaet i Afrika. Støtten har gitt resultater ved at afrikanske parter nå forhandler mer på grunnlag av kunnskap enn tidligere, noe som har positiv effekt på forhandlingssituasjonen.

Et UNEP-tilknyttet prosjekt utreder økonomiske verdier av biologisk mangfold og økonomisk tap ved den nåværende tapsraten av biologisk mangfold. Prosjektet anslår at dagens økonomiske tap av det globale tapet er mellom 1 500 og 3 000 mrd. euro årlig. Til sammenlikning er det økonomiske tapet globalt som følge av finanskrisa anslått til 2 000 mrd. euro årlig.

Norge er part til Forørkningskonvensjonen, som trådte i kraft i 1996 og er ratifisert av 193 land. Konvensjonen har som hovedmål å opprettholde produktiviteten i de tørre og halvtørre økosystemene som grunnlag for fattigdomsreduksjon og bedre levekår. Konvensjonens finansielle mekanisme har som mandat å katalysere finansiering av tørrlandstiltak ut over vanlig bistandsfinansiering. Den har arbeidet for å mobilisere midler i utviklingslandene selv ved å samle ministeriene for miljø, landbruk og finans. Hensikten har vært å øke forståelsen i sentrale ministerier for hvorfor tørrlandstiltak er viktige, ikke minst for å bekjempe fattigdom. På denne måten blir finansiering av tørrlandstiltak koplet til nasjonale strategier for utvikling og fattigdomsbekjemping.

Som part til CITES, Konvensjonen for internasjonal handel med truede arter, tar Norge konsekvent til orde for at vitenskapelige kriterier må legges til grunn for vedtak som har betydning for handel, og dermed for folks levebrød. Norge har f.eks. støttet lettelse i handelsrestriksjoner for elefantprodukter som kommer fra påviselig bærekraftig forvaltede bestander. CITES har i senere

tid begynt å interessere seg mer for kommersielt utnyttede fiskeslag. Å sikre at dette skjer på vitenskapelige premisser står sentralt i Norges arbeid under konvensjonen.

Multilateralt samarbeid

FN-organisasjonene er sentrale aktører i det globale arbeid med miljø- og klimaspørsmål. Norge er en viktig bidragsyter til de organisasjoner som har miljø som kjerneoppgaver. Norge gir dessuten tilleggsmidler til enkelte FN-organisasjoner for å styrke arbeidet med miljø- og klimaspørsmål og har en løpende dialog med institusjonene om integrering av miljøhensyn i deres virksomhet.

Arbeidet med å fremme en bærekraftig urbanisering er den sentrale utfordringen til FNs bosettingsprogram (UN-HABITAT), som Norge støtter. Høyere befolkningstetthet gir mulighet til å utvikle mer effektive tjenester innen for eksempel vann og sanitær, energi og transport. Dette er funksjoner som kan bidra vesentlig til å redusere CO₂ utslipp og energiforbruk. Norge støtter UN-HABITATs arbeid med et eget «byer og klima»-initiativ på vann- og sanitærsektoren og om urbane land- og eiendomsspørsmål. Den urbane befolkningen i utviklingslandene er gjennomgående svært ung. Mer enn halvparten er under 25 år. Norge støtter derfor også tiltak gjennom Ungdomsfondet i Bosettingsprogrammet for å fremme sysselsetting, helse og utdanning for denne viktige målgruppen.

En bedre organisering av det internasjonale miljøsam arbeidet er en hovedprioritering for Norge. Vi deltar derfor aktivt i arbeidet med å fremme reformer i det globale miljøstyresettet. Norge arbeider for å styrke FNs miljøprogram og dets rolle som FNs ledende organ på miljøpolitikk bl.a. gjennom å styrke UNEPs normative og kunnskapsgenererende funksjoner. Norge arbeider også for å styrke UNEP sin koordinerende rolle i internasjonalt miljøarbeid innad i FN-systemet, samt for et sterkere samarbeid mellom UNEP og andre FN-organisasjoner innen rammen av FN-reformen «Ett FN» på landnivå. Norge er blant de største bidragsyterne til UNEP.

UNEP har bærekraftig naturressursforvaltning basert på økosystemtenkning som ett av seks hovedsatsingsområder. En fjerdedel av midlene i den norske programavtalen med UNEP for 2008-09 gikk til dette arbeidet (25 mill. kroner per år). Klimatiltak, med vekt på tilpasningsstrategier og lavkarbonutvikling, er et annet satsingsområde for UNEP, med tilsvarende høy prioritet. Styrking av miljøstyresettet, både på globalt, regionalt og

landnivå ble støttet årlig med 20 mill, mens forsvarelig håndtering av kjemikalier og miljøgifter er et fjerde satsingsområde for UNEP (15 mill. kroner per år). De resterende 15 mill. kroner i samarbeidsavtalen med UNEP gikk til områdene katastrofeforebygging og bærekraftig produksjon og forbruk.

Norge er største bidragsyter til UNDPs miljø- og energifond. UNICEF mottar betydelig støtte fra Norge, og har med sitt mandat for vann- og sanitær en viktig rolle i oppfølgingen av Tusenårs-mål nr 7.

Norge fortsetter sitt arbeid for å styrke FNs Bærekraftskommisjon (CSD), som er den eneste arena der bærekraftig utvikling blir behandlet i full bredde. Norge ønsker å benytte CSD som en møteplass og en arena for å synliggjøre norske synspunkter og erfaringer om saker relatert til bærekraftig utvikling.

Den viktigste internasjonale finansieringsmekanismen er Den globale miljøfasiliteten (GEF), som støtter tiltak som gir globale miljøfordeler. Forhandlinger om kapitalpåfylling for GEF for perioden 2010–2014 ble sluttført tidlig i 2010, og det norske bidraget til GEF ble besluttet økt.

I tillegg til Den globale miljøfasiliteten er Spesialfondet for klimaendring (SCCF) og Klimafondet for minst utviklede land (LDCF) under Klimakonvensjonen sentrale i den norske satsningen på klimatilpasning. Norge bidrar også til Ozonfondet under Montreal-protokollen, som støtter prosjekter for utfasing av ozonødeleggende stoffer i utviklingsland.

De multilaterale finansinstitusjonene er viktige kanaler for ressursoverføringer til de fattigste landene, og fungerer også som kunnskapsbanker. Utviklingsbankene er en betydelig finansieringskilde og har stor påvirkningsmyndighet på tvers av tema og departementer i utviklingsland. Ikke minst gir dialogen med finansmyndighetene bankene en mulighet til å kunne se miljø og klimaspørsmål i en bredere sammenheng. Norge støtter bankenes arbeid med klima- og miljøspørsmål.

Norge og Verdensbanken har også løpende dialog om samarbeid om klima og ren energi, bl.a. satsingen på de nye karbonfondene. Verdensbanken har utviklet et klimainvesteringsfond med vekt på klimavennlig teknologi, ren energi, tilpasning og skog.

Norge støtter også program for klima og ren energi i den Asiatiske utviklingsbanken, og arbeidet med å styrke den Afrikanske utviklingsbanken innenfor ren energi. Regjeringen har i tråd med Stortingets klimaforlik og Regjeringens internasjonale handlingsplan økt innsatsen for fremme av

karbonfangst og – lagring (CCS) internasjonalt. Forurensende utslipp fra kullkraft, særlig i utviklingsland, må gjøres renere for å nå globale klimamål. Norge legger vekt på at arbeidet for spredning og bruk av fangst og lagring av CO₂ også må skje i partnerskap med land med fremvoksende økonomi og utviklingsland. Norge bidro derfor med 35 mill. kroner til etableringen av et nytt fond i Verdensbanken for kapasitetsbygging på CCS i utviklingsland.

Regionalt og bilateralt samarbeid

Nordområdene

De nordlige havområder skal bevares som verdens reneste og rikeste. Det betyr å innta en ledende rolle innen overvåkning og forskning på havmiljø, klima og miljøgifter i nordområdene. Dette gjøres på en bred front, i bilateralt samarbeid med naboland i nord, i regionale og internasjonale fora og i internasjonalt prosjektsamarbeid.

Det er nødvendig at Norge fortsetter å være en pådriver i det arktiske samarbeidet. Det er derfor viktig for oss å kunne bidra aktivt til arbeidet under det nye danske formannskapet i Arktisk råd. Flere tunge prosjekter og initiativer videreføres. Dette gjelder særlig den felles arktiske kunnskapsinnhenting om status, konsekvenser og tiltak rundt arktisk klimaendring, tiltak mot kortlivede klimadrivere, helhetlig ressursforvaltning, miljøovervåking, utvikling av retningslinjer og standarder for skipstrafikk og annen økonomisk aktivitet i Arktis, styrket samarbeid på søk og redning, beredskap mot forurensning m.m. Det er også nødvendig med fortsatt innsats for å sikre en god oppfølging av det omfattende forskningssamarbeidet under Det internasjonale polaråret 2007-2008.

Norge støtter arbeidet i miljøpartnerskapet under Den nordlige dimensjon, både miljøpartnerskapets atomsikkerhetsprogram administrert av Den europeiske utviklingsbanken, og det allmenne miljøprogrammet, med 5 mill. kroner i 2010. Norge vil fortsatt gi høy prioritet til kontinuerlig overvåkning og felles tiltak mot viktige regionale forurensingskilder, spesielt i Russland. Konsentrasjonen av atominstallasjoner og kjernefysiske materiale i Nordvest-Russland representerer fremdeles en potensiell fare for radioaktiv forurensning også i Norge.

Atomsikkerhetssamarbeidet med Russland skal bidra til å redusere risikoen for ulykker og forurensning fra disse installasjonene, hindre at radioaktivt og spaltbart materiale kommer på avveie, samt styrke russiske forvaltnings- og til-

synsmyndigheter, og våre kontakter med disse. Riksrevisjonens rapport om atomsikkerhetssamarbeidet med Russland [Dok. 3:9 2009-2010] viser at samarbeidet har gitt gode resultater og at midlene har blitt brukt i henhold til intensjonene.

Hovedprioriteringer for 2011 vil være fysisk sikring og rehabilitering av lageranlegget for brukt kjernebrensel og radioaktivt avfall i Andrejevbukta, samt en videreføring av arbeidet med å fjerne strålefarlige kilder fra fyrlykter i de russiske delene av Østersjøen. Et norsk engasjement bør ha et langsiktig perspektiv, siden det fortsatt eksisterer betydelige atomsikkerhetsutfordringer i våre nærområder. Innsatsen vil imidlertid bli redusert etter hvert som viktige oppgaver finner sin løsning. Arbeidet er tett koordinert med andre lands innsats under G8-landenes globale partnerskap mot spredning av masseødeleggelsesvåpen og -materiale.

Norge har også et betydelig samarbeid med Russland for å redusere forurensning i grensenære områder, for bedre løsning av felles miljøoppgaver, kompetanseutvikling i miljøforvaltningen, og for å fremme russisk deltakelse i internasjonalt miljøvernssamarbeid. Hovedmål for 2011 er å videreføre miljøvernssamarbeidet med Russland med vekt på økosystembasert forvaltning av Barentshavet, miljøovervåking i grenseområdene, biodiversitet, klima og miljøgifter.

Det arbeides for å fremme økosystembasert forvaltning av hele Barentshavet gjennom å bidra til et konsept for en helhetlig forvaltningsplan for russisk del av Barentshavet. Basert på den felles norsk-russiske miljøstatusrapporten for Barentshavet fra 2009, vil det også arbeides med å utvikle et felles miljøovervåkningssystem for hele Barentshavet. Det vil søkes innledet et samarbeid om klimaendringer med vekt på regionale problemstillinger, bl.a. oppbygging av kunnskap om klimaendringenes virkning på havmiljøet og på biodiversitet. I tillegg siktes det mot å identifisere mulige samarbeidstiltak mellom Norge og Russland som kan bidra til å begrense menneskeskapt klimaendringer og tiltak for tilpasning til klimaendringer i Barentsregionen. Samarbeidet om miljøforvaltning i grenseområdet og miljøovervåking med hensyn til de store utslippene fra Nikel skal videreføres og styrkes, og norske myndigheter vil fortsette påvirkningsarbeidet overfor russiske myndigheter til å stille strengere utslippskrav til smelteverket i Nikel.

Myndighetssamarbeid innen kontroll av petroleumsvirksomhet offshore skal styrkes, og arbeidet med forurensningskontroll og håndtering av miljøfarlig avfall skal videreføres. Det bilaterale

samarbeidet om klima, biodiversitet og miljøgifter vil bli innrettet slik at det støtter opp under det multilaterale samarbeidet i Barentsregionen og i Arktisk råd.

Vest-Balkan

Landene på Vest-Balkan har relativt store miljøutfordringer. Energiforbruket domineres av kullproduisert- og annen ikke-fornybar kraft. Bruken av fornybar energi er lav, og omstilling mot økt bruk av fornybar energi har gått sakte fremover. Alle landene på Vest-Balkan orienterer seg mot EU-medlemskap, men de fleste land har en lang vei å gå for å få utviklet lovverk og bygget opp kompetanse og administrativ kapasitet til å gjennomføre EU-standarder innen miljø- og energisektoren.

I Norges bistand til landene på Vest-Balkan er «*utvikling av miljørelaterte energiprojekter, herunder støtte til energispareprogram, utvikling av ren energi og klimarelaterte projekter*» ett av fem prioriterte innsatsområder. I 2009 ble ca. 106 mill. kroner av den totale bistands-bevilgningen på 600 mill. kroner til Vest-Balkan kanalisert til projekter der energi og miljø er en målsetting.

Innenfor rammen av EUs Energifelleskap med Sørøst-Europa, samarbeidet med Den europeiske utviklingsbanken, IFC og gjennom bilaterale projekter bidrar Norge med kompetanseoppbygging for gjennomføring av europeiske standarder på energisektoren, herunder oppfyllding av krav til miljømessige og sosiale konsekvensutredninger. Dette er avgjørende for at norske og internasjonale bedrifter skal investere i utbygging av vannkraft og annen fornybar energi i regionen. Norske kompetansebedrifter er også engasjert i energisparetiltak, bla. gjennom EBRDs energispareprogram, som støttes av Norge.

Vannrelaterte projekter er gitt høy prioritet på Vest-Balkan, med bærekraftig utnyttelse av grensevassdrag som et sentralt innsatsområde. Dette gir arbeidet et regionalt perspektiv, og er et praktisk bidrag til forsoning over grensene. Norge har bidratt med kompetanseoverføring til vannmyndighetene i de enkelte land, og utvikling av samarbeidsnettverk landene i mellom i tråd med EUs vanddirektiv og habitatsdirektiv. Som eksempel kan nevnes Norges støtte til et samarbeidsprosjekt mellom Bosnia-Hercegovina, Montenegro og Serbia om rensing og opprydding av forurensningen av Drina-vassdraget. Prosjektet som ledes av den internasjonale miljøorganisasjonen REC (Regional Environmental Center) har på kort tid omgjort sterkt forurensede innsjøer og elvestrek-

ninger om til yndete rekreasjonsområder med badeliv, fiske, seiling og rafting.

I Bosnia-Hercegovina og Makedonia står Norsk Energi for gjennomføringen av Clean Development Mechanism (CDM)-projekter.

Eurasia

Landene i Eurasia (Ukraina, Hviterussland, Moldova, Sør-Kaukasus og Sentral-Asia) står overfor store klima- og miljøutfordringer grunnet gammel og forurensende industriteknologi, svak forvaltning av vannressurser, ødeleggelse av økosystemer og radioaktiv forurensing. Miljøarbeidet står derfor sentralt i samarbeidet med landene i Eurasia, og Norge støtter tiltak innen alle de fire tematiske prioriteringene i Regjeringens handlingsplan for miljørettet utviklingssamarbeid. Det legges økt vekt på at samarbeidslandene skal yte substansielle bidrag for å sikre eierskap til tiltakene Norge støtter. Problemer av grenseoverskridende karakter som krever regionalt samarbeid prioriteres høyt i den norske støtten.

Utviklingssamarbeid

Handlingsplanen for miljørettet utviklingsbistand og dens fire satsingsområder ligger til grunn for ambassader med bistandsansvars treårige planer 2011-2013. Ambassadenes planer om tildelinger til miljø, klima og landbruk i perioden er stigende og ligger vesentlig over rammen på 537 mill. kroner i 2010. Særlig er innsatsen for ren energi økende.

Satsningen på *bærekraftig naturressursforvaltning* følges blant annet opp gjennom støtte til tiltak som bidrar til økt matsikkerhet. Eritrea, Guatemala, Kina, Malawi, Nicaragua og Zambia er eksempler på dette. Alle disse landene har en integrert satsing på miljø og bærekraftig ressursforvaltning. Mange av Norges samarbeidsland har landbruksbaserte økonomi som er svært sårbare for klimaendringer. Norges støtte til klimatilpasset landbruk er et prioritert innsatsområde i bl.a. Zambia og Malawi. I Zambia har norsk støtte bidratt til at rundt 200 000 husholdninger fikk opplæring i klimarobust landbruk i 2009. Det norsk-støttede *Conservation agriculture* programmet har fått regional anerkjennelse. De nye dyrkningsmetodene har vist seg å motstå både tørke og flom langt bedre enn tradisjonelle metoder, og øker dermed matsikkerheten til fattige bønder.

Klima- og skoginitiativet er et hovedspor i miljø- og klimasamarbeidet med flere land, blant annet Indonesia, Tanzania og Vietnam, med fokus på skogforvaltning og bekjempelse av ulovlig

hogst. Denne satsingen bidrar til å ivareta skogens biologiske mangfold og lokalbefolkningens rettigheter, noe som betyr en bred tilnærming i samarbeidet. På dette grunnlaget fortsatte styrkingen av miljøsam arbeidet med Indonesia i 2009, men også utviklingen i samarbeidet med Vietnam bør framheves. Norge har samarbeidet med vietnameserne om bl.a. oppbygging av nasjonal kapasitet og kompetanse på miljøområdet.

Forvaltning av naturressurser er også særlig prioritert i regjeringens satsing i Latin-Amerika. Norge inngikk et partnerskap med Brasil om bevaring av regnskogen i 2008. I Nicaragua ble det samme år igangsatt et prosjekt i det sørlige nedfallsområdet til Managua-sjøen for å gjenopprette grunnvannsnivået i området, noe som gagnar i overkant av en halv million mennesker. I Mellom-Amerika står samarbeidet med regionale organisasjoner om bærekraftig bruk og forvaltning av naturressurser sentralt.

Kampen mot ulovlig, uregulert og urapportert fiske har høy prioritet internasjonalt og står sentralt i Regjeringens arbeid for å sikre en bærekraftig forvaltning av verdens fiskeressurser. Et viktig ledd i denne kampen er arbeidet med en bindende, internasjonal avtale for styrket havnestatskontroll, basert på positive erfaringer med et lignende system i Europa. Norge er en pådriver i dette arbeidet. Norge støtter også forvaltning av og kontroll med fiskeriressurser i utviklingsland, både bilateralt og regionalt. I Mosambik har Norge bidratt til å styrke fiskeri-forvaltningen, bedre overvåkingen av marine ressurser og øke lønnsomheten i småskalafisken.

Tilgang til *ren energi* er område som har stått sterkt i fokus de seneste årene. Vel 2 milliarder mennesker mangler tilgang til moderne energitjenester. Energi er den dominerende sektoren for globale utslipp av klimagasser. Det er viktig å bistå utviklingslandene i å utnytte mulighetene som ligger i deres fornybare energiresurser (vannkraft, sol og vind), i stedet for ytterligere bruk av fossile energikilder. Det norske initiativet «ren energi for utvikling» utgjør en sentral del av den samlede norske politikken på klima- og energiområdet. Initiativet har som hovedmål å øke tilgangen på ren energi som bidrag til utvikling og fattigdomsbekjempelse, og for å redusere klimautslipp. Tilgang til moderne energi til akseptable priser er også viktig for oppnåelse av Tusenårsmålene, særlig helse, utdanning og likestilling.

Det har vært en jevn økning av bistand til ren energi de siste årene. I 2009 var den bilaterale innsatsen samt øremerkede bevilgninger gjennom multilaterale kanaler mer enn 700 mill kroner. I til-

legg kommer investeringer foretatt av Norfund, ca 100 mill kroner. I 2009 samarbeidet Norge med mer enn 20 land innen ren energi.

Det ble i 2009 inngått avtale med Etiopia om finansiering av konsekvensutredninger for to store mulige vannkraftverk/flerbruksanlegg i den Blå Nilen. Kraftverkene vil kunne gi Etiopia og regionen hardt tiltreng pålitelig og miljøvennlig energi. Videre ble det inngått avtaler med Liberia for gjenoppbygging av viktige deler av kraftsystemet i Monrovia, samt et program for institusjonelt samarbeid innen energi og vannforvaltning.

I et samarbeid med India støtter Norge elektrifisering av 30 landsbyer basert på solenergi. Kirkens Nødhjelp har et pågående prosjekt for elektrifisering av landsbyer i Afghanistan, som i løpet av 2009 har medført at 118 landsbyer er fullt elektrifisert. I Nepal har Norge bidratt til elektrifisering av omlag 50 000 husstander med sol og mikrovannkraft, og mer effektive vedovner til omlag 60 000. Norge har også gitt støtte til Verdensbankens Lighting Africa-initiativ, som sprer enkle oppladbare lamper til husholdninger.

Miljø og klima er prioriterte områder i samarbeidet med land Asia, særlig India, Nepal og Kina. En sentral målsetting er å ivareta utviklingsperspektivet i Regjeringens klimasatsing, herunder bedret samordning av innsatsen fra myndigheter, forskningsinstitusjoner og næringslivet. Dette følges opp på ulike måter overfor de enkelte landene gjennom dialog på politisk nivå, gjennom samarbeid på embetsnivå mellom berørte fagdepartementer, gjennom næringslivs- og forskningssamarbeid og gjennom konkrete utviklingsprosjekter. Et helhetlig institusjonelt samarbeid tilstrebes.

Miljø- og klimasamarbeidet med Kina ble styrket i 2008 med inngåelse av en rammeavtale om klima samt fornying av MoUen om norsk-kinesisk miljøsam arbeid. Norge har spesielt bidratt til at klima er blitt et gjennomgripende tema i samarbeidet, samt til opprettelsen av en arbeidsgruppe på lav-karbon energi. Sammen med kinesiske myndigheter støtter Norge også et klimaprojekt i regi av UNDP som etablerer klimahandlingsplaner på provinsnivå. Videre har regjeringen satt av 60 mill. kroner til støtte for et europeisk-kinesisk samarbeid om CCS ved et kullkraftverk i Kina (Near Zero Emission Coal)

Forvaltning av felles *vannressurser* er en regional utfordring for blant annet de ni Nilen-landene. I dette samarbeidet har Norge en rolle i å fremme regional krafthandel og en avtale om felles forvaltning av vannet i Nilen er en forutsetning for dette. En forhandlingsløsning vil ha stor betydning for

samarbeidet mellom Etiopia, Egypt og Utenriksdepartementet om vannressursene i Blå-Nilen.

Norge støtter tiltak for økt energieffektivisering og utviklingen av multilaterale og regionale initiativer for fornybar energi. Sammen med EU og Tyskland har Norge bidratt til opprettelse og utforming av et innovativt fond for fornybar energi og energieffektivisering (GEEREF) i utviklingsland. Norges bidrag er 80 mill. kroner over fire år. Formålet til GEEREF er å reise kommersiell kapital for investeringer i klima og ren energi gjennom et statlig-privat partnerskap, og de første to investeringene ble foretatt i 2009.

REEEP (Renewable Energy and Energy Efficiency Partnership) er en internasjonal frivillig organisasjon som samarbeider med lokale myndigheter, næringsliv og banker om å stimulere det globale markedet for fornybar energi og energieffektivisering gjennom økte investeringer i energitiltak. Ett av hovedmålene er å bedre tilgangen til bærekraftig energi i utviklingsland. Norge har gitt 30 mill. kroner årlig i perioden 2006-09, og vil fortsette støtten i 2010-12. REEEP har til nå støttet over 130 prosjekter for å bidra til lovgivning, regu-

leringer, kapasitetsbygging, forretningsmodeller og finansieringsinstrumenter i utviklingsland.

Det regionale senteret ICIMOD har bidratt med informasjon og kunnskap om bærekraftig bruk av naturressurser, samt tilpasning til klima- og miljøendringer i Himalaya-regionen. ICIMOD fortsetter samarbeidet med Senter for klimaforskning (CICERO) og GRID-Arendal om et forskningsprosjekt om klimaendring og dens innvirkning på snøsmeltingen og vannressursene i Himalaya-regionen.

Innkjøp

Utenriksdepartementet ivaretar kravene til miljøhensyn innen handlingsplanens prioriterte produktområder. I øvrig konkurranser vurderes de miljømessige konsekvenser av anskaffelsene og miljøkriterier ivaretas hvor dette er relevant. I løpet av 2010 vil Utenriksdepartementet i samarbeid med Direktoratet for forvaltning og IKT (Difi) utarbeide retningslinjer for Utenrikstjenesten i bruk av miljøkrav i offentlige anskaffelser.

10 Likestilling

Mål og virkemidler

*Stortingsmelding nr. 11 (2007-2008) På like vilkår:
Kvinneres rettigheter og likestilling i
utviklingspolitikken*

Stortingsmeldingen om kvinners rettigheter og likestilling i utviklingspolitikken som ble lansert våren 2008, fastslår at kvinners innsats og kvinners rettigheter er avgjørende for å nå FNs tusenårserklæring. Kvinners rettigheter er et mål i seg selv og en forutsetning for å nå andre utviklingspolitiske mål. Norge opprettholder sin pådriverrolle i multilaterale fora. Under FNs kvinnekommisjon CSW i mars 2010 holdt Barne- likestillings- og inkluderingsministeren en høy profil med særlig vekt på likestilling som strategi for økonomisk vekst og utvikling. Norge fikk gjennomslag for en enstemmig CSW-resolusjon om styrking av FNs likestillingsarbeid gjennom etablering av en ny samlet FN-organisasjon for kvinners rettigheter og likestilling (se egen omtale under kap. 170 post 76).

Norge fører en offensiv politikk med vekt på sju innsatsområder:

1. Kvinner og menn skal delta på like vilkår i politikken.
 - Ifølge FNs rapport om tusenårsmålene er andelen kvinner i nasjonale parlamenter rekordhøye 19 pst. i 2010, men fortsatt langt unna målet om 30 pst. Norge støtter relevante tiltak på flere nivå. Den norskstøttede globale databasen iKnowPolitics i regi av FNs Utviklingsprogram UNDP og FNs kvinnefond Unifem, den internasjonale parlamentarikerunionen IPU med flere fasiliteter erfaringsutveksling, diskusjonsfora og mentorfunksjon for kvinner i politiske funksjoner. Nettverket inkluderer mer enn 7000 kvinnelige politikere i mer enn 150 land og språkene engelsk, fransk, spansk og arabisk. Norge har gjennom en årrekke bidratt til opplæring av Indias kvinnelige folkevalgte, med sikte på at de skal få relevant kompetanse og selvillit til å være gode representanter og bidra positivt som rolle-

modeller og endringsagenter for fattige kvinner i Indias mange lokalsamfunn. I Mosambik har frivillige organisasjoner med norsk støtte brakt likestillingsspørsmål inn i valgkampen og fremmet kvinners politiske deltakelse.

2. Kvinner og menn skal delta på like vilkår i det økonomiske liv.
 - Kvinner har globalt dårligere tilgang til jobber i formell sektor, lavere lønn, inntekt og formue/eiendom enn menn. I følge Verdens matvareorganisasjon FAO står kvinner for 60-80 pst. av matproduksjonen i de fleste utviklingsland og globalt 50 pst. I følge FNs tusenårsrapport er kvinner underrepresentert i lønnet arbeid utenfor landbruket i så og si alle regioner. Selv i land og sektorer hvor kvinner utgjør en stor del av arbeidsstyrken kjennetegnes arbeidssituasjonen av større usikkerhet og lavere lønn enn tilsvarende for mannlige arbeidstakere. Mange kvinner arbeider i uformell sektor der de bidrar i familiebedrifter eller driver egen økonomisk virksomhet, har få eller ingen rettigheter, uforutsigbar arbeidssituasjon og inntekt. I kjølvannet av finanskrisen, har tap av arbeidsplasser i formell sektor ført enda flere kvinner over i uformell sektor. Kvinner har lange arbeidsdager, fordi de også har ansvar for å tilberede og servere mat, forsyne husholdet med vann og ved, i tillegg til omsorg for barn, syke og gamle.
 - I Malawi støtter Norge både myndighetenes arbeid for næringsutvikling og bondeorganisasjonen NASFAM. Kvinner utgjør to av tre deltakere i disse programmene og en bevisst satsing har gitt en kraftig økning av kvinner på ledernivå. Inntektsgenererende tiltak blant selvbergingsbønder, bærekraftig landbruk, irrigasjon og treplanting inngår i programmene. NASFAM mottok Yara-prisen i 2009 og har nylig skaffet malawiske kvinnebønder adgang til Fairtrade-markedet. På landbruksuniversitetet Bunda College er mer enn en tredel av stu-

- dentene kvinner, og likestillingsspørsmål er integrert i pensum. I Tanzania har Norge støttet utdanningen av 200 kvinnelige ingeniører til energisektoren og i Mosambik arbeider Norge for å fremme kvinners landrettigheter.
- I *Sri Lanka* har Norge finansiert mikrokreditt og yrkesutdanning, som har gitt flere tusen fattige kvinner mulighet til å starte eget inntektsgivende arbeid.
 - Norge støtter frivillige organisasjoners arbeid i en rekke land for mikrofinansiering der kvinner er hovedmålgruppe; spare- og låneordninger i lokalsamfunnet som gir nye muligheter til å komme seg ut av fattigdommen. Gjennom små men avgjørende investeringer, etablering av småbedrifter o.l. legges grunnlag for bedre ernæring og helse, skolegang for sønner og døtre, og økt selvtilit og status for kvinnene selv. Strømme-stiftelsen og Care er viktige samarbeidspartnere.
 - Norge er en pådriver overfor FN-organisasjonene, Verdensbanken og de regionale bankene, for å vri virksomheten over i mer kvinne- og likestillingsrettete spor. Verdensbanken handlingsplan «Likestilling er smart økonomi» var motivert av norsk påtrykk og har bl.a. bidratt til produktutvikling, markedsføring og inntektsutvikling for kvinner i Kenya, Egypt og Sudan. Norge er samarbeidspartner og premissleverandør for World Development Report 2012 der likestilling er hovedtema. Såkalt myk øremerking av norske midler og tydelige signaler til den internasjonale arbeidsorganisasjonen ILO har bidratt til organisasjonens økte innsats mot barnarbeid, tvangsarbeid og menneskehandel med særlig vekt på jenter og kvinners sårbarhet.
 - Etablering av en egen kvinne- og likestillingsbevilgning i bistandsbudsjettet i 2007 har gitt et løft for målrettede tiltak for kvinners rettigheter og likestilling gjennom samarbeid med kvinneorganisasjoner, myndigheter, forskningsinstitusjoner og andre likestillingsaktører på nasjonalt, regionalt og internasjonalt nivå. Betydelig økt støtte til Forum for kvinner og utviklings-spørsmål (Fokus) har bidratt til økt kapasitet for norske kvinneorganisasjoners støtte til og erfaringsformidling til partnerorganisasjoner i sør.
3. Kvinner og menn skal ha lik tilgang til utdanning.
- Forskning viser tydelig at et av de viktigste tiltakene for å fremme utvikling i et land er å utdanne jenter. Hever man antall utdannede jenter i et land, reduserer man fattigdom, samtidig som kvinner og jenters rettigheter styrkes, økonomisk produktivitet øker, barne- og mødre dødelighet minker, bedring i kosthold og helse, og ikke minst øker man sjansen for at neste generasjon også får en utdanning. Norsk satsning på barn og kvinners rettigheter har særlig fokus på utdanning, og støttes primært gjennom UNICEFs omfattende utdannings- og likestillingsprogram. Flere jenter enn noen gang gjennomfører barneskolen og forskjeller mellom jenter og gutter i grunnskolen minker. Stadig flere jenter i utviklingsland begynner på skolen: 96 jenter per 100 gutter i 2008 (FNs tusenårsrapport 2010), mot 91/100 i 1999. Disse fremskrittene skyldes bl.a. UNICEFs og partneres arbeid for bl.a. avvikling av skolepengeordninger, støtte til mer barnevennlige skoler, spesiell oppfølging av barn rammet av hiv og aids, samt kampanjer for å få barn, spesielt jenter, inn og tilbake på skolen. UNICEF jobber også strategisk opp mot myndighetene i de respektive land for å sikre jenters tilgang på utdanning. Støtte gis også til Verdensbankens “Fast Track Initiative” med særlig vekt på likestilling. Norge støtter også jenters utdanning i bilateralt utviklingssamarbeid, både gunnutdanning, yrkesutdanning og høyere utdanning, utdanning av kvinnelige lærere, bedre læremidler og læringsmiljø, bl.a. i Afghanistan, Sudan, Zimbabwe, Madagaskar, Palestinske områder og Nepal. Se omtale i kapittel 150-153.
4. Kvinner har rett til helsetjenester og kontroll over egen kropp og seksualitet.
- Manglende tilgang på seksualopplysning, prevensjon, kvalifisert fødselshjelp og trygg abort begrenser kvinners rett til selv å bestemme antall barn og avstanden mellom fødsler. Flere hundre tusen kvinner dør årlig eller får varige men pga mangelfullt utbygd fødselsomsorg og farlige aborter. Kvinners rolle i reproduksjonen gjør dem også sårbare for undertrykking. I mange samfunn er kontroll over jenter og kvinners seksualitet og fertilitet viktig for familiens/klanens ære og anseelse i lokalsamfunnet. Tildekking av kvinner og begrensninger på deres bevegelsesfrihet bidrar til å opprett-

- holde avstand mellom kvinner og menn som ikke er i nær familie. Sterk preferanse for sønner og moderne teknologi som muliggjør kjønnsseleksjon før fødselen har ledet til kvinneunderskudd i land som India og Kina. Seksuelt overførbare sykdommer som hiv og aids medfører et særlig stigma for jenter og kvinner. I Afrika sør for Sahara utgjør jenter og unge kvinner 3 av 4 nysmittede i alderen 15-24 år. Seksualisert vold, tidlige ekteskap og kvinners manglende kontroll over egen kropp og seksualitet er med på å forklare dette. Lesbiske, homofile, bifile og transpersoner (LHBT) utfordrer rigide, polariserte kjønnsrollemønstre.
- Norge går i spissen for mødre- og barnehelse internasjonalt, og samarbeider med FNs generalsekretær, Bill & Melinda Gates Foundation, Storbritannia og USA med flere, i utarbeidelsen og lanseringen av en global handlingsplan for de helserelevante tusenårsmålene.
 - Norge går sammen med Sverige i bresjen for krav om trygg og selvbestemt abort og seksuelle minoriteters rettigheter. Seksuell og reproduktiv helse og rettigheter og likestillingsaspektet løftes i den globale helsestrategien og statsministerens tuseårsmål 4&5-initiativ. Seksuell og reproduktiv helse og rettigheter er et felt der norsk og nordisk innsats er særlig viktig, også fordi det er kontroversielt.
 - Norge er en aktiv forkjemper for seksuelle minoriteters rettigheter i multilaterale fora og bilateralt. Utenriksstasjonene følger kontinuerlig saker om overgrep og diskriminering, og oppmuntres til å ha kontakt med rettighetsorganisasjoner som arbeider med seksuelle minoriteter. Det er utarbeidet retningslinjer for ambassadenes arbeid på området, LHBT-spørsmål har vært profilert som ledd i det bredere arbeidet med seksuell og reproduktiv helse og rettigheter, og retningslinjene for kvinne- og likestillingsbevilgningen inkluderer støtte til LHBT-aktivister og -organisasjoner i samarbeidsland, blant andre Nepal.
 - Norge er en betydelig bidragsyter til den internasjonale sammenslutningen for planlagt foreldreskap IPPF, som har datterorganisasjoner i 152 land i alle regioner.
 - IPPF fasiliterte et felles norsk-svensk sidearrangement om seksuell og reproduktiv helse og rettigheter under FNs kvinnekommisjon CSW i 2009. Fokus var på trygg abort, seksuell orientering og kjønnsidentitet, og menns roller.
5. Kvinner har krav på et liv uten vold.
- Vold mot kvinner er et globalt problem og tar mange former. Det handler om voldtekt og annen seksualisert vold, kvinnemishandling og incest, kvinnelig kjønnslemlestelse og andre skadelige tradisjonelle praksiser, og menneskehandel for seksuell utnytting i prostitusjon eller husholdnings-slaveri. FN-studier indikerer at familievold rammer mellom 20 og 50 pst. av kvinner, varierende mellom land, i løpet av livet.
 - FNs generalsekretær Ban Ki-Moon lanserte i 2009 en global FN-kampanje mot kjønnsbasert vold, herunder et nettverk av mannlige ledere, der justisminister Knut Storberget er medlem. Norge samarbeider tett med FNs nettverk mot voldtekt og seksualisert vold i krig, UN Action, og ga i 2009 betydelige midler til FNs tematiske fond mot kjønnsbasert vold, kvinnelig kjønnslemlestelse og underlivsskader/fistula.
 - I Mosambik ble lov mot vold i hjemmet vedtatt av parlamentet i 2009. Norskstøttede kvinneorganisasjoner og FN bidro i formuleringsarbeidet og har gjennom mange år jobbet systematisk med parlamentet for å få loven vedtatt. Også i Uganda kan norskstøttede programmer mot kjønnsbasert vold vise til viktige resultater, inkludert innen politikkutforming. I Malawi, der Norge har benyttet budsjettstøttedialogen til å påvirke myndighetene til økt innsats for å bekjempe vold mot kvinner, ble det i 2009 etablert en database for rapportering av tilfeller av kjønnsrelatert vold. Norsk støtte til tiltak for ofre for kjønnsbasert vold og holdnings-skapende arbeid i lokalsamfunn har bidratt til økt oppmerksomhet og offentlig innsats mot problemet i Liberia. I Zambia har Norge støttet samarbeid med tradisjonelle ledere for å bidra til holdningsendring. I Uganda samarbeider Norge med FNs befolkningsfond UNFPA om å forhindre kjønnsbasert vold i Nord- og Øst-Uganda, samt bygge opp et apparat til å hjelpe ofrene. I Nicaragua har norske bidrag, gjennom samarbeid med Verdens helseorganisasjon WHO og lokale frivillige organisasjoner nådd mer enn 9000 kvinner med juridisk og psykologisk støtte, og krisesentertilbud. Det ble også gitt støtte til det nicaraguanske statlige kvinneinstituttet for å styrke forebyggende arbeid.

- Regjeringens handlingsplan mot menneskehandel revideres i 2010. I 2009 ble om lag 60 mill. kroner bevilget til forebyggende tiltak og bistand til ofre. Midlene ble kanalisert via norske og internasjonale frivillige organisasjoner, interstatlige organisasjoner som IOM (internasjonal organisasjonen for migrasjon) og FN-organisasjoner som UNICEF, UNDP og ILO. Støtten omfattet sikker, frivillig retur fra Norge for ofre for menneskehandel og en viss oppfølging både medisinsk, sosialt, arbeidsmessig og økonomisk etter retur.
6. Kvinner skal ha en likeverdig rolle i freds- og forsoningsarbeid.
- Kvinners rolle i det globale arbeidet for fred og sikkerhet kom for alvor på FNs dagsorden i 2000 med FNs sikkerhetsråds resolusjon 1325 om kvinner, fred og sikkerhet. I 2008 vedtok Sikkerhetsrådet en ny resolusjon som fastslo at bruken av voldtekt og annen seksualisert vold i konflikt kan utgjøre en sikkerhetspolitisk trussel. I 2009 vedtok Sikkerhetsrådet to nye resolusjoner som konkretiserer oppfølgingstiltak, bl.a. oppnevning av en egen spesialrepresentant for FNs generalsekretær. Norge har hele tiden vært en pådriver for denne utviklingen og var blant de første landene som lanserte en nasjonal handlingsplan for arbeidet med kvinner, fred og sikkerhet. Se mer om dette nedenfor.
 - Norge bevilget i 2009 til sammen 29 millioner kroner til freds- og forsoningsarbeid rettet mot kvinner. Det legges vekt på å støtte opp om og styrke lokale kvinneorganisasjoner og bidra til å fremme deres erfaringer og deltakelse i fredsprosesser. Dette utgjør en sentral del av Norges oppfølging av FNs Sikkerhetsrådsresolusjon (SR) 1325 om kvinner, fred og sikkerhet.
 - Det vil bli utarbeidet en egen plan for å styrke implementeringen av SR 1325 i Norges freds- og forsoningsarbeid.
 - Norge arbeider for å styrke kjønnsperspektivet i den internasjonale observatørstyrken i Filippinene, hvor Norge har en tilretteleggerrolle i fredsprosessen.
 - Norge har forpliktet seg til å stille minst 5 politirådgivere til rådighet for FNs freds-skapende innsatsstyrke på Haiti (MINUSTAH). Arbeidsoppgavene vil omfatte strategisk planlegging av prosjekter for beskyttelse av kvinner og barn og med å forebygge kjønnsbasert vold.
- Norge støtter utviklingen av nettverk av kvinneorganisasjoner, f.eks. International Women's Tribune Center, som når ut til kvinner på grasrotnivå gjennom radiohørespill.
 - Institute for Inclusive Security har mottatt støtte for å bygge et nettverk av kvinnelige politikere i Sudan.
 - Norsk støtte bidro til å støtte økt representasjon og deltagelse av kvinner i religiøse nettverk, som en ressurs i post-konflikt situasjoner og i fredsforhandlinger. Den internasjonale interreligiøse organisasjonen Religions for Peace og dens kvinnenettverk Global Women for Peace etablerte bl.a. retningslinjer for å løfte inn kvinners perspektiver i arbeidet for å hindre væpnet vold, spesielt innenfor håndvåpenproblematikken.
7. Kvinner og menn skal delta på like vilkår i arbeidet med klima, miljø og humanitære kriser.
- Innen humanitær bistand øremerket Norge i 2009 110 mill. kroner til tiltak for å fremme kvinners rettigheter og likestilling samt bekjempelse av seksualisert vold i humanitære situasjoner. Støtten har gått til strategisk innsats av global og nasjonal karakter (30 mill. kroner), samt til å fremme kvinners deltakelse og likestilling i humanitære prosjekter på landnivå (80 mill. kroner). Støttede tiltak har bl.a. vært målrettet punktinnnsats til humanitære organisasjoner, utarbeidelse og implementering av strategier for kvinners rettigheter og studier som kan danne bakgrunn for politikkutvikling på området. Kjønnsperspektivet er styrket i arbeidet med humanitær nedrustning bl.a. i det internasjonale arbeidet under Minekonvensjonen. Norskstøttede mineryddeorganisasjoner ansetter i økende grad kvinnelige mineryddere, og sørger for å innhente informasjon fra både kvinner og menn når man gjør undersøkelser i forkant av minerydding.
 - Norge prioriterte tiltak i DR Kongo i 2009, gitt omfanget av seksualisert vold rapportert fra landet. Bl.a. støttet man FN med utarbeidelse av en overordnet plan mot seksualisert vold, med særlig fokus på Øst-Kongo. Planen er nå innarbeidet i myndighetenes strategi for Øst-Kongo og iverksettes med hjelp av lokale og internasjonale organisasjoner. I Sudan støttet Norge i 2009 humanitære programmer som har målrettede tiltak for å nå sårbare kvinner, som

internt fordrevne, tilbakevendte, aleneforsørgere og kvinner i konfliktområder.

- Regjeringen ønsker å styrke koblingene mellom klima, miljø og likestilling. Kvinners deltakelse og tilgang til ressurser skal vektlegges i større grad, særlig i arbeidet med klimatilpasning og redusert avskoging REDD+.

Regjeringens handlingsplan for gjennomføringen av FNs sikkerhetsrådsresolusjon 1325 om kvinner, fred og sikkerhet

Regjeringens handlingsplan for gjennomføringen av FNs sikkerhetsrådsresolusjon 1325 om kvinner, fred og sikkerhet (2000) ble lansert 8. mars 2006. I juni samme år ble det opprettet et samarbeidsorgan bestående av departementer, direktorater frivillige organisasjoner og forskere, som møtes årlig for å utveksle erfaringer og informasjon. Den første fremdriftsrapporten for gjennomføring av handlingsplanen for SR 1325 om kvinner, fred og sikkerhet ble lagt frem i 2007. Et prosjekt for kvinner, fred og sikkerhet ble opprettet i Utenriksdepartementet høsten 2009 for å styrke Norges implementeringen av Sikkerhetsrådsresolusjonene om kvinner, fred og sikkerhet (1325, 1820, 1888, 1889). Handlingsplanen har bidratt til betydelig økt aktivitet og bevissthet i alle involverte departement og direktorater. Hovedinnsatsen har vært rettet mot å styrke kvinners deltakelse og fremme et kjønnsperspektiv i all innsats knyttet til fred og sikkerhet, samt å bedre beskyttelsen av kvinner i konfliktsituasjoner. De siste årene har særlig arbeidet mot seksualisert vold i konflikt blitt styrket. Innsatsen har vært rettet mot økt beskyttelse av sivile, bedre respons til ofrene, bekjemping av straffefrihet og forebygging av seksualisert vold. Norge har bidratt til å sikre økt internasjonal innsats og en sikkerhetspolitisk tilnærming til seksualisert vold i konflikt og har bidratt til videreutviklingen av det internasjonale rammeverket. I forbindelse med tiårsmarkeringen av SR 1325, vil det bli utarbeidet en ny strategi for Norges arbeid innen kvinner, fred og sikkerhet. Strategien vil være et supplement til handlingsplanen, og vil innholde utvalgte prioriteringer for de neste årene, inkludert et sett av indikatorer for måloppnåelse. Som en del av strategien vil det bli utarbeidet en egen plan for å sikre et sterkere kjønnsperspektiv i det norske freds- og forsøringsarbeidet.

Handlingsplanen for kvinners rettigheter og likestilling i utviklingssamarbeidet 2007-2009. Videreføres 2010-2013

En midtveisvurdering av Handlingsplanen ble lagt fram våren 2009. Norsk institutt for by- og regionforskning (NIBR) fant at kvinner og likestilling er høyt på den politiske dagsorden, og at dette engasjementet tydeligst reflekteres i det multilaterale samarbeidet. Det påpekes at det er behov for bedre dokumentasjon av kvinneretting i det bilaterale arbeidet for å oppnå og synliggjøre resultater på landnivå. Departementet har besluttet å videreføre Handlingsplanen for kvinners rettigheter og likestilling i utviklingssamarbeidet 2010-2013, med spisset innsats geografisk og tematisk for integrering av kjønnsperspektivet i strategiske samarbeidssektorer som energi og klima samt for økt politisk profilering. Sju land, hvorav fem i Afrika, vil få en tettere oppfølging og styrkes med ekstra ressurser. Det tas sikte på sterkere integrering av kjønnsperspektiv i disse ambassadenes sentrale porteføljer, som klima/miljø, olje og energi, næringsutvikling, fred og forsoning, mødre- og barnehelse. Oppfølgingen forankres i fagavdelingene og geografiseksjonene med støtte fra Norad og fagrådgiverne i departementet. Satsingen underbygges med følgeforskning og det utarbeides et resultatrammeverk for å dokumentere god praksis underveis og resultater.

Handlingsplanen fastslår at det er et mål å bidra til omfordeling av makt, ressurser og omsorgsoppgaver mellom menn og kvinner. Målrrettete tiltak og øremerking av ressurser skal bidra til bedre resultater i arbeidet med å fremme jenters og kvinners rettigheter og innflytelse, holdnings- og atferdsendring hos menn og gutter og i arbeidet med å bekjempe diskriminering og stigmatisering på grunnlag av seksuell orientering og kjønnsidentitet.

De siste årene har departementet tatt gjentatte initiativ til samarbeid med likesinnede land og frivillige organisasjoner om å sette menn og mansroller på dagsordenen, bl.a. på sidearrangementer til FNs kvinnekommisjons årlige møter, og på et internasjonalt ekspertmøte om seksuell og reproduktiv helse og rettigheter i Oslo høsten 2009. Over kvinne- og likestillingsbevilgningen har man bla. støttet det globale nettverket "MenEngage" i gjennomføringen av en holdningsundersøkelse i seks land om likestilling og mansroller og en internasjonal konferanse om temaet i Brasil våren 2009.

Rettighetsperspektivet er sentralt i likestillingsinnsatsen. Norge ble medlem av FNs men-

neskerettighetsråd i 2009 og prioriterer der kvinners rettigheter og diskriminerende lovgivning, mødredødelighet som et menneskerettighetsbrudd og vold mot kvinner i dette arbeidet. FNs kvinnekonvensjon CEDAW er et viktig redskap i det bilaterale samarbeidet med partnerland. Over kvinne- og likestillingsbevilgningen har man støttet kvinneorganisasjoner i Midt-Østen med å utarbeide såkalte skyggerapporter til konvensjonen og delta i høringer av konvensjonsparten. Våren 2010 arrangerte den norske ambassaden i Slovenia en internasjonal konferanse om CEDAW i Ljubljana, der bl.a. landets president deltok.

Organisatoriske tiltak for å fremme integrering av kjønnsperspektivet i utviklingssamarbeidet

Handlingsplanen for kvinners rettigheter og likestilling legger tydelige føringer for organisering og forankring av ansvar for kvinners rettigheter og likestilling som et selvstendig mål og integrering i alt utviklingssamarbeid. Det er i tråd med dette blitt innarbeidet klare retningslinjer og forventninger i tildelingsbrev, maler for ambassadenes planer og rapporter og i etatsstyringen av Norad.

I forbindelse med en omfattende omlegging av ordningsregelverk, skjema og maler for søknadsskjema, tilsagnsbrev, beslutningsdokument og saksbehandlerveiledning, er det lagt inn krav til vurdering og rapportering om tre sentrale tverrgående tema: kvinner og likestilling, antikorrupsjon og klima/miljø. For enkelte tilskuddsordninger var det allerede tidligere innarbeidet standardformuleringer om kvinner og likestilling, bl.a. ordningen for humanitær bistand. Denne omleggingen forventes å få positive konsekvenser for integrering av likestilling i utviklingsprosjekter på alle områder.

I midtveisvurderingen av Handlingsplanen for kvinners rettigheter og likestilling i utviklingssamarbeidet, ble det blant annet påpekt mangelfull ledelse og systematikk i arbeidet med iverksetting av handlingsplanen. Det arbeides nå med å etablere en fastere styringsstruktur og mål- og resultatrapportering for handlingsplanen, bl.a. utvikling av relevante indikatorer og utgangspunkt for resultatmåling (baseline).

Ambassadenes rapportering, deres årlige virksomhetsplaner og oppdateringer av rullerende tre-årsplaner, er viktige informasjonskilder for hvordan Handlingsplanen gjennomføres gjennom den bilaterale bistanden. Generelt reflekterer

flere av ambassadenes planer en økende synliggjøring av kvinners rettigheter og likestilling. Dette er ikke et entydig bilde og det finnes unntak, men den generelle trenden vurderes som positiv. Ambassadenes planer spenner mellom å definere kvinner og likestilling som et av regjeringens hovedinnsatsområder som den ønsker å fokusere på, eller som et viktig tverrgående hensyn.

Regjeringen har økt kapasiteten betraktelig når det gjelder faglig støtte til gjennomføring av de to handlingsplanene for kvinners rettigheter og likestilling, og kvinner, fred og sikkerhet.

Opplæringen i regi av Utenriktjenestens kompetansesenter er styrket med utvidete moduler om kvinner og utvikling, og kvinner, fred og sikkerhet i flere av grunnkursene for utreisende, og samlinger for lokalansatte. Likestilling har vært satt på dagsordenen under de årlige samlingene for ledere og nestledere ved utenriksstasjonene. Som oppfølging av en «likestillingslunsj», under lederkonferansen høsten 2009, ble det etablert et likestillingsnettverk for utveksling av informasjon og erfaringer. De siste årene har det vært gjennomført hel- og halvdagskurs årlig om kvinner og utvikling, SR 1325 om kvinner, fred og sikkerhet, og seksuell orientering og kjønnsidentitet. I tillegg har det vært gjennomført årlige regionale likestillingsseminarer for ambassadene (tre i Afrika og ett i Asia) for erfaringsutveksling og kompetanseheving. I 2010 gjennomføres ytterligere ett seminar i Afrika og ett i Asia.

Norad spiller en sentral rolle i departementets arbeid for å styrke ambassadenes kompetanse for å kunne systematisk integrere likestillingsperspektivet i den bilaterale bistanden. I tillegg til løpende etterspørselsbasert rådgivning, har Norad også utviklet en tilnærming for porteføljegjennomganger («likestillingsvask») med veiledning av ambassadene og ambassadenes partnere om hva som kan gjøres for å øke fokus på kvinners rettigheter og likestilling. Ambassadebesøkene inkluderer også kursing for de ansatte om Handlingsplanen, politiske føringer, internasjonale rammeverk og tilgjengelighet av faglige ressurser og nettverk som kan være en støtte for ambassaden i deres arbeid. Norad har gjennomført fire likestillingsgjennomganger av ambassadeporteføljer, hvor opplæring inngår som en viktig komponent. I løpet av 2010 vil tilsvarende gjennomganger gjennomføres i fem nye land.

Rapportene publiseres for å bidra til læring bredt i utenriktjenesten.

Likestilling som ett av fem hovedspor i budsjettet

Fortsatt økning i kvinne- og likestillingsrettet bistand

Omfanget av bilateral bistand som kan spores til kvinners rettigheter og likestilling er økt fra 2,4 mrd. kroner (20 pst.) i 2005 til 5,3 mrd. kroner (29 pst.) i 2009, jf. tabell 10.1. Mens økningen var markert i Regjeringens første tre år 2007-2009, viser tallene for 2009 en liten nedgang i andelen av likestillingsrettet bistand. Omfanget i kroner økte imidlertid. Det er et mål at omfanget av likestillingsrettet bistand skal være jevnt økende, både absolutt og som andel av total bistand. Vi vil følge utviklingen nøye framover, med særlig oppmerksomhet om likestilling som delmål.

Kvinner og likestilling i den multilaterale bistanden

I samarbeid med nordiske og andre likesinnede land benytter Norge sin innflytelse som en betydelig giver til å etterspørre resultater og sette kvinner og likestilling på dagsordenen i styremøter og andre fora for dialog med de multilaterale institusjonene som UNICEF og UNFPA. Norge bidro med 332 mill. kroner i kjernebidrag til FNs befolkningsfond UNFPA, som har kvinner og likestilling som eget målområde og for øvrig har likestilling som tilnærming i virksomheten generelt. Kvinners helse utgjorde vel 48 pst. av UNFPAs budsjett.

Tabell 10.1 Samlet bilateral bistand til kvinner og likestilling 2006-2009. Beløp i mill. kroner og pst. av total bilateral bistand. Fordelt på hovedmål og delmål.

	2006	2006	2007	2007	2008	2008	2009	2009
	Mill. kroner	Pst.	Mill. kroner	Pst.	Mill. kroner	Pst.	Mill. kroner	Pst.
Hovedmål	559	4	1 345	9	1 356	8	1 627	9
Delmål	2182	17	3 028	19	3 487	22	3 639	20
Totalt	2741	21	4 373	28	4 843	30	5 265	29

Øremerking av midler

Etableringen av Kvinne- og likestillingsbevilgningen, kap. 168 post 70, lansert i St.prp.nr.1 (2006-2007) har vært sentral for den intensiverte innsatsen for kvinners rettigheter og likestilling i utviklingssamarbeidet. Bevilgningen skal støtte målrettede tiltak for kvinner og likestilling som ikke naturlig faller inn under andre budsjettposter. I 2007 ble det avsatt 200 mill. kroner over bevilgningen. Beløpet økte til 235 mill. kroner i 2008 og de to siste årene har det vært avsatt 300 mill. kroner årlig over denne budsjettposten.

I tillegg øremerkes årlig 140 mill. kroner til oppfølging av Handlingsplanen for iverksetting av SR 1325 om kvinner, fred og sikkerhet over kap. 163 Nødhjelp, humanitær bistand og menneske-

rettigheter (110 mill. kroner) og 164 Fred, forskning og demokratiltak (30 mill. kroner). Øremerking av ytterligere 100 mill. kroner har muliggjort opptrappingen i støtten til FNs kvinnefond Unifem, likestillingsarbeid i regi av Verdensbanken, i land i Sør-Kaukasus og Sentralasia samt økt støtte til likestillingsrettet arbeid i regi av sivils samfunns organisasjoner. I 2009 ble det gitt en tilleggsbevilgning på 60 mill. kroner i økte tilskudd til UNICEFs arbeid for jenters utdanning over kap. 176 Tilleggsmidler via FN-systemet. Økningen bringer støtten til UNICEFs arbeid for jenters utdanning opp i 500 mill. kroner årlig, («jentemilliarden» fordelt over to år 2009-2010). Siden 2007 er omfanget av øremerkede midler bragt opp i 600 mill. kroner årlig, jf. tabell 10.2.

Tabell 10.2 Hovedspor 3: Kvinner og likestilling 2007, 2008 og 2009 budsjettet Budsjettall i mill. kroner

Post	Navn	Økning 2007 ¹	Økning 2008	Økning 2009	Formål/tiltak
168.70	Kvinner og likestil.	200	35	65	Kvinnebevilgning
170.70	UNIFEM	30	25		Økt grunnbidrag ²
171.72	Samfin. bankene	15			VBs nye handlingsplan kvinner og likestilling
160.70	Sivilt samfunn	10			Tiltak for kvinner og likestilling
163.71	Hum. bistand/MR	100	10		Tiltak for kvinner og likestilling
164.70	Fred, forsoning og demokratiltak	30			Oppfølging handlingsplanen SR 1325
164.73	Andre OSSE-land	5	15		Tiltak for kvinner og likestilling
176	UNICEF			60	Jenters utdanning
Totalt	600	390	85	125	

^{1,2} Grunnbidraget til UNIFEM registreres som multilateral bistand og er ikke omfattet av «samlet bilateral bistand til kvinner og likestilling» jf tabell 10.1. Det gjøres videre oppmerksom på at UNIFEM opphører som organisasjon i det FNs nye likestillingsenhet UN Women etableres, etter planen med virkning fra 1.januar 2011.

Siden 2007 har det skjedd en kraftig opptrapping av bistanden til kvinner, fred og sikkerhet. I tillegg til uttalt politisk prioritering og øremerking av nye midler for kvinnerrettede tiltak, kan økningen tilskrives nye rutiner ved tildeling av midler med krav til rapportering om effekten av tiltak for kvinner og menn.

Likestilling internt i utenriktjenesten

Likestilling og ikke-diskriminering internt i utenriktjenesten

Utenriktjenestens personalpolitiske målsettinger skal bidra til at alle medarbeidere, uavhengig av kjønn, etnisitet, funksjonsevne og alder, har like reelle muligheter til faglig og karrieremessig utvikling og til å bruke sin kompetanse. Menn og kvinner skal sidestilles mht. ansettelse, lønnsutvikling, opprykk og kompetansegivende oppgaver.

Overordnede mål

Utenriksdepartementet vil for perioden 2010-2013 gjennom «Strategi 2013» ha fokus på likestilling på alle nivå og forsterke arbeidet med inkludering og mangfold. Departementet skal prioritere kom-

petanseutvikling og kvalifiserende arbeidsoppgaver.

Departementet har gjennom en egen Strategi for personalpolitisk likestilling (2007 – 2011) angitt de overordnede mål og retninger for likestilling internt i tjenesten. Det er utarbeidet periodemål innen utvalgte områder:

- Kompetanseutvikling og bevissthet om likestilling.
- Bedre kjønnsbalanse i lederstillinger (måltall utarbeidet).
- Sikre at det ikke oppstår lønnsforskjeller på bakgrunn av kjønn.

Lønns- og stillingsnivåer

Overordnet kjønnsfordeling

Tabell 10.3 Overordnet kjønnsfordeling i Utenriksdepartementet 2010

	Andel kvinner	Andel menn
Totalt ansatte i dep	52,5 %	47,5 %
Totalt ansatte UTE	46,9 %	53,1 %
Totalt ansatte HJEMME	57,0 %	43,0 %

Mål:

Det er departementets målsetting å ha en god kjønnsfordeling på alle nivåer og stillingskategorier.

Tilstandsrapport:

Den overordnede kjønnsfordelingen viser en liten overvekt av kvinner i tjenesten samlet og i departementet. På utenriksstasjonene er det en overvekt av menn (53 pst.). Disse tallene vil variere fra år til år.

Tabell 10.4 Andel kvinner i lederstillinger 2005-2010 (i pst.)

Stillingskategori	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Eksp.sjef/utenriksråd/ass. Utenriksråd	30	38	38	30	30	30
Stasjonssjefer	15	19	22	28	30	31
Avdelingsdirektører	29	35	30	29	38	39
Underdirektører	46	48	51	62	60	60

Kjønnsbalansen mellom kvinner og menn i lederstillinger i utenriksstjenesten har blitt bedre de siste år. I lederstillinger er det nå kun i toppledelsen (ekspedisjonssjef, assisterende utenriksråd, og utenriksråd) samt i stasjonssjefsstillinger at kvinner fremdeles er underrepresentert. Det er nå mer enn 30 pst. kvinner blant våre stasjonssjefer. Det er imidlertid fremdeles betydelig færre kvinner enn menn som søker slike stillinger. I lavere stillingskategorier er menn betydelig underrepresentert.

I de stillingskategorier hvor det ene kjønn er underrepresentert, inneholder alle utlysningstekster en oppfordring til det underrepresenterte kjønn om å søke stillingen. Det legges vekt på å innkalle søkere fra det underrepresenterte kjønn til intervju når disse vurderes som kvalifiserte.

Utenriksdepartementet har jobbet spesielt med å øke antallet ansatte med ikke-vestlig bakgrunn. Eksterne utlysninger, som aspirantopptaket, profileres i medier rettet mot innvandremiljøer. Likeledes legges vekt på å innkalle kvalifiserte søkere med ikke-vestlig bakgrunn til intervju.

Lønn**Mål.**

Utenriksdepartementet har konkrete målformuleringer knyttet til kjønn og likelønn, bl.a. i personalpolitisk dokument og lønnspolitisk dokument. I personalpolitisk dokument heter det «Departementets lønnspolitikk skal sikre likeverdige lønnsutvikling for kvinner og menn,..» Departementet reviderte lokal lønnspolitikk i en partssammensatt arbeidsgruppe våren 2009. Her ble målformulerin-

gene om likelønn og kjønn hevet til overordnede mål: «Det skal iht Likestillingsloven §5 tas hensyn til likestilling/likelønn i alle sammenhenger der lønn fastsettes. Kjønnsbetingede lønnsforskjeller som avdekkes forutsettes utlignet.» Målet gjelder da underliggende punkter som nyansettelse, stillingsskifte, HTA 2.3.8-lønnsreguleringer, og HTA 2.3.3 og 2.3.4 forhandlinger.

Lønn og stilling

Kjønnsforskjellene i lønn er svært små innad i de fleste stillingskategoriene. Det er imidlertid tydelige kjønnsforskjeller innen enkelte stillingskategorier.

Kvinner ligger markert lavere i stillingskodene avdelingsdirektør og seniorrådgiver. En forklaring er at menn i disse stillingskategoriene oftere har tidligere ledererfaring, bl.a. som stasjonssjefer. Også i spesialrådgiverkoden ligger kvinner markert lavere enn menn.

Eksisterende og fremtidige tiltak.

- Arbeidsgiver utarbeider kjønnsdelt lønnsstatistikk fordelt på stillingskategorier før og etter lokale lønnsforhandlinger. Fordelingen av midlene i lokale lønnsforhandlinger kontrolleres underveis i forhandlingene ift de sentralt fastsatte prioriteringene, og diskuteres med forhandlingspartene. Overordnet statistikk presenteres også for ledergruppen og utenriksråden etter at de lokale lønnsforhandlingene er avsluttet og resultatet kjent.
- Likelønnsvurdering gjøres i lokale lønnsforhandlinger både av arbeidsgiver og arbeidsta-

kerorganisasjonene. Dette gjøres med bakgrunn i HTA og lokal lønnspolitikk.

- Arbeidsgiver presiserer overfor lederne at ansatte i foreldrepermisjon er inkludert i lokale lønnsforhandlinger.
- Arbeidsgiver minner om nevnte hensyn på lederkurs og andre kurs/presentasjoner der dette er naturlig. Dette gjøres med bakgrunn i HTA og lokal lønnspolitikk.

Bruk av overtid

Ifølge personalpolitisk dokument skal overtid i utenriktjenesten avdekkes nærmere og følges opp. Det er ikke utformet egen målsetting mht. kjønn og overtid. Dette har sammenheng med at det ikke ses å være spesielle utfordringer eller skjevheter på dette området.

Tilstandsrapport:

Overtiden i Utenriksdepartementet fordelte seg kjønnsmessig slik i 2009 (HTA-overtid):

- Menn: 51,3 pst. av timene
- Kvinner: 48,7 pst. av timene

Andel kvinner som arbeidet overtid i 2009 (av antall medarbeidere som har jobbet overtid) var 55,6 pst.

I departementet i Oslo utgjorde kvinner 56 pst. av arbeidsstyrken i 2009. Det betyr at det er et helt proporsjonalt forhold mellom antall menn og kvinner som jobber overtid. Ut fra timetallet ser en da at mannlige ansatte som jobber overtid arbeider noe mer overtid enn de kvinnelige ansatte som arbeider overtid.

Tiltak:

Fortsatt overvåke overtidsbruk, også mht kjønn.

Permisjoner/Fravær

Tabell 10.5 Kjønnsfordeling fravær pga sykt barn/foreldrepermisjon

Fraværstype	Andel fravær kvinner	Andel fravær menn
Sykt barn	60,1 %	39,9 %
Fedrep føds 2 uker m/lønn	5,0 %	95,0 %
Oms.p. u/lønn F.best § 20	91,9 %	8,1 %
Grad. foreldrepenger 80%	71,9 %	28,1 %
Perm v/fødsel/adopsj. 80%	86,8 %	13,2 %
Sum fødselsperm	87,2 %	12,8 %

Tallene hentet fra eget personalsystem/SAP, dvs. at utetjeneste og hjemmeapparat er slått sammen.

Tilstandsrapport:

Sammenliknet med kvinner er det en svært lav andel menn som tar fødselspermisjon i utenriktjenesten. Den lave andel fedre som tar ut fødselspermisjon kan bl.a. ha sammenheng med at fars adgang til fødselspermisjon er avledet av mors opptjening. For mange utestasjonerte par vil kriteriene for fars adgang til permisjon ikke kunne oppfylles da mor (som medfølgende ektefelle/samboer) ofte ikke har selvstendig opptjening på tjenestestedet.

Det er fortsatt en forskjell i andel menn og kvinner som har fravær på grunn av sykt barn.

Tiltak

Økt bevisstgjøring av ledere når det gjelder fars rett til å ta ut foreldrepermisjon. Dette vil bli sterkere fokusert i den generelle lederopplæring i departementet.

Ansettelsesforhold

Deltidsstillinger er svært lite utbredt i utenriktjenesten, under 3 pst. av stillingene er deltid. Av disse er de fleste (31 av 40) besatt av kvinner. Gitt det lave antallet deltidsstillinger anses det ikke nødvendig å iverksette tiltak på dette området.

Kjønnsfordeling fast/midlertidig

Tabell 10.6 Kjønnsfordeling fast eller midlertidig

	Andel av total	Andel Kvinner	Andel Menn
Fast (alle)	82,7 %	54,7 %	45,3 %
Midlertidig	17,3 %	42,2 %	57,8 %

Mål:

Utenriksdepartementet følger den generelle målsettingen om at bruken av midlertidige stillinger skal være begrenset.

Tilstandsrapport:

17,3 pst. av stillingene i utenriktjenesten er midlertidige. Det gjelder i stor grad spesialutsendinger ved utenriksstasjonene der de ansatte rekrutteres fra andre offentlige etater/departementer for en begrenset tid. Kjønnsfordelingen viser en viss overvekt av menn i midlertidige stillinger.

Tiltak:

Utenriksdepartementet legger vekt på å begrense bruken av midlertidige stillinger til det mest nødvendige og der stillingens art tilsier midlertidighet. Da det ikke synes å være systematiske kjønnsforskjeller i bruken av midlertidighet, er særskilte tiltak ikke ansett påkrevet.

Kompetanseutvikling og lederutvikling

Leders ivaretagelse av arbeidsgiveransvaret er sentralt i departementets helhetlige og systematiske lederutvikling. Styringssignalene fra politisk og administrativ ledelse står sentralt i arbeidet. Tilsvarende sentralt er føringene i Utenriksdepartementets personalpolitiske dokument og de personalpolitiske strategier og ambisjoner som følger av dette.

Lederutviklingen skal omfatte utvikling og forståelse av verdier, holdninger og ferdigheter knyttet til ledelse av organisasjon, team og individ. Lederutvikling skal også gi nåværende og fremtidige ledere nødvendig innsikt og forståelse i forhold til kunnskapsledelse slik at administrasjon, kultur og relasjoner påvirkes i ønsket retning.

På alle lederutviklingskurs tilrettelagt av utenriktjenestens kompetansesenter inngår likestillingsstrategien i kursdokumentasjonen. Ivareta-

kelse av arbeidsgiverrollen, herunder arbeidet med å fremme likestilling og hindre diskriminering, er ett av tre hovedfokusområder i dette omfattende lederutviklingstilbudet tilrettelagt av arbeidsgiver.

Ivaretagelse av arbeidsgiveransvaret står sentralt i stillings- og resultatkravene til departementets toppledere og samtlige stasjonssjefer. Topplerne vurderes, utvikles og belønnes basert på evne og vilje til å ivareta arbeidsgiveransvaret. De sentrale føringene, og uttalte hovedutfordringer fra likestillingsstrategien er inntatt i UD360 – Utenriksdepartementets egenutviklede utviklingsverktøy for støtte til individuell utvikling av ledere. Om lag 300 ledere gjennomfører UD360 årlig.

Status august 2010:

Personalpolitisk likestilling har vært innarbeidet som tema i kursene «personalforvaltning for ledere», «ledelsesmål og lederferdigheter» og «lederkurs for utreisende», samt i orienteringer fra personaleseksjonens om personalpolitiske og personaladministrative saker ved kurs for lokalt ansatte ved norske utenriksstasjoner.

I 2009 deltok 1778 individer på interne kurs i departementet, hvorav 62 pst. kvinner og 38 pst. menn.

148 ledere (84 kvinner og 64 menn) fulgte lederutviklingsprogram i Utenriksdepartementet i 2009.

UDs stipendordning for videreutdanning.

Utenriksdepartementet har etablert en stipendordning for videreutdanning. I 2009 ble det bevilget støtte til 17 personer, herav 9 kvinner og 8 menn, for til sammen 529 000 kroner. Tiltakene som støttes skal være studiepoenggivende ved høyskole eller universitet og ha relevans for arbeidet i utenriktjenesten.

Seniorpolitikk i utenriktjenesten

En partssammensatt gruppe utarbeidet i 2009 forslag til en konkretisering av seniorpolitiske tiltak innenfor rammen av utenriktjenestens personalpolitikk. Arbeidsgruppen avgrenset i sitt arbeid ikke seniorpolitikken til å gjelde en bestemt aldersgruppe, men fokuserte på det som generelt kjennetegner senioren, f.eks. omfattende erfaring, kompetanse og nettverk (med referanse til *St. meld. nr. 6 (2006-2007) Om seniorpolitikk*)

Som en del av en høringsrunde og en metode for å få frem innspill til arbeidet med Utenriksde-

partementets seniorpolitikk – med vekt på konkrete tiltak, ble det våren 2009 gjennomført møter i fokusgrupper med ansatte fra ulike deler av organisasjonen. Seniorpolitikken er en del av en helhetlig personalpolitikk. Omforente tiltak er gitt prioritet og følges opp av arbeidsgiver i linjen. Utviklingstiltak innen områder som ulike faglige karriereveier med aktiv bruk av stillingsbetegnelser som formidler særskilt ansvar, rekruttering, kompetanseoverføring/mentorordninger, seniorperspektiv i ledelse/profesjonalisering av arbeidsgiverrollen, samt aktiv tilrettelegging for ulike ordninger (på individnivå) innen statlig regelverk, vil fortsatt være under arbeid i kommende år.

Fredskorpset

Mål

I virksomhetsplan for 2009 er det formulert følgende mål for Fredskorpsets personalpolitikk:

Fredskorpset skal bidra til et inkluderende arbeidsliv gjennom å være en god og attraktiv arbeidsgiver for en stabil stab bestående av ansatte med variasjon i alder, kjønn, funksjonsevne og etnisk bakgrunn, og som har høy kompetanse og høy motivasjon.

Tilstandsrapport med statistikk og kommentarer/analyse (gjelder kjønn)

Per 31. desember 2009 hadde Fredskorpset i alt 33 ansatte, 18 kvinner og 15 menn.

Fordelingen mellom kjønn er god for alle stillingskategorier og øvrige variabler.

Iverksatte og planlagte tiltak, dvs. aktiviteter (gjelder kjønn, etnisitet og nedsatt funksjonsevne)

Fredskorpsets sekretariat har god kjønnsfordeling. Det samme gjelder andel ansatte med flerkulturell bakgrunn. Dette skyldes først og fremst målrettet rekruttering over flere år. Alle stillingsutlysninger presiserer Fredskorpsets mangfoldspolicy («Fredskorpset er opptatt av mangfold og vi oppfordrer kvalifiserte kandidater til å søke uansett alder, kjønn, funksjonshemming, nasjonal eller etnisk bakgrunn»), og det påses ved innkalling til intervjuer på alle nivåer at kvalifiserte kandidater av begge kjønn og personer med flerkulturell bakgrunn innkalles.

For kommende år er det derfor være viktig å bevare dette mangfoldet, samt å sørge for tilpassede kompetansefremmende tiltak som ivaretar den nødvendige utvikling. I ny strategi for 2010-

2014, som er under ferdigstillelse, vil dette bli nærmere beskrevet.

For ansatte med midlertidig eller varig nedsatt funksjonsevne tilrettelegges både arbeidsoppgaver og fysisk arbeidsplass. I tillegg tar Fredskorpset jevnlig i mot arbeidstakere med nedsatt funksjonsevne eller med behov for innføring i norsk arbeidsliv for arbeidstrening/funksjonskartlegging via NAV.

Norad

Norad søker å arbeide aktivt, målrettet og planmessig for å fremme likestilling og hindre diskriminering på bakgrunn av kjønn, etnisitet og nedsatt funksjonsevne.

Overordnet kjønnsfordeling og etnisitet

Mål

- Utjevne ulikheter mht. kjønn og etnisitet gjennom bevissthet rundt dette i nytilsettinger.
- Sørge for balanse mht andel kvinner og menn i Norads ledelse.

Norads mål er hentet fra Personalpolitiske retningslinjer og Tilsettingsreglementet.

Tabell 10.7 Overordnet kjønnsdeling i Norad

	Andel kvinner	Andel menn
Ansatte i Norad	59,1 %	40,9 %

Kvinneandelen i Norad utgjorde i 2009 59,1 pst., mens kvinneandelen blant nytilsettinger i 2009 representerte 56,5 pst. Den overordnede kjønnsfordeling må sies å være tilfredsstillende. Brutt ned på stillingskategorier er imidlertid fordelingen på kjønn noe mer nyansert. I ledergruppen (dir, ass.dir, avdelingsdirektører, fagdirektør og prosjektleder) var det 37,5 pst. kvinner. Norad har også en utfordring ift at det i de laveste stillingskategoriene er flest kvinner.

Tiltak og aktiviteter:

Norad er bevisst utfordringene, og har øremerket lederkurs for kvinner. Ved rekruttering til de laveste stillingskategoriene oppfordrer Norad menn til å søke, men opplever at flest kvinner søker og er kvalifiserte til denne type stillinger. Videre tilstreber Norad å kalle inn minst en kvalifisert person med minoritetsbakgrunn til intervju ved utlysninger. Norad har også deltatt i Direkto-

ratenes trainee-program (2008), og gjennom dette ansatt en person med nedsatt funksjonsevne.

Lønn:

Mål:

Utjevne ulikheter i lønn mellom kvinner, menn og ansatte med etnisk/norsk bakgrunn gjennom lønnsforhandlinger (nedfelt i Norads lokale lønnspolitikk).

Statistikken viser at Norads kvinner i snitt ligger noe under menn i lønn. I rene tall er gjennomsnittslønn for menn 41 902 kroner, og tilsvarende for kvinner er 36 947 kroner.

Tiltak og aktiviteter:

Ved lønnsforhandlingene i 2009 ble kvinnene i Norad tildelt en større del av potten enn mennene ved at det ble gitt større tillegg til de lønnssegment med en overvekt av kvinner. Oppgjøret dette året ga to lønnstrinn til de som hadde under lønnstrinn 50, og ett lønnstrinn til de som hadde mer enn lønnstrinn 50.

Fravær:

Mål:

Skape holdninger som gjør at det er like aktuelt for menn å ta permisjoner ift ansvar for barn, som det er for kvinner.

Tabell 10.8 Kjønnfordeling sykt barn

	Andel fravær kvinner	Andel fravær menn
265,15 dager totalt	137,65 dager	127, 5 dager
100%	51,9%	48, 1%

Ut fra tallmaterialet fra SST var det totalt 7 personer som hadde fødselspermisjon, hvorav 1 mann. Kvinnene i Norad tar lengre permisjoner enn menn knyttet til omsorg etter fødsel noe statistikken fra SST viser, men tendensen i Norad de senere år er at menn tar stadig lengre permisjoner knyttet til barnefødsler.

Heltid/deltid:

Det er en god balanse mellom kvinner og menn ift. deltidsarbeide, sett i forhold til at det er flere kvinner i Norad enn menn er det prosentvis en større andel menn som jobber deltid enn kvinner.

Fast/midlertidig:

Det er liten forskjell på andelen menn og kvinner som er midlertidig ansatt. 14 pst. av kvinnene og

16 pst. av mennene jobber på midlertidig basis i Norad.

Nedsatt funksjonsevne:

Mål:

Tilfredsstille krav til fysisk tilrettelegging på arbeidsplassen.

Tiltak og aktiviteter:

Norad har utarbeidet «Handlingsplan for universell utforming og tilgjengelighet i Norad», denne fokuserer på ulike satsningsområder og mål (bygg, uteområder, transport, arbeidsplass og IKT-verktøy). Planen skisserer i tillegg til dette mål, hvor ansvaret ligger, samt tidsperspektiv på implementering av de ulike tiltak.

Utenriksdepartementet

t i l r å r :

1. I Prop. 1 S om statsbudsjettet for år 2011 føres opp de summene som er nevnt i et framlagt forslag:

a. Sum utgifter under kap. 100–172	Kr 33 645 654 000
b. Sum inntekter under kap. 3100	Kr 83 775 000

Forslag

til vedtak om bevilgning for budsjettåret 2011, kapitlene 100-172 og kapittel 3100

I Utgifter:

Kap.	Post	Kroner	Kroner
Programkategori 02.00 Administrasjon av utenriktjenesten			
100	Utenriksdepartementet		
	01 Driftsutgifter	1 691 595 000	
	21 Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres</i>	7 670 000	
	45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	15 500 000	
	70 Erstatning av skader på utenlandske ambassader	852 000	
	71 Diverse tilskudd	34 861 000	
	72 Hjelp til norske borgere i utlandet som ikke er sjømenn	145 000	
	90 Lån til norske borgere i utlandet som ikke er sjømenn	360 000	1 750 983 000
103	Regjeringens fellesbevilgning for representasjon		
	01 Driftsutgifter	40 418 000	40 418 000
104	Kongefamiliens offisielle reiser til utlandet		
	01 Driftsutgifter	8 590 000	8 590 000
	Sum Programkategori 02.00 Administrasjon av utenriktjenesten		1 799 991 000
Programkategori 02.10 Utenriksformål			
115	Kultur-, norgesfremme- og informasjonsformål		
	01 Driftsutgifter, <i>kan nyttes under post 70</i>	29 047 000	
	70 Tilskudd til kultur-, norgesfremme- og informasjonsformål, <i>kan overføres, kan nyttes under post 01</i>	80 212 000	109 259 000

Kap.	Post	Kroner	Kroner
116	Deltaking i internasjonale organisasjoner		
	70 Tilskudd til internasjonale organisasjoner	1 316 434 000	1 316 434 000
117	EØS- finansieringsordningene		
	72 EØS-finansieringsordningen 2004-2009, <i>kan overføres</i>	1 485 789 000	
	73 Den norske finansieringsordningen 2004-2009, <i>kan overføres</i>	1 147 538 000	
	74 Bilaterale samarbeidsprogram med Bulgaria og Romania 2007-2009, <i>kan overføres</i>	118 139 000	
	75 EØS-finansieringsordningen 2009-2014, <i>kan overføres</i>	100 000 000	
	76 Den norske finansieringsordningen 2009-2014, <i>kan overføres</i>	100 000 000	2 951 466 000
118	Nordområdetiltak mv.		
	70 Nordområdetiltak og prosjektsamarbeid med Russland, <i>kan overføres</i>	348 811 000	
	71 Støtte til utvikling av samfunn, demokrati og menneskerettigheter mv., <i>kan overføres</i>	34 786 000	
	76 Tilskudd til internasjonale klima- og miljøtiltak, <i>kan overføres</i>	35 052 000	418 649 000
	Sum Programkategori 02.10 Utenriksformål		4 795 808 000
	Programkategori 03.00 Administrasjon av utviklingshjelpen		
140	Utenriksdepartementets administrasjon av utviklingshjelpen		
	01 Driftsutgifter	1 054 200 000	
	45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	14 300 000	1 068 500 000
141	Direktoratet for utviklingssamarbeid (Norad)		
	01 Driftsutgifter	207 400 000	207 400 000
144	Fredskorpset		
	01 Driftsutgifter	51 700 000	51 700 000
	Sum Programkategori 03.00 Administrasjon av utviklingshjelpen		1 327 600 000

Kap.	Post	Kroner	Kroner
Programkategori 03.10 Bilateral bistand			
150	Bistand til Afrika		
	78 Regionbevilgning for Afrika, <i>kan overføres</i>	2 618 500 000	2 618 500 000
151	Bistand til Asia		
	72 Bistand til Afghanistan og Pakistan, <i>kan overføres</i>	574 500 000	
	78 Regionbevilgning for Asia, <i>kan overføres</i>	375 000 000	949 500 000
152	Bistand til Midtøsten		
	78 Regionbevilgning for Midtøsten, <i>kan overføres</i>	500 000 000	500 000 000
153	Bistand til Latin-Amerika		
	78 Regionbevilgning for Latin-Amerika, <i>kan overføres</i>	200 500 000	200 500 000
	Sum Programkategori 03.10 Bilateral bistand		4 268 500 000
Programkategori 03.20 Globale ordninger			
160	Sivilt samfunn og demokratiutvikling		
	01 Driftsutgifter	33 500 000	
	70 Sivilt samfunn, <i>kan overføres</i>	1 228 000 000	
	71 Tilskudd til frivillige organisasjoners opplysningsarbeid, <i>kan overføres</i>	81 000 000	
	72 Demokratistøtte/partier, <i>kan overføres</i>	8 000 000	
	73 Kultur, <i>kan overføres</i>	106 000 000	
	75 Internasjonale organisasjoner og nett- verk, <i>kan overføres</i>	172 500 000	
	77 Utvekslingsordninger gjennom Freds- korpset, <i>kan overføres</i>	135 000 000	1 764 000 000
161	Næringsutvikling		
	70 Næringsutvikling, <i>kan overføres</i>	309 000 000	
	75 NORFUND – tapsavsetting	252 750 000	
	95 NORFUND – grunnfondskapital ved investeringer i utviklingsland	757 250 000	1 319 000 000
162	Overgangsbistand (gap)		
	70 Overgangsbistand (gap), <i>kan overføres</i>	410 000 000	410 000 000
163	Nødhjelp, humanitær bistand og men- neskerettigheter		

Kap.	Post	Kroner	Kroner	
	70	Naturkatastrofer, <i>kan overføres</i>	463 000 000	
	71	Humanitær bistand, <i>kan overføres</i>	2 115 600 000	
	72	Menneskerettigheter, <i>kan overføres</i>	215 600 000	2 794 200 000
164		Fred, forsoning og demokrati		
	70	Fred, forsoning og demokratiltak, <i>kan overføres</i>	647 725 000	
	71	ODA-godkjente land på Balkan, <i>kan overføres</i>	500 000 000	
	72	Utvikling og nedrustning, <i>kan overføres</i>	175 000 000	
	73	Andre ODA-godkjente OSSE-land, <i>kan overføres</i>	340 000 000	1 662 725 000
165		Forskning, kompetanseheving og evaluering		
	01	Driftsutgifter	139 000 000	
	70	Forskning og høyere utdanning, <i>kan overføres</i>	333 000 000	
	71	Faglig samarbeid, <i>kan overføres</i>	318 600 000	790 600 000
166		Miljø og bærekraftig utvikling mv.		
	01	Driftsutgifter	50 400 000	
	70	Ymse tilskudd, <i>kan overføres</i>	7 595 000	
	71	Internasjonale prosesser og konvensjoner m.v., <i>kan overføres</i>	33 000 000	
	72	Internasjonale miljøprosesser og bærekraftig utvikling, <i>kan overføres</i>	235 000 000	
	73	Klima- og skogsatsingen, <i>kan overføres</i>	2 163 000 000	2 488 995 000
167		Flyktningtiltak i Norge, godkjent som utviklingshjelp (ODA)		
	21	Spesielle driftsutgifter	1 803 615 000	1 803 615 000
168		Kvinner og likestilling		
	70	Kvinner og likestilling, <i>kan overføres</i>	300 000 000	300 000 000
169		Globale helse- og vaksineinitiativ		
	70	Vaksine og helse, <i>kan overføres</i>	1 000 000 000	
	71	Andre helse- og aidstiltak, <i>kan overføres</i>	145 000 000	
	72	Det globale fond for bekjempelse av aids, tuberkulose og malaria (GFATM), <i>kan overføres</i>	450 000 000	1 595 000 000
		Sum Programkategori 03.20 Globale ordninger		14 928 135 000

Kap.	Post	Kroner	Kroner
Programkategori 03.30 Multilateral bistand			
170	FN-organisasjoner mv.		
	70 FNs utviklingsprogram (UNDP)	855 000 000	
	71 FNs befolkningsfond (UNFPA)	347 000 000	
	72 FNs barnefond (UNICEF)	1 020 000 000	
	73 Verdens matvareprogram (WFP), <i>kan overføres</i>	145 000 000	
	74 FNs Høykommissær for flyktninger (UNHCR)	290 000 000	
	75 FNs organisasjon for palestinske flyktninger (UNRWA)	150 000 000	
	76 Tilleggsmidler via FN-systemet mv., <i>kan overføres</i>	864 200 000	
	77 FNs aidsprogram (UNAIDS), <i>kan overføres</i>	165 000 000	
	78 Bidrag andre FN-organisasjoner mv., <i>kan overføres</i>	291 420 000	
	79 Ekspertter, juniorekspertter og FNs fredskorps, <i>kan overføres</i>	67 000 000	
	81 Tilskudd til internasjonal landbruksforskning, <i>kan overføres</i>	120 000 000	4 314 620 000
171	Multilaterale finansinstitusjoner		
	70 Verdensbanken, <i>kan overføres</i>	814 000 000	
	71 Regionale banker og fond, <i>kan overføres</i>	762 500 000	
	72 Samfinansiering via finansinstitusjoner, <i>kan overføres</i>	394 500 000	1 971 000 000
172	Gjeldslette og gjeldsrelaterte tiltak		
	70 Gjeldslette, betalingsbalansestøtte og kapasitetsbygging, <i>kan overføres</i>	240 000 000	240 000 000
	Sum Programkategori 03.30 Multilateral bistand		6 525 620 000
	Sum departementets utgifter		33 645 654 000

Inntekter:

Kap.	Post	Kroner	Kroner
Diverse inntekter			
3100	Utenriksdepartementet		
	01 Diverse gebyrer ved utenriksstasjonene	13 989 000	
	02 Gebyrer for utlendingssaker ved utenriksstasjonene	62 400 000	
	05 Refusjon spesialutsendinger mv.	7 068 000	
	90 Tilbakebetaling av nødlån fra utlandet	318 000	83 775 000
	Sum diverse inntekter		83 775 000
	Sum departementets inntekter		83 775 000

Fullmakter til å overskride gitte bevilgninger

II

Merinntektsfullmakter

1. Stortinget samtykker i at Utenriksdepartementet i 2011 kan:

Overskride bevilgningen under	mot tilsvarende merinntekter under
kap. 100 post 01	kap. 3100 postene 02 og 05
kap. 100 post 71	kap. 3100 post 06
kap. 140 post 01	kap. 3140 post 05

2. overskride bevilgningen under kap. 166 Miljø og bærekraftig utvikling mv., post 70 Ymse tilskudd mot tilsvarende inntekter under kap. 3166 Miljø og bærekraftig utvikling mv., post 01 Salgsinntekter fra salg av bistandseiendommer som er finansiert over bistandsbudsjettet, og som ikke er avskrevet i forhold til innlemmelse i husleieordningen. Ubenyttede inntekter fra slikt salg kan tas med ved beregning av overførbart beløp under kap. 166 Miljø og bærekraftig utvikling m.v., post 70 Ymse tilskudd.

III

Omdisponeringsfullmakt

Stortinget samtykker i at Utenriksdepartementet i 2011 kan omdisponere inntil 2 mill. kroner per tiltak fra kap. 166 Miljø og bærekraftig utvikling mv., post 70 Ymse tilskudd til øvrige ODA-godkjente bevilgninger. Beslutning om bruk av midler utover dette og inntil 6 mill. kroner treffes av Kongen.

IV

Fullmakt til overskridelse

Stortinget samtykker i at Utenriksdepartementet i 2011 kan overskride bevilgningen under kap. 100 Utenriksdepartementet, post 90 Lån til norske borgere i utlandet som ikke er sjømenn, ved behov for bistand fra aktuelle transportselskaper

ved evakuering av norske borgere i kriseram- mede land. Fullmakten gjelder i de tilfeller og på de betingelser som gjelder for denne typen bistand.

V

Agio/Disagio

Stortinget samtykker i at Utenriksdepartementet i 2011 gis fullmakt til å utgiftsføre/inntektsføre uten bevilgning kursgevinst og -tap som følge av justering av midlene ved utenriksstasjonene

under kap. 100/3100 Utenriksdepartementet og kap. 140/3140 Utenriksdepartementets adminis- trasjon av utviklingshjelpen, post 89 Agio/Disa- gio.

VI

Bruk av opptjente rentemidler

Stortinget samtykker i at opptjente renter på tilskudd som er utbetalt fra Norge til multi-bi-prosjekter, samarbeidsprosjekter, stat-til-stat-bistand, støtte til internasjonale og lokale ikke-statlige aktører, kan benyttes til tiltak som avtales mellom Utenriksdepartementet og den enkelte mottaker.

Fullmakter til å pådra staten forpliktelser utover gitte bevilgninger

VII

Tilsagnsfullmakter

Stortinget samtykker i at Utenriksdepartementet i 2011 kan gi tilsagn om:

1. støtte utover gitte bevilgninger, men slik at samlet ramme for nye tilsagn og gammelt ansvar ikke over- stiger følgende beløp:

Kap.	Post	Betegnelse	Samlet ramme
117		EØS-finansieringsordningene	
	72	EØS-finansieringsordningen 2004 -2009	156 mill. kroner
	73	Den norske finansieringsordningen 2004 -2009	151 mill. kroner
	75	EØS-finansieringsordningen 2009 -2014	1 000 mill. kroner
	76	Den norske finansieringsordningen 2009 2014	1 000 mill. kroner
118		Nordområdetiltak mv.	
	70	Nordområdetiltak og prosjektsamarbeid med Russland	188 mill. kroner
161		Næringsutvikling	
	70	Næringsutvikling	550 mill. kroner
166		Miljø og bærekraftig utvikling mv.	
	73	Klima- og skogsatsingen	3 463 mill. kroner

2. tilskudd til utvikling av en vaksine mot pneumokokkbakterien innenfor initiativet Advance Market Commitments for Vaccines (AMC) med inntil USD 57 mill. i perioden 2009-2017 over kap. 169 Globale helse og vaksineinitiativ. 3. tilskudd til Det globale fondet for bekjempelse av aids, tuberkulose og malaria (GFATM) med inntil 1 350 mill. kroner over tre år i perioden 2011-2013 over kap. 169 Globale helse og vaksineinitiativ.	4. tilskudd til International Finance Facility for Immunisation II (IFFIm II) med inntil 1 500 mill. kroner i perioden 2010-2020 over kap. 169 Globale helse- og vaksineinitiativ, samt fravike stortingsvedtak av 8. november 1984 om utbetaling av tilskudd før det er behov for å dekke de aktuelle utgiftene og bruke tilskudd som sikkerhet for lån.

VIII

Garantifullmakter

<p>Stortinget samtykker i at Utenriksdepartementet i 2011 kan gi garantier innenfor en ramme for nye tilsagn og gammelt ansvar for inntil 50 mill. kro-</p>	<p>ner for å minske norske importørers risiko ved direkte import fra utviklingsland, jf omtale under kap. 161 Næringsutvikling Prop. 1 S (2010-2011).</p>
---	---

IX

Dekning av forsikringstilfelle

<p>Stortinget samtykker i at Kongen i 2011 kan inngå avtaler om forsikringsansvar for utstillinger ved visningsinstitusjoner i utlandet innenfor en total-</p>	<p>ramme på inntil 3 300 mill. kroner. Forsikringsansvaret omfatter tap og skade under transport, lagring og i visningsperioden.</p>
--	--

X

Toårige budsjettvedtak

<p>Stortinget samtykker i at Norge kan slutte seg til toårige budsjettvedtak i FAO, WHO, ILO, UNIDO, OECD, WTO, IAEA, IEA, Havbunnsmyndigheten,</p>	<p>Den internasjonale havrettsdomstolen, Rwanda-domstolen, Jugoslaviadomstolen og for regulært bidrag til FN.</p>
---	---

Andre fullmakter

XI

Ettergivelse av fordringer

<p>Stortinget samtykker i at Kongen i 2011 kan ettergi statlige fordringer på utviklingsland i samsvare med kriteriene i handlingsplanen av 2004 Om gjeldslette for utvikling for inntil 500 mill. kroner under Garantiinstituttet for Eksportkredits gamle</p>	<p>portefølje (gammel alminnelig ordning og den gamle særordningen for utviklingsland). Fordringene verdsettes til faktisk utestående beløp på ettergivelsestidspunktet.</p>
---	--

XII

Utbetaling av tilskudd

<p>Stortinget samtykker i at Utenriksdepartementet i 2011 gis unntak fra bestemmelsene i stortingsvedtak av 8. november 1984 om utbetaling av gitte bevilgninger på følgende måte:</p>	<p>1. Utbetalinger av norske medlemskapskontingenter, pliktige bidrag og andre bidrag til internasjonale organisasjoner Norge er medlem av, kan foretas i henhold til regelverket til den enkelte organisasjon.</p>
--	---

2. Utbetalinger av tilskudd til utviklingsformål kan foretas en gang i året dersom avtaler om	samfinansiering med andre givere innenfor utviklingssamarbeidet tilsier det.

XIII

Bruk av gjeldsbrev og raskere trekk på gjeldsbrev

Stortinget samtykker i at Utenriksdepartementet i 2011 kan:

1. fravike bevilgningsreglementet § 3 annet ledd ved utstedelse av gjeldsbrev i forbindelse med kapitalpåfyllinger under Det internasjonale utviklingsfondet, Det asiatiske utviklingsfondet, Det afrikanske utviklingsfondet, Den globale miljøfasiliteten og Felles fond for råvarer.	2. fravike stortingsvedtak av 8. november 1984 for å inngå avtale med mottakere om raskere trekk på gjeldsbrev enn utbetalingsbehovet tilsier ved kapitalpåfyllinger under Det internasjonale utviklingsfondet, Det afrikanske utviklingsfondet og Det asiatiske utviklingsfondet.

XIV

Deltakelse i IMF's låneordning til fattige land som utsettes for økonomiske sjokk og kortsiktige betalingsbalanseproblemer

Stortinget samtykker i at Norge fra 2010 til 2012 kan delta i eksisterende og nye låneordninger under IMF rettet mot lavinntektsland med kort-

siktige betalingsbalanseproblemer innenfor en totalramme på SDR 14,1 mill.

XV

Deltakelse i kapitaløkninger i internasjonale utviklingsbanker

Stortinget samtykker i at:

1. Norge i forbindelse med den femte kapitaløkningen i Den asiatiske utviklingsbanken bidrar med en innbetalt andel tilsvarende motverdien i norske kroner på innbetalingstidspunktet av til sammen USD 11 617 150. Innbetalingen foretas i løpet av årene 2010 – 2014, og belastes kap. 171 Multilaterale finansinstitusjoner, post 71 Regionale banker og fond.	5. Den norske garantikapitalen i Den interamerikanske utviklingsbanken økes med USD 116 568 947.
2. Norge deltar i den sjette generelle kapitaløkningen i Den afrikanske utviklingsbanken med en innbetalt andel tilsvarende motverdien i norske kroner på innbetalingstidspunktet av til sammen SDR 30 340 000. Innbetalingen foretas i løpet av årene 2011-18, og belastes kap. 171 Multilaterale finansinstitusjoner, post 71 Regionale banker og fond.	6. Norge deltar i den fjerde kapitaløkningen i Den internasjonale bank for rekonstruksjon og utvikling (IBRD) med en innbetalt andel tilsvarende motverdien i norske kroner på innbetalingstidspunktet av til sammen USD 20 476 585. Innbetalingen foretas i løpet av årene 2011-2015, og belastes kap. 171 Multilaterale finansinstitusjoner, post 70 Verdensbanken.
3. Den norske garantikapitalen i Den afrikanske utviklingsbanken økes med SDR 475 260 000.	7. Den norske garantikapitalen i Den internasjonale bank for rekonstruksjon og utvikling (IBRD) økes med USD 320 800 000.
4. Norge deltar i den niende kapitaløkningen i Den interamerikanske utviklingsbanken med en innbetalt andel tilsvarende motverdien i norske kroner på innbetalingstidspunktet av til sammen USD 2 907 287. Innbetalingen foretas i løpet av årene 2011- 2015, og belastes kap. 171 Multilaterale finansinstitusjoner, post 71 Regionale banker og fond.	8. I forbindelse med endring av stemmefordelingen i Den internasjonale bank for rekonstruksjon og utvikling (IBRD) foretas det en justering av aksjeandelene til medlemslandene gjennom en selektiv kapitaløkning. Norge deltar i den åttende selektive kapitaløkningen i forbindelse med endring av stemmevekten i Den internasjonale bank for rekonstruksjon og utvikling (IBRD) med en innbetalt andel tilsvarende motverdien i norske kroner på innbetalingstidspunktet av til sammen USD 4 393 527. Innbetalingen foretas i løpet av årene 2011-2014, og belastes kap. 171 Multilaterale finansinstitusjoner, post 70 Verdensbanken.

9. Den norske garantikapitalen i Den internasjonale bank for rekonstruksjon og utvikling (IBRD) økes med USD 69 000 000.

XVI

Deltakelse i kapitalpåfylling i Den globale miljøfasiliteten (GEF)

Stortinget samtykker i at Norge deltar i kapitalpåfyllingen i Den globale miljøfasiliteten (GEF) med en innbetalt andel på 376 mill. kroner over perio-

den 2011-2013. Innbetalingene belastes kap. 170 FN-organisasjoner mv., post 78 Bidrag andre FN-organisasjoner mv.

Vedlegg 1

Tusenårsmålene og status for måloppnåelse

I 2010 er det ti år siden FNs tusenårsforsamling, og det er nå fem år til fristen for tusenårsmålene løper ut i 2015. For hvert av de åtte målene er det definert én eller flere konkrete målsetninger med hver sine indikatorer, der status i 1990 danner grunnlaget for å måle fremgang. Tabell 2.1 under viser de åtte målene, samt utvalgte målsetninger og status for måloppnåelse for disse. For enkelte indikatorer er tilgangen på data ufullstendig. FN arbeider kontinuerlig for å forbedre indikatorene, såvel som datagrunnlaget. Likevel vil det være begrenset hva man kan rapportere av endring fra ett år til det neste, og et flerårig perspektiv legges derfor til grunn.

FNs tusenårs målrapport for 2010⁷ viser en viss fremgang på noen områder, men det er mange områder hvor fristen ikke vil nås. Likevel er det færre mennesker nå (2008) som dør av aids, og det er gjort viktige fremskritt i bekjempelsen av malaria og meslinger. Grunnskoleutdanning kan snart bli et universelt tilbud, og vi er på god vei til å nå målet for trygt drikkevann.

Rapporten slår fast at til tross for den globale økonomiske krisen, ligger utviklingslandene samlet sett an til å nå målsetningen om å halvere andelen av befolkningen som lever på mindre enn 1,25 dollar⁸ dagen. Fra 1990 til 2005 ble denne andelen redusert fra 46 pst. til 27 pst. Den betydelige reduksjonen på globalt nivå skjuler imidlertid store regionale forskjeller. En svært positiv utvikling har funnet sted i deler av Sør- og Øst-Asia, der andelen fattige er kraftig redusert. Dette henger i stor grad sammen med den sterke økonomiske veksten i Kina og India, hvor andelen ekstremt fattige er anslått til å falle til henholdsvis 5 pst. og 24 pst. i 2015⁹. Latin-Amerika har i denne perioden også opplevd en substansiell nedgang i andel fattige, noe som kan knyttes til et større fokus på omfordelingspolitikk i mange av landene i regio-

nen¹⁰. Afrika sør for Sahara ligger stadig høyest på fattigdomsstatistikken. Andelen ekstremt fattige falt fra 58 pst. i 1990 til 51 pst. i 2005¹¹, og regionen er dermed langt fra målet om halvering innen 2015. Den økonomiske veksten i flere afrikanske land sør for Sahara har vært relativt høy etter år 2000, og med en riktig fordelingspolitikk gir videre vekst grunnlag for betydelige fattigdomsreduksjoner.

Utviklingen mot en halvering av andelen mennesker som lever under sultegrensen har vært ujevn. Andelen av befolkningen i utviklingsland som sulter sank fra 20 pst. til 16 pst. mellom 1990 og 2007.¹² Fremgangen har først og fremst kommet i Kina, Sørøst-Asia, Latin-Amerika og Karibien. I afrikanske land sør for Sahara og Sør-Asia, inkl. India, har det vært liten fremgang. Internasjonale matpriser sank i 2009, men konsumprisindekser steg likevel. Samtidig førte den globale økonomiske krisen til høyere arbeidsledighet. Disse faktorene bidro til en betydelig reduksjon i kjøpekraften til fattige forbrukere som bruker en stor andel av det de tjener på mat.

Andelen underernærte barn under fem år er redusert noe, selv om utviklingen de siste årene ser ut til å ha stagnert i takt med økende matvarepriser. Fortsatt er ett av fire barn i utviklingsland underernærte. Utviklingen har vært spesielt positiv i Øst-Asia, hvor andelen underernærte barn sank fra 17 pst. i 1990 til 7 pst. i 2008. Latin-Amerika og Nord-Afrika har også opplevd en stor reduksjon av andelen underernærte i perioden. Utviklingen i Vest- og Sør-Asia og Afrika Sør for Sahara er derimot langt dårligere. I Vest-Asia samlet har det ikke vært noen nedgang, mens hele 46 pst. av barn under fem år var underernærte i Sør-Asia i 2008 – en nedgang på kun 5 prosentpoeng siden 1990. I Afrika Sør for Sahara har andelen underernærte barn sunket med kun 4 prosent-

⁷ Millenium Development Goals Report 2010

⁸ Kriteriet for ekstrem fattigdom ble i 1990 bestemt til en inntekt under USD 1 med utgangspunkt i prisnivået i 1985. Dette målet har siden blitt justert. Fo.m. MDG Report 2009 er det andelen som lever på under USD 1,25 om dagen som legges til grunn.

⁹ MDG Report 2010, s. 7.

¹⁰ FNs økonomiske kommisjon for Latin-Amerika og Karibien (ECLAC): Panorama social de América Latina 2008 (s. 69). (eclac.org/publicaciones/xml/2/34732/PSE2008_Versioncompleta.PDF)

¹¹ MDG Report 2010, s. 6.

¹² MDG Report, s. 12.

poeng, fra 31 pst. i 1990 til 27 pst. i 2008.¹³ Felles for alle regionene er at en større andel barn på landsbygda er underernærte, enn de som bor i byene.

Til tross for en økning i andelen barn som begynner på skole, er det ikke sannsynlig at målsetningen om å sikre full grunnskoleutdanning for alle barn innen 2015 vil nås. I Afrika sør for Sahara mottok 76 pst. av barna grunnskoleutdanning i 2007 hvilket er en klar forbedring fra 58 pst. i 1999, men likevel langt under snittet for utviklingslandene på 89 pst.¹⁴ At så mange barn aldri får noen utdanning, er spesielt problematisk fordi dette vil ha en vedvarende negativ effekt også på en rekke andre målsetninger. Utdannede foreldre har f.eks. sjeldnere underernærte barn.

Likestillingsindikatorerne viser en viss fremgang, og spesielt innen utdanning. Det observeres også en positiv utvikling for andelen kvinnelige representanter i nasjonalforsamlinger, med unntak av i Øst-Asia, men dette kommer først og fremst som et resultat av kvotering. I utviklingslandene samlet er andelen kvinner i nasjonalforsamlinger steget fra 11 pst. i år 2000 til 18 pst. i 2010. Latin-Amerika og Karibien ligger i tet med 23 pst.¹⁵ Finanskrisen har ført til dårligere arbeidsvilkår og inntekt for de fattigste, og kvinner har vært hardt rammet ettersom de ofte har mindre jobbsikkerhet enn menn. Det er fortsatt langt frem til lik deltakelse for kvinner og menn i samfunnslivet, slik det aktuelle målet foreskriver.

I tråd med mål 4 har verdenssamfunnet i noen grad lykkes med å redusere dødsraten for barn under 5 år, men nedgangen har ikke vært stor nok til at målsetningen om en 2/3-dels reduksjon vil nås med dagens tempo. I utviklingslandene samlet er raten redusert fra 100 til 72 per 1000 levende fødte fra 1990 til 2008. Dette utgjør en reduksjon fra 12,5 millioner til 8,8 millioner barn. Det er dermed 10 000 færre barn som dør hver dag enn det var i 1990. Den gjennomsnittelige årlige reduksjonen har økt til 2,3 pst. i perioden 2000 til 2008, sammenlignet med 1,4 pst. på 1990-tallet. Den største fremgangen har kommet i noen av verdens fattigste land: Bangladesh, Bolivia, Eritrea, Laos, Malawi, Mosambik og Nepal, hvor den årlige nedgangen har vært 4,5 pst. eller høyere. Situasjonen forblir spesielt alvorlig i Afrika sør for Sahara, der tallet ennå ligger på hele 144 per 1 000, ned fra 184.¹⁶ Sør-Asia har også veldig høy

barnedødelighet. Fire sykdommer – luftveisinfeksjoner, diaré, malaria og aids – utgjorde 43 pst. av alle dødsfall blant barn under fem år i 2008. Mange av disse kunne vært berget gjennom lavkosttiltak som antibiotika, rehydrering, vaksiner, innsektsnett og medisiner mot malaria. Omfattende vaksinekampanjer mot meslinger har gitt svært gode resultater. Mens kun 70 pst. av ettåringene fikk vaksine mot meslinger i år 2000, fikk 81 pst. det i 2008.

Målsetningen om å redusere mødredødeligheten med ¾ vil med dagens utvikling ikke nås, men det er fremgang å vise til. En tredjedel av dødsfall i forbindelse med fødsel skyldes blødninger, og de fleste av disse kunne vært unngått eller behandlet med helsepersonell til stede. Andelen kvinner som hadde kvalifisert helsepersonell til stede ved fødsel, steg fra 53 pst. til 63 pst. i perioden fra 1990 til 2008, med størst fremgang i Nord-Afrika og Sørøst-Asia. I Øst-Asia har nesten alle (98 pst.) tilgang til dette, mens under halvparten av kvinner i Sør-Asia og i Afrika sør for Sahara har slik tilgang. Det har vært en viss økning i andelen kvinner som bruker prevensjonsmidler, men det er store regionale forskjeller med kun 22 pst. i Afrika sør for Sahara, sammenlignet med 86 pst. i Øst-Asia. Det var en viss fremgang i reduksjonen i tenårings-svangerskap fra 1990 til 2000, men på 2000-tallet har denne trenden blitt svakere, og i Afrika sør for Sahara er det nå flere slike svangerskap enn det var i 2000.¹⁷

Det ligger heller ikke an til at målet om å sikre en bærekraftig utvikling vil nås. Avskoging ser ut til å avta noe, men er fortsatt et stort problem. Over det siste tiåret gikk omtrent 13 millioner hektar skog tapt årlig, sammenlignet med 16 millioner hektar årlig på 1990-tallet. Det er i Sør-Amerika og Afrika at skogdekket forsvinner raskest, mens det takket være storskala treplanting i Kina, India og Vietnam har vært en økning i skogdekket på nesten 4 millioner hektar årlig i disse landene. CO₂-utslippene har samtidig økt dramatisk i alle verdens regioner, med unntak av tidligere Sovjetunionen. I industrialiserte land er pro capita forbruket på 12 tonn CO₂ i året, mens det i Afrika sør for Sahara bare ligger på 0,9 tonn. Biodiversitet går tapt med alarmerende hastighet, og 17 000 arter trues av utryddelse. Overutnytting av fiskerier er fortsatt et alvorlig problem, men den globale fangsten har sunket fra 88,4 millioner tonn i 1997, da den var høyest, til 83,5 millioner tonn i 2006. Andelen overbeskattede fiskeslag har de siste 10 årene ligget på rundt 28 pst.¹⁸

¹³ MDG Report, s. 13.

¹⁴ MDG Report, s. 16.

¹⁵ MDG Report, s. 25.

¹⁶ MDG Report, s. 26-27.

¹⁷ MDG Report, s. 30-36.

Verden er godt på vei til å nå målsetningen om å halvere andelen mennesker uten tilgang til trygt drikkevann, og det er også registrert en betydelig reduksjon i andelen av utviklingslandenes urbane befolkning som bor i slum, ned fra 46 pst. i 1990 til 33 pst. i 2010. Det absolutte tallet har likevel steget fra 657 millioner til 828 millioner mennesker.¹⁸

Det åttende tusenårsålet innebærer at det skal tas hensyn til de særlige behovene til de minst utviklede landene. Her er det gjort en viss fremgang, med betydelige reduksjoner i toll- og

avgifter for eksportvarer til industrialiserte land. De minst utviklede landene kommer likevel dårlig ut når det gjelder andelen av den samlede, tollfrie eksporten til industriland. For utviklingsland som helhet var det en liten økning i bistandsmidler fra 2008 til 2009, men følgene av finanskrisen gjør at mange vil oppleve kutt i årene som kommer. Bistand konsentreres imidlertid i økende grad i de minst utviklede landene. Utviklingslandenes gjeldsbyrde har falt betydelig: mens 13 pst. av eksportinntektene gikk med til å betjene utenlandsgjeld i år 2000, var dette tallet 3 pst. i 2008.

¹⁸ MDG Report, s. 52-57.

¹⁹ MDG Report, s. 58-64.

Tabell 2.1 Tusenårsmålene og status for måloppnåelse

<i>Mål og utvalgte målsetninger</i>	<i>Utvalgte indikatorer og status for måloppnåelse (utviklingsland)</i>
<i>Mål 1: Utrydde ekstrem fattigdom og sult</i>	
– Målsetning 1a: Halvere, mellom 1990 og 2015, andelen mennesker med inntekt under én dollar per dag	– Andel av befolkningen som har mindre enn 1,25 dollar å leve av per dag: 1990: 46 pst.; 2005: 27 pst.
– Målsetning 1c: Halvere andelen mennesker som sulter	– Andel av befolkningen som lever under sultegrensen: 1990-92: 20 pst.; 2005-07: 16 pst. – Andel barn under fem som er undervektige: 1990: 31 pst.; 2005: 27 pst.; 2007: 26 pst.
<i>Mål 2: Oppnå allmenn grunnskoleutdanning</i>	
– Målsetning 2a: Sikre full grunnskoleutdanning for alle barn, både jenter og gutter	– Andel barn i aldersgruppen som går på skole: 1999: 85 pst.; 2008: 89 pst.
<i>Mål 3: Fremme likestilling og styrke kvinners stilling</i>	
– Målsetning 3a: Fjerne forskjellene mellom andelen gutter og jenter i grunnskole og videregående skole, fortrinnsvis innen 2005, og på alle skoletrinn innen 2015	– Andel jenter i forhold til gutter i grunnskole: 1999: 91 pst.; 2008: 96 pst. I videregående skole: 1999: 88 pst.; 2008: 95 pst. I høyere utdanning: 1999: 82 pst.; 2008: 97 pst. – Andel kvinnelige parlamentarikere i nasjonalforsamlingen: 2000: 11 pst.; 2010: 18 pst.
<i>Mål 4: Redusere dødeligheten blant barn</i>	
– Målsetning 4a: Redusere dødeligheten blant barn under fem år med to tredeler, mellom 1990 og 2015	– Dødelighet blant barn under fem år (per tusen levendefødte): 1990: 100; 2008: 72 – Antall ettåringer vaksinert mot meslinger: 1990: 71 pst.; 2008: 81 pst.
<i>Mål 5: Bedre gravide og fødende kvinners helse</i>	
– Målsetning 5a: Redusere dødeligheten blant gravide og fødende kvinner med tre firedeler	– Dødelighet blant gravide og fødende kvinner (per 100 000 fødsler): 1990: 480; 2005: 450
<i>Mål 6: Bekjempe hiv og aids, malaria og andre sykdommer</i>	
– Målsetning 6a: Ha stanset og begynt å reversere spredningen av HIV og AIDS	– Antall HIV-smittede: 1990: 7,3 millioner; 2008: 33,4 millioner – Barn som har mistet en eller begge foreldre pga AIDS (hele verden): 1990: 0,9 millioner; 2008: 17,5 millioner
– Målsetning 6b: Tilgang til behandling for HIV/AIDS for alle med behov for det, innen 2010	– Andel HIV-smittede med behov for behandling som mottar retrovirale medisiner: 2005: 16 pst.; 2008: 42 pst.
– Målsetning 6c: Ha stanset og begynt å reversere forekomsten av malaria og andre alvorlige sykdommer innen 2015	– Andel tuberkulosedødsfall (per 100 000 innbyggere, unntatt HIV-smittede): 1990: 38; 2008: 25 – Andel ettåringer som mottok minst en vaksinedose mot meslinger: 2000: 70 pst.; 2008: 81 pst.

Tabell 2.1 Tusenårsmålene og status for måloppnåelse

<i>Mål og utvalgte målsetninger</i>	<i>Utvalgte indikatorer og status for måloppnåelse (utviklingsland)</i>
<i>Mål 7: Sikre en miljømessig bærekraftig utvikling</i>	
– Målsetning 7a: Innarbeide prinsippene for bærekraftig utvikling i landenes politikk og programmer og reversere tapet av naturressurser	– Landareal dekket av skog globalt: 1990: 31%; 2010: 29 pst. – Utslipp av karbondioksid globalt (tonn): 1990: 21,9 mrd; 2007: 29,6 mrd
– Målsetning 7c: Halvere andelen mennesker uten bærekraftig tilgang til sikkert drikkevann og grunnleggende sanitære forhold	– Andel av befolkningen med bærekraftig tilgang til en forbedret vannkilde: 1990: 71 pst.; 2008: 84 pst. – Andel av befolkningen med tilgang til forbedrede sanitære forhold: 1990: 41 pst.; 2008: 52 pst.
– Målsetning 7d: Oppnå betydelig bedring i leveforholdene for minst 100 millioner mennesker som lever i slumområder (innen 2020)	– Andel av bybefolkningen som lever i slumområder: 1990: 46 pst.; 2000: 39 pst.; 2010: 33 pst.
<i>Mål 8: Utvikle et globalt partnerskap for utvikling</i>	
– Målsetning 8a: Videreutvikle et åpent, regelbasert og ikke-diskriminerende handelssystem	– Andel av industrilandenes totale import (unntatt våpen) som innføres toll- og avgiftsfritt fra utviklingsland: 1998: 54 pst.; 2006: 80 pst. Fra MUL: 1998: 78 pst.; 2008: 81 pst.
– Målsetning 8b: Ta hensyn til de særlige behovene til de minst utviklede landene	
– Målsetning 8d: Treffe omfattende nasjonale og internasjonale tiltak for å løse utviklingslandenes gjeldsproblemer for å gjøre gjelden håndterbar på lengre sikt	– Gjeldsbetjeningsrate i prosent av eksport av varer og tjenester: 2000: 13 pst.; 2008: 3 pst.
– Målsetning 8f: Gjøre ny teknologi, særlig informasjons- og kommunikasjonsteknologi, tilgjengelig i samarbeid med privat sektor	– Mobilabonnementer per 100 innbyggere: 2009: 67 (globalt) – Internettbrukere per 100 innbyggere: 2003: 5; 2008: 15.

Kilde: Millennium Development Goal Report 2010.

Vedlegg 2

Eksempel på rapport om samstemt politikk for utvikling

Stortinget ba i Innst.S.nr.269 (2008-2009) til St.meld.nr.13 (2008-2009) «Klima, konflikt og kapital» og med bakgrunn i NOU 2008:14 «Samstemt for utvikling» om en årlig rapport som gjør rede for hvordan regjeringens politikk på ulike politikk-områder påvirker utviklingen i fattige land, inkludert hvordan den bidrar til at internasjonale institusjoner og private selskaper tar slike hensyn. Bl.a. Nederland, Storbritannia og Sverige²⁰ lager slike rapporter. Noen av disse rapporterer hvert annet år, de årene EU-kommisjonen ikke lager sin rapport som dekker alle medlemsland.

Gjennom politikken på mange felter bidrar regjeringen til å møte effektene av en rekke globale utfordringer. Dette er mest tydelig når en ser på norsk bistand, mens effektene ikke alltid er like synlige på andre politikkområder, selv om den kan være like viktig. I sin tilbakemelding til Stortinget vil departementet vise hvordan regjeringens politikk i hele sin bredde påvirker utvikling i fattige land.

Denne første skissen er laget for å illustrere hva en slik rapport kan inneholde og hvordan den kan utformes. Siden det tar tid å få laget et godt opplegg for innhenting og tilrettelegging av relevant informasjon, siktes det mot å legge fram første fullstendige rapport i 2011. I denne første rapporten har Utenriksdepartementet i samarbeid med Helse- og omsorgsdepartementet laget et eksempel på et kapittel med helse som tema.

En systematisk tilnærming til rapportering om hvordan vi her i Norge møter globale utfordringer krever at vi identifiserer områder som er viktige for utviklingsland og hvor vi samtidig kan bidra til effekter eller politiske endringer, og at vi rapporterer om vesentlige endringer fra år til år. Vaksinasjoner, tilgang på helsepersonell og legemidler og redusert omsetning og bruk av helsefarlige stoffer er f.eks. særlig viktige globale helseutfordringer. De impulser Norge har bidratt med på disse områdene relaterer seg til beslutninger og tiltak i nasjonal og internasjonal helsepolitikk, i handels-

politikken, innen internasjonalt politisamarbeid og mht prioritering av norsk bistand.

Norsk politikk er primært utformet for å løse utfordringer befolkningen i Norge står overfor. Det er derfor også legitimt å gi forrang til norske interesser når politiske avveininger tilsier det. Rapportene vil også redegjøre for dette perspektivet. Imidlertid er det klart at regjeringen så langt råd er, vil bidra til at norsk politikk gagnar mennesker i fattige land, og at den politikken vi fører gjør det enklere for dem å møte de globale utfordringene.

2.1 Hovedkapittel om de globale helseutfordringene

2.1.1 Global helse

Helse har alltid vært en global utfordring. Svartedauden, Spanskesyken, tuberkulose og polio er alle eksempler på smittsomme sykdommer som har feid over hele kloden og krevd millioner av menneskeliv. God helse er avgjørende for alle mennesker. Sykdommer forholder seg ikke til landegrensener. Migrasjon, ikke minst som følge av globalisering har ført til mer bevissthet og oppmerksomhet om at helse på mange måter utgjør et globalt fellesgode. Helse er mer enn sektorpolitikk og favner videre enn nasjonale interesser. Samordnet innsats er nødvendig for å sikre at en har beredskapsordninger og virksomme medisiner til rådighet når farlige sykdommer bryter ut og at bruken av virkemidler koordineres slik at den blir mest mulig effektiv. Verdens helseorganisasjon, WHO, ble etablert i 1948 under FN bl.a. for å koordinere innsatsen for å stoppe og forebygge spredningen av smittsomme sykdommer, men også for å ivareta innsatsen mot andre helseproblemer og for å skape internasjonalt anerkjente normer og standarder for helse. WHO har i stor grad lykket med dette. De fleste lands myndigheter forsøker å etterleve felles normer for produksjon, omsetning og foreskrivning av legemidler selv om regulering i praksis ofte er vanskelig. Bruk og omsetning av tobakk og rusmidler og i de senere år utfordringer i forbindelse med migra-

²⁰ Den svenske regjeringens fokusområder mht globale utfordringer finnes på <http://www.regeringen.se/sb/d/108/a/142509>.

sjon av helsepersonell er spørsmål som har fått global oppmerksomhet. WHO er i dag den sentrale organisasjonen for samarbeid mellom nasjonale myndigheter når det gjelder disse aspektene ved globalt helsesamarbeid.

Utgangspunktet for regjeringens politikk, nasjonalt så vel som internasjonalt, er at alle mennesker skal ha rett til helsetjenester og til god helse. God helse forutsetter tilgang til næringsrik mat, tilgang til rent drikkevann, tilfredsstillende sanitære forhold, et hjem, rimelige medisiner og behandling fra kompetent helsepersonell. Det forutsetter dessuten en kjønns sensitiv tilnærming på alle nivå som tar hensyn til kvinners rettigheter og sikrer deres medvirkning, samt at global og nasjonal politikk aktivt tar hensyn til marginaliserte og utsatte gruppers behov. Dette er en stor agenda som verdenssamfunnet har tatt ansvar for i fellesskap, bl.a. gjennom å enes om FNs Tusenårsmål der tre av åtte mål omhandler helse.

Innsats for global helse er bredere enn det som favnes av utviklingspolitisk innsats. Norsk politikk på mange områder har relevans for hvordan helsesituasjonen i fattige land utvikler seg. Våre posisjoner i internasjonale fora med ansvar for helserelevante spørsmål er viktige. Det samme gjelder innretningen av vår humanitære bistand. Norge er ikke blant de største internasjonale aktørene, men våre standpunkter, ressurser og vilje til å bidra gjør at vi ofte blir lyttet til. Det gjelder i forhandlinger om retten til å produsere billige medisiner på lisens så vel som standpunkter vi inntar i Verdens helseorganisasjon og i samarbeid for å fremme globale konvensjoner som sikrer innbyggere i alle land grunnleggende rettigheter. En åpenbar forutsetning for å sikre tilgang til helsetjenester for alle, er at vi finner felles løsninger på globale utfordringer innenfor relevante internasjonale prosesser og at vi sikrer at innenrikspolitiske tiltak støtter opp under disse.

Norsk innsats for global helse er basert på samarbeid med andre land og vi vil gjerne se dette nedfelle seg i målbare og varige resultater på landnivå, særlig for de fattigste befolkningsgruppene og i de fattigste landene. Vi ønsker også å bidra til å redusere sikkerhetstrusler som følger av fattigdom, sosiale ulikheter, sykdom og sviktende helssystemer. Internasjonalt samarbeid er også et ledd i å verne om norsk folkehelse. Eksempler på dette er innsatsen mot pandemier og innsatsen mot hiv og aids.

Med mange aktører nasjonalt og internasjonalt er det en sentral oppgave å sørge for at norske hovedprioriteringer innen global helse er godt samordnet her hjemme og vel kjent av alle som

representerer Norge i internasjonal sammenheng. Hovedforankringen er nasjonal politikk og virksomhet som også er basis for å bidra til å gjøre norske tiltak og initiativer koordinerte og samstemte i forhold til utviklingslandenes behov.

Prioriteringene for Norges styremedlemskap i Verdens helseorganisasjon for perioden 2010 - 2013 er basert på en strategi som regjeringen har vedtatt. Strategien angir hva som med norske øyne anses å være de største utfordringene WHO og dermed medlemslandene står overfor samt hva Norge skal legge vekt på i styreperioden. Prioriteringene bygger også på Norges egne helsefaglige prioriteringer.

Regjeringens arbeid for å samstemme nasjonal helsepolitikk med internasjonale utviklingsmål kommer godt til syne i vårt arbeid og initiativer innenfor følgende fire fokusområder:

1. Helsepersonellkrisen
2. Pandemier
3. Hiv-epidemien
4. Innsats mot alkohol, tobakk og narkotika

2.2 Helsepersonellkrisen

2.2.1 Utfordringene ved helsepersonellkrisen

Helsepersonellkrisen er global. Den viser seg *innenfor* land og *mellom* land. Den består i:

- global mangel på helsepersonell (om lag 4.3 mill. regnet i leger, sykepleiere og jordmødre)
- skjev fordeling mellom land (11 helsepersonell pr. 1000 innb. i Europa; 1.8 i Afrika)
- skjev fordeling innenfor land (disproporsjonal tetthet i urbane strøk, mangel i distrikter)
- ulik tilgang på helsetjenester pga. manglende eller feil fordeling av tilbud. (Store befolkningsgrupper i utviklingsland får ikke helsetjenester, i noen land halvparten av befolkningen)
- migrasjon av helsepersonell fra fattige land forringer kvaliteten på og tilbudet av helsetjenestene i disse landene

Krisen har sin årsak i interessekonflikter mellom nasjoner, mellom ulike offentlige sektorer og private sektorer, i arbeidsmarkedsmekanismer innenfor og over landegrensene som bunner i økende etterspørsel etter helsetjenester, befolkningsvekst og mangel på helsepersonell. Lengre tids underfinansiering av helsesektoren generelt i mange land er også en del av årsakssammenhengen, med for lav utdanningskapasitet, utilfredsstillende arbeidsforhold, mangelfull planlegging og styring, sviktende kapasitet i nasjonale forvaltning

ger og manglende kunnskapsgrunnlag om personellpolitikk og helseforvaltning.

Intet land kan alene løse helsepersonellkrisen. Norsk innsats må tilpasses andre initiativ for å få virkning og det må arbeides aktivt både i Norge, internasjonalt og gjennom bidrag til de land som er mest utsatt.

Norsk politikk – hva vil vi og hva gjør vi med helsepersonellkrisen?

Nasjonalt er det vedtatt at Norge ikke skal drive aktiv rekruttering av helsepersonell fra land som selv har mangel på slikt personell. Dette ivaretar mye av hensynet til at vår nasjonale politikk ikke skal undergrave internasjonale utviklingsmål.

Internasjonalt er norsk innsats rettet mot reguleringer og internasjonale avtaler for bl.a. å ivareta sårbare lands interesser, og mot utviklingsland som en del av samarbeidet om å utvikle gode helssystemer og -tjenester.

Til det første arbeidet er et viktig resultat til nå vedtaket om en internasjonal “*Code of Practice for International Recruitment of Health Personnel*”, i WHO på Verdens helseforsamling i mai 2010. Norske myndigheter har lenge arbeidet hardt for en slik etisk kode, med felles innsats fra helse-, og utenriksforvaltningen. I kjølvannet av disse prinsippene kan vi bl.a. vente den første systematiske monitoreringen av helsepersonellmigrasjon, og få anledning til å følge opp med målrettet internasjonal innsats.

Helsepersonell inngår i arbeidet for å nå FNs tusenårsmål og er grunnleggende i strategien for mødre- og barnehelse som planlegges under FNs toppmøte om tusenårsmålene i september 2010. Bilateralt er de viktigste samarbeidspartnerne bl.a. Malawi og frivillige organisasjoner. Gjennom multilaterale kanaler ytes forskningsstøtte og støtte gjennom Verdens helseorganisasjon og Den globale helsepersonellalliansen. Andre kanaler er Det globale fondet for bekjempelse av aids, tuberkulose og malaria og Den globale vaksinealliansen.

Den norske helsepersonellsatsingen er beskrevet i UDs rapport «Forslag til tiltak i norsk utviklings- og utenrikspolitikk for å motvirke den globale helsepersonellkrisen» (2008). Videre satsing fokuserer bl.a. på å støtte helsepersonellutdanning i utviklingsland med vekt på helseledelse og -personellforvaltningssystemer.

2.2.2 Resultater fra arbeidet

For å sikre framgang mht å møte den globale helsepersonellutfordringen har vi:

Etablert nasjonale regler mot aktiv rekruttering av helsepersonell fra utviklingsland.

Fremmet et helhetlig syn og ivaretatt hensynet til utviklingsland i WHO i arbeidet med å etablere et internasjonalt regelverk om rekruttering av helsepersonell.

Arbeidet overfor Malawi og andre utviklingsland for å møte helsepersonellutfordringen.

Framgang mht realiseringsverdige tiltak foreslått i HODs arbeidsgrupperapport fra 2008 om helsepersonellutfordringen.

2.3 Pandemier

2.3.1 Utfordringene

Verden helseorganisasjon definerer pandemier som verdensomspennende epidemier (rammer minst to kontinenter) av nye influensavirus. Det er vanlig at nye virus etablerer seg i befolkningen, og i løpet av noen år smittes de aller fleste. De mest kjente pandemiene er Spanskesyken fra 1918, Asiasyken fra 1957 og Hongkong-pandemien fra 1968. Befolkningen i land med små ressurser til å møte pandemier og med dårligere helsetjenester enn andre er mest utsatt for smitte og rammes hardt.

2.3.2 Norsk politikk mot pandemier

Formålet med pandemiberedskapen og Nasjonal beredskapsplan mot pandemisk influensa er å legge til rette for at man kan:

- forebygge smittespredning gjennom generelle hygienetiltak (som hånd- og hostehygiene) og vaksinasjon.
- redusere sykkelighet og død bl.a. gjennom behandling av syke med legemidler (antiviralia), og eventuelt medisinsk behandling på sykehus.
- behandle og pleie syke og døende hjemme og i helseinstitusjon.
- opprettholde nødvendige samfunnstjenester innenfor alle sektorer
- gi fortløpende kunnskapsbasert og samordnet informasjon til helsetjenesten, andre samfunnssektorer, det offentlige, publikum, norske borgere i utlandet og massemediene.

Norske helsemyndigheter håndterte bl.a. det nylige utbruddet av ny influensa A (H1N1) i tråd

med nasjonale planer og i dialog med Verdens Helseorganisasjon (WHO) og EU.

Beredskapsplaner, bl.a. overordnet nasjonal helse- og sosialberedskapsplan og Nasjonal beredskapsplan for pandemisk influensa gir rammene for helsesektoren og alle departementenes beredskapsplanlegging. Nasjonal beredskapsplan for pandemisk influensa beskriver tiltak for hver av de 6 fasene av en pandemi og hvem som har ansvar. Første versjon ble fastsatt i 2001. Planen er senere revidert i 2003 og i 2006.

2.3.3 Resultater fra arbeidet

For å vise hvordan Norge bidrar til å styrke global pandemiberedskap har vi:

- Beredskapsplaner for pandemisk influensa under oppdatering.
- Utviklet lover og regelverk som regulerer helseredskap og smittevern.
- Bidratt til styrking av utviklingslands arbeid mot smittsomme sykdommer inkludert tilgang til vaksiner og informasjon om pandemier.
- Samarbeidet med og støtte til Verdens helseorganisasjons og uavhengige fonds (GFATM, GAVI etc.) innsats mot pandemier.

2.4 Hiv-epidemien

2.4.1 Hiv-utfordringene

Selv om den medisinske utviklingen de siste 10-15 årene har økt forventet levealder for personer med hiv, fortsetter epidemien å være en viktig årsak til fattigdom og en barriere for samfunnsutvikling, særlig i det sørlige og østlige Afrika. Jenter og kvinner rammes spesielt hardt. Utviklingen er også bekymringsfull i Øst-Europa og Sentral-Asia, der injiserende narkotikabrukere og deres partnere er en særlig utsatt gruppe.

Om lag fem millioner mennesker får behandling i dag, men flere enn dobbelt så mange smittes. Tilgjengelige midler til behandling flater dessuten ut, og kun en av tre som trenger behandling kan få det. Forebygging, med særskilt fokus på grupper med høy sårbarhet for hiv gjennom tiltak rettet mot ungdom og unge voksne med særlig vekt på kunnskapsformidling er viktig. Behandling er imidlertid viktig også for forebygging av smitte, da de som er under behandling er langt mindre smitteførende enn de som ikke behandles.

Patenter på legemidler er et hinder mot behandling med bedre kombinasjonsmedisiner. Norge støtter i denne sammenheng at land utnyt-

ter mulighetene for tvangslisensiering etter TRIPS-avtalen om patentrettigheter.

Også Norge har betydelig forekomst av hiv med en fordobling av antall nye hiv-tilfeller det siste tiåret. Det å være hivpositiv i dag oppleves ofte like vanskelig som for ti år siden. På grunn av økende global migrasjon og framveksten av multi-resistente tuberkulosebakterier i Russland, er hiv i samspill med tuberkulose fremdeles en potensiell helsetrussel også for den norske befolkningen.

Gjennom Høynivåerklæringene fra FNs spesialsesjon (UNGASS) forpliktet norske myndigheter seg i 2001 og 2006 til mål og tidsrammer for å sikre handling, støtte og finansiering, inkludert universell tilgang til hiv-relatert forebygging, behandling, støtte og omsorg.

2.4.2 Norsk politikk og tiltak mot hiv-epidemien

I Norge er Regjeringens hivstrategi «Aksept og Mestring» (juni 2009) et sentralt politisk dokument. Den støttes av seks departementer (HOD, AID, BLD, UD, KD, JD) som hver for seg lister sine hovedprioriteter. Strategien er et godt grunnlag for samarbeid mellom berørte etater og sentrale sivilsamfunnsaktører. Den bidrar til å vise sammenhenger og utfordringer i hiv-arbeidet nasjonalt og internasjonalt. Det nasjonale aidsrådet fra 2007 er et sentralt redskap for samordning av myndighetenes politikk nasjonalt og internasjonalt. Det involverer hiv-positive, fagfolk og representanter fra det sivile samfunnet med internasjonal erfaring og møtes to ganger i året under ledelse av HOD og UD. Disse organene vekker internasjonal oppmerksomhet. Det er imidlertid en utfordring for Aidsrådet, som et konsultasjonsorgan, å sette klare mål med tilhørende indikatorer og måle effekter av innsatsen.

Det nasjonale og internasjonale hivarbeidet gis også føringer gjennom to posisjonsnotater. Utenriksdepartementet lanserte i 2006 et posisjonsnotat for norsk hiv- og aidspolitik som en oppfølging av de internasjonale forpliktelsene fra FN. Notatet beskriver prioriteringer i det internasjonale hiv-arbeidet. Fokus i det videre arbeidet rettes mot innsats for å stoppe spredning av hiv, effektive førstelinjetjenester for behandling i samarbeid med investeringer i å styrke helsesystem, inkludert med fokus på tilgang til helsepersonell samt bedre levekår og livskvalitet for HIV positive, og normalisere hiv og aids i samfunnet.

I Barentsregionen har norske helsemyndigheter (HOD) siden begynnelsen av nitti-tallet samarbeidet med faglig kontakt og kompetanseoverfø-

ring, og midler fra Utenriksdepartementet for å styrke helsevesenets evne til å mestre saminfeksjon mellom TB og hiv og hiv og hepatitt C.

Norge har siden starten vært aktivt med på å utvikle Det globale fondet for aids, tuberkulose og malaria (GFATM). Fondet fremstår i dag som en innovativ og effektiv global mekanisme for å sikre finansiering av globale helsegoder. Fondet har stor støtte internasjonalt, og baseres i hovedsak på at landene selv skal prioritere tiltak i et samarbeid mellom myndigheter, multilaterale organisasjoner og sivilt samfunn.

Norge støtter også FNs aidsprogram UNAIDS som er et viktig redskap for å kunne håndtere den bredere agendaen knyttet til hiv. Sammen med UNAIDS har Norge bl.a. medvirket til at land som har restriksjoner på reise og opphold for mennesker med hiv, har opphevet disse. Dette er viktig for å sikre at innvandrere er åpne om sin hiv status og kan få behandling. Bl.a. har land som USA og Kina nå endret sine regler på dette området.

HKH kronprinsessens innsats som UNAIDS goodwill-ambassadør har bidratt til sterkere søkelys på hiv-forebygging i Afrika og innsats for og med ungdom.

Det er regjeringens politikk at handelsavtaler som Norge inngår ikke må innskrenke partenes adgang til å gi tvangslisenser for legemidler eller å kreve sterke beskyttelse av patentrettigheter enn det som følger av TRIPS-avtalen under WTO.

2.4.3 Resultater fra arbeidet

Norge har bidratt til å styrke innsatsen mot hivsmitte gjennom:

- Arbeid mot stigmatisering og diskriminering av hivsmittede med fokus på sårbare og utsatte grupper.
- Bistandsfinansiering av hivforebygging og -behandling, bl.a. gjennom Det globale fondet for bekjempelse av aids, tuberkulose og malaria og forskning.
- At Norge ikke krever sterkere beskyttelsen av patentrettigheter i bilaterale handelsavtaler enn det som følger av TRIPS-avtalen under WTO.
- Samarbeid med SIDA om rådgivning, kompetansebygging og programutvikling for mellomstatlige og frivillige organisasjoner i Afrika siden tidlig 2000-tall.

2.5 Innsats mot tobakk, alkohol og narkotika

2.5.1 Utfordringene

Tobakk og alkohol bidrar til betydelige helseproblemer for folk verden over og globalt er i følge WHO både bruk av tobakk og alkohol blant de ti viktigste enkeltårsakene til død og tapte friske leveår. Narkotika er ikke blant de ti viktigste risikofaktorene globalt. Samtidig representerer bruken av narkotika alvorlige helseproblemer, og er et økende problem i disse landene. Det er f.eks. nær sammenheng mellom bruk av rusmidler og Hivsmitte. Særlig i Øst-Europa og Sentral Asia utgjør injiserende smitte et økende problem. Produksjonen av narkotika foregår betydelig grad i utviklingsland og den kriminalitet og korrupsjon den representerer utgjør en trussel mot fred og sikkerhet, finansierer terror, og undergraver ofte prinsippet om lik rett til helsetjenester og menneskerettigheter i disse landene.

Tobakksbruk er nå svært utbredt i utviklingsland hvor folk ofte mangler kunnskap om tobakkens skadevirkninger. Samtidig som utviklede land har innført omfattende restriksjoner på tobakk og konsumet der har gått ned, har tobakksindustrien flyttet fokus til utviklingsland. Her bidrar feilinformasjon og aggressiv markedsføring til å øke etterspørselen etter tobakksvarer. Eksempelvis finnes det i dag prosentvis flere daglige tobakksbrukere i asiatiske land som India, Bangladesh og Indonesia enn i Norge. At det tar tid fra tobakksbruk utvikler seg til sykdom gjør også at sykdomsbyrden som følge av tobakksbruk ligger 10-20 år etter forbruket. WHO mener tobakksbruk er den enkeltfaktor som har størst innflytelse på helsetilstanden i befolkningen som helhet og som en kan sette i verk effektive forebyggende tiltak for. WHO har selv en aktiv innsats mot tobakk og utgjør et forum for medlemslandenes samordning av forebyggende helsetiltak på disse områdene.

Mens alkoholforbruket i den industrialiserte del av verden har stagnert og gått tilbake i løpet av de siste 30 årene er det en betydelig i økning i mange utviklingsland. I mellominntektsland er nå alkohol den viktigste risikofaktor for helse målt i for tidlig død og år med redusert livskvalitet (DALY). Vel 1/3 av skadene er knyttet til rusavhengighet, 1/3 til ulykker og vold og 1/3 til ulike somatiske lidelser. Mens alkoholbruk for noen sykdommer vil gi beskyttende effekt ved moderat bruk, vil andre sykdommer, særlig visse kreftformer gi økende risiko med økende forbruk. Det er

også økende risiko for visse overførbare sykdommer ved alkoholbruk. Stort inntak av alkohol i enkelt situasjoner og vedvarende høy bruk vil føre til sosiale problemer og belastninger overfor familie, venner naboer etc. som ikke regnes inn ved måling av sykdomsbyrde.

Bl.a. fordi tilgangen på tobakk og alkohol er begrenset i mange land samtidig som etterspørselen er stor og avgiftsnivået høyt er fortjenestemarginene høye og det er vokst fram en betydelig illegal industri knyttet til omsetning og smugling av disse varene.

Internasjonalt politi- og tollsamarbeid er på denne bakgrunnen også en viktig faktor blant helseforebyggende tiltak når det gjelder tobakk, alkohol og narkotika. I mange utviklingsland, og Russland og Øst-Europa er det dessuten en betydelig uformell og også ulovlig produksjon av alkohol. Det er derfor også et behov for internasjonalt samarbeid for å styrke regulerings- og håndhevingssystemer knyttet til produksjon, omsetning, innkreving av avgifter etc.

2.5.2 Norsk politikk og tiltak i arbeidet mot tobakk, alkohol og narkotika i internasjonale organer

Gjennom 45 år med tobakksforebyggende arbeid, har Norge vært et eksempel til etterfølgelse for mange andre land. Norge var ett av de første landene som vedtok en omfattende tobakkskadelov som førte til en nedgang i røyking. Norge var også det første landet som ratifiserte WHO's rammekonvensjon om forebygging av tobakkskader, «Framework Convention on Tobacco Control» (heretter Tobakkskonvensjonen). I henhold til denne konvensjonen er medlemmene bl.a. forpliktet til å støtte utviklingslandene i deres arbeid mot tobakk og de er forpliktet til å arbeide mot ulovlig handel med tobakksprodukter. I en nylig gjennomgang av det tobakksforebyggende arbeidet i Norge kritiserer WHO Norge for manglende implementering av Tobakkskonvensjonen.

Norge vil også støtte videreutvikling av Tobakkskonvensjonen. I henhold til våre nasjonale forpliktelser vil vi blant annet støtte tobakksforebyggende arbeid i utviklingsland og kampen mot ulovlig handel med tobakksprodukter. Under

Barentsprogrammet gis det ellers støtte til prosjekter for å forebygge livsstilssykdommer. Helsenettverket under Den Nordlige dimensjon (NDPHS) har nylig nedsatt en ekspertgruppe for arbeid med alkohol, narkotika og tobakk. I norsk WHO strategi for styreperioden 2010-2013, vil Norge støtte videreutvikling av arbeidet mot tobakksbruk.

Det mellomstatlige samarbeidet om alkohol kom senere i gang enn på narkotikaområdet. Økt reisevirksomhet og frihandelsordninger økte behovet for samarbeid. WHO's Europaregion vedtok sin første aksjonsplan i 1991. I 2006 vedtok EU en alkoholpolitisk strategi, og i 2010 vedtok WHO en global strategi mot skadelig bruk av alkohol

Norge har støttet opp under forslag om internasjonalt samarbeid på hele rusområdet. I FNs narkotikakonvensjon har Norge vært en aktiv deltaker fra starten. Det samme gjelder samarbeidet i Europarådets såkalte Pompidougruppe som bekjemper stoffmisbruk og -trafficking. Norge deltar også som observatør i EUs narkotikaorgan MCDDA.

I norsk WHO-strategi for styreperioden 2010-2013, vil Norge arbeide aktivt for at WHO globalt og regionalt prioriterer arbeidet med implementering av alkoholstrategien. Det er utarbeidet et posisjonsnotat som klargjør norsk narkotikapolitikk i internasjonale fora.

2.5.3 Resultater fra arbeidet

- Norge støtter videreutvikling av Tobakkskonvensjonen, bl.a. mht. tobakksforebyggende arbeid i utviklingsland og kampen mot ulovlig handel med tobakksprodukter. I henhold til norsk WTO-strategi for styreperioden 2010-2013, vil Norge arbeide aktivt for at WHO globalt og regionalt prioriterer arbeidet med implementering av alkoholstrategien.
- Norge har fra starten vært en aktiv deltaker i å fremme FNs narkotikakonvensjon.
- Norge deltar som observatør i EUs narkotikaorgan MCDDA og er aktiv i Europarådets Pompidougruppe mot stoffmisbruk.

Vedlegg 3

Bilateral bistand i 2009

Kapittel	Post	Land										Andre land/regioner	Afrika totalt	
		Tanzania	Sudan	Mosambik	Uganda	Malawi	Zambia	Etiopia	Sør-Afrika	Somalia	Zimbabwe			
150 - Bistand til Afrika	78 - Regionbevilgning for Afrika	616 319	138 448	430 400	228 103	311 360	324 560	122 759	62 274	1 500	606 671	2 842 395	97	295
160 - Sivilt samfunn og demokratutvikling	1 - Driftsutgifter					198								
	70 - Sivilt samfunn	31 369	44 155	27 996	58 261	39 808	46 730	59 115	9 852	11 523	30 845	256 568	616 222	
	73 - Kultur	4 785	265	4 078	1 110	4 000		478	5 329		5 000	11 227	35 272	
	75 - Internasjonale organisasjoner og nettverk											10 300	10 300	
	77 - Utvekslingsordninger gjennom Fredskorpset	13 919	5 064	1 785	12 741	9 739	5 859	3 957	9 056		2 331	23 084	87 535	
161 - Næringsutvikling	70 - Utvekslingsordninger gjennom Fredskorpset	8 516	248	1 222	13 644	2 160	7 323	2 778	11 659	5 07	1 11	52 637	100 806	
	95 - NORFUND - grunnfondskapital ved investeringer i utviklingsland	-9 176		19 899	11 855			117 265				21 723	161 566	
162 - Overgangsbistand (GAP)	70 - Overgangsbistand (GAP)	1 075	123 995		45 000					31 638	97 280	220 328	519 225	
163 - Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter	70 - Naturkatastrofer		7 000					22 361					116 622	
	71 - Humanitær bistand og menneskerettigheter		204 880	557	29 793	545		11 210		92 511	41 686	105 848	487 030	
164 - Fred, forskning og demokrati	70 - Fred, forskning og demokrattiltak	2 000	34 575		6 268				3 000	37 818	460	56 071	140 193	
165 - Forskning, kompetanseheving og evaluering	72 - Utvikling og nedrustning												8 263	8 263
	1 - Driftsutgifter	3 533	522	2 359	3 698	1 520	1 793	204	1 996	27	395	7 349	23 395	
	70 - Forskning og høyere utdanning	12 242	16 071	4 752	7 123	6 249	3 576	11 114	1 743		1 026	68 973	132 867	
166 - Miljø og bærekraftig utvikling mv.	71 - Faglig samarbeid	498	7	0	241		725	1 651				32 729	35 851	
	71 - Internasjonale prosesser og konvensjoner												482	482
	72 - Internasjonale miljøprosesser og bærekraftig utvikling			300									7 256	7 256
167 - Flykningtiltak i Norge, godkjent som ODA	73 - Klima- og skogsatsingen	41 325										116 848	158 173	
168 - Kvinner og likestilling	21 - Spesielle driftsutgifter												429	429
169 - Globale helse- og vaksineinitiativ	70 - Kvinner og likestilling		1 200	12 000	14 921	18 871	1 429		4 500	3 000	1 000	26 756	80 976	
170 - FN-organisasjoner mv.	70 - Vaksine og helse	4 412										44 345	48 756	
171 - Multilaterale finansinstitusjoner	79 - Ekspert, jurnorekspert og FNs fredskorps	722	2 572		1 406		1 740					6 753	13 193	
172 - Gjeldslette og gjeldsrelaterte tiltak	72 - Samfinansiering via finansinstitusjoner											33 750	33 750	
51 - Riksrevisjonen	70 - Gjeldslette, betalingsbalansertøtte og kapasitetsbygging											26 421	26 421	
530 - Tilbakeføring	1 - Riksrevisjonen					3 913	2 490					335	6 739	
	92 - Tilbakeføring	-601	-735	-528	-9 078	-103	-866	0		-13		-1 599	-13 523	
Totalt		730 937	578 171	504 821	422 680	399 467	393 619	237 366	226 873	2 09 310	181 635	1 795 906	5 680 791	

Figur 3.1 Bilateral bistand til største mottakerland i Afrika fordelt på kapittel og post, 2009¹ (NOK 1000)

1 Det vil forekomme noe avvik mellom statsregnskapet og bistandsstatistikken. Dette skyldes bl.a. at bistandsstatistikken mottar forbruksinformasjon fra eksterne aktører der deres forbruk avviker fra mottatt årlig tilskudd fra Utenriksdepartementet. Videre medfører i noen tilfeller OECD/DACs direktiver at statistikken inneholder flere/færre avtaler enn statsregnskapet for Utenriksdepartementet.

Kapittel	Post	Mottakerland										Andre land/regioner	Asia total				
		Afganistan	Pakistan	Nepal	Sri Lanka	Kina	Myanmar (Burma)	India	Vietnam	Bangladesh	Indonesia						
151 - Bistand til Asia	72 - Bistand til Afghanistan	483 200															483 200
	78 - Regionbevilgning for Asia	60 247	164 000	55 000	16 816												70 782
160 - Sivilt samfunn og demokrat utvikling	1 - Driftsutgifter		69														88
	70 - Sivilt samfunn	16 939	4 061	27 890	14 919	5 878	11 625	13 304	12 643	10 093	53 456	211 360					313 665
	73 - Kultur	4 843	6 887	3 452	2 979	2 512	5 084	1 839	2 013	385	2 773	32 765					37 765
	75 - Internasjonale organisasjoner og nettverk				9 419							5 300	14 719				19 019
	77 - Utvekslingsordninger gjennom Fredskorpset	-59	108	6 094	1 287	3 422	4 271	1 322	2 095	3 832	465	8 362	27 355				35 355
161 - Næringsutvikling	70 - Nærings- og handels tiltak	603	3 440	9 657	11 078		8 281	17 670	3 077	5 312	29 586	88 705					128 705
	95 - NORFUND - grunnfondskapital ved investeringer i utviklingsland																
	70 - Overgangsbistand (GAP)																
162 - Overgangsbistand (GAP)	70 - Naturokatastrofer	11 400	11 006				42 062					3 075	71 137				84 202
163 - Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter	71 - Humanitær bistand og menneskerettigheter	119 950	148 368				34 724	12 000			3 900	2 491	16 901				148 368
	70 - Fred, forskning og demokrat tiltak	54 304	17 243	17 648	32 701		19 148	1 350				4 545	20 463	167 402			242 153
164 - Fred, forskning og demokrati	72 - Utvikling og nedrustning		1 500														1 500
	73 - Andre ODA-godkjente OSSE land																
165 - Forskning, kompetanseheving og evaluering	1 - Driftsutgifter	3 563	926	886	701	2 871		1 899	1 510	689	610	5 511	19 165				27 165
	70 - Forskning og høyere utdanning	442	6 882	1 500	28 627		1 668	1 610	2 247	1 116	16 935	61 028					77 165
	71 - Faglig samarbeid	7 215	384		35 122		33 903	11 516		6 700	3 916	98 765					147 765
166 - Miljø og bærekraftig utvikling mv.	71 - Internasjonale prosesser og konvensjoner		155									100	255				355
	72 - Internasjonale miljøprosesser og bærekraftig utvikling			106	4 870							300	5 276				5 576
	73 - Klima- og skogsatsingen			4 000								12 800	2 700				19 500
167 - Flyktningtiltak i Norge, godkjent som ODA	70 - Kvinner og likestilling	3 576										52	3 627				3 627
168 - Kvinner og likestilling	21 - Spesielle driftsutgifter	20 000	11 605	12 000							9 000	5 500	2 000	6 937			33 937
169 - Globale helse- og vaksineinitiativ	70 - Vaksiner og helse	30 000									25 741						55 741
170 - FN-organisasjoner mv.	76 - Tilleggsmidler via FN-systemet mv.										625						625
	79 - Ekspert, juniorer og FN's fredskorps	2 309	105	358	1 937	892						904	4 577	12 043			19 863
171 - Multilaterale finansinstitusjoner	72 - Samfinansiering via finansinstitusjoner																
51 - Riksrevisjonen	1 - Riksrevisjonen		902														902
530 - Tilbakeføringer	92 - Tilbakeføringer																
Totalt		727 842	292 393	284 467	221 381	136 067	118 521	100 945	99 830	91 946	80 915	545 954	2 700 261				4 700 261

Figur 3.2 Bilateral bistand til største mottakerland i Asia etter kapittel og post, 2009¹ (NOK 1000)

1 Det vil forekomme noe avvik mellom statsregnskapet og bistandsstatistikken. Dette skyldes bl.a. at bistandsstatistikken mottar forbruksinformasjon fra eksterne aktører der deres forbruk avviker fra mottatt årlig tilskudd fra Utenriksdepartementet. Videre medfører i noen tilfeller OECD/DACs direktiver at statistikken inneholder flere/færre avtaler enn statsregnskapet for Utenriksdepartementet.

Kapittel	Post	Passtrikke områder										
		Yak	Liaanon	Iran	Jordan	Yemen	Syria	Mid-Ostren Upestrikte	Mid-Ostren Totale			
152 - Bistand til Midtøsten	78 - Regionbevilgning for Midtøsten	405 465	3 500								17 518	426 483
160 - Siviltt samfunn og demokrattutvikling	70 - Siviltt samfunn	32 390	3 278		325	2 533					3 138	41 665
	73 - Kultur	11 075	334	70				146				11 626
161 - Næringsutvikling	77 - Utvekslingsordninger gjennom Fredskorpset	1 837										1 837
163 - Nødtjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter	70 - Nærings- og handelstiltak	0										0
164 - Fred, forsoning og demokrati	71 - Humanitær bistand og menneskerettigheter	144 504	62 524	48 440	300	4 656	2 000				-3 492	258 932
	72 - Utvikling og nedrustning	27 082	5 560								48 723	81 366
165 - Forskning, kompetanseheving og evaluering	1 - Driftsutgifter	1 735	400								84	2 219
	70 - Forskning og høyere utdanning	4 163										4 540
	71 - Faglig samarbeid	1 000										1 000
166 - Miljø og bærekraftig utvikling mv.	72 - Internasjonale miljøprosesser og bærekraftig utvikling										95	95
167 - Flyktningtiltak i Norge, godkjent som ODA	21 - Spesielle driftsutgifter	0	9 154									9 167
168 - Kvinner og likestilling	70 - Kvinner og likestilling			13								0
170 - FN-organisasjoner mv.	79 - Ekspenter, juniorer og FN's fredskorps	1 365		665	761							2 791
171 - Multilaterale finansinstitusjoner	72 - Samfinansiering via finansinstitusjoner										900	900
530 - Tilbakeføinger	92 - Tilbakeføinger	-868	-21									-889
Total		628 749	73 057	61 778	5 022	4 981	4 533	146	67 217	945 482		

Figur 3.3 Bilateral bistand til Midtøsten etter kapittel og post, 2009¹ (NOK 1000)

¹ Det vil forekomme noe avvik mellom statsregnskapet og bistandsstatistikken. Dette skyldes bl.a. at bistandsstatistikken mottar forbruksinformasjon fra eksterne aktører der deres forbruk avviker fra mottatt årlig tilskudd fra Utenriksdepartementet. Videre medfører i noen tilfeller OECD/DACs direktiver at statistikken inneholder flere/færre avtaler enn statsregnskapet for Utenriksdepartementet.

Kapittel	Post	Brasil		Nicaragua		Chile		Colombia		Guatemala		Bolivia		Haiti		Ecuador		Honduras		Paraguay		Andre land/regioner		Latin-Amerika totalt	
153 - Bistand til Latin-Amerika		44 274	65 047																						
160 - Sivilt samfunn og demokratutvikling		11 260	34 216	697	12 719	16 392	28 556	1 321	9 561	8 856	5 748	46 351	175 678												
73 - Kultur		430	3 200																						
77 - Utvekslingsordninger gjennom Fredskorpset		2 107	3 299	50	839	5 528	2 480	23																	
70 - Nærings- og handelsstiltak		1 618	1 391																						
161 - Næringsutvikling			-953	82 373																					
162 - Overgangsbiestand (GAP)																									
163 - Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter																									
70 - Naturkatastrofer					5 700																				
71 - Humanitær bistand og menneskerettigheter					32 602		1 671																		
70 - Fred, forsoning og demokratitiltak					19 608																				
72 - Utvikling og nedrustning		1 575																							
1 - Driftsutgifter		11	678						200																
70 - Forskning og høyere utdanning					667	112	265																		
71 - Faglig samarbeid																									
72 - Internasjonale miljøprosesser og bærekraftig utvikling		96 752																							
73 - Klima- og skogsatsingen		26 985																							
21 - Spesielle driftsutgifter									26																
70 - Kvinner og likestilling			5 300						2 185																
170 - FN-organisasjoner mv.			566		679																				
79 - Ekspertes, juniorekspertes og FN's fredskorps																									
171 - Multilaterale finansinstitusjoner																									
530 - Tilbakeføringer			-3 123																						
Totalt		185 033	109 619	83 398	72 814	48 411	40 192	26 875	10 289	8 856	5 748	275 988	867 224												

Figur 3.4 Bilateral bistand til største mottakerland i Latin-Amerika etter kapittel og post, 2009¹ (NOK 1000)

¹ Det vil forekomme noe avvik mellom statsregnskapet og bistandsstatistikken. Dette skyldes bl.a. at bistandsstatistikken mottar bruksinformasjon fra eksterne aktører der deres forbruk avviker fra mottatt årlig tilskudd fra Utenriksdepartementet. Videre medfører i noen tilfeller OECD/DACs direktiver at statistikken inneholder flere/færre avtaler enn statsregnskapet for Utenriksdepartementet.

Kapittel	Post	Regioner					Totalt
		Afrika	Asia	Latin-Amerika	Mit-Osten	Europa	
150 - Bistand til Afrika	78 - Regionbevilgning for Afrika	2 842 395					2 842 395
151 - Bistand til Asia	72 - Bistand til Afghanistan		483 200				483 200
			516 220				516 220
152 - Bistand til Midtøsten	78 - Regionbevilgning for Midtøsten				426 483		426 483
153 - Bistand til Latin-Amerika	78 - Regionbevilgning for Latin-Amerika			250 097			250 097
160 - Sivilt samfunn og demokratiutvikling	1 - Driftsutgifter	295	88				384
	70 - Sivilt samfunn	616 222	211 360	175 678	41 665	870	1 045 794
	73 - Kultur	35 272	32 765	4 290	11 626		83 954
	75 - Internasjonale organisasjoner og nettverk	10 300	14 719				25 019
	77 - Utvekslingsordninger gjennom Fredskorpset	87 535	27 355	15 194	1 837		131 920
161 - Næringsutvikling	70 - Nærings- og handels tiltak	100 806	88 705	4 293	0		193 804
	95 - NORFUND - grunnfondskapital ved investeringer i utviklingsland	161 566	-20 139	165 306		-104	306 629
162 - Overgangsbestand (GAP)	70 - Overgangsbestand (GAP)	519 225	71 137	10 000			600 362
163 - Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter	70 - Naturkatastrofer	116 622	61 171	5 700			183 493
	71 - Humanitær bistand og menneskerettigheter	487 030	463 497	35 980	258 932	243	1 245 683
164 - Fred, forsoning og demokrati	70 - Fred, forsoning og demokratiltak	140 193	167 402	33 596	81 366	95	422 651
	71 - ODA-godkjente land på Balkan					545 971	545 971
	72 - Utvikling og nedrustning	8 263	3 079	2 975	3 750	2 100	20 168
	73 - Andre ODA-godkjente OSSE land		210 438			94 937	305 375
165 - Forskning, kompetanseheving og evaluering	1 - Driftsutgifter	23 395	19 165	1 075	2 219		45 854
	70 - Forskning og høyere utdanning	132 867	61 028	6 911	4 540		205 346
166 - Miljø og bærekraftig utvikling mv.	71 - Faglig samarbeid	35 851	98 765	1 176	1 000		136 792
	71 - Internasjonale prosesser og konvensjoner	482	255				737
	72 - Internasjonale miljøprosesser og bærekraftig utvikling	7 556	5 276	97 539	95		110 466
	73 - Klima- og skogsatsingen	158 173	19 500	29 985			207 658
167 - Flyktningtiltak i Norge, godkjent som ODA	21 - Spesielle driftsutgifter	429	3 627	26	9 167	116	13 365
168 - Kvinner og likestilling	70 - Kvinner og likestilling	80 976	65 093	10 785	0		156 854
169 - Globale helse- og vaksineinitiativ	70 - Vaksine og helse	48 756	57 541				106 297
170 - FN-organisasjoner mv.	76 - Tilleggsmidler via FN-systemet mv.		12 125				12 125
	79 - Ekspertes, juniorekspertes og FN's fredskorps	13 193	12 043	4 773	2 791	40	32 840
171 - Multilaterale finansinstitusjoner	72 - Samfinansiering via finansinstitusjoner	33 750	20 000	15 000	900		69 650
172 - Gjeldslette og gjeldsrelaterte tiltak	70 - Gjeldslette, betalingsbalansesøtting og kapasitetsbygging	26 421					26 421
51 - Rikskontrollen	1 - Rikskontrollen	6 739	1 328			1 601	9 668
530 - Tilbakeføringer	92 - Tilbakeføringer	-13 523	-6 482	-3 156	-889		-24 050
Totalt		5 680 791	2 700 261	867 224	845 482	645 868	10 739 626

Figur 3.5 Bilateral bistand til hovedregionene fordelt på kapittel og post, 2009 (NOK 1000)

Vedlegg 4

Bistand gjennom norske frivillige organisasjoner og stiftelser

Kapittel	Post	Kommunikasjon										Regningsgjeldet	Utløst avsetningsmidler	Sum andre norske friv. org.	Totalt norske friv. org.	
		Kirkens Nødhjelp	Norges Røde Kors	Norsk Folkehjelp	Redd Barna Norge	Bistandsnemnda	CARE Norge	Regningsgjeldet	Utløst avsetningsmidler	Utløst avsetningsmidler	Sum andre norske friv. org.					
150 - Bistand til Afrika	78 - Regionbevilgning for Afrika	71 396	19 189	73 172	24 570	1 000	4 000				25 921	39 610	258 858		39 610	258 858
151 - Bistand til Asia	72 - Bistand til Afghanistan	30 395											8 775	39 170	8 775	39 170
	78 - Regionbevilgning for Asia	728	18 000		10 000								2 436	31 164	2 436	31 164
152 - Bistand til Midtøsten	78 - Regionbevilgning for Midtøsten		688										8 100	8 788	8 100	8 788
153 - Bistand til Latin-Amerika	78 - Regionbevilgning for Latin-Amerika			961							24 617		1 720	27 298	1 720	27 298
160 - Svilt-sammfunn og demokratisk utvikling	1 - Driftsutgifter												2 672	2 672	2 672	2 672
	70 - Svilt-sammfunn	148 613	17 000	101 800	109 000	142 000	86 000	62 000	78 324	34 164	393 839	1 229 741				1 229 741
	71 - Tilskudd til frivillige organisasjoners opplysningsarbeid	2 000	2 000	1 990	2 000	200	785	2 435	856	1 438	63 898	79 603				79 603
	72 - Demokratistøtte/partier												1 010	1 010	1 010	1 010
	73 - Kultur												19 557	19 557	19 557	19 557
	77 - Utvekslingsordninger gjennom Fredskorpset	6 006		1 406									2 034	34 847	44 171	44 171
161 - Næringsutvikling	70 - Nærings- og handelsstiltak												1 267	34 298	35 565	35 565
	95 - NORFUND - grunnfondskapital ved investeringer i utviklingsland													627	627	627
162 - Overgangsbi-stand (GAP)	70 - Overgangsbi-stand (GAP)	48 778	105 487	5 413	32 800	6 290					1 550	24 970	225 288		24 970	225 288
163 - Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter	70 - Naturskatastrofer	164	70 600		5 000								9 824	88 589	9 824	88 589
	71 - Humanitær bistand og menneskerettigheter	108 466	250 473	160 207	21 300	5 990							107 714	941 576	107 714	941 576
164 - Fred, forskning og demokrati	70 - Fred, forskning og demokratistiltak	19 382	18 047	1 960	6 500								86 486	134 330	86 486	134 330
	71 - ODA-godkjente land på Balkan	5 122	181	3 351	11 576	12 100							73 530	143 146	73 530	143 146
	72 - Utvikling og nedrustning	1 575											2 180	3 755	2 180	3 755
	73 - Andre ODA-godkjente OSSE-land	750	20 755	12 942	5 68	7 000							64 599	106 615	64 599	106 615
165 - Forskning, kompetanseheving og evaluering	1 - Driftsutgifter												10 045	10 045	10 045	10 045
	70 - Forskning og høyere utdanning												33 457	33 457	33 457	33 457
	71 - Faglig samarbeid	447		2 157									54 099	56 703	54 099	56 703
166 - Miljø og bærekraftig utvikling mv.	71 - Internasjonale prosesser og konvensjoner												3 801	3 801	3 801	3 801
	72 - Internasjonale miljøprosesser og bærekraftig utvikling												1 324	15 624	16 948	16 948
	73 - Klima- og skogsøstingen												2 484	12 184	2 484	12 184
168 - Kvinner og likestilling	70 - Kvinner og likestilling	9 145											71	9 216	71	9 216
169 - Globale helse- og vaksineinitiativ	70 - Vaksine og helse												4 000	295	4 295	4 295
172 - Gjeldslette og gjeldsrelaterte tiltak	70 - Gjeldslette, betalingsbalansestøtte og kapasitetsbygging															
530 - Tilbakeføringer	92 - Tilbakeføringer	-2														-2
Totalt		452 964	451 822	434 725	385 390	218 201	143 200	135 665	98 569	79 180	67 698	1 099 446	3 566 860	3 566 860	3 566 860	3 566 860

Figur 4.1 Bistand forvaltet av norske frivillige organisasjoner/stiftelser fordelt på kapittel og post, 2009 (NOK 1000)

Vedlegg 5

Bistand gjennom ikke-norske frivillige organisasjoner og stiftelser

Kapittel	Post	IPF - International Planned Parenthood Federation	ICRC - International Committee of the Red Cross	ACTED - Agency for Technical Cooperation and Development	CHAI - The Clinton Foundation HIV/AIDS Initiative	Humanitarian Centre for Conservation Farming (ZAM)	Agri Khan Foundation	WFP - World Wildlife Fund	DFE - International Development Enterprises	Sum andre ikke-norske friv. org.	Ikke-norske friv. org. totalt
150 - Bistand til Afrika	78 - Regionbevilgning for Afrika			8 300	37 692	39 484	1 000	6 340		250 463	343 279
151 - Bistand til Asia	72 - Bistand til Afghanistan			38 154		21 000				24 148	83 302
	78 - Regionbevilgning for Asia					2 000				85 818	87 818
152 - Bistand til Midtøsten	78 - Regionbevilgning for Midtøsten									14 352	14 352
153 - Bistand til Latin-Amerika	78 - Regionbevilgning for Latin-Amerika						31 170			56 144	87 315
160 - Sivilt samfunn og demokratisk utvikling	70 - Sivilt samfunn									1 990	1 990
	71 - Tilskudd til frivillige organisasjoners opplysningsarbeid									257	257
	73 - Kultur						1 865			31 398	33 263
	75 - Internasjonale organisasjoner og nettverk	50 000			9 419					80 810	140 229
	77 - Utvekslingsordninger gjennom Fredskorpset									28 630	28 630
161 - Næringsutvikling	70 - Nærings- og handletiltak									20 147	20 147
	95 - NORFUND - grunnfondskapital ved investeringer i utviklingsland									-4 864	-4 864
	70 - Overgangsbiestand (GAP)									20 000	31 402
	70 - Naturkatastrofer									18 756	18 756
162 - Overgangsbiestand (GAP)	71 - Humanitær bistand og menneskerettigheter		57 000	8 600						158 351	228 951
163 - Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter	70 - Fred, forskning og demokrati									214 364	265 464
164 - Fred, forskning og demokrati	71 - Faglig samarbeid									61 004	64 904
	71 - ODA-godkjente land på Balkan							3 900			
	72 - Utvikling og nedrustning									13 875	13 875
	73 - Andre ODA-godkjente OSSE land				1 295		6 400	5 600		21 117	34 412
165 - Forskning, kompetansheving og evaluering	1 - Driftsutgifter									4 324	4 324
	70 - Forskning og høyere utdanning									23 019	23 019
	71 - Faglig samarbeid									20 940	20 940
	71 - Internasjonale prosesser og konvensjoner									4 287	4 287
	72 - Internasjonale miljøprosesser og bærekraftig utvikling									28 813	28 813
166 - Miljø og bærekraftig utvikling mv.	73 - Klima- og skogstasjon									123 293	134 293
168 - Kvinner og likestilling	70 - Kvinner og likestilling	7 544						11 000		77 584	88 628
169 - Globale helse- og vaksineinitiativ	70 - Vaksine og helse									7 906	7 906
170 - FN-organisasjoner mv.	76 - Tilleggsmidler via FN-systemet mv.									25 000	25 000
172 - Gjeldslette og gjeldsrelaterte tiltak	70 - Gjeldslette, bealingsbalansestøtte og kapasitetsbygging				3 000					5 384	5 384
530 - Tilbakemeldinger	92 - Tilbakemeldinger									-710	-710
Totalt		57 544	57 000	55 054	51 405	51 100	39 484	31 170	26 840	25 000	1 428 003
											1 855 366

Figur 5.1 Bilateral bistand forvaltet av ikke-norske frivillige organisasjoner/stiftelser¹ fordelt på kapittel og post, 2009 (NOK 1000)¹ Internasjonale, regionale og lokale NGOer

Vedlegg 6

Bistand gjennom multilaterale organisasjoner

Kapittel	Post	UNDP - UN Development Programme	UNICEF - United Nations Children's Fund	IDA - International Development Association	World Bank	IBRD - International Bank for Reconstruction and Development	AFDB - African Development Bank	GNI - Global Alliance for Vaccines and Immunisation	UNOCHA - UN Office for the Coordination of Humanitarian Affairs	UNFPA - UN Population Fund	UNHCR - UN High Commissioner for Refugees	Sum multilaterale organisasjoner totalt	Multilaterale organisasjoner totalt
150 - Bistand til Afrika	78 - Regionbevilgning for Afrika	119 922	47 045	42 173	83 684	20 000	15 000			23 864		124 093	475 781
151 - Bistand til Asia	72 - Bistand til Afghanistan	108 895			240 000					-5 734		17 200	360 361
	78 - Regionbevilgning for Asia	28 286	6 989	-5 804	323 900	22 000						123 149	174 621
152 - Bistand til Midtøsten	78 - Regionbevilgning for Midtøsten	8 590	2 800							1 475		87 136	422 426
153 - Bistand til Latin-Amerika	78 - Regionbevilgning for Latin-Amerika	78 124										30 625	110 225
160 - Siviltforsknings- og demokratutvikling	71 - Tilskudd til frivillige organisasjoners opplysningsarbeid	110										9 692	110
	73 - Kultur											24 300	24 300
	75 - Internasjonale organisasjoner og nettverk											2 443	2 443
	77 - Utvekslingsordninger gjennom Fredskorpset	6 500				5 500						41 788	53 288
161 - Næringsutvikling	70 - Nærings- og handelsstatistikk	135 073	54 046		30 631					6 680	13 000	12 151	251 564
162 - Overgangsassistans (GAP)	70 - Overgangsassistans (GAP)	10 000	20 361		12 900				74 544			86 659	204 044
163 - Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter	71 - Naturkatastrofer	136 119	69 538						365 727		139 279	191 838	900 500
	70 - Fred, forskning og demokratitiltak	118 728	1 200		900				1 043		3 000	70 780	194 761
164 - Fred, forskning og demokrati	71 - ODA-godkjente land på Balkan	35 675	2 500									62 343	101 418
	72 - Utvikling og nedrustning	8 797	600									39 581	39 581
	73 - Andre ODA-godkjente OSSE land	1 228										6 298	11 845
165 - Forskning, kompetanseheving og evaluering	1 - Driftsutgifter	1 084			5 000	4 000			4 339			56 228	62 456
	71 - Faglig samarbeid	11 000			345	287						11 620	13 337
166 - Miljø og bærekraftig utvikling mv.	72 - Internasjonale prosesser og konvensjoner	283 683			80 000	1 000	0					67 407	159 407
	73 - Klimae og skogsstignen	5 879				168 714	105 000			42 995		58 800	616 196
168 - Kvinner og likestilling	70 - Kvinner og likestilling		11 200			15 000						105 419	180 469
169 - Globale helse- og vaksineinitiativ	70 - Vaksine og helse		46 794			228 000						471 746	1 289 064
	71 - Andre helse- og aldstiltak	770 000										184 000	184 000
	70 - FNs utviklingsprogram (UNDP)									332 000		90 000	860 000
	71 - FNs befolkningsprogram (UNFPA)												332 000
	72 - FNs barnefond (UNICEF)		450 000										450 000
	73 - Verdens matvareprogram (WFP)											165 000	165 000
	74 - FNs høykommissar for flyktninger (UNHCR)									240 000		150 000	240 000
	75 - FNs organisasjon for palestinske flyktninger (UNRWA)		580 000									150 000	150 000
	76 - Tilleggsmidler via FN-systemet mv.	134 250										160 000	160 000
	77 - FNs aidsprogram (UNAIDS)											172 365	172 365
	78 - Bidrag andre FN organisasjoner mv.	10 701	5 004									41 861	69 483
	79 - Ekspertes, junior ekspertes og FNs fredskorps									3 952	5 183	88 000	88 000
	81 - Tilskudd til internasjonal landbruksforstering												779 000
171 - Multilaterale finansinstitusjoner	70 - Verdensbanken												500 000
	71 - Regionale banker og fond												281 766
	72 - Samfinansiering via finansinstitusjoner				27 500	336 710						44 500	429 960
172 - Gjeldslette og gjeldrelaterte tiltak	70 - Gjeldslette, betalingsbalansestøtte og kapasitetsbygging		50 450		3 600	26 421						174 144	254 615
530 - Tilbakeløpninger	92 - Tilbakeløpninger	-1 753	-347			-399				-103		-6 612	-11 214
Totalt		2 012 448	1 297 690	871 623	802 257	800 811	667 671	462 564	442 096	409 470	400 461	4 075 782	12 242 873

Figur 6.1 Bistand gjennom multilaterale organisasjoner¹ fordelt på kapittel og post, 2009 (NOK 1000)

¹ inkluderer public-private partnerships

Vedlegg 7

Bilateral bistand fordelt på sektorer

DAC Hovedsektor	Tanzania		Afganistan		Palestinske områder		Sudan		Mosambik		Uganda		Malawi		Zambia		Pakistan		Nepal		Andre land/ufestfart		Total bilateral bistand	
111 - Education, level unspecified	2 657	53 000	22 279	26 018	868	4 437	694	198	545	198	49 347	159 904	319 948											
112 - Basic education	882	4 304	5 056	22 419	5 952	10 688	3 220	19 766	10 695	8 274	937 130	1 028 385												
113 - Secondary education			324		5 889	650	791	362			25 235													
114 - Post-secondary education	43 708	25 684	2 676	14 048	2 435	15 675	4 348	2 562	2 442	5 269	210 050	328 897												
121 - Health, general	14 346	2 181	12 094	250	2 300	3 930	126 961	2 837			2 653	238 126	405 879											
122 - Basic health		9 869	21 593	5 516	8 672	-10	7 007	11 845	45 491	4 854	715 925	830 761												
130 - Population policies/programmes and reproductive health	33 071	-5 027	4 450	1 037	13 210	14 255	26 424	7 736	30 000	448	268 468	394 073												
140 - Water supply and sanitation	9 146	22 869	146	160	-184	6 367	259		40 000		175 242	254 005												
151 - Government and civil society, general	71 207	178 426	60 642	118 281	94 328	28 627	51 567	67 044	52 478	81 946	1 883 811	2 688 354												
152 - Conflict prevention and resolution, peace and security	1 000	40 389	22 891	96 462		35 491	92	17 243	43 517	1 008 215	1 265 300													
160 - Other social infrastructure and services		9 887	10 885	26 443	44 493	8 855	13 419	17 759	2 837	8 280	7 214	374 606	524 679											
210 - Transport and storage	22 851				12 667				-441		23 951	59 029												
220 - Communications	462				586	836		338	41	1 484	-29 260	-25 513												
230 - Energy generation and supply	151 207	603	1 647	144	96 544	72 700				59 242	179 589	561 676												
240 - Banking and financial services	-5 061	486		609	24 525	6 431	2 825				263 057	292 872												
250 - Business and other services	749				1 863	8 452	-1			78	231 163	242 304												
311 - Agriculture	8 833	11 378	3 000	2 867	8 866	17 998	64 377	83 645		6 255	279 811	487 030												
312 - Forestry	1 345			6 680	3 313	18 368				4 000	676 792	710 499												
313 - Fishing	1 136				31 248		1 234				99 837	133 455												
321 - Industry	-1 804				-528	2 154				173	347	56 849	57 190											
322 - Mineral resources/ mining	3 557	9 337		10 641	15 497	10 345		2 359			110 192	161 927												
323 - Construction																								
331 - Trade policy and regulations and trade-related adjustments			4 467	248		1 000	22	6 700		-45	115 796	128 188												
332 - Tourism	174										247	421												
410 - General environmental protection	56 413	2 000		1 069	3 014	10 798	18 240	7 521	1 300	3 980	1 037 775	1 142 111												
430 - Other multisector	700	246 913	328 101	29 429	13 219	48 364	2 239	4 478	8 379	3 583	344 301	1 029 707												
510 - General budget support	265 000				160 000	52 762	70 000	172 710			60 000	780 472												
520 - Developmental food aid / Food security assistance		1 055				2 000					2 212	5 267												
530 - Other commodity assistance	47							149			2 314	2 511												
600 - Action relating to debt											100 916	100 916												
720 - Emergency Response		97 550	123 109	193 749		20 500	1 406		74 133	1 600	972 688	1 484 735												
730 - Reconstruction relief and rehabilitation						16 089		540			66 092	82 721												
740 - Disaster prevention and preparedness											135 812	135 812												
930 - Refugees in donor countries		3 576									2 529 263	2 532 839												
998 - Unallocated/unspecified	29 557	641	5 909	901	166	344		87	1 541	419	318 122	357 686												
Totalt	730 937	727 842	628 749	578 171	504 821	422 680	399 467	393 619	292 393	284 467	13 574 219	18 537 372												

Figur 7.1 Største mottakerland av bilateral bistand fordelt på sektorer, 2009¹ (NOK 1000)

¹ Det vil forekomme noe avvik mellom statsregnskapet og bistandsstatistikken. Dette skyldes at bistandsstatistikken i større grad baseres på forbruksrapportering fremfor bevilgning.

Vedlegg 8**Omtale av lederes ansettelsesvilkår i statlige foretak****Statens investeringsfond for næringsvirksomhet i utviklingsland (Norfund)**

Daglig leder, Kjell Roland, har i perioden fra 01.01.09 til 31.12.09 mottatt kr 2 529 307 i godtgjørelse fordelt med kr 1 815 831 i lønn, kr 606 099 i pensjon og kr 107 377 i andre ytelser.

Norfund har etablert en pensjonsordning for alle ansatte. Full opptjeningstid er 30 år og utgjør

70 % av lønn opp til 12 G. Pensjonsordningen tilfredsstiller kravene i lov om obligatorisk tjenestepensjon. Daglig leder har pensjonsalder ved 65 år. Norfund har en generell ordning hvor det opptjenes rettigheter utover 12 G. Ordningen utgjør 66 % av lønn utover 12 G med en pensjonsalder på 67 år. Daglig leder har ingen etterlønnssavtale utover oppsigelsestid på 3 måneder, og han har heller ingen avtale om bonusordning.

Offentlige institusjoner kan bestille flere eksemplarer fra:
Departementenes servicesenter
Internett: www.publikasjoner.dep.no
E-post: publikasjonsbestilling@dss.dep.no
Telefon: 22 24 20 00

Opplysninger om abonnement, løssalg og pris får man hos:
Fagbokforlaget
Postboks 6050, Postterminalen
5892 Bergen
E-post: offpub@fagbokforlaget.no
Telefon: 55 38 66 00
Faks: 55 38 66 01
www.fagbokforlaget.no/offpub

Publikasjonen er også tilgjengelig på
www.regjeringen.no

Trykk: 07 Oslo AS 10/2010

